

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI:

DR. BOROS GYÖRGY.

XVI. évfolyam.

KOLOZSVÁRT,
NYOMATOTT GÁMÁN JÁNOS ÖRÖKÖSÉNÉL
1903.

TARTALOM.

I. Költemények.

	Oldal
Elveszett lelkek. Murányi Sándor	2
A székelyekről. Tarcsafalvi Albert.	10
Emléksorok. Murányi Sándor	66
A magyar néphez. Tarcsafalvi Albert	81
Fohász. Rédiger Géza	103
Ulár Pál halálára. Abrudbányai Ede	119
Izzó tüzek. Murányi Sándor	129
Az új apostol. Pap Domokos	147
Az ifju apostol. Tarcsafalvi Albart	190

II. Vallásos és erkölcsös tárgyú közlemények.

Karácsonyi üdvözet Dr. Boros György	1
Közelb hozzád Istenem. Hale E. E.	2
Az őszi urvacsora kérdéséhez Faluvégi Áron, özv. Szentiványi Károlyné, Kelemen György, Kiss Aladár, Simó Lidia, Ütő Béla 5, 30, 71, 72, 139, 151, 152.	240
Az apa bűne. Hegyvölgyi Ferencz . 13-4	10
Sebes Pál toroczkói isk. igazgató élete és hatása. Dr. Boros György	17, 41, 58
Ne tovább! Pap Miklós	24
Husvétii gondolatok. Dr. Boros György	57
Az élet szabályai. Deák Miklós	82
Templomi imák. Szerkesztő	84
Vegyetek szent lelket. Dr. Boros György	102
Egy kép a jelenkori vallásos buzgóságokról. Figyelő	110
Jehova vagy Jahveh? Szerkesztő	112
Theologiai oktatásunk. Dr. Boros György	132
Zsinati megnyitó beszéd. Br. P. Horváth Kálmán.	184
Ima. Demeter Dénes	201
Dávid Ferencz szelleme Dr. Boros György	213
A néptársadalom. Kozma Ferencz	214
Az alföldi unitárius templom felavatása. Dr. Gálfi Kálmán	234
Az alföldről. Kronikás	235

III. Életrajzok és rokontárgyuak.

	Oldal
Szigeti Cs. Sándor (1822—1903). Varga Dénes	85
Ulár Pál és Mózes András halála. —Ifi.	86
Ulár pál (1838—1903.) (Arczképpel). Kovács János	113
Mózes András (1836—1903.) (Arczképpel) Dr. Boros György	115
Hadházi József (1837—1903.) (Arczképpel). Nagy Béla	153
Kiagyörgy Sándor. (Arczképpel). Tarcsafalvi Albert	166
Daniel Lajos. (Arczképpel). Tarcsafalvi Albert	168

IV. Vegyestartalmu közlemények.

Fele büne meg van bocsátva. Máté Lajos	21
A vasárnap érdekében. Imre József	29
Régi dolgok. Biró Lajos	35
Az unitáriusok és más szabadelvű gondolkodók vallásos nemzet- közi Tanácsa. B. D. Ecrdmans	46
Messzelátó. Figyelmező	47
Az unitáris theol. hallgatók és a magyar prot. theol hallgatók konferenciája. (Az ifjuság köréből.) Egy a XX-ből	89
»Protestantismus és Unitazizmus.« Figyelő	91
A Dávid Ferencz Egylet tagjaihoz. Br. P. Horváth Kálmán	97
Olajág. Perczelné Kozma Flóra	104
Bulyovszkyné Szilágyi Lila ünnepeltetése. Rotkár	108
Angol előadás Magyarország és Erdélyről	111
Az unitárius Papnevelő Intézet hallgatói Tordán. Örvendező	120
Jótekonyság és buzgóság	121
Székely dolgok. Egy öreg székely	135
Servet Mihály emléke	137
Egy asztalos műhely Názarethben	139
Elnöki meghívó. Br. P. Horváth Kálmán	145
Zsinat. Dr. Boros György	146
Egyházköri közgyűlés. Egy jelenvolt	150
Lőfi Áron 50 éves jubeliuma. Egy érdeklődő	155
Az 1903. vargyasi zsinat emléke a vargyasi templom képével	161
Vargyas. Tarcsafalvi Albert	162
Egy kép a sötét időkől. Péter Sándor	176
A D. F. E. XIX. közgyűlése. Szerkesztő	181
A választmány jelentése. Gálfi Lőrincz	194
A D. F. E. üdvözlése. Sándor Gergely	202
A nemzetközi vallásos kongresszus. Józán Miklós	203
Dr. Masznyik Endre a budapesti D. F. Egyletben	220
Templomszentelések a küllői körben (ó)	221
Levél Fogarásból. László Gyula	223
Az utolsó	229

	Oldal
Channing	230
Dávid Ferencz ünnepély Budapesten. P. K. F.	231
Oxfordi levél. György János	236
Síremlék Boros Sándornak. Dr. Gál Kelemen	237

V. Egyleti élet és munkásság.

A D. F. Egyletek köréből. Deák Miklós	8
Cselekvő vallásosság az udvarhelyi egyházkörben az 1901. évben.	
Pál Ferencz	12
Egyházi és iskolai mozgalmak	14, 36, 54, 74, 95, 124, 141, 157, 209, 226, 242
Egyleti élet és munkásság	15, 39, 55, 77, 96, 127, 142, 160, 179, 211, 228, 244
A Bpesti D. F. Egylet. Ujvári László	27, 104
A D. F. E. Választmányának tagjai	28
Pályázati hirdetés. Ferencz Józsefné, Dr. Boros	33
Maroskörből. (—n—t)	34, 140
A D. F. Egyletek köréből. Ujvári László	50
Jótekonyság és buzgóság. Péter Sándor	52, 94, 121, 178
Szerkesztői izenetek	56, 79, 96, 128, 144, 157, 212, 244
A D. F. Egyletek köréből. Dr. Ürmössy Gyula	67
A D. F. E. estélye. D. F. E. ifjusági köre. Felszeghy Sándor	68—69
Egy kis statisztika. Balázs András	70
Irodalom	73, 121, 155, 224, 240
Pályázat	107
A homoródmenti unitáriusokról. Demeter Dénes	171
Esperesek, felügyelő gondnokok, köri jegyzők. P. F.	177
D. F. könyvtár-egylet. Az oklándi templom. P. F.	177, 178
Az udvarhelyközi lelkesi segély-egylet első áldozata. Sándor Gergely	207
Persely-alap	208, 225, 241
A Bpesti D. F. Egylet	218
A Dávid Ferencz Egylet köréből. Pásztor	233

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

G Karácsoni üdvözllet.*

V-E. XVI. 1/1903

Hallottátok-e az örömhirt: megszületett néktek a szabadító, a Jézus Krisztus? Örvendezett-e szívetek? Láttátok-e az égi jelt? Hallottátok-e az égi hymnust és énekeltétek-e ti is: dicsőség a magas menyben Istennek, a földön békesség s az emberekhez jó akarat?

Ismét kérdezzük ezeket az örökké fennálló kérdéseket, ismét felelünk rájuk kedves atyámfia, és pedig minden zúgolódás nélkül. A karácsony ünnepével együtt megújuló kérdés sohasem fogja kifárasztani az embereket, a felelet mindig tartalmazni fog valamely megújító, vidámító gondolatot. Olyan ez, mint az ég felséges királya, a nap, minden reggel megjelenik s mindig örömet hoz és boldogságot áraszt maga körül.

A Jézus születésének megújulása nemcsak történelmi emlék, hanem az emberi szívben végbemenő valóság. Ezt mi így értelmezzük s ennek csakis így van igazi nagy jelentősége. Mert mit teszen az, hogy a Jézus újból megszületik a szívekben? Azt, hogy a beállott hosszú éjszaka után, melynek tartama alatt a mindenfelől ránk borult sötétség miatt nem láthattunk, nem tekinthettünk bele abba a gyönyörűséges paradicsom kertbe, a melyben az evangelium hitvirágai nyílnak; nem élvezhettük azt a felséges illatot, melytől a kedély fölvidámul, a rossz sejtelmek eltávoznak, most ezen a reggelen, még ha mi nem is akarnók, ha nem is óhajtanók: megjelenik a Jézus, előnkbe áll, szívékhöz szól, az üdvözllet hangja fülünkbe cseng s mi válaszolunk rá: áldott, ki jött az Urnak nevében.

* Dr. Boros György dékán az egyházközségekbe kiküldött legatusokat a karácsonra ezen üdvözllettel küldötte a hívekhez.

Áldott minden nyoma, áldott a mit cselekszik, áldott a mit gondol, mert a megtisztult, az újra született szívből veszi táplálékát. És nekünk erre van szükségünk, nekünk az a kíváncsi dolog, hogy Jézus, a szabadító, szívében szülessék meg, szívében éljen s szívének által munkálkodjék a földön a békességért, szívének által terjessze a jó akaratot az emberek között.

Ha mindenki igezán elmondhatná, hogy a Jézus megszületett az ő szívében, ha mindenki érezné és tudná, mit jelent az, hogy Jézus a szívében él, ha mindenkinek szerelmesse lenne a Jézus és szívében hordozná a képét, ajkára venné szavait, oh akkor oly nagyon megváltozna a világ, akkor nemcsak a karácsony ünnep lenne örömnép, hanem minden nap, egész életünk,

Ezt óhajtjuk, erre kell törekednünk minden erővel, minden jó igyekezettel. Erre irányuljon a szülő szava a gyermekek között, erről beszéljen a lelkipásztor a szószéken, ezzel üdvözöljük egymást még az utcákon is.

V-E Hale E. L. : Közelb hozzád Istenem.

XVI/1903-2

Ez kell legyen a XX-ik száz jelszava. Ti és én mind kell, hogy halljuk, hirdessük és kísértjük megvalósítani ezt a jelszót. És ha keressük őt teljes szívéből, megtaláljuk. Ha nem keressük, nem.

Mi láthatjuk, mit tesz és hogy és miért teszi. Az a fiú, a ki egy fát ültet és látja, hogy nő, mind jobban megismeri Istent. Ő kitalálja, ön is és én is kitaláljuk, hogy az Isten szeret, hogy többet adhat, mint a mennyit elvehet.

Ha Isten annyira szeret minket, mi is kellene, hogy szeressük egymást. És ha mi Isten segédelmével dolgozunk abban a szolgálatban, a mely teljes szabadság, akkor mi is elfogunk jutni

közelb Istenem hozzád.

Boston.

Hale E. E

Elveszett lelkek.

Nincs-e elég sebed oh népem, a mi fáj,
Hogy elszéledsz, mint a pásztor nélküli nyáj?
Tompá.

K
Él egy nép itt, immár több, mint ezer éve,
Ősi honban, ősi szabadsággal élve,
A melynek *elei* mind sasok valának,
Hunnok ivadéki . . . világtól csudáltak,

Vívta tatár, török,
Pusztította német —
De az Isten megtartotta,
Ezt a csoda népet.

Rólad szól az ének édes székely vérem,
Pusztulásod fájó, vérző szívvel nézem,
Bizony mondom, hogy a székely vér elfajult,
A dalban magasztalt »drága gyöngy« porba hullt.
Zúg az erdő fája,
A bükkös, a fenyves . . .
Oh mikor még csak azokba
Voltál te szerelmes . . .!

Mikor az a bérczes kis haza volt vágyad,
Egész nagy világod, fényes szentegyházad . . .
Hol a patak, csermely, csattogó madárdal —
Estharang — imára hívó szózatával:
Istenhez emelték
A szived, a lelked,
Mert az a kis *Székelyország*
Volt édes szerelmed;

Üzött a *tudásvágy* . . . mentél — nem is messze,
Csak addig, hol elméd kincsét megszerezze.
Aztán, ha magadba szívtad a sok szépet,
A szellemi kincset, mint méhe a mézet:
Visszatértél *oda*,
A honnan kiszálltál,
Hirdetni az *Úr ígét* . . .
Többre — nem is vágytál

Itthon voltál s mégis vágyak epesztettek,
A szülői házhoz visszasírt a lelked.
Égtél újra látni falud szép vidékét,
Hol feletted szebben ragyogott a kék ég,
Hol Istenbe vetett
Bizalommal, hittel, —
Boldog voltál a szent földön,
Édes tieiddel

Mi indit *ma* arra, mi jutott eszedbe,
Hogy vándorbotot végy munkás, hű kezedbe?
Elhagyod véreid . . . drága szülőfölded,
Idegenbe mégy, hogy lelked megöljed.

Itt hagyod apáid
Véráztatta földjét,
Hogy egykor, még poraid se
Honi hantok földjék

Ott, az *idegenben*, hiénákat nemzel,
Kik egykor tán szembe szállnak nemzeteddel.
Attila örökjén . . . *Árpád* nemes földjén,
Addig itt *zsellérnép* önkénye lesz törvény.
Alászáll a hegyek,
A *havas* lakója . . .
De nem a te hited, nyelved,
Óshazád — vallója.

Pedig küzdelem itt *azoknak* is sorsa,
Kik rád fenekednek nyiltan, avagy lopva.
A kik sanda szemmel, kárörömmel nézik,
A sebzett oroszlán hogyan vérzik . . . vérzik . . .
S lám! az a nép, kit bár
Nyagaton, Keleten —
Hú testvérnép ölelhetne:
Világgá nem megyen.

Hogyan? hát egy nép, mely juhaid őrizte,
Szeretni tán jobban tudná honát, mint te?
És ott az a *kis nép*, — földönfutó hajdan —
Melynek hazát adtunk . . . velünk . . . örök harcban,
S hazájának *faja*
Bírodalmát vallja:
Tűr . . . és munkál, de tűzhelyét
Hűtlen el nem hagyja.

Te állsz *testvértelen* itt, a nagy világban,
Hullámverte sziget, a nagy oczeánban.
Ha te is fogyasztod a kevesek számát —
Golgotává tevén magyarok hazáját:
Konghat a harangok
Ünnepre hívása,
A *sirját önásta népnek*
Nincs feltámadása!

Murányi Sándor.

Az őszi urvacsora kérdéséhez.

Ezen lap hasábjain (1902 június hó 121. lap) Ütő Béla lelkész aa egy olyan kérdést vetett fel, melynek fontosságát a szerkesztőség is elismerte és az erre vonatkozó vélemények közlését kilátásba helyezte.

Azt hittem volna, hogy az összes unitárius papok sietnek e kérdésben véleményüket elmondani, közölni; azonban eddigelő mindössze négyen szólottak hozzá pro és contra. Pedig az a kérdés valóban olyan fontos, hogy érdemes volna az ősi conservatizmus korlátai közül kilépni és behatóan tárgyalni. Hiszen mi a haladás emberei volnánk és nem illik hozzánk a tespedés nyugalmát dicsőítő elv: ha őseinknek jó volt így, — nekünk is jó lehet.

Csak az Isten eszméje örök és változhatatlan; de eljárásunk mikéntje, a felfogás, a körülmények és czélszerűség szerint változhatnak.

Összegezzük az eddigi eredményeket.

Ütő Béla aa. előre bocsátott véleménye után a kérdést e két pontban vetette föl:

1. Czél- és alkalmyszerűnek tartják-e, hogy a Szt.-Mihály vasárnapján tartatni szokott hálaadó isteni tiszteletet november 15. megelőző vasárnapra, vagy ha az éppen vasárnapra esnék, e napra tétessék át?

2. Véleményezik-e. hogy ily értelmű határozat végett egyházi főhatóságunk elébe javaslat terjesztessék fel?

Neanios a Közlöny augusztusi számában (155. lap) a kérdésbe foglalt indítványt helyesnek tartja, azon módosítással, hogy ne a november 15-ét megelőző, hanem az azt követő vasárnapra tétessék át a hálaadó ünnep és urvacsora osztás.

Rédiger Géza lelkész aa. a szeptember havi számban (171. lap) nem helyesli az indítványt, mert — ugymond — Istennek és embernek áldozni egyszerre bajos; aztán novemb. 15-én már hideg van, templomaink nincsenek fűtve, e miatt az isteni tisztelet látogatottsága csökken, a mint ezt tapasztalhatjuk a karácsoni isteni tisztelet alkalmával, ha a többiekkel összehasonlítjuk.

Németh István lelkész aa. ugyanazon havi Közlöny 172. lapján főkép a *személyi kultus* esetleges vádja miatt helyteleníti a november 15-ét, tehát a Szt. Mihálynap i urvacsora osztást fentartandónak véli.

Ujváry László ugyanazon havi Közlöny 178. lapján az Ütő indítványát örömmel üdvözli és minden indokolás nélkül

helyesli, annyira, hogy véleménye szerint már az idén ahhoz kellene alkalmazkodni és az őszi urvacsorát november 15-én osztani. (Csakhogy az nem úgy megy, — úgy tudom, hogy azt csak zsinati határozattal lehet keresztül vinni.)

Eddigelő tehát négyen szólottak hozzá a kérdéshez és ebből kettő mellette, kettő ellene van.

A közlemények közt csak a Rédiger Géza és Németh István véleményében talállok figyelemreméltó mozzanatot, melyekre bátor vagyok észrevételeimet megtenni.

A hideget (Rédiger) nem tartom olyan oknak, a mi a Szt. Mihálynap szertartás idejének megváltoztatását indokolhatná; hiszen a hideg miatt a karácsoni urvacsora vételt nem szüntetjük be. Egyedül az adhat ezen véleménynek némi jelentőséget, hogyha elkerülhetjük, kerüljük el. Hogy a Dávid Ferencz ünneplése a hálaadó isteni tisztelet jelentőségét megzavarná, ezt nem tartom lehetőnek. Nincs kizárva ugyan, de itt minden a paptól függ, hogy fogja fel a dolgot, hogy tudja a kettőnek jelentőségét kiemelni és megkülönböztetni. A Szt. Mihály nap fentartása mellett felhossa továbbá, hogy szeptember utolján az év átlósó terménye a szőlőtermés is megitélhető. Ehhez talán egy kis kétség fér, mert még azután jöhetnek olyan elemi csapások, melyek reményünket egészen tönkreteszik, aztán sok helyen abban az időben még a kukoricza és pityoka is künn van a mezőn.

Németh a személyi cultus esetleges vádjától tart és e miatt nem helyesli november 15-ét, Szt. Mihály napját fentartandónak véli.

Én vitatkozni nem akarok, de nekem úgy tűnik fel — és ezt nem hallgathatom el, -- mintha Németh barátom egy kissé tévedne. A mennyire én a vallástörténelemre emlékszem és helyesen fogtam fel, azt tartom, hogy nincsen a föld kerekiségén vallásfelekezet, a mely személyi cultustól ment volna. Lehet, hogy tévedek. De hát nézzük a legrégiebbeket: a hinduk vallásában a legfőbb lény Indra mellett ott van a proféta Budha; a zsidóknál Jehova mellett Mózes a proféta; a törököknél Allah mellett Mohamed a proféta: a keresztényeknél Isten mellett Jézus, a megváltó. Ezek mind személyek és vallásos tiszteletben részesülnek. Hát mi nem ünnepeľjük meg a Jézus születése, halála, feltámadása és menybe menetele napját?

Midőn urvacsorával élünk, nem az ő emlékére tesszük ezt? Ez már mind személyi cultus.

Ha a Budha vagy Mózes életét mythosnak tartjuk, mint olyan képzelt alakokét, a kik talán soha nem is léteztek a va-

loságban, de a Jézus életét *hinnünk kell*; a Mohamed élete pedig, mint sokkal későbbi, már mint történelmi tény, kétségbe nem vonható.

A Socrates által vallott és tanított, — személyi cultustól mentes — tiszta monotheismus megértésére és követésére tudományosan képzett elme, bölcsészetiileg művelt lélek és mélyen gondolkozó fő szükséges és ezt az értelem és műveltség alacsony fokán álló köznépnél hiába keressük. Így tehát a tiszta monotheismus mint vallás nem is terjedhetett el, legfőlegb egyes tudósoknál, a mi ma is előfordulhat szorványosan. Hogy valamely vallás a társadalom minden rétegében elterjedjen, hívókra találjon, a köznép értelmiségét kellett figyelembe venni; gondolkodni olyan külső formákról, szertartásokról, melyek azok kedélyére, lelki világára hatással lehettek. Minél műveletlenebb valamely nép, annál több vonzó ceremóniára van szükség, hogy a vallás iránti érdeklődés fenttartható legyen.

A személyi cultustól tehát nem kell annyira irtózni, hiszen abban, mint fennebb kifejtettem. mi is benne vagyunk. Nem is az lehetett az indítványozónak célja, hogy Dávid Ferenczet vallásos tiszteletben részesítsük, hanem csak az, hogy vallásunk alapítójáról megemlékezzünk és az őszi hálaadó isteni tisztelet idejét az ő halála napjára tegyük át, mint a mely idő véleménye szerint alkalmasabb is, mint Szt. Mihály napja.

De hát ez a Szt. Mihály, a ki az Ütő Béla szász atyafát olyan tévedésbe ejtette a mi vallásunk felől, hogy is jutott a mi egyházi szortartásunk egyik időpontjának megállapításánál ilyen határozó szerephez, mikor mi szenteket nem ismerünk, nem tisztelünk?

Ugyanis régebben szokás volt, (katholikus szokás,) hogy a hónapokat is a szentekről nevezték el: Szt. György, Szt. Jakab, Szt. Mihály, Szt. András hava Ezen szentek közül az időszámításnál különösen kettő emelkedett ki: Szt. György és Szt. Mihály, mint a melyek évszakot, évfordulót is jelentenek. Még ma is előfordulnak szerződések, különösen haszonbér és cselédfogadásnál, melyekben az időt és szerződés tartamát ezen szentek valamelyike határozza meg: Szt. György naptól Szt. Mihály napig (egy félév) vagy Szt. Mihály naptól Szt. Mihály napig (egy év). Ezen időhatározó szokás alól régebben az unitáriusok sem vonhatták ki magukat, ha a zavart, esetleges félreértést ki akarták kerülni, így az őszi hálaadó istentisztelet és urvacsora osztás idejének meghatározásánál Szt. Mihályt nem lehetett mellőzni. De idővel sok minden megváltozott s a változott viszonyok a régi szokás megváltoztatását is kívánatossá tehetik, különösen ha észszerűség és célszerűség is támogatja.

Én tehát az Ütő Béla aa. indítványának azt a részét, hogy az őszi urvacsora osztás idejét meglehetően változtatni, helyesnek tartom. De azt már nem, hogy novemb. 15-én Dávid Ferencz halálának évfordulójára tétessék. Nem pedig azért, mert november 15-e karácsonyhoz igen közel, pünkösd-től pedig igen távol esik. Legcélszerűbbnek tartanám az őszi hálaadó istentisztelet és urvacsora osztás idejét *október utolsó vásár napjára* áttenni. Akkor még nincs hideg, de már az év áldása csakugyan kezünkben van. És ez az időpont minket közelebből érdeklő nevezetes esemény évfordulóját is jelzi, értem a reformatio kezdetét. A másik két protestáns felekezet a reformatio emlékét október 31-én megünnepeli. Ezt mi is programmba vehetnők az október utolsó vasárnapján tartandó hálaadó istentisztelet alkalmával. Hiszen, habár a mi vallásunk később formálódott ki, a kezdet, a kiindulási pont ott keresendő, az a közös törzs.

Hanem én még tovább megyek és a fölvetett kérdéssel kapcsolatosan egy újabb indítványt terjesztek elő.

Miért ünnepeljük mi a sátoros ünnepeket mindig 3 nap?

Mivel indokoljuk mi a három napi ünnepelést? Azzal, hogy ezeken kívül nekünk nincsen annyi ünnepünk, mint a katolikusoknak. De én ezt nem tartom elegendő oknak. Szerintem két nap nagyon elegendő volna, annyival inkább, mert a köz-nép, tapasztalás szerint, a harmadik napot amugy sem tartja meg, legfőlebb félünnepnek tekinti. A szorgalmas munkásnép bele un a három napi pihenésbe, tétlenségbe, a lusták pedig dorbézolásra, korcsmázásra használják az időt, ez utóbbit pedig vallásunknak nem szabad elősegíteni.

Faluvégi Áron, budapesti egyh. jegyző.

(Vége köv.)

A Dávid Ferencz Egyletek köréből.

A keresztur-köri fíokegylet 1902. nov. 26-án Sz.-Kereszturon tartott felolvasó gyűlést.

Hideg volt a természetben, de a szíveket fölmelegítette Geréb Zsigmond fiatfalvi lelkész afia, ki a 48-as események csodáit hasonlította össze, kimutatva, hogy Arad és Dévavára olyan Golgoták, honnan a nemzet és hitszabadság támadnak föl. A Geréb lelkes és gyújtó egyházi szónoklatát hálás köszönet köszönte meg.

A gymn. nagytermében volt a gyűlés. Vegyük le a ka-lapot a Sándor János elnöki megnyitója előtt. Egyszerű, böles

és mindig praktikus, ki az utat nem szokta eltévesztetni a szívekhez.

Murányi Sándor következett *»Elveszett lelkek«* című költeményével, melyet ez alkalomra írt, hogy tanítson itthon élni és itthon halni meg. Népünk, a melyet úgy szeret, a székel, szívet küldi a nemes költőnek és kálával köszöni, hogy róla most is megemlékezett. Költőnk Varga Dénes, volt siménfalvi lelkeshez küldötte le költeményét, hogy elszavalja. Jó kézbe tette le Szempilláink rezgő csöppjei és az elfojtott bús sohajok igazolták, hogy a költő és szavaló egymást megértették. A zúgó taps és lelkesült éljenzés egyaránt szólt a költőnek és szavalónak, kitől midőn e sorok írója elbúcsuzik, hálával ismeri el, hogy midőn együletünk ügyében megkereste: mindig otthon volt és minden megbízatást készséggel teljesített.

Dr. Szolga Ferencz gymn. tanár „Tudomány és vallás erkölcsi iránya“ című felolvasásával minden jelenvolat lekötelezett. Korunk romlottságát festi megkapó, igaz színekkel. Bemutatja a sok tekintetben tisztult agyat, de melléje állítja az emberiség beteg szívet is és azt, a mi fáj, a mi korcs, a mi erkölcstelen, gyógyítani kívánja a tudomány és vallás erejével. A fertőzött levegő tisztító villámának nevezi együletünket, mely, ha valódi célja felé mozog, segíti eljövését a kornak, melyben az ész és szív megértik egymást s tisztult erkölcs és tudással az ember Isten gyermekévé válik. Dr. Szolgának hálával köszönjük, hogy minden szent ügy iránt érdeklődő szívet nekünk is átadta.

A tárgysorozatot András Zsigmond székel atyánkfia szavalata zárta be József János költő-tanítónk *»Emlékezés Dávid Ferenczre«* című értékes költeményével. Hogy József János tanítónk szépen, vonzóan, lelkesen ír: régen tudjuk, de hogy egy egyszerű székel ember úgy szavaljon, fogalmunk sem volt róla. Költő-tanító büszke lehet tanítványára, kit vele együtt lelkesen éljenzett a lekötelezett sokaság.

Az indítványok során ki lett mondva, hogy mind a két költemény több ezer példányban kinyomatva, más, ingyenes, népies füzetekkel népünk kezébe adassék.

Gyűlésünk iránt roppant nagy volt az érdeklődés. A körből összegyűlteket elhallgatva, hálás köszönettel irom ide a Sándor Gergely, Ajtay János, Demeter Dénes, Vári Albert lelkesek nevét, kik egy pár buzgó nővel a Homoród mellől, és a Kovács Sándorné urhölgy nevét, kit bár óriási tér választá el tőlünk, Zilahról is eljöttek velünk áldozni nagy mártirunk emlékének. A szívnek nagy melegsége kell ahoz, hogy didergető

hidegben eloszlassa a tért, enyhévé tegye a fagyraló szelet. Ezért a meleg szívért, ezért a nagy érdeklődésért érdemes el-
nökünk és a gyűlést követő közebéd mindenik részese kifejezte
háláját, ékes szavakkal köszöntve azokat, kik ide fáradtak egy
őszinte testvéri ölelkezésre.

Deák Miklós.

A székelyekről.

Be árva nép ez, jaj be árva,
Nincs egyebe, daróczruhája,
Sereg kopár sziklája, meg
Szántója árkos, meredek.
Mikor ki kell a csordát verni,
A fellegekbe megy legelni.

Be árva nép ez, jaj be árva,
Pedig a szive, lelke tárva,
Szegény, mikor balsorsra jut,
Siratja a Csákót, Darút,
S vesztve egy barázda földjét,
Meglátja arczán azt a környék.

Be árva nép ez, jaj be árva,
Kavics a dülön, a határba,
Ha majd a gazda őszinek
Szánt, házanépével kimegy
S kavicsalom gyűl össze végre,
A hol a nép vár kenyérré.

Be árva nép ez, jaj be árva,
E nagy paragrafus világba,
Helyette számok ezrinek
Be megbecsülne egy szívet,
A kit szeret s ki jóra bírja —
De nincs ez a törvénybe írva.

Be árva nép ez, jaj be árva,
Kora dér hull le a fűszálra,
Hamar megéri a telet
S későre nyit a kikelet.
Sovány kalásza sose dől le,
Földönfutó lehetne tőle.

Be árva nép ez, jaj be árva,
Jó szive csak s daróczruhája.
A kicsikék a pest alatt
S kezökbe pár sovány falat.
A nagy fiu — még híja tíznek —
Oláhország felé tekintget.

Be árva nép ez, jaj be árva,
Nincs ajtaja sohase zárva
S csak a nyomor jár ott be kí,
Nincs, a ki védi, szereti.
Ha úr kezén csikorg az ajtó,
Első s utolsó: — végrehajtó.

Be árva nép ez, jaj be árva,
S én bölcs hazám ne vedd te számba,
Hanem csak rendezz még tovább
Minden jött-mentnek lakomát,
S ha nem lesz székely itt egy láb is,
Légy büszke majd rá magyar Páris!

Tarcsafalvi Albert.

Az apa bűne.

Nem tartunk a zsidó régi fölfogással, hogy »az Úr Isten
meglátogatja az apák bűneit a fiakban harmad és negyed izig-
len,« de azt szomoruan tapasztaljuk minden lépten nyomon, hogy
a bűnös apa fia is igen gyakran belesüllyed az apja készítette ör-
vénybe. Egyik új, de nagyon szomorú tapasztalatunkat elmondjuk

intő példának. Az apa már ifju korában ivásra adta a fejét. Kis hivatalt kapott. Napjára alig jutott egy forintja. Felesége s hat gyermeke volt. Ennyi embernek csak kenyérre is alig volna elég egy forint, de hát ruházatra? Mind ezzel nem törődött az apa, mert ő szerette a pálinkát, s neki inni kellett minden nap. Arczája bőre rókát fogott, vagyis égett, mint a kemencze ajtaja. Szörnyűség volt látni azokat a rongyos, éhes gyermekeket, azt a kétségbeesett anyát.

De ha csak ez lett volna minden! A rosszsa ezután következett. A nagyobbik fiu még alig volt hat éves, midőn anyja rajta kapta, hogy a pálinkás poharat leveszi és a fenekén maradt csepp pálinkát nyalogatja. Nem csinált belőle nagy dolgot. Gyerek mulatság, gondolá. Annnyiban hagyta. Idő multával csak akkor jutott eszébe a kis fiu poharazása, midőn egyszer az apa nagy perpatvart csapott, mivel a pálinkás üveget feldőlve találta. Nagy bajjal kisült, hogy a fiucska volt a hibás. Fölmászott a szekrényre s addig mesterkedett, hogy az üveghez jusson, a mig feldőlt, a dugója kiverődött s a pálinka elfolyt. A kis nyalakodót meglecckézték, s azután az apa jobbnak látta a korcsmában költeni el a kedves porczyókat.

Az egész községben nem volt több ilyen nyomorult család. A szerencsétlen gyermekeket az éhség gyötörte, s a könyörület adott rájuk egy-egy darab ruhát.

A nagyobbik iskolába került. Jó esze volt, ember lehetett volna belőle, de nem sokáig élvezte ezt az örömet, mert az iskolából ki kellett lépnie, mert nem tanult eleget és nem szeretett dolgozni.

13 éves volt, midőn az iskolából kitétek. Más gyermek kétségbe esett volna, ő rajta alig vették észre, mert ő ügyesen kivágta magát a bajból, sőt egy városi irodában alkalmazást is kapott, miután jó írása volt, s a mellett tudott az emberek szívéhez szólni. A kik ismerték dolgaikat, örvendettek, hogy az éhhaláltól megmenekült. sőt még ember lehet belőle.

Egy ismerősöm beszélte el a folytatását, Csak egy félévig volt abban az irodában, mert gyermeknél szokatlan bátorságot vett magának. Kezdte a nagy embert játszani. Akadt egy-egy korcsmahős, a ki őt is szívesen elfogadta társnak, s még fizetett is érte. Az még nem lett volna fölötte nagy baj, hogy a hivatalból elmaradozott, de azért sokszor kikapott, hogy a rábizott munkát nem végezte el, vagy rosszul végezte.

Végül is a derék ifju roszt fát tett a tűzre, mert egyszer ő is úr akart lenni s hogy korcsmai barátait megtraktálhassa, hivatalos pénzhez nyúlt. A csint senki sem sejtette, legkevésbé főnöke, a kit egyszer nagyon meglepett azzal a tervével, hogy ő

olyan városba szeretne jutni, a hol főgymnasium van, hogy magán uton végezhesen. Pompás ajánló levelet kapott, nagy városba jutott és sok örvénybe. A tanulásból semmi sem lett, ellenben a szabó-, étel-, szállás-adó, vendéglős, kávéházas egy pár hónap múlva üldözőbe vette a «tehetséges ifju tisztviselőt,» mert sehol sem fizetett, de mindenütt vett fel a kontó mellé egy kis kölcsönt is.

A vége hamar bekövetkezett. A »hivatalos titkot« egy pár hatosért kilecsegte, az »első irodában« zsebrevágott pénzért hurokra került volna, ha idejekorán kereket nem old.

Még 15 éves sem volt s máris egészen modern gyerek, a kinek mindene: »rovott előélete«, részeges hajlamok és munkakerülés. Túl tett az apján is, mert azt csak ide-oda helyezték, őt pedig hivatalosan köröztetik.

Az apa bűne: a *pálinka* megásta sirját az első fiúnak. Ki fog arról gondoskodni, hogy bele ne essék a második, harmadik s talán a hatodik is.

Hogy a szegény anya mit csinál? Ne kérdezzétek, hisz amugyis tudjátok, hogy éjjel-nappal csak sir, sir, . . . csak éppen akkor nem, a mikor derék férje éjfél után részegen haza kerül és vacsorát követel. Ekkor jó képet mutat, mert fél az ütlegetől.

Hegyvölgyi Ferencz.

B. J.

Cselekvő vallásosság az udvarhelyi egyház- körben az 1901. évben.

Okládon: Benkő Mihályné elhalt Rebeka leánya emlékére egy urasztal-takarót 10 kor. értékben; urvacsorai bort 1—1 alkalomra M. Szolga Istvánné, Egyed Albertné, Pál Ferenczné és Máthé Zsigmondné 2 k. 30 f., kenyeret 4 alkalomra M. Szolga István gondnok 4 k., a vallásvizsga költségeit Pál Ferencz lelkész fedezte 4 k., a közbirtokosság adott 3 szál cserfát 4 k. A hivek a magtárház építésnél és gazdaságvitelnél 50 kor. értékű közmunkát teljesítettek.

Muzsna: Mátyás Piroska egy szószék-takarót 20, Tibáld József h.-ujfalvi pap és neje egy urasztali kenyértakarót 10 k., Zsakó János kántortanító egy alkalomra urvacsorai bort.

H.-Szt.-Pálon: az urvacsorai bort és kenyeret minden alkalomra Egyed Ferencz lelkész és neje 16 k., a helyi nőegylet Legatus-alapra 20 k.

H.-Szt.-Mártonban: Ez évben konfirmált növendékek urvacsorai kenyér- és bortakarót 10 k., urvacsorai kenyeret adtak: 3-szor Kádár Péter 2 k., s konfirmációra Dombi János 1 kor.

értékben, bort minden alkalomra Jakab Mihály 11 k. 20 f. ért., 16 egyháztag *váralapra* zabot ajándékozott 43 k. 50 f., 64 egyháztag *harangozóházra* 1—1 szál fát 38 k. 40 f.

H.-Abásfalván: Dombi Rebeka egy urasztal-, egy szószék- és egy papiszék-takarót 100 k. ért., a polg. község közcélra 10 k., az *orgonaalapra* adtak: malmostársaság 100, id. Gergely Mózes 2, Kiss Mózes tanító 2 k., urvacsorai kenyeret adott 4-szer id. Gergely Mózes 4 k.

H.-Kemenyfalván: Özv. Lőrincz Mihályné és Orbán János 1—1 gyászlobogót 30—30 k., urvacsorai henyeret és bort 1—1 alkalomra: Kovács Imre, Gergely Lajos, Gergely Dénes és Lőrincz István 3—3 k.

Gyepes: a papháznál alsó konyháról feljárót csináltatott Kádár Lajos lelkész 10 k., urvacsorai kenyeret 1—1 alkalomra: Kádár Lajos, Gál Péter ifj., Szász József ifj., Benedek Domokos ifj. és Tódor Ferencz 80—80 f. ért.

Kénosban: Imreh Ida urasztal-takarót 4 k., Sándor Mózes és neje egy darab kaszálóhelyet a papság használatára 20 k., többen gyászlobogóra 41 k., urvacsorai bort 1—1 alkalomra Vári Albert lelkész, Sándor B. Mihályné, Foris Áron és özv. Czerják Sámuelné, urvacsorai kenyeret 4-szer Imreh Ferencz, előbbiek 2—2 k., utóbbi 2 k. 50 f. Egyháztagek egyházi munkálatoknál 72 k. értékű közmunkát teljesítettek.

Br. P. Horváth Kálmán fogondnok ur 50 k. ajándékozott a *sz.-udvarhelyi templomra*.

Recsenyén: Szombatfalvi Albert a templomra 20 k., ka-langyáskepét fizetők ez évben is 5—5 kéve búzát és zabot 33 k. 90 f., Márton István urvacsorai kenyeret 4-szer, 2 k. Egyes hivek gazdaság vitelénél 30 k. értékű munkát.

Lókodon: urvacsorai bort adott 4-szer 8 k. értékben a polg. község, kenyeret 2—2 alkalomra 1—1 k. ért. Vida Géza tanító és Soós Ferencz gondnok. Közszükségek fedezésére Kisgyörgy Sándor esperes 1 k. 20 f., N. N. 1 kor. Egyes hivek gazdaság vitelénél 50 k. értékű munkát.

H.-Jánosfalván: Közbirtokosság egyházi közszükségek fedezésére 86 k. és egy darab föld évi termését 54 k. 90 f. urvacsorai kenyeret 3 évben Mezei Dénes gondnok 7 k. 40 f. Vass István h.-szentpáli pap, a szülőföld iránti szeretet és néhai szülői iránti hálája jeléül 700 /. hétszáz koronás alapítványt tett építkezési célra, szülői Vas István és Barra Mária nevére. A hivek különböző egyházi célra munkát 10 k.

H.-Városfalván: Toronyra Bedő József 20 k., Csiki Bálint Bukarestből 12 k., harangra az egyházközség tagjai 581 k. 60 f.,

a közbirtokosság 300 k., toronyóra-alapra Péter Sándor lelkész 6 k. 50 f., urvacsorai bort és kenyeret n-sz ez évben is özv. Máthé Sándorné 12 k., Hegyi Ferencz 6 k. kovácsmunkát. Az egyházköztség tagjai a toronyépítésnél ígás és tenyeres nap-számban napló szerint 2000 k.

H.-Szt.-Péteren: Egy harangkötelet 3 k. Vas Domokos, egy szál cserfát Vas András, Egyháztagek gazdaság vitelénél 25 k. közmunkát.

H.-Almásan: urvacsorai kenyérre 4 véka búzát Ajtai János lelkész 8 k. Ezredévi alapra több egyháztage 125 k. 46 f. Az egyház tagjai javításoknál és erdősítésnél 150 k. közmunkát.

H.-Karcsonfalván: urvacsorai kenyeret és bort 1—1-szer Cseke Jánosné, Bálint Sándorné, Felszegi István és neje 4—4 k., kenyeret Demeter Dénesné 1 k.

H.-Ujfaluban, Sikó Elek és neje elhalt egyetlen fiok emlékére egy diszes urasztalt készítették 80 k., ajándékoztak: Tibáld József lelkész és neje egy urasztali kenyértakarót 12 k., Pálfi András és neje szerszámát 4 k. 20 f., urvacsorai bort 1—1-szer Tibáld József, Birtalan Domokos, Benedek András gondnok, Soós Elek id. 1 k. 60 f. ért. A polg. község közszükségre 6 k. Kerítések javításánál több egyháztage 5 k. munkát.

Vargyason: Szenté Ferencz és neje egy urasztali gyásztakarót 30 k., urvacsorai bort minden alkalomra Daniel Lajos, kenyeret Kisgyörgy Sándorné 6 k., konfirmációkor kenyérre és borra Máthé János és neje 2 k. Perselybe a "papi háznál, legatusalapra begyűlt 11 k. 74 f. Kepealapra 200 kor. alapítványt tettek Soós János és Anna. Épületjavításokhoz fa, kő és cserép fuvarozással 40 k. munkát az egyház tagjai.

Az ajándékozás és alapítványozás összes értéke 2978 k 30 f. A közmunka értéke 2432 k. E számok ékes jelei a munkás, vallásos buzgóságnak. Vajha ne is lankadna meg soha.

Közlő: Pál Ferencz, egyhköri jegyző.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Királyi kitüntetés.** Kiváló örömmel adjuk hírül olvasóinknak, hogy a királyi kegy újból egy olyan térfura irányult, a ki a miéink közül való: Borbély Sándor, a siketnémák váci országos intézete igazgatója, Borbély György tanár testvére. A kitüntető irat így szól: Borbély Sándornak a siketnémák váci orsz. int. igazgatójának a gyógypaedagogia terén szerzett érdemei elismerésül király ő felsége a koronás arany érdem keresztet adományozta. Gratulálunk.

— Dr. Bedő Albert orsz. képviselő újból kitűz 100 korona jutalmat ezuttal p ü n k ö s t i e g y h á z i b e s z é d í r á s á r a . A feltételek ugyanazok, a melyek a husvétinál voltak.

— **Albert Dénes**, ki a magyarországi unitárius egyház jóságainak huzamos ideig jóságigazgatója volt, ezen tisztétől megváltik 1902. év végével. Az E. K. Tanács decz. havi gyűlésében a főt. püspök ur méltányló szavai és indítványa alapján jegyzőkönyvi elismerést nyilvánított Albert Dénesnek buzgó szolgálataiért s kérte, hogy gyakorlati tapasztalataival támogassa az egyházat ezután is.

— **Új jóságigazgató.** Az E. K. Tanács az Albert Dénes lemondásával megüresedett jóságigazgatói állásra meghívta Szentiványi István birtokos és szakképzett gyakorlott gazdát, ki a megbízást elfogadta s az új évben a jóságok vezetését átveszi. Kísérje áldás működését, hogy a fokozódó igényeknek megfelelőleg növelhesse a jövedelmet.

— **Kereszturi isk olánk kettős ünnepe.** Decz. 10-én lélekünk elő kettős ünnepély szí helye volt a szé kely-kereszturi unitárius szép multu s most a fejlődés reménységében ragyogó iskolánk. Dr. Szolga Ferencz hivatalos tanári beköszöntése és Sándor János 35 éves tanári és 25 éves igazgatói munkálkodása ünnepélyét tartotta. Üdv neki: ki büszkeségünk ké lett; bizalom neki: ki most biztatólag tünt fel jövőnk látóhatárán. i. n.

— **Köszönet** A tettekben nyilvánuló vallásos örömmek, melyet templomunk és tornyunknak ez évben megkezdett és Isten segedelméből be is végzett díszes megújítása egyházközségem minden híveinek lelkében keltett igen szép jelét adta Szé kely Ferencz és neje Bajka Sára, kik öseiknek bennök is élő vallásos buzgóságát a templom megújítása alkalmából abban mutatták ki, hogy az itten jelenben is virágzó Biró-család költségén 1763-ban egészen faragott kőből készült, még most is feltűnően szép faragvánnyal ékített és mostan megaranyozott feliratu szöszék párkányzatára, két soros arany rojtozattal díszített, 30 cm. szélességben lecsüngő fekete bársonnyal bevont könyöklő párnát készitettek saját költségükön 30 korona értékben. Midőn ezen becses adományért egész egyházközségem nevében halás köszönetet nyilvánítok, kívánom, hogy a kegyes adományozók sokáig gyönyörködheszenek az Urnak szent dolgaiban. Aranyos-Rákos, 1902. decz. 10. Let a y M á t é lelkész.

— **Két költő püspök** Kriza János és Székely Sándor életéről kedves és megkapó rajzot írtak: Rédiger Géza költő pap Krizáról, kinek házánál nőtt fel s betekintett szép lelkébe; Borbély Gzörgy tanár Székely Sándorról. Erről külön könyvet is írt és adott ki. E szép két rajzot több (15) hasonlóval együtt tartalmazza az Unitárius Kollegium írásban és képekben cz könyv, mely számos képpel illusztrálva díszes kiállításban 1 koronáért kapható szerkesztőségünkél.

— **Raffaj Károly** új-szé kelyi birtokos és köri gondnok hagyatéka, miután özvegye férjhez ment, átszállott az egyházra. A birtok kisebb tagokból áll. Az Egyház áruba bocsátja a belső és külső birtokokat is.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

— **Dávid Ferencznek emléke** lesz a dévai várban. Mit eddig a költők, írók és a hívők kegyelelte épített és tartott fenn a dévai vár körül, a nagy martyr püspök gyászos fogsága és halála emlékét, hihetőleg rövid idő alatt állandó emlék fogja jelöl ni. Ferencz József püspök ur lépéseket tett a Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat elnökénél, hogy a Társulat, mint a vár ezidei tulajdonosa, engedné meg a várban egy emlékkő elhelyezését. Gróf Kuun Géza elnök ur már nyilatkozott, a miből az látszik, hogy a társulat készséggel megengedi. Ennek lapunk olvasói mindnyaján fognak örövendeni.

A budapesti Dávid Ferencz Egylet decz. 20-án tartotta második felolvasó-gyűlését nagy érdeklődés mellett. Józan Miklós lelkész magasztos imája nyitotta meg. Fattac Gizella urhölgy a m. kir. Opera tagja énekelt Alessandro Stradella „Menyben lakó Atyám“ ielséges ariát a XVII-ik századból és egy telplomi ariát. Az ének elragadó volt. Zongorán kísérte Nosedá Károly ur a m. kir. opera karmestere. Reviczky: „Pál halála“ nagyszabásu költeményét szavalta kitünő hatással Buzogány Anna k. a. Utolsó helyen említjük, bár a felolvasó ülés központja volt Dr. Ürmössy Gyula tanár felolvasása: „Unitáriusok a szellemi élet terén.“ A derék tanár új világításban mutatta be, mily sokan vesznek részt az unitáriusok hazánkban és a külföldön minden szellemi mozgalomban. A szépen sikerült felolvasásért számosan üdvözölték Dr. Ürmössyt.

Figyelmeztetés. Az egyleti tagokat és előfizetőket tisztelettel figyelmeztetjük, hogy ha a megelőző évekre eső tartozásaikat nem küldik be január hónapban, a lapot befogjuk szüntetni.

TARTALOM: Karácsoni üdvözet. — Közelb hozzád Istenem: Hale E. E. — Elveszett lelkek. (Költemény) Murányi Sándor. — Az őszi uryacsora kérdéséhez. Faluvégi Áron. — A Dávid Ferencz Egyletek köréből. Deák Miklós. — A székeleyekről. (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. — Az apa bűne. Hegyvölgyi Elemér. — Cselekvő vallásosság az udvarhelyi egyházkörben az 1901. évben. Pál Ferencz. — Egyházi és iskolai mozgalmak. — Egyleti élet és munkásság. —

M. A. V. ERDÉLYRÉSZI FŐ- ÉS MELLÉKVONALAINAK MENETRENDJE.

506	504	508	502			507	501	505
Sz. 830	Gy. 200	Sz. 545	Gy. 915	ind.	Budapest k. p. u. érk.	Sz. 710	Gy. 750	Sz. 620
" 1121	" 352	" 902	" 1112	érk.	Szolnok	" 337	" 539	" 335
" 1131	" 359	" 927	" 1119	ind.	"	" 322	" 532	" 325
" 133	" 521	" 1133	" 1247	érk.	Püspök-Ladány	" 119	" 403	" 134
" 200	" 528	" 1153	" 1255	ind.	"	" 1254	" 356	" 112
" 342	" 639	" 148	" 217	érk.	Nagy-Várad	" 1104	" 225	" 1136
" 837	" 1030	" 659	" 555	érk.	"	" 617	" 1110	" 700
" 854	—	V. 830	" 611	ind.	Kolozsvár	" 525	" 1050	" 645
" 1021	—	" 1041	" 727	ind.	Ar.-Gyéres	" 348	" 923	" 512
" 459	—	—	" 1030	érk.	"	" 1225	" 543	" 935
" 543	—	" 530	" 530	ind.	M.-Vásárhely	" 534	" 1127	—
" 1152	—	V. 1246	" 832	érk.	"	" 205	" 812	" 338
" 1224	—	" 136	" 837	ind.	Tövis	" 135	" 800	" 302
" 102	—	" 222	" 904	érk.	Küküllőszög	" 1253	" 735	" 226
" 201	—	" 327	" 943	érk.	"	" 1145	" 656	" 125
" 340	—	" 556	" 1053	érk.	Kis-Kapus	" 927	" 549	" 1140
" 618	—	—	" 133	érk.	Segesvár	" 750	" 305	—
" 403	—	V. 530	" 1114	érk.	Sz.-Udvarhely	" 922	" 542	" 1117
" 673	—	" 729	" 1258	érk.	Héjasfalva	" 707	" 350	" 922
" 800	—	" 907	" 209	érk.	Ágostonfalva	" 540	" 245	" 748
" 135	—	—	" 653	érk.	Brassó	"	" 1024	" 225
—	—	—	" 1024	ind.	K.-Vásárhely	"	" 653	—
—	—	—	" 219	ind.	"	"	" 218	—
—	—	—	" 331	érk.	Brassó	"	" 112	—
					Predeal	ind.		

Gy. = Gyorsvonat. Sz. = Személyvonat. V. = Vegyesvonat.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)

Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz

Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Sebes Pál toroczkói iskolaigazgató élete és hatása.*

— A Dávid Ferencz Egyletben Kolozsvárt 1903. január 25-én ftolovasta: dr. Boros György. —

A hajnali kakas szótól csengett a falu fölött sötétlő erdő. Az éhes róka, egy sikertelen kirándulás után, az erdő alól visszaugatta a kutyák párbeszédjét. A halvány holdvilág fényétől csillogó uton, könnyű, apró léptek alatt, alig hallhatóan recsegett a hó. Egy 7 éves kis fiu halad az iskola felé. Nagy féltében erősen szoritott húnya alatt egy hasáb bükkfát. Még jobban szorongatta kis szívét a félelem. Hátáról lógott egy hosszú vászon tarisnya, s abból a lábát verte egy nehéz viaszos fatábla, az ő íróeszköze, meg aztán egy sarok kenyér, talán egy alma, vagy egy pár héjába sült pityóka s egy hegyesre temperált libatoll és egy zöld cserép kalamáris (tintatartó).

A kis fiu azon gondolkozott, mi lesz vele, ha a pap mérges kutyája kitalálna futni az utra. Vajjon eltudja-e kergetni magáról a hasábfával, vagy hátha megmarja. Még az is megfordult az eszében, hogy hátha a farkas még nem ment ki a faluból s a miatt ugatnak oly nagyon a kutyák. A félelem

* Köszönettel és hálával jegyzem föl, hogy e kis rajz megkészítésében nagy segítségemre volt mélt. Sebes Pál nyug. miniszteri tanácsos ur a családi levéltárban levő eredeti levelek és okmányoknak rendelkezésemre bocsátásával, néhai Orbók Ferencz volt várfalvi lelkész ur, ki mint a néhai tanítványa emlékei alapján irt volt rövid életrajzot, Pálfi János nyug. igazgató ur, ki az iskolára; Sárdi Lőrincz ur, ki néhai atyjára, mint S. P. idejében toroczkói papra vonatkozó adatokat és a toroczkói templom és iskola rajzát; Németh István lelkész ur jegyzőkönyvi adatokat voltak szivesek rendelkezésemre bocsátani. Egyebekről a megfelelő helyen lesz említés.

meggyorsította lépteit, s a nélkül, hogy a lejtős, sikos szán-
uton elesett volna, szerencsésen megérkezett a rektor ur ajta-
jához. Sötét volt minden ablak, de vette észre, hogy a tűz
pisláncol a rektor ur szobájában. A hasáb fát betette az iskola-
szobába, s miután az öreg rektor ur köhögését meghallotta,
bement a szobájába. Az öreg ur ágyában feküdt és pipázott.
Az asztma a téli időben nagyon kínozza. A derék jó öreg
tanító az éjszaka nagyobb részét ébren töltötte. Örvendett,
hogy akadt valaki, a kivel beszélgethetett. Jobban telt az idő.

A kis fiu hangosan elmondotta: bonum mane domine prae-
ceptor. A rektor ur rövidesen felelt: vale, servus frater s
azzal leültette. A nagy sátoros kemencze előtt volt egy négy
lábu kis bikkfa-karosszék, eredeti székely háziipar, de a milyen
most már csak alig látható. Ez a vendégeket, a házi gyerme-
keket s leginkább a diákokat illette. A szembe levő, jó, mély
ülész karosszéken a rektor ur szokott guggolni, mikor a kö-
högés miatt föl kellett kelni ágyából. Jó másfél óra eltelt, míg
megviradt. A kis fiu megmelegedett s bele melegedett és
boldog volt, hogy a rektor ur vele olyan sokat beszélget. Ha
a jó öreg ur eltalált szunyadni, a kis nebulo próbálgatta a be-
tűvetést a fatáblán, vagy olvasgatta A, b, ab-os (Ábiab-os, a hogy
ők nevezték) könyvéből az erkölcsi regulákat:

Menj az utcán szépen, folyvást,
Nem kullogva, nem is futvást;
Ne andalogj, ne kiabálj,
Ne verekedj, ne is hajgálj!

Az Ábiabon már túl volt, még a mult télen, de a regulá-
kat s az imádságot most tanulják. Az ab, eb, ib, ob; im, om,
um; as, es, is, os, us; av, ev, iv, ov, uv; szóval a magánhang-
zóknak az összes mássalhangzókkal kombinált értelmetlen, unal-
mas variációit már tudta. Az erkölcsi regulák jó hosszuk voltak,
de volt értelmük s könnyen megtanulta s el sem felejtette,
sem ezt, sem az Arany-Ábécét, a melyet azonban csak holmi
ákom-bákom kéziratból tanult.

Ugyanez a kis tanuló, mint felsőbb intézetet végzett ifju
egy város számba menő, piaczos faluban járt. Örömmel látta,
hogy a mesteri lak itt is ép olyan formán fekszik, mint hajdan
az ő falujában. A ház is csak olyan törpe, két szobás és ereszes,
vagyis előszobához hasonló bejárója volt. A tanulók szobája
valamivel tágasabb, az ablakai is nagyobbak, s egyiken sem
volt lantorna, hanem apró üvegtáblák. Hogy a földje agyagos
volt-e vagy padolt, nem emlékszik rája, de egyben bizonyos,
hogy az ő iskolájokban nem voltak olyan contignátiós ágyak,

a milyenek ebben, akár egy-egy szűk hosszú bölcse. Egyben ez is hasonlított ahhoz, hogy itt is székely fiúk voltak a gazdák, vagyis a szereplők, de ezek már nemcsak hajnalban állítottak fel, hanem ott laktak éjjel-nappal s mondhatjuk ott töltötték el ifjuságuk legszebb éveit 10—16 éves korukat.

Hogy melyik volt az az éjjel is látogatott falusi székely iskola, nem nagyon lényeges kérdés e helyen. Az a kis városi iskola a toroczkói volt. A városi jelleg nem sok különbséget biztosított részére a másik fölött. Mind a kettő a XVIII., mondhatjuk a XVI. száz terméke, mert ha egy párszor megis változott a fedele, s talán a vakolatja is, de biz' azok a gerendák, meg azok a singes vagy fél singes méretű ablakok csak a régiek s jó részt ugyanolyanok mindkettőn.

Ilyen volt az ősi népiskola. Ha jellegüket vizsgáljuk, a mint ezt a mai eljárás szerint vizsgálni kell, felekezeti volt mindenik. A felügyeleti jogot az egyházi főhatóság gyakorolta. de rendeleteit az atyafiak vagy nem tudták, vagy nem is akarták nagyon számba venni. Külömben is akkor sem a levegő köb-tartalma, sem a világosság, sem a padok szabása nem volt kérdés. Az iskola-fenntartó hatóság fogalma szörnyen tág volt, mert habár az egyházközség volt is a tulajdonos, meg a patronus, ez lényegileg csak ama bizonyos zsúp- vagy ritka esetben zsindefedelű 4—5 vagy 6 falból álló alkotmányra, s udvarára és kertjére, tehát csak az ingatlanokra terjedett ki. Ingó vagyon, a mit mi iskolai felszerelésnek nevezünk, alig tett számot. Egy X-lábon álló deszkalap, melyet asztalnak neveztek 2—3—4, hátnélküli lócza s néha egy szék, s még ritkábban egy kis asztal a tanító részére, volt az összes butorzat, és fölszerelés. Az asztalra irt a tanító holtszénnel vagy a modernebb időszakban krétával, ugyanakkor már kezdett lenni egy-egy fali abc-és papírtábla is, s végül bekerült a fekete tábla, az írka, de mindezek csak lassu egymásutánban

A fekete tábla és az írka helyét betöltötte a viasszos fatábla, melynek egyik oldalát bevonalazták a tanulók, a másikat nem. Azon tanulták a szépirást, ezen a számolást. Majd megjelent az árkus papír, fehér vagy kék. Abból gondos vonalzással szerkesztették az irkát, de ezt is jobbára csak examenre. Évközben hol vonalközbe, hol sima papírra kellett írni, már a mennyire a bogáti olesó kiadás akkor olesó lehetett. Annyi bizonyos, hogy még a Szenttörténetek is olyan bogos bogátíra volt nyomatva, hogy a fiu meg nem állhatta, hogy ki ne kaparja innen-onnan a félig preparált rongydarabot.

Már ennyiből is jogosan lehetne azt a következtetést tenni, hogy akkor az iskola fenntartó hatóság tulajdonképpen a tanuló

sereg volt. Ha ők nem voltak ott és nem vittek bele semmit, akár magtárnak, akár csirkeólnak pompásan és czélszerűen bevált, Szent-György napjától kezdve őszig. Legfennebb egy néhány ágat kellett a farostély közé dugni, hogy a nyugtalan természetű kotló ne tudjon kirepülni, nehogy majd kárt tegyen a veteményesben.

A toroczkói iskolában, mert hisz a szóban forgó városi iskola alatt ezt kell érteni, a tanulók szerepe jóval tovább terjedt ennél is. Oda 12 tanuló volt betelepítve a Székelyföldről. Szegény sorsu, de erős akaratu, jól megtermett, s a falusi közönséges népiskolából jó részt kinőtt székely fiuk, szülőik engedelmével, egy pár forinttal utrakerekedtek s hosszas vándorlás után Toroczkóra jutottak.

A fáradságot megkönnyítette, az idegen, nehéz élet sötét-ségét megvilágította a reménységnek egy halvány sugara, mely azzal kecsegtette, hogy majd egykor ők is olyan derék papok, tanítók, tanárok, gazdatisztek, ügyvédek, vagy hasonló szép állásu emberek lesznek, a milyenek innen már kikerültek.

Hallomásból azt is tudják már, hogy a rektor ur meg a rektorné asszony, meg a toroczkói asszonyok erősen jószívü, emberséges emberek. Szinte hogy nem olyanok, mint otthon a szülőik. Igaz, hogy dolgozni kell, mert az iskola meg a templom s az udvar környékének takarítása, a harangozás, a cursus hordozás, a kántálás, az ételgyűjtés mind az ők kötelességök. A rend az volt, hogy edébre a kisfiuk, kiket a székely ifjak tanítottak, vittek föl ételt tanítóiknak és magoknak. Estve 6 ifju két részre oszolva 20 házat keresett meg „a táplálék kegyessége gyümölcse elfogadására oly vigyázattal, hogy egy héten azon ház többször meg nem találtatott, hogy ufalomba ne jöjjenek, ha szintén a kijelelt 10 háztól vigasztalás nélkül kellene is visszafordulni, a mi a csapásos esztendők óta nem ritkán történik.”

Innepnapokon a templomajtóknál gyűjtöttek pénzt s elmentek egyes jóltevőkhöz nemcsak Toroczkón, hanem Aranyos-széken is. Karácsonkor Abrudbányát és Verespatakot bejárta két ifju. A XVII. és XVIII-ik százakban Udvarhely és Három-székre is eljártak, de miután a XVIII-ik száz végén Kereszturt a gymn. felállott: az ottani tanulóknak hagyták a belső székely székeket.

Ennek az iskolának tehát az egész unitárius egyházban hire volt, s jogosan gondolkoztak úgy a még otthon levő székely ifjak: ha ott mások megtudtak élni, ők sem maradnak szégyenben.

(Folyt. köv.)

Fele büne meg van bocsátva.

— Epizod székely-kereszturi V-ik gymn. koromból. —

Minden ember életében fordulnak elő oly események, melyek ha tán gyermek, vagy serdülő ifju korában történtek is, letörülhetetlen benyomást gyakoroltak emlékezetére és lelkületére. A mélyen tisztelt Szerkesztő ur engedelmével többek közül egy ilyen benyomás történetkével hozakodom elő, mely reám nézve azért is érdekes, mert valójában akkor tanultam meg, hogy az igaz mondás milyen értékes; másokra nézve talán csak azért, mivel egy oly kiváló tanügyi férfinak nevével van szoros kapcsolatban, a ki 25 év óta tölt be egy kitünő állást kitünően, a ki e-mellett tetőtől talpig igazi becsületes ember.

Nagy diákok voltunk, V-ik gymn. osztályosok. S történt, hogy egy estve kollegiumi kapuzárás után hárman künnmaradtunk. Egy kis séta, egy kis deákmesterember-féle szórakozás után azonban csakhamar hazakerültünk... Elég későn, hogy az igazgató tanár ur által, a ki történetesen azon estve is „jár“-t a kollegiumban, szobáinkban ne találtassunk. Elég korán, hogy nagy tévelygésünkből, mert hiszen „hospes“-ek is voltunk, szorongató érzések közül felocsudjunk. Az „ekulomus“ (iskola-gazda) által rögtön az iskolafőnöki szobába hivatattunk.

„Hol voltatok?!“ — hangzott felénk az igazgató tanár ur rettenetesen tekintélyes hangja — „Hol voltatok?!“

„A tornafák között voltam“ mondja az egyik vakmerően; „az árnyékszéken voltam“ szólt a másik szégyentelenül — én, a harmadik, lesütött fővel halgattam.

„Hazudtok, gazemberek!!“ „Hát te, megnémultál, mint Zakariás a szószéken, hol voltál?!“

„Én... igazgató tanár ur... (nem mertem oly szemérmetlenül hazudni)... Julinál voltam... ujjast fódattam“. (Mégis egy kicsit föllenttettem).

„Ugy?! Estve! Özvegyasszonynál!! Ujjas foldani!?... Ez legalább megmondja hol volt: *fele büne meg van bocsátva.*“ „De ti szégyentelenek! hazugok vagytok! Nem mondtátok meg hol voltatok. Holnap igazgatósági gyűlés elé viszem ügyeteket. Elmehtetek!!“

Kiforogtunk a szobából, mert azt most sem hiszem, hogy a szoba fordult volna ki velünk, de úgy tetszett mindhármunknak, mintha gőzfürdőből jöttünk volna ki.

Egész éjszaka nem aludtam. A büntudat is, de annak tudása különösen, hogy igazgatósági gyűlés elé kerülünk, valamint társaimat, de engemet sem hagyott nyugodni.

Reggel felé mégis félig ébren, félig alva, azt álmodtam, hogy az „Omlás“-ról lezuhantam. Felébredtem, jól esett, hogy csak álom volt. Boldog voltam. Azaz hogy talán boldogabb lettem volna, ha az „Omlás“-ról valósággal lezuhantam volna. A tegnapi ballépésünk s a ma reá váró következmény miatt végtelenül szomorú voltam.

„Nagy napunk lesz ma“ mondtam társaimnak midőn velök találkoztam. Miért is menénk mi Julihoz? Miért is, hogy reátok hallgattam.

Az a Juli egy nem is olyan csunya, nem is olyan ügyetlen, javakorbeli asszony, a kollegium kifizetője volt. Szerettük. Olyan, a családhoz, a kollegiumhoz tartozónak tekintettük. A rokonszenv, no meg a friss kifli szagja vittek hozzá ama végzetes estvén, de rendkívüli időben, kapuzárás után és így a gyanút magunkról el nem háríthattuk, de a büntetést magunkra méltán vonhattuk

„Fiuk! szólalt meg az egyik, tudjátok-é, hogy ma 10—11-ig az igazgató tanár uralja az algebra óránk van?!“ Bár legalább az ne volna — mondánk ketten is — de vártuk a szót, azt hívé, hogy barátunknak valami ügyes mentőgondolata van. „Én bár tudom az algebrát — mint a víz — még sem megyek ma órára, mert félek, mondjátok meg, hogy beteg vagyok“.

— Én sem megyek, én is félek, mondja a másik.

Az a néhány perc is purgatorium volt reám nézve ott a seniori szobában; hát egy egész hosszú óra, mikor még a más feladattal sem vagyok tisztában.

Ők is féltek, pedig gyenge természetemnél fogva is, én féltem csak istenigazában . . .

A 9—10-ig tartott óra vége felé járt. Az algebra óra rettenetesen közeledik . . .

Gondoltam, hogy az előtt kellene valami okosat tenni; hogy legjobb lenne mielőtt az igazgató tanár ur lakásáról elindul, otthon töredelmes vallomások között megkeresni és szépen megkérni, hogy most az egyszer bocsásson meg nekünk; ez e helyen utolsó évünk; ne kellessen Kolozsvárra rossz erkölcsi bizonyítványt vinni; ígérjük, hogy többet nem vétkezünk . . .

A gondolat tán nem lett volna rossz, de a vezérszereptől már előre is magamban tiltakoztam.

Alig jöttünk ki az algebra óráról, gondolatom azonnal közöltem velök, kik már szökni, menekülni akartak — Tudjátok-e mit gondolt Bem a piskii hidnál? — és itt idézem e nagy jelentőségű szavakat: „Ha a hid elveszett, Erdély is elveszett!“ — Én is azt mondom: hogy ha e pár pillanatot fel nem hasz-

náljuk, a mi ügyünk is elveszett. Azért Takács, te a ki előbb hazudtál, de a legnagyobb is vagy közöttünk, vállald el a vezérszerepet . . .

Ő hamarosan tiltakozott és Ütöre mutatott.

Igaz! Marcsi, te vagy a legokosabb közöttünk, az osztályban is az első fiuk közül való. Téged az igazgató tanár ur nagyon szeret; megbocsát nekünk is éretted. Ne is fogadkozz, hanem vezess és siessünk, mert minden percz késő lehet.

„Menjünk hát“ mondá Ütő jól színlelt ravaszsággal és oly mozdulattal, mint a ki tisztában van már a teendővel, „menjünk!“ És mentünk utána az igazgató tanár ur lakására, aggodalommal és reménységgel

Az ajtónál hirtelen megállott. És épen olyan határozottan mondotta, mint a milyen gyorsan az ajtón kopogtatott, hogy „Laji! eredj, te vezess, neked „fele bűnöd meg van bocsátva.“

Megvallom, meglepődtem, hisz én voltam, a ki már a gondolatnál tiltakoztam a vezérszerep ellen. De már előre kitérni nem lehetett. Belülről nyílt az ajtó, és mi az igazgató tanár urat láttuk magunk előtt. Azaz, hogy inkább lábbelink orra elé tekintgettünk; az igazgató tanár ur jóságos szemébe nézni nem vala most merészségünk.

Hozzá-fogtam a nem várt szerepléshez. Hebegni kezdettem valamit, hogy :

„Itt . . . együtt vagyunk . . .“

„Látlak!“

„Az estve is . . .“

„Ott Julinál együtt voltatok!“

Együtt mondtuk, mind mondtuk, hogy — sajnos — ugy van.

„Azért jöttünk . . .“

„Hogy elpáholjalak!“

„Hogy bocsánatot kérjünk, felfogadjuk, hogy többet nem vétkezünk . . .“

„No nem botollak meg, pedig azt is megérdemelnétek. Igazgatósági gyűlés elé sem viszem ügyeteket. Megbocsátok most. De ha első eset volt e ballépésetek, egyszersmind utolsó legyen. Menjetek el most, de szájatok hazugságot többet ne szóljon s szívetek tilos utakra ne vezéreljen . . .“

Csak magunkban fogadkoztunk, hogy ugy leszen, mert a megihatottságtól nem tudott szólni egyik sem.

19 éve mult már ennek, de azért ma is, mikor eszembe jut, élénken hangzik vissza fülembe a szózat: „fele bűne meg

van bocsátva.“ 19 év után is él lelkemben és hiven őrzöm az édes atyai jó indulatu tanácsot, mely akkor a maga idején, az igazság és erkölcsiség utain járni, megállni megtanított minket.

Ez a szerencsés nevelési rendszerrel bíró derék igazgató tanár, Isten jóvoltából ma is él. Közelebbről 30 éves tanári 25 éves igazgatói működése alkalmából, tanár társai a tanuló ifjuság és száma nélküli szeretve tisztelői kedvesen lepték meg: „tisztességet tőnek neki.“ Én is részt kérek e kedves kötelességből és hön óhajtom, hogy *Sándor Fános székely kereszturi igazgató tanár urat* a jó Isten a tan- és nevelésügy szent szolgálatára és örömünkre sokáig, de sokáig éltesse.

Firtosvárálja, 1902. decz. 19.

Máté Lajos,
unitár. lelk.

Netovább!

Szeretem a székelyt, mint lelkemet, mint boldogságomat. Szeretem könnyű között; ritkán látható örömeiben, hosszas bánatában. Szeretem a dicsőségben, szeretem a gyalázatban. Szeretem, mint levél az ágát, mint virág az üdítő harmatot, mint tikadt föld az áldáshozó esőcseppet, mint a gyászba öltözött éj a csillagragyogást.

Odaadnám érte szívem minden dobbanását, hogy övé legyen futó perczem minden öröme . . . és jövőm boldogságom . . . ha édes reményeim megvalósulnak. Ugy vagyok vele, mint a szerelmes ifju arájával: első és utolsó gondolatom az övé. Szeretetem oltárán szívesen áldozok érte izzadságom csepjeivel. Érte tett munkámban nem fáradok soha. Ha vígan folya mindig életem: megosztanám vele boldogságomat. Szegény sorsomban neki kínálom kenyeremet. Megtagadnék magamtól minden örömet, minden boldogságot, hogy neki adhassak minden örömet, minden boldogságot.

Miért? . . . mert fejem, mert vérem, mert csontom, mert testvérem, mert mindenem nekem.

Mély, kimondhatatlan szeretetemben mindig bánkódom sorsa miatt. Ezer év óta ő volt a haza testén a legszebb virág, a legszebb bokréta. A történelem kódében sok tett, sok küzdelem elenyészett. Az övé nem fog elenyészni soha. Soha hátra, mindig előre ment. A család hőse ő volt. A magyar ezeréves történelmében a legszebb lapok nevével vannak teleírva. Csaba vitézi őket, kik alól hasztalan dőlt ki futó paripájuk. Harczoltak tovább gyalog . . . és megsebesítve: tovább sebeztek csonka kezeikkel, leszakgatott ujjjaikkal. Még elszálló lelkük sem pihent, az is harczolt, viaskodott érted: áldott szabadságunk!

E népnek multja szép, magasztos, követésremélto!

Jelene? — Elszomorító.

Jövője? — Kétségbeejtő.

Miért elszomorító a jelen? Mert szegényedik rohamosan. Kopár hegyei kimerültek. Istanáldásából ritkán jut e jobbsorsra érdemes népnek titáni küzdelméért kellő jutalom. Mig önfonta és szötte ruhájában, hófehér ingével, leeresztett pántlikás hajával járt a székely leány: addig türhetőbb volt e nép sorsa, addig a kopár hegy is inkább birta táplálni, ruházni. De mióta elvetette édes anyja szöttét; mióta felcserélte ropogós czipővel régi jó csizmáját, bugygyos derékkal régi »vizitkáját«, mióta kontyba köti szép pántlikás haját, s köntössel sepri meg a falu és városok utcáját, szóval: mióta divatba jött a székely között is a divat, — azóta jelene elszomorító, mert ősi ruhájával levetette sok helyen ősi erkölcsét is.

Régen a székely leány nem ment Oláhországba szerencsét próbálni. Ma elmegy és a legtöbbször odavész és nem egyszer emlőjén olyan szülöttet táplál, *ki elvakított gyűlölettel visszaordít édes anyja ősi hazájára!*

Én megsziram ezt az állapotot . . . az ilyenekben elvesztett jó magyar anyánkat, de mást nem tehetek.

Egy itthon való pusztulásnak azonban, mely vészesebb a kivándorlásnál is, utját, továbbterjedését szeretném megakadályozni, hogy a jövő ne legyen kétségbeejtő.

Mi ez? . . . E kérdés alatt bevádolom az én székely népet az U. Közlöny olvasói előtt is. *Bevádolom, mert az apa aggódó szeretete, az anya féltő gondja itt van iránta az én szívemben, s ha megfenyitem: teszem abból a szent célból, a miből a szülő megfenyíti rossz utra tévedt gyermekét. Ki vádolja, ki meri rossznak nevezni azért a szülőt, hogy ölelő karja mellett ott van ostora is?!* . . .

Ilyen czállal, tehát a legszentebb szándékkal szeretnék lelkem lángostorával végig verni sok székely apát, anyát és töméntelen székely leányt.

Miért? . . . mert multatok szép könyvét sok helyt bemocsokoltátok édes székely testvéreim. Eddig azt beszélte rólatok a történelem, hogy *nem fajult el még a székely vér. Én ki mondom és szemetekbe vágom, hogy egykori nemes véretek elfajult, nevetekhez szenny tapadt. Nem más kente rátok a szennyet. Ti magatok kentétek be magatokat a gyalázat iszapjával.*

Hogyan, igaz lenne ez? . . Sajnos, végtelen sajnós, de igaz! Nem beszélek itt erkölceiket eladott leányainkról, kik elviszik szolgálatba tiszta lelkök ártatlan kincseit, s aztán a szülők végtelen fájdalmára, a székelynek végtelen szegényére

haza jönnek megbukva, elesve, mint letört virág, mint aszott kóró. *Azokról a székely leányokról beszélek, kik a szülők akaratóból, saját otthonukban adatnak el a többet ígérőnek.*

Micsoda bolond beszéd ez? Kérditek tán édes székely testvéreim! Bolond beszéd? Hát a közöttetek gomba módra szaporodó *vadházasságok* nem azt mutatják-e, hogy a székely leányok saját szülőik által vitetnek az erkölcstelenség mézárszékére?!

Ezelőtt csak egy pár évtizeddel is elkerültétek azt a székely leányt, még az Isten házában sem ültetek le a mellé, *ki erkölcstelen* életével megbotránkoztatott. Ma? . . Most? . . *Szülőitek adnak el, hogy erkölcstelenkedjete*k, Ők tépik le orczáitok rózsapirját. Ők dobják porba szemérmeitek koronáját.

Szülők, édes székely véreim! Mit tesztek? . . Hol van — ha van — lelketek? . . Kertetekből kitépítetek a gyomot. Fáitok rossz irányban növe ágait lemetszitek . . és gyermekeitek lelkét, szívét, mely nektek drágább kellene hogy legyen az egész világnál, ha gyermekeitek szívét teletömiték a leggazabb burjánnal, mely megöli, megfojtja erkölcsaik szép virányát, becsületük ártatlan szirmai.

Hát szülő az olyan szülő, ki gyilkossa lesz gyermeke erkölcsének, boldogságának? *Meggyalázott gyermekeitek boldogsága, a veszélyeztetett társadalmi erkölcsök, a haza és az emberiség szent nevében tiltakozom az olyan szülői eljárás ellen, ki gyermeke erkölcsét áruba viszi és egy egész életre rásüti a gyalázat bélyegét!* . . .

Megdöböntő a vadházasságok bozótjában felburjánzott törvénytelen szülöttek száma. *Társadalmi és nemzeti szempontból lehetetlen tovább is tűrni ezt az erkölcsrontó rákfenét.*

Apák, anyák! Tudjátok-e, hogy tetteiteket számon kéri az az örök bíró: a mi jó Istenünk! És jaj lesz nektek, ha előtte állva, el nem mondhatjátok: „*Úram, azok közül, kiket nekünk adtál, egy is el nem vezett!*” De nem csak ott, itt is, e földön is számadásra álltok. Itt is megfognak számoltatni erkölcstelen életre dobott gyermekeitek, kik, a mikor fölébred lelkök vádolósa, szemeitekbe kiáltják: *Édes szülő voltál, s roszerá tanítottál!*

Székely népem, áldott vérem! Kik még féltékenyek vagytok az ősi erényekre, erkölcsökre; kiknek fáj, hogy multatok szép könyvébe gyalázatot irnak a gyermekeik erkölcsét gyilkoló szülők; *tiltakozzatok az olyan magvetés ellen, melyből a gyalázat virága nő!*

Papok, tanítók! Ti, az erkölcs és ősi erénynek buzgó védői, apostolai! Ha van villámotok, mint van a felhőnek: dörögjete, lelketek lángostorával sujszatok a Kainoknál nagyobb Kainokra: a *vadházasságot* eszközlő szülőkre! Dörögjete e

fekély ellen, mely terjed, mint dagadó hullám árja. Lelketek lángostora csattogjon! Mentsétek meg a székely népet az elpusztulástól, mert nem a szegénység az ő sirásója, hanem azok, kik gyermekeik erkölcsét, az ősi székely anyák legnagyobb kincsét árverezik, eladják annak az erkölcsrabló tolvajnak, ki lakodalmass néppel tör be az olyan székely házakba, honnan az ártatlan galambot a szülők már oda szánták a véres karmu ülőnek. E népmentő munkában fogjon kezét még az ellenség is egymással és kiáltsa teletorokkal: *Székely népem! nem látod a vermet; melyet te ástál meg magadnak? Vissza innen a régi erények tündöklő útjára, hol ezer évig jártak dicső őseid!! . . Vissza! Ne tovább! . . , mert:*

„Minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs,

Mely, ha megvész, Róma ledől, s rabigába görnyed!“

A Székelynép erkölcsi pusztulása nem felekezeti kérdés. Minden egyház főhatósága ébredjen fel! Fenessék a kardot a vármegyék házainál, vagy az ország törvényhozó testületében. Fenessék hamar! A szörnyszülött nő. Siessetek, hogy ne terjedjen tovább ez a nemzetrontó fekély!

Pap Miklós.

A Budapesti Dávid Ferencz Egylet.

1903. január 17-én d. u. tartotta havi felolvasó ülését a Koháry utczai unitárius templomban. A szép műsort Krausz Gusztáv „*Orgona ábrándja*“ nyitotta meg. Imát mondott Józan M, eszeres a tőle megszokott ihlettséggel és meggyőző igaz vallásossággal. Schubert „A végtelenhez“ című egyházi énekét énekelte nagy művészettel Merényi Elza. Felolvasást Perczelné Kozma Flóra tartott. Beszédje tárgya a Protestantizmus és Unitarizmus összehasonlítása volt. A nehéz és kényes témát oly meggyőző igazsággal és nagy tapintattal tárgyalta, hogy mindnyájunkat elragadott egyszerű, minden sallang nélküli előadásával és mint az egyesület elnöke mondá pohárköszöntőjében, valóban Perczelné Kozma Flóra önagyságában a XX. század szabad szellemű reformátorát kell hogy lássuk. A gyönyörű beszédet dr. Darvay Arthur, Halmos Gusztáv, dr. Vass Ármin és Vaskó Dezső vonós-négyese következett. Nagy művészettel játszották Herczeg Ferencz „Ocskay brigadéros“-sából a „Serenade“-t és Haydn Allegro a 39 vonós négyesből című darabokat. Utánna B. Zelinka Ilona urnő következett. Nagy művészettel és ritka tehetséggel szavalta el Kiss Józsefnek, a nagy ballada költőnek „Simon Judith“ című balladáját. A jól sikerült ülést, melynek változatos és érdekes műsora templomunkat zsufolásig megtöltötte, Krausz Gusztáv „*Orgona ábrándja*“

zárta be. Most midőn bevégezem tudósításomat, szabadjon *Per-
czelné* önagyságáról egy pár szóban megemlékezni. A január
havi felolvasó ülés sikere nagyrészt az ő érdeme, mert szívesen
hallgatjuk az ő szelid, nőies, meggyőződéstől ragyogó, az igaz-
ságot bátran, de nem sértően kimondó beszédét. Ugy érezzük
magunkat, mintha egy egész más világba jutottunk volna, hol
nem a köznapi életben szokásos jellemhibák, a hizelgés, az
igazság kimondásának félelme és a titokzatosság uralkodnak,
hanem az égi erények ragadtak volna fel egy félórára bennün-
ket, hogy lássuk a mennyet, az Isten országát. Ez az érzésünk
volt azt hiszem mindnyájunknak a felolvasás után s ezzel az
érzéssel ültünk vacsorához, hogy elnökünk aztán vacsora köz-
ben megköszönje a mennyei élvezetet önagyságának.

Ujvári László.

A Dávid Ferencz Egyleti Választmányok tagjai.

Az egyleti munkásság csak úgy lehet teljesen sikeres, ha
a szervezet jó és ha jó kezekbe van letéve. Az egyleti tagok
és a még nem tagok tájékoztatására közöljük a választmányi tagok
teljes névsorát. Az egyleti ügyek iránt érdeklődők forduljonak
teljes bizalommal bármelyik taghoz. A fölvilágosítást és tájé-
koztatást szívesen megadják, sőt örvideni fognak a választmá-
nyok tagjai, ha bármely irányban szolgálatot tehetnek.

Központi Választmány Kolozsvár székhelyyel.

Ferencz József, tiszteleti elnök.

id. Daniel Gábor, „

Báró Petricheivch Horváth Kálmán, elnök.

Ferencz Józsefné, alelnök.

Fekete Gábor, alelnök.

Dr. Boros György, titkár.

Fangh Erzsébet, titkár.

Gálfi Lőrincz, pénztárnok.

Választmányi tagok:

Dr. Arkosi Lajos,	Dr. Boros Györgyné,
Dr. Gál Kelemen,	Dr. Engel Gáborné,
Gyulay László,	Özv. Fangh Istvánné,
Hadházy Sándor,	Ferencz Zsuzsa
Iszlai Márton,	Gyöngyössy Béláné,
Orbók Mór,	Haller Rezsóné,
Dr. Kóváry László,	Koronka Antalné,
Kozma Ferencz,	Dr. Lehmann Róbertné
Mikó Imre,	Dr. Nyiredi Gézané,
Dr. Veress Vilmos.	Zsakó Istvánné.

Budapesti Dávid Ferencz Egylet.

Dr. Bedő Albert, tiszteleti elnök,	Herczeg Odescalchi Art hur
Dr. Boros György " "	tiszteleti elnök,
id. Daniel Gábor " "	Sebess Pál, tiszteleti elnök,
Ürmössy Miklós, elnök,	Dr. Székely Ferencz, tiszt. "
Perczel Ferenczné, alelnök,	Kozma Gyula, alelnök.
Buzogány Ágnes, titkár.	Józan Miklós, titkár,
	Dimény Mózes, pénztárnok.

Választmányi tagok:

Bellovits Imre.	Buzogány Anna,
Borbély Sándor,	Faluvégi Áronné,
Botár János,	Fábry Edéné,
Dr. Chester Dyer Ferencz	Gömöry Károlyné,
M. Farkas Sándor,	Józan Miklósné.
Dr. Hajós Béla,	Dr. Korchmáros Kálmánné,
Dr. Hatala Péter,	Máray Lajosné,
Máté Sándor,	Pessi Jánosné,
Márai Lajos,	Polgár Lipótné,
Perczel Ferencz,	Dr. Székely Ferenczné,
Somlyai Gyula,	Török Kálmánné,
Dr. Ürmössy Gyula,	Wendler Irma.
Ujvári László.	

Az udvarhelyköri D. F. fiók-egylet választmányának tagjai:

Sándor Gergely, (derzsi) elnök,	Györfi István,
Vas István, alelnök,	Benczédi Mózes
Vári Albert, titkár,	
Pál Ferencz, pénztáros,	Egyed Ferenczné, alelnök.
Egyed Ferencz, könyvtáros,	Kisgyörgy Sándorné,
Kisgyörgy Sándor,	Máthé Jánosné,
Ajtai János,	Sándor Gergelyné,
Kovács Imre,	Péterfi Aronné,
Dombi János,	Özv. Dimény Sándorné.

A vasárnap érdekében.

-- Imreh József főszolgabíró úrnak a körjegyzőkhöz szóló, a vasárnap megünnepélése érdekében alábbi rendelete figyelmet érdemel. —

Köztudomásu dolog, hogy a szűk gazdasági viszonyok, a nép folyton szegényedése, a megélhetés hova tovább terhesebb küzdelme daczára is, a köznépben aránytalanul növekedik az igény, a kíváncsi különösen a szeszes italok élvezetére, az ifjúságban pedig a tánczvigalom, a korcsmai összejövetelek és

mulatságok gyakorlására, mely körülmény és igényekkel szemben épen megfordítva igen alacsony fokon áll a józan élet, a törvény és szabályrendeletek tisztelete, az istenes czélok munkálása és főkép a templom gyakorlásának buzgó, keresztényies figyelembevétel. Csaknem mindennap hallható a panasz a lelki vezérek részéről, úgy mint a hatóságok hivatalos eljárásait provokáló közrendellenes magatartásáról a nép nagyobb rétegének. Ennek főoka az, hogy a nép, az ifjuság különösen a vásár- és ünnepnapokon a korcsmát, a mulatóhelyeket tartja olyan helyeknek, a hol magát kimulathassa, dözölhessen, s a mint igaz tények igazolják, csak azért, hogy kedve a munkához vesszen, a megélhetés nehéz gondjától pillanatra mentődjön, hogy testileg és szellemileg kifáradjon, anyagilag zülljön.

Mint a politikai járás főnöke kötelességemnek ismerem figyelmemnek arra irányítását is, hogy e bajokon és állapotokon az egyházközségek lelkipásztoraival karöltve segítsünk, a helyzetet javítsuk, a mennyiben lehet.

Ennélfogva felhívom t Czimet, köre községeiben tegye közzé a lelkészek előtt is, hogy a korcsmai tánczvigalmakat, mulatozásokat és összejöveteleket vásár- és ünnepnapokon templomozás ideje alatt ezennel betiltom. Senkinek pedig tánczvigalomra engedélyt ezen idő tartamára nem adok, s ha valaki rendeletem ellenére rendez tánczmulatságot és összejövetelet, azt a törvény és szabályrendelet rendelkezései szerint szigoruan fogom büntetni. A mely korcsmáros vagy vendéglős és italmérési jogosultsággal bíró egyén ezen rendelkezésem értelmével ellenkező magatartást mutat és arra esetleg a népet, de különösen a fiatalságot is ösztönzi, véleményezési jogomnál fogva, de hivatalból is, nem késem annak idején az illetékes pénzügyi hatóságnál az ellen megfelelően eljárni. Ezen rendelkezésem indokolásra nem szorul, hisz tudják a naponta érkező feljelentésekből, hogy a vásár- és ünnepnapi már korán megkezdett tivornyák mivel végződnek.

Ezen rendelkezésem közzététele és kihirdetése 15 nap alatt jelentendő.

Nagyenyeden, 1902. október hó 19-én.

Imreh József. főszolgabíró.

Az őszi urvacsora kérdéséhez.

(Vége.)

Tehát a sátoros ünnepeket *három nappal két napra leszállítandónak tartom.*

Ezzel az ünnepek száma egy évben három nappal kevesebb lenne, de kárpótolni lehetne hiveinket egy *új ünnep behozatalával.*

Ugyanis a kálvinisták Isten áldásáért kétszer tartanak hálaadó istentiszteletet és osztanak urvacsorát: új kenyérre és új borra; az előbbit augusztusban, az utóbbit őszön. Ezeknek ideje — úgy tudom — nincs is meghatározva, hanem a lelkészre van bízva, hogy a midőn az időt eljöttnek, alkalmasnak véli, akkor osszon urvacsorát.

Ennek a gyakorlatnak behozatala talán nálunk sem lenne indokolatlan; külön áldozni az életfentartás legfőbb eszköze és az urvacsora egyik részéért, a *kenyérért*.

Igen, de nálunk az urvacsoraosztás mindig ünnepnapon szokott történni. Ezen is lehet segíteni. *Augusztus 20-át* az unitárius egyház nyilvánítsa *nemzeti ünnepnek, István király emlékére*.

Az ne zavarjon, hogy az a katolikusoknak is ünnep, mert csak a *magyar* katolikusoknak az, már pedig első sorban mi is magyarok vagyunk.

István király azért, hogy a pogány magyarokat, tehát a mi elődeinket is a keresztény hitre térítette, de azért is, hogy a magyar királyságot megalapította, mai alkotmányunk alapját lerakta és nemzetünket a nyugati civilizációval megismertette, megérdemelné, hogy a mi egyházunk is, mint tiszta magyar egyház ünnepet szenteljen az ő nagy emlékének, halhatatlan érdemeinek.

Gondoljuk meg csak, milyen hálás tárgyat, alkalmat nyújtana az az ünnep papjainknak a nép előtt beszélni, fejtegetni a magyaroknak a keresztény hitre térítését, a Jézus által alapított szeretet vallásának elfogadását, terjedését; vagy a magyar királyság és alkotmány megalapításának történetét, jelentőségét és fejlődését le egészen a mai korig.

Hiszen első királyunk hitnézetei e lapokban is közölve voltak (1902. márczius hó 55. lap) és azok olyanok, hogy az unitárius orthodox felfogással nem állanak ellentétben.

A kormánynak az ugynevezett „*arató ünnepek*“ felujítására irányult törekvése a mi hiveinknek is egy ily nyári ünnep létesítését mintegy kívánatosná teszi, a mi, — ha a sátoros ünnepek két napra leszállíttatnának, — némi kárpótlás lenne a megszüntetett három ünnepnapért.

Es most még egyszer vissza kell térnem Ütő Béla indítványára. Ebben az indítványban nagyon kidomborodik a Dávid Ferencz iránti hálás kegyelet, melynek alapján az emlékünnap eszméjét vetette föl. Ezt magam is szépnek, helyesnek és üdvösnek tartom, csakhogy én a Dávid Ferencz *életéből* nem a *halála napját* tartanám legalkalmasabbnak az emlékünnap tartására, hanem valamely más, az unitárius vallás történetében jelentésgelteljesebb napot, mely az ő életéhez, tevékenységéhez

fűződik. A Lutheránusok és Kálvinisták is tartanak ünnepet a reformatio emlékére október 31 én, (Luther kiszegelte a wittenburgi vártemplom ajtajára théziseit) tehát azon a napon, mely a reformatio történetében legnagyobb jelentőséggel bír, és a reformátor személyével összefüggésben van, de nem halála napján.

A Dávid Ferencz életében mi is találhatunk sok olyan mozzanatot és időpontot, mely vallásunk történetében neki maradandó emléket biztosít. Így például *január 6.*, (az 1568. évi tordai és 1571. évi m.-vásárhelyi országgyűlés napja, mindkettő január 6.) a midőn az összegyűlt rendek, az ő hathatós közreműködése és sürgetése folytán a vallás szabad gyakorlatát kimondották és az unitárius vallást törvényesen elismerték. Vagy márczius 8—18. (1568) a Gyulafehérváron Melius Péterrel a fejedelem jelenlétében tartott hitvita ideje, a melyről az unitárius eszmék diadalával hazatérve, Kolozsvárt, a Torda-utca sarkán az elébe siető hiveivel találkozott és kérésökre, az egyházközség által ma is kegyelettel őrzött kövön az egy Istenről oly hatásos beszédet tartott, hogy Kolozsvár összes lakossága az unitárius hitre tért át.

Tehát január 6, vagy márczius 15. (mer ezt a napot a nép más okból is ünnepli), vagy ha úgy tetszik, az ellen sincs valami alaposabb kifogásom, november 15-ét követő vasárnapon emlékezzenek meg a papok predicatioikban minden évben Dávid Ferenczről, ismertessék életét, működését és vallásunk megalapítása körül szerzett halhatatlan érdemeit, és ezt már az előző vasárnap hirdessék ki a hiveknek tudomás zégett.

Összefoglalva a mondottakat, az előre bocsátott indokok alapján indítványozom, hogy:

1. Az őszi hálaadó istentisztelet és urvacsora osztás *október utolsó vasárnapjára* tétessék át és ez alkalommal a papok a reformatio évfordulójáról is emlékezzenek meg.

2. A sátoros ünnepek három napról kettőre szállíttassanak le.

3. Augusztus 20. István király emlékére nyilváníttassék nemzeti ünnepnek és ezen napon tartassék hálaadó istentisztelet, urvacsora osztással, *új kenyérre*.

4. Dávid Ferencz emlékére minden évben január 6, vagy márczius 15., vagy november 15-ét követő vasárnap tartassék istentisztelet.

Szóljanak hozzá az indítványhoz a legilletékesebb emberek, a papok, le' etöleg részletes indokolással. A ki helyesli talán az általam felemlített okokon kívül még újabbakat is hozhat föl; a ki ellenzi, a felhozottakat igyekezzék czáfolni, meg-

dönteni. Csak így lehet a fölvetett kérdést tisztázni, és elfogadásra vagy elvetésre megérlelni *

Budapest, 1902. szept. 8.

Faluvégi Áron
egyh. jegyző.

Pályázat-hirdetés.

Irándó egy pályamű annak megmutatására, hogyan lehetne a népet a korcsmák látogatásától, a szeszes italok használatától elszoktatni s a helyett nemesebb foglalkozásra és fillérei megtakarítására terelni.

A dolgozatban első helyen szem előtt tartandó a székely nép, s a javaslat úgy készítendő, hogy a székely községek helyi viszonyaihoz, a nép eredeti szokásaihoz, foglalkozásához, jelleméhez és körülményeihez találjon. Figyelni kell arra, hogy az erkölcsnemesítésnek és jellemeszilárdításnak már meglevő helyei a templom és iskola, s apostolai a pap és tanító. Számot kell vetni azzal, hogy a munka és a rendes foglalkozás önként megoldja e kérdést, ha eloszlatja a népnek némely téves fölfogását: milyenek: a pálinka gyógyít, erősít, melegít, csak pálinka mellett lehet vásárt kötni stb., csak korcsmában lehet barátkozni és mulatni.

Általában találó adatok alapján számadatokkal be lehet bizonyítani, mily nagy az évenkénti kiadása, tehát vesztesége egy-egy háznak és községnek a pálinka használása miatt; be lehet bizonyítani, hány család boldogságát, hány birtok elidegenítését vonta maga után a pálinka szertelen használata.

* Az őszi uryacsora kérdését a Közlöny mult évi számában szándét koztam bezárni, de mivel több cikk érkezett, a szerkesztői zárószót elhagytam. Most egy világi férfi a kérdést jóval szélesebb mederbe tereli; felölelve az unitárius egyházi cultusnak több ágát. Nézetem szerint is kiváló figyelmet érdemel a nagy ünnepek harmadik napjának megtartása vagy elhagyása. Ha általánosságban az a tapasztalat, hogy meg van a kívánt jó hatása, akkor nincs helye a vitatkozásnak, de ha lelkészeink és nem lelkészeink azt látják, hogy a hívek serege közönnyel fogadja, s hogy nem lehet megfelelő méltósággal és lelki haszonnal ünnepelni, akkor nem kell ragaszkodni hozzá, hanem gondolkozzunk más ünnepnapokról. Faluvégi barátom egy nemzeti történelmi napot ohajt kiemelni és egy egyháztörténelmit szazonkívül az őszi ünnepet későbbre helyezi. Mindenik gondolat figyelmet érdemel, s hogy mások is elmondhassák véleményüket a tért nyitva tartom, de arra kérem a hozzá szólni kívánókat, sziveskedjenek lehetőleg úgy adni elé gondolataikat, hogy egy oldalnál több tért ne vegyenek igénybe. A közlönynek egy teljes oldalán van 44 sor, mindenik sorban elfér átlag 9 szó, tehát 400 szó jutna egy cikkre. Ezt a számitást azért ajánlom szives figyelembe, mivel lapunknak már den hónapban megvan a rendes közleméye, a mit a szerkesztőnek első helyen kell védelmezni

Szerk.

A pályázók maradjanak szorosan a tárgy mellett, vagyis ne azon elmélkedjenek, milyen káros a szeszes ital, hanem adjanak gyakorlati tanácsot, tervet, alkalmazható utasítást a baj orvoslására.

A D. F. Egylet 35 korona pályadíjat tűz ki, de fentartja magának a szabad rendelkezést arra, hogy ha több pályamunka lesz jutalomra érdemes, más uton is gondoskodják megjutalmazásukról.

A pályázóknak figyelmébe ajánlatik az ide vonatkozó eredeti indítvány (Unit Közlöny XV. köt. 216. lap).

A pályamunkák idegen kéz írásában, a szerző nevével ellátott jelíges levél mellett 1903. június 15-ig beküldendők az egyleti titkárhoz.

A Dávid Ferencz Egylet Választmányától.

Kolozsvár, 1903. január 28.

Ferencz Józsefné,
biz. elnök.

dr. Boros György,
titkár.

A marosköri D. F. Egylet pályázata.

Pályatétel: „A hit-élet fejlesztéséről.”

Feltételek: Csak a köri egylet tagjai pályázhatnak, eddig nyomtatásban meg nem jelent, saját, új munkával; a mely a köri egylet elnökségéhez, Schuller József törvényszéki bíró, elnök kezéhez, Maros-Vásárhelyre terjesztendő be. A beküldött pályamunkának idegen kéz által leirotttnak kell lennie s a mellé — zárt borítékban — a szerző nevét tudató levélke csatolandó. Az egyletnek jogában áll a beküldött munkákat — esetleg — kinyomtatni és sajátja gyanánt elárusítani.

Pályázati határidő: 1903. május 30-ika.

Pályadíj: Csongvay Lajos, köri felügyelő gondnok adománya: 1 drb. 20 koronás arany.

Kegyes adakozások maroskörben 1901-ben.

Nyárad-Szentmártonban: Özvegy Nagy Jánosné Kereső Judith és özvegy Nagy Józsefné Nagy Judith urvacsorai alapra száz-száz koronát, 200 k. Szabó Sándorné Lőrinczi Zsuzsánna urvacsorai kenyeret minden ünnepre 4 k. Özv. László Jánosné bort karácsonyra 2 k. Fazakas Lajos és neje Tomcsik Mária az 1900. évi tüzvész által a papi telken elhamvasztott épületek újra építésére 291 kor. 63 fill.

Vadadban: Kis F. István és Máné György urasztali kenyeret minden ünnepre 3 kor.

Iszlóban: A hivek a tanterem építésére 119 k. 50 f., Fekete József lelkész neje urvacsorai kenyeret minden alkalomra 2 k., Rend Lajos bort karácsonra 1 kor.

Kaálban: Nagy Gábor két, Mátyás Ferencz egy, Szakács Ferencz egy alkalomra urvacsorai kenyeret és bort 6 kor.

Nagy-Ernyében: Maros-Torda vármegye területén gyűjtés templomépítésre 212 k. 35 fill.

Iklandon: Filep Domokos és neje Boros Zsuzsánna urvacsorai kenyeret minden alkalomra 6 k. A hivek toronyfedésre, iskolai felszerelésre és gyermekek karácsonyi ünnepélyére 153 k. 18 f. Többen a hivek közül magtár alapjául 11 hl. 20 l gabonát 64 k. 40 f. Új lelkész beiktatásakor közebedre György Albert és Filep Gyula 40 k. Többen az egyházközség földjeiben vetőmagnak 1 hl. 29 l. búzát 14 kor. 40 fill.

Szabédon: Rédiger Géza lelkész neje urvacsorai kenyeret minden alkalomra 6 k. Kis Ágnes hajadon, szőszék takarót 6 kor.

Maros-Szentkirályt: Nagy Zsigmond urvacsorai kenyeret és bort minden alkalomra 2 kor.

Maros-Vásárhelyt: A város 20 000 téglát 520 k. Takarékpénztár templomfenntartás czímen 20 k. Csongvay Lajos neje Hajós Róza urvacsorai kenyeret és bort ez évben is 8 kor.

Csókfalván: Faluvégi Gergely és neje két, Sárosi Józsefné és Benedek Jánosné egy-egy izben urvacsorai kenyeret és bort 4 k. Sárosi József a papi telek kerítésére 20 k. 52 f. Kis M. András ev. ref. egyházközség szükségére 4 kor.

Csongvai Lajos köri felügyelő-gondnok ur a köri összes konfirmálóknak emlékül adandó egy-egy új testamentumra ez uttal harmadszor 36 kor.

Fekete Căbör tiszteletbeli köri felügyelő-gondnok ur köri két jó tanító jutalmazására ezuttal nyolczadszor 30 kor. Összesen 2109 kor. 98 fill.

—n—t,

Régi dolgok.

A várfalvi unitárius egyházközség életéből egy sok tekintetben tanulságos jelenetet akarok elbeszélni a szives olvasónak. úgy, a miként én is elbeszélni hallottam.

A vallásos üldöztetés, templomainknak erőszakkal való elvétele idejében — beszéli jelenben élő Pálfi Benedek, ki nagyszülőitől Pálfi T. Imre és Égyedfi Zsuzsánnától hallotta — Vár-

falva sem kerülhette el a megpróbáltatás tűzét. A vak fanatizmus maga elé tűzte a várfalvi unitárius templomnak is elvételét. Az erőszak célja megvalósítására idegen katonákkal rakta meg a községet. Egy Bernáth nevű r. kath. lelkész megindult az utczákon, beszélt a néphez, hogy térítene meg őket s szent felhevülésében kalapját földhöz vágva esküdött az Istenre, hogy az unitárius ember nem üdvezül. Erre feleletül az asszonyok kalapját tele köpdösték.

Majd az unitárius templom elé keresztet állítottak s azt katonáikkal őriztették. Azonban az unitárius buzgóságon az erőszaknak sem sikerült győzedelmeskedni. Az aranyosszéki r. kath. vezérek azt tanácsolták a fennsőbbségnek, hogy hagyjanak fel a várfalvi unitárius templom elvételével, mert a várfalvi unitáriusok olyan buzgók, hogy minden bizonynyal diszebb templomot fognak építeni.

Megérkezett a katonák vezéréhez a parancs, hogyha látja, hogy a várfalviakkal nem boldogulhat, 48 óra múlva vonuljon ki a községből. A katonák vezére, ki becsülétes érzésű ember volt, Pálfi T. Imre nagyapjánál volt elszállásolva. Egy este a házigazdával való beszélgetés közben elmondá, hogy ha még egy nap s egy éjjel megvédi templomukat, ők elmennek s templomuk megmarad. E beszédet meghallotta a házigazda két fia Pálfi Tamás és Pálfi János, később szentmihályi unitárius lelkész, a többi legényekkel leánygúnyába öltözve, megkergették a templomot őrző katonákat. Pálfi Tamás a keresztet a földből elakarván távolítani, egyik katona megfogta a keresztet, mire ő a keresztet katonástól a hátára kapva, a Szadogár gödréhez szaladva, oda beledobta. Másnap a katona sántikálva panaszkodta, hogy soha sem látott olyan erős leányt.

Erre aztán megtörtént a katonák eltávozása. Így oltalmazták meg a várfalviak templomukat.

Még csak egyet. Ennek a Pálfi Tamásnak dédunokája Pálfi Márton ifju tanárunk, kinek működéséhez méltán köt szép reményeket vallásközönségünk, mert hát „csak sast nemzenek a sasok. S nem fajult el még a székelylvér.”

Közlő: Biró Lajos.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Kerek száz. A vallás és közokt. minister ur által 1901. évről kiadott évi jelentésben az áttérési mozgalomról előre bocsátott észrevételekben ezt a tételt találjuk. Az unitáriusok kerek százszal fogyatkoztak meg az áttérések következtében. A statisztikus — úgy látszik — gyönyörködik az ilyen kerek számokban, mert ő csak a számadatokat teszi, veszi, de : i, a kik a számok alatt rejlő kerek veszteséget látjuk,

bánkodunk és aggódunk, mert az unitárius valláshoz való ragaszkodás lazulását is jelenti. Ha e kerek szám forrását keressük, azt találjuk, hogy 1901-ben az unitáriusok közül r. kath. lett: 47 férfi és 76 nő, gör. kath.: 3 férfi és 4 nő, g. keleti: 2 nő, ág. ev. 12 f és 10 nő, ev. ref.: 35 f, 27 nő, összesen kilépett 97 f. és 119 nő — 26. Ezzel szemben az unitárius vallásra áttért: r. kath. 14 f. 12 nő, gr. kath.: 3 f, 5 nő, g. kel.: 2 f., 3 nő, ág. hitv.: 4 f, 4 nő, ev. ref.: 29 f, 37 nő, izraelita: 2 f., 1 n, összesen 54 f., 62 nő — 116, a mi csakugyan kerek százzal kevesebb a kilpetteknél. Ezekből a számokból kivethetjük azt is, hogy a r. kath. egyházat ki véve, mindeniktől több jött hozzánk, mint a mennyi tőlünk áttért. A r. kath. nyeresége 97 lélek. Ennek nagyobb része nő, a kiknek legtöbbje szolgálatban levő, egyházától, templomától távol vetődött a nagyvilágba, hol képpel, kalácscsal, ingyen üdvösséggel, szentantali szerencsével csábítgatják. Itt is egy nagy kérdőjel a mi keresztünk. A kérdőjel előtt ez olvasható: a mi lazaságunk, lelki tunyaságunk, vagy a katolikus atyafiak buzgósa közül melyik nagyobb?

Vádoljunk-e valakit? A gyermekek boldogságáért első helyen a szülők, azután a papok, azután az egyház tagjai felelősek. Ugy látszik, egyik sem teljesíti hiven a kötelességét, mert akkor a szülő nem engedné, hogy gyermeke elszakadjon tőle s olyan táborhoz csatlakozzék, a honnan rá, a szülőre, az apai házra lődöznek. Akkor a pap nem enged é, hogy híve oda csábítsák, a hol a papok nem tartják kereszténynek, vallását nem ismerik törvényes, igaz vallásnak. Mindezekért fájlalva, szemlélhetjük az eltávozottakat, a kik már többé nem barátaink, nem is testvéreink.

Papileköszöntők. Felső-Rákoson a karácsony előtt köszöntött be Varga Dénes siménfalvi lelkészünk. A milyen fájdalommal bocsátották el előbbi hívei, épen oly melegséggel fogadták az újak, kik között már kezdi otthoniasan érezni magát. Csókfalvára Kelemen György püspökiileg kinevezett lelkész a hívek rokonszenvvel fogadták. Erdő-Szt.-Györgyre elébe mentek Benedek János énekevezér vezetése alatt A felüvőgen Lőrinczi Dénes állami tanító fogadta lelkes üdvözléssel A lelkész halás köszönettel válaszott. A beköszöntő december 21-én tartatott. Kelemen Albert nagyérdemű köri esperes nyitotta meg. Az új lelkész inája és beszéde mély hatást tett, az összes híveket megnyerte. Fazakas Lajos lelkész fogadta a körbe egy remek beszéddel. A templomi ünnepély után kedélyes közebéd volt. Ez emlékezetes nap meghozta a békét s egyetértést.

— **Képviselő tanácsosok választása** lesz az összes egyházkörökben a folyó évhen, miután az első választás hatálya, a 3 év lejárt. Ezuttal a Duna-Tiszamenti egyházkör is választani fog.

— **Helyreigazítás.** Az „Unitárius Közlöny“ f. évi január 1. számában „Cselekvő vallásosság az udvarhelyi egyházkörben az 1901. évben“ cím alatt megjelent közlemény szerint H.-Almásan, az Ezredévi alapra több egyháztag 125 K. 46 fillért adományozott. Félreértések elkerülése céljából kötelességemnek ismerem kijelenteni azt, hogy a fenti adomány a homoród-almási egyházközségünk kebli „Ezredéves Emlékalap“-jára folyt be, a mint erről az Un. Közl.-ben hozott elszámolás is tanuskodik. Végül megjegyzem, hogy a nevezett egyházközség hívei szerény adományait a központi „Ezredéves Emlékalap“-ra is beküldötték, a mint erről a „Keresztény Magvető“ 1900. évi 6-ik füzetében a 22-ik közlemény 255. sorszáma alatt megjelent kimutatás tanuskodik. Homoród-Almásan, 1903. jan. 2-án A j t a y János unitárius lelkész.

— **Székelly kongresszus** cz. alatt most jelent meg a múlt nyáron Csik-Tusnádon tartott székelly kongresszus hatalmas könyve. Ez a könyv olyan képet tár föl a székellyföld és népe helyzetéről, a melyben meg áthalja magát egész

Nagyarország s megtanulhatja a nemzet és kormánya, hogy ütött az utolsó óra, melyben még hozzá lehet fogni a munkához. Az unitárius egyház részéről lapunk szerkesztőjétől van terjedelmes értékeslet a 689 lapra terjedő könyvben.

— **Abrudbánya és Verespatak** püspöki vizsgálat alatt álló egyházak voltak. Az 1902. évi Főtanács az aranyos-tordai espereshez csatolta. A f. évben már az aranyos-tordai esperes fogja megvizsgálni.

— **Adakozások a Fogarason** építendő Unitárius templom-alap javára: Id. Daniel Gábor Olasztelek 10 k., Ádám Aladár Bözöd 3 k., Balogh József Debreczen 10 k., Bedő Daniel Kolozsvár 10 k., Dr. Ferencz Ákos Dicső-Szent-Nártón 5 k., Gál Kálmán Fejértemplom 2 k., dr. Gelei Lajos O-Radna 10 k., Gruz Albert Budapest 10 k., Márkos Ferencz M.-Vásárhely 20 k., Schul'er József M.-Vásárhely 15 k., Szabó Lajos Medgyes 1 k., Koncz Györgyné 2 k., Varga András gyűjtőivén Bita 41 k. 65 f., Székely Erzsike gyűjtőivén N.-Borosnyó 7 k. 70 f., Lőrinczy Dénes Nagyvárád 10 k., Szigeti Csehi Ákos gyűjtőivén Kolozsvár 10 k. 50 f., Csegezi Árpád gyűjtőivén Kolozsvár 14 k. 15 f., özv. Szentiványi Károlyné gyűjtőivén Baróth 10 k. 10 f., Dr. Fejér Kristóf Fejérttemplom 3 k., dr. Tóth György gyűjtőivén Besztercezo 12 k., Szentiványi István cigányi birtokos 6 k., Borbély Máté gyűjtőivén 26 k. 50 f., Péterfi Dénes Kolozsvár 6 k., Egyházközség Kolozsvár 10 k., Józán Miklós Budapest 10 k., Lázár Dénes tanító gyűjtőivén Dévaványa 20 k. 90 f., Egyházközség Vilonya 2 k., Csep Mihály gondnok gyűjtőivén Szent-Mihályfalva 15 k., Biró Pál gyűjtőivén M.-Szt. Benedek 4 k., Egyházközség Ikland 2 k., Ürmösi Kálmán gyűjtőivén Szt.-Gericze 6 k., Lőrinczy István gyűjtőivén F.-Rákos 12 k. 40 f., Deák Lajos gyűjtőivén Székely Udvarhely 13 k. 10 f., Varga Béla Szászváros 20 kor. E közlemény összege 361 kor. Midőn az itt közölt adakozásokat az egyházközség szíves közönete mellett nyugtázzuk, egyszersmind kérjük a gyűjtőívek beküldését még azon esetben is, ha adományok nem folytak volna be. Egy közel háromszáz lelket számláló gyülekezetnek nincsen hajléka, a hova imádkozni járjon. Hisszük, hogy kérésünk nem marad „pusztában kiáltó szó“, s ha akadnak is némelyek, a kik a gyűjtőíveket minden megjegyzés nélkül üresen küldik vissza, de többen lesznek olyanek, a kik sietni fognak, hogy letegyék áldozataikat a szent ügy oltárára. Fogaras, 1903. január 1-én. Szentpáli Gyula gondk. Kis Aladár lelkész.

— **Halálozás.** Egy kedves kis leányka, ki még virágot szedett minden ágról, mosolyt látott minden arczon s mosollyal tekintett a homályos jövőbe is, a tél kegyetlen hidegében megbántódott, betegő lett és eltűnt, mint a hópehely, mely a mély tenger hullámai közzé esett. Etelek a, Bakó Lázár uj-szekelyi tanító egyetlen, szép, kedves, okos kis leánya, első éves kepezdei növendék, a karácsonyi szünet alatt édes szülői karjai közt elhunyt. Fájlalja mindenki, a ki ismerte és mély részvéttel kíván a kétségbeesett szülőknök vigasztalást a menyei jó Atyától. A kis angyal nyugodjék csendesen.

— **Kegyes adomány.** A hódmező vásárhelyi egyházközségünk egyik néhai buzgó tagja, Hegedűs Zsófia, midőn a nehéz kór fájdalmai már a halhatatlanság vigaszára irányították lelkét, munkás élete fáradoimainak megtakarított filléreit, 2800 korona pénzét az egyháznak adta át oly szerződéssel, mely szerint haláláig az egyház kötelessége őt ápoltatni s minden szükségeiről gondoskodni, halála után pedig díszesen eltemettetni. Az egyháznak kötelezettségeit Kovács Józ ef érdemes gondnokunk a legnagyobb buzgósággal és odaadással teljesítette a beteggel szemben s vigasztalására a lelkész és tanító atyánktiai is többször megjelentek a beteg ágyánál. Emberi tudomány, emberi gondoskodás fájdalom, nem segíthettek a betegen; 1902. december 18-án d. u. 2 órákor jobblétre szenderült. Utolsó pillanatait, midőn a kínzó betegség már arczára nyomta a halál

bélyegét, megédesítette az a lelki öröm és megelégedés, melyet szeretett egyháza iránt teljesített szép és nemes tette szerzett lelkének. Arczán szelid mosolya s egyháza részvétele né fájdalmas sóhajával hunyta le örök álomra szemét. Temetése decz. 20-án d. e. volt az unitárius hívek általános részvétele mellett. A szerződés szerint átadott pénzből a kötelezettségek teljesítése, valamint a szóbeli végrendekezéssel az egyházra hagyományozott ingóságok értékesítése után az adomány teszen 2600 koronát, mely összeg „Hegedüs Zsófia alapítványa“ czimen gyümölcsözőleg fog kezeltetni. Nemes tettének emléke egyháza által örök időkre megőriztetik Áldás és béke lengjen porai fölött!

— **Myilvanos köszönet.** Tiszt. Ajtay János h.-Almási lelkész ur a hódmező-vásárhelyi egyháznak adományozta az „Unitárius Szószék“-nek egy példányát 7 korona értékben. Aldozatkészségeért fogadja e helyen is az egyházközség leghálásabb köszönetét. Hódmező-Vásárhely, 1903. jan. 23. Ádám os y Gábor s. k. lelkész, Kovács József s. k. gondnok.

Köszönet nyilváníítás A mészkői unitárius egyházközségben 1902. év július hó 6-án alóírt lelkész ünnepélyes beigtatása alkalmából Halmágyi Tamás és neje szül. Gálffy Judith egy szép bársony urasztali terítőt és szószék takarót ajándékoztak templomi használatra 70 korona értékben. Ugyanakkor egy bársony papi szék takarót ajándékoztak Gálffy Istvánné sz. Biró Zsuzsánná és özv. Bencze Mihályné sz. Egeni Klára 11 kor. 20 fill. értékben, valamint Némethi Klára ev. ref. vallású nő egy szép bársony terítőt a papi szekre 20 korona értékben. Végül Gálffy Ferencznő sz. Gálffy Judith egy urasztali kehelytartó tárczát 5 kor. 20 fill. értékben. Fogadják a vallásos buzgóság által vezérelt jó szívű adakozók egyházközségem nevében legigazabb köszönetemet. Mészkő, 1903. jan. 12. Gálffy Zsigmond unitárius lelkész.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A Dávid F. Egylet Kolozsvárt 1903. január 25-én tartotta meg ez évben első felolvasó estélyét a kollégium disztermében igen szép számú hallgatóság jelenlétében. Fekete Gábor alelnök megnyitó szavai után Dr. Boros György theol. tanár tartott általános figyelmet lekötő felolvasást Sebes Pál toroczkai tanító életéről és működéséről. Közvetlenséggel mutatta be a felolvasásban a hajdani toroczkói tanulók életét. Ezután Végh Benő III. éves papnövendék szavalta Végh Mátyásnak „Alsógi Ilona“ czimű költeményét megnyerően és hatással. Végezetül Kiss Sándor I. éves papnőv. énekelt Mózes Ilonka kisasszony zongora kísérete mellett egy kedves kis dalt. Kellemes hangja általános hatással volt a jelenlevő közönségre. Közreműködött a papnövendékek énekkara is Iszlai M. tanár ur vezetése alatt, két szép énekszámmal, melyek közül az egyik Sebes Pál által írt: „Világosság szent atyja“ czimű ének volt.

A Budápesti Dávid Ferencz Egylet. február 11-én hangversennyel egybekötött táncmulatságot rendez a »Saskör« disztermében. Személyjegy 2 kor. Családjegy 5 korona. A hangversenyen közreműködnek: Fábry Edéné, dr. Czákó Jenő, Telkes Ilona, Tóth Elemér, Pécsy Margit, Máray Lajos, Baték Zoltán, Beregi Béla ur. Fölhívjuk rá a figyelmet.

A Dávid Ferencz Egylet rendes házi estélye a f. évben is megtartatik márczius 4-én a New-York termeiben. A meghívók közelebből szétfognak küldetni.

— Ha nem tehetsz jót az egyleti élet érdekében, mert arra nincsen kedved, ne tégy rosszat. Ne rontsd a jobb hajlamnak kedvét. Külömben hidd meg, olyan könnyű jót tenni: csak akarj.

Az Unitárius Közlöny olvasói. — értjük a rendes olvasókat — ritkán gondolnak azokra, a kik nem olvassák, pedig nekik is örömük telnék benne. A Dávid Ferencz Egylet olyan nagylelkűen jár el a lap kiadásával, hogy tagjainak lehetne okuk némi lelkesedésre a lap érdekében. Egy pár korona felajánlásával megszerezhetnők ugyanazt az élvezetet, valamelyik atyámfiaának, s hogy milyen jól eső érzéssel gondolna ránk egész éven át, azt könnyű elképzelnünk.

Egy közkatona levele. 1903. I. 11, Tisztelt Szerkesztő ur! Mély bánattal, de mégis meg kell vallanom az igazat, hogy itt a katonai életben is fordulnak elő olyan vallástalan dolgok, mint például minket unitárius fiukat egyszer egy évben visznek templomba és nem nagy vallásos dologban részesülünk. Kérném a Közlönyt a czimemre megküldeni sziveskedjenek. Infanterist Kiss Kálmán 2. gy. ezred, 12. század. Brassó. A levelet szószerint közöljük, a Közlönyt megindítottuk.

— **Egy másik közkatona levele.** „Mint a ki szeretett hitvallása iránt megfeszített érdekekkel van, a ki szereti is, alkalom úgy idő hiányában részt nem vehet az Istennek szent igéjében, részt venni nem annyira az említett okok miatt, hanem nem lelve hajlékot hol a jó igaz Istenről való megemlékeztető beszédet hallaná, jelenlegi helyemen nincs saját hitfelekezetem részére arra szánt hely s ha ettől megvonva, de mint Istenben bízó s a hazáért szenvedő (katona) honvéd kér a Tekintetes t. cziműtől Unitárius Közlönyt, hogy bár itt abban leljek lelki megnyugvást és hitem iránt érzett szeretetemet fokozást érjen el. Tudomást most nyertem, hogy ezen lap katonák részére ingyenes, bizony mily szép eszme is ez katonák részére, t. i. hogy ingyenes, amugy is kevés a zsold. Kérve-kérem a Közlönyt megküldését. Fazakas Domokos Brassó, 24. honv. gy. ezr.

Az egylet pénztárába 1902. nov. 24-től f. év január 24-ig rendes tag-sági díjat fizettek: Dr. Tóth György Besztercze 903—904-re, Ehrenwerth Ignáczné N.-Szében 98—99-re, Barla Domokos Torda, Mátyás Jenőné Lőrinczy Berta, Felvincz 902-re Tana Sámuel Nagy-Becskerek 902—903-ra. Kozma Pál Kolozs 903-ra, Gyöngyösi Lajos Tasnád 903—904-re, Gombos Albert Ung-Szentes, Kun Pál Kolozsvár 902 re, Derzsi Mihály Turóc-Turán 903-ra, Darkó Domokos N.-Szében 98—902 re, Kádár József Szamosujvár 903-ra, özv. Szentiványi Károlyné Baróth 902 re. Springmann Ferencz Budapest, Nagy György Kolozsvár, Csegezy Márton Bethlen, Rösner Valeria N.-Bánya 903-ra, Imreh József N.-Enyed 903 905-re, Dr. Veres István Erzsébetváros 903-ra, Fűzi Katinka N.-Enyed 902-re, Pál István Kolozsvár 902—903-ra, Schulz Géza Bpest 903-ra, Árkossy Béa Selmeczbánya 902—903-ra, Simó Lidia Kis-Solymos 903-ra Bardocz Gyula Szászváros 903-ra, Máté Pál Csanádpalota 902-ret Bereczky Lajos Rava 900—902-re, László Mihály Kolozsvár, özv. Bogyay Kálmánné Kaposvár, Sárdi Lőrincz Kolozsvár 903 ra, Zöld Mariska M.-Andrásfalva 902—903 ra, Weress Sándor Gy.-Szentkirály 902—906-ra, Török Árpád Erzsébetváros 904—906-re. — (Folyt. jövő számban)

TARTALOM: Sebes Pál torockói iskolaigazgató élete és hatása. — Fele büne meg van bocsátva. Máté Lajos — Netovább! Pap Miklós. — A Budapesti Dávid Ferencz Egylet — A Dávid Ferencz Egyleti Választmányok tagjai. — A vasárnap érdekében Imreh József. — Az őszi urvacsora kérdéséhez Faluvégi Áron. — Pályázati hirdetés. — Kegye s adakozások Maroskörben 1901-ben — Régi dolgok. — Egyházi és iskolai mozgalmak. — Egyleti élet és munkásság. —

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Sebes Pál toroczkói iskolaigazgató élete és hatása.

(Arczképpel, folytatás)

A toroczkai iskola 300 éven keresztül mentsvára volt a székely unitárius ifjaknak. Ha minden évben csak egy ifju végzett volna ezen az úton, akkor is 300 tanult székelyt adott a nemzetnek, de tekintve, hogy 1835-ig mindig 12 s ezután több évig 16 székely ifju volt Toroczkón, négyszer annyira is tehetjük az itt végzettek számát. Hogy illusztráljuk ezen iskola befolyását, elég megemlítenünk a következő neveket. Itt tanultak, s tehát itt vetették meg jövőjük alapját Koncz János a nagy alapító, Uzoni Szóts Sándor, a ki 12.000 forintot hagyományozott, Balog Sándor, a ki összes vagyonát az egyházra hagyta, Lókodi Sándor Mózes ügyvéd, a ki 4500 frtot nagyajtai Incze Mihály, a ki 5000 frtot adományozott a kolozsvári kollegiumnak, Kelemen Beniamin, az alapító édes atyja,* Lázár István és Kriza.

A toroczkói lakosság névsorából még azt is megtudhatjuk, hogy ez az iskola sok székely családot telepített ide, beházasodás útján. A Pákei, Bartók, Sála, Koncz, Lázár, Benke, Székely, Balog, Brassai családok Toroczkón székely települtek, vagy telepítők voltak, melyek azután Tordát meg Kolozsvárt gazdasították székely származásu családokkal.

A toroczkói iskolát a latin világ particulának nevezte. Algymnasiumot értett alatta, olyat, a mely megfelelt a gymnasium három alsó osztályának. Fő tárgya a latin volt, s főfeladat, hogy a tanulók a syntazist végezzék. Némelyik fölvitte a poesisig,

* Benczédi Gergely: A toroczkói iskola és tanítói. Ker. Magv. 1892. 200. l.
János kiváló püspökök, Sárdi István festő.

másik megállott a conjugationál, s syntaxisra átment Tordára vagy Kolozsvárra.

A toroczkoí particula tárgyai voltak a XIX. sz. 30-as éveiben: Magyar, deák és német nyelvek. (A németből olvasás, írás, nevek és igék hajtogatása.) Erkölestudomány, hittudomány. Magaviselet szabályai. Hazai és világtörténet. Földirat, matematikai, fizikai és politikai tekintetben. Természethistoriája s ennek festés által való valósítása Bertuch szerint. Számvetés. Norma szerinti írás. Orgonálás. Muzsika. Rajz.* Ennek elejébe kell gondolni a népiskola tárgyait, vagy röviden kifejezve: az írást, olvasást, számolást.

A particula lényegileg a székely ifjak érdekében állott fönn, de toroczko vidékiek s különösen abrudbányai, verespataki s Toroczko közelében levő oláhok, aranyos-menti székelyek is fölkeresték. A XIX. sz. első felében az összes tanulók száma 80—120 között váltakozott, s ennek csaknem fele idegen volt. Egyik volt tanulója Orbók Ferencz néhai várfalvi lelkész így ír: A toroczkoí iskola egészen új lendületet, új rendszert és messze-menő jó hírnevet teremtett magáról, úgy hogy nemcsak a vidéki, hanem a távoli székelyföldi szülők is örömet hozták ebbe az iskolába gyermekeiket. Rend, tisztaság és moral volt a jelszó. Nem is volt ott rendtelenségnek, testi, lelki pizsoknak semmi nyoma. Az extraneusok között (székely fiuk) egy rongyos sem volt, de annál több csinosan megfoltozott harisnyát és czedelét** lehetett látni a székely sarjadékon.

A toroczkoí tanítóknak dicsekedésük és büszkeségük volt a sok tanítvány. A XIX. százban a fiu- és leánygyermekek külön épületben tanultak, de a rektor ügyelte fel a leányokat is. Mind töle várták az oktatást és felügyeletet. Arról szó sem volt, hogy másod-, vagy segédtanítót adjon melléjük az egyházközség. De arra nagy gondja volt a püspököknek, hogy mindig a legjelesebb ifju emberek menjenek oda tanítónak, a kik lelki erővel és tudással rendelkeztek. A papi pályára készülő togatus diákokat tartották a tanítóságra kvalifikáltnak. Ő már mint gymnasiumi tanuló, praceptor lett, 5—10 gyermeket biztak kezére, hogy tőlük némi fizetést, vagy ellátást kapjon, s hogy mint nagy diáknak legyen kit küldözzön dolgaiban, de azért is, s mondjuk hogy ez volt a főczél, hogy a gyermekekkel correpetáljon, őket a leczkékre előkészítse. Minthogy a kollegiumban mindig volt egy pár jóra való diák, rendesen a senior, exactor, oeconomus, s mások az idősebbek között, a kik a magántanításban példaadólag jártak el. A diákok sok jót tanultak egymástól

* Sebes Pál levele aranyosszék alispánjához. 1837. XII. 20.

** Házi szöftes, kendervászonból készült, derékig érő ujjas.

SEBES PÁL.

is, de az igazgató (akkor rector) s a jeles tanárok befolyása érvényesült legbiztosabban. Tehát nem egészen a véletlen műve volt, hogy a népiskolákba kiváló jó tanítók is kerültek ki.

A toroczkai iskola nagynevű férfiakkal dicsekedik, mert tanítói voltak a XVIII-ik százban Bencze Pál tordai lelkész, Kovácsi Tamás egyh. főjegyző, uzoni Fosztó István író, Almási Ádám, Márkos György, Ferenczi János, kik később kolozsvári papok és tanárok lettek. Ezeknek azonban a toroczkói rektori állomás csak kiinduló volt, mert akadémiai jelöltséget biztosított.

A két legnagyobb név, a tanítók között a Brassai Sámuelé és a Sebess Pálé. Ezek nem előkészítő iskolának tekintették, hanem egyenesen pályának. Igaz ugyan, hogy Brassai és később pappá lett, de csak midőn a tanításba és a sok mostoha körülménybe belefáradt. Ilyen iskolánál 15 év nagy idő, s Brassai Sámuel ennyit szentelt ide.

Sebes Pál ennél is többet, élete legjavát, hosszú 32 évet 1812—1844-ig. Korszakalkotó évek a magyar nemzet, a magyar irodalom s a magyar közoktatás történelmében. Vajudás, küzködés, tenni akarás az első része. Kibontakozás, szárnyra emelkedés, megerősödés és hódítás a második fele. A XVIII-ik száz végén a József császár *Ratio-aducationissa* jó rendszerrel, erős kézzel új szellemet, több eredményt akar teremteni az iskolában. A régi latinos alapot elhagyja, egy modern nyelvnek, a németnek akarja biztosítani a diadalt. Ezt a célját Magyarországon nem érte el, de a magyarságot s főleg a protestáns iskolákat rávezette, hogy ébredni és javítani kell.

Nem tartozik ide a magyar nemzeti irány hívei lelkes törekvésének ecsetelése, bármennyire érdekes és ható, mert, hiszen itt csak arról van szó, hogy a kor nemes szelleme egy ifju embert megragadott és arra a vakmerő elhatározásra bír, hogy ő egy népiskolát virágzóvá tesz, a nevelést addig ismeretlen irányba tereli s oly nemzedéket teremt, a mely munkáját tovább fogja folytatni.

Mi a magyar népiskolai tanítás történelmében a Sebes Páléhoz hasonló sokirányú és nagyszabású munkát nem ismerünk. Minket meghatott az a nagy kitartás, tiszteletre indított az az áldozat, a melyet Sebes Pál toroczkói rektor hozott a nevelésügynek s érdemei előtt meghajtjuk lobogónkat, fényt gyújtunk emlékének, hadd lássák a jelen és jövő nemzedékek a lelkesítő példát.

Sebes Pál kis-solymosi székely nemes származású. Atyja Sebes János, anyja Bágyi Joó Kata jó módú székelyek Sebes Pál Kissolymoson 1786-ban született. A kis székely községben a leg-

jobb közszellem uralkodott. E nép szeretett dolgozni és tudott imádkozni. E székelyek megtudták becsülni az iskolát, s örömmel küldötték oda gyermekeiket.

Sebes Pál 16 éves koráig volt falujában, hol akkor latin nyelvet is tanítottak

1802-ben a tordai iskolába vitték, hihetőleg azért, mivel a kereszturi még a kezdet nehézségeivel küzdött.

1806. őszén a kolozsvári collegiumban tógás diák lett. Három év múlva juratus s erre csakhamar a collegium gazdája, provisor s még ugyanabban az évben deczemberben köztanító. Ebben a minőségben működött 1812. ápril haváig, midőn kineveztetett Toroczkóra rektornak.

A 26 éves Sebes Pál már kész férfi és gyakorlott tanító, a ki öntudatos tervvel és edzett erővel fogott iskolája vezetéséhez, újjá teremtéséhez.

A munkára kész ifju embert nem a megélhetés ösztöne vitte Toroczkóra, nemis az az ambitio, hogy a falusi iskolák legnagyobbikának ő legyen rektora, hanem az a magas rendű lelki vágy, a mely tért keres a munkaerőnek, mert érzi, hogy neki csak az az élet, ha teremthet régiből újat, semmiből valót. Az a nemzeti nagy áradat, a mely Kazinczyt és iskoláját magával ragadta, a székely ifjuban nem a költőt, nemis az író, hanem a népnevelőt ébresztette föl, s hevitette olyan tettekre, a melyek túlszárnyalták egy particula igényeit és szereztek számára olyan tisztességet, a melyből fény verődik vissza rá, még akkor is, a mikor a helyén álló állami iskolában nem egy tanító, hanem tanítói kar fog működni minden igényt kielégítő felszereléssel.

A Sebes Pál iskolája egy szobából állott, szélessége 3, hosszúsága $4\frac{1}{2}$ öl, tehát területe 48—50 □ meter lehetett. Ebben kellett elhelyezni néha 120 tanulót, s azon kívül 12—16 bennlakó székely fiu ágycsónakát. Az ágyak hármával egymás fölé voltak helyezve. A toroczkói iskola képét Sárdi István tanár és festő rajzában, nagy szerencsénkre, kedves emlékül megőrizte Sárdi Lőrincz úr. A toroczkói piac terén az unitárius templom dominál Erős kőkerítéséhez tapad éjszaki oldalon az iskola és mesteri ház telke. A mesteri ház oly törpe, hogy a deszkakerítéstől csak magas, sátoros zsindelyfedele látszik ki.

Az iskolaépület magasabb valamivel, de a kor hangulatát és erkölcsét is nagyon jellemzi, hogy csak az udvar felől látták el ablakkal. Ennek is fedelére fektettek fősúlyt Ugy gondolkodtak, hogy minél magasabb, annál meredekebb s annál tovább kiállja az ázást s annál könnyebben lerázza magáról a havat.

A hátmögött emelkedő székelők mellett, bizony gyarló és eltörpülő emberi alkotmány az egész.

Annyi gyermek tanítását és fegyelmezését Sebes csak úgy tudta lehetővé tenni, hogy a nagyobb tanulókat a kisebbek monitorává tette, egy-egy csapat felügyelését és tanítását rábízván a nagyobbakra. Gondja volt arra, hogy mindenik gyermek ébersége és tanulási kedve megőriztessék, hosszabb tapasztalás után célravezetőnek látta apróbb osztályokra szaggatni a tanulókat. 11 osztálya volt. Az elemi iskolának 6, a nyelvészeti osztályoknak 5 osztálya.

Jelentéseiben és leveleiben többször említi, hogy a *Lancaster* módszerét alkalmazta. Abból indult ki, hogy a gyermek sem testileg, sem lelkileg sokáig egy helyben lenni, azzal a tárggyal huzamosan foglalkozni nem szeret, ellenben a változtatásban és gyakori újításban gyönyörködik, a gyakori előbb lépés, a mi mai felfogás szerint az ismertről az ismeretlenre haladás, nagyobb kedvet ad a tanuláshoz — Sebes hosszas tapasztalás után célravezetőnek látta apróbb osztályokra szaggatni azon tárgyakat, melyek egyébaránt együtt taníthatók, milyenek a betűzés és tagolás, kis és nagy olvasás stb.

Ezen elv szerint alakított 11 osztályt, melyeknek tárgyait így jelölte meg:

1. oszt. Betűzés v. betűkkel való ismerkedés. 2. o. Sillabizálás. 3. o. Kis olvasás. 4. o. Nagy olvasás. 5. o. Grammatika 1-ső osztálya. 6. o. Grammatika 2-ik osztálya. 7. o. Grammatika 3-ik oszt. 8. o. Grammatika 4-ik osztálya. 9. o. Nyelvalap (Ety-mologia) v. 2-ik grammatika vagy szótan. 10. o. Nyelvészet. 11. o. Költészet (poesis).

(Folyt. köv.)

Az unitárius és más szabadelvű vallásos gondolkozók nemzetközi Tanácsa.

1900-ban Bostonban indult meg ez a nagyszabású mozgalom. 1901-ben Londonban tartott egy olyan gyűlést, a melyet a haladó emberiség vallásos érdekből összehíva még soha sem látott, mivel a chicagói 1895-ben egy világiállitás eredménye volt. 1902-ben a magyar irodalom gazdagodott egy derék könyvvel a Ferencz József püspök úr fáradhatlan buzgalmából: *Szabadelvű vallásos gondolkodás a XX-ik század kezdetén*. Ez a könyv volt az 1901. évi gyűlés eredménye. A magyar olvasó közönség csekély része örömmel fogadta, a magyar sajtó mellőzéssel feledésbe süllyeszteni

igyekezett. Ez a mi szellemi és hitéletünkre vall. Itt a sötétség országába sülyesztő fanatizmus és a hitetlenség között nincs közép-ut. Itt nincsen öntudatos hitélet. De azért csak igaz, a mit legközelebből a megemlített könyvben Ferencz József püspök idéz: mégis mozog a föld. A f. évben újból lesz gyűlése.

A nemzetközi congressust előkészítő bizottságának titkára püspökünkhez a következő levelet intézte:

Főtisz. Ferencz József püspök urnak

Kolozsvár.

Az unitárius és szabadelvű keresztények f. évi szeptember 1-én Amsterdamban fognak egybegyűlni. Van szerencsém a Magyarországi unitárius egyházat e gyűlésre a nemzetközi kongressus hollandi előkészítő bizottsága nevében meghívni és arra kérni, hogy magát azon képviseltetni sziveskedjék.

Nagy szerencsénknak fogjuk tartani, ha a magyar unitárius egyháznak egy vagy több küldöttét fogadhatjuk. A magyar unitáriusok és a hollandok között fennállott régebbi érintkezések remélnünk engedik, hogy a mult időknek emléke folytán egy vagy több követét várhatjuk.

Örülni fogunk követeiket, mint vendégeinket tekinteni.

Nagyon kedvesen vennők, ha Boros Gy. tanár ur Kolozsvárról kongresszusunkon egy felolvasást tartana s nagyon óhajtjuk, hogy Amsterdamban Magyarországról több unitáriussal megismerkedhessünk.

Kiváló tisztelettel vagyok Önnek alázatos szolgálja

B. D. Ecdmans.

Messzelátó.

Az erdélyi ember szokva van ahoz, hogy a mikor tájékozni akarja magát, fölmege a határ legmagasabb hegyére. A pásztorfiuk tarlólegeléskor a határválasztó bérczéken gyűlnek össze, hadd lássák, merre járnak az őrizetökre bizott állatok, no meg azért is, hogy ha az idegen arra közeledik, vissza kergessék. Az alföldön hasonló czélra dombot hánytak, tornyot építettek. A tengerész az árbóczra varjufészket készít s abból vigyáztat. Az Unitárius Közlönyben is felállitunk egy messzelátót

A toronyról és messzelátóról először is a leghíresebb tornyot, a *Bábel tornyát* pillantjuk meg Réges-régen lerontották volt a kegyetlen persák és utódaik, de most építik újra. Először is az angolok meg a francziák fogtak neki, azután a nagyravágyó ámérikaiai s legujabban a világhódításról ábrándozó németek

A németeknek még mindig ifju császára bátor, kemény és okos ember. A mi Mátyás királyunkon kívül nem sok párja volt a vén Európában, mert a Napoleon világrendítő nagy miveletei csak olyan forradalmi jellegű dolgok voltak, a milyeket a girondisták s a többi rendeztek Párisban, összetörvén és fölforgatván mindent, a mi régi, hogy azután a romokból császári trónt emeltessen önmagának.

Vilmos német császár jóval messzebb lát és okosabban néz. Ő kirándulást rendez Jerusalembé, hogy megtekintse a megváltó sirját és meglássa a nagy versenytársak, az angol és francia, keleti erődlítményeit, mert most a jelszó ismét: *ex oriente lux*. Ezt a tudomány emberei úgy értelmezték, hogy a régi világ művészeti és tudományos maradványaiból ásatni, mosatni kell, a mit eddig por és hamu fedett. A kereskedők és politikusok lefordítják a tudományszomjat: hatalomszomjra és igazolásul rámutatnak a mult évi chinai kirándulásra.

De a németek szívesen megbocsátják császáruknak az ilyen háborusdit, miután ő másegyebet is tud csinálni. Szeretnők látni, melyik koronás fő csinálná utána, a mit Vilmos császár a mult évben s a jelenben is tüntetőleg megcsinált: végig hallgatta egy egyszerű, bár sokat tudó professorát, a kit előzőleg kiküldött Babilonba tanulmányra és nem botránkozott meg, midőn ez azt merészelte mondani: mióta az egyiptomi pyramisok kinyíltak és az assyr meg babyloni paloták föltáruultak a tudomány előtt, a világ megváltozott. Vége van annak, a mit eddig hittünk s az iskolákban gondosan tanítottunk, hogy Izrael népe volt a legősibb, legmiveltebb nép. Ettől származik az isteni kijelentés, a legrégibb írás, a biblia, a mely önmagát megmagyarázó, önmagában teljes és befejezett igazság. Kiderült, hogy Izrael a régi mivelt népek között a legfiatalabb volt. Megtanultuk, hogy Izrael irodalmának legnagyobb része 700 éves, vagy annál is jóval fiatalabb, ellenben a kaldok, babyloniak, assyrok azt megelőzőleg ezer, sőt több évvel is magas foku műveltséggel, tudománnyal és művészettel rendelkeztek, a mit a szomszédban lakó s gyakran alárendelt kisebb népek megtanultak, magokévá tették és földolgozták.

Olvassuk a már jó ideje napfényre jött iratokból, melyek szilárd kőbe vésve maradtak fenn a romok között, hogy a világ teremtéséről, az emberről, a paradicsomi dolgokról, angyalokról és ördögökről nemcsak tudtak, sőt annyira ugyanazt hitték a régiek, mintha egy forrásból, vagy tán éppen abból készítettett volna a biblia

Az ilyesmiktől megijed a gyöngé szívü s még gyöngébb értelmü ember.

Hiszen a gözgépet csak még nem régen is az ördög masinájának mondták némely emberek, holott most már ők is tudják, hogy a legokosabb és leghasznosabb emberi találmány. Az ember szemét sérti a hirtelen támadt világosság, de rendre hozzá szokik s még megis szereti, mihelyt jót és hasznost lát benne. Így fognak járni azokkal, a most még ijesztő keleti fölfedezésekkel is, a melyekből a német császár a f. évben is olvastatott föl magának az említett professzorral. Mindez egy cseppet sem gátolja a többi professorokat és a papokat, hogy vád alá fogják a háborúság magvát hintő Delitsch professort. Majd szemlélni fogjuk, mi lesz vele.

Addig is nézzünk át *Angliába*. Lám ott országosan emlegetik és dicsöítik Martineaut, az unitárius papból lett bölcészt, holott a XIX-ik száz 40-es éveiben kárhozatra valónak mondták őt is, mivel a bibliát bírálni merészelte és nem mindent talált benne egyenlően szépnek és igaznak

Az anglikán egyház papjai kihívták Martineaut és két liverpooli paptársát párviadalra, „hogy megmentsek a lelkeket attól a veszedelemtől, a melynek az unitarismus hamis philosophiája miatt ki voltak téve. Azt is kegyes jóindulattal kifejezték, hogy az unitáriusok a legszörnyebb és eszeveszett tévelygésben szenvednek s nem is tekinthetők keresztényeknek.” Tizenhárom pap, tizenhárom felolvasást hirdetett ki s az unitárius papok hárman állottak elé. Ezek közül egyik Martineau volt. A 13 felolvasásra 13-al feleltek az unitáriusok s ebből Martineau 5-öt irt és olvasott föl. Ebben a háborusdiban az a nevezetes, hogy a 13 nemcsak számbeli előnyben volt, hanem abban is, hogy ők választották a tárgyat s az időt, az unitáriusok vagy elfogadták vagy elbuktak, mielőtt csatába mentek, de ha körültekintünk a mai világban s halljuk és látjuk, mit mivelnek a tudomány emberei, azt kell mondanunk, hogy győztek biz' ők. Martineau erre a kérdésre is megfelelt: *mi a biblia és mi nem?* Első tétele előre veti árnyékát az egésznek: a biblia az emberi természetnek csecsemőkorából tökéletessé lételéig terjedő önéletirata. Ezzel szemben az ellenfél így állította föl tételét: minden eszme, melyet helyes magyarázattal a bibliában föl lehet fedezni, csalhatatlanul igaz, sőt még az egyes szavak is, melyekkel az ki van fejezve, az Istennek nem tévedhető szelleme által diktáltatott, úgy hogy a Genesis kezdetétől a Jelenések könyve végéig minden tételt úgy kell venni, mintha magának a Mindenhatónak ajakáról volna véve. Ehez az erős tételhez hozza van adva még ez is: „a ki ezt tagadja, annak a neve az élet könyvéből kitöröltetik.” Az unitáriusok felelete ma is megállja helyét, mert azóta a tudomány számos erős támaszt állított melléje.

Az Oceanon túlról ilyesmiket hallunk, Dr. Savage-től: Boston telve van unitarismussal. Azok, a kik Bostonból itélük meg a vallás helyzetét, azt képzelhetik, hogy a vallásban a szabad gondolkozás és tudományos bírálat gyakorlatilag érvényesül... Nem tudom, hogy az unitarizmus — ez alatt a név alatt — valaha a mivelt világ vallásává lesz-e. De meglévéen győződve, hogy az összes tudományok, az egész bibliai és történelmi kritika mellettünk van, tökéletesen bizonyos vagyok az iránt, hogy azok az elvek, a melyek mellett mi harczolunk, kell hogy végül diadalmoskadjanak. Én nem születtem volt unitáriusnak, de szeretem és tisztellem az unitárius nevet és történelmét. Remélem, ez a név meg fog maradni, de én főleg az eszmékért törődöm. Nagy örömmel látom, hogy ezeket az eszméket ezernyi-ezeren vallják olyanok is, a kik nem szakítottak a régi környezetükkel.

Figyelmező.

A Dávid Ferencz Egyletek köréből.

A *Budapesti Dávid Ferencz Egylet* hangversenynyel egybekötött első táncmulatságát folyó évi február hó 11-én tartotta meg a Saskör helyiségeiben, nagyszámu közönség részvétele mellett.

A tartalmas műsort *Fábry* Edéné zongorajátéka nyitotta meg. Nagy tehetséggel játszott *Massenet* »Herodiás« című operájából »Vision Fugitive« című részt. Ezután *Czakó* Jenő szavalta *Somló* Sándor »Yorik« című költeményét. Ezt követte *Telkes* Ilona éneke: *Schubert* »A rémkirály« című költeményét éneke te, zongorán kísérte *Toth* Elemér. *Pessy* Margit művészi tehetséggel zongorázta *Heller* »Etude« és *Blumenthal* »Forrás« című dalát. Felolvasást *Márai* Lajos tartott. A »flirt világ«-ról olvasott fel szellemesen A felolvasást *Batek* Zoltán hegedűjátéka követte Már többször élveztük és most is negy hatást tett. Nagy művészettel és ritka tehetséggel játszott *Keutemps* »Réverie« és *Hubay* »Alambra« című dalát. A szép műsort *Beregi Béla* zongorajátéka zárta be. Nemsokára felhangzott a cigányzene és elkezdődött a táncz. A négyest nyolczvan pár tánczolta. A táncz eltartott vidám hangulatban hajnalig.

Az erkölcsei siker mint a fenti műsorból is látszik, mindnyájunk igényeit kielégítette, ehhez méltó volt az anyagi siker. Hogy anyagilag is sikerüljön a mulatság, nagyban hozzájárultak azok a kegyes adományozók, kik ügyeinket szívükön viselik. Felülfizettek: *Ürmössy* Miklós 100 K, *Perczel* Ferencz 60 K, *Kozma* Gyula 50 K. id. *Dániel* Gábor 40 K, *Ferencz* József 40 K, Dr. *Bedő* Albert 40 K, Dr. *Chester* D. F. 30 K, Dr. *Boros* György 20 K, *Felenky* János 20 K, *Józan* Miklós 10 K, Dr. *Ürmössy* Gyula 10 K,

Dr. Székely Ferencz 10 K, Kiss Józsefné 6 K, özv. Zubor Józsefné 5 K, Emehling Hermann 5 K, Májai B. 5. K, Breymann Gusztáv 5 K, Lőfi Endre 5 K, Nagy György 5 K, Reimann Gyula 5 K, Dr. Gáspár János 5 K, Darvas Aladár 5 K, Márαι Lajos 5 K, Csegeszy Mihály 5 K, Kürthy Emil 5 K, Császár János 5 K, Faragó Sámuel 5 K, Dr. Hafl Dezső 5 K, Kuffban Ede 5 K, Kálosi Józsefné 4 K, Barna Mátyás 4 K, Adám Dénes 4 K, Kisfaludy Zsigmond 3 K, Gál Ferencz 3 K, Gál Kálmán 2 K. Dr. Schopf József 2 K, Botár János 2 K, Schmer Ferencz 2 K, Létai Etelka 2 K, N. N. 2 K, Dr. Rózsa Mihály 2 K, Faluvégi Áron 1 K, Kerekes József 1 K, összesen tehát 550 K. Fogadlak érte őszinte hálánkat és köszönetünket.

A mint látható, úgy az erkölcsi mint az anyagi siker teljesen kielégítő volt.

Ujvári László.

A Dávid Ferencs Egylet február 15-én délután tartotta meg felolvasó ülését az unitárius kollégium disztermében nagy számu közönség érdeklődése mellett, Mélt. Ferencz Józsefné elnöklése alatt. Az ülést a papnövendékek dalköre által szépen előadott énekkel nyitotta meg, mely után Kántor Margit k. a. szavalta el nagy hatással Kiss József: *Rabasszony* címő költeményét, átérezve annak minden gondolatát Szép előadásával érvényre juttatta a költemény szépségeit. A közönség nagy tetszéssel fogadta a szavalatot, szavaltót zajos tapsviharral jutalmazta. Majd Ürmösi József és Kelemen Sándor papnövendékek énekduettje következett, melyet Iszlai Géza precies harmonium kísérete mellett nagyhatással és tetszéssel adtak elő. Gálfi Lőrincz tanár »Dogma és haladás« czímen tartott mély tanulmányra valló, nagy gonddal kidolgozott érdekes felolvasást, melyet a közönség nagy figyelemmel és élvezettel hallgatott végig. A felolvasó ülés egyik érdekes pontja Ernyei: »Szép Ilonka« című melodramája volt, melyet Veress György papnövendék adott elő szépen, hatásosan, Kriza Ilonka kisasszony zongora kísérete mellett, kinek játékáról dicsérrettel és elismeréssel szólhatunk. Ezután egy fiatal, tehetséges, olvasó közönségünk által is jól ismert poétának, Papp Domokosnak három legujabb költeményét olvasta fel Gál Miklós, melyeket lapunk más helyén közlünk. Gyönyörűség a Pap költeményeit olvasni; egyszerűek s mégis szépek; igazi poézis vonul azokon végig. Szerzőt a közönség zajos ovációkban részesítette. Végül még a papnövendékek dalköre énekelt s ezzel az ülés véget ért.

ss.

Dávid Ferencz Egylet közgyűlés Felső-Feherkörben.

Sokszor jut eszembe a halhatatlan br. Eötvös mondása: »Van-nak, a kik zajt akarnak csinálni a világon; én csendes életet

óhajtók. Mint a pataknál, úgy az életben is minden zaj csak megtört habok és kínos esések jele. — Ámde a reklám korszakát éljük még szellemi és vallás erkölcsi téren is. A ki nem üti a nagy dob, vagy nem harsogtatja a tárogatót, vagy más szókkal: fel nem hívja a figyelmet maga mellett, az mintha nem is létezne. »Hallgat, mert nincs miről szólnia« — ez az általános vélemény és ha feltűnni nem tudott, lehetnek ki nem kürtölt érdemei! Sajnos, ma a szerényen megvonuló munka nem erény.

A felső-fehérköri Dávid Ferencz Egylet működését és hatását kevesen ismerik. Talán csak az a kör, a hol szerényen, de igaz lelkesedéssel végzi hivatását. Munkája nem a kötelesség chablon-szerű teljesítése, hanem munkál, mert annak szükségét érzi.

Ez évi közgyűlését Ürmösön tartotta február 2-án változatos műsorral. A minden alkalommal tartani szokott ünnepély a templomban folyt le. Kiss Aladár hévizi lelkész imádkozott. Az egylet dalosköre összhangzatos énekeket énekelt Péterfy Gyula karnagy vezetése mellett. Osváth Gáborné szépen és érzéssel, Nagy Árpád lelkesedéssel szavalt. Osváth Gábor »Mi teszi az ifjút kedvessé?« cz. pályanyertes munkáját olvasta fel; Szabó Domokos »A családi nevelés« fontos kérdéséről értekezett, elnöki megnyitót és bezárót pedig Péterfy Gyula alelnök mondott. Mindenik szépen és tanúságosan oldotta meg feladatát. — Ünnepély után közgyűlés tartatott, melyen Osváth Gábor egyhangulag elnöknek lett megválasztva; a körünkől eltávozott Lőrinczy István és neje tiszteletbeli tagoknak. Új tagok lettek Varga Dénes f.-rákosi lelkész, Vaska Ilona a. rákosi tanítónő és Nagy Vilma Ürmösről. A következő közgyűlés F.-Rákoson lesz.

— s — r.

Jótekonyság és buzgóság.

A h.-városfalvi toronyórára Csiki Bálint plojesti lakós ívének adakoztak: Csiki Bálint, Kelemen Juliánna (plojesti lakós), Zoltán Lajos (unitárius) 5—5 frank. Czikó Lázár, Barra Ráki (városfalvi) 3—3 frank. Dénes Zsuzsánna (városfalvi), Szilágyi Péter (városfalvi) Szakács Dénes (városfalvi), Móricz Kornblum, Frigyes Schaffer, Móricz Blumfeld, Biró Ágoston, Bándi József, Bernát Szmátnik, Lukács János, Károly Bájer, Komonics István, Barók Ferencz, Tamás György 2—2 frank. Horváth Sándor 1 frank 50 bani. Sinka Mózes, Petre Teodoreskó, Brankovics Sándor, Molnár Antal, Náthán Halpem, Ipál Károly, Árpád Stipkárics, Nikuláj sáfta si Elena, Fanika Fonesko, Vizi István (csik-jenőfalvi), Petre Radulesko, Móricz Blumfeld, Dávid Alper, Alter Ecstein 1—1 frank. Simon Károly, Adolf Wasitz 50—50 bani. Együtt 65 frank 50 bani.

Egyházközségünk kebléi tanácsa egy köszönő levél elküldését meghatározta. Azonban kedves kötelességet teljesítetek, midőn úgy

a magam, mint egyházközségem nevében e helyen is mind a 36 adakozónak s főleg Csiki Bálint gyűjtő hitroknak hálás köszönetet mondok.

Péter Sándor,
lelkész.

A maros-szt.-benedeki unitárius templom kijavítására a következő adományok érkeztek be:

Borbély János M.-Ujvár 2 k. Egy nem unitárius M.-Ujvár 1 kor.

A kolozsvári unitárius egyház gyűjtőivén; Az egyházközség 10 k., Péterfi Dénes lelkész 6 kor.

A kolozsvári unitárius kzllegium tanári kara gyűjtőivén: Dr. Gál Kelemen 2 k., Dr. Veress Lajos 1 k., Dr. Nyíredy Géza 2 k., Hidegh Mihály Mihály 2 k., Kovács János 2 k., Kanyaró Ferencz 2 k., Pálfi Márton 2 k., Barabás Ábel 1 k., Tóth Ernő 1 k., Mózes András 2 k., Demeter Dezső 1 k., Ulár Pál 1 k., Dr. Kis Ernő 1 k., Nagy Gyula 1 k., Lassal Gyula 1 k., Gálfi Lőrincz 2 k., Major Sándor 1 k., Régeni Aron 1 k., Pap Domokos 1 kor.

A dévaványai leány-egyházközség gyűjtőivén: Szarko Lajos 30 f., Pap Zsigmond 20 f., Katona András 50 f., Vad Károly, Tóth Lajos, J. Erdős Imre, Földesi István, Fodor András 20—20 f., id. Borsi János 2 k., Cs. Szabó János, ifj. Borsi János 1—1 k., Pap Imre 30 fill., az egyházközség pénztára 10 kor.

A magyar-sárosi unitárius egyházközség gyűjtőivén: Pataky László 5 k., Pataky Lászlóné 2 k., Pataky Sándorné 2 k., Udvari József 40 f., Iszlay László 2 k., Inczei Áron 52 f., Murvai József 30 f., az egyházközség pénztára 1 kor., (12 fill. postai költség levonásával. Az eddig begyűlt összes adomány: 78 kor. 50 fill.

A kegyes adakozóknak egyházközségem és a magam nevében is köszönetet mondok.

Biró Pál lelkész.

A hét napjainak származása.

A *hét* szó azonos és egyjelentésű a 7 számmal. A kabard nyelvből származik.

1. *Hétfe* = a hét feje, vagy elseje. Így származik a circassiai 6-lipe = hét és fő.

2. *Kedd* = ketted, tehát második (nap).

3. *Szereda*, v. szerda, orosz templomi v. egyházi nyelven = sereda v. sreda Jelentése = közép, tehát közepe a hétnek.

4. *Csütörtök*. Oroszul tshetverték. Jelentése = negyedik, t. i. nap.

5. *Péntek*. Az orosz egyházi nyelvből, *n*-el enyhítve lett *piatok* helyett. Jelentése = 5-ik: Görögben *pente*. Sokan ebből származtatták, de a *k* betű fölvétele nem magyarázható meg.

6. *Szombat*. Az orosz subota szótól, melynek megfelel a görög *σάββατον*.

7. *Vásár-nap*. A circassiai *va-ser*, waser = az ár érték. Tehát olyan nap, a melyen árt csináltak, tehát vásároltak. Vásárosnap, vásárnap.

Dr. Bálint G.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— Dr. Székely Ferencz budapesti egyházunk egyik gondnokának, a nagy jurista koronaügyész kitűnő fia Ferencz a budapesti egyetemen a királyi gyémánt gyűrűt elnyerte és sub auspiciis regis nagy ünnepélyességgel tudorra avattatott. Örvendezünk nemcsak azért, mivel a mi kis seregünkben rövid idő alatt a második (első volt püspökünk fia) nyerte el az egyetemi tanulót érhető legnagyobb kitüntetést, hanem azért is, mivel a magyar tudományos világ egy erős munkást nyert Dr. Székely Ferenczben.

— Az unitárius kollégium könyvtára két kiválóan becses és értékes eredeti kézirattal gyarapodott Dr. Boros György theol. dékán útján. Az egyik a híres Channing Ellery Vilmos egyik beszéde saját eredeti kéziratában, illetőleg fogalmazásában. A kézirat a nagy reformator egyik unokahugától, Mrs. Grace Ellery Channing Stretson-tól került Gannet Vilmos, Rochesteri unitárius lelkész kezébe. Ez utóbbi szívességéből kapta Dr. Boros György könyvtárunknak leendő adományozás végett. A Channing kézirateinak nagyobb része tűz áldozata lett egy vasúti szerencsétlenség alkalmával, midőn éppen költöztették vissza a Californiából, hová Channing leánya magával vitte volt. Ez a darab a megmentettek közül, Bostonból való s becsét és értékét ez a körülmény is emeli — A másik adomány az adományozó lelkész atyjának Gannett Stiles Ezra, volt bostoni lelkésznek a kézirata. Gannett, a beszéd írója, 1824-ben, mint kezdő ifjú Channing mellé ment volt segéd-lelkésznek, helyesen társnak a bostoni Federal-utcai templomba. Az amerikai unitárius egyházak egyik nagy szelleme volt Gannett, az egyházak szervezésében s főleg az Amerikai Unitárius Társulat létrehozásában vezér-ember volt. Kiválóan kegyes lélek, tudományos fő és olvadékony szív. Fia, az adományozó lelkész ugyanaz, a kinek „Édes Otthon” című munkáját Dr. Boros György lefordította. Összeköttetése innen ered. Az adományozót kiváló tisztelet és nagyrabecsülés környezi az Egyesült Államokban. Kiváló költő s a nép szellemi emancipációjának oly szerencsés tollú írója, hogy apró füzetekben ezernyi ezer példányban forognak nagyhatású dolgozatai. Szívességét Dávid Ferencz kéziratainak rajzával akarja megköszönni és viszonozni a kollégium igazgatósága. —i—n.

— A székelyudvarhelyi unitárius hívek lelkes szózatot bocsátottak ki, mert templomot akarnak építeni. Nagy dolog, hogy a székelyföld udvarhelyén, tehát a központján, a szívében az ott lakó s oda járó sok, derék unitáriusnak még nem volt imaháza. A megyei nagy unitárius sereg már nem nézheti sokáig tétlenül. Ha mindenki megadja filléreit a szent célra, nemis telik bele két esztendő, állni fog a templom. És milyen szép, milyen sokat mondó, milyen kedves, az a mit Pákey Lajos

főmérnök fia megteremtett a papíron. Építsük fel atyafiak: ti a kik közelben laktok, s ti a kik távol vagytok, akarjuk, hogy legyen meg és meg fog lenni Lapunk szívesen elfogadja az adományokat s lapunk szerkesztője megnyitja az adakozást 10 koronával.

— **Halálozás.** Ifj Székely László, Székely László volt csegezi lelkész egyetlen fia és minden reménysége febr. 1-én hosszasan kinos szenvedés után elhunyt 24. éves korában. A derék jó fiúnak sok szépet ígért az élet, elvette a halál. Nyugodjék csendesen.

EGYELETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

— **A Dávid Ferencz Egylet házi Estélye** márczius 4-én lesz. Tehát ezen a télen is lesz egy veres betűs napunk, melyen együtt fogunk vigadni Kolozsvár város és vidék nagyszámu közönségével. Az Estély sike rében már bizva bizunk, mivel a rendező bizottsággal egyetért a DFE. ifjúsági köre s ezekkel a tánczotkedvelők serege. Az estély védnöki tisztjére ezuttal szíveskedtek vállalkozni: Deréki Gyuláné, Dr. Nagy Károlyné, Perczel Ferenczné, Benkő Mihály, Gyöngyössy Béla, Báró P. Horváth Kálmán, Sándor János, Ürmössy Miklós, Zsakó István. Reméljük, hogy olvasóink közül legalább is a közel lakók találkozni fognak Kolozsvárt a New-Yorkban

— **Az egyleti munkásságnak** még igen sok unitárius nincsen megnyerve, pedig az idő jeleiből ítélve soha sem volt nagyobb szükség az összetartásra és egymás kölcsönös támogatására. Mi választmányi tagok járunk jó példával elől s az új évre szerezzünk legalább 5-5 új egyleti tagot. Hogy mily nagy terünk van, mutatja az, hogy Kolozsvárról is még csak 160 körül vagyunk az Egyletben. Számés nő és férfi, a kik szorosan az egyházi státushoz tartoznak, nem tagok, nem vesznek részt mozgalminkban. A tagdíj oly csekély, (2 kor.) hogy ennek a megadására számíthatunk miután azért az Unitárius Közlönyt és a Nők Világát adjuk De ennél többet érne, ha választmányunk tagjai a helyben és vidéken lakó férfi és nő ismerőseiket levélben felkeresik és ezen az uton hatnak vallásos buzgóságukra. Kérjük a Választmány tisztelt tagjait, gyűjtsenek tagokat, távollevő ismerőseikkel lépjenek levelezésbe s legyenek szívesek ezen eljárások eredményét a márcziusi gyűlésen bejelenteni, de addig is kérjük a megnyert új tagok neveit és lakását küldjék be alólirottak egyikéhez. Kiváló tisztelettel kéri Fangh Erzsébet titkár, Dr. Boros György titkár.

A t egyleti tagok és más érdekeltek szíveskedjenek a lakás és c z i m v á l t o z á s t pontosan bejelenteni s a lap szalagját vagy a számát a levelezőlapra ráragasztva közölni.

Csak 4 fillér. Igazán kevés pénz, de mégis nem megvetendő, mert e nélkül a korona soha sem egész, s a Dávid Ferencz Egylet a tagdíj második koronáját mindig 4 fillér hijával kapja a kolozsvári postától, mert itt a kézbesítésért visszatartanak ennyit. Csak 100 tagnál is már vesztünk 4 koronát, ezernél 40 koronát s így tovább. Ettől a károsodástól a t-egyleti tagok úgy menthetik meg az egyletet, ha földadáskor 4 fillért felülfizetnek a 2 koronán. Ha még azt is megtennék, hogy 2 4 fillér helyett 10 fillért, tehát csak 5 krt küldjenek az Egylet perselye ezer tag után 60 koronával gyarapodna.

Együtt. Igaz, hogy mi unitáriusok kevesen vagyunk, de régien megmondotta volt jó Szász Gerő bátyánk, hogy egy tucztal unitárius és a Dávid Ferencz Egylet fölér 500 munkátlan emberrel. De nem kell másokhoz mennünk jó tanácsért Tudjuk mi már a multból, hogy egy-két lelkes ember mennyi szép és lelkes dolgot véghez vihet Csak az kell, hogy érez-

zünk együtt, akarjunk egyet. A gyülekezetben, ha szegények is a hivek, de mihelyt együtt tognak neki a munkának, mindjárt megindul és megy is előre. A lelkésztől jó szívvvel fogadnák az atyai szép és jó szót. A lelkészek a presbiterium segítségével megtudhatnák hol laknak az eltávozott hivek, ifjak és öregek. Mindazok nagyon szívesen vennének a lelkésztől egy atyai levelet. Megköszönnék, ha értesitné mi foly az egyházközségben. Megfogadná a mire intené és buzdítná. Megéreznék milyen jó ha együtt lehetnek szeretettükkel, bár gondolatban.

Az egylet pénztárába 1902. nov. 24-től f. év január 24-ig előfizetési díjat fizettek: Demény Endre M.-Ludas, Szegedi Árpád Bpest 902-re, Major Domokos Zsibó, Koncz Györgyné N.-Borosnyó 1901-re, Márkos Ferencz Maros-Vásárhely, Springmann Ferencz Bpest, Weress Ferencz Torda, Ifj. Olvasó Egylet Sz.-Keresztur, Dr. Jancsó Ödön M.-Igen. Gerjovits József Somberek, Csongvay Géza M.-Ilye, Sinczky Géza N.-Szeben, Szabó Lajos Medgyes, Sándor Jenő Kvár, György Vilmos Temesvár 903-ra, Siposs József Orsova 902-re, Sándor Mózes Sz.-Údvarhely 903-ra, Gál Ferencz Verespatak 901-re, Kiss Anna Lajtaújfalu 902—903-ra, Pap László Tövis 902—903-ra, Deák Ilonka F.-Szovát 903-ra, Geleta Ádám Ujpest 903-ra (félévre), Barabás Pál Árkos 902-re, Sárdi Klára M.-N.-Csán 903-ra, Ürmössy Jenő Kvár, Özv. Sándor Istvánné N.-Enyed 903-ra.

A kereszturkőri fiók-egylet pénztárába fizettek: Dr. Szolga Ferencz Sz.-Keresztur, Kozma Miklós Fiafalva 903-ra, Önképzőkör Kabátfalva, Nagy Ferencz Enlaka, András Zsigmond, F.-Varalya, Kálmán Mózes K.-Kede 902-re, Raffaj Dániel Sz.-Keresztur 901—903-ra.

Az aranyos-tordakőri fiók-egylet pénztárába fizettek: Pap Mózes, Balási Ferenczné, Horváthy Józsefné, Dávid Istvánné, Darkó Mihályné Torda 902-re.

A küküllőkőri fiók-egylet pénztárába fizettek: Molnár János Ádamos, Gálfalvi István Harangláb 1901-re, Id. Miklós Sámuel, József Dénes, Ifj. Miklós Sámuel, Székely Márton, Id. Székely György, Székely Sámuel, Emke Daloskor Dombó 902-re.

A kolozsvári ifjusági fiók-egylet pénztárába fizettek: Májai Dezső, Rédiger Károly, Csipkés Ödön 902-re, Mikó Lőrincz 902—903-ra, Csongvay Géza, Abrudbányai Géza 902-re, Raflaj Károly, Kelemen Béla 903-ra.

A felső-fehérkőri fiók-egylet pénztárába fizettek: Osváth Gábor, Osváth Gáborné Ürmös 902-re, Nagy János Ürmös 901—902-re, Gál Pál és Gál Pálné Ágostonfalva 902-re.

40 korona alapító tagsági díjat fizetett Fodor Károly Pitesti (Románia)

Az egylet perselyébe ajándékoztak Dr. Veres Vilmos 20 koronát, Br. P. Horváth Kálmán 50 koronát. Fogadják az egylet köszönetét.

Kolozsvár 1903 január 24-én.

Gálfi Lőrincz pénztárnok.

Szerkesztői izenetek. Vári D. Sz.-K. Ima. A gondolat szép, az érzés tiszta, de a vers kellékei nincsenek meg. Sokat kell olvasni, többet tanulni és azután majd megjő, a mi most hiányzik. — **Flirt-világot**, nem lévén helyünk, ki kellett hagynunk.

TARTALOM: Sebes Pál toroezkoí iskola igazgató élete és hatása. (Arczképpel.) — Az unitárius és más szabadelvű vallásos gondolkozók nemzetközi Tanácsa. — Messzelató. Figyelmező. — A Dávid Ferencz Egyletek köréből. — Jótékonyág és buzgóság. — A hét napjainak származása. — Egyházi és iskolai mozgalmak. — Egyleti élet és munkásság. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Husvéti gondolatok.

Mi ad erőt a csüggedőnek? Mi ad bátorságot a gyöngének? Mi ad kitartást a küzködőnek? Mi vigasztal meg a sir szélén? A hit.

Eletünket, minden gondolatunkat a hit sugarai szövik át. Gyakran más mindenki látja, hogy munkákon nem fog lenni siker, életünket nem fogja megmenteni a haláltól senki; midőn ott vagyunk az élet kalváriáján s keresztünk sulya alatt csaknem leroskadunk; midőn látjuk fölírva környezetünk arczára: elvégeztetett, mi még mindig őrizünk szívünk rejtekében egy halovány reménysugárt. Ha vizsgálónók mi tartja benne az erőt, arra jönénk rá, hogy a hit.

A hit ereje túl terjed mindenben, a mi mulandó. A hit előtt az örökkévalóság kapuja áll nyitva. A ki hitből él, soha sem hal meg, mert nem az a halál, a mely a testet öli meg, hanem az, a mely a lelket, már pedig a hívő lelket nem érinti a mulandóság, mert az túl él időn, enyészeten.

Midőn a kereszten szenvedő Jézus ajakáról ezt halljuk: Atyám a te kezébe ajánlom lelkemet, örök életünk evangéliumát halljuk. A lélek az Istené és nem a halálé.

Ezért oly nagyjelentésű a husvét, mint a halhatatlanság dicső ünnepe. Ezért éled és ébred ennek közeledtével nemcsak a természet, hanem az ember is. Az új születés, újra ébredés, megifjodás, fölüdülés, mely a természetben minden szempillantás alatt ezernyi ezer lényben mutatkozik, megújítja a mi szívünket, feledtetni a fájdalmat, betegséget, bánatot, sőt még a halált is, mivel mi is élni akarunk s hisszük, hogy a mi életünk is örök, mert ez is egy paránya annak az óriás körforgás-

nak, a melyet az Isten legyen szava elindított és fönn tart túl időn s enyészeten.

Milyen felüdítő érzés, milyen megható tudat Oh jöjjetek kedves testvéreink a hitben, jöjjetek és ünnepeljünk együtt szívből, lélekben a husvét szent ünnepén. Isten szenteljen meg titeket és növelje szívetek szeretetét.

B. Gy.

Sebes Pál toroczkói iskolaigazgató élete és hatása.

(Folyt. és vége.)

A tantárgyak tanulásán kívül az egész iskola hetenként *vetélkedő ismétlést* (Repetitio provocatoria), az etymologisták és syntaxisták vetély-stilust tartanak. Az egész ifjuság mindennap *Erkölcsei tükört* magyaráz és szaval magyarul is, latinul is. Hetenként kétszer magyar költőket olvasnak és szavalnak.

Gergely naptól, tehát márczius közepétől szeptemberig, vagy a míg az idő engedi, minden szerdán és szombaton, az ifjuság a mezőre vezetett frissülés végett, a hol különbféle gyakorlatokat tett (gymnastika), és a nagyobbak növényeket gyűjtöttek.

„Minden héten egy mintairást és rajzot készítenek és adnak be, melyekből a jobbak részint az alsóbb osztályoknak kiadatnak, részint a közvizsgálatra tartatnak “ (Sebes Pál jelentése az Unitárius Egyh. K. Tanácsához 1842.)

Ez a terv nem közönséges vállalkozási szellem alkotása. Elárulja minden részlete, hogy Sebes a cél érdekében bármely munkát és fáradságot szívesen megtett. Ha csak a felügyelet és igazgatás lett volna az ő teendője, akkor is bőven elég munka, de a nyelveket s a felsőbb osztályok tárgyait csak ő taníthatta, ő is tanította.

Alig tudjuk megmagyarázni magunknak, hogyan jutott ez a magános tanító, a ki tanítói szakiskolában nem járt, oly korán tájékozást szerezni a Lancaster-féle tanrendszerről. A Lancaster rendszere Angliában is csak a XIX-ik száz első tiz évében kezdett hódítani. A rendszert 1808-ban és 1809 ismertették tüzetesen.* Külföldön is nagyon lassan hódított, mert Franciaországban csak 1814-ben ismerkednek meg vele s csak a következő években hódolnak meg neki. Hazarészünkben 1830-ban ismerteti a Nemzeti Társalkodó. De még csak pusztá óhaj.

* A Comparative view of the Plans of Education as detailed in the publications of Dr. Bell & Mr. Lancaster the second edition on Dr. Bell's «Madras school» by Joseph Fox.

„Magyar hazánkban is, melyben a szegénység mivelésére és tanítására nézve még eddig vagy teljességgel semmi, vagy igen nyomorult intézetek vannak, jó lenne ezen tanításbeli módot felállítani.*

Salamon József, ev. ref. tanár a maga rendszerét 1830-ban adta közre az Erd. Préd. Tár I. füzetében,** (Tüzetesen ismerteti Pallós Albert igazgató Maros-Tordamegye és Maros-Vásárhely népokt. történetében.) akkor, a mikor Sebes Pál már nyugalomba készült 30 évet meghaladó fáradságos munka terhével.

Igy hát joggal mondhatjuk, hogy Sebes Pál a Lancaster-féle módszernek hazánkban legelső művelője volt. Különben, eltekintve a szükségtől, melyet a helyzet teremtett, s a mely oly nagy mester szokott lenni, egy lelkiismeretes tanítónak, a ki az unitárius kollegiumban a correpetitor és praeceptor fokozaton sok évi munkával áthaladt, nem volt nehéz feladat a monitor-rendszer megismerése és alkalmazása. Az elismerés hangján mondhatjuk tehát, hogy Sebes Pál nemcsak kiváló, hanem rendkívüli tanítói talentum volt. Keze alatt sarjadt az új tehetség és született a nagyratörő lélek. Némi jogot érezhetett a büszkeségre az általános eredmény felett is, de annál inkább, miután Kriza Jánost és Lázár István püspököket egészen tanítványainak mondhatta.

Egy másik kiváló érdeme Sebesnek az iskolának tanerőikkel és taneszközökkel ellátása, az iskolai szellem megteremtése: egy ifju, mondhatjuk gyermekgárdának, tanítókká kimivelése. „A nevelés iránti nemes vágy“ — írja az alispánnak 1837-ben — s azon ambitio, hogy a legszentebb oltárra teszi áldozatait, mindent felejtetett. Különben is „hallotta és látta a világnak ezek iránti eszméletét, s kívánta ő is kicsiny helyzetét betölteni maga feláldozásával is.“ (U. o.)

Az a „maga feláldozás“ nemcsak szellemi s nem is csak erkölcsi értelemben veendő. Tudnunk kell mt. hallgatóság, hogy ez a régi — s nem is diplomás tanító — azt a, most talán nevetséges, de minden bizonnyal szokatlan dolgot mivelte, hogy a szomszéd enyedi collegiumba és Szebenbe, több vagy kevesebb időre, a maga erején ifjakat küldött, hogy az iskolájában tanítandó tárgyakat ott tanulják meg s azután plántálják be az ifjuságba.

Mennyire szívén feküdt Sebesnek tanítványai kimivelése, s hogy azok nemcsak a betűt, hanem a művészetet is legalább

* Improvement in Education ; Abridged. Containing a complete epitome of the System of Education invented and practised by Joseph Lancaster. London 1801.

** Nemzeti Társalkodó 1830. 13. 99. l.

kezdetlegesen megismerjék, kitetszik abból, hogy székelv tanítványai jobbjai közül kettőt, Berde Gáspárt és Kanyaró Mihályt egy egész nyárra Szebenbe küldött, egyiket a szépirás, másikat a rajz és festészet mesterségének eltanulására. Tette pedig ezt is a saját költségén.

Nem is maradt siker nélkül, mert az ifjak oly szép írásmódot sajátítottak el, hogy nemcsak az iskolában, hanem másutt is mintának tekintették. Ezzel Sebes jogczimet nyert arra, hogy iskolájára fölhívja az unitárius egyház és Aranyosszék vezető férfiai és női figyelmét, érdeklődését és áldozatkészségét.

A bemutatott rajzok és írások annyira meglepik Gedő Józsefet már 1826-ban, hogy Sebeshez írva, így szól: megvalom, mostanság édesebb, kielégítőbb, s felemelkedettebb érzés nem lepett meg, mint a melyet bennem a Tiszteleted közlései gerjesztenek. A mi az írást illeti, ugyan kevesen, a mieink között is kezdenek gondolkozni, hogy szükséges lenne a szépirásban gyakorlásokat tétetni, hanem rajzolásról iskoláinkban egyikünk sem gondolkozott. Mennyire meglepett, midőn Tiszt. ily nemes buzgósággal és figyelemreméltó szerencsével megjelenni láttam.

Gedő lelkesedve lelkesíti és jósolja, hogy iskolája a rajzolásban még nagy eredményeket fejthet ki, s egyuttal jutalmak kitűzését igéri.

A következő évben már újongva írja Gedő, hogy egy derék asszonyt és egy férfit, a kik eddig ilyenekről még nem álmodtak, megnyert csekély adomány nyújtására, tehát igen jó jele az idők jobbulásának — jegyzi meg Gedő.

Később — ugyancsak Gedő József „statusunknak a külföld által is csudált és a Conversations Lexikon biográfiájában is helyet érdemlő tagjairól ábrándozik, hadd buzdítsa Sebest a kitartásra, mert szerinte a művészet hatása jóval nagyobb a tudományénál.

Ezek a lelkes kitörések az idő szellemének iránymutatói. Ezek értetik meg teljes közetlenséggel mily nagy volt az elmaradás és mily erős vágy hevitette a hazafiakat a nemzeti haladás mellett.

Hogy a Sebes törekvése a szépművészetek föllendítésében csak porszemnyi, tehát távolról észre sem vehető hatást ért el, a fölött senki sem akad fönn, hiszen egy népiskola ezen a téren még csak alapvetőnek sem tekinthető, de hogy ott a maga körében meg volt áldásos eredménye, arról tanuságot tesznek Toroczko város és a vidék némely házának a falán ma is található szebbnél-szebb virágcsokrok, névnapi üdvözletre készült

koszoruk, természetből ellesett tárgyak, melyeket a Sebes tanítványai rajzoltak és festettek.

Sebes Pál az irodalomban is megörökítette tanítói rendszerének fő részét, a fegyelmezést, a jó erkölcs, a társadalmi rend és illem, szavai szerint: a becsületes és csinos magaviseletnek szabályai (*praecepta morum*) cz. kis kézi könyv kiadásával, melynek főczimül *Erkölcsei tükör* nevet adott. Abból az erkölcsi elvből indult ki: „egy véka tudomány mellé egy köböl jó erkölcs és szép magaviselet kívántatik.” Tükörnek nevezte „a jobb és szebb erkölcsű embereket,” de írásba is foglalta az ő tükörét, s meghagyta tanítványainak, hogy azt soha, sehol el ne tévesszék.

Tizenkét cikkelyre osztotta könyvét az előszón és általános tájékoztatón kívül. Ezek: a test tartása; a természetes cselekedetek; az öltözködés, járás, beszéd, reggeli kötelességek, iskolai magaviselet, társalkodás, szülők és tanítók iránti kötelesség, templomi magaviselet; ételkörüli magaviselet, mulatás, estvéli kötelességek.

E mellett számos kis alkalmi verset tanított nekik. Mikor nagy égi vihar volt, a szoba közepére állította a gyermekeket s e verset mondatta:

Ha villámlik, dörög az ég
Attól meg nem rettenek még,
Mert e pompás tüneménye
Istennek jó téteménye.*

A *zene művelése* részben hivatali kötelessége volt, mint énekvezérnek, de Sebes ebben is jóval többet tett a kötelességénél. A székely ifjagnak, hogy az orgonázást megtanulhassák, saját költségén claviaturát szerzett. Tanítványaiból kitűnő orgonisták kerültek ki. Hálásan ismerik el a volt tanítványok, hogy az orgona megtanításával kenyeret adott kezükbe és embert formált belőlük. „Midőn én tanítványa voltam Tisztelendőségednek — írja Orbók Ferencz mint követendő énekvezér-tanító — úgyszólván kényszerítő eszközzel hajtott az orgona megtanulására, akkor egyszersmind kenyeret adott kezembe. Ezt hálásan ismerem el.” Az iskolát ellátta fúvó hangszerekkel és tanítványaiból *zenekart* szervezett. Ezzel azt a célt akarta elérni, „hogy az ifjak a rendes tanulás bevégezése után kellemesen töltsék idejüket, s gondoljanak ledérségre és léhaságra.”

Sees Pálnak a figyelme túlszárnyalta természetes környezetetés föladatait. Ő úgy fogta fel kötelességét, hogy minél

* Gá János sz. lónai ny. körjegyző úr szives közlése. G. J. Sebesnek 1836-tl kezdve 6 évig volt tanítványa.

többeket nyer meg az iskolának és eszméinek, annál általánosabb, sőt országos hatást fog elérni. Ebben az irányban sokat köszönhetett egyik jó barátjának és hivatali elődjének, Brassai Sámuelnek, a polihistor Brassai édes atyjának. Brassai szerette Sebest, mint nagyratörő lelkes tanítót s minden módon igyekezett buzditni, támogatni és a jó könyvek megszerzésére és olvasására serkenteni. „Az urnak lévén módja — így ír 1830-ban — ha megszűnik szerezni, mert csak így lehet boldogulni, hátramarad, pedig csak ne kívánja magát a pipa-collectorok compániájába beavatni. Esmertem egy embert, a ki az esztendőök folyását azzal mérte, hogy minden esztendőben egygyel szaporította pipája számát, hát ha a mit ezekre adott, könyvekre adta volna, mely nagy boldogságot fundálhatott volna? Az életet, ha lehet menyországgá kell változtatni — ebben a valóságos filosofusi élet. Szívjunk a mennyit csak lehet a szép és jó könyvekből és fordítsuk a magunk s embertársaink boldogítására — nem kell felvenni azok haládatlanságát. Igyekezzünk a beteg lelkek gyógyításán s könyöröggjünk Istennek — azok gyógyulásáért . . . Brassai a magyar irodalom minden új termékéről értesíti Sebest. A mit ő megszerezhetett vagy kézhez kapott, elküldötte Sebesnek olvasásra s viszont elkért tőle minden könyvet. „Nem kell elmaradni, hanem ha lehet, másokat meg kell előzni.“ Brassai örvendett, hogy S. rajzot tanított. Vezérkönyveket ajánl megszerzésre. „Van módja, hozassa meg . . . így az ifjak bekapnának, melynek idővel hasznát vennék“ A gymnasiumra czélózva, azt írja: „Még is úgy tapasztalom, hogy talán még egy ifjú sincsen, a ki a rajziskolát gyakorolná, úgy van, az ilyen, talán máig is idővesztegetőnek tartatik.“ (1836)

Még csak egyet a Brassai és Sebes közötti barátságról. Brassai olvasta, hogyan virágoztatták föl egyik angol bányavárost, Birminghamot. Vegye rá Toroczkót, buzditja Sebest, hogy egy bányász-ifjúval küldje ki Krizát, a ki tud angolul, hadd tanulja meg a bányamivelés új módját. „Ezen expditio elvégzésével Toroczkón új epocha lenne igen nagy haszonnal.“

Az angol expditioról nincs tudomásunk. 1837/8-ba egy tudósítás arról tesz említést, hogy Toroczkón a vastermelé nagy lendületet vett. 1837-ben 15 verőben 18.390 mázsát, 1838-ban 11.880 mázsát termeltek. Ugyanott a tudósító azt az öröndetes hirt is följegyzí, hogy toroczkói ifjak a vas földolgoásának könnyebb és sikeresebb elsajátítására Ruszbergbe mentek. Nem lett eredménye. A toroczkói vasbányászat semmi új irányt nem nyert. A versenyt nem tudta kiállani, hanyatlani indult, s mi, a kik még sokszor láttuk Kolozvárt a Monostor-, most Unio-utezában a toroczkói vasas szekereket, fájdalom megérük, hogy

teljesen megszűnt ez a nagyszerű jövedelemforrás, s ennek következtében a derék nép elindult az országba, hol útat kavicsozni, hol meg másféle bányamunkát keresni.

Még szólunk Sebesről mint gyűjtőről. Ez a fáradhatlan ember, az unitárius egyház és Aranyos-szék míveltebb és módosabb embereit föllelkesítette, hogy tanítványainak jutalmat adjanak a jó tanulás, de főleg az írás és rajz iránti kedv serkentésére. Egyikre a másik példájával igyekszik hatni. Ezt írja Toroczkey Lászlónak — „22 $\frac{1}{2}$ rforintot eszközle a gondviselés a jó geniusok által az ifjúságnak kiosztás végett. Részemről azt állítom, hogy a jótétel hatásabb formában nem jelenhetett meg sohult s oly fényben, mint az emberiség mivelődése mezején. A Milciadesek és más hősök oszlopai szinte csak az időnek vannak emelve, hogy légyen mit megemésszen az, de a nevelésre tett kegyes alapítások feljül vannak a mulandóságon. Olyan szent emlékek, melyek előtt minden nemesen érző lelkek magokat tisztelettel hajtják meg.“

E lelkesítő sorok után értesíti a remélt alapítót, hogy még csak 240 rfrt tőke alapítványt tudott összenyerni, azt is csak két embertől. „Reménye édesen táplálja, hogy a szent lélek munkás e szép czélt hatásosan segíteni a nemes érzésűek által.“

Kissolymosi Koncz Jánost megnyerte egy 500 frtos (1000 kor.) alapítvány tételére, még 1837-ben. Egyenesen a székely ifjak segítésére szolgált a tőke kamatja. Sebes a tőkét maga gyümölcsöztette, mert így biztosítottnak érezte a tőkét s a jövedelmet is*.

Özv. Toroczkey Lajosné Simon Anna, Boda Ferencz, Lenárth István és Kittler Ferencz kisebb-nagyobb adományaikkal, hálára kötelezték Toroczskót. Ámde a toroczkoí hivek sem maradtak hátra az áldozásban, mert Sebes Pál, mint a papnak hű társa, az egyházközség fölvirágoztatására is érvényesítette rábeszélő és buzdító tehetségét. Így sikerült 1822-ben a 2520 rfrtba került orgonára összegyűjteni 1299 rf., a következő évben 71 rfrtot. 1825-ben az orgonára, templomra, szószékre gyűjtés eredményeképpen a megelőző évekről 2504 rfrtot jegyzett föl. 1828-ban a 21 öl magas tornyot 7000 frttal építik föl. Lelkes vezér, jó nép, mindent tenni kész. A munka és a jutalom lelkesítő találkozása ez.

Sok szép sikerre mutathatott örömmel, de azt még sem érte meg, hogy iskoláját kibővíthesse. Egy szobában kellett

* E miatt meg nem érdemelt kellemetlensége volt egyházközségében, hol benne — úgy látszik — némely vaskereskedők versenytársat láttak, miután neje is váltott be vasat a bányászoktól és azt eladta.

szorongani néha 125, de rendszeren 100-nál több gyermekkel a romlott levegőben. Az ekklesia érzi a hiányt, kész is az akarat, de bármi részben több terhet venni elégtelen. Maradt az egy szoba.

Sok oldalu munkásságából föl kell jegyeznünk még egy pár vonást az *énekvezérségről*. Toroczkón a templomozás mindennapi, a temetés templomi gyászünnepély. Az egyházi szolgák rendkívüli munkát végeznek, mert egy kis gyermek fölött is predikációt kell mondani. A templomban, a sirnál, sőt az utcán is énekelte a kántor a gyászénekeket.

Az énekvozer-tanító a lelkésznek helyettesítője a szószéken. Ha beteg a lelkész, vagy távol van, az énekvezér végezi a papi teendőket is, s a mellett ünnepek másodnapján övé a szószéki szolgálat. Ebben segítették a székyel ifjak, de a felelősség őt terhelte.

Ilyen rendkívül sok munka és gond közben még a család fennartása is vállára nehezült. Nem lep meg tehát, ha 1837-ben egyik levelében azt írja az alispánnak: Korosodom. Három neveletlen gyermekem vár nevelést, boldogítást. Feláldoztam eddigi időmet, kevés keresményemet és így gyermekeim boldogságát is — a közből. Hivatalomat, melyhez passióm eddigelé oly makacson köte, nyugalommal kell már felváltanom, mert nagy physikai antipatiám jön az iránt, mely egy nagy betegségem következtése. Ugy látszik, nagyon meg volt rongálva egészsége, mert panaszos hangon szól a háládatlanságról: „Ugy járék, mint a festő és szobrász, ki gyönyörű képeket fest és farag, de ezen képek nem hogy jutalmaznák a művész fáradságát, de csak meg sem hajol egyis előtte. . . . Én az isteni gondviselésre bizom magamat és az én neveletlen gyermekeimet, kik az isteni gondviselés eszközei e földön.“

Ujból jobban lett, a kedve is helyreállott s még több évig, 1844-ig folytatta tanítói pályáját, a mely neki annyira testévé és vérévé vált, hogy midőn hívták papnak Toroczkóra, s más egyházközségbe, ott maradt a tanítói székyben, melynek azon kívül, hogy 800 ifju került ki keze alól, a kiktől a szeretet és tisztelet nyilatkozását is sokszor élvezte, volt más eredménye is. Az unitárius egyház főhatósága a papokat megillető Tisztelendő, tiszt. assessor czimmal ruházta föl.

1850-ben, midőn a forradalom utáni ujraszervezkedés megkezdődött, ugyancsak az egyházi főhatóság, meghívta a tordai gymnasiumhoz igazgatónak. A 70 év felé közeledő öreg férfi engedelmeskedett a kívánságnak, s föladatának itt is kiváló lelkiismeretességgel megfelelt. Fő figyelmet az iskolai rendre, a szorgalom, jó izlés és helyes magaviselet gyakorlására fordította.

1856-ban az igazgatóságtól, egy év múlva a tanárságtól is végleg megvált és visszavonult toroczkói birtokára.

Toroczkói élete a 40-es évek második felében, egészen a forradalom végéig, csendben folyt le. Kicsiny családját, melyben második nejétől (nősült 1829-ben) toroczkói Vajda Zsuzsánnától két fiú és egy leány örvendeztette, kiváló gonddal és szeretettel ölelte körül. Gyermekei nevelése édes gondjai közé tartozott. Nagyobbik fia Pál, ny. ministeri tanácsos és a budapesti egyház gondnoka, ma egyedüli élő tagja a családnak. Károly orvostudor, a m. kir. államvasutak h. főorvosa egy pár éve húnyt el, leánya ifjú korában, 1862-ben Tordán.

A derék rector, szép könyvtárában, tágas nagy kertjében, és a vashegyekből fakadó, kertjét szelő kristálytisztá csergedező patakocskában megtalálta lelke gyönyörűségét. Rendkívül takarékos és előrelátó ember volt, kinek egész élete példányszerű és minden lépésében hasznos.

Néptanító akkora figyelmet, oly általános elismerést és tiszteletet a legritkább esetben tud biztosítani magának. Sebes Pált tanítványai, a mint már láttuk, túláradozó hálálkodással halmozzák el. Nemcsak a magyarok, hanem mindenik. Ezelőtt egy pár nappal hozta nyilvánosságra Sebesnek egy levelét 1829-ből a Magyar Szó. A nemes érzésű tanító Baritiu Györgynek, ki a magyarok elleni batártalan gyűlöletében annyi átkot szórt a nemzetre, oly melegséggel válaszol, mint az atya édes fiának, „hitesse el azt magával minden, az én nevelésem alatt megfordult ifjú, hogy nemcsak óhajtom boldogságát s öröndem előmenetelét, de mindenre kész vagyok azért Engedj meg, hogy válaszom késik; hivatalbeli csoportos foglalatosságom, melyek előtted is ismeretesek s szomorú özvegységem — legalább gyengítsék a vádat . . . Ugyancsak ha minden leveledre nem válaszolhatok is, de lelkem szent érzéseire mindenkor számot tarthatsz.”

Ezzel sem elégszik meg, hanem tudni akarja a volt tanítványok foglalkozását, haladását, s kéri, hogy gyakran tudósítsák.

A megye fő- és alispánja gyakran irtak Sebesnek, az unitárius egyház főgondnoka Daniel Elek, iskolai gondnokok Augustinovits Pál, Gálffy József meleg elismerés és kitüntetés hangján szólnak munkássága sikereiről.

Sebes soha sem volt elbizakodott, sőt megelégedett is ritkán. „Pál voltam, plántáltam, a többi nem rajtam állott. Nagy és szent törekvése volt lelkemnek gyertya módra használni kis körömben a világnak. Az az édes fántásia lelkesített sok nehézségű pályámon, hogy embereket formálok s ugyan-

azért választott mondasom vala mindig, az én igám gyönyörűsége*
rűsége**

Az élet igájától 1864 május 11-én vált meg. A tanítványok útján az egész országba elszórt tiszta erkölcs, nemes törekvés, a szépnek szeretete a művészetben, életben és munkában hirdetik és hirdetni fogják S. P. érdemeit hosszú éveken keresztül. Szép könyvtára a kolozsvári unitárius kollegium könyvtárában őrizi emlékét. E sorok egy kis szövétneket óhajtottak

gyűjtani nagy érdemeiből, hadd tanuljunk fáradozni a mások szellemi világosságáért.

Legyen szabad záradéku! elmondanom énekes könyvünknek Sebes Páltól származott megnyitó kis énekét:

Világosság szent atyja
Jelenjél meg köztünk,
Felséged magasztalja
Szánk, szívünk és lelkünk,
Sziveinket hát buzdítsad,
Szent lelkeddel elménk világosítsad.

Emléksorok.

-- Nagy Lajos kir. tanácsos, esperes urnak. --

Szeretném megérni — bizony sok mindent még,
A mikor dolgoznak művészek, nagy elmék.
Azt az emléket is, a mihez kezdtem én:
Mátyás király szobrát Kolozsvár főterén.

Nagy Lajos.

Vágyad betelt. Megérhetéd
»Az igazságos« ünnepét.
Miről lelked *csak* álmódott,
Későre bár — im láthatod.
A dicsőséges nagy király,
Mátyás ércszobra, készen áll!

S lőn ujra hogy *napkeleten*
Csillag láttatott az egen.
Csodás fénynyel . . mint *egykoron* . . .
Lobogva édes biztatón.
Mi volt e fény? *Emlékezés,*
A multtal egy ölelkezés.

* Levél Thoroczky Lászlóhoz 1834-ben.

De nem kérdem mi volt e jelben?

Értem . . . s *megérzi magyar* lelkem.

A fényből, mely lobbot vetett,

Egy kis sugár *rád is* esett.

— — — — —
Ébredsz . . . borongsz . . . és álmodol . . .

S *Hitté* dicsőül a *szobor*.

Álmodj tovább . . . s mig álmodol,

S rrig minket is *egy vágy* hevit,

Egy eszme, egy hit lelkesít:

Legyen *való* — mint valaha

A független Magyar haza!

Murányi Sándor.

A Dávid Ferencz Egyletek köréből.

A *Budapesti Dávid Ferencz Egylet* f. hó 7-én tartotta ötödik felolvasó ülését, melyet kiválóan érdekessé tett dr. Seemayer Vilibaldnak, a nemzeti muzeum néprajzi osztálya tudós örének szabad előadása. Dr. Seemayer szülei bajor származásuak, de idegen eredete csak családi hagyományaiban él, ő maga szívvvel lélekkel magyar Életét, tudását a magyar tudományosságnak szenteli — és a magyar ethnographiai irodalom számottevő, kiváló munkása. A fiatal tudós evvel az alkalommal a buddhismus életét világította meg. Előadása bevezető részében a közönség figyelmét arra a vitára hívta fel, mely manapság a német tudományos, sőt az egész művelt világban akkora port vert föl. A német császárnak Hellmann tengernagyhoz intézett, a napi sajtóban is közzétett iratát, a Delitzsch német tudós tanításának czáfolgatását, tette szóvá. Majd élénk színekkel ecsetelte Dél-Ázsia különböző népeinek földrajzi, ősvallási és kulturális viszonyait; a mythos homályába burkolt Budha életének egyes megkapó képeit; s a ma már az emberiségnek majdnem egynegyedét magábafoglaló buddhismus lényegét, 8 alaptételét, istentiszteletét és szokásait. Határozott vonásokban mutatott arra, hogy a buddhismus és kereszténység közt nincs semmi kapcsolat, a keresztényvallás semmit sem vett át a buddhismusból. A nagyszámu közönség érdeklődését csak fokozta a budapesti kis templomban szerényen meghuzódó, aranyozott, laposfülű, jobbára guggoló buddhaistenségek, szertartásos tárgyak, melyeket a tudós előadó a nemzeti muzeum néprajzi tárából válogatott ki előadása kíséreiül. Valóban az unitarizmus szabadelvűsége nyilatkozik meg ebben a tényben, mely

teret nyújtott arra, hogy egyesületünk tagjai az Isten egysége eszméjének világában a tanító könyvek homályából kiemelkedve a buddhizmus ábrándos, töprengő, magában vajudó lényegét a maga valójában megismerhették.

Dr. Seemayer előadásának méltó bevezetőjéül hangzott fel Józan Miklós esperes fenkölt imádsága, mely a kereszténység fölényét érintette a pogányság vallásos felfogásával szemben. Kontha Teréznek, a vigszínház fiatal művésznőjének az ülés főtárgyához illő mély érzésű szavalata (Nirvana) könnyet csalt a hallgatóság szemébe. A vallásos érzés emelésében kiválóan buzgólkodott Hochrein Aranka és Krausz Gusztáv karnagy. Hochrein kisasszony Bellovics Imre karnagy orgonakiséretével Weber K. M. egyik áriáját énekelte mély hatással, Krausz G. pedig két orgonadarabot játszott lendületes előadással.

Az estély lefolyása után a hallgatóság köréből többen az István főherczeg szálló külön termében gyűltek egybe társasvacsorára. Józan esperes a tudós felolvasónak előadásáért meleg szavakban tolmácsolta az egyesület köszönetét. A Budapesti Dávid F. Egyet tagjai őszintén remélik, hogy dr. Seemayer, ki tanulságos előadásával hálára kötelezte hallgatóságát, szíves jóakaratu tevékenységét a jövőben sem vonja meg.

Dr. Ürmösy Gyula.

A D. F. E. estélye.

A hagyományos „jó hírnév“, „szép siker“ nem elég a mi estélyünk jellemzésére. Vendégeink meglegedését és magasztaló szavait kellene papírra tenni s akkor is hiányozna az a „hangulat“, a melyet megfesteni lehet, de méltányolni csak ott a helyszínén állva, ülve, tánczolvá és mulatva — lehet. Mivel érdemelte ki a D. F. E. a nagy, a mivelt és előkelő közönségnek ezt a kitüntető rokonszenvét? Talán azzal, hogy védnökei, elnökei, rendezői szívvvel, lélekkel igyekeznek udvariasok és előzékenyek lenni a vendégekkel szemben. Talán azzal, hogy az estély első percztől a reggeli virradatig mindenki jól mulat és otthon érezi magát.

A dicsőségből kivették részöket a kik jelen voltak. Derék védnökeink közül a nőket Dr. Nagy Károlyné öngagsága képviselte. Öngagsága Abrudbányáról csupán azért utazott Kolozsvárra, hogy estélyünken védnöki tisztét betölthesse. Minden hálánkat és köszönetünket kiérdemelte, mert a legelsők között megjelent, a háziasszony szép tisztét nemes ambitioval teljesítette a reggeli órákig. Öngagsága a vendégeket fogadta,

mulattatta, s nagy része volt abban, hogy az idegenek nyilvánosan is kifejezték, hogy az első percztől kezdve kitünően érezték magukat. Deréki Gyuláné és Perczel Ferenczné önágyaságaik, kik a nagy távolság miatt nem jelenhettek meg, jó helyettesítőre találtak dr. Nagy Károlyné önágyaságában, kinék e helyen is hálás köszönetünket nyilvánítjuk. A férfi-védnökök közül Benkő Mihály, Gyöngyössy Béla és Zsakó István urak buzgólkodtak tisztjökben. Egyletünk derék elnökét Báró P. Horváth Kálmán urat és Sándor János ker. körü elnök urat családjaik helyettesítették. A budapesti D. F. E. elnöke Ürmössy Miklós úr levélben mentette ki távollétét, miután a budapesti estély csak kevésel elébb tartatott.

Egyben hálás köszönettel nyugtázzuk az Estély alkalmából, Egyletünk céljaira most is nagy buzgalommal adott szíves felülfizetéseket:

Felülfizettek: Védnökök: Deréky Gyuláné br Györffy Róza Megyaszó 100 K, Dr. Nagy Károlyné Abrudbánya 50 K, Perczelné Kozma Flora Budapest 60 K, Benkő Mihály 50 K, Gyöngyössy Béla 50 K, Br. Petrichevich Horváth Kálmán 50 K, Sándor János Székely-Keresztur 20 K, Ürmössy Miklós Budapest 30 K, Zsakó István 40 K. Mások: Hegedüs Sándor 20 K, Br. Kemény Árpád és családja Bogdánd 20 K, Fangh Erzsébet 3 K, Gyulay Árpád 5 K, Haller Rezsóné 12 K, Fekete Gábor 10 K, Dr. Léhmanu Róbertné 6 K, Basuta László 10 K, Mózes András 2 K, Dr. Engel Gáborné 7 K, Dr. Hintz György 3 K.

A DFE. ifjusági köréből.

A „D. F. E. ifj. köré“ az elevenül lüktető, fiatal vér lelkesedésével folytatja megkezdett munkálatát. Eddig 4 közgyűlést tartott, melyek mindenikén érdekes tárgysorozat töltötte be a számosan megjelent tagok figyelmét. Tanulságos, szép felolvasásokat tartottak: Mikó Lőrincz: „A törvénytelen gyermekek helyzetéről, mai jogi állapotunkban;“ Kriza János: „A büntetés megbecstelenítő hatásáról“; György János dr.: „Az ethikai socialismusról“; Sz Gál Jenő: „A kivándorlási kérdésről Magyarországon“. Szavalt: Kovács Kálmán, és saját költeményeit olvasta föl: Papp Domokos. A felolvasásokhoz többen hozzászólottak, s evvel is csak fokozták a gyűlések érdekességét. — Ezen kívül tartott a kör bizottsága 3 gyűlést, melyeken a kör keblü ügyeit beszélte meg és rendezte, s a melyeken az alapszabályok, meg az ügyrendtartás némely pontjait — a mostani viszonyoknak megfelelőbben — módosította.

A kör financialis ügyei is rendezettek; vagyona a tagsági

díjak befizetése által gyarapodik. Ez úttal is felhívjuk a t. tagokat, hogy a kiknek még hátralékuk lenne, azt lehetőleg egyenlítsék ki. Ha tovább is lelkesedve munkálkodnak a tagok, szép jövő vár a nem rég alakult ifjú körre, mely virágzását — a tagok lelkesedése mellett — a mindig jelen levő, s megjelenésével és biztató szavaival lelkesítő védnök Dr. Boros György úrnak köszönheti.

Felszeghy Sándor, a kör e. i. jegyzője.

A Dávid F. Egyleti választmányok tagjai.

(Folyt.)

Háromszékkörben. Elnök Szentiványi Miklós úr, tisz. elnök Löfi Aron úr, alelnök Vaska Béla, jegyző Bölöni Vilmos pénztárnok József Lajos. A választmány tagjai: Marosi Ferencz, pénzügyig., ellenőr Göncz Mihály, Hosszu Ferencz, Pál Sándor, Székely Zsigmond *

A torockói Dávid Ferencz fiók-egylet választmányi tagjai: Elnök: Németh István, alelnökök: Németh Istvánné, Botár János, titkár: Dr. Fodor Mózes, pénztárnok: Botár István. Választmány: Kelemen István, Székely János, Botár Andor, Simon József, Vernes János, Hary Róbertné Klócza Jánosné, Botár János. Simándi Andorné, Bartók Simon, Vernes Ferencz.
Dr. Fodor Mózes titkár.

Egy kis statisztika.

Állítsunk össze egy kis statisztikát az 1901—902. iskolai évben *középiskolákban* tanult unitárius tanulóinkról és nézzük meg, hányan nélkülözik egyházunk szellemi kincseit, hányan vannak, akik csak heti egy vagy két órai hittani órán hallanak az unitárius vallásról?

Azok még szerencsések, a kik bár ennyi oktatásban is részesülnek, de ki oktatja azokat, kik Szalontán, Pécssett, Szilágy-Somlyón, Lugoson, Losonczon, Páncsován, Beregszászon, Kaposvárt, Egerben, Körmöczbányán, Zilahon, Máramarosszigeten, Selmeczbányán, Felső-Lövön, Beszterczén stb. tanulnak...? Bizony senki, vagy ha igen is, egy évben egyszer, mikor bizonyítványt kell kiállítani. De kérdés, unitárius pap adja-e akkor is az érdemjegyet az unitárius vallástanból... Kevés ezeknek a száma — mondhatják. Nekünk minden egyes atyánkfia drága!

Az 1901—902. isk. évben Magyarország *középiskoláiban* tanult összesen 392 unitárius tanuló, melyből az unitáriusok ko-

* Hát a nőelnök és nőválasztmányi tagok névsora miért nem közöltetett?
Szerk.

lozsvári főgimnaziumában volt 168; a kereszturi gimnaziumban 104; és a más felekezetek iskoláiban 120. Tehát majdnem egyharmada idegen felekezet kebelén nő fel. Hogy lehet ezektől várni, hogy derék egyháztagek legyenek, mikor éppen abban a korban nem részesülnek egyházunk szellemi kincseiben, melyben legfogékonyabb a lélek, minden iránt, mikor nem tartják lenyűgözve a megélhetés kérdései.

De vessük csak össze ezeket az adatokat és nézzük meg az arányt, mily megdöbbentően sajnós egyházi tekintetben. A kolozsvári főgimnaziumban van 168 és a kereszturiban 104 unitárius tanuló. Minő arány ez!? Mennyire kívánja ez a kereszturi gimnázium kiegészítését, mint a hol az unitárius vallás melegágya van!

A kolozsvári főgimnáziumban volt a múlt évben 326 tanuló, unitárius 168, más vallású 158. Hol találjuk azt az arányt, hogy egy felekezeti főgimnaziumban 326 tanuló közül 158 más vallású; s míg itt nálunk 158 más vallású tanuló részesül nevelésben, addig a mi 120 tanulóunkat idegen tejjel táplálják! Ez nagyon szomorú dolog, nagyon leverő statisztika! Az 1902—903. isk. évre beirt tanulóokra vonatkozó statisztika kedvezőbb-e (a mit nem hiszek), vagy még kedvezőtlenebb, majd megmutatja az „Értesítő.”

Ezen gondolkozni kell, ezen segíteni kell . . .

Balázs András,
III. év. papnöv.

Az őszi urvacsora kérdéséhez.

— Egy nő véleménye. —

Tkts. Szerkesztőség, kérem ne változtassák el a Sztmihályvasárnap előtti uri szent vacsora-osztást másra, mert a mióta a mi unitárius jó vallásunk fennáll, mindig akkor osztották és mi ahoz vagyunk szokva. Hogyha elváltoztatják, nem is lesz olyan üdvösséges, hiszen akkor van az elvesztett jókért hálaadás, akkor sütnék a falusi gazdasszonyok kalácsot az új buzából és új kenyérből veszünk urvacsorát.

És a besorozott újonczok, a kiket három évre beszólítottak és messze elviszik, ekkor vesznek urvacsorát, mikor őket az édes anyjok és testvéreik megsiratják. Egy ily alkalommal mondotta volt néhai Török Áron, Jerusálem leányai ne sirassatok engemet, hanem ti magatokat. Oh beh megható volt! Megújítva kérésemet, vagyok a t szerkesztőségnek buzgó unitárius hive

özv. Szentiványi Károlyné.

Nehány szó az őszi urvacsoraosztás kérdéséhez.

Pro et contra már sokan hozzászólottak e kérdéshez és még a mint a „Közlönyben“ olvasom, jó egy pár vélemény. Az ötletszerű kérdés felvetése szükséges volt, már csak azért is, mert a hitszabadság nagy alakja, az unitárius hitvallás fenséges alapjának letéteményese így emlékezetben idéztetett, s óriási küzdelme bizonyára foglalkoztatta nemcsak a véleményadókat, de az olvasókat is. Hogy hitünk alkotójával, a legtisztább vallás megteremtőjével, az ő életével és ő munkálkodásával többet kell foglalkozni, ez bizonyos, ezt elismeri mindenki

De maradok a kérdésnél, mert akár megváltoztatjuk az őszi urvacsora-osztás idejét, akár nem, a cél el lesz érve. Őszi urvacsora-osztásunk nincs a keresztény vallás alapítójának élet-történetéből kiválasztott eseményhez kötve, a mennyiben ez tisztán a hálaadás ünnepe; de azért még a felhozott okok mellett sem állanék ahhoz a táborhoz, mely ennek megváltoztatását óhajtja; mert a mostani gyakorlat szerint, ha a szokott időben az anyaegyházközségben urvacsorát osztunk, miután hálát adni s kapcsolatosan urvacsorát osztani később is lehet, a szétszórta élőket sem zárják el az őszi urvacsorában való részesüléstől. Az eddigi szokás szerint ugyanis felkereshettük a szétszórta élőket az őszi folyamán a megkötött időn kívül is. S hogy ennek nagy ereje van a hitbuzgóság ébresztésére, e felett én nem vitatkozom

Ha az őszi urvacsora-osztást november 15-ére vagy az azt megelőző vasárnapra tesszük; ez esetben, mert a halál évfordulója változtatást nem tűrhet, urvacsorát osztani a szétszórta élőknek nem lehet, még ha katonákat kell is felkeresnünk.

De még ettől eltekintve is, nem vagyok barátja a változtatásnak már csak azért sem, mert a hálaadás ünnepén szerintem más a tartalma a beszédnek, más az érzés, más a gondolat, mint a Dávid Ferencz emlékéen. Ott egy év áldásáért száll imánk ég felé, itt egy dicső, magasztos, lelkesítő, de szomorúsággal vegyes emléket kell felébresztetni; hogy ebből hiterő, lángbuzgóság s tettvágy a hitért, lelkiismeretszabadságért támadjon.

Sokkal szebb és értékesebb, ha mi november 15-ét, vagy a mint gyakorlatba vettük, az ezt követő vasárnapot szenteljük hitalapítónk emlékére. Ekkor tisztán a Dávid Ferencz nagy munkájára, az ő fenséges és küzdelemmel teljes életére irányíthatjuk hiveink figyelmét.

Természetesen azt törvényileg ki kell mondani, hogy ezt a napot minden unitárius lelkész s a hivek egész egyeteme köteles csak tisztán ez emlékének szentelni; és hogy a pap ezt a

megelőző vasárnap (mint a hogy én is szoktam) köteles kihirdetni. Ezen kívül fel kell hívni a lelkészeket, mint hitoktatókat arra is, hogy a meghatározott napot megelőző héten hittan-órán foglalkozzanak a Dávid Ferencz élettörténetének előadásával; addig is, míg valaki a Jakab Elek szép és eléggé nem becsülhető munkája alapján a tanulók részére egy kézi könyvet ír, a melynek alapján majd minden unitárius tiszttában lesz hitalapítója életével s maga előtt látja a reformatorok közül — tudásban, a szentírás ismeretében és ékesszólásban kimagasló, a legtisztább vallást megalapító igazi apostolt: Dávid Ferenczet.

Abrudbánya

Mózes Mihály.

A kiben csekély a szeretet, sok a gyűlölet, kicsiny a türelem, nagy a harag, állandó a bosszú, mulékony a megbocsátás, az ne mondja magát kereszténynek.

*

Lehetsz hetven éves is, de ha nem vagy bölcs, önzetlen és nagylelkű, méltatlan vagy Isten legnagyobb ajándékára, a hosszú életre.

b.

Irodalom.

Egy igen érdekes, tanulságos és mindenben bő tájékozást nyújtó könyv jelent meg a múlt évben a *Borbély* Sándor igazgató szerkesztésében: »*A siketnémák váczai országos királyi intézete*«, 100 éves fennállásának ünnepe alkalmából.

Bő tájékozást nyújt e könyv az olvasónak az intézet keletkezéséről, fejlődéséről, belső szervezetéről s élénk színekben tárja eléünk a siketnémák ügyének és kiképzésének jelenlegi állását. Ismerteti az ország többi városaiban keletkezett hasonló humánus intézeteket. A könyv az intézetek és igazgatók, valamint az alapítók képeivel bőven van illusztrálva.

Ezen a téren sem vagyunk hát elmaradva. Mint Wlassics Gyula, közoktatásügyi miniszter mondja előszavában: »A siketnémák száz esztendőös váczai intézete egyike azoknak az intézményeknek, melyekre büszkén hivatkozhatunk, mint bizonyságokra, hogy sok téren s éppen a legnemesebb törekvések terén, nem maradtunk messze el a külföld mögött. Alig egy negyedszázad telt el azután, hogy Franciaország felállította az első hasonló intézetet, s már állt a magyar humánitás e tisztességes háza is.«

Ebből a könyvből nemcsak a humánus intézet múltját

ismerjük meg, hanem a nemes ügy iránt is lelkesedést, áldozatkészséget tanultunk.

A hatalmas kötet megírásáért elismerés illeti a derék igazgatót Borbély Sándort. gy. s.

Perczelné Kozma Flora ez az aranyos tollú, nemes gondolkozású nő, a Budapesti Dávid Ferencz Egyletben január hónapban mint már akkor jeleztük, felolvasást tartott. E felolvasás külön füzetben megjelent: Protestántizmus és Unitarizmus. Nagybecsü dolgozat már tárgyánál fogva is. Fölfogása, kidolgozása az egyszerűség és kellem. A mélyen járó gondolkozás és tisztult érzés gyönyörű összhangban vannak benne. Ismeri a reformáció multját, jól látja a mostani helyzetet és tisztán megkülönbözteti az állandót a mulótól.

Világos és igaz fölfogással állítja szembe egymással a protestántizmus és unitarizmus istene, Krisztusa, szentlelke, a bűn halhatatlanság, kijelentés stb. közötti különbség lényegét. Gratulálunk szerzőnek ezen újabb dolgozatáért s ajánljuk, hogy kivétel nélkül minden unitárius olvassa el.

— „A szőlő helyes metszése.“ A korán beköszöntött tél és a nagy hideg az egész országban megrongálta és elfagyasztotta a vesszőket. Ezért nagy óvatossággal és körültekintéssel kell a tavaszi metszés körül eljárni. Ebben egyedül biztos utmutatást találunk „A szőlő helyes metszése“ című átdolgozott és harmadik bővített kiadású könyvben, melynek ára tűzve 2 kor, kötve 2 kor. 50 fillér, s megrendelhető az összeg előleges beküldése, vagy utánvét mellett Maurer János szerzőnél Kecskemét. —

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Zsilinszky Mihály** államtitkár a főt. püspök úr vezetése alatt márcz. 20-án meglátogatta kollegiumunkat és rendkívüli meglegedését nyilvánította, kifejezván, hogy ilyen jól sikerült tanintézet nincsen több Magyarországon.

— **A kolozsvári unitárius főgimnásium ifjúsága** jól sikerült ünnepélyt rendezett márczius 15-én. Az ünnepélyt az ifj. „Apolló“-kör nyitotta meg egy régi magyar darabbal, „Lavotta első szerelmével“. Ezután szép imát mondott Végh Benjamin III. papn. Az ifj. dalkör a Hymnust énekelte. Jól kidolgozott szavallatot tartott Fekete Samu gimnásiumi tanuló. Ptacsnik György ünnepi szónok lelkes hangon, magasröptű gondolatokkal ecsetelte e nap jelentőségét. A „Nemzeti dalt“ szaválta Abrudbányai Ede erős hangon, nagy lelkesedéssel, s a tapsvihar után a dalkör állott föl Vörösmarty szózatával. Telkes Béla alkalmi szép költeményt szavalt. A „Rákóczi induló“ zárta be az ünnepélyt, melynek jó hatását az ifjúság sokáig fogja érezni.

— **A papnövendékek önk. köre**, diszgyűlés keretében ünnepelte meg márczius 15-ét, mely alkalommal igen szép hangulatos és hazafias

felolvasást tartott Balázs András papnövendék Alkalmi költeményeket szavaltak: Kovács Lajos, Gáfi András és Pap Gyula. Ugyanez alkalommal a hazafiúi szeretetre és lelkesedésre hivatkozva, a kör buzgó védnöke Dr. Boros György dékán a nemzet érdekét igazán szíven viselő szavakban indítványt tett a körnek a magyar ipar pártolására vonatkozólag. A kör az indítványt egyhangu lelkesedéssel elfogadta és a módozatok megbeszélésére bizottságot küldött ki.

Dr. Ginever londoni egyet. m. tanár, ki az angol kirándulónak 1901-ben egyik ifju tagja volt, ápril hónapban Budapesten házasságra fog lépni Győry Ilona irónővel, a néhai Győry Vilmos költő leányával. Boldogság kísérje ezt a szép frigyet.

— „**Megtérés.**“ A katolikus papi sajtó a protestánsokat brutalisan sértegeti minden kínálkozó alkalommal. Nem elégszik meg azzal, hogy „tűzzel-vassal“ (pardon ez csak régen) — mondjuk szép szókkal — tyukkal, kalácscsal édesgeti magához a prot. egyházak tagjait, hanem azt is szemökbe vágja, hogy tévelygők, nem keresztények, pogányok, a kik csak akkor lesznek keresztényekké, ha „megtérnek“, már t. i. ha betérnek abba az akolba, a melyben ők a pásztorok. A törvény előtt egyenlően keresztények vagyunk, tehát jogunk van elvárni ennyi tiszteletet. Hogy a legfőbb bíró előtt hogy állunk, azt nem a papok döntenek el. Isten megfizet kinek-kinek az ő érdeme szerint, Bármennyire palástolják a derék pap urak odaát, nekik is bőven van a rováson. Talán nekik kellene megtérniök.

— **A magyarországi egyházközségek érdekében** a kereszturi körben Deák Miklós lelkész indítványt nyújtott be az E. K. Tanácshoz, melynek lényege az, hogy a hód. ezövérsárhelyi és polgárdii egyházközségek olyan támogatásban részesíttessenek, hogy ott a lelkészek állandóan megtelepedni képesek legyenek. Az indítvány nemcsak lényegében véve nagyon becses, de azért is, mivel a régi egyházak köréből talán legelső szöveget, a mely a magyarországi mozgalmat nemcsak méltányolja, hanem támogatni is óhajtja.

— **A kolozsvári uni árius kollégium konviktusi alapjára** tett újabb adakozások: Csegezy Árpád útján, kik az 1890. 91-ik évben érettségít tettek:

Bedő Ferencz	20 korona
Nagy Béla	20 „
Gaal Pál	10 „
Dr. Sükösd Zsigmond	20 „
Raffaj Dániel	10 „
Csegezy Árpád	10 „

Együtt: 90 korona.

Márkos András Segesvár	20 korona
Dr. Tóth György Besztercze	2 „
Létai Gyula Besztercze	2 „

Összesen: 114 korona

Az eddig begyűlt adakozások összege 2594 kor.

Mégis csak mozognak a szívek. Lassan-lassan csak összegyűl az első 4000 korona, s abból már egy jó fut. el tudunk látni élelemmel. Vannak szegények, vannak még szegényebbek, t. i. árvák. Az ősszel egy árva kis fut. hozott föl öreg nagyanja. Eddig tartotta, de most már magát sem tudja tartani. Ő is elhúzódik valahová. A fiúnak nagy jövőt jósoltak tanítói. Felfogása eleven, esze világos. Ezt kár volna elesni engedni. Itt van a kollegiumban. Ilyen minden évre akad. Tanult emberek, kiknek az iskola kenyeret adott, adjatok egy falatot az iskolás fiuknak.

Kolozsvárt, 1903. febr. 16.

Nagy Gyula,
pénztárnok.

Boros György,
titkár.

Missió. Kolozsvárnak monostori kerületében szép számmal laknak unitárius hívek, kik nagyobbára a székelyföldről telepedtek ki s itt kézimunkával keresik kenyerüket. Munkájokban egész héten, sőt vasárnap délelőtti is ellévén foglalva, csak nagy ritkán képesek a templomba — melytől különben is távol laknak — bejönni; a miért aztán nemcsak hogy értelmök és hitök szerinti lelki táplálékban nem részesülhetnek eléggé, hanem állandóan ki vannak téve a folytonos kísértésnek és csábításnak. A Dávid Ferencz Egylet átlátván a veszélyt, mely híveinket fenyegeti, derék papnövendégeink buzgóságát vette igénybe. Önként vállalkoztak arra a dicséretre méltó feladatra, hogy vasárnap délutánonként kimennek Monostorra, hol a hívek már összegyűlve várják őket s ima, népszerű egyházi beszéd, vallásos tárgyú előadás vagy felolvasás és barátságos beszélgetés és egyházi énekek éneklése által igyekeznek bennök a vallásunkhoz való tartozás és őszinte ragaszkodás érzetét felkeltetni és ébren tartani. Február 1-én kezdődtek az eddig megtartott ilyen délutáni istentiszteletek, melyeken 50—60, sőt több érdeklődő is részt szokott venni. Nyilvánvaló, hogy erre nagy szüksége van nemcsak híveinknek, és az érdeklődő közönségnek, hanem a papnövendékeknek is, kiknek ezzel a missióval ebben az irányban is alkalmuk van gyakorlati tapasztalatokat szerezni az életre. Kövesse munkájokat kitartás és siker! Ezt a missioi munkát a Dávid Ferencz Egylet indította meg és tartja fenn. Az összejövetelekre a titkár közbenjárására egy egyszerű ember adta át lakását délután 3-tól 4 óráig. Az első összejövetelt a D. F. E. titkára beszéddel zárta be, melyben a székely atyafiakat figyelmeztette arra a buzgóságra, mellyel otthon szokták járni a templomot.

— **Székely érdek.** A székelyudvarhelyi templomra lapuukhoz megérkezett az első kegyes küldemény Botár János posta és táv. főtiszt urtól Budapestről. Reméljük nem lesz utolsó. Ha mindenki elküld annyit a mennyit ily szent ügyre nélkülözhet, a gyönyörű terv rövid idő alatt megvalósul.

Az Unitárius Közlöny gyűjése:

Dr. Boros György Kolozsvár 10 kor.

Botár János Budapest 10 kor.

Ti a kik közelben laktok, s ti a kik távol vagytok, akarjuk, hogy legyen unitárius templom a székelyek udvarhelyén s meg lesz. Lapunk szívesen elfogadja az adományokat.

— **Felhívás lelkész, tanító társaim-barátaimhoz, úgy az egyh. községek gondnokaihoz és a szülőkhöz.** Az általam irt s Betegh Pál székelyudvarhelyi könyvkiadó által a múlt évben kiadott „Konfirmációi Emlék“, melyet a magyarországi unitárius egyház képv. Tanácsa 280—1902. sz. a. elfogadott és ajánlott — szerzői és kiadó jogát teljesen, irt főbizományosra ruháztam, ennél fogva tisztelettel kérem a rendelőköt, hogy rendelkezéseiket egyenesen Betegh Pál jónévű könyvnyomdájánál sziveskedjenek eszközölni. E nyilatkozattal, illetve felhívással szolgálatot vélek teljesíteni, a mit midőn tesztek; meleg érdeklődésre, párfogásra kérem fel az illetőket

Hom.-Karácsonfalván 1903. márcz. 12.

Demeter Dénes lelk.

— **Az unitárius lelkész kör tagjait** fölhivom, sziveskedjenek a tagdíjakat minél előbb beküldeni. Kolozsvárt, 1903. márczius M ó z e s A n d r á s pénztárnok.

— **Demeter Dénes h. karácsonyfalvi lelkészünk** a népkönyvtár intézményének népszerűsítése körül kifejtett közhasznú tevékenysége elismeréséül 50 korona jutalomban részesítette a földmívelésügyi miniszter ur.

Helyreigazítás. A fogarasi leányegyház nyugtázásában az U. K. múlt számában tévedésből iratott 10 kor. adomány Józán M. nevére: a udapesti unitárius egyház adomá ny o z t a. Kiss A. lelkész.

Nagy Sándor Mély fájdalommal és igaz részvéttel adjuk a megrendítő szomorú hirt, hogy Nagy Sándor kis-solymosi unitárius lelkész elhunyt márcz. 26-án. Szerény elvonultságában is büszkesége volt a papi karnak, mert szent hivatalát szeretete egész valójából, mert az evangéliumhoz hű volt mind halálig, mert hiveinek lelki pásztora volt önfeláldozásig. Hangja tiszta ércz, gondolata szinarany, jelleme nemes és papias. Ő minden volt másoknak a kis falu határán belül, csak neki nem volt már senkije, mert hitestársa, gyermeke, testvére egymásután teljesen üresen hagyták a papi lakot. Ő is melléjük kál:özött oda, a hol nem fáj semmi. Sirja fölött az unitárius lelkészek meggyérült seregének fájó részvéte virraszt Pihenjen békén, csendesen!

— **Péter Sándor** városfalvi lelkészünket fájdalommal csapás érte. Édes anyja Péter Istvánné Marosi Zsófia márcz. 8-án 72 éves korában elhunyt Kolozsvárt. Mózes András lelkész mondott koporsója felett megható szép beszédet. Hat gyermek és öreg férje gyászolja.

— **Nyilvános köszönet** A kolozsvári unitárius papnevelő intézet önképző-körének történetére 1902. májustól 1903. január 12-ig felülfizettek: Derzsi Károly 2 k., Jankovich Pál 2 k., Dr. Gál Kelemen 1 k. 40 f., Péter János 40 f., Albert Dénes 1 k. 40 f., Kis Sámuel 1 k. 40 f., Kis Aladár 40 f., Dzák Miklós 1 k. 40 f., Pál Ferencz 1 k. 40 f., Tibáld József 1 k. 40 f., Ütő Béla 50 f., Albert János 1 k. 40 f., Boér Lajos 40 f., Csegezy Mihály 1 k. 40 f., Sándor Géza 1 k. 40 f., Ekárt Andor 40 f., Veress György 60 f., Pálffy Márton 1 k. 40 f., Zsakó István 40 f., Raffaj Domok s 1 k. 40., Dombi János 40 f., Kovács Imre 40 f., Bölöni Vilmos 1 k. 40 f., Pataky László 40 f., Lőrinczi Dénes 2 k., Gál Lajos 40 f., Katona Mihály 1 k. 40 f., Daniel Lajos 1 k. 40 f., Sándor Gergely 40 f., Sárosi József 40 f., Kádár Lajos 1 k. 40 f., Lőfi Áron 40 f., Szász András 60 f., Varga Dénes 1 k. 40 f., Gál József 40 f. Összesen: 33 k. 30 f. A füzet árából: 32 k. 40 f. Az előző közlemény összege felülfizetés 55 k. 40 f., a füzet árából 30 k. 20 f. Begyűlt összesen felülfizetés 90 k. 70 f., füzet árából 52 k. 60 f. Együtt 143 k. 30 f., mely összeget pályadíj alapunkhoz csatoltunk. Egyelőnk iránt érdeklődő és áldozatkész adakozók fogadják önképzőkörünk leghálásabb köszönetét.

Kolozsvár, 1903. január hó 24

Antónia Mihály, elnök.

Kovács István, pénztárnok.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

— **A Budapesti D. F. E. estélyén** felülfizettek még Serák Károly 5 K., Schmer Ferencz 2 K. Az összes bevétel 1010 K., a miből levonva az 512 K. 75 f. köl. seget, tiszta bevételként 497 K. 25 f. maradt.

Budapesten 1903. márczius 2.

Ujvári László.

Az egylet pénztárába f. év jan. 25-től márcz. 17-ig rendes tagsági díjat fizettek: Borbély János M.-Ujvár 99—900-ra, Boros József Brassó, özv. Tóth Károlyné N.-Szében, Gyulay László Kolozsvár 903-ra, Csipkés Árpád Cs.-Szereda, Bereczky Péter M.-Berény 901—903-ra. Botár János Beszterezse 902—903-ra, Szabó Mihály, özv. Simon Ferenczné Kolozsvár 903-ra, Gyulay Lajos Köpecz 902—903-ra, László Sándor A.-Szabolcs 902-re, Gál Ilona Válaszút, Csiky Károly Kolozsvár 903-ra, Gegesi Sámuelné Torda 902-re, Zsakó István, Zsakó Istvánné, özv. Comanescu Sándorné Kolozsvár 903-ra, Gál Gábor Szt. Gericez 900—903-ra, Zsigmond Elek Kökös 902-re, Bedő Dániel Kolozsvár, Vadász Ilona Csekefalva 903-ra, Barabás Ábel dr. Temesvár 96-ra, Barabás Sándor Alvincz 900—901-re, K. Nagy János M.-Domb, Unitárius Egyházközség Vilonya; Székely József Verespaták 901-re, L. Berde István Szolnok 903-ra.

Előfizetői díjat fizettek: Sebes Pál Budapest, Borsos Imréné Kolozsvár, Simon Ferencz Budapest, Lőrinczy Dezső D.-Szentmárton, Simon Péter Tövis, Doby Antal Homonna 903-ra, Pálfi János Csegez 901-re, Szász Ferencz Kolozs-Borsa 99-re, Ürmössy József N.-Sajó, Markó Lajosné Olasztelek, Szinte Ferencz Budapest, Szentannay Sámuel Losonc, Lőrinczy Dénes Sz.-Fehérvár, özv. Pál Andrásné Kolozsvár 903-ra, Bohács Józsefné Zsidó 902-re, özv. Nagy Tamásné V.-Szentiván, Demeter Ferencz Dobsina, Damokos Árpád Tamási 903-ra. Telkes Béla tanuló Kolozsvár, Ifj. Szénási Ferencz Dézs 903-ra.

A maroskői fiók-egylet pénztárába fizettek: Szabó Albert Szőkefalva 900—903-ra, Durugy András D.-Szentmárton 902-re, Kiss Sándor 98—902-re, özv. Pataki Elekné 98—902-re, Unitárius Egyházközség 902—903-ra, Gvidó Béla 903-ra, Gvidó Béláné 98—900-ra, Inczei Áron Kissáros 900—901-re, Gálfalvi István Harangláb 902—903-ra, Nagy Béla és Nagy Béláné Bethlen-Szent Miklós 902-re. Biró Pál Maros-Szent-Benedek 902—903-ra. Ürmössy Kálmán, Ürmössy Kálmánné Szentgericze, Gál Elek Ny.-Gálfalva, Tóth Károly Ny.-Szent-László, Rédiger Géza Szabéd, Boor Jenő Ikland, Fazakas Lajos Ny.-Szentmárton 902-re, Nagy Benedek Ny.-Szereda 902—903-ra, Nagy Anna, Gál Károlyné, Hientz Regina Szt.-Gericze 90-ra, Szabó Zsigmond 901—903-ra, Id. Gál Ferencz 902—903-ra, Pethő Mózes Nyomát 901-re, Unitárius Egyházközség, Pap Sándor Szentháromság, Unitárius Egyházközségek Nyárádgálfalva, Nyárádszentlászló, Nyárádszentmárton, Vadad, Kaál, Ikland, Nagy-Ernye, Marosszentkirály, Csókfalva, Szakács Ferenczné Kaál 903-ra, Hadnagy Dénes Csókfalva 902-re, Benedek János 99-re, Kelemen György 903-ra, Bartalis József Csikfalva 903-ra.

A kereszturkői fiók-egylet pénztárába fizettek: Sándor Áron Kadács, Pap Mózes Székely-Keresztur, Árkossy Vilma Rava 902-re, Burszán Lajos Fiátfalva, Gábor János 193. sz. őrház, József Mihály Rava, Gombos Sándor Szenterzsébet, Bálint Mihály Erked 903-ra, Gombos Sámuelné és Katona Sándor Székelykeresztur 901—902-re.

Az aranyos-tordakői fiók-egylet pénztárába fizettek: Nagy Balázs, Varga Dénes, Szigeti Cs. Sándor, Unitárius Egyházközség, Unitárius gimnázium könyvtára Torda, Derzsi Kálmán Erőmihályfalva 903-ra, Lőrinczy Sándor Torda 902-re.

Az udvarhelykői fiók-egylet pénztárába fizettek: Muzsna: Mátyás János, Szatmári Lajos (uj). Ders: Egyházközség, Kis Jakab, Kis Jakabné, Biró Károlyné, Sándor Gergely, Szatmári Miklós. Homoródszentmárton: Egyházközség, Dombi János, Győrfi István. Abástalva: Egyházközség, id. Gergely Mózes, Kiss Mózes, Sándor Gergely, Sándor Gergelyné. Homoródkemenyfalva: Kovács Imre, Lőrinczi Béla, Gergely Lajos, Gergely Dénes, Bencze Pál, Deák Ferencz Gyepes: Kádár Lajos, Nagy Sándor. Székelyudvarhely: Barabás András, Dr. Egyed Balázs. Kénos: Egyházközség, Vári Albert, Vida Sándor, Sándor Mózes, ifj. Imre Ferencz (uj). Lókod: Vida Géza, Vida Gézánné. Recsenyéd: Egyházközség, Gál József, Kiss András. Homoródszentpál: Egyházközség, Kiss Jenő, Kiss Jenőné, Egyed Ferenczné, Bencze Dénes, Bencze Dénesné, özv. Dimén Sándorné. Homoródjánosfalva: Egyházközség, Ürmösi Károly, Ürmösi Károlyné, Kiss György, Darkó Eszter. Homoródvárosfalva: Egyházközség, Péter Sándor, Péter Sándorné, Máthé Lajos, Máthé Lajosné, Bartha József, ifj. Gedő Zsigmond, Szabó Mózes, özv. Cseke Péterné, Bedő József, Vas Gergely, ifj. Zoltán Zsigmond, Sándor Bálint, Vas Ferencz belső, Balogh Elek, Demeter Mózes, Vas Ferencz külső, Vas Mózes, László Domokos, ifj. Bartha Ferencz, ifj. Csáka Zsigmond, Csoma József, Jakab Ferencz Homoródszentpéter: Vas István, Nagy Gyula. Homoródujfalu: Tibáld József, Tibáld Józsefné, ifj. Deák Mózes, Benedek András.

Homoródkarácsonfalva: Demeter Dénes, Demeter Dénesné, Kelemen Lajos, Egyházközség. Homoródalmás: Egyházközség, Kriza Sándor, Kriza Sándorné, Ajtai János, Ajtai Jánosné, Péterfi Aron, Péterfi Áronné, Herman Károly, Tary Irén. Vargyas: Egyházközség, Önképzőkör, Kiss Tamás, Kiss Vilma, Tarcsafalvi Albert, Tarcsafalvi Albertné, Máthé János, Máthé Jánosné, Kisgyörgy Sándor, Kisgyörgy Sándorné, Kisgyörgy Zsuzsa. Oklánd: Egyházközség, Benedek Imréné, Pál Jánosné, Pál Ferencz, Pál Ferenczné, Bedő József, Bekő Mihály, Deák Lajos, Egyed Albert Pollák Ignác, Sándor Márton. Arad: Pál Miklós. 1903-ra.

1902-re Abásfalva: Sándor Gergelyné. Hom.-Keménfalva: Gergely Dénes, Gergely Lajos, Bencze Pál, Deák Ferencz. Székely-Udvarhely: Barabás András, Dr. Egyed Balázs, Németh Albert. Oklánd: Zappé Béla. — 1904-re Szudriás: Egyed Miklós.

Pál Ferencz f. e. pénztárnok úr kéri a hátralékban levő tagokat, hogy a f. évi tagdíjaikat és a régebbi tartozást is szíveskedjenek hozzá Homoród-Oklándra minél hamarább beküldeni.

Alapító tagsági díjat fizetett Ferencz Zsuzsa Kolozsvár.

Az egylet czéljaira ajándékoztak: Gyulay László Kolozsvár 2 k. Orbók Mór Kolozsvár 10 k. Arlov Viktorné Sopron 10 k. Doby Antal Homonna 60 fill. Fogadják az egylet köszönetét.

Kolozsvár, 1903. márcz. 17-én. Gálfi Lőrincz pénztárnok.

Szerkesztői üzenetek.

— O. Á.-nak. *A hazaszeretet* című versét megkaptuk s bár nem közöljük, érdemesnek tartjuk, hogy róla részletesebben megemlékezzünk. Vannak benne szép helyek s érzik rajta, hogy a ki írta, hazájához szívből ragaszkodik, de a vers egészében véve mind szerkesztet, mind rimelés dolgában nagyon fogyatékos. Vegyük mindjárt az első versszakot:

Nem tudom én, mi fűz engem
Annyira e tájhoz,
El nem tudok tőle válni,
Pedig sorsom átkoz.

Az utolsó sorig szépen gördül, de az egyszerre nagyot zökken s az olvasó rögtön észreveszi, hogy ez az értelmetlen mondat a rim kedvéért született.

A következő versszak így hangzik:

Talán az, hogy itt születtem
S itt ringatták bölcsőm,
Vagy nem ismerek oly tájat,
A mely vágyat költson?

Ebben van értelem is, a rimek is meglehetősek. De már a mit a következő két versszakban a ketreczből szabaduló vadról mond, az nincs kapcsolatban sem az előzőkkel, sem a következőkkel, csak egy odavetett kép. már pedig a versben nem szabad semmi fölöslegest, semmi ok nélkül való szószaporítást megtűrni.

Az ötödik és hatodik:

Az, mi engem e vidékhez
Kötött mindörökre,
Nem más, mint a honszeretet
Erős köteléke!

Honszeretet szent tűze ég
Szívemben lángolón
S ki sem alszik, bár a sorsom
Ellenem támadjon

Ezekben a rimek nagyon rosszak, a kifejezés bágyadt, erőltetett, nincs benne semmi eredetiség.

A nyolczadik versszak azt mondja:

Születtem volna más helyen,
Úgy is ide jönék,
Mert nekem ott semmi sem szép,
Sem föld, sem a kék ég.

Ezzel igen nagyot akart mondani. Meg vagyunk győződve, hogy ha más helyen született volna, most azt a helyet dicsérné s onnan aligha vágnék egyebüvé.

Még ide igtatjuk a két utolsó versszakot:

Midőn e haza határát	S eme szent szavakkal dobom
Mégis át kell lépnem,	Vissza a szent földre:
Keblembé nyulok és onnan	»Eredj s dobogj a hazának
A szívem kitepem.	Nevemben örökre!«

Azért tettük ezeket a megjegyzéseket, mert az a benyomásunk, hogy ön nagyon fiatal s a jó tanács javára válhatik. Olvassa a jó költőket, figyelje meg a nép dalait és szavajárását s ha verset próbál írni, soha se írjon olyat, a mit nem érez, vagy a mi nem tartozik a vers szerkezetéhez. És minél önállóbbat írjon!

Unitárius könyvek. (Női imakönyv) Szívemet hozzád emelem. Irta Boros György. Csinos vászon kötés 2 kor. 40 fill. Diszes bőrkötés 6 kor. Szép bársony kötés csattal 10 kor. „Az ájtatos könyv keresztény lélekkel és mély érzéssel irányozza a hívők vallásosságát az égi megnyugvás felé, s kivált a női gyöngédség érzelmi világának fohászához ad illetett hangot. Vassárnapi Újság. „Vigasztalja a kesergőt, új életreményt kelt a csüggedőben, magasztosabbá teszi az örvendezők örömét.“ Aranyos-Vidék. „Kedves és poetikus módon mondja el az ájtatosságokat, s a szép elmélkedéseken kívül imádságokat is közöl.“ Pesti Hírlap. „Boros könyvében a hívő imádkozik, kinek mélységes szíve van, mely könnyen emelkedik érzelmének szárnyain a magasabb tájak felé.“ Székely Nemzet. „Vigaszt nyújt a szenvedőnek, reményt önt a csüggedőbe... Nem a felekezeti, hanem a vallásos szellem fejlesztését tűzte ki céljául.“ Húsvéti és konfirmációi ajándéknak kiválóan alkalmas.

Unitárius jeleseink. Ki ne ohajtaná ismerni azokat a derék nagy férfiakat, a kik az unitárius vallást és egyházat megalapították, fenntartották: János Zsigmond, Dávid Ferencz, Szentábrahám Mihály, Lázár István, Daniel Elek, P. Horváth Ferencz, Koncz János, Székely Sándor, Kőrmöczy János, bölg. Farkas Sándor, Augustinovic Pál, Kriza János, Mikó Lőrincz, Nagy Elek, Berde Móza, Brassai Sámuel, Ferencz József életét, működését röviden és hiven egybe foglalta és arcképpel ellátta az Unitárius kollegium írásban és képeken czimű könyv. E mellett a régi és az új kollegium hí leírását, az építész-mérnök, Pákey Lajos arcképét és élettrajzát s két szép költeményt tartalmaz. Egyetlen unitárius sem nélkülözheti e diszes könyvet Ár 1 kor.

TARTALOM: Húsvéti gondolatok. — Sebes Pál toroeztkői iskola igazgató élete és hatása — Emléksorok. (Költ.) Murányi Sándor. — A Dávid Ferencz Egyetek köréből. Dr. Ürmösy Gyula. — A D. F. E. estélye. — A Dávid F. Egyet választmányok tagjai. — Egy kis statisztika. Balázs András — Az őszi urvacsora kérdéséhez Mózes M. — Nehány szó az őszi urvacsora osztás kérdéséhez — Irodalom. — Egyházi és iskolai mozgalmak — Egyleti élet és munkásság. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

A magyar néphez.

Kérges tenyerével, barna arczczal
Ki bolygsz a kékes magyar ég alatt,
A hol a róna halk lehelete
Miként az Isten lelke, oly szabad:
Kézcsókra küldöm hozzád lelkemet,
Köszöntelek magyar nép tégedet.

Fehér lakocskák sorba-rendbe
A Tisza, Duna partján s gyűrt habok,
A melyeken édesden-bájosan
Bogárszemű magyar lány andalog . . .
Más tájakon az ég is búsbeteg,
Hogy ilyet ottan nem teremthetett.

El-elfelejtem szűk hazámat
S pártos fajom, a székely hősi vért,
A zúgó erdő szálas fenyveit,
Világszép lányok büszke seregét,
El-elfelejtem csöndes kis lakom
S lelkem Dunánknak tükrén ringatom.

Mélységes lelken den merengek
Szabad magyar nép, vérem, nemzetem,
Amint küzd, munkál izmos két karod
Én két szemem rajt' megpihentetem.
Lehozta egykor a hir csillagát
S most békén alkot boldogabb hazát.

Mint bajnoka a nemzetűgynek,
Ki rombol, épít és előre tör,
Aki családot alkot és szeret
És izzad érte — az mind nemzetőr.
S nemes faj erre a magyar, nemes,
Az arcza nyílt, a lelke egyenes.

Bányája nincsen szerbe-számba
Kárpátokon a lankás bércz alatt,
Dolgos kezéből, lelke mélyiről
Ejt nála kincset minden pillanat.
Igaz munkára jár ki néki bér
S ezért a lelke tiszta hófehér.

. . . Kérges tenyérrel, barna arczczal
Sűrödj magyar a magyar ég alatt,
Hisz nekünk élni addig érdemes,
Amig e szép hon boldog és szabad,
S hogy az legyen, az Ur azért adott
Kékebb eget itt s fénylőbb csillagot.

Tarcsafalvi Albert.

Az élet szabályai.

Roboz István kaposvári lapszerkesztő ötven éves írói pályáján egy gyönyörűséges bokrétát kötött. Szebbet kívánni sem lehet. Néhány szálát oda adok belőle az Unitárius Közlöny olvasóinak, hogy gyönyörködjenek benne, hogy olvassák és kövessék.

„Becsüld meg a munkát; ez nemesít, vigasztal és fentart. — Légy takarékos és többet ne költs jövedelmednél. A csábítás, a vágy mindig ott leskelődik ajtódon ördöggént; állj ellent! — Az erkölcs és vallásnak állíts oltárt házádban; ha megteszed: páncélozva vagy minden bűn és gonoszság ellen. — Pártolj mindent, a mi honi. Csak azt vedd meg, a mi magyar. Gondold meg, hogy szegények vagyunk s miért legyünk még szegényebbek?!... .

Szeressük egymást, mint testvérek. Bocsássuk meg a vétkeket! Hiszen, ha százszor annyian volnánk, mint vagyunk! Ha minden magyar halhatatlan volna, akkor sem volnánk annyian, mint ellenségeink. — Ne vándoroljatok ki! Gondoljátok meg,

hogy szent ez a föld, melyet lábatok érint . . . Az a haza! . . . Még a legnagyobb veszélyben is lehet reménység . . . Még a csapások között is lehet boldogság. Csak az boldogtalan a sirig, kinek hazája nincs! . . . Ellehet szakadni még az édes apa, az édes anyától is; a szeretőtől; a ház küszöbétől, melyet magunk építettünk véres-verejtékkal. Ellehet szakadni a kincsektől, a boldogságtól; de a Hazától soha! . . .

Állítsatok a községekben szövetkezeteket! Ha lelketeknek nyugalmat, a családnak boldogságot akartok: lépjete be a gazdasági munkások segítő pénztárába. A két utolsó évnek ez a legnagyobb áldása a szegény emberen! . . . Ha a nép filléréivel takarékoskodik, erőben egyesül, megmenekül az uzsorától és erős leend! Egy ember csak porszem a sors kezében; ezek együtt győznek még a pokol kapuin is! . . .

Tiszteljétek a felebbvalókat! Engedelmeskedjete a törvényeknek! A hol bölcs törvény van, ott az igazság; a hol rend van, ott a béke, csend és munka áldása. Törvény és rend tiszteletben, munkában: tizenhatsz millió magyar együtt mily erőssége a hazának!

Lelketek és szíveteknek legyenek kedvesek, szentek a templomok és iskolák. A vallás adja a megnyugvást és hitet, a hit pedig a köszál, melybe a veszélyben kapaszkodhattok. Az iskola adja a tudást, a műveltséget. Kétféle világosság van; az egyiket adja az égről a nap; másikat a földön az iskolák!

Ha üldöznek ártatlanul az emberek: öltö magadra pánczélt Ha ver a csapás, a veszély: légy erős. Ha elvesztetted kedveseidet: gondolj a feltámadásra . . . A testé csak a sir; a léleké az örök élet . . . Boszut ne állj; akkor legnagyobb a szív, ha megbocsát . . . Ha vernek hullámok, ha látod, hogy elnyelni akar a tenger és az Isten messze van: imádkozzá! az imádság mindig összeköti az eget a földdel! . . .

Milyen szép szabályok! Milyen szép virágok! Fogadjuk szívünkbe és úgy cselekedjünk!

Közlő: Deák Miklós.

Templomba bemenéskor mondandó imák.

I.

Eljöttem a te szent templomodba felséges Isten, édes Atyám! és mielőtt itt helyet foglalnék — leborulok előtted és hozzád imádkozom. Áldj meg engemet a te megszentelő lelked kegyelmével, hogy magamat egészen neked szentelhessem s *téged lélekben és igazságban imádhassalak*. Amen.

II

Édes Jó Istenem! összekulcsolt kezekkel imádkozva kérek: erősítsd az én gyenge hitemet, hogy méltó lehessenek a te atyai áldásaidra. Amen.

III.

Adj segédelmet édes jó Istenem, hogy minden erőmet, érzéseimet és gondolataimat egyedül neked szentelhessem. Amen

IV.

Édes Atyám, Istenem! reád bízom teljesen magamat: te vezérelj engemet, hogy *tiéd lehessenek életemben és halálomban egyaránt*. Amen.

Templomból kimenéskor mondandó imák.

I.

Hozzád imádkoztam Istenem, mikor a te szent templomodba beléptem, hozzád imádkozom most is, mikor abból eltávozni akarok.

Én édes Istenem! Áldj meg engemet, hogy *azt a szent ihletet*, mely itt betöltötte egész valómat, magammal elvihessem az élet, a világ zajába is; hogy valamint itt neked szenteltem érzéseimet és gondolataimat: foglalkozásom között is neked szentelhessem szavaimat és cselekedeteimet. Amen.

V

Békével távozom a te szent házadból Istenem! Ne engedd Uram, hogy *ezt a szent békét* a világ hiábavalóságai felzavarhassák; sőt inkább segély, hogy azt megőrizhessem s annak boldogságából másokat is részesíthessek. Amen.

III.

Eltávozom a te szentházadból Istenem, de *te ne távozzál el* tőlem. sőt kísérj el a te gondviseléseddel: *hadd örvendezhessek a te megtartásodban*. Amen.

Szigethi Cs. Sándor.

1822.—1903.

Torda városnak, az unitárius egyháznak és iskolának sok ideig lelkes vezére Szigethi Csehi Sándor ápril 17-én végelgyengülésben elhunyt. A csöndes életü, de mindig őszinte érzésü tiszta jellemü férfiról meg kell emlékeznünk e lap hasábjain.

Szigethi Cs. Sándor nyugalmazott polgármestert az Unitárius Egyházi Főtanács 1873. nov. 17-én 37. sz. alatt választotta volt meg a tordai unitárius algymnásiumhoz iskolai felügyelő gondnoknak. A vallásközköztatásügyi Miniszter úr pedig, a mikor az algymnasiumból, szerződésnél fogva, áll. polgári iskola lett, ez iskolához 1878-ban kinevezte gondnoksági tagnak. Mint gondnoksági tag működött 1896-ig, a mikor az Egyházi Főtanács öreg korára való tekintettel, saját kérésére, a gondnoki állásától felmentette és tiszteletbeli gondnokká választotta meg. A mikor Szigethi Cs. Sándor hajlott korára való tekintettel, a gondnoksági állásról lemondott, ugyanakkor a vall. és közokt. Miniszter úr Szigethinek hosszas és hasznos szolgálataért elismerését fejezte ki.

Az igazgatóság is a maga részéről jegyzőkönyvileg méltányló elismerést és hálás köszönetet nyilvánított. Szigethi Cs. Sándornak ama buzgalmaért, önzetlen s kitartó fáradozásáért, melyet iskolánk ügyének intézése s tovább fejlesztése érdekében évek során át tanusított.

Kiváló érdeme van iskolánk ujraépítése körül. Hogy az felépült, azt igen nagy részben Szigethi Cs. Sándor iskolafelügyelő-gondnoknak lehet köszönni, a ki, mint jó vezér, tettel és szóval a munkában legelől járt, buzditott és lelkesített; szóval fáradhatatlan buzgalommal minden követ megmozdított a cél elérésére.

Hogy Türi Jobbágy András szindi birtokát iskolánknek hagyományozta, abban is Szigethi Cs. Sándornak elévülhetetlen érdemei vannak, mert ő bírta rá Jobbágyot a hagyományozásra. A birtok nekünk eddig elé mintegy 160,000 koronát jövedelmezett, most is meg van belőle mintegy 172 hold.

Az 1883—84-ik tanévtől kezdve egész haláláig minden évben egy tanulónak vagy némelyikben egy köztanítónak egész kosztot adott. Több alkalommal vizsgai jutalmakat is tűzött ki.

Buzgó, jó unitárius volt. Minden unitárius ügyet, eszmét lelkesen felkarolt és támogatott; unitárius hitfeleit szívesen segélyezte pártfogolta és állásba segítette. A tordai unitárius egyházközségnek sok ideig volt első gondnoka s mint tiszteletbeli gondnok

halt meg. Az egyházközség épületeit, fekvőit éber gondozásban részesítette.

A közéletnek egykor erős, munkás bajnoka volt, 25 évig állott Torda város élén, mint polgármester. Neki is voltak ellenségei, mint mindenkinek; tetteit, eljárását sokan bírálgatták, mint mindenkiét, de legjellemzőbb polgármesterségére az a mondás: »Alatta nem építettett Torda városa palotákat, de nem is volt adóssága.«

Az 1848—49-iki szabadságharczkor honvéd főhadnagy volt és épen azért az öreg honvédeknek mindig pártolta és támogatta. Végso napjaiban a Kisegítő gyűlésén utoljára megjelenván, akkor is a közgyűléstől az öreg honvédek segélyezését kérelmezte s nem is eredmény nélkül. A Kisegítő megemlékeztvén ebbeli buzgalmáról, koporsójára nem tett koszorut, hanem 30 koronát adott az öreg honvédeknek.

Sokáig, 81 évig élt, de munkásan, hazájának, városának, egyházának és embertársainak használva. Legyen azért áldott emlékezte!

Varga Dénes.

Ulár Pál és Mózes András
halála.

Mély gyásza, pótolhatatlan vesztesége van az unitárius kollegiumnak.

Rövid két hét alatt két kiváló tanára, két közszeretetlen álló vezetője húnyt el Ulár Pál és Mózes András.

Ulár Pál Ipolyságon lakó rokonainak meglátogatására elindult Kolozsvárról ápril 4-én, de csak Budapestig érkezhett. A következő nap éjjeli $\frac{1}{2}$ 12 órakor hirtelen szívszélhűdés érte s rövid haláltusa után unokahuga, Bollner Pálné, szül. Krontaller Erzsébet karjai között kilehelte lelkét. Hült tetemeit április hó 7-én szállították rokonai Budapestről Ipolyságra, arra a földre, hová a rokonai szeretet melegével vágyódott s a hol végtelen gyöngédséggel szeretett unokahugának és sógorának, Bollner Pálnak családja körében remélte csöndes boldogságban leélni nyugalomba vonulása után, öregsége napjait Temetése április 8-án d. u. volt nagy részvét mellett. A sirnál Józan Miklós budapesti lelkész tartott magas szárnyalású szép beszédet. A tanári kar bucsuját Kovács János tanár tolmácsolta meleg hangú, szívhez

szóló szavakban, koszoruját, valamint az ifjuság három koszoruját Dr. Nyiredy Géza, Pálfi Márton és Demeter Dezső tanárokból álló küldöttség tette sirjára.

Miután a szomoru csapás bekövetkezett, tanártársai visszaemlékeztek, hogy az utolsó napokban, szokása ellenére, nyugtalanul várta a szünetet, mintha nem érezte volna jól magát, de most is, mint mindig, meg volt vidám kedélye tanártársai és tanítványai között. Senki sem sejtette milyen közel van halála.

Ulár Pál a legnehezebb gimnasiunmi tárgyakkal foglalkozott s mégis a legkedveltebb tanárok egyike volt. Tanítványai megértették és élvezték kedélyes, néha csipős megjegyzéseit és soha, egy perczig sem feledkeztek meg az iránta érzett tiszteletről. Kitűnő sikerrel tanított, pontos, lelkiismeretes volt. Az érdemjegyek osztásában szigorral járt el.*

30 évi tanári működését tanítványai szeretete verőfényessé tette. Életének sok szép jellemvonását és hosszú pályáját lapunk jövő számában fogjuk közreadni és méltányolni. —III.

Mózes András kolozsvári lelkész és tanár rendkívül erős szervezetű, munkával és munkában élő ember volt, kin a lankadság jeleit, s az idő nyomait nem lehetett észre venni. Senki sem gondolt, arra, hogy őt oly hamar elveszithetjük. Ápril 18-án temetésre ment. Egy tanító feleségét temették, s hat árva sorsán búsongtak. Mózes Andrást nagyon érzékenyen megthattotta e gyászos jelenet. Fölújultak hosszú özvegysége emlékei és leverten végezte szomoru kötelességét. Vasárnap következett, prédikálnia kellett. A harangok már szólottak. Ő székében elmélkedett, midőn, hirtelen, váratlan agyszélhűdés érte. Egy-két értelmes szót még hallottak tőle, de már e percztől kezdve lelkileg halott volt. Erős testi szervezete küzdött még három napig, de csak nem lehetett eltávolítani a veszedelmet. A derék és általánosan szeretett jó ember és hű munkás meghalt ápril 22-én reggel.

Általános mély részvét nyilvánult az egész városban. Csütörtök délután 3 órakor a templomból temették el. Koporsóját a papnövendékek és gymnasium tanulók, mint hű tanítványai, őrizték. A templomban Ferencz József püspök úr mondott megható gyászimát, melyből nagyon érzett, hogy szeretett és hűséges munkatársát mélyen fájlalja. A kollegium ifjusága, az ev. ref. és róm. kath. gymnasiumok és a fiu képezde tanári kara és ifjusága s óriási közönség kísérté. A koporsó után édes testvére s

* Innen került forgalomba ez a diák-ritmus:
Ulár Pál jó tanár,
Csakhogy szükön kalkulál.

két unokaöccse, a tanári kar a püspök vezetése alatt, a rokonok és a papnövendékek mentek. Biró Elek kolozsi, Lőrinczi Dénes tordai, Biró Lajos várfalvi, Nagy Lajos bethlenszentmiklósi lelkészek, mint az illető egyházkörök képviselői voltak jelen.

A sirnál Dr. Boros György dékán a kartárs és barát mély fájdalomtól áthatott beszéddel, Ürmösi József IV. éves papnövendék a tanítványi szeretet és bánat érzetével mondottak búcsubeszédet.* A koporsóra szánt koszoruk megváltására, a néhai emlékére szép alap gyűlt össze. Még mindig folynak az adakozások.

Mózes Andtást két leánya gyászolja, kikért általános mély részvét nyilvánul széles körben.

Gyászjelentést adott ki a család, az E. K. Tanács, a kolozsvári egyházközség és a kollégium tanári kara.

A Dávid Ferencz Egyletek köréből.

A *Budapesti Dávid Ferencz Egylet* április havi felolvasó ülése, melyet e hó 4-én d u 6 órakor tartott nagyszámu és előkelő közönség részvétele mellett, angol estély és női estély volt. Angol jelleget adott neki az, hogy dr. *Korchmáros Kálmánné „Leányaink otthona“* czimen ismertette a „*Channing Hause*“-t. Ritka közvetlenséggel írta meg és kedves meghatottsággal olvasta fel Miss *Scharp, M. Melanie* és Miss *Tagart*-re vonatkozó megemlékezéseit Nagy tehetséggel tudta elénekeltetni. Önagysága az intézet beléletét és annyi szeretettel emlékezett meg egy évi ott tartzkodásáról, hogy mindnyájunk rokonszenvét nyerte meg a „*Channing Hause*“ érdekében. A második felolvasás szintén angol tárgy volt. *Józan Miklós*, a felolvasó ülésen működő tagok közt az egyedüli férfi tag olvasta fel nagy tehetséggel megírt ismertetését *Tennyson „In Memoriam“* című művéről. Az örökszépségű gondolatokban, melyekből néhány stanzát felolvasott, beleélte magát esperesünk s így nem csoda, hogy felolvasásával teljesen lekötötte figyelmünket. A mint mondá az egész művet lefordítja, erre csak azt mondhatom s azt hiszem mindnyájan azt mondjuk *mennél előbb*. Nem szabad azonban esperesünk szép imájáról sem megfeledkeznünk, melylyel mindig az „Isten országába“ vezet, Változatossá a műsort *Mach Gabriella* művészi éneke tette. *Wagner* két nagyhirű operájából választotta ki a fiatal művésznek énekszámaikat: „*Lohengrin*“-ből „*Ének a szellők között*“ című részt, „*Tannhäuser*“-ből „*Erzsébet imája*“-t énekelte. Mindkettőt *Bellovics Imre* zeneigazgató kísérte orgonán. A jól sikerült felolvasó ülést *M. Smitt* művészi „*Orgona ábrándja*“ nyitotta meg és zárta be.

* Lapunk jövő számában a néhai arcképével együtt közölni fogjuk.

A felolvasó ülés után a Förster vendéglő téli kertjében gyűltek össze a jelenlevők, a hol vig pohárcsengés, zongorajáték, szavalt és tosztozás között töltötték el az estét Mielőtt befejezném tudósításomat, meg kell emlékeznem egy nevezetes eseményről. A mint méltóztatnak emlékezni *Perczelné Kozma* Flóra önagsága tartott január havában „a Protestantizmus és Unitárizmus”-ról érdekes felolvasást. Milyen hatása volt ennek a felolvasásnak, jellemzi az, hogy „Válasz” jelent meg református részről; egy névtelen (elég gyengésségre vall) igyekszik magczáfolni betűről-betűre a meggyőződés sugalta szavakat. Hogy használt vele a református egyháznak, kétségbe vonom, hogy ártott az egyháza iránt tanusított rokonszenvnek merem állítani. Egerszersmind kiolvastam azt is, s azt mindnyájan, kik elolvastuk kiolvashattuk belőle, hogy csak czáfolni tud, de meggyőzni czáfolata igazságáról nem tud. Kinek van igaza? Ugy vettem észre, *Perczelné* önagságának, mert azon a részen szokott lenni az igazság, a hol a hang nyugodtabb, a türelmesség nagyobb és az irány kiméletesebb és ezt pedig ő nagysága felolvasásában úgy, mint válaszában inkább feltaláljuk, mint az „Egy református” válaszában. Különben mindenki olyan kalappal köszön, a milyen van neki, régi és igaz mondás.

E felolvasó ülésen jelenvolt Jalava finn egyetemi tanár, a ki nálunk hazánkban tanulmányozza a szabadságharczunk történetét, magyar pohárköszöntőten emlékezett meg rólunk, üritve poharát a D. F. E. felvirágzására

Ujvári László.

Az ifjúság köréből.

„Az unitárius theologiai hallgatók és a magyarországi prot. theol. hallgatók konferenciája.”

A mint a fennebbi czimből kivehető, a prot. theol. ifjúság tömörülni akar s az egyességre törekedésben egy idő óta nagyban munkál. De az unitáriusok hiányoznak közülök! *Bevegyék-e vagy ne?* Ez a kérdés foglalkoztatja legújabban őket. Fölvetette a theol. ifjúság lapjában, a Közlöny-ben Németh Károly soproni ev. theol. hallgató. Hallomás útján azt írja: *az unitáriusok kérelmet adtak be az összes theológiákhoz, hogy őket is bevegyék a konferencia tagjai közé. Hát ez egyszerűen koholmány, különben is megkérdezhetnők, hogy tulajdonképpen mi-*

nek tartják magukat a kolléga urak, hogy kérelemmel kell hozzájuk *tefolyamodni*?... Az író jó szándéka nem hiányzik, mert ime ezeket mondja czikke végén: „Belső és külső ellenség emésztí, fogyasztja seregünket. Belül a nyomor és hitközöny, kívül kicsiny sziget vagyunk tenger közepében. Ime az unitáriusok segítő és egyuttal segélytkérő (?) jobbukat nyujtják felénk. Az unitáriusok, kik magyarok és protestánsok, fegyvertársaink akarnak lenni nekünk, kik magyarok és protestánsok vagyunk. Én, ha tehetném, bátran ragadnám meg ezt a felénk nyujtott jobbot, mert magyar, mert protestáns az s mivel tudom, hogy abban a karban aczéliz nok dagadnak. (!) — Egyéb se kellett, — a debreczeni kálvinista ifjúságot csak a pusztá hírs lázba hozta. Ezek az „apródok“ — így nevezik magukat — megfújták a harsonát. Dörgedelmes vezérök Kónya Gábor a leghatározottabban tiltakozik a kérés (?) teljesítése ellen: „Azt gondolom, hogy a megkeresett theologiák hallgatói a kérés fölött a maguk részéről egyszerűen napirendre tértek.“ „Az unitáriusok magyarok! Az én szívemet is hevesen dobogtatja mindaz, ami édes nemzetem érdekében történik, s tetszetősen cseng fülembbe, hogy: hisz' ők is magyarok! Ám ugyanakkor a lelkem fáj és mintha égetné orczámat valami . . .“ (Szégyelheti magát!) Aztán ilyen körmönfont debreczeni jelzőket és mondatokat karczol: „Rationalismus fekélyétől lábrakapott unitarismus“, „meredező kigyó“, „pusztá negatió“, „képtelenséggel határos „supranaturalis-rationalismusnak“ „veszedelmes párolgása bizony még bennünket is könnyen megmérgezhet.“ (Látszik, hogy nem bizik magában) Majd így folytatja: „Távol legyen tőlem minden gyűlölet, hanem az *irántuk való őszinte szánalom* (tartsa meg magának!) meg a *mi részünkről kíváncsatos óvakodás* (úgy-úgy!) mondatja mindazt velem.“ Csakhamar előbukkan a mumus. Ime: „*De hiszen — sajnos — találunk mi unitáriust nem egyet magunk között is álarcz alatt, kálvinista és lutheránus köpönyegbe búva, kik nem általják a pozitív alapou álló keresztyénséget a „szabadelvűség“ és „józanész“ hamis czégére alatt megtisztességteleníteni s rajta élösködni.*“ Ezért nem kellünk mi hát Önöknek! És ezt a félelmet a külvilág előtt a mi kérelem beadásunkkal és számbanemvételünkkel akarják elüttetni. Uraim!

nem megy az olyan könnyen! Még ahoz is van lelkierője, hogy egy ilyen minősíthetetlen állítást is megkoczkáztasson: „Ez az összeköttetés beunónket *erkölcsileg* megbénítana.“ „Nincs tehát megindokolva, hogy az unitáriusokkal való viszonyba lépésről még csak beszéljünk is.“ (Oh kérem!) „Nem illenek ők mi hozzáunk, mi se öhozzájuk.“ Van igazza benne! „Vagy nem?“ . . .

E rémdrámatöredék elhangzása után a jámbor debreczeni kollegák ki is mondták — lelkök rajta — hogy mi nem vagyunk keresztyének. Emlitenünk sem kell, hogy az ilyen szembeötlő önmegfeledezések miatt ők, a prot. theol. ifjuság is megoszlanak, széthuznak; akinek helyes érzéke van, az vagy higgadtan szembeszáll velök (pl. Lombos Alfréd) vagy aggódva félreáll. (Kár, ezzel nem orvosolnak a bajon!) Ezért van, hogy egyesülés helyett egyenetlenkednek. A debreczeni „apródoknak“ „ögyelgése“ fölött a „Kakas Márton“ vicczlap gúnyos tréfájával kell napirendre térni, hol érdemileg pellengérré vannak állítva (13. szám). Mi azt hisszük eleget teszünk a nyilvánosság előtt, ha e rövid közlemény után a miattunk lázas izgalomban levő theol. ifju. irónak figyelmeztetésül Arany-nak e szavai jutnak eszünkbe:

*„Zúg az éji bogár, neki megy a falnak,
Nagyot koppan akkor s azután elhallgat!“*

Vagyis t. olvasóinknak és az érdeklődőknek tudomására hozzuk, hogy az unitárius papnövendékek a prot. theol. hallgatókkal való egyesülés érdekében egyetlen lépést sem tettek. Különben a Németh Károly evang. theol. hallgató szives fel-szólalásáért köszönettel adózunk.

Egy a XX-ből.

„Protestantismus és Unitarismus.“

Perczelné Kozma Flóra urnőnek ily című budapesti felolvasását mult számunkban olvasóink figyelmébe ajánlottuk. Ev. ref. aai figyelembe vették és »Válaszra« méltatták. A V. írója »egy református keresztyénnek« nevezi magát. Föltűnő, hogy ily nyílt iratra, a melyet Perczelné kizárólag magáénak tart, de a melyet — azt hisszük — minden unitárius készséggel magáévá tesz, titkos kéz válaszol. Ez hiba is, mert erős meggyőződésünk, hogy nagyon sok ev. ref. egyháztag tiltakoznék a szerzői érdem ellen.

A válasz külömben abból indul ki, hogy írója »teljes lelkéből Szent-Háromság-hívó.« »Sem pap, sem theologiai tanár« (?) s hogy az írásra a »Szent-Lélek-Isten« indítja s azzal »a maga hitfeleinek építését és erősítését czélozza.« Ezt ugyan senki sem hibáztathatja s mi örvendünk hogy egy unitárius író egy rövid felolvasással ekkora hatást ért el.

A protestantismus erősségét igyekezik megmutatni Ez szerinte a Krisztus istensége. Ezt pedig legkivált a zsidó főpap bizonyította be azzal, hogy megszaggatta ruháit, midőn Jézus a vallatásnál nem adott határozott választ.

Perczelné a Válaszra azonnal megadta a »Feleletet« egy kis füzetben. A felelet egy pár tételéből maglehet ismerni a Választ is, P. azt mondotta, hogy a prot. és unitárius közötti különbség óriási, bár az alap egy. Ezt a V. tagadja; ellenben Perczelné:

Merem áll tani, mert a XX. században nem állithatja — elve megtagadása nélkül — a szabadelvű protestantizmus azt, hogy az az irány, az az egyház, mely mindig Jézus élete, parancsai, utmutatása szerint működött, küzdött, emelkedett és mindig általános emberszeretetet hirdetett, nem áll krisztusi alapon csak azért — mert Jézust mint utmutató mesterét és nem mint Istenét tiszteli!

Perczelné így tolytatja:

Csak embernek tartom Jézus Krisztust, de arra az eszmére, melyet ő indított 2000 évvel ezelőtt utnak, arra az eszmére, mely azóta nemcsak hogy el nem tudott enyészni, hanem betölti az egész mindenséget és átmelegíti az egész világot, a mely ott bujkál (de nem mint „paradicsomi kigyó“) faj- és valláskülönbség nélkül „a lelkek legmélyén“ — arra az eszmére ismétlem én nem merném azt mondani, hogy „nem létező fundamentum“! Hanem tisztelem és szeretem szivemből azt a szabadelvű egyházat, mely bátran és őszintén kimeri mondani, hogy épen csakis ez az „eszme“, a testvériség, a humanitás, a tökéletesedés, az emelkedés eszméje az az egyedüli fundamentum, melyre minden faj és nemzet felépítheti egyházát és — bármily néven nevezze azt — krisztusi lesz az alap, és Krisztusé lesz a győzelem!

Hogy „nem okoskodni, tudni, érteni kell, hanem hinni“ — ez kissé orthodox felfogás; ezzel a felfogással soha sem született volna meg a reformáció, pedig úgy látom keresztyén bírálóm nagy református. Hogy sokkal egyszerűbb, könnyebb dolog hinni a mit elejbém szabnak s elfogadni Krisztus váltságát, mint az embernek „saját ereje, a saját szilárd akarata, folytonos fejlődése, haladása által emelkedni az unitarizmus lépcsőzetén“, azt én is aláírom! „Micsoda nagy „erőmegfeszítéseket“ kell itt tenni, mondja a cikk írója, hogy az ember folyton emelkedjék, és mikor tudja meg, hogy vajjon „elég magasra“ ért-e már, hogy elérje az üdvösséget!“ Istenem, mintha már maga ez a törekedés, ez a becsületes vágyódás a jóra, a szépre, a magasra, nem foglalná magában a legtisztább boldogságot és üdvösséget!!“ Mert hogy nagyobb öröm „fáradtságosan“ haladni ezen a „lépcsőzetén“, mint cikkíró szerint „minden kivívt érdem nélkül is biztosan elérni az üdvösséget, ingyen kegyelemből“ — azt merem állítani

Külömben is reám nézve, mint aféle érzékenyebb, vagy gyengébb szívű asszonyra rettenetesen deprimálólág hatna az a hit, az a gondolat,

hogy az a temérdek más vallásu ember, ki önhibáján kívül talán nem is ismeri az „ingyen kegyelem“-ről szóló tant, de azért bizó lélekkel küzd ő is előre — sohase ismerhesse meg az igaz Istent és kegyelmet!

Hogy az „ember“ Krisztus utja „kinos“, „gyalázatos“ halálhoz vezetett — és ő még csak „fel sem támadott“, az valóságos igaz! De szívesen átengedjük mi a testi feltámadást más egyházaknak, csak arra kérjük az Istent, hogy régi unitárius örökségünket, a szelemi feltámadást, a „folytonos ujjaszületést“ hagyja mindig nálunk! Különben olyan eszmékért, meghalni, mint a milyenekért Jézus keresztre feszítettet — kinos lehet, de gyalázatos sohasem! . . .

Hogy a mi egy Istenünket lehet-e matematikai pontossággal meghatározni? Nem! Hiszen épen megtámadott kis felolvasásom mondja, hogy a mi Istenünk „csak az az egyetlen szellem, kinek a már kiszabott formát, meghatározott alakot, kijelölt helyet nem mer adni senki . . . csak a verseiben énekli meg a költő, műveiben dicsőíti az író, a természetben bámulja a természettudós, az emberi lélekben kutatja a filozofus, és ha soha katekizmust nem tanultunk volna, — a szíveinkben érezzük mi unitáriusok!

De hogy ne mondhassa ismét keresztyény ellenfelem, hogy én mindig csak üres frázisokkal, gyarló emberi logikával, egyéni véleménynyel s lelkiismerettel, ilyen „ingatag“, talán „nem is létező“ argumentumokkal védelmezem az unitarizmust, hivatkozom Jézusnak a szentírásban található szavaira: „Miért mondasz engem jónak! Nincsen senki jó több az egy Istennél! (Máté 19. 17.) Ha ezt Jézus mondta, akkor lehetetlen, hogy ő magát Istennek tartotta volna, mert ugyebár, ha én azt mondom, hogy ne tartson engemet keresztyén ellenfelem Krisztus-tagadónak, mert nem én vagyok az, hanem esetleg a szomszédom az, tehát neki mondja e vádat, akkor csak lehetetlen, hogy én magamat a szomszédomban tartsam! Ha pedig Jézus nem mondta volna ezt, akkor a biblia nem az a csalhatatlan könyv, melynek keresztyén társam tartja. . . .

Az elfogatlanul ítélő keresztyéneket kérdek, vajjon egy oly vallásos irány, mely mindig az egyenes uton járt, mely meggyőződése szerint, tehát jóhiszeműleg mindig az igazságot szolgálta, mely mindig a szó teljes értelmében vett jézusi eszméket és sohasem felekezetiiséget hirdetett, mely minden ember, minden faj számára valláskülönbség nélkül egyforma lelki jogokat kívánt és kíván ma is kivívni, mely mindig a testvéri szeretetet prédikálta és mindig a szabadság és egyenlőség szolgálatában állott megérdemli-e, hogy XX. században a szabadelvűeknek tartott protestáns testvérektől „bűnre csábító kigyó“-nak neveztessék?

Hogy az unitárius eszme csak az elbizakodott, gőgös lelkeket nyeri meg! Vajjon nem nagyobb elbizakodottság kell-e ahhoz, hogy azt valljam csak az én hitem, az én egyházam tana vezet üdvösségre, mintha az unitarizmussal azt állítom, hogy minden törekvő jó ember üdvözl.

Hogy „oktalanság“ az unitárius álláspont és „forduljak a megváltóhoz“, arra csak azt felelem, hogy legyen egészen nyugodt az ellenem fordult keresztyén barátom, mert én meg vagyok arról győződve, hogy ha Krisztus Urunk még egyszer e földre jöhetne, (mit adna az Ur Isten!) és keresztyén ellenfelem engedelmeivel én is oda merésznék sompolyogni hozzá, nem azt kérdeznék tőlem „önzön“ és „hiun“, hogy vajjon Istennek imádom-e őt vagy sem, elfogadom-e az ő „ingyenkegyelmét“ vagy nem, hanem hiszem teljes lelkemből, hogy bírálólág nézné végig igazságos szemeivel életemet és a szerint ítélpe felettem!

Mi e remek feleletből közölt bő kivonatok mellé egycbet nem mondunk: ránk azt a hatást tette a reformatus »Válasz«-a, hogy az »elviharzott kinnak sarjadása.«

Hasznos tudnivalók.

Helyes intézkedés. Az amerikai Egyesült Államokban Missouri államban a hatóság rájött, hogy 5 husszállító társaság szövetkezett a husarak fölemelése érdekében. Az állam legfőbb törvényszéke elmarasztalta mindenik társaságot külön 10.000 korona büntetésben. Egyben megtiltotta a szállítást 30 napra, s csak abban az esetben engedélyezi újból, ha a büntetést mindkét pontjában hiven teljesítik. A megbüntetett társaságok nevei nyilvánosságra vannak hozva az összes államokban, s még az is közhírré van téve, hogy a társaságoknak mely államokban van raktáruk. Egy-egy ilyen radikális kura nálunk is szükséges volna sok helyen.

Jótékonyság és buzgóság.

A székhelyudvarhelyen építendő unitárius templom javára tett kegyes adományok:

Br. Petrichevich Horváth Kálmán 50 k., 264. sz. gyűjtő-
iven Sebesi Ákos kir. közjegyző 6 kor.

Dr. Gál Kelemen 115. sz. gy. i.: Dr. Gál Kelemen 3 k,
Pap Domokos, Pálfi Márton, Demeter Dezső, Holló Károly,
Major Sándor, Gálfi Lőrincz, Nagy Gyula 2—2 k., Balázs András,
N. N. 1—1 k., Unitárius theológusok 4 k. Együtt: 23 kor.

110. sz. gy. i. Szentiványi Gyula egyhköri felügyelő-gond-
nok 10 kor.

398. sz. gy. i. Zakariás János 1 kor.

Kozma Domokos 414. sz. gy. ivén: Barcsai Károly, Rös-
ler és Gábor, Ferenczy Gyula, Koncz Ármin, Biró Sándorné
2—2 k., Kapeza Tamás, olvashatatlan, Hátó és Kun, Solymosi
János, Haab és Heiton, N. Albert, Galter János, Ifj. Galter
János, özv. Veigel Ferenczné, Valenitz József, Barkóczy Albert
Gáspár József, Pávelkáné, Tamás Antal és Julia 1—1 k., Sám-
son Lajos. N. N., Szakács I. 60—60 f., Sierba, Dézsi Antal
50—50 f., Hodor Károly, egy más, Virág, Nagy János, olvas-
hatatlan, Szorger Ferencz, Szabó György, Szentés Gábor, ifj.
Bodrogi György, Szabó Ferencz, Papp Z. István 40—40 f.,
N. N. 30 f., N. N., N. N., Valenczik N., N. N., P. J., N. N.,
Valináné, N. N., Kóródi István, 20—20 fill. Együtt: 34 k. 10 f.

350. sz. gy. i. Sándor Mózes kir. tanácsos és neje Sz.-Ud-
varhelyről 200 kor.

Péter Sándor lelkész 400 sz. gy. i.: Városfalvi közbirtó-
kosság 20 k., Városfalvi unitárius egyházközség 20 k., Bedő
József 5 k., Péter Sándor 5 k. Együtt: 50 kor.

Özv. Becsek Dánielné 415 sz. gy. ivén Sz. Udvarhelyről: Fábian József 5 k., dr. Mezei Ödönné, N. Zak. 3—3 k., özv. Boros Károlyné, Valdman Lajosné, Kassay Ákosné, özv. Becsek Dánielné 2—2 k., Drágomán Flórián, Ernest György, Homolayné, Lukácsfyné, Cergely János, Müller Károly, egy valaki, Albertyné E., Emberyné, Reimer Gusztáv, Gyarmathi Ferenczné, 1—1 k., Boros Károly 60 f., Passek József Schullef János 40—40 f., N. N., N. N. 20—20 f. Együtt: 32 kor. 80 fill.

Egyed Ferencz lelkész 87. sz. gy. ivén a hom.-szt.-páli unitárius egyházközség 100 kor.

A 258. sz. gy. iven Gál Kálmán 1 kor.

(Folyt. köv.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— A székelyudvarhelyi lelkészi állás betöltése érdekében az udvarhelyi egyházkör előterjesztést tesz az E. K. Tanácshoz. Reméljük, rövid idő kérdése ezen fontos állás betöltése.

— A Brit- és külföldi Unitárius Társulatot nagy szerencse érte. Egy névtelen följánlott a társulatnak évi 1,000 font sterling, 23,000 kor. adományt. A nagylelkű névtelen egy kikötést tett, azt, hogy csak akkor fizeti ki, ha mások még 2,000 font adománynyal járulnak a Társulat évi jövedelméhez. A Társulat az ajánlatot közölte egy néhány bizalmas emberrel s már is meg van ígérve 1,000 font. A többit könnyű lesz biztosítani. Most már azon gondolkoznak, hogy használják fel legcélszerűbben.

Amsterdamban szept. 1-én lesz az unitárius és más szabadelvű keresztények nemzetközi konferenciája, Nagyban készülnek erre az ünnepélyre Angliából és Amerikából. Amerikából Dr. Eliot Sámuel az Á. U. Társulat elnöke többekkel együtt jelen lesz. Eliotot a főt. püspök ur egyházunk nevében meghívta a zsinatunkra. Reméljük, szerencsélten fog. — Amsterdamba egyházunk is meg van hívva s lapunk szerkesztője egy felolvasás tartására kapott megbízást. A hollandi liberális keresztények és az erdélyi unitáriusok barátságos viszonyban voltak a XVII-ik száz végén s a XVIII-ik elején. Dr. Dimény Pál a főtéri collegium leégésekor nagy segélyösszeget gyűjtött volt Hollandiában.

— H. Városfalván — írja a Székely-Udvarhely — Péter Sándor lelkész önzetlen buzgalma következtében az Országos Gazdasági- és Cselédsegély pénztárnak 6 beiratkozott tagja van, a mi dicséretre méltó eredmény.

— A tisztelt lelkész urak sziveskedjenek a Dávid Ferencz Egylet konfirmációi emléke iránti megrendelésüket kellő időben megtenni s illetőleg a megküldött példányokról elszámolni.

Közkatonaink az Unitárius Közlönyt ajándékképpen Brassó, Fogaras Udvarhely, Vásárhely, Gy.-Fehérvár, Szamosujvár, Kolozsvár városokba kérték és mindenik köszönettel fogadta. Minthogy a múlt évi kimutatás szerint 483 unitárius ifju van katonai szolgálatban, nagyon, de nagyon sok utánjárás kellene, hogy mindenikök olvassa. Szülők és jóbarátok segíthetnének a „keserű kenyérén élő“ fiukon.

Az udvarhelyi unitarius egyházkör ápr. 18-án Oklándon rendkívüli közgyűlést tartott Kisgyörgy Sándor esperes elnöklete alatt. A képviselők igazolása és a gyűlés megalakulása után a zsinat rendező bizottság nevében, annak jegyzője Demeter Dénes lelkész tette meg jelentését, melyet a közgyűlés tudomásul vett. A zsinat Vargyason fog tartatni aug. 23-án. A kör vendégei részére 400 terítékü ebédet ad, este bált rendez. Az istentiszteleten ez alkalomra alakult vegyes dalkör fog közreműködni Ajtay János lelkész vezetése mellett. Az egyik f. ü. gondnoki állásra megejtetett a választás. Beadatott 40 szavazó lap s mind a 40-en a vargyasi Daniel Lajos neve állott. Esperes az egyházi kör, maga és gondnok nevében melegen üdvözölte, melyre az új f. ü. gondnok meghatva válaszolt. A Danielek mindig egyházunk erősségei, oszlopai voltak; ohajtjuk, hogy azok legyenek. Gratulálunk az új gondnoknak!

— **Alsó-Siménfalva.** Miután az alsó-siménfalvi papbeköszöntőről nem ment tudósítás, engedje meg a Szerkesztő úr nekem, hogy e kis mulasztást utólagosan helyre hozzam. Márcz 8-ika volt a siménfalvi nagy nap, mikor Sándor Géza — a kit B.-Kőrispatakról vittek oda egyhangu választással, beköszöntött A templomi ünnepély különösen magasztos volt, a mi nem is lehet másképp, ha egy oly képzett és jeles fiatal ember, mint a beköszöntő pap, és oly elismert jó szónok, mint a beiktató esperes remekelnek. A templom zsufolva volt helybeli és nyikóvidéki néppel, köztük az értelmi osztály, és nagyon sokan a papok és tanítók közül. Ott volt Gálffi Kálmán k. f. gondnok is Szász Ferencz isk. ig. művészi éneke és orgona kísérete nagyban hozzájárult a sikerhez. Este műkedvelői előadással egybekötött tánczestély volt. A helybeli székely ifjúságból alakított műkedvelő társulat előadta „a vereshajut“. Szász Ferencz tanító uré a dicsőség, de el lehet mondani, hogy minden szereplő megfelelt a maga szerepkörének.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

— **Az udvarhelyköri D. F. E.** május 15-én Városfálván (9 órakor) körgyűlést tart. a) templomban: istentisztelet, Kádár Lajos lelkész. Elnöki megnyitó, tartja Sándor Gergely elnök Szaval Herman Ilona, felolvás Sándor Mariska tanítónő, szaval Demeter Dénesné. 6) A temetőben: Máthé Sándor lelkész sírkövének leleplezése, Alkalmi beszédet tart Demeter Dénes lelkész. A sírkő átvétele. Ének. C. Az iskolában hivatalos ügyek, indítványok tárgyalása.

Szerkesztői izenetek. V. A. K. Szives köszönet érte. Minthogy a Nők Világa 3-ik száma már készen van. a jövőre hagyjuk. — K. Á. K. A szép kimutatást a Nők Világa jövő számában fogjuk közölni. Sziveskedjék erre a kiadványunkra felhívni a nők figyelmét. — B. I. T. Jó lesz megszellőztetni ezt is. Jöni fog. üdvözlét. — **Az Unitárius Közlöny jövő számában** Mózes András és Ulár Pál tanárok arczképét és életrajzát fogjuk közölni. Ezen szám külön is megrendelhető — **A székely-udvarhelyi templomra** adakozni szándékozóknak Deák Lajos gondnok úr gyűjtőívvel szolgál Székely-Udvarhelyt.

TARSALOM: A magyar néphez. (Költ.) Tarcsafalvi Albert. — Az élet szabályai. Deák Miklós. — Templomba bemenéskor mondandó imák. — Templomból kijövéskor mondandó imák. — Szigeti Cs. Sándor. Varga D. — Ulár Pál és Mózes András halála — A Dávid Ferencz Egyletek köréből. — Az ifjúság köréből. — Hasznos tudnivalók. — Jótékonyág és buzgóság. — Egyházi és iskolai mozgalmak. — Egyleti élet és munkásság. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

A Dávid Ferencz Egylet tagjaihoz.

Ritkán vagyok azon szerencsés helyzetben, hogy egyleti ügyekben Önök között megjelenhessek. De az idő nem vár. A maga teendőit előnkbe rakja. És mi ki kell, hogy vegyük a magunk részét azoknak elintézésében. Mi újra a megbeszélés tárgya? Azért kívánok szólni e helyen, hogy azon szellemi kapcsolatot, melyet az ügy érdekében fenntartani kívánok, megújítsam.

Egyletetünk a szellemi téren szép munkásságot fejt ki. Anyagilag, ha nem is roham-lépésekben, de lassan gyarapodik. Most is, mint f. év ápril 1-én tartott választmányi gyűlésünkön jeleztük a D. F. Egylet által f. év márczius havában rendezett estély az egylet részére 500 koronán felüli összeget hozott. Mindig a megelégedettség érzetével kell fogadjuk az ily jelentéseket, melyekkel megkezdett munkásságunk tovább szövődő fonalát tartjuk kezeinkben. Igen! mert a közélet minden nyilvánulásánál, melyből a mi egyletünk sem képezhet kivételt, az anyagi dolgok ha nem is vezetnek, de előre viszik, érvényesülésre segítik a szellemieket. Midőn pedig odáig jutottunk az életben, hogy egyebek meg is vannak, még nagy hiányban szenvedhetünk, mert minden semmi, ha az Isten nem segít: minden igyekezetünknek csak úgy lesz eredménye, ha az Isten előtt tetszetős. Ha ő áldó kezét kiterjeszti munkánk fölébe. Ez a mi intézményeink és összes tevékenységünk vetésén a napsugár és eső.

Mi szellemi munkálkodásunkban előkészítjük a viszonyokat a jó és nemes ideák befogadására, de hogy azok nemes gyümölcsöket teremjenek sziveinkben és hogy tevékenységünket

félbeszakítás nélkül folytathassuk, arra a mi anyagi áldozataink mellett csak a jó Isten segedelme vezethet. De mindenekelőtt mi kell adjuk az anyagot, a módot ahhoz, hogy a kiosztott szellemi táp — Isten segedelmével — azok javának öregbitésére, előmenetelére szolgáljon, a kik számára azt irták. Isten megadja az áldást, csak előkészítsük azt.

A Dávid Ferencz Egylet keletkezése óta nagyot haladott, de még hosszú út áll előtte, mint minden egyesületnek, mely fejlődik, míg elérkezik azon ponthoz, hol elmondhatja: Itt maradok hosszabb időn át, itt e körben kívánom intézni a magamra vállalt feladatot. A szellemi téren előkelő positiót vívtunk ki magunknak, hátra van az elveknek alkalmazása az életben. A rózsza bimbóban van, de még nem fejlődtek ki szirmai. A szorgos kertész munkáját várja, hogy kinyílják. Ezen kertész mi vagyunk, kik a szülők szeretetének aggodalmával kell, hogy azt körül álljuk, kikre bízva van, hogy az egylet ügyeit sikerre vezessük.

A D. F. E. összes tevékenysége és ereje, eddig a szellemi és erkölcsi élet fejlesztésére volt fordítva, igen helyesen. De az első cykluson már túl vagyunk. Itt van az ideje, hogy leaassuk a termést, melynek csiráit írásainkban, felolvasásainkban elvetők. Ki kell lépünk a cselekvés terére: az emberi nyomor enyhítésére, segélyek nyújtásával, hol az szükséges és erőnk van hozzá.

Kettős célt kell szolgálunk, mint már a múlt évi közgyűlésünk alkalmával is mondtam: folytatni az irodalmit, mint azt eddig tettük és lelkünk felhívásának engedve, arra törekednünk, hogy kivegyük mi is részünket az emberbaráti szeretetnek kifolyásakép a jótékonyság nemes munkájában.

Szép, helyes! hallom mondani, de megvannak-e a hozzá szükséges eszközök?

A D. F. E. perselyének — melyet évekkel ezelőtt, ép e célból állítottunk fel — nagyon kevés pénze van. Ez igaz. De meg kell azt töltsük adakozásaink filléreivel.

Ha valamely dolgot komolyan akarunk, kell, hogy magunkban érezzünk tehetséget, kellő kitartást, az ügy érdekében buzgóságot és áldozatkészséget. Midőn ezen tényezők bármelyike hiányzik, azt a szóbanforgó ügy érzi meg.

Azon kérdés áll előttem most is, mint mindig, midőn erről gondolkozom, hogy említett tényezők közül melyik nincs meg a mi egyleti perselyünknel?

Azt nem mondhatjuk, hogy rövid volt az idő, most 3 és fél éve elmúlt, hogy megkezdettük. Ez alatt, ha akartuk volna, sokat lehetett volna tenni. Tehetségünk is van hozzá, hisz annak

megindításához nem szükségesek nagy eszközök. Szerény kezdettel is megelégszünk, azon reményben, hogy a jövőben többet tehetünk. Bármennyire akarnám magamtól eltávolítani, hozzám férközik azon feltevés, hogy talán még sem volt meg bennünk a kellő buzgóság és áldozatkészség, ezen legerősebb összetartó kapcsai minden emberi intézménynek és vállalatnak. De azt sem mondhatjuk, ha igazságosak akarunk lenni, hisz a D. F. E. tagjai buzgóságuknak számos jelét adták, csak hogy azok elterelődtek más irányba. Itt van a baj! Ezeket kell tehát sorompóba szólítanunk a persely részére is, melyeket maguknak az egyesület más céljai eddig egészen lefoglaltak, és nem fognak cserben hagyni.

Azt is kérdezhetik miért sűrgetem, miért helyezek oly nagy súlyt a segélyezésre, midőn egyesületünk egyéb teendőiben is még tagjainak támogatását kell igénybe vegye? Ha azt várjuk, hogy erre ne legyen szükség, úgy soha sem indulunk meg ezen a téren, mert az egyesületnek az oly szükséglete, melyet mindig számításba kell hozzon. Csak meg kell osszuk aztán a nyert bevételt, hogy mindkét részen jusson a legégetőbbre. Azért zörgetek egyesületünk ajtaján mindegyre, mert én Dávid Ferencznek szellemét kívánom feleleveníteni közöttünk ezen ténykedésünkkel, az ő nagy nevéhez hozzáfűzni a jótékonyság dicskoszorúját is, mint szent vallásunk megalapítójához méltó dolgot.

Mert én az unitárius vallás lényegének nem a rendszerbe foglalt hitcikkelyeket tartom, nem azt, hogy mi a különbség a más keresztény felekezetek és az unitáriusok Istene, Krisztusa, Szentlelke, a bűn, a csalhatatlanság és más hitcikkelyeinkben lerakott fölfogásunk között. Nem azt, hogy mi csak egy Istent hiszünk és Krisztust nem tartjuk Istennek, csak isteni erővel megáldott prófétának, kit az isteni kegyelem kiemelt embertársai közül oly magasra, hogy csak bámulattal tekinthetünk föl hozzá — azon célból, hogy embertársainak példányképpül szolgáljon és hogy az által kiszabadítsa őket az erkölcsi súlyedés azon mélységéből, hová az emberiség az ő életében leszállott — hanem azt, hogy Istent imádva, mint igazságos, kegyes, jó atyánkat, ki mindeneket rendez, kövessük Jézus parancsolatait mindenben, embertársaink, mint felebarátaink, mint testvéreink iránt, hanem azt, hogy igazi keresztény szellemben éljünk és cselekedjünk.

Kilépni a bűn, az állatiasság, emberi voltunkat lealacsonyító örvényéből, ez volt az első keresztények feladata.

Hogy tanításainak, melyekre az ember és felebaráti szeretet legpregnánsabb jegyét Jézus Krisztus nyomta rá: beszé-

deiben, működésében és egész életében — útát nyissanak az emberek szívében, faj, nyelv és vallás különbség nélkül a föld kerekiségén — ezen szent cél szolgálatára, Jézus az apostolokat bizta meg, mint tanításainak letéteményeseit és élő tanuit. Ezeknek nyomába lépni, megközelíteni, hogy úgy éljünk, mint Jézus élt: az önzetlenség, az áldozatkészség, a férfias bátorság és nőies lemondás megragadó példáit adni a megpróbáltatások idején, ez a mi vallásunk lényege.

Őseink a keresztény vallásban vallott hitüket czikkelyekbe foglalták, mint legegyszerűbb, szerintünk a mi véges elménk előtt, legkönnyebben megérthető magyarázatát Isten fogalmának, imádásának, Jézus mivoltának, tetteinek, működésének és tanításainak. De ezek csak keretei a mi magasztos és lelkünket megnyugtató vallásunknak. Mi nem kötjük meg hiveinket a szabad gondolkodásban és kutatásban, mint nem köthetjük le a lég magasabb tájain keringő sast az ő útjában. Az emberi elmének azon kívánsága, hogy az igazságot kereshesse meg kell hogy maradjon mindenkinek. Mi nem állunk elébe. És így azt sem állítjuk, hogy a mi megállapított hitcikkelyeink örök időkre meg kell, hogy álljanak. Azok változhatnak az emberi ösmeretek és a tudományok haladásával.

De ugyan mi nem változhatik és örök: az, hogy a mi egy Istenünk, igazságos, kegyes, szerető, jó atyánk, ki mindent igazgat és kit imádni tartozunk, tőle jövőn reánk emberekre minden jó és áldás és Jézus azon tanai, melyek a mi kötelességeinket határozzák meg egymás iránt, embertársainkkal szemben. Ezek köteleznek arra, hogy egymást szeressük, mint testvéreinket és még ellenségeinket is azoknak tekintsük. Hogy segítsünk, a hol tehetjük, még áldozatok árán is, mindazokon, kik szenvednek. Hogy tegyük másokkal azt, mit kívánnánk, hogy ők is cselekedjenek velünk szemben. Mint Jézus mondá: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat“. Jézusnak ezen örök, igaz, fenséges eszméi vezérlete alatt haladhat az emberiség a polgárisodás útján, midőn mind több-több ember vonható be az általános jólétbe. Ezen eszméket átsajátítván, hogy legyenek azok a mi testünk húsa és vére, midőn igyekezetünkről tetteink tesznek tanúbizonyságot emelkedhetünk a tökéletesedés útján mind magasabbra a szent cél felé, melyre minden igaz kereszténynek törekedni kell, melyet Jézus így fejez ki: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes“.

Istent imádni és jól cselekedni, ezek azon jellegzetes tulajdonságok, melyek nélkül nem képzelhető el a jó keresztény s így a jó unitárius sem.

Én is Isten nevében és azon érzés nevében, mely az emberi nyomor láttára elfogja minden jó ember szívét, szólitom fel Önöket adakozásra a D. F. E. perselye részére, hogy megkezdhessük a jótékonyság művét.

Ha ezt tényleg megkezdettük és képesek leszünk azt folytatni is, akkor jut el a Dávid Ferencz Egylet minden tekintetben hivatása magaslatára.

Ugyanazon okból a D. F. E. f. év ápril 1-én tartott választmányi gyűlésén következő 4 indítványt tettem, melyeket a választmány el is fogadott:

1-szor. Felkérem a t. választmányt intézzünk újra serkentő, lelkesítő felhívást a D. F. főkegyetekhez a D. F. Egyleti perselyek ügyében, hogy azon általam megindított, nemes czélt szolgáló mozgalomnak valamely jelét látnók. Mert valóban igen szomorú dolog az, hogy annyi idő óta ebben néhol még semmi sem történt.

2-szor. Kérem vizsgáljuk meg, hogy itteni központi D. F. Egyleti perselyünkben mennyi pénz van és azt megállapítva, mondjuk ki, hogy az ezután elkülönítve kezeltessék, mint azt a közgyűlés már a mult évben elrendelte és a mit eddig meg kellett volna tenni, mert annak más rendeltetése lévén, mint az egylet többi vagyonának, azt azon czél megvalósítása végett kell gyarapitnunk.

3-szor. Indítványozom, hogy választmányunk azon ajánlatát terjessze az őszi közgyűlés elébe, hogy az estély jövedelmének fele adassék a helybeli D. F. Egyleti perselyünknek, nemkülönben mindazon adományok fele, melyek ezután, külön meghatározott czél nélkül adatnak a D. F. Egyletnek, szintén oda utaltassék.

4-szer. Még azt is kívánom, hogy a D. F. Egylet tagjait kötelezze arra, mikép minden gyűlésen, melyen részt vesz, minden tag fizet a saját D. F. Egyleti perselyébe 20 fillért. És ezen adakozást kezdjük meg a mai nappal. Oly kicsiny ez összeg, hogy hiszen azt mindenki szívesen megadja. Ezzel is egy lépéssel közelebb jutunk kitűzött feladatunkhoz. Valamely praktikus módját a persely gyarapodásának meg kell keressük, hogy megkezdhessük, ha kicsinyben is a segítyezést.

Kérem gondolkozzanak indítványom felől. Megérdemli azt.

Báró Petrichevich Horváth Kálmán
a D. F. E. elnöke.

Vegyetek szent lelket! *

Kedves és szeretett atyámfia, s ti mindnyájan a kikhez e sorok eljutnak, figyeljetelek és lássátok meg mi történik körültek. Virágillat, életet lehelő, szelid, édes szellő, valamely ki-mondhatlan bűbáj áraszt el mindent. A földön járunk, tudjuk, hogy közönséges emberek vagyunk, a kiknek minden nappal rövidebb az életünk, s mégis megifjodás, új erő száll szívünkbe, egész lényünkbe. A helyett, hogy a földre nehezednénk, érezzük, hogy emelkedünk fölebb, fölebb.

Ily nagy az eredménye a megújult természet hatásának, pedig ennek minden szépsége csak rövid ideig tart s azután elszáll jeltelenül. Milyen nagy lehet a hatása annak a mi nem a földből való! A mi nem itt tökéletesedik lassú, nehéz haladással, hanem onnan származik a hol teljes a tökéletesség: a lélek országából!

Nem lehet másképpen gondolnunk, minthogy a milyen erős a vágyódása a fölfelé haladásra annak a mi földi, éppen olyan erős a vágyódása a szétáradásra onnan a magasból, annak a mi isteni. Valamint ezernyi új élet fakad a természet országában a napsugár melegétől, úgy fakad ezernyi ezer új gondolat, új lelki fölmelegedés, új kijelentés az isteni lélek sugaraiból az emberek között.

Mihelyt elhisszük a lélek hatásának határtalan kiterjedését, egyikről a másikra s onnan mindenkire, azonnal megkezdődik bennünk és közöttünk a léleknek ama munkássága, a melynek legremekebb eredményét az első keresztyényeken észlelték, kiknek szívökben és lelkökben egygyé lett, s az egységben oly erőt talált, hogy azóta hódít mindenfelé. Nem ismer határt, nem ismer akadályt. Nincsen olyan áldozat, a melyre kész ne volna, nincsen olyan kitartás a melyre ereje ne volna.

Olyan ez, mint a tavaszi napsugár, mely a mustármagból nagy fát növel, egyetlen virágbimbóból egész csokor virágot s ugyanannyi gyümölcsöt, azzal a különbséggel, hogy a mi a lélekvilág nagy kertjében születik és terem, az halhatatlan, vagyis élete, a helyett, hogy mái vagy holnapi lenne, mindig meglevő és előre haladó. Előre és fölfelé, mignem látja a megnyilatkozott eget és megismeri az Isten örök birodalmába vezető utat

Oh mily fölséges, mily isteni élvezet a lélek világának kedves illatu virágai között járni, elmélkedni. Mily boldogság a lélek ereje által egygyé olvadni és egységben élni!

* Dr. Boros György dékán az unitárius papnevelő intézet növendékeit ezen levél kíséretében küldötte a pünkössti ünnepekre.

Van-e a ki erre a boldogságra ne óhajtozna? Távol legyen. Hiszen az nem tudná becsülni azt a mi legdrágább kincse. Bizony szüksége van lelkünknek arra az égből jövő lelki ajándéokra, a mely mindnyájunkra kitöltetik s némelyekre oly mérték fölött, hogy ők azután tovább terjeszthetik.

Legyen áldott és megszentelt pünkössti ünneplésök!

Fohász.

Csak arra kérlek Istenem:	Mig tárva, nyitva van a menny:
Oh addj erős hitet nekem!	Nem mocskol addig földi szeny.
A mely remélni, túrni tud,	A szívben égi bék lakik,
Ha sivatagra visz az ut . . .	A kín: gyönyörre változik.
Oh addj erős hitet nekem!	Oh addj erős hitet nekem!

Epeszthet szomj, vágy, gyötrelem,	A kín, a küzdés, földi baj?
Inség, nyomor járhat velem,	Gyorsan letün, gyorsan lefoly . . .
Csattoghat villám, fergeteg,	S a ki nemesen küzdi át,
Bánthatnak hitlen emberek:	Visel majd égi koronát!
Oh addj erős hitet nekem!	Oh addj erős hitet nekem!

A Golgota, a fakeszt	Nem a jutalom kell nekem!
Legyen bár sorsom: nem ijeszt . . .	Én Isten kedvét keresem.
Kik szent eszméért küzdenek	Ember akarok lenni itt,
Tudhatják hogy elvérzenek . . .	Kit a szentlélek lelkesít.
Oh addj erős hitet nekem!	Oh addj erős hitet nekem!

Oh addj hitet jő Istenem,
Oh addj erős hitet nekem,
Hogy szent fiadnak nyomdokin
Vezéreljenek vágyaim.
Oh addj erős hitet nekem!

Rédiger Géza

A mi jámbor házi állataink lemondottak sok ősi szokásukról: a házi szárnyasok a porból, melyet egykedvűen kapargálnak, csak úgy félszemmel nézik a széditő magasban fönnpülő fecskéket, a darut és a sast, de néha ők is fölrepülnek az ől fedelére, vagy a kerítésre s onnan nagy zajjal, lármával elrepülnek jó messzire s látszik, hogy nagy örömük telik benne. Az embernek is néha kedve jó, hogy a földiek közül kirepüljön oda, a hol tisztább a lég, édesebb az illat, gyorsabb a haladás, kedvesebb a földies gyarlóság, több az istenies tökéletesség.

Olajág.

Áldozó csütörtökön nagy meglepetésre virradt a budapesti unitáriusoknak szép kis imaháza! Az Ur asztalára egy egészen új, nehéz himzéssel ellátott kék selyem terített borítottak, hogy a kedves konfirmálandó gyermekek számára készített bort és kenyeret, minél szebben terített asztalra helyezhessék; mire pedig az Ur asztalának fiatal arczu védői megérkeztek a szószelekről egy kék alapon himzett fehér galamb terjesztette feléjük hó színű szárnyait, csőrében a béke olajágát tartva!

A gyönyörű ajándékot egy jótékonyágáról és fenkölt lelkiületéről széles körökben ismert — a szó teljes és *legszebb* értelmében vett *evangélium* szerint reformált hitű nő: *Solymossy Mária* készítette a konfirmálandó növendékek tiszteletére. Az ő keze munkája ékesíti Budapesten a *calvinista* templomokat, a *lutheránus* templomot és világosan látó szemével, éles megfigyelő tehetségével nálunk is felismerte az *evangélium* szellemét, áldott szívével megérezte Jézusunk jelenlétét és igazságérzeténél fogva, kezének fáradságos munkájával: *olajágat* hozó galambjával kívánt minket is egyesíteni a többi protestans egyházakkal.

Legyen áldás békés szívéből eredő munkálkodásán, nekem pedig bocsássa meg, hogy bár jól ismerem önzetlen szerénységét, nem tudom megállni, hogy én is ne nyilvánosan mondjam el összes unitárius társnőimmal egyetemben szívünk legmélyéből jövő hálás köszönetünket!

Perczelné Kozma Flóra.

A Dávid Ferencz Egylet köréből.

A *budapesti Dávid Ferencz Egylet* folyó év május hó 2-án d. u. 6 órakor tartott felolvasó ülésével bezárta a második egyleti évet. A felolvasó ülés műsora méltó volt hét éves működéséhez. A szép műsort *Krausz Gusztáv* »Orgona ábrándja« nyitotta meg. Ezt követte *Molnár Berta* operaénekesnő szép éneke. *Schubert* »A mindenható« című remekművét énekelte *Fábry Edéné* egyletünk lelkes és zseniális tagja orgona kísérete mellett. Imát mondott *Józan Miklós* esperes. Mint mindig úgy ezuttal is elragadta magával az ájtatos hallgatóságot. Ezután *Lederer Imre* remek hegedűjátéka következett. Nagy tehetséggel adta elő *Bach és Goldmark* »Suit«-jeit *Krausz Gusztáv* orgonakísérete mellett. Az estély fénypontja dr. *Boros György* »A biblia mai világításban« című felolvasása. Nagy szabadsággal és a tradíciókkal való merész szembeszálással helyezte a bibliát irodalmi termék nivóra, hogy ismét felemelje mert hiszen a földön a legtöbbet ér az ész, a szellem, a lélek munkája. Most sajnáljuk csak igazán, hogy

nincs erő, vagy inkább hiszem, hogy nincs vállalkozási szellem, a bibliának az eredeti szövegből való hűséges lefordítására. Sokat nyerne vele az irodalom és az emberiség. Ez juto t eszembe a felolvasás végighallgatása alatt, melyet nagy figyelemmel hallgatott végig a nagyszámú közönség. Csak azt sajnáltuk, hogy nem jöhetett el maga a szerző, látta volna azt a lelkes figyelmet melyet műve keltett a közönség részéről. Mindezt, megvallva az igazat, nagyban pótolta az, hogy a tudós theológus beszédét egy-letünk büszkesége Perczelné Kozma Flóra olvasta fel. Így a tudós tanár munkája méltó felolvasóra talált s így észben kárpótolva az a hiány melyet Boros György dékán meg nem jelenése okozott. Az eszmékben gazdag felolvasást bővítette *Murányi Farkas* Sándor költeménye. A szabadságharcz vitéze fiatal erővel irta meg és szavalta el »Izzó tüzek« című költeményét, erő és gyengédség, harc és béke együtt hangzottak el ajkairól, kikelve minden ellen a mi gyűlölet, babona, sötétség, korlátoltság, szeretettel és tisztelettel véve körül mindent a mi szeretet, fölvilágosodottság, világosság és szabadság. Lelkesedett és lelkesített, magával ragadott mindnyájunkat. A szép műsort *Krausz* Gusztáv szép »Orgona ábrándja« zárta be. A felolvasó ülés után a »Förster« téli kertjében gyűltünk egybe megtöltve teljesen a nagy termet. Itt vig pohárcsengés és éljenzés között köszöntötte fel egyletünk buzgó és lelkes elnöke *Ürmösy* Miklós osztálytanácsos dr. *Boros* Györgyöt és *Murányi Farkas* Sándort; *Józan* Miklós esperes *Lederer* Imrét és *Molnár* Berta opera énekesnőt és *Hattala* Péter egyetemi tanár tanulságos beszéd kíséretében *Perczelné* Kozma Flórát. *Lederer* Imre is elővette hegedűjét vacsora közben és egy kurucz nótát és egy népdalt játszott nagy tehetséggel és igazi magyar érzéssel. Az éj késő óráiban oszlott szét a társaság azzal a meggyőződéssel, hogy egyletünk nem csak életképes, hanem missióra hivatott.

Ujvári László.

Az udvarhelyköri D. F. fiók-egyletből.

Az udvarhelyköri D. F. fiók-egylet május 15-én Városhalván tartotta ez évi rendes tavaszi ünnepélyes közgyűlését. Ezt a gyűlést méltán sorolhatjuk ama szép lefolyásu, gazdag tartalmu és eredményes gyűléseink mellé, a milyenekről utóbbi időkben leszámlalhattunk, sőt mintha növekednék, izmosodnék az élőfa. Mintha mind nagyobb tért hódítanánk az egylet részére. Mintha az érdeklődés mind nagyobb mértékben nyilvánulna. Városhalva különben is arról nevezetes, hogy ott a Péter Sándor lelkész fáradhatatlan buzgólkodása következtében a legtöbb tagja van egyletünknek a nép közül. Ezek mind végig kitartottak, sőt dicséretükre legyen mondva, hoztak magukkal

ujabb tagokat és érdeklődőket Jánosfalváról és Zsomborról, a kikkel együttesen még a közelebbben is részt vettek. Most már közeledünk a cél felé. Mennél többet tudunk megnyerni a nép közül ügyünknek, annál biztosabb talajon állunk.

Az ünnepélyes rész a templomban d. e. 10 órakor kezdődött. A gyülekezet egészen megtöltötte a csinos és, ez alkalomra, virágokkal diszitett templomot. Buzgó és áhitatos gyülekezeti ének után Kádár Lajos gyepesi lelkész mondott imát és Ján. ev. 3 r. 19 v. alapján egyházi beszédet, melyben a krisztusi világosságot magasztalta a vakhit és babona sötétsége ellen. Sándor Gergely elnök alapos és részletes megnyitót mondott, melylyel általános hatást gyakorolt a gyülekezetre. Szavaltak Herman Ilona k. a. és Demeter Dénesné tiszteletes asszony kinek sikeréről hangosan beszél a sok köny, melytől kevés szem maradt szárazon a templomban. Felolvasott Sándor Mariska k. a. „Nő az egyházban“ czim alatt, melyben éles megfigyelés után szép szavakban festette a nő vallásos és egyházas hivatását. Gondolom, hogy e szép felolvasással a „Nők Világa“ olvasói is megfognak ismerkedni.* Az egyes darabok között Ajtai János orgona kísérete mellett Ürmösi Károly énekelt a közönség nagy gyönyörűségére, mely élvezet nyújtásáért lelkes taps lett a jutalmuk.

A templomból a temetőbe vonult a közönség. A városfalvi egyházközség hálája jeléül Máthé Sándornak, egykori kedves papjának, a sírjához csinos emlékkövet emeltetett, melyet ez alkalommal kívánt leleplezni. Az egyházközi dalegylet szívreható éneke után, gyönyörű beszédet mondott Demeter Dénes karácsonyfalvi lelkész, mely alatt lehullott a lepel a sírkőről. A sírkövet az egyházközség gondozásába vette ifj. Gedő Zsigmond gondnok, a ki értelmesen és nyugodtan előadott beszédében fejtette ki, hogy vigyázni fognak a sírköre is; de ha azt mégis az idők vihara nem kimélné, megmarad a néhai lelkész emléke a nép szívében, honnan azt semmi sem fogja kitörölni. Pál Ferencz a család nevében mondott köszönetet szíves szavakban. A temetői ünnepélyt karének, egy bus özvegy és egy keseredett lelkű árva hangos zokogása, zárta be.

Végül a iskolában hivatalos ügyek intéztettek el. Mult évi számadás olvastatott és fogadtatott el. Jelentést tett Gál József a könyvtárról stb. Bejelentetett hat új tag. Elnök jelenti, hogy Kovács Sándorné Zilahról 2 koronát küldött az egylet perselyébe. Lelkes éljenzéssel fogadtatik. Szintén a perselybe adkoztak: Egyed Ferenczné alelnöknő 3 kor., Török Lajosné Da-

róczról 2 kor., Ravasz Miklós 1 kor., László Pálné, László Anna, Máthé Lajosné 40—40 fill., Kisgyörgy Zsuzsa 20 fillért.

A papi háznál mintegy 80—100 teritékü közebed volt, melyen lelkes hangu pohárköszöntők hangzottak el. Szép eredmény kísérte a Péter Sándor beszédét, melynek hatása alatt a jelenvoltak mintegy 72 koronával gyarapították az ifj. Máthé Sándor nevén álló urvacsorai alapot.

Pásztor.

Pályázat.

A Murányi Farkas Sándor és neje Bányay Agnes 1000 firtos alapítványára pályázat hirdetik:

Az alapítványnak 1902 évi kamatjából egy jutalom 100 kor. pályadíjúl kitűzetik.

Föltételek. 1. Pályázhatnak oly unitárius lelkészek és lelkészjelöltek, a kik az 1902. és 1903. évben léptek a lelkészi pályára, vagy a kik lelkészi állásukat még nem foglalták el ugyan, de a püspöki kinevezést már meg kapták.

2. Ezen pályázat hetedik pályázat lesz. Az alapító levél 5. pontja értelmében előnyben részesül az az ifjú, a ki a tehetség némi jelével, a valláserkölcsi és hazafias költemények írásában már kitűnt.

3. Pályázó köteles írásban folyamodni a jutalomért. A folyamodást föl kell szerelni szigorlati bizonyítvánnyal, kinevezési okmányokkal és nyomtatásban vagy írásban levő dolgozatokkal és a theologiai önkézőkörben végzett munkálkodás hiteles kimutatásával. A dolgozatokat tisztán leírva és összefűzve melléklendők.

Az összes folyamodók között előnyben részesülnek, ha a föltételeknek különben is megfelelnek, a *kolozsi Farkas Mihály egyenes leszármazói*.

4. Arra az esetre, ha a 2-ik pont alatt körülírt föltételeknek megfelelő pályázó a lelkészi szolgálatban levő, vagy kinevezett lelkészjelöltek között nem találhatnák, pályázhatnak azok is, a kik még nincsenek kinevezve, ha számíthatnak arra hogy legalább egy év alatt ki fognak neveztetni. Az ilyeknek a jutalom csak akkor fog kiadni, mikor a püspöki kinevezést benyújtják.

5. A nyílt pályázatok az Unitárius Papnevelő Intézet dékánjához f. évi jun 30-ig nyújtandók be.

6. A pályázatok a Papn. Int. bizottsága elébe fognak terjesztetni, ennek lévén tiszte a megvizsgálásról és javaslatlételről

gondoskodni. A pályalyadíjak kiadása, vagy ki nem adása fölött az E. K. Tanács határoz.

7. A pályadíj. a mennyire lehetséges, a nyertesnek ünnepelesen fog átadatni. A pályázat eredménye és a pályadíj nyertességének neve az Alapítványi Emlékkönyvbe fog bevezettetni.

Az Unitárus Papnevelő Intézet Bizottsága határosatából.

Dr. Boros György
dékán.

Bulyovszkyné Szilágyi Lila ünnepeltetése az unitárius kollégiumban.

E nagy színművésznő neve örökre föl van jegyezve az unitárius ifjuság jóltevői közé. Nem is maradt hálátlan hozzá az ifjuság. Midőn pár napig városunkban tartózkodott, kapva kapott az alkalmon, hogy őt méltóan ünnepelhesse. Május 24-én midőn megjelent a kollégiumban az ifjuság a diszteremben várta, hol az egész tanárikar jelenvolt. A dalárda a »Szózzattal« fogadta s még néhány szép kurucz nótát énekelt. Az ifjuság részéről Márkos Béla VIII üdvözölte lelkes szavakban. A dicsőségben megőszült, kedves művésznő könnyes szemekkel, meghatottan köszönte meg az ifjuság és tanárikar hálás elismerését, ünnepelését. Megható szavai, az ő kiapadhatatlan szellemességének és nemes gondolkodásának megnyilatkozásai, körülbelül ezek voltak:

Most igazán zavarban vagyok. Nincs az a művésznő — bármennyire nagy legyen tehetsége és készütsége — ki sűgóra ne legyen szorulva. Azért mégis azt hiszem, hogy ebben a felejthetetlen pillanatban kifejezhetem azt, a mit szívem érez, mit önöknek boldog emlékektől áthatva szeretettel mondani akarok. Kítűnő öreg tanárunk Nagy Lajos szíves meghívására — kinek nagyon sokat köszönhetek, ki annyi jót tett velem s verseivel is sokszor elhalmozott — leakartam jönni a »Mátyás király« szobor leleplezésére. Családi körülményeim meggátoltak. Mint Kolozsvár szülöttje eljöttem most — lehet utóljára — hogy meglássam ezt a várost és önöket is kedves koll. ifjuság! A véletlen műve, hogy 70 éves születésnapomat itt értem meg. Ne higgyék, mintha azért jöttem volna éppen most, hogy ünnepeltessem magamat. Óh a tűnő évszámok nem okoznak örömet, azok inkább elszomorítják az embert!

Midőn önöket ebben a szép, páratlanul diszes iskolában látom és szívem egész szeretetével üdvözlöm — kérem — tartsanak meg szíves emlékülben. Ne szünjenek meg a hazai művészetet pártolni ezután se. Önök a multban is legjobban pártolták az összes ifjuság között, mi nemes gondolkodásra, érző szívre mutat.

Én tanubizonysága vagyok elődeik nagy művészet — szeretetének, kik pályám kezdetén annyira ünnepeltek volt s olyan sok dicsőítő — de meg nem érdemelt — verssel elhalmoztak. Az a szomorú helyzet, melyben édes hazánk akkor volt, engem külföldre üldözött. Itt kellett hagyjam nemcsak e várost, hanem a fővárost is, hol irodalmilag is működtem erőmhöz képest a színművészet terén. El kellett hagyjam hazámat. Azért szívemben és lelkemben jó honleány maradtam mindig. Amit külföldön szereztem — hírnevet, vagyont — haza hoztam mind. Adtam abból önöknek is, az igaz keveset, mert akkor több nem telt. Fájdalom most sem növelhetem meg azt csak 200 koronával. De van mégis, *van 11 sorsjegyem s bármelyik nyerjen, felét lábaikhoz teszem.*

Legyenek derék ifjuság, méltó utódok. Szeressék tanáraikat. Lángoljon szívökben a hazaszeretet. Törekedjenek minél többre a jóban, a nemesben! Szeretnék mindnyájókkal kezét fogva elbúcsuzni, de jobbomat nem adhatom, mert egyik újja beteg. Pap sem vagyok, azért nem áldhatom meg. Adják önökre Istennek áldását tanáraik, kiváló előjáróik! Ha fölmegegyek az égbe, imádkozni fogok, hogy önök is tanár urak, legyenek 90 évesek, mert önökre nagy szüksége van ennek az ifjúságnak!

Szünni nem akaró tapsvihár keletkezett e beszédre. Azt a hatást leírni lehetetlen. Marközi Béla VIII. elszavalta Györffy Józsefnek: »Népzománcz« című költeményét, mely egyike a Bulyovszkyné alaptól idáig megjutalmazott 22 költeménynek. Abrudbányay Ede VII. g. o. t. följújtotta Nagy Lajos tanárnak ezt az igen kedves költeményét: »B. Szilágyi Lillához«. Aztán átadta a nagy babérkoszorút dr. Gál Kelemen igazgató, ismertette a művésznő életrajzát s különösen azt, hogy mint üzték ki hazájából és ő megbocsátva, mint hagyta hazájának azt, amit idegenbe szerzett. A koszorú átvételénél ismét megszólaltak a nemes adakozó ékes hangjai:

A ngs. polgármester úrnak mondtam volt, hogy temetésemre küldjenek a kolozsváriak egy koszorút. Könnyeim között is örvend a lelkem, hogy ettől az intézettől is kaptam, melyhez oly sok kedves emlék fűz. Hálaomat és köszönetemet nem róhatom le jobban, mintha e nemzeti szalaggal elátott koszorú leveleit megszáritva legkedvesebb emlékeimhez teszem. *Hogy gyermekeimen kívül ez lesz koporsómon az egyetlen koszorú, azt ígérem!*

Ezután beírta nevét az »Emlékkönyv«-be és elmondott egyet mást — meglátva arczképét — abból a boldog időből, mikor azt az ifjúságnak ajándékozta. Az emlékezetes ünnepély után megnézte a kollégium berendezését s fölkereste az ebédelő, a lelkesedéstől még mindig kipirult arczú ifjúságot. Emlékét örökre az intézetbe hagyta, mely büszkén fogja őrizni mindig! **Rofkár.**

Egy kép a jelenkori vallásos buzgóságról.

Az elmúlt nagy idők buzgó áldozatkészsége támadt fel a *Homoród-Jánosfalvi* község derék unitárius népében, a mely annál dicséretreméltóbb, mivel az egyházközség és a polgári község tagjaiban a vetélkedő buzgóságot emeli, hogy melyik félen legyen a dicsőség, az érdem.

Ugyanis a hivek kebelében már régebb idő óta ébredt ama nemes vágy, vajha teremthetnének egy olyan alapot, mely jövődöben a kepe és esetleg más terhek enyhítésére szolgálna! A nemes vágnak ugylátszik rügyfakadását, virágnylását meghozta az ébredés tavaszi szellője. A polgári község, jobban mondva birtokosság nem régiben szerzett 30 holdnyi birtokot, kicsiny közlegelője nagyobbitására s miután a könnyebb kezelés érdekében csere útján közlegelője mellé helyezte, mielőtt átadná rendeltetésének, közakarattal megegyezett abban, hogy egyszáz véka zabot vesz kölcsön s azt közmunka útján elveti, learatja, elcsépeleteti és ezután értékesíti s az így nyert jövedelmet egy nagy czélt szolgáló alap kezdetül fogja letenni.

A vetélkedés pedig abban nyilvánult, hogy azon 100 véka vetőmagot vajjon a kebli tanács vegye-e kölcsön, avagy a közbirtokosság, a mely ugyan majdnem egy, mivel az egész község unitárius, de annyiban mégis dicsérendő, mivel ha utóbbi lelkesedése előtt engednek, ugy a kölcsön terhét a közbirtokosság érzi s a földnek és vetőmagnak újándéka egyedül az ő dicsősége leend.

Hogy ez elhatározás nem olyan füstbe ment terv, avagy szalmuláng lelkesedés vala, arról tanúságot tesz az az 50—60 eke, mely egy folytában az elhatározás utáni napon az uton végig vonult a lelkes eszme megvalósításának első kezdő munkájára; melyen, hogy Isten áldása legyen, minden igaz unitárius óhajta.

Jánosfalva községének e ténykedése pedig nem egyedül álló, a mint az alábbiak bizonyítják. Ugyanis az ezelőtt egy pár évvel nagy hirtelenséggel felépített papiház költségeire az egyházközség közalapja felemésztődven, annak helyreépítésére, valamint a zsinati költség terheinek hordozására — mely rovatál alakjában nehezedik az egyházközségekre s azok belső embereire egy-egy darab földnek évi hasznait ajánlotta vallásos lelkiületének megnyilatkozásául a közbirtokosság az egyház ol-tárára.

Az ilyen tettek az örök emlékezet könyvében kitörülhetetlen betűkkel vannak feljegyezve.

Az ilyen utódok méltók a buzgóságban és áldozatkészségben rég elkunyt, dicső emlékezetű ősokhöz!

Ámde nemes tettök — mely magában dicséri önmagát — példányképül kellene hogy legyen a többi székely községek s azoknak közbirtokosságai előtt; kik igen sok helyen tizezrekre menő javakkal rendelkeznek, mit sok esetben nyomtalanul és jeltelenül a semmiség mindent elnyelő örvényébe alácsüszte nek kárára a jelennek és átkára a jövőnek s a jövő nemzedéknek.

Istenem! milyen szép és nemes eszméket lehetne ugy a polgári, mint egyházközségekben megvalósítani, örök emléket emelni s a szeretet magasztos munkájában részt venni azon százakkal és ezrekkel, melyek évek folytán a meggondolatlanság s más ezer emberi gyengeségek miatt megsemmisülnek, kárba vesznek, testet puhitanak, lelket és jövő nemzedéket ölnék és tönkre tesznek!

Vajha e nemes és buzgó cselekedet, — melynek párjára Jánosfalva szomszédságában s még több helyt is ráakadhatunk — fényét hintené a vallásos buzgóságban aláhanyatlott községekre s azok népére s közbirtokosságaikra s tetre serkentő szavát ilyenképen hallatná: Föl székely nép, Istennek népe! föl a buzgóságra, áldozatkészségre! Nézz a megdicsőült ősök nemes alakjára, s nemes buzgósággal lépjél a nyo nába!

Ilyen unitárius népet mindenhol s akkor a jelenben megállunk s a jövőtől nem félünk!

Figyelő.

Angol előadás Magyarország és Erdélyről.

Az angol unitárius magyar missiója kifogyhatatlan Uton, utfélen hirdetik a Magyarország iránti barátságokat. Szeretetük áldozatra is ragadja Nem minden jut tudomásunkra, a mit mivelnek, s az sem mind adhatjuk nyilvánosságra, a mit megtudunk, de a következő sorok elől nem zárhatjuk el lapunkat.

Davies lelkész ur az a derék ifju lelkész, a ki a Hymnust egy nap alatt kitünően megtanulta énekelni, márczius 27-én Irlandban, Belfortban, hol ő a mountpottingeri templom papja, előadást tartott: Magyarországi és erdélyi utjáról. Davies ur tüzetesen ismertette az 1901. évi kirándulás reszleteit 50 vetített képen mutatta be utjok kiválóbb helyeit.

Davies úr a gyülekezet énekkarát megtanította a Hymnus ra, Szózatra és más három magyar énekdarabra. A Hymnust

és Szózatot magyar szöveggel, a többit angolul énekelték. Davies ur és kedves neje Lawrence urnő, a kit e kirándulás alatt ismert meg és azután vett nőül, 2 éneket énekelték a 101 magyar népdalból. Daviesné urnő a Rákóczi indulót zongorán adta elé.

Az előadást is, meg az énekeket is rendkívül jól fogadta a hallgatóság. Sokan kifejezték óhajukat, hogy ők is szeretnék meglátogatni Magyarországot.

Davies úr és neje szorgalmasan tanulják a magyar nyelvet, olvassák az Unitárius Közlönyt s remélik, hogy előbb-utóbb újból megfogják látogatni magyar barátaikat.

Legszívesebb üdvözlétet küldenek mindazoknak, a kikkel ittjártukkor találkoztak

Még azt is megemlítjük, hogy Davies úr a templomában egy isteni tiszteleten mind csak magyar egyházi énekeket szándékszik előadni. Most szorgalmasan készül rá. Isten segélje!

Jehova vagy Jahve?

Ujabb időben szószékeinkről is lehet hallani a megszokott Jehova Istennév helyett a valódi héber nevét Istennek: Jahve. Eljő az idő, mikor mindenki ezt fogja használni, mivel átjártják, hogy ez a helyes, a másik téves. Meg van ennek az állításnak a tudományos bebizonyítása is, de mi itt nem arra fektetünk súlyt, miután föltesszük, hogy olvasóink jóba veszik azt az állításunkbat, hogy ma már minden számottevő biblia magyarázó tudja, hogy ezt e ferditést Kr. u. 1520 körül vették használatba. Miután a biblia ezután terjedt el, természetes, hogy azazal a ferdités is elterjedt.

A zsidó istennév így nem jelent semmit a keresztényeknek, a zsidóknak jelenti, hogy csak a magánhangzóit szabad olvasniok, ellenben a mássalhangzókat mindig egy másik istennévtől veszik kölcsön: *Adonájától*.

Ezzel azt is elárulták, hogy a magánhangzók is ehez a szóhoz tartoznak. Hogy ez így van még a magyar írásból is rá lehet jöni, mert a Jehová *o* és *a* hangzói ezt mutatják. Az *e* hangzót Adonájban azért nem használhatja, mivel az eredeti zsidó szóba a fél *e* betűt megkellett erősíteni *a*-vá, a ki pontos akar lenni, az Jahvé-t mond. Jehova éppen olyas valami, mintha Kolosvár helyett ezt írnék: Kelisvár.

Ulár Pál
és
Mózes András.

Egy hónap alatt két hatalmas oszlopa dőlt ki az unitárius kollegiumnak. Oly erős volt mind a kettő, hogy senki sem gondolta, hogy még 10--20 évig ne szolgálhassanak, ha kedvök úgy tartja. Szerették is a munkát. Ez volt életök. Szerették az ifjúságot. Ez volt virágos kertjük. Testi szerkezetük, lelkük kedélye sokban hasonlított egymáshoz, pedig egyik a távol keleten, másik a messzi északon született. Itt a nyilvánosságnak és az emlékezetnek szánt helyen is hadd találkozzanak és el se váljanak.

Ulár Pál

szlt. 1838. jan. 20. mgh. 1903. ápr. 5.

1838. jan. 20-án született Nógrádon, r. kath. vallásu szülőktől, atyja váczai püspöki uradalmi gazdatiszt volt. Ötön voltak testvérek. Két nőtestvére Krontaller Józsefné és Perémi Gáborné, s fiútestvére *István* szentesi apátplébánus ma is élnek. Pál kitűnő nevelést kapott Nógrádon és Váczon. Szerzetessé lett, de szabadság után vágyódó lelke nem engedte, hogy ott maradjon 1856-ban Faton, egy év múlva Déván, majd Sátoralja-Ujhelyen, Máramaros-Szigeten és Veszprémben tanított. Itt a püspökével összeütközése volt. Miután Váczon és Kis-Szebenben mint tanár és egy ideig mint igazgató működött. 1865 ben Kolozsvárra helyezték át, mint már fölszentelt áldozót. Szabadelvű gondolkozásával nem fért össze a szerzetesi életmód és rendszer. Elhatározta a kilépést. Simén Domokos tanárral kötött ismeretsége és barátsága az unitárius egyházba terelte. 1873-tól haláláig állandó és hűséges tanára volt az unitárius kollégiumnak.

* * *

A papi és tanári pálya az, a melyet *elhívadás* nélkül nem lehet teljesíteni. Ő nem robot-munkának tekintette a tanári pályát. hanem *gyönyörűségnek*. Bizonyoságot tehetek erről én, aki vele harmincz évig működtem. Ketten maradtunk csak a régi gárdából, most már ő is elhagyott. Ő, a *jó tanár*, a mint tanítványai nevezték; ő, a kinek főjellemvonása: alapos tárgyismeret, példás buzgóság, igazságszeretet, szerénység, fáradhatatlan kötelességtudás, szeretetreméltó modor voltak. Nemes tulajdonai kedvelté tették az emberek előtt s emléke örökké élni fog közöttünk.

Ha bántották, ha sértették, megbocsátott, Szókratésnek és Jézusnak, a két nagy emberbarátnak példáját követve, a kiknek elveit hivatásszerűen hirdette is. Megbocsátott, mert elve volt, hogy »a sirnál késő a bocsánat«.

Mint Szókratés és Plato tanítványa, a kinek örökbecsű alkotásait ismertette az ifjúsággal, mestere lett maga is e nagy szellemek tanításainak. Eszményképül állítván őket tanítványai elé, eszménykép lett maga is az idealizmusban.

Mint jó és engedelmes fiú, híven követte édes atyja akaratát s így öltötte föl a papi palástot, bár szabad gondolkozása arra a térre utalta, a melyen magasztos pályáját befejte.

Szive tele volt gyöngéd szeretettel s finom érzéssel a családi tűzhely üdvei iránt. Minta férj lett, esküjéhez híven, el nem hagyta hitvesét. «sem boldogtalan, sem szerencsétlen állapotában.» Vele тұrt, vele szenvedett zugolódás és panasz nélkül, fenséges bölcsességgel hordozván az ő keresztjét.

Mint szerető testvér és rokon igaz barátsággal ölelte magához övéit nem sajnálva áldozatot, fáradságot, feláldozva saját nyugalmát, kényelmét, hogy méltóvá tehesse őket *önmagához*.

Mint kartárs szeretetreméltó, gyöngéd és türelmes volt.

Mint Kolozsvár város polgára is ugyancsak kiérdemelte polgártársai szeretetét és nagyrabecsülését. És ha a Gondviselés különös kegye nem teljesíti vala abbeli vágyakozását, hogy szülőföldre porával egyesülhessenek porai, ahol az ő *«kedves, drága forrón szeretett unoka húga, Erzsikéje»* és gyermekei gondozhatják azt a kis hantot, a hol átment az örökévalóságba, hanem küzdelmei színterén érte volna utol mindnyájunk végzete, a halál : barátainak, tanártársainak, tanítványainak és tisztelőinek mily óriási részvéte kíséri vala ki az utolsó nyugalóhelyre !

Az ő példája vezetni fogja azokat, a kik az ő nemes élete tanulságait megértik és abban a magasságban, a mely az ő ideális gondolkozásához méltó, találkozni fognak egykor vele mindazok, a kik hozzá fel tudnak emelkedni.

Kovács János

Mózes András

szül. 1837. — Megh. 1903. ápr. 22.

Vasárnap reggel volt A harangok hívó szavát föl váltották az orgona mélabús akkordjai. A bevezető játék újra ismétlődik, az első ének elhangzik. Nyugtalanság vesz erőt a szépszámu gyülekezeten, mert a pap széke még mindig üres.

A papi házban ijedten szalad mindenki a dolgozó szobába és ott, karos székében, oldalt dülve találják a papot. Szava már csak nehezen érthető. Már nem mozdul karja. Még egy sóhaj „vajjon ki fog prédikálni“, s azzal befejeztetett Mózes András kolozsvári lelkész-tanár papi működése.

A következő négy nap alatt még övéi között volt, de már nem lélekben. Ápril 22-én reggel elszállott az utolsó sóhaj, s

kitört az eddig elfolytott emésztő fájdalom az édes atyáért, a nemes szívű jó rokonért, a hűséges barátért, a szorgalmas tanárért s a kitűnő papért.

Kolozsvár városban szájról-szájra járt a lesújtó hír, mert Mózes Andrást mindenki szerette és nagyra becsülte.

Arczának jóságos vonásai, szavainak őszintesége, egyszerű, de nemes egyénisége, páratlan szorgalmu munkássága, állandó tiszteletet és szeretetet biztosított neki. Midőn arczképét bemutatjuk nemcsak a baráti kötelességet, nemis a vezető férfiú iránti tiszteletet rójuk le, hanem emléket óhajtunk állítani, melyről a ki rá néz, s főleg az ifjúság azt olvassa le: boldog a ki szeretni tud, mert az szerettetni fog; boldog az az egyház a melynek önzetlenül lelkes vezérei vannak, mert van kinek példáját kövesse az ifjúság, hogy még nagyobb legyen elődeinél.

Mózes András 1837-ben született Ürmösön, tehát éppen akkor, a mikor az önzetlen hazafiság újból izzásban tartotta a sziveket szerte a hazában. A szülői háznál beszívta az egyszerűség és a munka szeretetét. A falusi iskola tanítójának inkább csak félelmet és remegést köszönhetett, tudományt vajmi keveset. Atyja, ki szorgalmas és takarékos földmives ember volt 6 gyermek közül őt, mint második fiút szánta a tanulói pályára. Jól számított, mert fiában nemcsak az ernyedetlen szorgalom, hanem a szép tehetség is megvolt. Midőn Székely-Kereszturt másfél évet eltöltött a szabadságharcz kitört, a még csak 11 éves fiú hazakerült és 3 évig otthon maradt, hogy az alatt lássa a magyar nemzet sokféle ellenségeinek kegyetlenkedését Ürmösön, hol nem csak oláh, osztrák, hanem orosz is garázdálkodott.

1851. ősztől kezdve, mind haláláig a tanulói s később tanítói pályán maradt. Soha sem volt zajos természetű, de annál kitartóbb. Tanulótársai között a legjobbakkal versenyzett az önmegtágadó nélkülözésben s a laukadatlan munkásságban is. Mint papnövendék a Josika családnál a magyar nyelv és történelem tanítója lett a fiatal báró leány Emma mellett, ki később gróf Bély Ákos főispán neje lett.

1863-ban Székely Kereszturt lett osztály-tanító és iskola-főnök. Szeretettel voltunk iránta, mert szelid, igazságos és pontos

ember volt. Az iskolában lakó székely fiuk lelkére nemesítőleg hatott. Szerették is.

Itt az egyházi szónoklásban szorgalommal gyakorolta magát; s meg is alapította jó hírét annyira, hogy az abrudbányai tekintélyes egyházközség egyhangulag megválasztotta papjának.

Mózes András

szül. 1837. — Meghalt 1903. ápril 22.

1866-ban kezdődik papi működése. Mózes a szerény, de mindenben kiváló munkás ifjú pásztor egyházában, városában vezérszerephez jutott. Az egyházközséget fölvirágoztatta a hitbuzgóság áldozataiból. A harangok, a papi ház, a városi dalárda mind az ő buzgalmának köszöni létrejöttét. Itt alapított családot szeretett, kedves nejével Szakács Idával, a ki mindenben hűséges élettársa és segítője volt

1881-ben a közbizalom a kolozsvári egyház papjává és theologiai tanárrá szolította. Az élete delén levő erős férfi meg

nem mérhető munkát végzett el mint pap, tanár és különösen mint az E. K. T.-ban pénzügyi jegyző és számvevő. Az egyháznak mindig növekvő vagyona az ő munkáját is növelte, de semmit el nem hanyagolt. Barátai s főleg családja tagjai sokszor figyelmeztették, hogy a szakadatlan éjjel-nappali munka megfogyja törni erejét és egészségét. De ő csak a kötelességet ismerte, s arról le sem mondott semmiért.

A hosszú évből egy rövid hónapot az egykori kedves helyen, az első otthonban, Abrudbányán töltött családjával együtt, öccse Mózes Mihály lelkész és sógora dr. Nagy Károly házánál. Mindig megújulva tért haza, hogy elkészüljön az egyházi évi gyűlésekre, hol a számadások és költségvetések terhének elviselése sok gondot adott neki.

Ha Mózes Andrást a munkától távol, a maga egyéniségében vizsgálom, éppen olyan egészsznek és egységesnek találom a milyen széttagolt volt a sokféle hivatalban. Így szerettük őt igazán, mert így megnyilatkozott benne a jó kedélyű ember, a szellemes társalgó, a ki azonban mindig csöndes, szerény és visszavonult egyszerűségében szeretett maradni. Az egyházi és külső dolgok folyását gondosan szemlélte, de a napi kérdések hullámaiba nagyon ritkán dobta bele magát. Leginkább fölvilágosítást szeretett adni. Nagyobb hevülettel csak akkor szólott midőn a közvagyon védelmére vagy számtételei igazolására került sor.

Nem volt hűségesebb és őszintébb szolgálja az unitárius közügyeknek Mózes Andrásnál. Nem volt készségesebb támogatója az olyan mozgalmaknak, a melyek a haladás érdekében tétettek.

Családja körében sok érzékeny veszteség, több gyermeke, neje és sógora halála sújtotta. Végül két kedves leánya töltötte be atyai szívét, kiknek nevelése csak azért volt elviselhető, mivel nejének édes testvére dr. Nagy Károlyné a szeretet és gyöngédség özönével halmozta el gyermekeit. Most már egészen az ő karjai közé jutottak, de atyjuktól és anyjuktól örökölt vallásos buzgóságuk, szorgalmas munkásságuk megfogja óvni őket az árvaság keservének romboló sujtólásától.

Ápril 24-én Kolozsvár város nagy közönsége mély részvétellel állotta körül gyászkoporsóját, melyet a hű tanítványok

öriztek a templom piaczn. A szószékről szerető főpásztora, a a sirnál e sorok írója és barátja s egyik hűséges tanítványa megfelelő szép szavakban vettek búcsut tőle. Az ifjúság ápril 29-én rendezett gyászünnepélyen emelt oszlopot a Mózes A. és Ulár P. emlékének a szivekben. A mi részünkről e sorok legyenek tolmácsai az elismerésnek és az általános mély tiszteletnek.

Boros György.

Ulár Pál halálára.

Megjött a gyászhir, mint az ég villáma
Lesujtva vidámságot, örömet:
Meghalt egy nyájas, szelid öreg ember,
Ki mindig jó volt, mindig szeretett!

Végkép megszűnt egy szívnek dobogása,
Mely téged, Ifjúság, magába zárt;
Könnyek közt kivittek a temetőbe,
Örök békére egy öreg tanárt.

Szelid feje miközöttünk őszült meg;
De ősen is megtartá humorát,
Búnkban iparkodott megvigasztalni;
De nem mutatta soha önbaját.

Mi is szerettük, és ő is szeretett;
Mért vette hát el tőlünk őt az ég?!
Bizton azért, hogy a mi szeretetünk
Az ő jóságáért nem volt elég

S most, hogy az egek örök hazája
Többé nem adja vissza őt nekünk,
Hullassunk könnyet és áldást porára:
Ez az egyetlen, a mit tehetünk!

Nem! Van még egy, mi emlékét fenntartja,
És ez az egy: jóságos szeretet.
Legyünk olyanok, mint ő tanította,
Ki mindig jó volt, mindig szeretett!

Abrudbányay Ede VII. o. t.

Az unitárius Papnevelő Intézet hallgatói Tordán.

A tordai unitárius egyház, templom átalakítása érdekében kezét fogott a Papnevelő Intézet ifjúságával május 9-én. Az ifjúságot a vasutnál szép közönség várta és a *polgári dalárda* éneke fogadta, *Lőrinczi Dénes* üdvözölte. A *Papnevelő Intézet énekkara* «Jeligé» jéve válaszolt, a fogadtatást *Raffai Károly* köszönte meg. 15—20 kocsis robogott be a városba a vendégekkel, kit-kit elszállásolási helyére vittek. Délután érkezett családjával Dr. Boros György dékán és a rendezőség vezetésével megtekintették a város nevezetességeit, köztük Kriesch Aladárnak remek festményét a város házában, mely *Dávid Ferenczet* a híres tordai országgyűlésen mutatja be. A *koncert* 8 órakor kezdődött a díszes új Vigadó színházi termében s egyik pontja érdekesebb volt a másikinál. A kitűnő dalárda énekei élvezetesek voltak, a közönség lelkes tapsolása aligha elége megjutalmazta *Iszlai Márton* karnagy odaadó fáradozását. *Solymossi Emília*, Váradi A. «Ál Hákem tornya» című költeményének szép elszavalásával nagy hatást ért el. *Ürmössi József* és *Kelemen Sándor* elénekelték Mendelsohn «Üdvözlét»-ét *Iszlai Géza* zongora kíséretével. Mindhármuknak bőven jutott a tapsból. Dr. Boros György theol. dékán széleskörű ismeretével Washington városát varázsolta elének és a mi politikai és társadalmi életünk közt vont tanulságos párhuzamot, a közönség szünni nem akaró éljenzéssel és tapsal köszönte meg. Következett *Rosenfeld Aladár* zongora játéka, Liszt: Rigolettó Fantáziáját és Geiger: Magyar változatait adta elő szemkápráztató technikával. A közönséget valósággal extázisba hozta. Újrája Liszt: II. Rapsodiája volt. Az idő rövidsége fájdalom több újrát nem engedett meg. *Gál Miklós* hatással szavalt el *Pap Domokosnak* «Az új apostol» című ez alka-lomra irt szép költeményét. *Ürmösi József*: Rudnyászký: «Mamama kedvencze» cz. monologjával derűs perczeket szerzett. *Kiss Sádornak* megkellett ismételve Rudassy L. «A hajnai» cz. énekét. *Fekete Ferencz*, ki a magyar népdalok játékszával a külföldön is művész névre tett szert, hegedűjével mélyen a szívekhez szólott. 11 órakor megkezdődött a táncz, mely reggelig tartott.

A tiszta jövedelem 600 K. nát meghaladta. Vasárnap d. e. 10 órakor istentisztelet volt. A templom zsufolásig megtelt. A dalárda szépen énekelt. Imát és beszédet *Roffai Károly* mondott, ki sokoldalú tehetségének tanubizonyságát adta. A beszéd rendkívüli hatással volt a közönségre. A tordai közönség hálás volt és ritka vendégszeretetben részesített minden vendéget

Örvendező.

Irodalom.

Babylonia és Biblia. Delitsch Frigyes előadása az új és átnézett kiadás után egyedül jogosított magyar fordítás 49 képpel. Az Athenaeum kiadása Ára 12 20. Ez az a nevezetes felolvasás, melylyel a tudós professor lázba hozta a hívők és tudósok nagy seregét, mondhatni az egész mivel világon. Lapunkban már volt szó e mű kiváló nagy becséről. Olvasóink, a kik szokva vannak „a mindeneket megvizsgáljatok“ elvéhez, velünk együtt örömmel üdvözölhetik ezt a nagyjelntésű dolgot, a mely már csak azért is fölveri tespedéséből a biblia tudományos vizsgálását és értelmes olvasását, mivel a német császár is hozzá szólott s azzal népszerűsítette. A könyv tárgya különben babyloniai ásatások eredményének a biblia tartalma érdekében való mérlegelése. Sok új fénysugárt nyújt sok helyen fáklyája lesz a bibliának. Minthogy az ára nem nagy, illusztrációja sok, olvasóink főleg, a lelkészek el nem kerülhetik.

Gyásztisztelet Mózes András kolozsvári unitárius lelkész és papnevelő intézeti tanár koporsójánál. Tartalmazza Ferencz József püspök imáját, dr Boros György és Ürmösi József beszédét.

A theologiai főiskolák érdekében. Dr. Schneller István kolozsvári egyet. tanár hatalmas szózatot bocsát nyilvánosságra ezen dolgozatában. A protestantismust félti a hierarchismustól s ezért bírálja a „Magyarorsz. ág. h. ev. ker. egyház theologiai rendszere“ cz. új szervezeti szabályzatot, a mely a jövő theologiáját akarja megalkotni. dr. Schneller egy liberalis ker. theologus eszével és hitével bírálja el a prot. theologia feladatát. Elve: „csakis az igazán szabad, a ki az önkény, valamint a történeti hatalom rugója alól felszabadult és csakis a Krisztusban kijelentett szeretet Istenében találta meg léte és élete alapját és Isten erejében érvényesíti a haladó emberiség javára az ő benne egyéni erőre emelkedett istenit, isteni cél gondolatját.“ „Tanak elfogadása nem egyéb mint az elvnek megtagadása.“ K. szabadságot követel. „A prot. egyház a theol. tudományt, mint minden tudományt, minél szabadabban, minél önállóbban fejlődik ki, annál inkább szolgálja az igaz protestantismus érdekeit.“ Gratulálunk e derék férfias szózatért!

Jótékonyság és buzgóság.

A székhely-udvarhelyen építendő unitárius templom javára tett kegyes adományok. (Folytatás.)

Az Orbók Mór kép. igazgató 315 sz. gy. ivén Kolozs-

várról: Molnár Lőrincz 2 k., Orbók Mór 5 k., Tarján W. Gyula Grátz Mór, Biró Gyála, Répay Dániel, Krausz Sándor 1—1 k. Együtt: 12 kor.

Kovács Sándorné önnagysága 213. sz. gy. ivén Zilahról: Özv. Puskás Sándorné, özv. Friedman Sámuelné, Hoppé Lipótné, Kiss Ernőné, Dr. Fischer Ferenczné, Molnár Lajosné, dr. Berger Jánosné, Fodor Dánielné, Kovács Sándorné 2—2 k., Wolf Józsefné (Maros-Ludas) 4 k., Jakabfi Izsákné, Harmath Imréné, Derzsi Edéné, Hochsinger Lóri, Orbán Károlyné, Babarczy Ferenczné, Kovács Ida, Szieber Paula, Uy Bálintné, Marosi Imréné, Szabó Sándor, Steiger Józsefné, Benkő Albert, Terge József, Szvoboda Mihály, Dr. Koronkáné, Dobai Sándorné, Derzsi Gábor, Kovács Dénes, Péntek Farkasné, Munczhárt József 1—1 k., Kovács Lászlóné, N. N. 60—60 f., N. N. 40 f. Együtt: 44 kor. 60 fill.

A 331. sz. gy. iven Ürmössy Miklós min. osztálytanácsos Budapestről 10 kor.

A 257. sz. gy. iven Szabó Albert kir. közjegyző Budapestről 10 kor.

Sikó Áron erdész 154. sz. gy. ivén Lippáról: Földes János 3 k., Puchreiner Henrik, Rölczer Márton 2—2 k., Donáth Károly, N. N., Füredi Ede, Olvashatatlan, Szenté József, Klepp Miklós, Olvashatatlan, Arányi Gyula, Ujarovszky, Sikó Áron 1—1 k., Nagy Anna, Nagy Lujza 60—60 f., Klepp Ödön 50 f. Együtt: 25 kor. 10 fill.

(Folyt. köv.)

Adakozások a Fogarason építendő unitárius templom-alapjávára:

Id. Daniel Gábor Olasztelek 10 k., Ádám Aladár Böződ 3 k., Balogh József Debreczen 10 k., Bedő Dániel Kolozsvár 10 k., Dr. Ferencz Ákos Dicső-Szt.-Márton 5 k., Gál Kálmán Fejértemplom 2 k., Dr. Gelei Lajos O.-Radna 10 k., Gruz Albert Budapest 10 k., Márkos Ferencz M.-Vásárhely 20 k., Schuller József M.-Vásárhely 15 k., Szabó Lajos Medgyes 1 k., Koncz Györgyné 2 k., Varga András gyűjtőivén Bita 41 k. 65 f., Székely Erzsike gyűjtőivén N. Borosnyó 7 k. 70 f., Lőrinczy Dénes Nagyvárad 10 k., Szigeti Csehi Ákos gyűjtőivén Kolozsvár 10 k. 50 f., Csegezi Árpád gyűjtőivén Kolozsvár 14 k. 15 f., özv. Szentiványi Károlyné gyűjtőivén Baróth 10 k. 10 f., dr. Fejér Kristóf gyűjtőivén 3 k., dr. Tóth György gyűjtőivén Beaztercze 12 k., Szentiványi István cigányi birtokos 6 k., Borbély Máté gyűjtőivén Torda 26 k., Péterfi Dénes Kolozsvár 6 k., Egyházkezség Kolozsvár 10 k., Józan Miklós

Budapest 10 k., Lázár Dénes tanító gyűjtőivén Dávaványa 20 k. 90 f., Egyházközség Vilonya 2 k., Csép Mihály gondnok gyűjtőivén Szentmihályfalva 16 k., Biró Pál gyűjtőivén M.-Szt.-Benedek 4 k., Egyházközség Ikland 2 k., Ürmösi Kálmán gyűjtőivén F.-Rákos 12 k. 40 f., Deák Lajos gyűjtőivén Székely-Udvarhely 13 k. 10 f., Varga Béla Szászváros 20 k. E közlemény összege 361 kor.

Midőn az itt közölt adakozásokat az egyházközség szíves köszönete mellett nyugtázzuk, egyszersmind kérjük a gyűjtő-
ivek beküldését még azon esetben is, ha adományok nem folytak volna be.

Egy közel háromszáz lelket számláló gyülekezetnek nincsen hajléka, a hova imádkozni járjon. Hisszük, hogy kérésünk nem marad „pusztában kiáltó szó“, s ha akadnak is némelyek, a kik a gyűjtőiveket minden megjegyzés nélkül üresen küldik vissza, de többen lesznek olyanok, a kik sietni fognak, hogy letegyék áldozataikat a szent ügy oltárára.

Fogaras, 1903 január 1-én.

Kiss Aladár,
lelkész.

Szentpáli Gyula,
pénztárnok.

A m.-szt.-benedeki templom kijavítására adakoztak:

Budapesti unitárius egyházközség 20 k., A felső-rákosi unitárius egyházközség gyűjtőivén: Lőrinczi István 1 k., Rákosi hitelszövetkezet 4 k., Lőrincz János, István, Pető Miklós, Badar János, id. Pél Gy. András, Székely Miklós, Sándor János, Székely Mózes, Biró András, Biró Mózes 20—20 f., Fitori György felszegi, Biró Mózes felső, Fitori Ambrus 10—10 f., felső-rákosi Unitárius Egyházközség 2 k. Együtt: 9 kor. 50 fill.

A mészkői unitárius egyházközség 5 kor.

Az iklandi unitárius egyházközség 2 kor.

A szt.-gericzei unitárius egyházközség gyűjtőivén: Az egyházközség 5 k., Ürmösi Kálmán lelkész 1 k. Együtt: 6 kor.

A toroczkói unitárius egyházközség gyűjtőivén: Az egyházközség 10 k., Botár János, Kriza István 2—2 k., Botár István 1 k. 30 f., Klocza János 1 k. 40 f., Kerekes István 30 f., Vermes Ferencz, Péterfi Gyula Botár János, Mórincz Miklós, Kelemen Ferencz, Demény József, Bartók Simon, Király István, Vernes János, Király István, Tamás Andor, Almási Ferencz, Borbély Péter, Kerekes Ferencz, Lakatos Mihály. Miklósi József, Székely János, özv. Kelemen Ilona, Simándi Andor, Jakab József, Balogh György, Botár Andor, Katona János, Czupor Ferencz, Botár János, özv. Botár Sára, Kelemen Istók,

Lázár Miklós, Botár Simon, Csép János, ifj. Tobiás János, Kriza Gergely, Zsakó Mihály, Vernes József, ifj. Király István, Pál József 1—1 k. Együtt: 53 kor,

Méltóságos báró Petrichevich Horváth Kálmán egyházi főgondnok ur kegyes adománya 50 kor. E közlemény összege: 194 kor. 50 fill.

Papnövendékek gyűjtő-ívén: 5 kor. A dicsőszentmártouii egyházközség gyűjtő-ívén: Gvidó Béla, Dr. Árkosi Gyula 10—10 k., Földváry N., dicsőszentmártoni egyházközség 2—2 k., Ferencz Ákos 5 k., Becze Andor, Fazakas N., Simai Gábor, Fekete György, Máté Béla, Satzke N., Kis Sándor 1—1 kor., Pálfi István, Pál János Andrásé 60 - 60 fill., Miklósi János, Miklósi József, Pálfi József, Pálfi János. Szántó Pál, ifj. Pálfi Mihály, Durugy András 40—40 fill., id. Durugy József 50 fill., Barta János, Vas Ferencz, Kis Márton 30 - 30 fill., Molnár József, Pálfi Mihály, Szabó Márton Imre 20—20 fill., Összesen 42 K. 50 fill., Vas István hom.-szent-péteri lelkész 5 K. Árkosi egyházközség 2 K., Végh Mihály lelkész 1 K., Összesen 3 K., Sz.-Kereszturi gymnasium tanári kara: Sándor János, Gombos Sámuel 2—2 K., Barabás Lajos, Pap Mózes 1—1 K., Dr. Szolga Ferencz 50 fill., Összesen 6 K., 50 fill., Maros-ujvári unitárius hivek gyűjtő ívén 9. K., 20., fill., Mélt. és Főtiszt. Ferencz József püspök ur adománya 20 K., Körispataki egyházközség 4., Alsó-boldogasszonyfalvi 5 K., E közlemény összege 99 K., 70 fill., Előbbi két közlemény összege 224 K., Együtt összesen 323 K., 70 fill.,

A szives adakozók fogadják az egyházközség hálás köszönetét. Templomunk javítása már folyamatban is van, felkérem azért mindazokat, kiknél még gyűjtő iv van, hogy azt a begyűlt adományokkal a lehető rövid idő alatt egyház községünknek beküldeni sziveskedjenek.

Bíró Pál
lelkész.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

Főgimnáziumunk „Kriza“ önképzőköre f. év április 29-én néhai Ulár Pál és Mózes András tanáraink emlékére kegyelete jeléül díszgyűlést tartott. Veress Gábor elnök a gyűlést megnyitja, megfelelő szavakkal tolmácsolván annak jelentőségét. Perczel Gábor VII. szépen megírt s jól átértett beszédben emlékszik meg Ulár Pálról. Markózy Béla VIII. szavalja Reich József VIII Ulár Pál halálára írt alkalmi költeményét. Veress Gábor elnök szép és megható felolvasásban emlékszik meg mindkét halottról. Abrudbányay Ede VII. szavalja Ulár Pál emlékére írt szívreható költeményét. Benczédi Pál VIII. megindító szavakban emlékszik meg néhai jó Mózes András lelkész-tanárunkról. Ezekután Veress

Gábor elnök a közönségnek megjelenéséért, úgyszintén a szereplőknek is köszönetet mondva, a derék tanárok emlékeztéhez méltó díszgyűlést beárta (d. l.)

— **Pályázat tanári állásokra.** A kolozsvári unitárius kollegiumban 5 gymn. tanszékre hirdet pályázatot az E. K. T : classica—philologiai, német—latin vagy német—magyar; magyar—latin vagy történelem—latin, mennyiség—természettan, természetrajz—földrajz. A három első rendes tanári, a két utolsó helyettes tanári tanszék. Azokra csak unitárius vallásuak pályázhatnak, ezeken az unitárius vallásuak előnyben részesülnek.

— **Konfirmálás** tartatott a kolozsvári unitárius egyházban. 61 gyermek közülök 44 fiu konfirmált, nagy számu érdeklődő közönség előtt. A főt. püspök ur is jelen volt, ezuttal ugys mint unokája révén érdekelt.

— **Derzsben** az unitárius templom javítás alá került. Minthogy ez a XV ik százból való, művészi szerkezetű épület, az E. K. Tanács azt kívánta, hogy Pákey Lajos főmérnöktől kérjen tervet és tanácsot az egyházközség, nehogy kárára essék a javítás. A közelebbi E. K. Tanács jóváhagyta a tervet és költségvetést, de hogy biztosítsa a kivitel jóságát, utasította az egyházközséget egy műszaki tanácsos igénybe vételére. A templomban talált falfestés megőrzése érdekében a kormányhoz tétetett fölterjesztés.

— **A vargyasi zsinatra** nagyban megindult az előkészület. A vargyasi templomot és környékét az egyházközség megfelelő díszbe fogja hozni. Az egyházak történelmében nagyjelentőségű a zsinattartás. Vargyas község unitárius hvei büszkélkedhetnek, hogy 25 év alatt már másodsor fogadhatnak zsinatot.

— **Az E. K. E. muzeumot** az unitárius papjelöltek a dékán vezetése alatt meglátogatták máj. 21-én. Bámulatra ragadta az ifjakat a gyűjtemény nagyszerű gazdagsága. A történeti gyűjtemény aránylag legkisebb, de tárgyai kiválóan becsesek. A fürdőügyi osztályban látja az ember a magavalóságában mily mérhetlen kincs rejlik Erdély s főleg a Székelyföld fürdőiben. A különböző ásványvizek s azok sótartalmának szakszerű megvizsgálásának táblázatai nagyon tanulságosok, de a néprajzi gyűjtemény különböző csoportjai hihetetlen valamik. Csak itt lehet látni mennyire volt képes a mindig gondolkozó, mindig teremő székely elme, mert az legnagyobb részt székely eredetű, főleg a Nyikó és Homoród vidékéről, és özv. Cserey Jánosné gyűjteteményéből. Kedvesen lepte meg mint unitárius papjelölteket, hogy a kedei unitárius templom karzata és mennyezete, a mely magyar festés különböző időből, látható itt. A székely ház, gazdaság és minden foglalkozás eszközei, munkái a régi időktől az ujabbig gazdagon össze vannak állítva. Az ifjakat kedvesen lepte meg, hogy egyiköknek, Antonya Mihálynak, gyermekkori munkája egy teljes cséplőgép kifaragva, székely izléssel megfestve szintén a Muzeumba került Hom.-Almásról. A gyermekjátéknak sok ilyen értékes eredménye található itt, a hová (Mátyás király szülőháza) elnézni el ne mulassza a ki Kolozsvárt megfordul. Ezzel együtt fölhevük olvasóinkat, hogy a látott vagy talált régiségeket küldjék ide. Itt megbecsülik s örök időkre megőrzik.

— **A székely keresztúri unitárius gymnasium** f. évi máj 23-án a jöltevők emlékére háláünnepélyt tartott. Sándor János igazgató nyitotta meg. Megnyitója hű kifejezése volt a kegyes jöltevők emlékét becsülő nemes térfinak. Osváth Árpád V. oszt. tanuló beszélt az ifjuság részéről hálásan és kegyeletesen. Lélekemelő ha ily szépen tud szólni egy ifjú. A hála és kegyeletes megemlékezés tárgya főképen Dersi János volt, az intézet legnagyobb jöltevőinek egyike. Hazánk, egyházunk oltárára tett áldozatai közt főleg a gymnasiumnál a VI. oszt. beállítására tett 20000 korona

a'apitványa, továbbá nagy ösztöndíj alapja, husz tanulónak 200—200 Kor. ösztöndíj, melyből 13 hely már be is van indítva. Nagyságát, érdemeit Dr. Szolga Ferencz tanár méltatta. A nagy tettek láncolatából vont következtetésekből igazi józan, természetes észjárással, mesteriesen megírt felolvasásával mindvégig lekötve tartotta a nagy közönség figyelmét. Barabás Tibor V. oszt. tanuló egy kedves alkalmi költeménnyel lepte meg az ünnepelő közönséget. Közönséinkint a gymnasium dalköre énekelt. Az ünnepélyt Sándor János igazgató zárta be.

— **Emerson** Ralph Waldo az egykori amerikai unitárius pap születésének 100-ik évfordulója lesz máj. 25-én. Amerikában nagy ünnepségek lesznek ezen a napon és a következő egész nyáron keresztül Máj. 25-én a Harvard egyetemen egy díszes Emerson emlék-terem alapkövét teszik le 750.000 ezer koronába fog kerülni s a szükséges összeget az utóbbi néhány hónapban gyűjtötték össze adakozás útján. Az egész mivel Amerikának ünnepe lesz máj. 25-én. A nyáron júl 15-től kezdve Concordban Emerson születése helyén és Bostonban előadások lesznek, melyek Emersont ismeretik mint: filosofust, költőt, társadalmi reformátort, theologust, a polgári háboru szereplőjét, szellemi vezért stb.

— **Házasság.** Farkaslaki Dimény Mózes, posta- és távirtda fogalmazó, f. év ápril 28-án tartotta esküvőjét Kiss Piroska urhölgygyel, Kiss József posta- és távirtda igazgató és neje Jakabfalvi Jakab Lujza leányával. — Dr. Benedek Miklós ügyvédjelölt Hidalmáson, május 10-én esküdött hűséget Vécsei Sámuel és neje kedves leányának Mariskának Kolozsvárt. Boldogságot kívánunk az új pároknak.

— **A páunka ellen** hadjárat indult. Legbecsesebb s talán legtöbb reményre jogosít a Wlassich közökt. miniszternek az iskolákra vonatkozó rendelete. Hogy mily rettenetes nagy adózást kíván a szesz ital, mutatják a következő számok: Magyarországon egy évben kerül a szesz ital 350.000.000 koronába. Ebből egy emberre, a csecsemőt is számítva, jut: 52 liter szesz ital, még pedig bor 24 l, sör 14, pálinka 14 l. Hogy ennek mily káros a hatása a számos büntetlen kívül, mutatja, hogy a hadkötelesek közül katonai szoldálatra 75 százalék alkalmatlan.

— **Unitárius női imakönyv.** Szívemet hozzád emelem. Irta Boros György. Csinos vászon kötés 2 kor. 40 fill. Díszes bőrkötés 6 kor. Szép bársony kötés csattal 10 kor. „Az ájtatos könyv keresztény lélekkel és mély érzéssel irányozza a hívők vallásosságát az égi megnyugvás felé, s kivált a női gyöngédség érzelmi világának fohászához ad ihletett hangot.

— **Nyilvános köszönet.** Tiszt. özv. Simó Jánosné urasszony néhai férje emlékére, a f. évi május hó 31-én tartandó konfirmáció alkalmával való kiosztás végett 27 drb. „Unitárius Egyház Története“ cz. művet adományozott. A nemes lelkesedés egyházunk iránt, mely a néhai szerző művéből visszatükröződik, hisszük, hogy a keresztény növendékeket is egykor tette buzditja. Az ajándékozó fogadja e helyen is egyházközségünk legmelegebb köszönetét.

Lőfi Ödön.

Nagy-Ajta, 1903. május hó.

unitár. lelk.

Gvidó Béláné Hadházy Julia Küküllő-köri esperesünk neje május 26-án reggel elhunyt. Oly lesújtóan jött e váratlan hír, mintha egyik legjobb papunkról szólna, mert a derék, munkás, vallásosan buzgó és minden áldozatra kész nő nemcsak, hogy igazi papné és három gyermeknek szerető édes anyja volt, hanem azonkívül fáradhatlan tanító is. Ugy látszik igen sokban akart hű lenni s megtört ereje és elszólitotta édes övéi mellől a kérlelhetlen. A legőszintébb részvét kíséri sirjába, melyben a nagy

családon és egyházkörön kívül osztoznak mindazok, a kik ismerték Gvidó esperest és nejét. Az evangélium igéje, melylyel a jó lelkipásztor annyi szomorú szívet vigasztalt meg, legyen vigasztalója most az ő lesújtott, jájó szívének.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A főtiszt. püspökné ömélte. az árkosi egyházközségben konfirmált növendékeknek ajándékol megküldötte a D. F. E. konfirmációi emlékkönyvét Végh Mihály lelkész ur a maga és egyházközsége nevében ezen a helyen is hálás köszönetet mond a kegyes adományért.

A keresztköri „Dávid Ferencz Egylet“ f. é. június 3-án d. e. 9 órakor Medeséren felolvasó-gyűlést tart, melynek tárgysorozata: Templomi isteni tisztelet. Egyházi beszédet mond Bartók Endre, lelkész. Elnöki megnyitó. Szavál Benczédi Erzsik a tanítónő. Főolvas Sándor János igazg.-tanár, elnök. Szavál Miklós Jenő Titkár választás. Indítványok. Sándor János, elnök Deák Miklós titkár.

A budapesti Dávid Ferencz Egylet pénztárnoka felhívja az egyleti tagokat, hogy évi tagdíjaikat ne Kolozsvárra, hanem Budapestre (V. Koháry-u. 4. sz.) küldjék a titkári hivatal címére.

A háromszéki D. F. E. kezd méltó lenni régi jó híréhez. Új szervezettel, új munkához fogott. József Lajos pénztárnok a tagokat sorakoztatta, megszaporította a többi buzgó vál. tag segítségével. 63. rendes tagja van e fiók-egyletnek. Brassó egymagára 14 taggal szerepel, Árkos 18-al, Seps-Szentgyörgy 18-al. A többi 1—2—4-el. tehát még csak három község szervezkedett újra. Meggondolva, hogy Bölön, Nagy-Ajta, Kőkös, Kálnok, Köröspatak, S-Szentkirály, Laborfalva mind jómódu és miveltek székelyekkel dicsekednek, ez az első kimutatás. azt jelenti, hogy a juliusi közgyűlésig még egyszer ennyi tag fog sorakozni, vagyis vslószínű, hogy a budapesti egylet után a háromszéki lesz a legnépesebb. Hogy úgy lehessen, az a vezérférfiaktól és nőktől függ!

Székelyek a D. F. E.-ben. „A D. F. E. köréből“ cz. rovathan levő városfalvi tudósításra hívjuk föl az egyleti tagok figyelmét. A városfalvi székely atyafiak ott seregéstől léptek a D. E. E.-be és részt vesznek működésében. Egy néhány községünk mutat föl hasonlót, de miért nem mindenik? Avagy van-e olyan székely gazda, a ki e nevet még megérdemli, a ki ne tudna és ne akarna 2 koronát megfizetni a vallásos és lelki mivelődés urasztalára. Jobban ismerjük székelyeinket, hogyssem elhinnők. Hát csak egy kis utánjárást kérünk!

A D. F. E. irodalmi pályázata lejár június 15-én Fő tétele: hogyan lehetne a népet a korcsmák látogatásától, a szesz italok használatától elszoktatni? Jutalom 35 korona. A lelkészek, tanítók s valakik a nép életét és hajlandóságát ismerik foglalkozzanak a kérdéssel. A pályázat-hirdetés látható az Unitárius K. f. évi 2-ik számában.

Szíves kéréssel járulunk t. olvasóinkhoz. A kik nélkülázhetik lapunk f. évi 2-ik számát, szolgálatot tesznek az egyletnek, ha beküldik a szerkesztőségnek.

Az egylet pénztárába f. é. márczius 20-tól május 26-ig rendes tagsági díjat fizettek: Ehrenwerthné Földessy Mariska N.-Szeben 900—901-re, Br. P. Horváth Kálmánné, Melánia, Hortenzia, Katalin, Eszter, Antonia, Ferencz F-Zsuk, Kozma Albert Pata, Elekes Jánosné Kolozsvár. Géber Henrik, Géber Henrikné Karánsebes Pál István Kolozsvár, Barabás

Dénes Paks, Székely János Kolozsvár 903-ra, Kúti Elek Tövis 901-re, Pálfi György Tarcsafalva, Létay László, Gál Ambrus Temesvár, Buzogány József Lupény 903-ra.

Előfizetési díjat fizettek: Kispál Miklósné Zsibó, Geréb Ádám Sz. Kraszna, Koronki János Sóvárad, öz. Nagy Józsefné Farkasmező, öz. Becsek Dánielné Sz.-Udvarhely, Székely Sándor Kolozsvár, Nagy Iván Losonc, Balogh József Debreczen 903-ra, Székely Ferencz 900—903-ra, Dr. Móricz György Kvár 903-ra.

A budapesti D. F. E. 100 K.

A küllőköri f. e. pénztárába fizettek: Székely György id., Emke Daloskör, Miklós Sámuel id. Dombó 903-ra.

Az ifjusági f. e. pénztárába fizettek: Dr. Költő Gábor, Demény István 903-ra, Pap Domokos 902-re

Az udvarhelykörü f. e. pénztárába fizettek: Sándor Mariska Vargyas, Gidófalvi Benedekné Oklánd, Barra Lajos H.-Almás, Csiki Mózes Városfalva, öz. Gergely Mózesné, László Anna Abásfalva, Dimén Domokos, Ravasz Miklós H.-Szt.-Pál 903-ra, öz. Dimén Domokosné 904-re.

Az aranyos-tordakörü f. e. pénztárába fizettek: Borbély Máténé Torda 902—903-ra, Ferenczi Mózes Várfalva 903-ra.

Az egylet perselyébe ajándékozott Br. P. Horváth Kálmán úr 50 koronát. Fogadja az egylet köszönetét.

Kolozsvár, 1903. május hó 26.

Gálfi Lőrincz, pénztárnok.

Szózat. Az a lelkes elnöki szózat a mely e lap élén áll elnökünknek nemesen érező szívéből fakadt az elsőtől az utolsó szóig. Ne engedjétek olvasóink, hogy az a ki mindig és mindenütt áldoz, megcsalatozék a jó szivekbe vetett bizalmában!

Egyleti tagok és előfizetők s különösen a fiók-egyleti pénztárak vegyék figyelembe, hogy egyleti évünk július hónapban zárul be. A tagdíjakat s előfizetéseket sziveskedjenek **junius hónapban** beküldeni.

Szerkesztői izenetek. K. Kálmán Dénös községi hűtös ur tudassa a szerkesztővel hol és hogyan található meg. Volna egy-két mondani valója. P. S. V.—a. A jelölt névre elment a lap. Az a külföldi missio — valóban sokat érne. Gondolkozzunk rajta. — H. J. D. Örömmel olvastuk kedves leveléből: „Lelkem örömmel telik be, valahányszor a mi kis lapunkat látom . . . Életem céljául tűztem, hogy a mennyire kicsinységemtől telik, énis szolgálha sak a jónak, nemesnek s igaz vallásunk ügyének.“ A küldemény is szives fogadásban részesült Máskor bővebben. — **Mindenki**, aki az Unitárius Közlönyt olvassa, tehetne és tegyen is valamit a D. F. E.-tért. Legszivesebben vesszük, ha valakit új tagnak megnyer vagy az Unitárius Közlöny perselyébe egy néhány fillért küld. Az Unitárius Közlönyből teljes példánnyal még mindig szolgálhatunk. —

TARTALOM: A Dávid Ferencz Egylet tagjaihoz Br. P. Horváth Kálmán. — Vegyetek szent lelket! — Fohász. (Költ.) Rédiger Géza. — Olajág. Perczelné Kozma Flóra. — A Dávid Ferencz Egylet köréből. Ujvári László. Pásztor. — Pályázat Dr. Boros György — Buljovszkyné Szilágyi Lila ünnepeltetése az unitárius kollégiumban. Rofkár. — Egy kép a jelenkori vallásos buzgóságról. Figyelő. — Angol előadás Magyarország és Erdélyről. — Jehova vagy Jahve? — Ulár Pál és Mózes András. (Arczképpel). Kovács János, Boros György — Ulár Pál halálára. (Költemény). Abrudbányay Ede. — Az unitárius papnevelő intézet hallgatói Tordán. Örven-dező. — Irodalom. Jótékonyág és buzgóság. — Egyházi és iskolai mak. — Egyleti élet és munkásság.

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvára.

Izzó tüzek.*

Megszűnt a vész. Elcsendesültek

A hitviták izgalmai,

A vértanúk, a hitőrültek,

A máglyák felkent papjai —

A lobogó szent gyűlölet,

Mely égre néz . . . de öl . . . s ölet:

Pihennek mind békén, tusátlan,

Csilagtalan sötét világban.

Pihennek mind! Nem kérdve s bánva:

Ki — milyen hiteszmének élt?

Egy Isten, *egy* nap tűzvilága

Sugárzott rajtuk szerteszét.

Egy éj örök köde borul

Rájuk, hol sirjuk domborul,

Hirdetve idők s embereknek:

*Előttem *egy*, — hithű s eretnek.

Nevem *Mulandóság* a földön,

A port viszem és kavarom,

Könyörtelen mind romba döntöm

A fűszált s sziklát egy napon.

De *Halhatatlanság* vagyok,

Ha tettél jót, szépet, nagyot,

Ha Klio lapján hirnevednek

Áldást, dicsőséget jegyeztek.

* Szerző felolvasta a Budapesti Dávid Ferencz Egyletben.

Hajh, mert sokan . . . sokan valának,
— Bár ajkukon méz és kenet —
Kik egykoron a félvilágnak
Felmart testén tort ütlenek!
Kiknek lefoglalt hit, nevek:
Isten, Megváltó — Szeretet.
Mig lelkek mélyén harczok üszke,
Borítani mindent lángba . . . tűzbe.

Megszűnt a vész. Nem füstölögnek
Ma már a máglyák üszkei.
De zúg . . . moraja kél a földnek:
»Élek! harczom megküzdeni.«
S hol égre tört előbb a láng,
Vész, pusztulás, halál gyanánt:
Ott a föld méhe most dühörgön,
Izzó tűzként forr, hogy kitörjön.

Világok nyernek fényt a naptól,
Nytott könyv az égboltozat.
Fény, élet kél a gondolatból,
Ezzmék vívják nagy harczukat.
Viz, lég, hullám s villám felett,
Harczolnak bár az elemek —
Urrá lett az ember hatalma,
Csodák diadalát aratva.

De mig ég s föld csodái nyilván
Isten fenségét hirdetik:
A gyarló ész a fényt nem birván,
Siketvakon tévelyeg itt.
Hol a *tudás* lát, hisz, remél —
A *vak*, vakondok éltet él.
A sorskerékbe kap mégis merészen,
Hogy az idők folyása visszatérjen.

Félszkére tér a sas, a kánya,
A tigrisnek van otthona.
S ember, ki *Istenét szolgálja*,
Nem ismer itt *hazát* soha!*

* Ime, a franciaországi kongregációk (szerzetesek) készebbek voltak hazájukból a világ bármely részébe inkább kivándorolni — magukkal vivén több mint három ezer millió vagyont — semhogy hazájuk törvényeinek magukat alá vessék.

Botorul megtagadni kész
Mindent, a mit a szív, az ész,
Örök, édes törvényül oltott
Emberbe, hogy legyen *ítt* boldog.

És jöttek az idők teljében
Bölcs Megváltók, nagy szellemek,
Kiknek szívében volt az éden,
S nem ajkukon a szeretet.
Fény és áldás volt életük,
De örök sorsuk mindenütt —
Mindenkoron, — maró eczet, meg
Bürok, börtön, vérpad s kereszt lett.

S foly a harcz még ma is. Örökkön!
Ádáz tusa jó s roszt között.
Minden kis porszem a földön,
Oh mennyi köny s vér öntözött!
Tavasza ha jön: virága fáj . . .
Dermedt, zord még mindig a táj.
S hol a nap egy kis fényt melenget.
Virág tövén kigyók sziszegnek.

Minden nagy *Eszme*, szent *Hitelvünk*.
Egy-egy égő vértanúság.
Ott van a mi *Dávid Ferenczünk*,
Ott *Déva* vára, Golgotánk.
A haló port rég sir fedi,
De mi *halhatlan*, isteni:
Kitört abból, mint üstökös lobogva —
Bevilágítva késő századokba!

Ne csüggedjünk! A tavaszfényben
Lesz dal, virág, illat, remény.
Kell, hogy az éden vissza térjen,
Uj napfénynyel a *hit* egén.
Pihenjete csak vértanúk . . . !
Sirotok lesz majd az az *út*,
Melyen kigyúl az *Élet*, az *Igazság* . . .
A *béke* . . . *szeretet* . . . a *Hitszabadság!*

Murányi Sándor.

Thelogiai oktatásunk.

Midőn a magyar állam a budapesti egyetem mellett a kolozsvárit 1872-ben felállította, nemcsak azt mutatta meg, hogy az alkotmányos élet néhány éve erőtlőz juttatta, hanem és főleg azt is, hogy a felsőbb oktatást olyan állami érdeknek tekinti, amelyért bármennyi áldozat sem sok. Igaz ugyan, hogy az államnak szüksége van bírakra, tisztviselőkre és orvosokra, ha kormányozni s egyszersmind virágoztatni akarja az országot és népet, de egy felsőbb tanintézetet sem az állam sem a nemzet nem tekint műhelynek, a hol eszközket, butorzatot vagy ruházatot készítenek. Az egyetemnek van olyan felsőbbrendű eszmei célja is, a tudás, műveltség és ismeret bővítése, mely mellett az a feladata, hogy az ifjakat facultálja valamely szakszerű foglalkozásra, nem változtatja meg a főcélzt.

Az egyháznak, mint szerves egésznek életérdeke kívánja, hogy ügyei vezetésére jól készült emberei legyenek. Ezért gondoskodik, ha egyébről nem is, legalalább papnevelő intézetről. A papnevelő intézet munkakörét az egyház érdeke nézőpontjából nem volna szükséges nagyra terjeszteni. Lám a görög keleti egyház, hogy csak ezt említsük, négy gymn. osztályt végzett és a papi teendőkbé bevezetett ifjakat alkalmasan tud használni, s talán — saját céljaira — jobb sikerrel, mintha magasrendű tudományos műveltségük volna.

Az unitárius egyház sohasem elégedett meg papjai alsórendű vagy középszerű készülttségével. Nagy tudománykört nem ölelhetett föl papnevelő intézetében, de arra szívesen áldozott, hogy legalább a főhelyekre olyan papokat állítson, a kik a külföldi akadémiákon bővített ismeretekkel rendelkeztek.

A multból ítélve, azoban, az unitárius egyház a papneveléssel csak a kezdet kezdetéig juthatott el. Köztudásu dolog az oka. A jó akaratot sem a vezetőségtől, sem a közönségtől nem lehet megtagadni, sőt az is joggal elmondható, hogy az unitárius papság minding megtudta állani helyét a többiek között.

De ez nem elég, itt megállani nem szabad. Tovább kell haladni, még pedig lehetőleg gyors léptekkel, mert az idő szárnyon jár, nem áll, nem vár.

Az első szükséges dolog, hogy az unitárius egyház köztudatába fészkelje be magát az a gondolat, hogy a papnevelő intézet fűntartása és virágoztatása legfőbb érdeke. Az ellemi iskolákat átvette s következetesen mind át fogja venni az állam. A gymnasiumba benyújtotta segítő és ellenőriző kezét az állam. A középiskoláink czimében első helyen az állam szó van benne s csak azután a felekezeti jelző (államilag segélyezett kolozsvári uni-

tárius gymnasium). Nem szólunk a helyzet ellen A szükség is, meg állampolgári fölfogásunk is így kívánta. De ezzel a változhatlan helyzettel le kell számolnunk. Ebből tiszta képet kell állítanunk magunk elébe, a mely a valót szemből is, de hátfelülről is mutassa meg.

Az egyház érdeke az, hogy hitelvei a hivek összességében általánosan uralkodó tudatosságra jussanak. Mert nemcsak a népnek, hanem a művelt embernek is épen olyan szüksége van valásra, mint levegőre.

Az unitárius vallás elvei a polgárt soha és semmi körülmények között nem hozzák összeütközésbe másnemű kötelességeivel, hanem arra növelik, hogy munkás ember, hűséges tisztviselő, áldozatkész hazafi és kitartó családfő legyen.

A társadalom erkölce és vallásos hite, kétségenkívül, főmértékben függ a papságtól. A papság tagjai szétvannak oszolva a nép közé. Őket nem köti az iskola fala. sem a hivatal, nekik az evangélium hirdetése meg van engedve uton, útfélen. Őket nem korlátozza semmi, hacsak nem buzgóságuk, ügyszeretetük, tudásuk és munkára kész akaratuk hiánya

Ilyen páratlanul nagy és magasrendű feladathoz megfelelő előkészület kell. Valamint az egyetem soha sem lehet befejezetten teljes és tökéletes, úgy nem lehet papnevelő intézet, mert önmagából nő ki, önmagának teremti a szükség érzetét.

E sorok közé rejtett gondolataink teljes kifejtéséhez nagyon sok időre és megfelelő alkalomra volna szükségünk, de reméljük, ez alól fölment az a köztudat és közérzés, a mely a papi állást megteremtí, föntartja és a papok személyében néha egészen a tulzásig válogat.

E helyett szólunk a Papnevelő Intézet előtt jelenben álló feladatokról.

Első föladat a tanítói személyzet szaporítása. A theológiának is ma már nagyon sok ága van, melyek mind önálló művelést követelnek s tehát külön emberek e várnak.

A theologia tudományos érdeke azt követeli, hogy a sémi és rokon nyelvek és irodalmuk előadásával foglalkozzék egy specialista. A biblia két része két magyarázót kíván, kik közül az egyik héber, másik a hellen nyelvben kellene hogy specialista legyen.

A vallásos eszmék, egyházjog és egyházszervezet történelme; a hittani és etikai elvek rendszere; a társadalomtudomány és a gyakorlati papság sokoldalú tárgyai, minél több szakférfiu kezében vannak, annál jobb eredményt várhatunk.

Nem lepne meg, ha sokak arczán mosolyt látnék, midőn a héber meg hellén nyelvet emlegetem; midőn a falusi pap tudomá-

nyos készségéről álmadozok, midőn a papi dolgozó szoba falai mellé fölállítva terjedelmes könyvtárt keresek. A gunymosoly lehet lehangoló, de a dolog érdemében nem bizonyít semmit, legfőnnebb azt, hogy az unitárius papot csak egy közönséges predikátornak nézik, a ki 3—4 predikációs könyvből betanul egy-egy beszédet, s azzal bevégezte főszerepét, mert a többi oly kicsiség, hogy azért nem kell tanulni.

Az ilyen fölfogásnak csak az idő lesz orvosa egykor, valaha a messzi jövőben. Ezek a sorok azokhoz szólnak, a kik az unitárius lelkészt világító toronynak tekintik, olyannak, a mely állandóan árasztja fényét, szórja sugarait, s nem kérdezi, van-e csónak a part mentén, jár-e hajó a tengeren. Még azzal sem törődik, hogy idegen területre hat-e sugára?

A magyar unitárius papi karnak olyan kitünően képzett és minden tekintetben kiváló egyénekből kellene állania, a kikben mindenikben valamely jellemző vonás tündökölné.

Nem szólok a most működő egyégekről. Megvagyok győződve, hogy számuk arányához viszonyítva, bármely tekintetben kiállják a versenőt. De nekünk többet kell követelnünk a rendes mértéknél minden emberünktől, mivel kevesen vagyunk.

Az unitárius vallás nagy missiója nagy kötelességet ró szószólóira. Ők pionierek, ők zászlóvivők s ha kell, reformatorok is.

De ne követeljünk semmi rendkívülit. Elégedjünk meg vele, ha papi körét betölti híven és egészen. Akkor is rendkívüli az unitárius pap szerepe, mivel a kartársak csekély száma, az egyházközségek nagy részének az idegen elemek közé ékeltsége mind oly körülmények, a melyek nehezebbé teszik feladatait a másokénál.

Talán fölösleges is tovább folytatnunk indokolásunkat. Kimondhatjuk már, hogy azt az intézetet, a mely az unitárius egyházakat ellátja lelkipásztorokkal, nem szabad többé utolsó helyen részesíteni, vagy nem is részesíteni figyelemben. Nem szabad tovább megengedni, hogy fölszerelésében, a tanári személyzetben, a mostohaság hidegsége dermesszen. Véget kell vetni e sokat hallott kicsinylésnek s a legújabban hangos panaszként hallszó némely vádnak.

Különösen három irányban van szükség áldozatokig menő gondoskodásra.

Legelső a tanári létszám emelése. Mély szomorúsággal látjuk, hogy ez az égető kérdés ridegen levétetett a napirendről fedezet hiánya miatt. Hiszen az egyház közpénztára eddig egyetlen tanárt sem kellett, hogy egészen fizessen, mivel a külföldi kegyes adakozók, a Richmond és Channing tanári székek jövedelmét főrészt

Egy szomszédbeli birtokostársammal sokat tervelünk, gondolkozunk, elmélkedünk szabad időnkben, de bizony, mint a Székely-kongresszus, csak a bajok felsorolásával végezzük be-
sédeinket akárhányszor.

Egy párszor, a t. Szerkesztő úr szíves engedelmével, bátor voltam becses lapját igénybe venni, hogy csekély nézeteimet elmondjam a Székely kérdésre nézve. Ez alkalommal nem annyira az én nézeteimre, hanem azon nagybecsű tanulmányra vagyok bátor felhívni a t. olvasó gyelmét, mely a székelyeknek Romániába való kivándorlását tárgyalja a „*Budapesti Szemle*“ 1902. évi folyama 306., 307. és 308. számaiban. E tanulmány írója *Hegedüs Lóránt*. S minthogy az említett becses folyóiratot olvasni nem mindenki teheti az U. K. olvasói közül, magam is csak kölcsön kapom a megyei városból; bátor vagyok némely főbb pontjait kivonatosan közölni a következőkben:

„A kivándorlást csak a kibujdosásra taszító okok begyógyításával lehet megszüntetni. Minden más módszer csak kuruzslás vagy önámítgatás.

„A Székelyföldön kell földhöz juttatni a székelyt. A hol lehet, tehát a sürgős párczellázásra szavazok, mely *kellő felügyelet mellett* a székelyeket juttassa birtokhoz.

„Második csoportját a teendőknek azok az ügyek adják, melyeket a vasút kérdésébe szoktak összefűzni.

„Harmadik nagy problémáját a székely actionak a hitel reformja adja.

„Igy végig jártuk a reformoknak mind három terét. Az a hitem, hogy ha e három gazdasági tengelyt bátor és biztos kézzel beleállítjuk a székelység laza szervezetébe, akkor lesz talán egy kis berregés, nyikorgás is hallható, de maga a gép meg fog fordulni és vissza fogja sodorni, maga használja fel azt a drága ember-szövetet, mit eddig Romániának bocsátott prédára.

„Igenis azt vallom, hogy ily erős reformok és kitartó segítség nélkül a székely-actiót megindítani nem lehet. Foltozgatással nem megyünk semmire. Ám ha valaki azt kérdezné tőlem, hogy a sok indítvánnyal megvan-e teremtvé a székelység biztos boldogulása, azt kell rá felelnem becsületesen, hogy: azt nem hiszem. Azt kell rá felelnem, hogy sem a földmívelésben nem emelkedhetünk, sem iparos osztályt nem teremthetünk, sem jó hitel-anyag nem alakulhat, ha a székelység megmarad a testi és ethikai degeneratióban. Mert abban van. Régen lehetett az, mikor a székelynek „két esze“ volt, s bár maga is különleges lénynek tartja magát, ez már maga is aberratio. Falusi asszony népe Romániából ledérséget hozott; férfija között ott ül az alcoholismus, hátgerincze sorvad. A „nagyobb paraszt“

ben biztosították. Nem lehetünk olyan szegények, hogy az idő követelő szava előtt tétlenek maradhassunk tovább. Mi reméljük, hogy a zsinati E. Főtanács végleges érdemi határozatot hoz egy rendes tanár beállítása érdekében.

Egyelőre bár ennyit?

Ezzel együtt megoldásra vár a hittanhallgatók segélyezési ügye. A lelkészi állások létszáma minden évre követel négy új lelkészt, tehát 16 hittanhallgató ellátását biztosítani kell! Ebben a tekintetben jogosan számíthat egyházunk is megfelelő államsegélyre.

Nem csekélyebb jelentőségű a szép új tanintézetnek a tanügyi célokra szükséges teljes felszerelése. Különösen szép és becses könyvtárunkban a theologiai irodalom gyűjteménye az utóbbi 30 évről, tehát épen a mióta a legnagyobb haladás történt, csaknem teljesen nélkülözi az alapvető és irányjelző szakműveket. Ezekről gondolkozzunk és tegyünk. Boros György.

Székely dolgok.

Tisztelt Szerkesztő úr!

A nagy hazafias buzgalommal rendezett Székelykongresszus után, melyet a résztvevők becsületes jó szándékkal rendeztek, vajjon hogy áll a Székelység ügye? Eppen úgy, mint azelőtt! Sok életrevaló eszme, gondolat, javaslat hangzott ott el, de ezek megtestesítéséhez hiányozván a nervus rerum gerendarum, bizony csak pium desideriumnak maradtak még eddig. Annak is fognak maradni mindaddig, a míg valahol a tőke megmozdul s nem személyes nyereséget illető spekulációval, de azzal az elhatározással jő a Székelyföldre, hogy itt a székelyfaj megerősítésére, megtartására dolgozzék, hogy nemzeti üzletet csináljon.

A nagy ünnepélyek, bankettek, hatalmas szónoklatok, látványos fel- s levonulások, inkább csak egyesek hiúságának ki-elégítésére valók, de vajmi kevés sullyal birnak ott, a hol a romlást kell megállítani s az elzülléstől kell megmenteni a székely népet.

Távol legyen, hogy tán kicsinyeljem az említett felbuzdulásokat. Oh nem! De ha az általok rendezett alkalmak errefelé irányítják a főbbek, a tőkével rendelkezők figyelmét s nemcsak szóval, de anyagi erejükkel is támogatják a székely-actiot, akkor kalapot emelek a munkába állók előtt.

Mi, a Székelyföldön élők, csekély vagyonnal rendelkezünk arra, hogy olyan gazdasági üzletet, bérrendezkedést tehessünk, a mely által e népet, magunkat megmentsük az eleséstől, megtartsuk a magyar nemzetnek javára, a magyarság erősítésére.

gyerekes furfangjában és alattamosságában (melyen talán még a török s tatár elnyomás látszik) merült el s megrozsdásodott kicsinyességében csak egy társa van, a kis iparos. A gazdasági szervezetnek középrészei körül a bérlő osztály majdnem teljesen hiányzik; a középbirtokos — a mi megvan — adósságok pillérein reszket. *Sekol annyi közigazgatási csodabogarat nem látni, mint a Székelyföldön, mely intelligenciájának javarészt elajándékozta. Megyéinek értelmisége oly képet mutat, mint a kiszáradó tőfenék.*

„Mind e vészes bajokon csak maga a székelység segíthet. Mind az, a mit külső beavatkozással akartak elérni e téren, csak a függőséget, a „mindent felülről várást“ erősítette. Sőt azt is mondhatom, hogy a székelységnek magának kell először elismernie saját bajait s önmagában kell megtalálni azt az erőforrást, mely nélkül megújulás nincs és nem is lehet. Ehez a munkához szükség van minden székelyre s csakis ő rájuk; bár mindannyian tudnák ezt!

„A kivándorlás fészkeiben fokozatosan és tervszerűen meg kellene adni a jogi egyenlőséget (nem kényszert érték) annak, hogy a kötött birtokok felszabaduljanak, hogy a paraszt ott földet szerezhessen.

„Állami és társadalmi berendezkedésünknek terhe azért oly nyomasztó s azért taszítja el emlékeinket idegenbe a sok „rovatal és huzavona“ (mint a székely mondja az adókról), mert egyfelől adóterhünk sem arányosan elosztva, sem rendezve nincs; másfelől pedig hyper-kulturában tetszelgő némely állami igényeinket nagy ür választja el helyes szolgáltatási képességünkötől.

„A kik e két nagy bajnak eltüntetésén dolgoznak, azok fogják a kivándorlást megszüntetni.“

Ezt a keveset izelítőül közlém; a ki teheti, olvassa el az egészet. Nem árt többek véleményének a tudása.

Egy öreg székely.

Servet Mihály emléke.

F. évi okt. 27-én lesz Servet halálának 350-ik évfordulója. Ez alkalomból a Svájcziaiak az ő emlékére egy emlékoszlopot szándékoznak emelni éppen vértanúságának helyén, annak kitüntetésére, hogy a protestáns egyházak elitének mindenemü türelmetlenséget és üldözést. Az eszme nem új, de közelebbről két hittanár Chantre, genfi és Doumerque, montaubani tanárok, az előbbi a szabadelvű, utóbbi az orthodox pártból, megújították ezt az eszmét. A terv a frankziaországi és svajczi

református egyházaknál nagy visszhangra talált s remélik, hogy e terv megvalósítására a hollandi, skocziai és amerikai rokon-
érmű egyházak is segélyt nyujtanak.

A felirat is meg van állitva a Servetnek emelendő emlékoszlopra a következőleg:

FILS
RESPECTUEUX ET RECONNAISSANTS
DE CALVIN
NOTRE GRAND REFORMATEUR
MAIS CONDAMNANS UNE ERREUR
QUI FUT CELLE DE SON SIELE
ET FERMEMENT ATTACHES A LA LIBERTE
DE CONSCIENCE
SELIN LES ORAIS PRINCIPES
DE LA REFORMATION ET DE L'EVANGILE
NOUS CURNIO ELEVE
CE MONUMENT EXPIATOIRE
LE 27. OCTOBERE 1903.

—
LE 27. OCTOBERE 1553.
MOURUT SUR LA BUCHER, A CHAMPEL
MICHEL SERVET
DE VILLENEUVE-D'ARRAGON
NÉ LE 29. SEPTEMBER 1511.

Magyarul: Kálvinnak, a mi nagy reformátorunknak, tisztelő és hálás fiai, de kárhoztatva az ő százada által elkövetett hibát és szigoruan ragaszkodva a reformáczió és az evangelium igaz elvei szerinti lelkiismeret-szabadsághoz, emeltük ezt a kiengesztelő emlékoszlopot október 27-én 1903

—
Villeneuve-di-d'Arragoni Servét Mihály meghalt a máglyán október 27-én 1553-ban; született szeptember 29 én 1511-ben.

Vélemény az őszi urvacsora idejéről.

Részemről osztom, helyeslem azt a felfogást, hogy az őszi hálaünnep a mi gyakorlatunk szerint nincs a maga idején megtartva és pedig azért, mert ez időtájban a tavaszi vetések nagy része még nincs betakarítva. Így hálaünnepünk nem felel meg sem tulajdonképeni elnevezésének, sem céljának. Igaz ugyan, hogy mi mindennap hálát adhatunk Istennek, sőt kell is, hogy adjunk minden időben, mert a ki egy évre akarna imádkozni, úgy járna, mint a ki egész évre akarna jóllakni. De mennyivel teljesebb lenne ez őszi hálaünnep, ha mezei munkánk bevégeződve volna és ha ekkor egyuttal együttesen a jövőre is elkérhetnők Isten áldását a már elhintett magvakra; ha arató és magvető imája: a hála és kérés egyesülne.

Ez ünnepet az isten iránti hálás érzelem teremtette meg, az alkalmosság füzte Szent Mihály napjához s ha lehet, miért ne tennők még alkalmosságúbbá? Más időpontra való kitűzése nem ütközik semmi fontosabb kérdésbe; gyakorlat teremtette meg, a szokás hatalma köti e naphoz.

Mikor tartasuk az őszi hála ünnepet?

Nem tartom helyesnek, hogy az őszi urvacsora idejét a Dávid Ferencz emlékéhez kössük, mert ez ismét zavart idézhetne elé egy más vallásu ember előtt, ép mint Szent-Mihály napja s így a második tévedés nagyobb lenne az elsőnél.

Ünnepeink kevés számmal vannak. Ne vonjuk össze. Az ünnepek által keltjük fel leginkább és tartjuk fenn az emlékeztést és kegyeletet. A rendkívüliségekre nekünk még ma is szükségünk van. Tartassék a mostani időpontnál később, pld. nov. hó 1-ső vasárnapján. Így teljesen megmenekülünk a félreértésektől s tudunk áldozni Dávid Ferencz emlékének is.

Kelemen György lelkész.

Egy asztalos-műhely Názáretben.

A kis Názáret városban jelenleg három kis asztalos lakik. Műhelyök szorosan egymás mellett van. Egy műhely nagyon kicsiny, legfennebb 6 méter széles. A szoba földjén nincsen semmi padló, a falak csak úgy vannak összetákolva, a fedél lapos. A szobának nincsen ablaka, tehát világosságot csak az ajtón kap, ezért az asztalos a küszöbön vagy az utcán dolgozik. A földre ülnek, a lábokat szorosan összeteszik s a gyalulni vagy tisztítani szánt fát lábokkal szoritják meg. A szilfa ágát meghajtják s többet egymás mellé illesztvén, szekér helyett használják apró holmik vitelére. A járom négy darab fa, melyet

az állat fejére alkalmaznak. A használt szerszámok nagyon egyszerűek. A gyalupad két darab keményfa, melyet a szoba földjén egymás mellé helyeznek.

A Jézus is bizonyval ilyen mőhelyben dolgozott.

Hitbuzgóság munkája a Maroskörben 1902-ben

Szentgericzen: Kuti Ábel és neje Iszlai Károlina szószéktakarót 80 k., Gál Ferencz és neje Gál Zsuzsánna urasztali abroszt és terítőt 80 k., Id. Iszlai János a czinterem bejáró nagy kapuját 142 k., 17 f., Jakab József és neje minden ünnepre urvacsorai kenyeret 5 k., Űrmősi Kálmán, Gál Gáborné, Rákosi Vilma egy-egy, Simó József két ünnepre urvacsorai bort 8 k.

Szentháromságon: Péterfi Zsigmond nyug. vasuti igazgató urasztali fedeles kelyhet 108 k., Szénási Ferenczné, Cseh Mária Désről urasztali terítőt 12 k., özv. Nagy Lázárné Ádám Teréz urasztali terítőt 7 k., özv. Bereczki Zsuzsánna templomszentelési czélra 30 k., Pap Sándor és neje Cseh Juliánna urasztali tálczát 14 k., A hivek adakozásából szószéktakarót és urasztali abroszt 48 k., A hivek adakozása templomépítésre 320 k., Egyeseknek a templomépítésnél teljesített közmunkája 600 k.

Ny.-Szentlászlón Zsigmond Titus alapítványa templomjavításra 200 k., K. Nagy István és neje Br. P. Horváth Laura minden ünnepre urvacsorai kenyeret és bort 9 k., Tóth Berta konfirmáló növendék urasztali terítőt 2 k., Konfirmáló növendékek urasztali terítőt 8 k., Szabó Ferenczné urvacsorai kenyér hordozásra asztalkendőt 2 k.

Nyomáton: Sőfalvi Sándorné Siklódi Rákhel szószéktakarót 10 k., Pető Józsefné minden ünnepre urvacsorai kenyeret 4 k.

Ny.-Gálfalván: Fekete Dániel, Zsigmond Mihály (kenyeret is) és Gál Elek egy-egy alkalomra urvacsorai bort 7 k., A hiveknek a tanítói lak építésénél teljesített közmunkája 264 k.

Ny.-Szentmárton Csikfalván: Szabó Sándorné minden ünnepre urvacsorai kenyeret 6 k., A hivek közmunkája a czinterem kölcsésője elszállításakor. 12 k.

Főbbágyfalván: Kocsis Lajos és neje Boér Véra szószéktakarót 8 k., 48 f., ugyan őik iskolai fali olvasó táblákat 4 k.

Vadadban: Máné György három, özv. id. Incze Lajosné egy ünnepre urvacsorai kenyeret és bort 8 k.

(Folyt. köv.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Évzáró ünnepély.** Az unitárius kollégium évzáró ünnepélye június 26-án tartatott. Balázs András megható imát mondott. Fekete Gábor kir. táblai elnök, isk. f. ü. gondnok tartalmas, szép beszéddel nyitotta meg. Dr. Gál Kelemen igazgató áttekintő gondos jelentést tett az évről, mely mindenekben kielégítő volt. Végül Ferencz József püspök ur atyai szeretettel vett búcsút a tanulóktól, a kik haza mennek szülőikhez pihenni, hogy újabb erővel térhessenek vissza ismét.

— **A Paget Olivér alapítványból.** az angol nyelvben pályázat után tanusított kitűnő sikerük jutalmául az I-ső díjat 200 kor. nyerte dr. György János papnöv., a II dik díjat 100 kor. Varga Béla VII. o., a III-dik díjat 50 kor. Kiss Sándor I. éves papnöv.

— **Alapvizsgálatot** tettek az unitárius papnevelő intézetben: Dr. György János jeles, Kovács István, Kovács Lajos jó, Veress György elégséges eredménnyel.

— **A Papnevelő intézet értesítője** a kollégiumi értesítőben és külön füzetben is megjelent. Ebből tájékozást szerezhetnek, a kik a papi pályára készülés iránt érdeklődnek. A papnövendékek az új kollégium I. emeletén külön dolgozó, háló, olvasó és tantermekkel vannak ellátva. Részesülnek több, kevesebb segélyben. Tandíjat senki sem fizet, az internatusi díj is el van engedve, ellenben konviktusi (élmezési) segélyben részesülnek. Előnyben részesülnek azok, a kik már rendes tagjai az intézetnek és jól vizsgáztak, s azok, a kiknek jó vagy jeles érettségi bizonyítványuk van. A hallgatók a dékán felügyelete alatt egy népes családéhoz hasonló életet élnek. A barátságot, szeretetet ápolják, a szorgalmat és munkássági kedvet egymás között éleszteti igyekeznek. A pályát keresők ez idő szerint nehezen találhatnak kedvezőbb jövőt és szebb pályát, mint a papi pálya.

— **Pálffy Ferencz** polgárdii lelkészt a főt. püspök úr kinevezte Lőködbá lelkésznek. Pálffy hat évet szolgált a Balaton mellett Nagy és terhes munka volt, mert a papi teendőik mellett iskolát is kellett föntartania. Volt a tanító is, de megmutatatta, hogy helyét megtudja állani bármilyen nehéz körülmények között. Minthogy egyedüli vezére és pártostora volt az egész Dunántúlnak, gyakran nagy távolságra el kellett mennie szolgálattételre. Sok kedves emléket hoz magával, mert egy-egy temetési vagy esketési beszédével nagy feltűnést, számos elismerést vívott ki olyan idegenek részéről, a kik tőle hallották a legelső unitárius szót. Új egyházában kisebb téren fog működni, de reméljük, nem kisebb sikerrel.

— **Kovács Imre** recsenyédi lelkészt a főt. püspök kinevezte kisolymosi lelkésszé, miután a hívek megválasztották. Kovács övéi közé fog menni, szülőfalujába. Ugy látszik rá nem talál a Luk. IV. 24. Kívánjuk, hogy mindig úgy legyen!

— **Szováton,** június 28-án köszöntött be Antónia Mihály ifju lelkész. A beiktatói tisztet Nagy Lajos kolozsdoboka körüli esperes teljesítette. Az ifju lelkész beköszöntő imája és beszéde kellemesen hatott a jelenvolt nagyszámú közönségre. Antónia mérsékelt hévvel, de nemes érzéssel szónokolt. Gondolata áttekintő és mélyen járó, de szeréncsesen tud alkalmazkodni a falusi közönséghez. Kolozsvárról és a vidékről sokan voltak jelen és mindnyájan azzal a meggyőződéssel távoztak, hogy Antónia dicsőséget fog szerezni az unitárius vallás evangéliumának. Kolozsvárról az esperesen kívül Kovács János, lapunk szerkesztője, Péterfi Dénes, Pálfi Márton, Márkos Albert tanárok, Kovács Kálmán, Kovács Lajos voltak jelen. Gotthárd Zsigmond körüli gondnok ebéddel ünnepelte meg a szép alkalmat. Deési Ferencz úr délután látta szívesen házában a vendégeket.

— **Új papok.** Sok év óta nem volt oly jó aratás az unitárius Papnevelő Intézetben, mint az idén. Hat derék papnövendék állott szakvizsgálatra és mindenikük igen szép sikerrel vizsgázott: Antonya Mihály, Gál Miklós, Katona Ferencz, Sándor Gergely, Ürmösi József, Balázs András. Reméljük, hogy mindenikből jó pap lesz, de hisszük, hogy mindenik ki fog válni a maga munkakörében. Írói, szónoki, adminisztratori tehetség mutatkozik bennük, s miután a szorga'omban és jó erkölcsben is mindig kiváltak, reményünk jogosult. A főt. püspök ur már kinevezte Antonya Mihályt Alsó-Felső Szovátra, Gál Miklóst Datkra, Katona Ferenczet Martonosba, Sándor Gergelyt Magyar-Sárosra. Ürmösi Józsefet Polgárdiba, Balázs Andrást Hódmezővásárhelyre. Gratulálunk nekik és kívánunk sikert!

— **Évzáró ünnepélyt** tartott június 13-án az unitárius kollégium mellett levő elemi iskola. Első kísérlete volt ebben a nemben és szépen sikerült. Egy pár ügyes kis fiu jól szavalt, egy csomó gyermek megtanult egy kis szindarabot és azt élénken, okosan eljátszodták, majd énekeltek. Elismerés illeti a buzgó tanítókat Nagy József és Régeni Áron urakat.

— **Barabás Ábel,** Barabás Sándor verespataki volt kántortanítónak kiváló tehetségű fia a tudori szigorlatot június 13-án a Ferencz-József Tud. Egyetemen kitüntetéssel letette és fölavattatott. Tudori értekezését Vas Gerebenről írta. A mű egy derék kötet, melyet az Athaeneum könyvnyomda részv. társaság adott ki. A szaktanárok bírálata szerint az ifju író egészen önálló felfogással írta meg Vas Gerebent oly annyira, hogy a magyar irodalomban is számottevő munka lesz. Most van sajtó alatt Barabásnak egy Goethe tanulmánya Lipcsében, hol egy jeles kiadó vállalta el a mű kiadását. Barabás az unitárius egyház támogatásával huzamos időt töltött Németországban, mialatt bevégezte Goethéjét Weimarban, a Goethe városában, hol többször tartott felolvasásokat új művéből. Meg kell említnünk, hogy Byron Kainját színpadra alkalmazta és a budapesti nemzeti színház az őszön előfoglalja adni. Az ifju jeles író és kritikus június 21-én a magyar és németnyelvűből kitüntetéssel kiállotta a szakvizsgálatot. Reméljük, rövid idő alatt tanári testületünk tagjai között fogjuk üdvözölni.

— **Egy székeley ember** jó szolgálatot kapott egyik gazdag plébánia jószágán. Egyszer csudálkozva látja, hogy kérése nélkül megjavították fizetését s még más kedvezményt is adtak. Családos, szegény ember volt, szorgalmason dolgozott, megköszönte a jutalmat. Nem sok idő tölt el, mialatt egy másik ember, a ki szintén a plébános embereihez tartozott, kezd barátkozni székeleyünkkel. No Gergely, hát mit szólnsz te az ilyen derék paphoz? — A' már igaz tekéntetős ur! — Hát nem gondolnád, hogy jó volna, ha hozzánk állanál, kérdi a tek. ur. — Hogy érti, tek. ur, kérdi a székeley. — Hát hiszen tudod te, me't hát csak úgy, a hogy társad csinált. — No most immár értöm, hogy az ur azt akarná, hogy én átálljak. Hát nem tudja, hogy én nem olyan vallásu vagyok, hanem tiszta, tökéletes unitárius, má' pedig az a vallását nem adja e világon sömmiért. — Gondold meg Gergely, a mig nem késő, hiszen gyermekeid is vannak. — Éppen az a baj tekéntetős ur, hogy az embernek gyermeke is van s annak a lelkit nem adhatja el a világon sömmiért. Tudom Istenem, hogy én el nem adom sem a gyermekeimét, sem a magamét. Azt megmutatom. — Megis mutatta, mert a következő hónapban már otthagya a plébániát. „Szorgalmas ember megél a jég hátán is!“

— **Névváltoztatás.** Lassel Gyula főiskolánk tornatanára Lászlórá változtatta nevét.

— **A „Kriza-Önképökör“ évzáró diszgyűlése.** Páratlanul sikerült ünnepélynek voltak tanui a gimnázium tornatermének oszlopai jun. 7-én. A nagy terem alig bírta befogadni az elegáns néző közönséget. Kettős

ünnepélyt ült az ifjuság, egyiken évi munkásságának eredményével számolt, a másikon Rákóczi dicső emléke iránt rótta le kegyeletét. Amazon Rozenfeld Aladár zongora-virtuoz, továbbá Kriza Ilonka, Megyeri Zsófia k. a-ok és Rozenfeld A. meg Iszlai Géza négykézre játszott zongorajátéka gyönyörködtette és ragadta tapsviharra a közönséget. Markózy Béla pedig Abrányi E. Krakéler és az Orr című kitűnően előadott monologokkal mulattatta; emezt feledhetlenné Gelei József önképzőköri titkár Rákócziról tartott szárnyaló szónoklata és Abrudbányai Ede Kun Bélának „Hozzátok vissza Rákóczi hamvait” című költeményének szavalata tette. Veres Gábor elnök számolt el az évi munkásságról és osztotta ki a kör pályadíjait. Jutalmat nyert Veress Gábor VIII. o. magyarirodalmi és természettani (2 arany), Rozenfeld Aladár VIII. o. bölcséleti és történelmi (2 arany), Bock Alfréd VIII. o. mennyiségtani (1 arany), Gelei József VIII. o. természetrajzi pályázata (1 arany). — A közönség mély erkölcsi táplálékkal távozott a két óra hosszú ünnepélyről.

— **Miért nem jár a templomba?** Az éber és hűséges lelkipásztor jól tudja, melyik híve hol szokott ülni a templomban. Jól tudja, hogy ha 3—4-szer is elmarad, akkor bizonyosan beteg vagy testileg vagy lelkileg. Mint jó lelki orvos fölkeresi hívét s jézusi szelidséggel megismeri az elmaradás okát, baját s meg is gyógyítja betegét az evangelium olajával, a ki azután hálaadást fog bemutatni Istenének a templomban.

— **Kereszturi gymnasiumunk tanulói,** Dr. Szolga Ferencz, Csiki István, Csép Gyula tanárok vezetése alatt, nem annyira ki-, mint telrándulást rendeztek Budapestre, a pünköszt utáni napokban. Utközben benéztek Kolozsvárra s itt kollegiumunk vendégei voltak. Az ifjak között egy néhány jól kifejezett nagy diák volt, de a többi is (összesen 30) egészséges, erős gyerekek, a kiket lelki gyönyörűséggel láttunk körünkben. A fiukon látszott némi bágyadság, de azért nagyon élvezték a látottakat, s itt levő barátaitkat. Innen Budapestre utaztak, hol elmerengve fürödözött szemök szőke Dunánk tükrében.

— **A gyűjtő és adakozó kedv,** elismerés érte a hívek buzgóságának, oly szépen nő, hogy egyszerre sok helyen foly gyűjtés. A szerkesztőségünkhez érkező köszönetnyilvánításokat szívesen fogadjuk, s ha azt, inkább időhöz kötött közlemények miatt azonnal nem közölhetjük, türelmet kérünk míg sor kerül rájuk.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A Dávid Ferencz Egyletnek a vargyasi zsinaton közgyűlése lesz. Szíveskedjenek a fiók-egyletek évi jelentéseiket és számadásaikat július 15-éig beküldeni a titkárhoz.

Az egylet pénztárába f. é. május hó 26-ától jun. 23-ig rendes tagsági díjat fizettek: Dósa Aladárné Szász-Régen 903-ra, Szigethi Miklós Kolozsvár 902-re. Éjszaki Károly, Kanyaró Ferencz 901—902-re, Dr. Veress Lajos Kolozsvár 902-re, özv. Kanyaró Ferenczné Torda 901—902-re, Székely Andor Pásztó 903-ra, Faragó Sámuel Léva 900—903-ra, Frank-Kis István, Dr. Boros Györgyné, Molnár Sándor, Dr. Lehman Róbertné, Kovács Gézané, Dr. Engel Gáborné, Orbán Sándor, Timár Ödön, Fekete Gyula, Mikó Imre, Mikó Imréné, Pákey Lajos, Fangh Erzsébet, Müller Gyula, Orbók Ferencz, Éjszaki Károly, Gyulay Árpád, Hatházi Sándor, Abrudbányai Béláné, Boér Gergely, Kenessey Béla, Arkossy Lajos, özv. Koronka Antalné, Kőváry László, Mina János, Vécsei Sámuel, Farkas Vilmos Kolozsvár 903-ra, Gothárd Sándor A.-Szovát 901—905-re.

Előfizetői díjat fizettek: Balázs Ferencz, Buzogány Gyula Kolozsvár 902-re, Dr. Geley József B.-Hunyad 902—903-ra, Szénási Istvánné Deés, Gyami András, V. Nagy Gergely, Unitárius Egyházi Hivatal Fűzesgyarmat, Bleha Jánosné, Dr. Weiss Miksa Kolozsvár, Orbók Lajos Héjasfalva 903-ra

A maroskőri fiók-egylet pénztárába fizettek: Boór Jenő Ikland 903-ra, Lázár Ferencz 902—903-ra, Szabó Lajos Szabéd 99—901-re, Deák Gergely Sóvárad 902—93-ra, Péterfi Albert, Kelemen Kálmán Ny.-Szereda 903-ra, Nagy Sámuel Buzaháza 99—903-ra, Sárosi József Rava 902-re, Sófalfi Gergely Ny.-Szereda, Herszényi Bálintné, Kárászek Árpád, id. Biás Istvánné, Csongvai Lajos, Schuller József, Kelemen Albert, Kelemen Albertné M.-Vásárhely 903-ra, Cseh Sándor Nyomát 897-re.

Kolozsvár, 1903. június hó 23-án.

Gálfi Lőrincz pénztárnok.

Szerkesztői izenetek. I. A. k. a. Köszönet a 2-ik számért kegyednek is s mindazoknak, a kik kérésünket meghallgatták. Még kellene több is. A háziiparhoz hozzászólást várjuk Szivesen veszünk egyebet is, sőt óhajtanók, hogy onnan aelső vidékekről gyakrabban halljunk női hangot — I. J. N-d. Nagy köszönet az apostoli éberségért. Mi csak úgy állhatunk meg, ha mindenki apostolnak tekinti magát s a tévelygőt jó utba tereli, az ingadozót hitében megerősíti. Olyan csekély fáradság kell, s mindjárt látszik az eredmény. Elindítottuk a lapot — G. K. Fgyt. Örvendünk a 3 új tagnak. Ott ugyancsak épületes, szép dolgok folynak Isten dicsőségére. A kis lap elment már. — Sz. L. Sz-d. Az ilyeneknek szivesen küldjük ingyen, de jó mindeniket buzdítani arra, hogy valami csekély összeget koronként küldjenek be az egyletnek

— **Unitárius női imakönyv.** Szivemet hozzád emelem. Irta Boros György. Csinos vászon kötés 2 kor. 40 fill. Diszes bőrkötés 6 kor. Szép bársony kötés csattal 10 kor. „Az ájtatos könyv keresztény lélekkel és mély érzéssel irányozza a hívők vallásosságát az égi megnyugvás felé s kivált a női gyöngédség érzelmi világának fohászához ad ihletett hangot.

Édes otthon. Irta Garnet f. Boros Gy. Ára 1 kor. A házias élet örömeit írja le s arról beszél, hogy milyennek kell lenni a ház tájékának, meg a csendes, boldog házias életnek. Magyar Hírlap. Az érzések egész sora, a gondolatok egész legioja van egy-egy fejezetben kifejezve.

Tizenkét cikk az unitarismusról a mai unitárius fölfogást ismerteti a legjelesebb írók tollából. Ára 60 fillér.

A fejedelem és papja költői elbeszélés János Zsigmondról és Dávid Ferenczről. Irta Tarcsafalvi Albert. Ára 20 fillér.

Nézetek a vallás eszméjéről Dr. Brassai Sámuel híres felolvasásai egy kötetben. Ára 2 kor. Egyleti tagoknak 1 kor. 20 fillér.

Mindenik könyv megrendelhető postautalványon az Unitárius Közlöny szerkesztőségénél.

TARTALOM: Izzó tüzek. (Költemény.) Murányi Sándor. — Theologiai oktatásunk. — Székely dolgok. Egy öreg székely. — Servet Mihály emléke — Vélemény az őszi urvacsora idejéről. Kelemen György. — Egy asztalos műhely Názáretben, — Hitbuzgóság munkája a Maroskőrben. — Egyházi és iscolai mozgalmak — Egyleti élet és munkásság. —

Szombat Gámnán János örökösénél Kolozsvárt.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Elnöki meghívó a DFE. XIX-ik közgyűlésére.

A mit ezelőtt egy néhány hónappal a Dávid Ferencz Egylet tagjaihoz intézett szózatomban elmondottam, azt, a közelgő közgyűlésen szemtől szembe, talán jobban és bővebben megbeszélhetjük. Ugyanakkor ez évi munka eredményét egymástól számon kérhetjük.

Ez évi közgyűlésünk Udvarhelyköri fiókegyletünk szives meghívása alapján, s alapszabályaink értelmében, a zsinatot megelőző napon, a zsinat helyén *Vargyason* lesz. Fölhivom és megkérem egyletünk tagjait, jelenjenek meg minél számosabban, hogy ezzel is bizonyosságot tegyünk buzgóságunkról.

Kérem a fiók-egyletek választmányait, küldjék be a titkár úrhoz az évi jelentést, a számadásokat és a perselygyűjtés eredményeiről a kimutatást. Mindezt rövid idő alatt tegyék meg, hogy elkészülhessünk a közgyűlésre. Arra is fölhivom, hogy a közgyűlésre küldjék el képviselőiket és jelentsék be nevöket a titkár urhoz.

Felső-Zsuk, 1903. július 20.

Báró Petrichevich Horváth Kálmán
a D. F. E. elnöke.

Zsinat.

Esperes, gondnokok, bizottságok, a zsinat helye Vargyas község, a zsinat köre az udvarhelyi egyházkör, már hónapok óta nagy munkában vannak, minden követ megmozgatnak, hogy aug. 22-én a zsinat tagjait kellő tisztességgel fogad hassák.

A mai „számító“ kor sivár keblű embere azt kérdezi, mire való ez a nagy fölfordulás. Hát kifizeti-e magát ez az egész nagy fáradság? Megérdemli-e az a 2—3 napi dinom dánom, hogy annyi bajt szerezzünk egy egész sereg embernek? Hát nem elvégezhetnék az egész dolgot sokkal jobban „ott Kolozsvárt, a hol különben is végleg elintéznék mindent, akár mit is akar a vidék “

Nézzünk szembe a tényekkel és az ellenvetésekkel s lássuk meg, van-e szükség zsinatra?

Ha a zsinatot törvényhozó és közigazgatási évi gyűlésnek tekintjük, hamar, sőt pártolólág szólhatunk számító emberünk véleménye mellett. Azért valóban kár volna a Rikán túl utazni, hogy a püspöki meg tanácsi évi jelentéseket nyomtatásból elolvassuk. Azért sem sokan fáradnak oly messze, hogy az évi számadásokat és költségvetéseket futólág átlapozzák. A törvény- és szabályjavaslatok már előre megjárják a vidékeket az egyházkörök útján, ott bizonynal ötször több ember hallhatja és ismerheti meg, mint egy zsinaton. A tanügy is csak jelentések alakjában kerül szóba, hát ezért is kár nagyon fáradozni. Nyugodtan kimondhatjuk, hogy a zsinat sem mint törvényhozó, sem mint kormányzó, vagy a kormányzást felülbíráló intézmény nincsen arányban a rája fordított költséggel és fáradsággal. Tehát nem kell tartani.

De.én a zsinatot nem így mérlegelem. Nekem a zsinat unitárius országos gyűlés. Én amai zsinaton nem betűt, nem törvényt, nem is kormányzást, hanem lelket, szeretetet, buzgóságot, lelkesítést és buzdítást keresek.

Én a zsinatra első helyen azért szeretnék menni, hogy halljam legjobb embereink élő és éltető szavát. Én azt akarom megtudni, hogy lelkesednek, hogy lankadnak a tőlem messze távol lakó atyafiak, hitrokonok. Én apostoli gyűlést keresek

egy zsinaton s azt szeretném, hogy az egyház egyetemét érdeklő hivatalos ügyek intéztessenek el vasárnap a papszente-léssel együtt, hogy azon részt vehessenek vidéki atyánkfiai, kik csak vasárnap lehetnek távol az otthontól. Ezen kívül óhajtanám, hogy a legfontosabb eszmék a legjobb gondolkozók részéről adassanak elő és a jelenlevők közül, a kit érdekel s gondolata van, szintén mondja meg. Olyanforma gyűlést óhajtanék, a milyenek voltak a XVI-ik százban a János Zsigmond és Dávid Ferencz idejében.

Alkalmat kívánnék nyújtani egy zsinaton mindenkinek, hogy gondolatait, egyháza és vallása érdekében érlelt eszméit nyilvánosságra hozhassa.

Ha egy zsinatnak léssen mindenkit érdeklő eszmei tartalma, ha egy zsinat találkozója lesz a mint most is, távollevő barátoknak és ismerkedő helyük az idegeneknek, kiszámíthatlan áldást fog maga után hagyni.

Kivánom tehát, hogy a zsinat továbbra is egyik legfőbb gyülekezője legyen az unitárius közönségnek, de szüksége van reformra, egyszerűsítésre. Ennek meghatározását várom a var. gyasi zsinattól, a mely különben a régi rendszer mellett is nagyon szép és hatásos lesz. Erről kezeskedik a buzgó egyházkör.

B Gy.

Az új apostol.

Szegény gyerek volt; kisdíák korában
Szolgálhatott a kényes urfiaknak,
S kopott ruhában, éhező gyomorral
Köszöngeté, ha néki bármit adtak.
És küzködött és türt: láng volt a lelke!
Tudásra vágyott olthatatlanul,
Az éjjél mindig munka mellett lelte,
— Oh hány szegény van, a ki így tanul!

Mikor lejárt a kisdíáki sorját,
Az iskolának búcsút fájva mondott:
Mi lesz a sorsa messze nagy városban,
Hol senki sincs, ki rá viselne gondot? . . .
Ám készen állt az életvívó harcra
S csititgatá szülője könyeit
És mutatá — lángolt belé az arca! —
Jó pártfogók helyett a könyvcit.

. . . Ott volt immár az emberáradatban,
S tanyája künt a legszélső negyedbe',
Hol a búbajnak, bűnnek, szenvedésnek
Árnyképei 'jesztőn borulnak egybe.
Szegények közt, ott volt az ő tanyája,
Hol rongy s szemét az utcán szerte szét,
Hol a nyomor meredt sötéten rája,
S az ajkakon panasz, pogány beszéd . . .

Ő látta mindezt. S ime lassan lassan
Nem volt a könyv már oly nagy szenvedélye,
Vészes felhővé vált a gondolatja,
S forrongni, forni kezdett lelke mélye :
— »A milliókat vak sötétség sújtja,
Hogy fényben ússzék tétlen' egy kevés,
Mért hogy egynek gyönyör az élet útja,
S a másra árad holtig szenvedés? — «

Szószekre lépett . . . s tűzben égve szidta
Igaztalan rendjét a földi létnek'
Szögverte jármát kapzsi gazdagoknak,
S kik azt lerázni gyáva módra félnek.
Szilaj harag szólt minden egyes szóban.
A csőcselék vadúl tombolva tapsolt,
És régi terhét vélvén elmulóban,
Vállán hordá körül az — *új apostolt*.

*

Történt, hogy egy zimankós téli éjjel,
Aratásán a szenvedésnek, kinnak,
Mikor ott künt a legszélső negyedben
Átkok s imák föl az egekre vívnak,
Ifjunk szemére nem szállt édes álom,
— Az éjszakához így is szokva volt, —
S vezetve im titokzatos fonálon,
Utcák sorában szerte kóborolt.

Kegyetlen éj. A szél füttyölt, sohajtott,
A porka hón itt-ott végig seperve,
Ment, mendegélt árva-egymagában,
S mikor, hol áll meg? semmi célja, terve.
Egyszer megállott. Túl a szomszéd sarkon
Egy büszke ház tűnt föl csodafényben,
Ablaksora, mint felhős nyári alkony,
Piroslóan sugárzott az éjben.

S látszott, hogy a csillárok mint ragyognak,
Arany-, ezüst-dísz, drága, cifra vázák,
Gyorsan, libegve mozgó emberárnyak :
Tündér mesék képét oda varázslák
Az ifjú nézte. . . S mind a fény, a pompa,
Amely feléje onnan áradott,
Arcát sötét, zordon redőkbe vonta,
Mintha maga a *Bosszú* állna ott: . . .

S szólott szívében égő gyűlölettel:
— »Ti jó urak, kik ott vígan dőzsöltök,
S kacagjátok, hogy mi nyögünk, . . . hogy minket
Szipolyoztok, nyúztok, majd hogy megöltök,
Vigyázzatok, jön már, eljön az óra,
Hogy népemmel csatába szállhatok,
S mi lesz fölírva *vérpiros* zászlókra?
Jaj tinektek henyéző gazdagok! — . . .«

*

Másnapra oszt' elült a vad zimankó,
S bujkált a nap homályos fellegekben,
Az ifjú ismét ott járt, hol az éjjel:
Ő is szívében immár enyhültebben.
S eléje im legott új csoda tárul:
A sarki házon gyászlobogó lengett,
S tört fény verődött vissza ablakárúl,
És rajta minden-minden gyászt jelentett. . . .

Lent cimeres levélen irva állott:
— »Oh mily sötét reggelre viradánk,
Egyetlen gyermekünk halt meg az éjjel,
Holtig kísér *legbúsabb* éjszakánk. . . .«

*

Elolvasá . . . s megszégyenülten ment el:
— Oh hogy a gyászt is dőzsölésre vélte,
Hogy jó szülők megtört szívét átkozta,
Akiknek már holtig keserv az élte! . . .
S vajj' ki örül, kinek van épp' halottja,
Kit sujt inkább közös testvéri jármunk,
Meglátjuk és enyhitünk rajta, hogyha
Gyülölködünk, — s óh jaj! — sötétbe' járunk?! . . .

Gondolkozott sokat az új apostol
A vezérfényt míg végre megtalálta:
Egy könyvet forgat mostan éjjel-nappal,
Abból szövődik minden terve, álma.
Ott áll a példa: Krisztus példaképe,
Ki megküzdött kínos küzdelmeket,
S ki egy világ gondját hordván szívébe':
Mindig szelid volt, mindig — *szeretett!* . . .

Pap Domokos.

Egyházköri közgyűlés.

Az aranyostordai unitárius egyházkör ez évi rendes közgyűlését A.-Rákoson tartotta meg jun. 30-án.

Gyűlést megelőzőleg istentisztelet tartatott a szépen és csinosan rendbe hozott templomban, hová a hívők közül is igen szép számmal jelentek meg. Az ünnepi szónok csegezi lelkész Benczédi Domokos volt, ki az „egy akol és egy pásztor“ eszméjéről beszélt virágos nyelvezetben, lelkes előadásban. A ki-nevezett énekvezér pedig mészköi kántor-tanító Lőfi Mózes, ki egyszerű, összhangzatos orgonázásával megnyerte a közönséget. Sajnálattal kellett tapasztalnunk, hogy unitárius köznépünk nem vesz részt a templomi közénekben, különösen a nők idegenkednek attól mindenütt.

A templomban tartatott a kör tanácskozó gyűlése, melynek első pontját az esperes évi jelentése töltötte ki. Ebből örömmel győződünk meg, hogy népünk vallásos hite ma is erős, a mennyiben áttérések nincsenek. Ez azonban abból is kimagyarázható, hogy a túri búcsu messze esik. Sokkal aggasztóbb a helyzet azon hitsorsosaink irányában, kik a Maros völgyén Ujvár, Nagyenyed, Déva vidékén szétszórta élnék, kikről gondoskodni valóban egyházunknak első rendű feladata, s ily értelmű felirat készítése határozottatott a Főtanácshoz! Általános érdekű pontja volt még gyűlésünknek a tanügyi jelentés, a köri gyámolda segélyezése, a fegyelmi bíróság és körü jegygyész megválasztása stb. Nagyobb vitát azonban csak a Maroskörnek a zsinattartás módosítása ügyében tett indítványa keltett. Körünk a régi rendszert, minden nehézségei mellett is jobbnak s az egyházi élet serkentésére nézve üdvösebbnek tartja.

Még csak a jóízű ebédre kell megemlékezni, mely a rákosi derék székely asszonyokat dicséri. Felköszöntőkben nem volt ám hiány!

Egy jelen volt.

Az őszi urvacsora.

F. Á. indítványához.

Hogy a felvetett négy rendbeli indítvány felett véleményt mondhasunk, mindenekelőtt azzal a kérdéssel kell tisztába jönni, hogy a mi vallásunk bizonyos reformálásokat megtűr-e? Véleményem szerint igen! „Mindeneket megpróbáljatok és a mi jó, azt megtartsátok.”

A mi vallásunktól bizonyos észszerűséget nem tagadunk meg, és ha okosságunk bármit is helyesnek ismer, miért zárkoznánk el annak követésétől? Az én hitem épen azért szilárd, mert értelmem sem mond ellene, sőt meggyőző annak helyességéről. A mi vallásunkban az idealizmus az észszerűséggel együtt található. És ha hitemmel nem ellenkezik s értelmem sem mond ellene, miért ne engedhetnék meg meggyőződésem külső nyilvánításában némi eltéréseket? Ezek a szempontok vezetnek véleményem elmondásában. Lássuk az indítványokat rendre

1. Hogy az *őszi urvacsora-osztás* október utolsó vasárnapjára tétessék, teljesen indokoltnak tartom. Ha a föld terményeiért mutatunk hálaáldozatot, akkor van helye annak, a mikor az áldást már elvettük. No már pedig október vége előtt nincsen elvégezve az őszi takarodás. Borföldön a szüret, más vidékeken pedig a tengeriszedés csak ez időben nyer befejezést. De nem tartom helyesnek azt, hogy őszi urvacsora-osztás alkalmával emlékezzünk meg a reformatióról. Még akkor sem tartanám elfogadhatónak, ha a két tárgy között bizonyos eszmei rokonság lenne. Hadd maradjon a hallgatóság egész figyelme egy pont körül. Mindakettő megérdemel egy-egy külön ünnepet. Különb is az urvacsora-osztás ünnepe mellől minden gondolkodás nélkül elejthetjük a reformatióra való emlékezést akkor, ha az indítvány 4-ik pontját elfogadjuk. Előre is jelezhetem, hogy én a magam részéről elfogadom.

2. Elhagyjuk-e a sátoros ünnepek harmadik napját? Papnak e kérdésre felelni kényes dolog. Ha igennel felelünk, könnyen az a vád találhat, hogy menekülni szeretnénk ez ünnepnap munkájától. Pedig méltatlan volna ez a vád. Senki sem tudhatja jobban, mint mi papok, hogy mily rohamosan hanyatlik a valláserkölcsei élet. Az ünnepnapok számát nem kevesbiteni, sőt épen szaporítani kellene. Hiszen mivel lehetne élesztetni a hanyatló valláserkölcsei életet, ha nem épen az ünnepi gondolatok- és áhitatosságokkal? Mindamellet is — egy feltétellel — hajlandó volnék elfogadni az indítványt. Ha az elhagyandó három ünnepnap helyett másik három ünnepet hoznánk gyakorlatba, az esetben ehagyhatónak tartom a sátoros ünnepek harmadik napját, mert igaz, hogy az ünnepekelső napján megnyilatkozó áhitatosságot alig találhatjuk meg a 3-dik napon.

3. Hogy István király napján új kenyérre urvacsorát osztunk, indokolatlannak tartom, mert hiszen az őszi urvacsora-osztás már ezt is magában foglalja. Azt a napot különben sem venném fel az unitárius ünnepek közé semmi szín alatt.

4. Ajánlom, hogy a Dávid Ferencz emlékére ünnepeljük meg márcz. 15-ét. Ez a nap a polgári szabadság napja; Dávid Ferencz a lelkiismeret-szabadságának apostola. Milyen szépen lehetne egyeztetni ezt a két gondolatot, hiszen a polgári szabadság és a lelkiismeret szabadsága egymásnak kiegészítő részei. Különben is elég nevezetes esemény a Dávid Ferencz életében a március hóban Gyula-Fehérváron tartott vitatkozás; különösen ha annak eredményét tekintjük, méltó a megünneplésre.

H-Héviz, 1903. február hó.

Kiss Aladár.

Ne rontsd el a régi gyepüt, mert a kigyó megmar.

Igen tisztelt Szerkesztő úr! még az őszi urvacsora-osztás meg sem változott, s már sok édes anyai és rokon kebel oly fájdalmat érez a régi gyepü megmozdításáért vagy az őszi urvacsora-osztás változtatásáért, mintha mérges kigyó marta volna meg, mivelhogy a mi kedves fiaink és leányaink és azok az árva fiuk és leányok, kiknek szülőik sirba szálltak, a megélhetésért idegen földön laknak és szolgálnak, seregestől jönnek haza arra a napra, hogy uri szent vacsorával éljenek az ők kedves szülőikkel és rokonaikkal együtt, kiket szeretett vallásuk, mint egy jó édes anya hív: jöjjetek édes gyermekeim, kik messze idegenben megfáradtatok, pihenjete meg az én keblemen mostan, míg a tél hidege nem akadályoz titeket, és azok a szegény öreg anyák is könnyes szemmel adnak hálát Isten ő szent felségének az elvett javakért, és azért is hálát rebeg ajkuk, hogy uri szent vacsorával is élhetnek a hidegek beállása előtt.

Igen tisztelt Szerkesztő úr, megállok szerkesztőséged előtt és alázattal kérem, hogy az őszi urvacsora-osztást ne változtassák. Szívből jövő kérésem legyen meghallgatva, s hiszem, minden lelkész hálát ad a jóságos Istennek az elvett javakért és imádkozik a jóságos Isten előtt az elveendőknél megtartásáért és minden vallásos ember imádkozik.

Kis-Solymos, 1903. július 13.

Simó Lidia

Most már az indítványozó válasza és a szerkesztő észrevételei következnek. *Szerk.*

Hadházi József.

Született 1837. október 20-án Udvarhelymegye Muzsna községében, hol édesatyja Hadházi János unitárius lelkész volt. Anyja Rácz Mariska armalista leány. Mindkettőjüknek megmásithatlan szándéka volt József fiokból papot nevelni, a miért eleitől kezdve nagy gondot fordítottak nevelésére. Már az elemi iskolában kitüntette magát s a muzsnai iskolában tanulván egy pár évig, édesatyja az igen jó hírnek örvendő jánosfalvi iskolába vitte, hol saját feljegyzése szerint télnék idejében is bőven kijutott a ba-

raczkból egy-egy „kanis mater“ kíséretében. Gimnáziumi tanulmányait a kereszturi al-gimnázium s a kolozsvári főgimnázium munkban végezte. Gimnáziumi tanulmányait bevégezvén, jó szülőinek kívánságát

HADHÁZI JÓZSEF.

velek általános örömeire fiát nevezte ki lelkipásztornak boldog emlékü Kriza János püspök. 21 évet töltött a muzsnai egyházközségben. Az egyházközségnek úgy szellemi, mint anyagi jóllétét fejlesztette. Igazán elmondhatjuk, hogy ezen időt az egyházközség épülésére, előmenetelére bölcsen felhasználta. A templomot, papi lakot kijavíttatta, illetőleg újra építtette, meszteri telket vásárolsatott, azt épületekkel berendeztetette, a hívek nagy kívánságára orgonát szereztetett, hogy évekig elvállalta a községi adószedést s az ezért járó fizetését teljesen egyház-

teljesítendő, a papi pályára lépett, melynek betöltésére ő maga is tehetséget, erőt érzett, s mintegy szent vágyódással lépett e pályára. Miután atyja majd nem félszázados hűségesszolgálatát után nyugalmomba vonult, a muzsnai hí-

községének ajándékozta. Miután itt mindenenket elrendezett, a derzsi népes egyházközség megválasztotta lelkészének, hol 4 évig működött lelkesedéssel, közmegelegedésre.

1887. november 12-én foglalta el jelenlegi deésfalvi lelkipásztori állását, hol saját feljegyzése szerint, nem várta valami paradicsomi boldogság, mert az egyházközség szegény volt — jövedelme oly kevés, hogy igen sokszor az évi adó fedezhetése végett, kölcsönt kellett felvenni. De Istennek áldott kegyelméből s Hadházi József ernyedetlen szolgálma, munkássága igazságossága által a bajok elenyésztek, a gondok megapadtak. Ma már a deésfalvi egyházközség az anyagiakban — a mi szintén földolog — a Küküllői unitárius egyházkörnek legrendezettebb egyházközsége. Van tekintélyes közalapja s kepemegváltási alapja.

S mindezek a jó, buzgó és lelkiismeretes lelkipásztor Hadházi József nemeslelkűségének szép megnyilatkozásai, melyekben kitűnő segítsége volt hű neje, szül. Kele Ida, kit 1863. november 3-án vett nőül Kolozsvárt. Isten megáldotta családi életüket 7 gyermekkel, hogy a minta papi családnak ez által is bizonyosság legyen téve. És ők mindenik gyermeket tisztességesen felnevelték, állásba juttatták. A családuak öröme, boldogsága teljes volt. Örömmel, szent lelkesedéssel várták a jó szülők s hálás gyermekek a jelen évet, hogy Hadházi József lelkészi működésének 41-ik s családi boldog életének 40-ik évét megünnepeljék. De nem lehetett teljes az öröm és boldogság nagy ünnepe, mert a jó gyermekek közül egyet, Juliskát, Gvidó Béla esperes szeretett nejét, a halál kegyetlenül elrabolta tőlük, megszomorítván öregségüknek éveit.

Hadházi József az öregebb lelkészek közül való, de szellemessége, állandó jó hangulata az ifjak sorában tartja. Szelid és alázatos, bátor és becsületes, mint a jó lelkipásztor.

Úgy családi, mint egyházi életében sokat küzdött szent lelkesedéssel és nemes vágyódással a szegénység ellen a becsületesség és nemeslelkűség kiváló tulajdonaival.

Örömmel gyűltünk össze közel és távolból f. évi június 22-én Deésfalván, vivén magunkkal üdvözlétet, tiszteletet és vigasztalást, melyeket mind megérdemelt a mi jó Hadházi bátyánk és szeretett kedves családja.

Bethlenszentmiklós.

Nagy Béla, unitárius lelkész.

Irodalom.

Jézus és a szentlélek csodatételei, írta Széki Ákos. Az evangéliumi csodákkal s a modern hipnotizmussal és telepatióval foglalkozik. Sok érdekes adatot sorol föl. Az értekezés theologiai vonatkozású részeire alkalmaslag visszafogunk térni. Ára 76 fillér Debreczenben a „Szabadság” kiadóhivatalában.

Az unitárius kollegium értesítőjének egyebek mellett becses része Benczédi Gergely életrajza Dr. Gál Kelemtől, Ulár Pál életrajza Dr. Gál Kelemtől, Ulár Pál életrajza Pálfi Mártontól. (A tordai polg. iskola Értesítője csak most küldetett be.)

Értesítők. Az Unitárius Papnevelő Intézet értesítője külön füzetben is megjelent Az Értesítő rendes részein kívül tartalmazza: Az ó-testamentum új világításban és Mózes András életrajzát Boros Györgytől.

Lőfi Áron 50 éves jubileuma.

Szép és lélekemelő ünnep volt Bölönben július 5-én. Az ünnepelés tárgya *Lőfi Áron* unitárius esperes-lelkész.

A jubileumi ünnepet a bölöni unitárius egyházközség s a háromszéki unitárius egyházkör rendezte.

Bölön és Nagyajta közönsége az unitárius püspöknek diszkapukat emelt s mindkettő nagyobb számú banderiumot szervezett, hogy a főpásztor fogadtatása annál fényesebb legyen. Július 4-én délben hosszú kocsisor s banderium indult az apáczai vasuti állomáshoz. Szent-Iványi Miklós alispán, az egyházkör felügyelő gondnoka üdvözölte szép szavakban, meleg hangon a vármegye és egyházkör nevében. A püspök megköszönte s áldást kért a hazára s a közönségre.

A menetet Nagyajta felé lovasok négyes sorokban, hatalmas zászlókkal vezették. Nagyajtán a diszkapunál feltartóztatta a püspököt dr. Ferenczi Géza ügyvéd magas szárnyalású üdvözlő beszéddel.

Az ajtai unitárius egyházközség kíváratára a főpásztor megtekintette a csak ezelőtt pár évvel épített lelkészi lakást, hol Kovács Gábor, ügyvéd és gondnok mondott szíves üdvözetet. Bölön előtt a diszkapunál nagyszámú gyülekezet várta. Lőfi Áron lelkész-esperes mondotta az üdvözlő beszédet.

A főpásztor Kisgyörgy Tamás igazgató-tanító házához hajtatott s fogadta az egyházkör papsága és tanítósága, Bölön község és a bölöni ev. ref. egyházközségnek tiszteletését.

Az ünnep igazi napja július 5. Mosolygó, derült idő. Közeli és távoli falvakból egymásután érkeznek szekerek, hozva sok-sok

embert, érdeklődőt, kíváncsit, tisztelőt és barátot. Fél tíz óraker megkondulnak a harangok. A gyülekezet tolong a diszes, nagy templom felé. A papság élén elől megy a püspök a jubilánssal, mindegyik paláستtal. Pár percz alatt tömve a templom, nincs üres hely a karzaton se. Megszóلال a hatalmas orgona s megzendül az ének: »E szent napon örvendezzünk.« Majd a községi dalkar énekel szépen, szabatosan. E közben az 50 éves, ősz lelkipásztornak alakja jelenik meg a szószéken s a legnagyobb csendességben imát mond, olykor-olykor alig tudva szólni a meghatottságtól. Alig marad szem köny nélkül. Az ima magas szárnyalásu, felöleli a multnak emlékeit, örömeit és bánatait, emlékezik a hazának és egyháznak gyásznapijairól s reménykedik ezeknek szebb jövője iránt. Hálát ad az áldásokért, a megtartásért és kegyelemért s ezeket továbbra is kéri.

Végh Mihály árkosi lelkész foglalja el a szószéket, közben ismét a községi daloskör énekel. Végh Mihályra irányulnak a szemek. A beszéd alkalmoszerű, eszmegazdag, szívből jó és szívhez szól s az alapigével találóan jellemzi az ősz jubilánst, mint a hazának, az egyháznak és társadalomnak »jó vitézét.« Végh Mihály kellemes szónok, előadásával leköti az emberek figyelmét. Dicséretére válik ez ünnepi szereplése.

Istentisztelet végével ugyancsak a templomban testületek és egyesek üdvözlöte következett. Elsőnek Ferencz József püspök szólott. Felemlítette, hogy 1853-ban milyen viszonyok között lépett Lőfi Áron a lelkési pályára s milyen érzelmekkel léphetett a szószékre akkor, mikor nem volt szabad magyarnak lenni.

Felolvastatta ezután a püspök az egyházi főhatóság üdvözlő iratát, melyben a legteljesebb elismerés van kifejezésre juttatva. Ezután Szent-Iványi Miklós alispán és köri gondnok üdvözlöte a a vármegye és egyházkör nevében.

A további üdvözlések így következtek: a köri unitárius belső emberek részéről Vaska Béla kökösi lelkész, a bölöni egyházközség részéről Máté Elek gondnok, a község részéről Tana Sámuel jegyző, az ev. ref. egyházközség részéről Czell Ignác a n. ajtai község nevében Kovács Gábor ügyvéd. A jubiláns minden üdvözlötre külön válaszolt.

A bölöni unitárius egyházközség tisztelete és hálája jelölül Ürmösi festőművészszel megfestette szeretett lelkipásztorának arczképét, mely valóban jól sikerült; a háromszéki unitárius egyházkör pedig egy diszes paláستtal és arany bibliával óhajtott kedveskedni tiszteletremölő esperesének.

Levélben és sürgönyileg is számosan fejezték ki tiszteletüket, nagyrabecsülöüket, többek között Kossuth Ferencz, Székely

György orsz. képviselő, Kelemen Lajos, Vajna Miklós, Albert János tordai nyug. lelkész. Benczédi Gergely nyug. tanár, az unitárius egyházkörök s a székely-keresztúri gimnázium igazgatósága, a Dávid Ferencz Egylet központi választmánya nevében Fekete Gábor és Boros Gy. titkár Pál apostolnak Titushoz írt levele 3. r. 4. és 15. v. küldötte táviratban: *Minekutánna a mi megtartó Iste nünknek jóvolta és emberekhez való szerelme megjelenék*: köszöntenek téged mindazok, a kik én velem vannak. Köszöntséd azokat, a kik minket szeretnek a hitben. Isten kegyelme mindnyájan veletek. Amen.

Jótekonyság és buzgóság.

A Székelyudvarhelyen építendő unitárius templom javára tett kegyes adományok.

Ferencz József püspök ur gyűjtőivén Kolozsvárról: Ferencz József és neje 200 kor. Br. Kemény Gézané Szilvássy Gizella 100 k. Péterfi Zsigmond 20 k. Bokros Béla, Erdélyi Bank és Takarékpénztár részv.-társ., Lészay Ferencz (M.-Gorbó) 20—20 k. Erdélyi magyar jelzálog hitelbank r.-t., Özv. Koronka Antalné, Dr. Gidófalvy István, Szigehy Miklós, Gáffy Sándorné, id. Pataky László, id. Pataky Lászlóné (Magyar-Sáros), Dr. Ferencz József 10—10 k., Ferencz Gyula (Gyalu) 6 k., Mezőgazdasági bank és takarékpénztár részv.-társ., Szántó Bertalan 5—5 k., Ferencz Gyuláné, Ferencz Zsuzsa 4—4 k., Kuhn Bernát 3 k., Szántó Gusztáv 2 k., Ferencz Tita 1 k. Együtt 500 k.

A 108. sz. gyűjtőivén id. Daniel Gábor főgondnok ur 200 k.

Br. Petrichevich Horváth Kálmán 1902. évi újévi ajándék czimen 2-szor 50 kor.

Id. Szakács Károlyné 355. sz. gyűjtőivén Székelyudvarhelyről: özv. Dr. Fejérvári Lajosné, id. Szakács Károlyné, id. Szakács Károly 10—10 kor. Együtt 30 kor.

(Folyt. köv.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— XIII. Leó pápa jul, 20-án élete 93. évében hosszas szenvedés után elhunyt.

— **Készüljünk a zsinatra** A vargyasi zsinat nem ígér rendkívüli látványosságot. Sajnos, a mi viszonyaink nem olyanok, hogy könnyűszerrel sok nevezetességet lehessen összehozni. De hát egy pár napra kell-e egyéb a jóbarátok régi és új ismerősek seregénél. Ez pedig meglesz, s ráadásul bővséges szivesség és előzékenység a zsinatot fogadó Vargyas község elöljárói és összes lakószai részéről. Lapunk utján kéri a rendezőség mindazokat, a kik a zsinatra szándékoznak menni, jelentsek be szándékukat jó előre, de legkésőbb aug. 15-ig, mert csak így lehet gondoskodni csak valamennyire is jó szállásról.

— **Zsinati prédikátorok**: vasárnap Lőfi Ödön, nagyajtai lelkész, hétfőn, a papszentelés alkalmával Józsa Miklós, Budapesti lelkész és esperes.

— **A vargyasi zsinat emléke** készül már és tartalmazni fogja Vargyas község leírását, a helybeli lelkész és esperes gondnok stb. arczképét és életrajzát az egyházkör községei és nevezetességei ismertetését, a székelvudvarhelyi templom stb. képét. Fölvhivjuk rá olvasóink figyelmét, érdeklődését és támogatását. Nagy szolgálatot tesz az ügynek, a ki hozzájárul ahhoz, hogy a zsinatra összegyűlő közönség között ingyen osztassék ki az emlékfüzet. Lapunk udvarhelykörü olvasóit és dolgozótársait szívesen látjuk a körre vonatkozó egy s más rövid tudósítással.

— **Hadházi József jubileuma.** Egy szerény unitárius pap nem vár ünneplést, de a közönségnek s a távollevőknek is öröm ha látja, hogy a megérdemelt tisztelet és méltánylás illő formában megnyilatkozik. Hadházi Józsefnek június 22-én hivatali és családi ünnepe volt Dézsalfván. Hivatalában 41 évet töltött és 40 éve alapított családot. Mindkettőnek szakadatlanul szolgálatában állott e szép idő alatt. A más helyen közöltek után a következőkről értesültünk: Az ünnepély össze volt kötve a köri közgyűléssel Dézsalfván. Istentisztelettel kezdődött melyet áhítatos imájával az ünnepelt nyitott meg. Egyházi beszédet egykori tanuló társa Gálfalvi István haranglábi lelkész mondott Ezs 41. r. 9. 10. 13. v. alapján kiválóan alkalmas szép beszéd volt. Nagy Béla köri jegyző a lelkészkar nevében üdvözölte és felolvasta a főt. püspök ur üdvözlő iratát. Ifj. Pataky László köri felügy. gondnok az egyházkör nevében üdvözölte szívből, hatással. Derzsi János ny. főszolgabíró a dézsalfvai egyház nevében és mint kortárs könnyikig megható szavakban tolmácsolta a maga és a hívek érzelmeit. Utó Lajos domboi lelkész a lelkész és tanítói kar ajándékát az ünnepelt életnagyságu arczképét nyújtotta át. József Dénes a tanítói kar nevében üdvözölte. Szabó Albert szőkefalvi lelkész és a haranglábi gondnok, mint a szomszéd egyházak képviselői üdvözölték. A gyermekek, unokák és a családtagok nevében Hadházi Sándor vmegyei gyámpénztárnok bejelentette, hogy e nap emlékére 400 kor. alapítványt tettek a papnövendékek részére azzal a körülrással, hogy első helyen a családbeliek, azután a körből származottak élvezik 1910-től kezdve midőn életbe lép. Egy fájdalmas sohaj is hallszott az örömjaj közben. Az ünnepeltnek csak nem rég elhunyt derék leányát Gvidó Bélánét illette. Ez magyarázza meg azt is, hogy a kör derék esperese az ünnepélyen nem szólott.

— **Hódmezővásárhelyre** június 27-én érkezett meg Balázs András ifju lelkész. Kovács József lelkes gondnok vezetése alatt fogadták a hívek. Jún. 28-án kettős ünnep volt. Itt tartotta első gyűlését az ujonnan alakult Duna-tiszamenti egyházkör Dr. Daniel Gábor képviselőházi alelnök vezetése alatt, ki nagyon meleg szavakban üdvözölte a számosan megjelent híveket. 9 órakor volt a papi beköszöntő. Balázs András tartalmas és szépen megirt s kitűnően előadott beszéddel foglalta el a szószéket s hódította meg híveit. A templomi ünnepély után tovább folyt a köri gyűlés. Balázs András megválasztatott köri jegyzőnek.

— **Alsószentmihályfalvára** Ádámossy Gábor új lelkész f. hó 1-én érkezett meg állomására Hódmezővásárhelyről, egyházunk egyik kedvelt gyülekezetéből. A tordai vasuti állomáshoz lovas banderium ment elébe, hosszú kocsisortól kísérve. Szilágyi Tamás áll. tanító üdvözölte az ifju lelkészt, nejének fehér ruhás leányok szép virágcsokrot nyújtottak át. A község végén Deési Elek k. bíró fogadta szép diszkapu alatt. Ádámossy szívből jövő szavakkal köszönte meg az irántok tanusított szeretetet és lelkesedést.

Harangszó közben érkezett a menet a lelkészi lakhoz, hol „Isten hozott“ felirással és gyönyörű virágokkal diszitett kapu lepte meg az érkező közönséget. Csép Mihály gondnok köszöntötte az új lelkipásztort, egy-

szersmind kifejezést adván reményének, hogy a fényes várost odahagyván az egyszerű kis községért, itt meg fogja találni azt a kört, a hol zavar-talanul munkálkodhatik az egyház és a nép javáért.

Létay D. beszolgáló lelkész vett búcsut a hivektől, gondnok pedig azok nevében megköszönte fáradozásait.

Julius 5-én volt a papi beköszöntő. A beiktatói tisztet Létay Domokos sinfalvi lelkész végezte. Utána Ádamosy lépett a szószékre és szólott áhitattal és érzéssel, megragadó szónoklattal, lelkesen, s fejlett irányba, mélyen járó gondolatai az egész gyülekezet figyelmét lekötötték. Ádamosyban az aranyosszéki lelkészi kar szilárd jellemű és tudományosan képzett tagot nyert. (k. i.)

— **Polgárdiba** július 4-én érkezett meg az új lelkész Ürmösi József Józán Miklós esperes vezetése alatt. A hivek serge élén Pálffi Ferencz lelkész fogadta lelkesen. Ürmösi megköszönte a szeretetteljes fogadást. 10—12 kocsi kíséretében bementek a községbe, hol Császár János hitrokon házában voltak szállásban. Másnap kettős ünnepély volt, melyen elbúcsu-zott a régi lelkész, kit talán egy szem sem hagyott megsiratatlan. hiszen olyan szép munkát végzett 6 éven keresztül, hogy lélekben már össze voltak forrva. Azután Józán esperes úr tartott beiktató beszédet, melyben a hívők fájdalmas könnyeit igyekezett felszáritni azon tudat által, hogy az Ur nem hagyja árván őket, mert ime új lelkészt kaptak stb.

Ürmösi József ifju lelkész székfoglaló beszéde: Te pedig légy józan mindenben, szenvedj, az evangelista dolgát végezd, szolgálatotad teljesen töltsd be alapigéből indult ki (2 Ján. IV. 5) s kiváló tapintattal, körül-tekintéssel és sok szónoki jelességgel oldotta meg feladatát. Az ifju hív és áldozatra kész lelkesedés mellett, higgadt megfontolás tette kitünővé a nagy Balaton vidéke új apostolát. Híveinél szeretettel és meleg szívvél találkozott. Kísérje siker. —ó.

— **A lokódi egyházközségnek** jul. 12-én nagy és lélekemelő ünne-pélye volt. Ekkor foglalta el ünnepélyesen állását Pálffi Ferencz lelkész. Érkezésekor Dombi János beszolgáló lelkész üdvözölte a távolból érke-zőt. A feldiszitett kicsiny templomot vasárnap délelőtt zsufolásig meg-töltötte a vidékről és helyből összesereglett sokaság. Az egyházi ének elhangzása után az esperes felolvasta a püspöki rendelvényt s Pálffi buzgó ima után mondotta el szép és lelkes székfoglaló beszédét Esa LX. r. 1. v. alapján. Kisgyörgy Sándor köri esperes szép beszédben iktatta be hivatalába. Az egyh. község részéről Sándor Mihály üdvözölte. Templom után a csinos papi lakon ebéd volt, hol vidám hangulat között számos pohárköszöntő mondatott. (r. s.)

— **A martonosi egyházközség** új lelkészét Katona Ferenczet nagy ünnepélyességgel hozta el július 4-én Sárdról szülői házából. Az ifjusági olvasókör és a tűzoló egyesület a parancsnok vezetése alatt zászlókkal a határszélen üdvözölte. Innen az ifjuság 4 es sorban trombitaszó mellett vonult be a faluba. A falu közepén díszkapu volt „Isten hozott lel-ki pásztorkorunk” felírással. A lelkész megható szavakkal köszönte meg a szíves fogadtatást. A papi lakás udvarán küldöttség várta — Julius hó 5-én foglalta el a szószéket. Ap. csel. XX. 24. alapján szép beszéddel kö-szöntötte hiveit s a nagyszámu idegeneket, kik ősi székely szokás szerint eljöttek, hogy meghallgassák: „mit tud az új pap” Hivatalába Kozma Dimén énlakai lelkész igttatta be. Ha a martonosiak a beiktató lelkész beszédét meghallgatták s meyhallgatván, megértették: egy év múlva ismét ünne-pük lesz — templomot szentelnek! (b—n.)

— **Papi beköszöntő** A magyarsárosi egyházközség új lelkésze Sándor Gergely papjelölt beköszöntőjét július hó 12-én tartotta meg Beszédje ala-

pos készülségre, a papi pályát jól ismerő, buzgó és vallásos egyénre vall. A beiktatást Szabó Albert, szőkefalvi lelkész végezte. Zsufolásig töltötték meg a templomot az örvendező hívek és a község mindenféle felekezetének tagjai. Templomozás után Iszlay László f. ü. gondnok ur vendégszerető házában volt ünnepélyes ebéd. Szép tér nyílt meg a pályáját kezdő ifjú lelkész előtt; munkálkodásához, hivatásának betöltéséhez erőt, kitartást kívánunk. t.

— **A székelyudvarhelyi templom** javára jul 26-án Homoród-Szent-Mártonban kosaras táncmulatságot rendeztek. Ha a székely községek minden alkalmat fölhasználnának, egy pár év alatt diszelegne már Udvarhelyt a szép unitárius templom.

— **Dr. Bedő Árpád**ot volt tordátfalvi lelkész Bedő József fiát Arad városa községi bírójává választotta. A törekvő ifjunak szép haladás Kívánjuk, hogy még sok diadala legyen.

— **Az unitáriusok és más szabadelvű keresztények** nemzetközi konferenciáján Amsterdamban Józán Miklós budapesti lelkész és esperes afia lesz a magyarországiak képviselője.

— **Altherr zürichi lelkész**, a Parker életrajzában jeles írója, az amerikai unitáriusok évi gyűléséről, melyen jelen volt, érdekes tudósítást közölt. Ismertetni fogjuk.

Bajka Sándor az Unitárius Egyházi Fő-Tanács tagja, 48—49 es honvéddadnagy, birtokos, munkás és köztisztviselőben álló életének 76-ik évében Szentmihályfalván váratlanul elhunyt. Népes család gyászolja.

— **Köszönet.** Sinczy Julia állami tanítónő kisasszony hitrokonunk — vallásos buzgalmától indítatva — a kolozsi unitárius egyházközség részére egy diszes szószéktakarót ajándékozott. Az áldoeatkész lélek e nagybecsű megnyilatkozásaért fogadja e helyen is — ekklesiám nevében — hálás köszönetemet.

Kolozs 1903. június 29-én.

Biró Elek unitár. lelk.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A Dávid Ferencz Egylet közgyűlése augusztus 22-én a zsinatot megelőző napon fog megtartatni. A zsinati gyűlések között ez az egyedüli, melyen az unitárius közönség minden kivétel nélkül részt vehet. Ez nemcsak a papok és választottak ülése, hanem mindazoké, a kik a vallást és az erkölcsöt olyan társadalmi tényezőkné tartják, a melyek felolvasztanak sok különféle elemet és munkára hívnak minden tehetséget: a legparányibbat és a legnagyobbat is. A közgyűlésen nemes szívű elnökünk szavait fogják hallani azok is, a kik eddig csak tetteit ismerték. Rajta kívül sokan fognak szót kérni a távolból s közelből is.

TARTALOM: Elnöki meghívó a D. F. E. XIX. közgyűlésére. Br. P. Horváth Kálmán — Zs nat. B. Gy. — Az új apostol. (Költmény). Pap Domokos. — Egyházközi közgyűlés. Egy jelenvolt. — Az őszi urvacsora. Kiss Aladár. — Ne rontsd el a régi gyeput, mert a kigyó megmar. Simó Lidia. — Hadházi József. (Arczkeppel.) Nagy Béla. — Irodalom — Lőfi Áron 50 éves jubileuma. — Jótékonyág és buzgóság. — Egyházi és iskolai mozgalmak. — Egyleti élet és munkásság. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Az 1903. vargyasi Zsinat emléke.

A vargyasi unitárius templom.

Vargyas.

Az utóbbi 20 év alatt már másodízben jut e községnek jelentős szerep az unitáriusok egyházi életéből. Az 1883-ik évben zsinatot látott község nem fáradott ki a vendégszeretetben s örömmel fogadta azt a ter-
vet, hogy a XX-ik száz egyházi életének hajnalát a Kustaly és Látóhegy aljából köszöntse e száz első zsinati gyülekezete. Jó, hogy Látóhegynek nevezték emezt, hátha bepillanthatunk onnan az ígéret földjére. Ugy lélekszámánál, mint földrajzi fekvésénél fogva érdemes e községgel közelebbről megismerkedni. Hátha még ide vesszük azt is, hogy itt van az ősrégi Danielcsalád fészke, mely család révén a község húzamos időn át az egyházi élet vérkeringésének egyik központja volt. S az ma is, mert — habár lakását változtatta — nem egy könnyen engedjük elvitatni tőlünk egyházunk érdemes főgondnokát kit nemes jelleméért, példás vállalásos buzgóságáért igaz szeretettel és tisztelettel rajongunk körül.

Vargyas Udvarhelymegyének délkeleti szögletében, a régi Bardoczszéken, a Vargyas vize mellett fekszik. Kérdhetné valaki, miért „vize“ mellett s miért nem folyója, vagy pataka mellett? Hát annak nagy sora van uraim. Hiszen patak volna biz az, de a jó vargyasi székely kevésli ezt a titulust, a folyó nevezetet meg igen merésznek tartja — tekintettel a Vargyas szöke nénjére, az Oltra — s ezért nevezte nagy óvatossággal Vargyasvizének. Hanem aztán czáfoljon rá valaki, hogy nem igaz. Attila régi várát kapja jutalmul a Bódihegyen.

A község egy völgykatlanban, északi és északnyugati részén szétterülve, délre és délkeletre pedig elágazva fekszik. Három oldalról magas hegyek körítik, legnagyobb részben fiatal tölgyekkel borítva, Határa erdejével együtt mintegy tizenötezer katastralis hold. Romboló szelektől javarészben védve van. Földje elég termékenynek mondható. Nagy kincse van erdejében, legelőiben. E kedvező helyzetét különösen a régebbi időkben elég jól használták ki a lakósok. Állattenyésztésének messze vidéken hire volt. Ma már a jó vagyoni állapot csökkenésével az állattenyésztés is kisebb térre szorítkozott, de még mindig

jelentékeny jövedelmi forrás. Erdőterületének némely része mészsíklákkal borítva. Szép jövedelmet nyújt. Még más községekbe is hordanak a mészkövekből mészégetés céljára csekély fizetés mellett. Más termékei még: vörös márvány és ciszolásra igen alkalmas serpentin. Van a községnek eddig még alig használt savanyuvíz forrása, sóskútja. Nem sok kutatással egész közséntelegekre lehetne bukkanni. Erre lehet következtetni az itt-ott felbukkanó darabokból. Sajnos, hogy nem vagyunk angol tőkepénzesek — magyar szívvvel.

Lélekszáma 1750—1800 között váltakozik. Jámbor és szorgalmas földmivelőnép. Rendkívül szívós a munkában s viselkedésében alázatos. Alig találni közte hányaveti embert, ki — mint mondani szokták — nem fér a bőrében. E tekintetben előnyösen különbözik az Alvidék székelységétől. Viszont el kell ismernünk, hogy ama vidék népe társadalmi fejlettségben némiképpen elébb áll. A civilizációnak erősebb szele érintgette közlekedése és más egyéb kapcsolatai révén. Hogy azonban mindenkben jótékony lenne ez a hatás, erősen kételkedünk benne, hiszen tudjuk, hogy a gőzparipa nyomán füst és füst marad.

A vargyasi székelő munkásságára nézve itt egy példa. Mig alföldi helyeken levő ekkora községeknek kaszáló területe (rétje) alig 120—200 hold, addig ez a nép 2500—3000 hold sovány erdei és mezei kaszálóról gyűjt talán csak valamivel több takarmányt amazokénál. Amugy suhog a sovány „czápszakállas“ fű a kasza alatt. S megfordítva van itt minden. Nem három villa s egy gereblye, hanem három gereblye s egy villa. (Oh ti boldog városiak, ti ugyan meg nem értetek engem.) Így gyűlölet a sovány takarmány, hogy aztán a Virág, meg a Kajla telecsurgassa a sajtárt édes meleg tejjel. Abból fakadoznak piros rózsák az apró népség két orcáján.

A község eddigelé kívül esett minden forgalmon. Egy nyomorult vicinális út — tréfából — alig érintette délkeleti szélét. A székelőakció folyamán a megye köreinek s Dr. Daniel Gábor képviselőházi alelnök- és Dr. Heltai Ferencz orsz. képviselőnek támogatásával a hagyományi útvonal létesült. Maholnap át is adják a forgalomnak. Vargyast hosszában érintvén, a község haladásának egyik fontos tényezője lesz.

A lakosság egészében székelynek mondható. Vannak ugyan mintegy 200 lélek, kik származásra nézt oláhok, de nyelvben, viteletben a székelységgel teljesen összeforrtak. Kisebb része gör. keleti vallását is megváltoztatta. Reményleni lehet, hogy idővel minden különbség elenyészik s a jó székely levegő éltető erejével csak magyar vért táplál. A mi barna fajunk 120—140 lélekkel már mindenkiben a faluval tart. S ha aztán valamiben pártoskodásra kerül a dolog, egyet se tágit az „urak mellől.“ Leszámítva cifra szólásmódjait, jámbor nép. Halászzattal, rákászattal foglalkozva, még a vidéki legkisebb patakokat is ismeri. Muzsikában itt nincs szükség. Őt-hat kisebb barna banda huzza a jó Erdővidékieknek a talpalá válót. A papi képét hagyományos szokás szerint — lemuzsikálják. A papi lakástól nincs messze a kántori lakás, a muzsikaszó *fele* része átszűrődik oda is — a kepe le van hát fizetve a kirótt arányban.

A lakosok vallásra nézt következőleg oszlanak meg: unitárius 1516, evang. ref. 40, görög keleti 200, más vallásu mintegy 28.

Az unitárius egyház már a régi időtől kezdve jeles iskolát tartott fönnt a községben. Boldogult Orbán Balázst székelyföldi utazásai alkalmával (Lásd Udvarhelyszék leírása) nagyon meglepte a vargyasi emeletes iskola. Az iskolai élet körül kifejtett buzgó munkálkodásáért különösen kiemeli most már néhai Gyöngyösi István lelkész-esperesnek, ez egyik legképzettebb papnak és egyházi írónak érdemeit. Én utána mindjárt kegyeletos szívvel emlékszem meg néhai Boncza György kántortanítóról, ki szorgalmas munkásságával nagyban emelte a felekezeti iskola jóhírnevét.

Az 1874 ik évben a községnek anyagban és munkaerőben való hozzájárulásával és államsegélylyel építtetett a ma is fenálló 4 termes, elébb községi, most állami iskola. Maga az épület kissé alacsony, de három tanterme egyebekben a czélnek egészen megfelelő. A 4-ik tanterem tanszertárból és szolgálilakásból alakíttatott át s égtáji fekvésénél fogva is bizony elég czélszerűtlen. Mellette önálló épületben az igazgatói iroda, könyvtárhelyiség és iskolaszolgái lakás. A templom és iskola egymás mellett testvériesen ölelkeznek.

Évenként, átlagosan, rendes iskolába jár 210 növendék, gazdasági ismétlő iskolába 60—70. Utóbbiban kiváló súly van fektetve gazdasági ismeretek szerzésére és a gyümölcsfatenyészésre. A községben nyerték első kiképzésüket Gyöngyösi Béla, kir. erdőfelügyelő, Németh Albert, megyei főszámvevő, Pál Miklós, gazdasági tanár, Dr. Szolga Ferencz, gymn. tanár.

Az iskolával kapcsolatosan 1878 óta állandóan ifjúsági egyesület áll fenn, hol pap és tanítók tevékeny részt vesznek. Az iskola és ez egylet könyvtára mintegy 600 kötetből áll a következő csoportok szerint: 1. tanítói szakkönyvtár. 2. Népkönyvtár. 3. Ifjúsági könyvtár. 4. Gyermekek könyvtár. Felnőttek részére van olvasóegylet. Ennek alaptőkéje van, melynek kamatait lapok járatására fordítja s részben pótolja is.

A községben 1901. óta hitelszövetkezet áll fenn s hogy nem czéltalanul, mutatja az is, hogy évi forgalma 82—85000 korona, a betétek összege 8000 és üzletrészbefizetések értéke 9000 korona. A hitelszövetkezettel kapcsolatosan az országos központi igazgatósága helybenhagyta egy értékesítési szakcsoport létesítését. Valamint megalakult egy, a *Hangya* kötelékében álló fogyasztási szövetkezet. Két utóbbi működését már ezen ősszel valószínűleg megkezdi.

Maga a polgári község, élén Máthé János körjegyzővel, készséggel támogatja az egyházat és iskolát a közjó előbbrevitele érdekében.

Ha még megemlítem azt, hogy a vargyasi nép egyházi, községi elöljárói és tanítói iránt igaz tisztelettel viseltetik s nincsen eset, hogy azok bármelyikét is munkakörében háborgatta s mint sok helyen szokás: üldözőbe vette volna, ezzel békés, csendes természetére, jellemére oly világot vetettem, mi mellett apró fogyatkozásai eltörpülnek.

Nem lehet czélom tovább vázolni Vargyas belső életét. Azt azonban nem tehetem, hogy újabb történetéből ki ne szakítsak két lapot. Ha aztán ezen a két lapon az olvasó két nevet lát felírva, feleljenek ők érette, hogy nem homokba, hanem az emlékezés táblájára irták fel neveiket. Az olvasó pedig jegyezze meg, hogy a fentebbi sorokban említett egyházi és közművelődési munka terén az oroszlánrész nekik jutott.

Tarcsafalvi Albert.

Kisgyörgy Sándor

Udvarhelyköri esperes.

született Kis-Küküllőmegyében Dombón 1845. december 21-én. Szülei Kisgyörgy József és Sándor Anna becsületes, vallásos és szorgalmas tanítócsalád.

Iskolai tanulmányait Tordán s majd Kolozsvárt végezte. Itt tett az 1866-ik évben érettségi vizgát. Aztán a theológiára lépett. 1869-ben a papi vizsgálatot letéve, mint köztanító maradt bent az intézetnél. Tanítványai szeretetét, ragaszkodását szelid bánásmódjával érdemelte ki.

Iskolai élete, mint szegény tanító-gyermeknek, szegénységgel kezdődött, de már mint tordai deák, tanítványokat kapott s így jutott be elébb Veress Károly úr. Később Veress

Kisgyörgy Sándor.

Lajos úr házához házi tanítónak, hol jobb sorsra jutva s jó társadalmi iskolába kerülve, reménnyel nézhetett a jövő elébe.

Kolozsvári deák korában úgy segített magán,

hogy a tanítványaival való foglalkozás mellett s különösen míg tanítványai nem voltak, vagyonosabb családból való jogászoknak irogatott.

Theologiai évei már könnyen teltek. A szorgalmas ifjú elébb írástanító, egyházi irnok, köztanító, majd irodafőnök lesz s marad egész iskolai élete végéig. E közben a Daniel családdal kerül összeköttetésbe, mint a fiuk tanítója, nevelője s ott alkalma nyílik bő tapasztalatokat szerezni. A jómodoru, törekvő ifjú talán még nem is sejtette ekkor, hogy a család előtt megalapított jóhírneve után egykor az igen keresett vargyasi egyházközség papi állását nyeri meg.

Elérkezett aztán legboldogabb pillanatához. Betelt gyer-

mekkori vágya. Isten szolgája lett, hogy tanítsa az embereket igaz uton járni, alázatosoknak lenni, hogy a szeretetnek örökkévaló igéit hirdesse. Kénosi pap lett az 1872-ik évben. Innen lelki szemeivel talán már látta is a diszesebb vargyasi tornyot.

A kénosi és sz.-udvarhelyi egyházközségek nem kis gondot okoztak a kezdet nehézségeivel küzdő új papnak. Mindkét helyen ugyan gyenge anyagi viszonyokat talált, de sok évi töprengéssel, lelkesítéssel annyira vitte, hogy az addig szegény kénosi egyházközség sok építkezései és javításai között is a mások segítségére soha sem szorult.

Közkedveltsége s a Daniel családdal való összeköttetései révén 1883-ban foglalta el a vargyasi egyházközségben a papi állást s azóta itt is a közjó előmozdításán fáradozik. Esperessé választatott 1898-ban.

Házasodott az 1875-ik évben, nőül vevén Pál Bertát a szováti pap Pál Mózes és Gothárd Krisztina nagyobbik leányát, kivel békés, példás családi életben 3 leányt és 1 fiút nevelt. Vejei: Ajtay János h.-almási pap, Graef Antal Kolozsvárt vasuti hivatalnok és Kiss Jenő szentpáli körjegyző. Az unokák befejezetlen sorszáma 10.

Kisgyörgy Sándor egész lénye maga a leki jóság. Ebben már csakugyan fel lehet életét mintaképpen állítani. Mindenkinek van egy-egy elkötelező szava, hanem aztán mások cselekedeteinek elítélésében fukar. Maga előzékeny, de másokkal szembe igényt nem támaszt. Ugy egyházközségét, mint az egyházkört nem hatalommal, hanem jó szívével kormányozza. Maga cselekszik s aztán mások is szívesen mennek utána.

Nem is szólva esperesi munkálkodásáról meg kell említenem, hogy ekklesiája ügyeit jó rendben tartja. Az iskolában a vallásos oktatást igazán kiváló buzgósággal végzi. Az ifjúsági egyesületnek, olvasókörnek elnöke s legtöbbit fáradó munkása. Egyházas irányu dalárdát vezet. A község és népe vagyonosodását érintő minden mozgalomban készségesen vesz részt. A zsinat alkalmából a templom körüli vaskerítés létesítésén, általában az átalakító munkálatok érdekében Daniel urral osztozik. Tagja a megyei közigazgatási bizottságnak s Erdővidék és Udvarhelymegye társadalmának egyik köztisztvisletben álló alakja.

Mindenkivel békességben, jó egyetértésben él. Szolgatársával Kis Tamással meg valóságos testvéri viszonyban van.

Mint pap is derekasan megállja helyét. S ezzel pedig sokat mondottam, ha rágondolunk, hogy elődje Gyöngyösi István jeles egyházi író volt és egyuttal kitünő szónok. Nem mély, bölcselkedő irányu, de azért elég mélyen szánt a lelkekben. Szavai egyszerűek, keresetlenek, gondolatai világosak, tiszták, átlátszók. Mintha jelleméből alakultak volna ki.

Hiszem, hogy senki sem mulja őt fölül az egyszerű nép iránt való jóindulatban, szeretetben, emberbecsülésben.

Isten éltesse még sokáig a jó esperesbácsit!

Tarcsafalvi Albert.

Daniel Lajos.

Udvarhelyköri felügyelő gondnok.

Daniel Lajos, a kebli egyháztanács első gondnoka és az udvarhelyi egyházkör ujonnan választott egyik felügyelő gondnoka, született 1856 január havában. Atyja id. Daniel Gábor főgondnok, főrendiházi tag, anyja néhai báró Rauber Mária, kiknek gyermeke a korán elhunyt, munkás erejében volt Daniel Elek és a család egyik büszkesége Dr. Daniel Gábor képviselőházi alelnök. Ez alkalommal tárgyunkon kívül esik a család történetéről szólni. E tekintetben utalunk a Danielcsaládról szóló két vaskos kötetre.

Daniel Lajos a falusi iskolázás után tanulmányait a székelikereszturi al gimnáziumban kezdte meg. Folytatta Székely-Udvarhelyen s majd a kolozsvári unitárius főiskolában kitünő sikerrel végezve, az 1874-ik évben ugyanott érettségi vizsgálatot tett. Sajat hajlamainak engedve s azon családi tradíciónak

Daniel Lajos.

is, hogy a vargyasi kuria üresen ne maradjon, a magyar-óvári gazdasági akadémiába lépett. Ott két évet tanult és sikeres vizsgálata után sem nyugodott meg ezzel. Részben mégis csak elméleti ismereteit az uradalmi gazdaság gyakorlati ismeretével óhajtotta kibővíteni s ezért az 1876—1877 évet Albrecht főherceg bélyei uradalmában töltötte mint gyakornok. Az 1878-ik évben letette a magasabb gazdasági szakvizsgát. E képesítés értéke a tudori vizsgálatnak felel meg. Még azon évben mint

Daniel ház Vargyason.

önkéntes szolgált a hadseregnél, folytatva 79-ben is, mikor a tiszti vizsgálatot állotta ki. 1870. novemberétől 1880. április haváig mint kataszteri pótbiztos, s ettől kezdve 1885-ig mint kataszteri becslőbiztos működött Székely-Kereszturon.

Megnősült az 1884-ik évben, nőül véve tarcsafalvi Pálffy Dénes, udvarhelymegyei legnagyobb birtokosnak — ki maga is mintagazda — nagyműveltségű leányát, Márhát.

Ez időtől kezdve lett állandó tartózkodási helye Vargyas, örökölvén érdemes főgondnokunktól az ősi kuriát a vargyasi

dominiummal együtt. Házasságukból 3 gyermek született, Lajos, Ferencz és Margit. A jóságos lelkű asszony elhalálozása után nem nősült többé. Minden gondját gyermekei nevelésére, terjedelmes gazdasága vezetésére fordította. Nagy munkakedvvel, szakértelemmel és szívóssággal állott mindig az ősi barázda mellett. Szereti a földet s ez folyton jutalmazza a szeretetet. A különben is terjedelmes ősi vagyron házassága, de másfelől szorgalma, takarékosága útján is szaporodott. Ma már alig van rendezettebb anyagi viszonyok között élő nagybirtokos széles körben. A székely nép úgy mondja, hogy „az Isten is gazdának teremtette“. Mi pedig jól tudjuk, hogy a gazdaságra munkaerejének csak felerészét fordítja. A másik fele megoszlik egyházi; iskolai, megyei és más társadalmi tevékenységben.

A megyénél közgazdasági előadó, az adófelszólamlási bizottság elnöke, a lótenyésztési bizottság helyettes elnöke, mezőgazdasági bizottsági tag, az oklándi választókerület szabadelvű pártjának elnöke, a magyar földhitelintézet udvarhelymegyei választmányának elnöke. Ezen kívül egyházi tanácsos. Állami iskolánk gondnokságának 7 év óta elnöke. S ne higgye senki, hogy pusztá czimeknek tekinti ezeket, hanem elvállalt kötelezettségeknek. Mindenekben annyira aprólékos, gondos, mint a saját dolgaiban. Egyházunk és iskolánk különösen sokat köszönhet fáradhatatlan munkásságának. Semmi nagyuri kényelem, semmi fennhéjázás. Egyszerűség és munkás élet, ez cselekedetekkel írott jelszava.

A vargyasi állami iskola fejlődése az ő nevével kapcsolatos. A legapróbb részlekig ismeri minden ügyét. Hatni, javítani szeret. Teszi ezt mérséklettel, tapintatossággal. A zsinati átalakítások nehéz kérdése is nagymértékben igénybe vette erejét és idejét s méltán megérdemli az egyházköztség hálás köszönetét.

A kik látjuk java erejében az ősi kuria körül forgolódnai, bizvást szólhatunk: a Danielcsaládnak szép mult után szép jövődjöje lesz. A jó öreg úr sziklára építette a várat. Az unitárius egyház pedig a jövő embereit keresve, egy pillanatig rajta nyugtatja tekintétét — ez ő, ez ő! **Tarcsafalvi Albert.**

A homoródmenti unitáriusokról.

Udvarhelyvármegye délkeleti részében, a havasfejú Hargitából, két völgy ölen, egy-egy folyó siet délnek, hogy az Oltba szakadván, mind a ketten. itt hagyják a mi szép, bérczes Erdélyünket. E két folyó: a *Nagy- és Kis-Homoród* minket felekezeti szempontból főleg azért érdekel, mert a völgyeikben élő székelység évszázadok óta a mi unitárius hitelveinknek követője. E derék székelyközségek, illetve azok lakossága, még a reformáció áldásos hatása alatt, kivált a római egyház kebeléből, azóta bár sokszor kísértve, mégis mindig erős bástyája volt a nagy Dávid Ferencz hit-igazságainak. Pedig mily küzdelmet kellett kiállania; pedig a kísértetek különféle alakjait hányszor kellett legyőznie! Hála az isteni gondviselésnek! hogy e vidék lakossága, ha némely századok zivatarai által meg is tizedeltetett, ma is a miénk és erős meggyőződésünk, hogy miénk leend, mert oly oltárai állanak hitszeretetének, áldozatkészségének, a melyeket fenntartani, tovább építeni csak egy, hitéért ily tengersokat szenvedett nép tudhat. A múlt anyja lévén jelen s jövőndőnek, a jövőndő győzelmében hitünk mindaddig nem csügged, míg népünk ősei érényeiből táplálkozik s a nagy múltból hallja az előhívó szót: *építsük a jövőt.*

Nekünk azért csak gyönyörűségünk e vidék székely unitáriusairól írni, mert ha igaz az, hogy Nyikó mentén „szebb a fűzfa ág is;“ a homoródmenti unitáriusoknak is nem egy érénye méltó dalnokok hurjaira, oly érényei, melyek a régebbi igazi vallásos ösöket ékesítették. Hisszük, hogy a kegyes olvasó is kész örömmel olvas a homoródmenti unitárius székely közlegekről.

A Nagy-Homoród* völgyében a kath. Lövétéről déli irányba jöve, a hét faluból egyesült *H.-Almást* találjuk, mely község északra végvára az unitárizmusnak. Almás az alvidék legnagyobb községe, minket azonban nem e tekintetből, nem is híres cseppkö barlangja érdekel, hanem unitárius buzgósága. Régi kath. templomát — mely a reformatió után hiveivel unitárius lett, a melynek helyén ma kalászttermő szántók vannak — szó hagyomány szerint a Jeruzsálemből hazatérő pápa szentelte volt fel. E helyet, a falu derekán épített újabb keletű és díszes nagy templomának 1886. szept. 19-én volt 100 éves jubileuma. Ez, valamint a belső emberi lakások hirdetik a hieveik áldozó érényét. A XVIII. sz. végén 772 volt a lélekszám, ma 1952.

H. Karácsonfalva Almástól délre 7 km. A csinos község unitárius hievei sok kísértésnek voltak és vannak kitéve a r.

* Orbán B. Székelyföld leírása. I. k. 13. l.

kath. egyháztól, melynek itt papja és anyaegyháza van. 1777-ben Sion-hegyén levő 1495-ben épült történeti becsü templomát akarták visszafoglalni erőszakkal; újabb időkben pedig anyagi előnyökkel kínálva csábították; unitárius hiveink azzal feleltek, hogy gyönyörű papi, tanítói lakásokat építettek, sőt közelebb „Erzsébet-tér“ néven $1\frac{1}{2}$ hold területű helyet kerítettek be fásítás végett, a templom és a külső tanterem között, ezekkel adván jelét hitükhöz való ragaszkodásoknak. XVIII. száz végén a hivek száma 425; ma 767.

Innen másfélkilóméterre *Oklánd* fekszik, (az egész hazában egyedüli ily nevű község) a Homoródi járás székhelye. Itt született Sikó Miklós jeles festőművészünk. Temploma régi, valamint tornya is, mindkettőt a hivek buzgósága legközelebből új öltözetbe öltöztette. Érdekes a lelkészi lak kapuja eredeti székelý stylusánál s feliratánál fogva. Felirata ez:

„Az egyenes szívűt ezen kapu várja,
Kettős szívűt pediglen kizárja.
Isten akaratát hirdető és szóló,
Csak, itt ne menj be prédálós kóborló

XVIII. száz végén 285 volt hiveink száma, ma 753.

Uffalu régebben *Oklánd* filiája volt, ma annak Zsomboron van 67. l. sz. bíró leányegyháza. Egy hegyoldalában regényesen ülő templomának pár éve ülte meg 100 éves örömnépélyét. Itteni hiveink áldozatkészségéről méltán várhatjuk az új lelkészi lak és iskola építését. Vajha e reményünk mielőbb beválna! XVIII. sz. végén a lélekszám 240 volt, ma 371

A Nagy-Homoród völgyében e négy egyházközségünk lévén, hadd menjünk át a Kis-Homoród vidékére. Igaz ugyan, hogy térképeken ez utóbbi van a „nagy“ jelzővel megítisztelve, de mi, Sándor János derék igazgató-tanárunk szerint, ezt nem engedjük.

Kénos, Gyepes nem esik ugyan a Kis-Homoród mellé, de annak vidékén fekszik. Kénos, az egyházunknak annyi jeles Sándor családnak régi fészke, unitárius vallású község. Diszessé és vonzóvá teszi a községet elborító gyümölcsfa-erdő. XVIII. sz. végén 228, ma 384 hiveink száma.

Gyepes a hasonló nevű patak mellett, itt született László Ferencz, ki adományával udvarhelyi egyh. történetébe nevét örök betűkkel bejegyezte. 111 volt a lélekszáma a XVIII. sz. végén, ma: 585

H.-Keménýfalva a K.-Homoród mellett, régi temploma a falu déli végén feküdt. Érdekes régisége úrvacsorai „kenyér-szelő“ kése 1657-ből I. N. R. I felirással.

Lélekszám XVIII. sz. végén 88; ma 405.

Közel szomszédságában van *Abásfalva* csinos újított temploma és villámhárítóval ellátott tornya hitszeretetről tesz bizonyosságot; még papilakot kell építeniök s akkor teljes lesz a koszoru

Hieink lélekszáma a XVIII. száz végén 133; ma 450.

H.-Szt. Márton a kath világban a vidék b községének központja volt, „abbássági székesegyházzal birt.“ Régi történeti becsü temploma helyett ma új áll, az ezt környező várfalai is ma-holnap leomlanak. A neves Biró és Gedő családok fészke e község.

A lélekszáma a XVIII. száz végén 384 volt, ma 520.

Lókod Szent-Mártontól észak-nyugatra, a Bágy várhegy hátamegett fekszik, régebben annak filiája volt; ma önálló egyh.-község csinos papiházzal.

Lélekszám: 210

Recsenyéd Szt.-Mártontól délre fekszik, egyetlen hosszú utcából áll. Az 1614. ilustralis könyvben Rechienied néven szerepel, sok időközön át Szt. Pál filiája volt. Diszes, terjedelmes temploma az Isten dicsőségére szép magaslaton áll.

XVIII. sz. végén 194; ma 266 a hivek száma.

H.-Szt. Fál a Kornis család birtokainak központja, virágzó község. Régi temploma 1842-ben bontatott le. Új diszes nagy temploma, tornya, orgonája valóban a vidékieket felülmulják. Itt volt mester 1846—1884-ig Tóth Ferencz, ki nejével együtt jöltevőink közé emelkedett az által, hogy szép hagyományaik által udvarhelyi egyházközségeink fejlődését mozdította elő.

Lélekszám a XVIII. sz. végén: 336, ma 649

Alább fekszik 1000 lépésnyire *Szent-Péter*. Templomát Orbán B. a régiek közé sorozza, s a „XV. százban épült szerény emlék“ képpen említi.

A XVIII. sz. végén 116 volt a lélekszám, ma: 307.

A Kis Homoród balpartján fekszik *Városfalva*, mely 1317-ben tekintélyes kath. plebánia volt s ma lakói a vidék legbuzgóbb unitárusai; ezt hirdeti újított temploma és csinos új tornya modern felszerelésű harangjaival. Itt született 1683-ban szt.-ábrahám Lombárd Mihály tanár, egyházi író és püspök.

A XVIII. sz. végén 283 volt, ma 517 a hivek száma.

Jánosfalva a folyó jobb partján fekszik, délnyugatra végvára a székelységnek és unitárismusnak; alább már oláhok, szászok az urak. Jánosfalva temploma a historiai értékű templomok egyike, Orbán szerint „a késői góth kornak egyik be-

végzetesebb műve.“ Új lelkesíti laka, iskolája és „1000 éves emlékoszlop“ a hívek lelkesültségét hirdetik.

A hívek száma a XVIII. száz végén 216 volt, ma: 330.

A homoródségi 15 unitárius egyházközség e két folyómenti székelése a mi erősségünk. Ezt bizonyítja a múlt, melyből, ha csak a XVIII száz végén a mi igazságainkat vallók számadatait nézzük, a mely 5409-t tesz s a mostanival a 8463-mal összevetjük, **3054 szaporodást** észlelünk, a mi arról tesz bizonyosságot, hogy abban a felekezethen, mely az üldöztetések, erős megpróbáltatások után is ily % ban növekedett, oly erő van, melynek fejlődése békés körülmények között a legszebb reményekre jogosít. De a jelen is erről tesz tanúságot, hogy anyagi szegénységgel küzdő híveink — önmagukra újabb terhek rakásával is építik, szépitik Sionainkat s az azokhoz tartozókat. Tehát félnünk nincs okunk, nem lehet jogunk. Bizunk Istenben, hitünk igazságaiban s józan eszű népünkben. Ő velünk leend, ő a mi „erős várunk“

Hom.-Karácsonfalva, 1903. július hó.

Demeter Dénes.

Az udvarhelyi egyházkör délnyugotti szélén, a többiektől elszakadva, két egyházközségünk van, Ders és Muzsna, melyek jelentékeny morális és intellektualis, anyagi és számbeli erőnek képviselői, nemcsak egyházkörünkben, hanem anyaszentegyházunkban is.

• Ders, 1400 lélekszámmal, egy erős ingathatlan bástyája volt régen az unitarizmusnak és magyarságnak s az ma is. A reformáció korában keletkezett ezen legrégibb Sionunk. Isten országát építő munkájában vallási vagy nemzetiségi elemek torzszalkodása által nem zavartatott meg soha. Tisztán földmiveléssel foglalkozó népe erős és kitartó volt a munkában, hitében, erkölcsében.

A dersi népnek büszkeségét képezik ma is a multnak hatalmas emlékei: a XII-ik században épült góthikus templom, mely jelenleg ujtás alatt van; a nemrég felfedezett és ritka becsű falfestményei (freskók), melyek 1419-ben festettek s az enyészettől megóvándó, üvegburkolattal készül ellátni; a várkastély, melyet a török beütés idején építhettek vagy a XII-ik százban II ik Béla idejében, mikor parancsolva lett várakat építeni a templomok körül, hogy a lakókat többé az ellenség el ne pusztíthassa, és büszkesége az ezen várkastélyban ős idők óta változatlanul fennálló szokás, egyházfőhatóság által megerősített törvényes gyakorlat, mely az egyházközségi lakosok minden ingóságát tűz és lopás ellen biztosan őrizi

Ders nagynevű papok, esperesek: Finta, Uzoni F. Elek, Menyhárt, Inczeffiek székhelye; halhatatlan jóltevőnk Dersi János származási helye, a Bethlen Ferenczé, ki tekintélyes birtokával ez egyházat virágzó egyházaink sorába emelte; a hires és nagyszerepet játszott Petki János, a gróf Kornis Kata férje, kinek emlékét kastélyunk romjai s más emlékkövek őrzik és a ki a torony fedelét csináltatta, azt harangokkal látta el.

Erős erkölcsi és vallásos érzéke, józan munkássága és hazafisága ez egyházközséget élni képes s a jobb jövőért lelkesedéssel küzdő egyházaink sorába méltó joggal helyezi.

Muzsna. A járás. és egyházkör határszéli községe, mint egy ezer lélekkel, melynek egyharmadát teszik ma az unitáriusok. Egykor, 1642. júl. 29-én, midőn az unitárius és ev. ref. híveket összeszámlálják, az unitáriusok épen annyian voltak. Ővék lett a templom, azon kikötéssel, hogy az ev. ref. hívek számára közköltésen mást építsenek. Nem történt meg. Az unitáriusoktól a nagybirtokosok befolyása s a hozzájuk csatlakozott zsellérek és jobbágyok nagy száma és erejével elveszik a templomot s kezdetét vette már akkor a ma is folyamatban levő vallás-változtatási mozgalom s hullámverése a legujabb időben is nem egyszer sajnosan érinti harmadfél száz lelket számláló ezen egyházközségünk kicsiny hajóját.

Ám azért, Isténé legyen a hála, az egyházközségünk jól rendezett viszonyok között a teljes kiváncságot szerint tud megfelelni vallás-erkölcsi hivatásának. Az egyházi javak kezelése és gondozása, a kepe nagy részben való megváltása, az egyháziasság és erkölcsi jellem hithűségben és áldozatkészség erejében való megnyilatkozása biztos záloga ama jobb jövőnek, mely után buzgó imádság epedez a számban annyiszor megfogott, de lélekben soha meg nem tört kicsiny egyház tagjainak.

S valameddig egyházainknak, miként Muzsnának is van és lesz egy Demeter Jánossa, ki 30 ezer korona értékű vagyonát egyháznak és iskolának hagyományozza, van egy Dénes Péter, ki ép a napokban tette 200 koronával nevét emlékezetessé, mindaddig bíró lélekkel vehetjük az intelmet: „Ne félj kicsiny sereg!”

Ders, 1903. aug. 7.

Sándor Gergely,
dersi lelkész.

Székely-Udvarhely. A megye fővárosából nem irhatunk névsort unitárius papjainkról. Nincsen itt még templom. Ne kérdezzétek miért, hiszen a múltban oly sokat vérzett sebeket kellene fölszakgatnunk. Feledjük a múlt keserveit, éljünk a jövő

reménységének. A székelyudvarhelyi unitáriusságnak reményteljes jövője van. Diszes templomának már van telke, terve és pénze is egy szép kis tőke. Van buzgó, tehetséges ifju lelkipásztora Vári Albert személyében és vannak áldozatkész világi tagjai. De van még egy becses kincse: a magyar unitáriusság figyelme és erős akarata, a mely Székelyudvarhelyre egy-két év alatt oly diszes templomot fog emelni, a melyre büszkén fog tekinteni a székelység. Ugy legyen!

B Gy

Egy kép a sötét időkből.

Nehéz idők jártak szép hazánk felett, midőn nemcsak tenni, de még beszélni is alig mert a magyar. A sötét börtön, ólomgolyó és bitófa mindennapos dolog volt. A legönzetlenebb és legcsendesebb hazafiak is — minden alap nélkül — évekig sýnlődtek a hazai, de legtöbbször ausztriai sötét, rideg börtönökben.

Házi, családi és társadalmi köreikből a sötétség és önkény emberei nem is annyira nappal, hanem inkább éjjel vitték el legjobbjainkat, hogy gyászt, félelmet és rettegést támasszanak a magyar szívekben s pusztulásba döntsék a családokat.

1852-ik év egyik éjszakáján erőszakkal verték fel csendes álmából a nagyidők vitéz harczosát a b. e. Bedő Sándor városfalvi birtokost, jóltevőnket — ki a kereszturni iskolának és a városfalvi egyházközségnek 1000—1000 frtot hagyományozott — és sok kínzás, vallatás után Josefstadtbba szállították sok száz igaz és derék honfival együtt

Itt ette ártatlanul és Istenben bizó lélekkel idegen föld keserű kenyerét majdnem egy évig.

A városfalvi unitárius egyházközség egy igen becses ereklýt bir a néhainak e méltatlanul szenvedett fogságából, t. i. egy urasztali takarót. Téglaszin selyemből háló kötéssel van készítve, a szélein fekete selyem rojtozattal. A négy oldalon e felírás áll: „Bedő Sándor politikai fogolynak Josefstadbanni készítménye és ajándéka 1855 évben.“

Drága és becses emlék leend ez minékünk örökre a néhaitól, ki áldozatkészségben és vallásos buzgóságban a legelsők egyike volt, s példájával másokat is erre buzdított. És ez emlék annál becsesebb, ha tudjuk azt is, hogy a néhai egész életében — anyakönyv szerint — református volt s mégis mint jó unitárius élt és halt s érdemei elismerésül egyházi tanácsos is volt. Legyen e pár sor áldott emlékének szentelve!

Városfalva, 1903. július hó.

Péter Sándor.

Esperesek, felügyelőség gondnokok, köri jegyzők az udvarhelyi egyházkörben.

a) *Esperesek:*

1744-ben Menyhárt Sámuel, a ki elrendeli, hogy az egyházközségek jegyzőkönyvet vigyenek, a melybe a gondnokok az egyházközségek bevételeit s kiadásait pontosan beírják.

A vizsgálati jegyzőkönyvben a 18. százdból nincsen több esperes neve említve, csak még 1598-ról a Finta Józsefé, aki 1607-ig viszi e hivatal.

Azután következnek: Imre Ferencz 1807—1814., Kiss Mihály 1814—1816., Sebe János 1826—1839., Szabó István 1839—1844., Inczeffi József 1844—1871., Gyöngyösi István 1871—1886., Darkó Sándor 1886—1898., Kisgyörgy Sándor 1898-tól.

b. *Felügyelő-gondnokok:*

Szentmártoni Biró Zsigmond 1789—(?), Karácsonfalvi Demjén József 1807—1816., Kénosi György 1817—1838., Kénosi Zsigmond 1833-ban említve, Biró József 1839—(?), Almási Barra Mihály 1844—1861., Jakab Lajos 1847—1882., Vargyasi Daniel Gábor 1862—1876., László Domokos 1877—(?). Jakab Gyula 1882—1902., Vargyasi Daniel Lajos 1903-tól.

c) *Köri jegyzők:*

Sárdi István 1744—(?), Gejzánovich Sándor 1751—1764., Dersi György 1764—1780., Kovács Márton 1783—1788. Szombatfalvi Miklós 1788—1801., Imreh Ferencz 1802—1807., Dersi Mózes 1807—1813., Kilyén János 1813—1815., Szabó István 1815—1839., Hajós Mihály 1839—1840., Máté János 1841—1843., Sándor István 1844—1858., Gyöngyösi István 1858—1871., Darkó Sándor 1871—1886., Kisgyörgy Sándor 1886—1898., Pál Ferencz 1898-tól.

Közli: P. F.

Dávid Ferencz könyvtár-egylet.

A Dávid Ferencz neve az Udvarhelyi egyházkörben jött legelőször nyilvános fonalomba a 70-es évek elején. 1876. ápr. 20-án véglegesen megalakult a D. F. könyvtár-egylet.

Első jótévköze Gyöngyösi István köri esperes, aki 200 kötet könyvajándékkal indította meg. Követői, többen voltak. Már a tervezés hírére melegen üdvözlik Ferencz József kolozsvári pap és tanár, Simén Domokos theologiai tanár, Péterfi Dénes londoni akadémista. Tagsági díj 2 frtban volt megállapítva, a miből több érdekes mű vásároltatott.

Miután a D. F. Egylet megalakult az udvarhelyi egyházkörben is véglegesen szerveztetett annak fiókja, a könyvtár-egylet, mint ilyen — megszűnt s vagyontát *Dávid Ferencz könyvtár* czímen átadta a D. F. fiók-egyletnek, a mely kötelességül tűzte ki a könyvtár gondozását és fejlesztését. Már ez ideig megvásárolta Jókai műveinek nemzeti kiadását 100 kötetben; a Szilágyi-féle millenáris magy. nemzet Történetét 10 kötetben; Pallas nagy Lexikont 16 kötetben; Eötvös összes műveit 20 kötetben. Könyvtár tartalma a 400 kötetten jóval felül áll. Helyet a szentpáli papiháznál talált s ez központi fekvésénél fogva a legalkalmasabb is.

Használhatja 1 frt évi tagdíj fiz. mellett bárki, a fiók-egylet tagjai azonban csak 80 fillért fizetnek évenként a használatért.

A Homoród vidékének igen nagy érdeke e könyvtár fejlődése. Vajha e tudat a vidék értelmiségét buzgó pártfogásra tüzelné.

P. F.

Az oklándi templom.

Az oklándi templom egyik legrégibb templomunk. Erről az 1902. év folyamán végzett javítási munkálatok alatt győződünk meg. A délkeleti oldalon, a bejárattól jobbra — a többretű vakolás-meszelés alól falfestmény került elő. Két festett emberi alak szakállal, bajusszal, mellvért szerű jelvényekkel, imára fogott kezekkel. Orruk, szemök leверve, rongálva. A reformátio előtt jóval építettett és a reformátio alatt lett unitáriussá. P. F.

Jótekonyság és buzgóság.

Az udvarhelyi templomra adakozók. (Folytatás.)

Benedek Lajos 159. sz. gyűjtőivén Ny.-Szeredából: Péterfi Albert, Pálffy Ákos, Benedek Lajosné 2—2 kor., Csinády Jánosné 4 k., Dr. Varga Antalné 5 k., Darkó Sándor, Kelemen Kálmán, Bod Sándor, Szabó Gyula, Huszár József 1—1 k. Együtt 30 k.

A 424. sz. gy. iven Röschner Valéria Nagybányáról 2 kor.

Az árkosi unitár. egyházközség 98. sz. gy. ivén: Árkosi egyházközség 5 k., Végh Mihály 2 k., Göncz Mózes, Kisgyörgy Beniam, Veress György 20—20 fillér, postadíj levonása után begyűlt 7 k. 50 fill.

Koronki János 186. sz. gyűjtő ivén: Koronki János 3 k., Deák Gergely 2. Együtt: 5 k.

A Sikó Áron 154. sz. gyűjtő ivéhez utólagosan Dr. Braun János 1 k

A bölöni előljáráóság 328. sz. gy. ivén: Bölön község 5 k., Tana Sámuel 1 k. Együtt 6 k.

Serester Árpád tanuló 457. sz. gy. ivén: özv. Serester Sándorné, Serester Árpád, Tóth József 2—2 kor, Nagy András, Kilyén József, Tarasz Károly, Vaska Béla, Bartha Lajos 50—50 fill., Sigmond Ferencz, Sigmond Lajos 40—40 f., Kilyén Ferencz, Reznek Istvánné, N. N., Serester Ignác, özv. Sigmond Bálintné, Sigmond András, Györbiró Dániel, Sigmond Sándor, Sigmond György, Bartha Károly, Sigmond Sámuel, Petrovics Pál, Tóth Sándor, Sigmond Elek, Sigmond Tamás, id. Sós János 20—20 f., Kilyén Sándor, Sigmond Péter 10—10 fill. Együtt 12 k. 70 fill.

Gyűjtőiv nélkül: a kolozsvári unitárius egyházközség 25 k.

Barabás István lelkész 74 sz. gy. ivén Tordátfalváról: Unitárius egyházközség, Ifjusági önképzőkör 2—2 k., Barabás István, Végh Gyula 1—1 k., Sándor Zsigmond, Végh József 40—40 f., Boros Mihály, Gombos András, Végh Mihály, Lukácsi János, Halmágyi Márton, özv. id. Boros Sándorné, ifj. Gombos Mihály, id. Boros György, Gombos Mózes, id. Boros Ferencz, Boros Sámuel, Nagy József, Pap Sándor, Lukácsi Zsigmond 20 20 f., Szederjesi Ferencz, Belczédi Pál, Fekete László, Szőke Zsigmond 10—10 f. Együtt: 10 kor.

A 316. sz. gy. iven Orbók Ferencz 2 kor.

A 287. sz. gy. iven László Mihály orszgy. képviselő és családja Budapestről 50 kor.

Gyűjtőiv nélkül a következő kegyes adományok folytak be: Kőrispataki egyházközségtől 4 k., Baróthi takarékpénztártól 5 k., Geréb Sándor lelkésztől 5 k., Szakács Zoltán polgármestertől 10 k. Udvarhelymegyei takarékpénztártól 120 k., K.-Ujfalvi dalkörtől 4 k., Botár János posta- és távirda főtisztától 10 k. (Utóbbi az Unitárius Közlöny útján.) Együtt: 158 kor.

E közlemény összege: 829 kor. 60 fill.

Midőn e kegyes adományokat hálás köszönetünk mellett nyugtázzuk, erős bizalommal várjuk a hagyományos unitárius buzgóságnak és a magyar társadalom áldozatkészségének további megnyilatkozását. Ha mindenki megteszi azt, a mit tehet, szent ügyünk győzelemre jut. Vegyen hát részt mindenki e nemes munkában!

Sz.-Udvarhelyt, 1903. április 6.

Deák Lajos,
gondnok.

Barabás András,
pénztárnok.

Vári Albert,
lelkész.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A Dávid Ferencz Egylet közgyűlése Vargason aug. 22 én d. u. 4 órakor fog megtartatni következő tárgysorozattal: 1. Ének. 2. Ima. Deme- ter Dénes h. karácsonfalvi lelkész 3. A közgyűlés megalakulása. 4. Elnöki

megnyitó. Báró Petrichevich Horváth Kálmán egyleti elnök. 5. Titkári jelentés Dr. Boros György titkár. 6. Pénztárnoki jelentés. Gálfi Lőrincz pénztárnok. 7. Az ifju apostol. Költemény, írta Tarcsafalvi Albert, szavalja Gál Miklós datki lelkész. 8. Ének. 9. Jelentés az 1903. évi irodalmi pályázatról. 10. Felolvasás. Kozma Ferencz tanfelügyelő. 11. Pályázathirdetés. 12. A központi Választmány kiegészítése 13. Elnök úr indítványa a persely-alap ügyében. 14. Indítványok. 15. Bezáró.

Vargyas megindult ismét a husz év előtt ott lezajlott minden készülődés, minden mozgalom. A zsinat rendezőbizottsága élén a bámulatosan munkás és fáradhatlan Daniel Lajos gondnok úrral és Kisgyörgy Sándor esperes úrral, minden buzgalmát kifejtí a nagy ünnepély sikere érdekében. A tágas, csinos — egyik legszebbb templomunk — újra meszelve tetszetős és erős rácsos kerítéssel ujonnan ellátva készen áll. A nagy ebédlő szin ár föl van állitva. Az iskolahelyiség két legnagyobb termének közfala, elég tágas bálterem nyérése végett leszedetett. A báli meghívók szét vannak küldve. A bálrendező bizottság rátermett alelnökének, dr. Szolga Ferencz tanár urnak talán a soupe-csárdásban sem lesz oly melege, mint most van a rendezésben. Folyik a jelentkezés és elhelyezés. Ez is nagy gondot okoz, mert hisz minden igényt kielégíteni lehetetlen; hanem hát, a ki zsinatra megy, az srófolja le az igényeit. A püspökvívő négy büszke, gyorslábú pej is összetanult már, gyönyörűség rájuk tekinteni. — Várjuk a nagy napokat.

Üdvözlet az unitárius zsinatnak!

Ösi intézménye az unitárius egyháznak, egész nagy zsinati gyülekezet, ti, a kik már egy negyed százév óta vezérlitek a kis hajót, ti, kik félszáz éve vagytok szorgos munkások, ti, kiket az ifjuság duzzadó ereje lelkesit, ti is, kik legelőször jelentek meg a választottak seregében és ti is mindnyájan valakik eljöttetek Vargyas község barátságos és vendégszerető házaihoz, legyetek üdvözölve. Fogadjátok kedves emlékül az Unitárius Közlönytől a zsinatfogadó község és egyházkör ezen bemutatóját. Olvassátok haszonnal és emlékezzetek vissza örömmel az itt töltött napokra. Ti pedig, kik távol maradtatok, ismerjétek meg e sorokból az udvarhelyi kör szerény, de lelkes gyülekezeteit s azoknak ezuttal központját Vargyast!

TARTALOM: Vargyas. (Képpel.) — Kisgyörgy Sándor. (Arczképpel.) Tarcsafalvi A — Daniel Lajos (Arczképpel.) — A homoródmonti unitáriusokról. — Esperesek, felügyelögondnokok, kőri jegyzők az udvarhelyi egyházkörben. — Dávid Ferencz könyvtár-egylet. — Az oklándi templom. — Egy kép a sötét időkől. Péter Sándor — Üdvözlet az unitárius Zsinatnak. — Egyleti élet és munkásság. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)

Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz

Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

A Dávid Ferencz Egylet XIX. közgyűlése.

Fegyzőkönyv.

A Dávid Ferencz Egylet 1903. évi közgyűlését Vargyason az unitárius templomban augusztus 22-én d. u. 4 órakor kezdődőleg tartotta.

Tiszteletbeli elnök: Ferencz József püspök, Daniel Gábor főgondnok, elnök: br. P. Horváth Kálmán, titkár: dr. Boros György.

Jelen vannak:

Nők: dr. Boros Györgyné. Raffaj Domokosné, Egyed Ferenczné, Tarcsafalvi Albertné, Kovács Sándorné, Raffaj Irma, Barabás Lajosné, dr. Nyiredi Gézané, Kisgyörgy Sándorné, Kis Jenőné, Ajtay Jánosné, Kovács Imréné, Barra Lajosné, Kisgyörgy Zsuzsa, Vári Albertné, Sándor Gergelyné (abásfalvi), Ferencz Zsuzsa, Ferencz Ágnes, Barra Róza, László Anna stb.

Férfiak: Gálfi Lőrincz, Fekete Gábor, Kozma Ferencz, Lőfi Áron, dr. Demeter Lőrincz, Csifó Salamon, Deák Lajos, Kovács Sándor, Osváth Gábor, Bedő Ferencz, Kiss Aladár, Fülöp Mózes, Barabás Elek, Geley Vilmos, Kolumbán Lajos, Demeter Dénes, Sándor Gergely (derzsi), Szentiványi István, Péterffy Mihály, Ürmösi Sándor, Ékárt Andor, Pálffy Ferencz, Fazakas Lajos, Barra Lajos, Gálfalvi István, Szabó Albert, Bartók Albert, Török Ákos, Kádár Lajos, Péter Sándor, Varga Dénes, Karácson Béla, dr. Barabás József, Nagy Lajos, Széll Imre, Karácson Ödön, Ajtay János, Kiss Jakab, Boór Jenő, Molnár Imre, Kelemen Árpád, Benczédi Ferencz, dr. Jankovich Pál, Sándor János, Császár József, Berki János, László Gyula, Deák Mózes, Bedő József, Kiss György, Gvidó Béla, Lőrinczi

Dénes, Raffaj Domokos, Szentiványi Miklós, Mikó Imre, Sándor Gergely abásfalvi, Fodor Domokos, Péterffy Gyula, Péterfi Áron, Hadházi József, József Mihály, Végh Mihály, József Lajos, legifj. Sándor Gergely, Kovács Lajos, György János, Kátona Ferencz, Osváth Aron, Kovács Imre, Dombi János, Tibáld József, Lőfi Ödön, Geréb Zsigmond, Kisgyörgy Sándor, Ferenczy Pál, János Sándor, ifj. Jancsó István, László János, László Pál, Fekete Gyula, Gothárd Sándor, Dr. Gál Kelemen, Józan Miklós, Benczédi Gergely, Székely Miklós, Kelemen Albert, Nagy Balázs stb. stb.

1. A vargyasi szép és tágas templomot teljesen betöltő közönség áhitatos éneke és Kisgyörgy Sándor helybeli lelkes-esperes buzgó imája után Dr. Boros György titkár jelenti, hogy az egylet tagjai s a fiók-egyletek képviselői olyan szép számban jelentek meg, hogy a gyűlés megalakultnak tekinthető.

Elnök határozatilag kimondja, hogy a közgyűlés megalakultnak tekintetik.

2. Elnök fölkéri Vári Albertet a jelen gyűlés jegyzőkönyvének vezetésére.

Tudomásul vétetik.

3. Elnök megtartja szép és tartalmas megnyitó beszédét, melyben a megjelent tagokat szívesen üdvözölve, a gyűlést megnyitja.

Az elnöki megnyitó lelkes éljenzéssel fogadtatik.

4. Sándor Gergely, mint az Udvarhelykörü f-egylet elnöke, meleg szavakban fejezi ki örömét a felett, hogy az egylet lelkes vezetéségét körünkben láthatja. Szíves üdvözlétét fejezi ki s a fiók-egylet állandó támogatásáról és rokonszenvéről biztosítja.

Éljenzéssel fogadtatik.

5. Kisgyörgy Sándor esperes indítványozza, hogy elnökünk mostani tartalmas és tanulságos elnöki megnyitója nyomassék ki s mennél szélesebb körben terjesztessék.

Gyűlés egyhangulag elfogadja.

6. Titkár olvassa az 1903. évi titkári jelentését, melyben hiv képét tárja elő az egylet és fiók-egyletek egy évi működésének.

Örömmel vétetik tudomásul.

7. Gálfi Lőrincz pénztáros olvassa pénztárnoki számadását, valamint a Választmány által kiküldött pénztárvizsgáló bizottság jelentése is fölolvastatik. Ezzel kapcsolatosan Ajtay János javasolja, hogy jövőre a pénztári jelentés nyomassék ki, hogy mindenki által könnyen hozzáférhetővé legyen. Jelenleg pedig pénztárnoknak a buzgó működésért mondassék köszönet.

Közgyűlés a pénztárnok számadását az elmúlt egy-letti évről mindenekben elfogadja, ötlet annak további terhe alól a fennhagyandók fennhagyásával felmenti s buzgó működéseért jegyzőkönyvileg is köszönetet mond. Jövőre pedig meghatározza a pénztárnoki jelentés kinyomtatását.

8. Gál Miklós datki lelkész szavalja Tarcsafalvi Albertnek: „ifju apostol“ cz. szép költeményét.

Közgyűlés úgy a jelenlevő költőt, mint a gyakorlott szavalót lelkes óvácziókban részesíti s Péter Sándor indítványára mindkettőnek jegyzőkönyvi köszönetet mond s a költemény kinyomtatását s az egyleti lapban való közlését meghatározza.

9. A körben lakó lelkészek, tanítók és hölgyekből alakult s Ajtay János vezetése alatt álló vegyes dalkar énekel, vidéken csaknem páratlan precizitással.

Közgyűlés a szép éneket lelkes tapssal fogadja s annak ismételése után dr. Boros György indítványára úgy a vezetőnek, mint a tagoknak elismerését nyilvánítja.

10. Titkár olvassa az egylet által e tételre: „Mikép lehet a népet a korcsmától elszoktatni“ kitűzött irodalmi pályázatra a kiküldött bizottság véleményes jelentését. Két pályamű érkezett, de egyik sem bír abszolút beccsel. Ezért a jutalmazásra egyik sem érdemes. Éppen ezért a Választmány ajánlja, hogy ugyanezen tételre hirdettessék ki újabb pályázat.

Közgyűlés a Választmány és bizottság ajánlatát mindenekben magáévá teszi s az említett kérdést újabb pályázattal kitűzi.

11. Kozma Ferencz felolvass „Néptársadalom“ cz. alatt.

Székely népünk legvitálisabb érdekeit érintő s mély megfigyelésen alapuló szép felolvasás általános hatást gyakorolt a közgyűlésre, mely Vári Albert indítványára Kozma Ferencz felolvasónak hálás köszönetét nyilvánítja. A felolvasásnak pedig külön kiadásban való megjelenítését, esetleg a fiók-egyletek támogatásával is, egyhangulag ki mondja.

12. Ferencz József püspök úr olvassa Perczel Ferencznek hozzá érkezett üdvözlő sürgönyét, melyben áldást kér mostani munkánkra.

A szíves üdvözllet lelkes éljenzéssel fogadtatik.

13. Titkár jelenti, hogy a Választmány engedve azon több oldalról nyilvánult óhajtnak, hogy az egylet valódi népies olvasmányok kiadásával igyekezzenek célját megvalósítani — ajánlja, hogy a legközelebbi 3 év alatt a fiók-egyletekben tar-

tandó felolvasások tekintessenek nyílt pályázatnak s az arra érdemes és alkalmas felolvasások adassanak ki.

Községülés ez indítványt elvileg magáévá teszi; de mielőtt végérvényes határozatot hozna, Gvidó Béla ajánlata a fiók-egyletek véleményének bekérését határozza el,

14. Titkár jelenti, hogy alapszabályaink értelmében a központi Választmány egyrésze kisorsolandó. Felolvassa a kisorsoltak neveit

Községülés a kilépő tagokat újra visszaválasztja, két új helyre pedig Pálffy Márton tanárt és Kovács Irén k. a. választja be.

15. Titkár olvassa elnök urnak a Választmány által is elfogadott azon indítványát, hogy Kolozsvárt egyleti célra rendezett bál jövedelme felerészben csatoltassék a persely-alaphoz.

Egyhangulag elfogadtatik.

16. Titkár olvassa a Választmánynak az alapszabályok miniszteri hitelesítését célzó indítványát.

Elfogadtatik s végrehajtásával a Választmány bizatlik meg.

17. Szentiványi Miklós indítványozza, hogy elnöknek az egyleti ügyek körül tanusított lankadatlan buzgalmaért és áldozatkészségeért mondassék jegyzőkönyvi köszönet.

Községülés ez indítványt örömmel fogadja s elnöknek egyhangu lelkesedéssel hálás köszönetét fejezi ki.

18. Elnök jelen gyűlésben felvett jegyzőkönyv hitelesítésére Mikó Imre, Péter Sándor és Kovács Sándorné tagokat felkérve s a jelenlevőknek az egylet ügyeit továbbra is lelkére kötve, a gyűlést bezárja.

Községülés az elnök éltetésével oszlik szét.

K. m. f

Br. P. Horváth Kálmán elnök. *Vári Albert* jegyzőkönyvvezető

Hitelesittetik:

Kovács Sándorné, Mikó Imre, Péter Sándor.

Br. P. Horváth Kálmán ur elnöki megnyitója.

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Midőn Önöket egyletünk nevében üdvözlöm a Rika mellől — a Székelyföld — a hazaszeretet és vallásos buzgóság e classicus földjéről, a hol legtömörebben laknak szent vallásunk követői: örömmel telik el keblem. Átgondoltan és elösmeréssel adózom az ősöknek a történelem mindazon tényeiért, melyek lakóinak ha-

zánk iránti áldozatkészségéről és vallásunk megtartásában kifejtett tevékenységéről tesznek tanuságot, melyeket az oly bőven nyújt, de másfelől is, midőn ezt teszem, el fog a vágy, az óhaj, hogy vajha az jelenben is oly mértékben megnyilatkoznék tagjaink — azon kor utódainak körében — most, midőn meg kell tartanunk mindazt, a mit ők nagy munkával, vérük és verejtékük hullásával megszereztek. Mert nem szólásforma, de valóság az, hogy az apák örökségét a fiak kell hogy részben megtartsák, részben gyarapítsák. Korunknak jelszava a haladás, hogy méltóan betölthesse azon helyet részükre, melyet számára kijelöltek hazánkban Európában földrajzi fekvése és a történelmi múlt hol dicsőséges, hol leverő, de a legválságosabb pillanatokban is a honszeretet és önfeláldozás megható képeit mutató-eseményei.

Igen tisztelt hölgyeim és uraim, a hazafias önmegtartózkodás, az áldozatkészség, melyeknek az ősök is példáját adták; előre viszi, jó útra tereli a közügyek menetét, de azok csak szikra, mely meggyújtani képes a hazafias lelkesedés lángját; de hogy azok azontúl is helyes irányban fejlődjenek és hogy a lelkesedés, mely keletkezett, ne csak pusztában eléggő láng maradjon, minek senki sem veszi hasznát, hanem a kazán vagy kohó melege, mely gabonát csépel vagy érczet olvaszt, tehát hasznos munkát végez — azt teszi meg az okosság és előrelátás — mert csak azok hozhatják biztos tető alá vállalatainkat, intézményeinket. Ezt munkálták a múltban apáink is.

Megengedik, hogy ezek kapcsán, bar nem tartozik szorosan egy D. F. Egyleti megnyitó keretébe, de, miután összes társadalmi tényezőinket érinti és így a mi egyletünk érdeklődését is kell hogy bírja — kitérjek mostani politikai helyzetünkből kifolyó ferdeségekre, melyek inficziálhatják a közszellemet.

Nem kívánok én politikáról szólani, csak egy jó célból megindított mozgalomnak életét szeretném biztosítani és vad hajtasainak kiirtásához akarok segédkezet nyújtani, hogy az élvezhető gyümölcsöt teremhessen.

Szomorú idöket élünk. Bizonyos sötét borongás ejti hatalmába a lelkeket. A bizonytalanság és sejtelem kétkedő szemekkel néz reánk, mely, mint a folyam tátongó örvénye, körülöttünk úzi forgó játékát — el-el kap egyet közülünk, hogy utánna másokat

vonjon bűvkörébe. A nélkül, hogy ebből a hazának, melyért áldozatot hozni minden honfinak kötelessége — haszna lenne. A politikai pártok összeverődtek, nem bírnak kibontakozni. Én magam, ki mindig tudtam, mely pártnak viseltem a színét és azt nyíltan ki is jelentém, most ha megkérdeznék: hová tartozom, nem vagyok képes megmondani. Én a királynak feltétlen odaadással és hűséggel tartozom és vagyok leglojálisabb alattvalója, de ugyanazon kapocs fűz hazámhoz, melynek hű fia akarok és csak hű fia tudok lenni. E két kötelességet össze kell egyeztetni, hogy azok egymást ne rontsák, de erősítsék, A nemzeti érzés fellobbanása erős lökést adott a társadalom minden rétegének. Ez alól nem vonhatja ki magát senki.

De minek is tenné azt? Hisz ebben rejlik a király és haza egyetemes üdve: midőn a magyar nemzeti állam megalakulása az összes, arra hivatott tereken diadalünnepét üli.

És ha ez így van; a mint van is; miért marczangolják egymást a pártok és miért támadnak némelyek egész társadalmi osztályok ellen? Mig addig kéke uralkodott és nem ösmertük, legalább nyíltan nem mutatkozott közöttünk a törekvés — hogy jóakarátát, jóhiszeműségét, hazánk iránti köteles odaadásurkat vonják kétségbe?

Mit mondjunk, midőn egyes lapok, melyek a közvélemény szócsővei — a közgondolkodás irányítói kell legyenek — a Cati-linai időket emlegetik és keresik a Cicerot, ki őt és társait hazael-lenes működésükben megállítsa?

Hová vezet az, ha az urakat, mint külön kását, veszik üldözöbe, és egyes egyén hibájáért, eltévedéséért, melyért ő önszántából eléggé megvezeklett, egy egész társaságnak minden tagját teszik felelőssé?

Avagy azt hiszik azon urak, hogy midőn hazánk épületének tetejét bontják meg és dobják le a kövezetre, hogy az ott szilánkokra törik szét, nem ártanak az alapnak is, mely azt tartja?

A higgadtabb gondolkodás megütődve szemléli az ily állapotokat és keresi a módokat, melyek onnan kivezethetnek és megszólal minden igaz hazafiban a lelkiismeret komoly szava. Ez ilyenképpen nem mehet, ez hazánk, a közjónak kárára van.

Vegye ki mindenki a maga részét abban az actioban, mely ennek megváltoztatását tűzte feladatául.

A mi egyletünk is bár azt első sorban vallási érületünk melege hozta össze, a társadalmi bajok és visszaállásoknak kiegyenlítésében közre kell hogy működjék, hirdetvén mindenütt a békét, a szeretetet és türelmet.

Ne engedjük, hogy népünk fogékony keblében megerősödjék közállapotaink megromlásában való hit, midőn a legönzettelenebb honfi kötelesség teljesítése csak a saját javát munkáló előreszámitás és haszonlesés rovására iratik.

Sok viszontagságon átment hazánk De azon meggyőződésben, hogy mi és fiaink csak itt kell megéljünk, tehát azon hazát kell minden áron megtartanunk és gyarapítanunk — a zivatar elvonul és hazánk egén feltünik újra egész pompájában a nap, melynek fényes sugarainál erőt, a jövőben bizalmat meritettek a megsanyargatott utódok és felépitették azt, mit lerombolt ellenségeink rosszakarata és durva erőszaka.

Minden század megadá a szerencsétlenségnek a maga áldozatát, melyet csak lassanként pótolhatott vissza a jövő nemzedék.

De mégis pótolta.

Kihevertük az ágostai, a mohi csata: a tatárjárás országos csapásait. Elszenvedtük a mohácsi vészt, Budavára elfoglalását, a törökök bejövetelének és itt tartózkodásának gyászos éveit, melyek erőpróbái valának nemzetünk életképességének. Fellelegzeltünk, midőn ott láttuk az Árpádok trónján: Szent-Istvánt, Szent-Lászlót, Kálmán királyt és IV. Bélát, az új honalapítót, kik hazánk megalapításában és megerősítésében áldásos tevékenységet fejtettek ki. És fellelkesedtünk a vegyes házak alatt Róbert Károly, Nagy Lajos, a nemzeti király Hunyadi Mátyás dicső uralkodásánál, Hunyadi János harci diadalainál, kik Magyarország határait kiterjesztették, hatalmát nagygyá, nevét tiszteltté tették. Megértük 150 év után Budavárának visszafoglalását I. Lipót alatt. És ujjongva üdvözlünk az 1848-iki szabadságharcz vívmányait, melyek a nemzet lelkében magasratorő reményeket szültek, hogy újra megsemmisüljenek. Megtörve, lealázva élt e nemzet hosszú évek során, reményt, vigasztalást, meritvén azon gondolatban, hogy ennek meg kell változni, mert a mit az erőszak és önkény hatalma elvett, azt

vissza kell hogy hozza a jog és igazság, mely az ő részén volt. Vissza is hozta.

1867-ben a nemzet kibékült királyával. Feledve a mult. A magyar nemzet védangyala dicsőült szeretett királynénk, ki megkedvelte a lovagias magyar nemzetet, felénk fordítá jó királyunk atyai szívét. A bizalmatlanság eloszlik. Az ország visszanyeri ősi alkotmányát 30 év alatt nagyot halad és hihetetlen virágzásnak indul. És mi okozhatta azt, a nemzet igyekezete és komolyan megfontolt munkásságán kívül egyéb, mint a szeretet és bizalom, mely idők folytán a nemzet és királya között kifejlődött. Ez a mi trofiánk, mely a diadalt biztosítja. Ez volt a multban, ez lesz a jövőben is.

A jövőt senki sem tudhatja, de meggyőződése, hogy a mostani kényes helyzetből is kiemelkedik államunk megfeneklett hajója, mert a nemzet hazafisága és a szeretett király bölcsessége meg kell találják az onnan kivezető utat. Hazánk történetében nem ritkák a kritikus pillanatok — válságosabbak, mint a mostaniak, melyeknek folyamán olykor a nemzet jogai, világos, törvényes és lelkében féltékeyen őrzött nemzeti óhajai, törekvései rövidséget, elnyomást szenvedtek, de a hazafiak okossága és politikai belátása, mely a körülményekkel mindig számolni tudott, a végén mégis megtartani és fejleszteni bírta ezredéves alkotmányunkat.

Ezen okosságnak legyünk mi is szószólói, a néppel való érintkezésünkben, hogy elvonjuk azt a rossz tanácsadóktól.

De hagyjuk az országos ügyeket azokra, kik hivatottak megoldani, térjünk be a mi szerény házunkba és beszéljünk saját családi ügyeinkről.

A budapesti D. F. E. működéséről ez évben is a legnagyobb elismeréssel szólhatunk. Ha figyelemmel kísérjük azon tevékenységet, melyet idei évkönyvük előnkbe tár, meggyőződhetünk, hogy az unitárius hitelveknek buzgó hirdetői oly tájakon, a hol eddig alig hallottak rólunk és a mi törekvéseinkről. Különösen ki kell emelnem Perczel Ferenczné, Kozma Flóra ő Nagysága azon példanélküli lelkesedését, melylyel vallási eszméink iránt viseltetik. Ha elolvassuk ő Nagysága felolvasását: »Protestantizmus és unitarizmus« néven, és arra megjelent válasza adott viszontválaszt: ugy

találjuk, hogy ő Nagysága nemcsak rajong a mi hitelvünkért, hanem meggyőződésből eredő nézeteit, tárgyösmerete nagy készletéből meg is tudja védeni, azon valódi apostoli lélekkel, mely benne lakozik. Reánk nézve nagy szerencse, hogy őt hitrokonaink közé számíthatjuk.

Hogy egyletünk működéséről és jövőbeni tevékenységéről mi a szerény nézetem, azt elmondottam a D. F. E. tagjaihoz intézett szövegemben, azt nem kívánom ismételni, csak felhívom becses figyelmüket a választmánynak indítványaira, melyek a tárgysorozatban benne vannak.

A fiók-egyletekkel fenntartottuk, a mennyiben lehetett, az összeköttetést; de a tordai, toroczkói, abrudbányai nem küldött jelentést. Ezeknek ügyeiről ennek következtében nem tudunk. A titkár úr egyebekben teljes képét fogja adni egyletünk működésének. Hogy többet nem tehattünk, annak oka az, hogy fiók-egyleteink nem támogatnak kellőleg. Mi hiába teszünk indítványokat, ha fiók-egyleteink tagjai azokra nem reflectálnak. Csak együttes, céltudatos munka biztosíthatja a sikert. Miért is igen szépen kérem a fiók-egyletek tisztelt elnökeit, tartsák fenn mi velünk az összeköttetést.

Mint jellegző eseteket fel kell említenem: hogy titkár ur irt: lennének a nép számára olvasni való könyveink. Azon feleletet vette: nincs, kinek kiosszák.

A másik az, hogy egyl. választmányunk nő tagjai buzgóságtól indítva, egy leány-otthont kívántak szerezni felsőbb leányiskolai növendék részére, de senki sem jelentkezett.

Ezek is mutatják, mily indokolt az, hogy népünk taníttatására befolyást nyerjünk. Kérem tisztelt lelkeszeinket és kedves nejeiket, törekedjenek arra. Az ők biztató szavának nagy hatása van a népre. Vegyék azt igénybe. Legyenek ők az eszmének nemcsak hirdetői, hanem a hol szüksége látszik, annak első sorban végrehajtói is. Ők kell a szülőket megdorgálják, ha gyermekeiket nem küldik iskolába. Ennek tulajdonitom, hogy említett két eset előfordulhatott.

Választmányunk buzgóságának számos jelét adá. Egyszerűen egyházunk tagjainak, kikkel működni szerencsés vagyok, az iránti odaadása példányszerű. Midőn ott látom őket annak szolgálatában,

egyiket, mint iskolai felügyelő gondnokot, másikat mint bizottsági tagot gyűléseinken napról-napra, hogy annak javát előmozdithassák, oly időben, midőn a nap terhes munkája után bizony jól esnék a fáradt testnek és elmének a nyugalom, elgondolom: míg ily férfiak és nők lesznek egyházunk és intézményeink élén, addig bizton nézhetünk a jövőbe.

Az udvarhelyi fiók-egylet választmánya szíves szavakban hívott meg, hogy közgyűlésünket itten tartsuk. Ugy hiszem, elfogadják, hogy a figyelmet egyletünk nevében megköszönjem.

A pénztárnok úr elő fogja adni pénztárunk állását. Kérem vizsgálják meg.

A D. F. E. perselye ki van téve, kérem adakozzanak beléje.

Magam részéről a kolozsvári D. F. E. perselye részére 50 koronát telajánlok.

A gyűlést megnyitom.

Elnöki záró szó:

Az ügyrendet letárgyaltuk. Az orvos mielőtt betegét elhagyná, lelkére köti még egyszer betegének és családja tagjainak, hogy rendelkezéseit pontosan betartsák, én is úgy kívánok tenni: midőn újra felkérem Önöket, hogy az itt hallottakat raktározzák szívükbe és onnan alkalomadtán adják közre barátaik, ösmerőseik körében, hogy annál többen legyünk egyek a gondolatban s nagyobb erkölcsi súly vigye sikerre egyletünk feladatait.

Tisztelt hölgyeim és uraim! Köszönöm szíves megjelenésüket. Az ülést bezárom.

Az ifju apostol.

— Hát itt vagyok már, végre itt vagyok,
E kicsi fészek lesz az én lakásom
S terjedt családom istenadta nép.
Közelbe meg maga az Úr lakik,
Jövendőt fejte, örök titkokat,
A mikor csillagtrónusára lép.
E csöndes hajlék neve papi ház,
Amaz pedig az Úrnak temploma,
Az örökös, nagy, szent föltámadásnak,
Hol nem dugul be forrása soha . . .
Hát itt vagyok már, itt az én lakásom.

Fejét lehajtva jár föl és alá,
A papi hajlék ifju új lakója,
Szeme előtt a nyílt pályamező
Kinálja dús lombját, virágait . . .
E naptól kezdve Isten papja ő,
S a mit profétál: a remény, a hit.
Egy lelki ország széles birodalma,
Miről az ifju ébren álmodik,
Hol földolog az istenfélelem
S alázatos szív tettbe, szóba
S az idvességnek drága kincsét
Gyűjti minden cselekvő óra,
Hol nincsenek szegények, gazdagok,
Erős a gyöngé, a kisebb nagyobb.
Az emberszív egy összeforrt világnak
Hű képe, melyen ékes foglaló
Te vagy megváltó, élő szeretet
S örök Ura te nagyhatalmu Isten!

*

Igy, így az ifju. S minden gondolatja
Egész életre fogadalma lön.
Lefekve aztán csendesen elalszik,
Mig bolyg a lelke messi szép jövőn.
S a mint szemére mély álom borul,
Úgy látszik, hogy fölé hajol az Úr
S palástot von rája két keze:
Fiam, fiam, csak el ne bizd magad,
Mától fogva a hitnek papja vagy,
Ha útlan úton haladsz is tovább,
Meglásd, megáldom lábaid nyomát?

* * *

Az ifju aztán ment, haladt, haladt,
Új túske minden istenadta nap,
Mi szívét vérzi, melyben ideálok
Magasztos képe lengő szárnyakon . . .
. . . A sokaság, mely virággal fogadta,
Nem érti lelkét, vele nem rokon.
Áhitatában nincs ki vele szálljon,
Beszédiben ki őt megérténé,
Kit szive vágya húzna Istenéhez
A kékelő magas menybölt felé.
S pár hétre már üres a templom,
Nincsen ujdonság, a mi ingerel,
S a papi ajkról hallatszó panaszt,

— Hogy Istenéhez hűtelen a nép —
El- visszazengik a komor falak.

*

— Mi ez? így szól magában. Emberek,
A hit forrása csörgedez körülünk
És nincsen egy, ki szomját oltaná?
Avagy e nép már nem is szomjazik?
Mikor magot szór s aztán enyhe szellő
Ringatja a kalászkok tengerét,
Felejtnei tudná édes Istenét? . . .
Üres a templom. . . . Nézzük, hátha tán
Az Úr e népnek szívében lakik . . .
El a kunyhókba, rendre-sorra, el,
Hadd szóljak ott is az íge felől,
A mint az Isten adta szólanom,
És mindenütt, a hol egy szív dobog
És templomképen befogad
Az a lehajló kék boltozat —
El innen, el,
A nép szívéhez kissé közelebb!

* * *

S úgy tett. Beosztva napra-nap,
Újába esett három négy család.
Jóságos és alázatos szív
Kopogtatá szegények ajtaját
S a párbeszéd, a mi folyt ott
A legszebb istentisztelet. . . .
Marasztá barna arczu férfi,
Marasztgatá asszony, gyerek.
Úgy búcsuzott el az egyik család:
Az Isten áldja lábai nyomát!
A szenvedőkhöz; betegekhez
Vigasztaló szó folyt az ajkáról.
Köszönte sok, hogy vásott gyermeke
Szelid dorgáló szóra elpirul. . . .
A viszály magva a hol hintve volt,
— Előre immár mindent jól belát —
Tanítani kezdte a bocsánatot
És hallatá a békesség szavát.
S a zajló szívek csöndesülnek, im,
És édesebb a család kenyere,
Mikor lakóul tér a házba
A békességnek áldott Istene. —
Tavaszzal, nyárba el, mezőre ki,

Szava s példája mindenütt tanít,
Példázza teljes éltivel
Hogy kell bejárni az ég útait.
S hahogy a lelki kapcsolat
Meg nem lazúl köztük soha,
Bizonyosságul kezd népesülni
Az Úrnak ékes temploma . . .
Hívó harangok szózatára
Tömött sorokban gyűl a nép,
Asszony-, legény-, leánysereg,
S mikéntha hallszané az Úr szava:
Én sergem ez, én népem ez!

*

A község népe egy terjedt család lőn
S a lelkes pap e szép család feje,
Munkából újult életre kelt fel
A hitbuzgóság régi szelleme.
Új templom épült tiszta áldozatra
S tornácziban buzgó, hívó sereg,
A kinek ajkán Isten szent neve,
Ha szeldel otthon puha kenyeret.
És álma csöndes s nyugodalma,
Édes a dolgos pillanat. . .
Így lett a nép *erős* hitében,
Lelkében *boldog* és *szabad*.
Így lett aztán — habár sokára —
Az emberszív egy összeforrt világnak
Hű képe, melyen ékes foglaltó
Te vagy megváltó, élő Szeretet
S örök Ura te nagyhatalmu Isten!

* * *

És foly a munka évre év után,
Az idvességnek útján már a nép
S nem csügged, bár verejték gyöngyözi,
Mert fönnt trónolni látja Istenét.
. . . És foly a munka, újra foly tovább,
S ne kérdjétek, hogy mit művelnek ott —
. . . *Építik a dicsőség templomát.*

Tarcsafalvi Albert.

Előbb a modor, azután a morál.

A választmány jelentése.

Mt. Közgyűlés! Jelszavunk: használjuk föl az időt okszerűen, dolgozzunk m'ndnyájan. Nincsen olyan igénytelen tagja a társadalomnak, aki ne tudna valami jót és hasznost tenni. A Dávid Ferencz Egyletnek egyik főtörekvése éppen arra irányul, hogy fölébressze az öntudatot, fokozza a munkakedvet, ne engedjen tétlenségben senyvedni semmi erőt. Az, hogy mutassa az irányt, ahol a jó megközelíthető, adja kezébe mindenkinek az alkalmat, hogy tehetségét a társadalom s az emberiség javára érvényesíthesse.

Évi jelentésünk föladata, hogy bepillantást nyújtson a most záruló egyleti év munkássága körébe, de az időkimélés elvénél fogva csak a körvonalatokat jelezhetjük. A részletek az Unitárius Közlönyből már jórészt ismeretesek.

Kérjük a mt. közgyűlést, méltóztassék figyelembe venni, hogy ez az egyleti év csak 10 hónapból állott. Mind a mellett az eredmény, azt hisszük, elég szép.

Először is, joggal elmondhatjuk, hogy az elmúlt évben jobban hozzáfértünk a nagy közönség szívéhez és elméjéhez, mint az előtt. A közönség megnyilatkozása a Dávid Ferencz Egylet irányának teljesen igazat szolgáltatott. Hivatkozunk a mult közgyűlésen rendezett sorsjátéokra, melynek nyereségtárgyait az országban szétszórta élő nőink serege adta össze kiváló bőkezűséggel. Hivatkozunk a sorsjáték estélyére összegyűlt nagy közönség érdeklődésére és a fillérekből előállott 1400 koronaösszegre, mely a Nők Világának első alaptőkéje. Ugy tapasztaltuk, hogy nőink érdeklődése az egyesületi működés iránt azóta nagyobb lendületet vett. A közgyűlés óta egyesületünkbe belépett összesen 150 új tag, kik közül nő 33. Ezt a számot azért tartjuk figyelemre méltónak, mivel eddig az összes nőtagok száma 150 körül állott, tehát a mult évi szaporodás az egésznek egy ötöd része. Nem valami tulságos siker, ha figyelembe vesszük, hogy csak papnéink száma 100 körül áll, de mi megvagyunk elégedve mindig, ha reménységünk tápot nyer a jövőre. A lassu haladásnak némi magyarázata abban keresendő, hogy a háromszéki, küküllőközi fiók-egyletek a választmányukat még mindig nem egészítették ki nőtagokkal, s a nők működése a többiben is csak most kezdődött meg. Választmányunk azt hiszi, hogy a jövő közgyűlésen, midőn a D. F. Egylet fennállásának 20 éve lesz, a szervezet mindenütt teljes, a működés pedig lelket és eredményes fog lenni.

Örömmel tapasztaljuk, hogy nőink kezdik átlátni, hogy az egyszerű házas foglalkozás körében megérlelt gondolatokat

és szerzett tapasztalatokat, jó és hasznos dolog elmondani a nyilvánosság előtt. El is lehet mondani a Nők Világában épen úgy, mintha egymással beszélgetnénk. Azzal legyünk tisztában mindnyájan, hogy a Nők Világa csak akkor ér célzt, a mikor egyszerű falusi asszonyaink és leányaink is édes magukénak nézik, nélkülözni nem tudják és megfelelőleg támogatják, erősítik, csinosítják, hogy éppen olyan legyen, a milyennek szeretik.

Örömmel említjük meg, hogy az Udvarhelykörü fiók-egylet Választmánya, egyik nőtagja indítványára, jegyzőkönyvi határozat alapján meleg elismerését nyilvánította a Nők Világa szerkesztőségének az első évben elért sikerért Választmányunk tudomására hozta a szerkesztőknek.

Nőink kitartó buzgalma érvényesült Kolozsvárt a télen rendezett házi estélyen, melynek tiszta jövedelme 520 kor. 72 f. volt.

Jelentjük, hogy a sorsjátékra beküldött nyereménytárgyakból 30 drb az Egyletnek maradt. Egy diszes asztalterítőt az ujszékelyi egyházközségnek ajándékoztunk főleg konfirmációkor leendő használatra. a Bakó Etelka emlékére, ki épen ezt a szép tárgyat küldötte volt, s aki szülőinek és ismerőseinek mély fájdalomra váratlanul elhunyt f. évi január hónapban. A még meglevő tárgyakat a jövő egyleti évben fogjuk értékesíteni.

Sajnosan tapasztaltuk, hogy főleg a vidéken lakó leányoknak felsőbb iskolai oktatása a tanintézetek távolsága és a városi élet drágasága miatt sokféle akadálylyal jár. Választmányunk a kérdés tanulmányozására egy bizottságot küldött ki. Lelkészeink útján — értesüléseink szerint — mintegy 12 helyről jött válasz, de ezzel a bizottság nem kezdetett munkához, mivel legtöbbször csak elvileg szólottak hozzá, holott a bizottság főleg az iránt érdeklődik, hogy évenként hány leányunkon kellene ezen az uton segíteni. Addig is, míg a jövő közgyűlés elébe előterjesztést tehetünk, kérünk érdeklődést a t. tagoktól

Jelentjük, hogy Perczel Ferenczné öngys. közgyűlési felolvasását külön füzetben kiadtuk és a fiók-egyleteknek, előre bejelentett közgyűléseikre megfelelő példányszámot ingyen kiostásra megküldöttünk.

Az olvasási kedv fokozására és irodalmunknak minél szélesebb körben megismertetésére megpendítettük egy vándorkönyvtár eszméjét. A könyvgyűjtés megkezdődött, de mielőtt további lépést tennénk, Választmányunk a fiók-egyletek véleményét ki fogja kérni. Addig is kérjük a t. egyleti tagokat, küdjék be kiolvasott könyveiket az egyleti titkárok valamelyikéhez Kolozsvárra.

Hogy népünknek van kedve az olvasásra, azt az ingyen kiosztott füzetek rohamos szétkapkodása igazolja.

A f. évben az Unitárius Közlönyt följajánlottuk ingyen a közkatonáknak. Az U. K.-ben is közölt levelek mutatják, mily szívesen fogadták, mily mohó vágygyal olvassák. Most már az erdélyi részekben levő összes csapatoknál levő ifjaink között forog az U. K.

Titkáraink levelezés útján föntartják és erősítik az összeköttetést angol és amerikai hitrokonainkkal, minek nyomai láthatók a két lapban.

Az egyleti persely ügyét elnökünk ő mélt. sürgetésére munkába vettük s meghatároztuk, hogy a felolvasó gyűléseken befolyó pénz, valamint a megjelölt cél nélkül adott összegek fele része tétessék a perselyalaphoz. Meghatároztuk és gyakorlatba vettük, hogy választmányi gyűléseinken minden jelenlevő fizet a perselybe 20 fillért. Szolgáljon például a fiók-egyleteknek.

A perselyalap érdekében elnök ur ő mélt. indítványát külön fogjuk előterjeszteni.

Kolozsvárt a vallás-erkölcsi érzésnek a nép s főleg állandóan szaporodó hiveink között leendő ápolása érdekében Választmányunk a papnövendékek segítségével *vallásos összejöveleket* rendezett a monostori kétvizközben. Kedvesen fogadták, méltányolták és szép számmal látogatták. Ez a működésünk megfelel a fiók egyletekben, főleg az udvarhelyiben az egyházközségekben tartott egyleti felolvasásoknak. Közművelődési és erkölcsi hatása elvitázhatatlan.

A serdülő ifjúságra főleg a „Konfirmációi emlék” útján igyekeztünk hatni. A múlt évben lelkészeink nagy része már ellátta volt magát, ebben az egyleti évben 326 példányt küldöttünk ki.

Egyes megkeresésekre különböző helyekre küldöttünk kiadványainkból s más vallásos könyvekből.

Felolvasó gyűlést kettőt tartottunk Kolozsvárt nagy számú hallgatóság előtt, kiváló sikerrel.

A fiók-egyletekhez ebben az egyleti évben is köriratban küldöttük meg a közgyűlés és a Választmány határozataival kapcsolatos fölhívásunkat és irányító kérésünket. A választmányok, úgy látszik, ritkán tartanak gyűlést, mert a választ nagy nehezen kapjuk meg s úgy sem mindeniktől. A helybeli fiók-egyletnek legyen ezért is elismerés.

Különben a fiók-egyletek működése, némi kivétellel, teljes elismerésre érdemes, a mint megtejszik a következőkből:

az *udvarhelyi* tartott 2 közgyűlést, egyik Máté Sándor

emlékével kapcsolatos ünnepély volt. 4 szavalat, 5 beszéd, számos ének tartatott. A vidék intelligentiája, mondhatni, teljes számban be van vonva az egylet körébe s a nép is nagy mértékben érdeklődik iránta. „Gyűléseink, illetve ünnepélyeink mindig telt templomban folynak le.“

A *háromszéki* tartott 1 közgyűlést, 2 választmányit. Az egylet pénzvagyona elhunyt volt pénztárnok Nagy Lajos lelkész-nél elszámolatlanul maradván, a hiány fedezése iránt a lépések megtétettek

A *felsőfehéri* tartott 2 gyűlést, 4 szavalat, 4 felolvasás, 2 ima mondatott s karéneket énekelt a fiókköri dalkör. „A hivek nagy érdeklődést nyilváníttak szép számú megjelenésükkel.“

A *kereszturi* tartott 2 közgyűlést, illetőleg ünnepélyt, 2 választmányit 1 elnöki beszéd, 1 ima és 1 egyházi beszéd, 2 felvasás, 4 szavalat. Sándor János elnök felolvasásának kiadása határozottatott a székelý mentés érdekében. „A hitélet, erkölcs, vallásos melegség, testvéri szeretet, békesség, földünkhöz való ragaszkodás voltak a f.-egylet jelszavai.“

A *marosi* tartott 2 közgyűlést, s illetőleg Rákóczi-ünnepélyt, 4 választmányit, 3 beszéd, 1 ima, 2 felolvasás, 5 szavalat. 1 zene, 5 karének, 1 közének tartatott. A felolvasások széles körben terjesztése elví megállapodás lett. A f.-egylet évi működése rendkívül élénk volt minden irányban.

A *küküllői* 2 közgyűlést, illetőleg ünnepélyt rendezett nagy számú hallgatóság előtt. Dávid Ferencz emlékére alkalmi istentiszteletet tartott mindenik pap. Dicsőszentmártonban 2 népszerű felolvasás, 4 szavalat, a közgyűlésen 1 ének, 1 ima, 2 beszéd, 2 felolvasás, 1 szavalat. „Az általános működés hatásos, lelkesült. A női tagok szaporodnak s már működni kezdenek.“

Az *abrudbányai* a tagok gyűjtésében élénk munkásságot fejtett ki. Kis köréhez mértén tekintélyes számra növelte tagjait. Nov. 16-án Dávid Ferencz halála évfordulója alkalmából közgyűlést és istentiszteletet, s azon kívül 2 választmányi gyűlést tartott.

Az *ifjúsági kör* tartott 6 felolvasó gyűlést, 1 alakuló, 1 záró, 2 választmányi gyűlést. Érzik a kör működésén, hogy a tagok évenként változnak, de az ifjak átlátják nagy jelentésű missióját, s kiknek a kenyérkereset és a vizsgák megengedik, lelkesen működnek. A f. évben tartott felolvasás és a folytatott eszmecserék előre vetették képét a jövő emberének. A hivatalnokok működése csak dicséretet és elismerést érdemel.

A *Budapesti Dávid Ferencz Egylet*, e mi ifju testvérünk, a fővárosban rá váró nagy missio teljes tudatában nagyszabásu

munkásságot végezett a mult évben is. Most megjelent Értesítője egy derék könyv nagybecsű felolvasásokkal gazdagon. Működése nemcsak otthon, hanem a legtávolabbi helyeken is megteszi a hatást.

A fiók-egyletekben a tagok száma így áll:

Udvarhelyi	136,	új	22,
Háromszéki	61,	"	—,
Felsőfehéri	61,	"	7,
Kereszturi	133,	"	8,
Marosi			15,
Küküllői			4,
Aranyostordai	96,		
Toroczkói	96,		
Abrudbányai	43,		
ifjúsági	50.		
Budapesti	186.		

A fiók-egyletek pénzügye ily képet mutat:

	Évi bevétel	Kiadás	Pénzvagyon	Persely-alap tagoknál	Hátralék a
Udvarhelyi	298·88	203·68	200·03	34·50	28·—
Háromszéki	131·76	75·92	155·84		
Felsőfehéri	174·74	15·60	156·14		
Kereszturi	346·49	164·21	302·80	van;	tetemes
Marosi					
Küküllői	131·18	115·67	326·74		
Aranyostordai					
Toroczkói					
Abrudbányai					
ifjúsági	50·59	42·47	282·08		
Budapest DFE.					

Még egy kis statistikát! Az elmúlt egyleti évben a D. F. Egyletben tartatott 12 egyházi beszéd vagy ima, 30 szavalt, 40 felolvasás, részt vettek énekkel mintegy 10 dalkör, egyesek 15-en. Volt 3 irodalmi pályázat. Tehát csak az egyes munkálkodók száma a 100-at meghaladja. Ha hallgatóinkra és lapjaink olvasóira gondolunk, hálátelt szívvel mondhatjuk, hogy a hazai közművelődés, az önzetlen emberszeretetet, a valláserkölcsi tisztult fölfogás szolgálatában nem töltöttük az időt hiába. Ez a kis tükör, bár itt-ott homályos pontok vannak benne, egészében egy ép és erőteljes testület hasznos működéséről ad képet. Látjuk, hogy a DFE. tagjai fokozatosan szaporodnak. Az áldozatkészség és a munkakedv nemcsak a központi helyeken, hanem a vidéken, sőt a legkisebb helységben is észlelhető

Ezt érdeemes elnökünk a DFE. tagjaihoz intézett lelkes szózatában így fejezte ki: „Egyletünk a szellemi téren szép munkásságot fejt ki. Anyagilag, ha nem is rohamosan, de lassan gyarapodik.“

Ha a tagok buzgóságát s áldozatra kész, mindig lelkes és lelkesítő tevékenységű elnökeinket, választmányainkat, Isten nekünk megtartja, akkor egy esztendő múlva, midőn a DFE. 20 évesnek fogja mondani magát, akkor a DFE. 10 fiókja 2000 taggal és százféle sok szép munkával fog beszámolni. Tehát Isten nevében csak előre!

Pénztárnoki jelentés.

Tisztelt közgyűlés!

Évi jelentésem megtevésénél nem tehetem, hogy fel ne említek két olyan körülményt, melyek számadásunk adataira lényegesen befolyanak. Egyik az, hogy mostani közgyűlésünk miatt egyleti évünk még 10 egész hónapra sem terjedt, mi számadási rendes tételeinket kisebbekké teszi; másik az, hogy a múlt évben tartott sorsjáték jövedelme jelen számadásunkban szerepel, mely a bevételeknél mintegy 1400 korona rendkívüli többletet okoz.

Évi bevételünk volt 4236 K. 03 f., mely összeg a megelőző évi 2969 K. 42 f. bevételnél 1266 K. 61 fillérrel több. Kiadásunk 2356 K. 14 f., mely a megelőző évi 2931 K. 36 fillérnél 575 K. 22 fillérrel kevesebb.

Az egylet jelenlegi vagyona 7000 K. tőkésített alap és 1897 K. 52 f. rendelkezésre álló összeg, vagyis összesen 8897 K. 52 f. Alapszabályaink értelmében az elkölthetlen alaphoz volna csatolandó az évi bevétel 5%-ja és az alapítói díjakból befolyt összeg. Egyletünk választmánya azonban tőkésítésre ajánl 1400 koronát, mint a sorsjáték egész jövedelmét és a befolyt ajándékokból 200 koronát, mint egy létesítendő persely-alap kezdetét. Így a jelen közgyűlés határozatával az egylet tőkésített alapja 8600 koronára volna emelendő.

Bevételeink részletei a következők:

Rendes tagok díjaiból		459 K. — f.;	a megelőző évben volt		496 K. — f.
Előfizetők	205	" —	" " "	"	285 " 20 "
Fiókegyletekből	721	" —	" " "	"	600 " 48 "
Nyomatványokból	53	" 14	" " "	"	61 " — "
Kamatokból	358	" 77	" " "	"	380 " 34 "
Ajándékokból	450	" 40	" " "	"	432 " 88 "
Sorsjáték jövedelme	1395	" 32	" " "	"	— " — "

Háziestély jöved.	525 K. — f., a megelőző évben volt 565 „ 62 „
Alapítói díjakból	40 „ — „ „ „ „ 140 „ — „
Hirdetések	28 „ — „ „ „ „ 8 „ — „

Összesen 4236 K 03 f; a megelőző évben volt 2969 K 42 f.

Ez adatok szerint a megelőző évinél feltűnőleg kevesebb bevételünk volt az előfizetők díjaiból, kik közül a budapesti D. F. Egylet többejt be tagjai közé. És ez egylet járulékanál meg is találjuk a megfelelő többletet. A kamatoknál feltűnő visszaesést múlt évi jelentésem megmagyarázza, sőt a kamatláb alászállása is befolyt a mutatkozó visszaesésre.

A kiadások részletei a következők:

Nyomdai költség.	1218 K. — f; a megelőző évben volt 1876 K. — f.
Postai díjak	377 „ 98 „ „ „ „ 424 „ 03 „
Tiszteletdíjak	296 „ — „ „ „ „ 278 „ — „
Képek	82 „ 80 „ „ „ „ 71 „ 26 „
Kiadói munkák	215 „ 28 „ „ „ „ 174 „ 82 „
Levelezés	15 „ — „ „ „ „ 32 „ 05 „
Énekkar	— „ — „ „ „ „ 15 „ — „
Segélyezés	37 „ 60 „ „ „ „ 10 „ — „
Különb. czimeken	113 „ 48 „ „ „ „ 50 „ 20 „

Összesen 2356 K. 14 f; a megelőző évben volt 2931 K 36 f.

A mutatkozó kevesebb kiadás java része az egyleti év rövidségéből magyarázható meg.

Fiók-egyleteink járulékai a következők voltak:

Udvarhelyköri f.-e.	156 K. — f; a megelőző évben volt 153 K. 60 f.
Toroczkói	„ — „ — „ „ „ „ 108 „ — „
Kereszturköri	„ 25 „ 20 „ „ „ „ 80 „ 40 „
Ar.-Tordaköri	„ 26 „ 60 „ „ „ „ 68 „ 88 „
Marosköri	„ 70 „ 80 „ „ „ „ 56 „ 40 „
Háromszékköri	„ 74 „ 40 „ „ „ „ 33 „ 60 „
Küküllőköri	„ 50 „ 40 „ „ „ „ 27 „ 60 „
Felsőfehéreköri	„ 64 „ 80 „ „ „ „ — „ — „
Abrudbányai	„ 36 „ — „ „ „ „ — „ — „
Ifjusági	„ 16 „ 80 „ „ „ „ — „ — „

Összesen 521 K. — f; a megelőző évben volt 528 K. 48 f.

A budapesti Dávid F. Egylet szintén a fiók-egyletek fizetési arányában küldött tagjaiért 200 koronát, míg a megelőző évben csak 72 koronát.

Hátralékosaink nagy számmal vannak, holott kis egyletünk működésére nézve ohajtandó, hogy legalább azon kevesek, kik zászlónk alá szegődtek, pontosak legyenek a díjak fizetésével.

Ezekben voltam szerencsés megtenni évi jelentésemet s

ezek alapján kérem a t. Közgyűlést, hogy a pénztárvizsgáló bizottság jelentésének meghallgatása után engem a lefolyt év számadásának terhe alól felmenteni szíveskedjék.

Kolozsvár, 1903. augusztus hó 5-én.

Gálfi Lőrincz pénztárnok.

Ima.

(Dávid Ferencz Egylet 1903 évi rendes közgyűlésére.)

Szent Isten, menyei édes Atyánk! gyermeki igaz hittel, ragaszkodó bizalommal vesszük ajkainkra a te nevedet, mely szent előttünk; szívünk magasztos érzéseivel emelkedünk hozzád, ki »nagy vagy a nagyokban, bölcs a kicsinyekben s gondod nem fárad el annyi ezerekben.« Hozzád, a véghetetlenhez akarunk emelkedni mi a végesek a te kibeszélhetetlen jóságodban, szertetedben — bár egy pilanatig összeolvadva — mélyen érezni, hogy mi a menny polgárai vagyunk, halandó tesben halhatatlan lélekkel örök életre teremtvé, hozzád vágyodunk, veled ohajtunk beszélni jó Atyánk, kinek szereteted mosolyg a magas ég kékjén, a mezők arany kalászaiban, az erdők zöld lomb-koszorúján, a csermelyek gyöngyöző hajain; hozzád vágyunk, tégedet ohajtunk, ki vezetted teremtményeid sorsát, a ki minden változások felett változhatatlanul élsz és uralkodol szerető gondnal, nagy bölcsesség, el.

Édes atyai szeretetednek köszönjük ez órát is, melyben »nap-támadatról és enyészetről,« délről és északról összejövőének a te kiválasztottaid, hogy midőn megszentelik dicső emlékét a nagy Dávidnak, ki zászlójára írta a *hitzabadságot*, egy évi munkálkodásról számot adva, annak áldásaiért nevednek mondjanak mondjunk dicséretet és hadd mindannyian »emlékezzünk régiekről.«

Szent Atyánk, nagy Istenünk te titkos ujjaidd ihlették ajkait a mi Dávidunknak, ki »nem bottal, hanem a seregek Ura Istenének nevével« a te neveddel ment a nagy harc megharcolására; a te lelked iratta ő vele a börtön falára a jóslatot — mely hála neked! — részben már teljesült, mert »új élet van sötét romokon«; a te gondviselésed vezette anyaszentegyházunk hajóját viharos és békés vizeken s nagy jóságod állott e vallásos és erkölcsi egyesület bölcsőjénél, s te örködtél leghűségesebb anygalként annak élete felett.

Úram »te-benned biztunk, eleitől fogva«, te voltál a mi oltalmunk, gondviselésünk mindenha.

Most is, ezután is csak tőled várunk, szívünknek egész hit-tével hozzád esedezünk: ne vond meg jó Atyánk tőlünk kegyel-medet soha!

Szenteld meg ez órát, szenteld meg keblünk érzéseit, hogy midőn elmerengünk a multon, azon, mint erős kősziklán építhesük messze jövőnket! Áld meg egyletünket, hogy annak hit és munkásság által megszentelt zászlója hirdesse az eszme, az igazság győzedelmét örökkön, örökké!

Áld meg egyletünk bölcs vezéreit, szorgalmas munkássait, buzgó leányait és áldozni tudó fiait!

Neked szent Átyánk! »nem csak egy áldásod van«, áldj meg mindnyájunkat a te javaiddal, hogy kész szívvvel vallhassuk, hogy egy érzelemmel énekelhessük:

»Egy Istenünk, egy királyunk, egy hazánk,
Hazánk, hitünk, és királyunk,
Te áld meg jó Átyánk!« Ámen.

Demeter Dénes
lelkész.

A Dávid Ferencz Egylet üdvözlése.

— A közgyűlésen Vargyason mondotta Sándor Gergely udv. köri elnök. —

Méltóságos Elnök úr!

Nagyérdemű közönség!

A jelen évi zsinat tartása alkalmából az udvarhelyköri Dávid Ferencz Egyletnek jutott az a kiváló szerencse, hogy mint házi gazda a maga területén, itt a vargyasi egyházközségben atyafiságos szeretettel fogadhatja a Dávid F. Egyletet.

Nem tehetjük, hogy e feletti örömünket kifejezésre ne juttassuk, mert az a szerencse, mely anyaszentegyházunkat a Dávid F. Egylet útján érte, a mi szerencsénk is, közös örömünk, közös boldogságunk.

Nekünk a Dávid F. Egylet, mint egyháztársadalmi vagy valláserkölcsei egyesület, kebelünkön melengetett s szívünk vérével gyöngéden táplált édes gyermekünk s ha nem mondjuk is, hogy e nevet legelőször ez egyházkör hozta forgalomba, de azt nemes önérzettel mondjuk, hogy a később megalakult Dávid F. Egylet bölcsője mellett és keresztelőjénél, a legelső között valánk a tisztelet aranyával, a részvét tömjénével s a buzgó igyekezet mirhájával, s most, midőn mint megizmosodott ifju, merész sashoz hasonlóan, szárnyakat bont, hogy nem remélt nagyságunk és dicsőségünk temploma felé jutni segítsen, valljuk és állítjuk, hogy jóra, szépre és nemesre törekvő munkásságában vele érzünk s vele abban ki is tartunk egész a diadalomig.

De nem áltatjuk magunkat azzal, hogy ez az öröm és készség csak az udvarhelyköri Dávid Ferencz Egylet dicseke-

désének lenne nemes tárgya, hisszük, hogy anyaszentegyházunk minden tagjáé, hisszük, hogy a Dávid Ferencz varázs nevével kibontott zászló nemcsak itt keleten, a lelkiismereti szabadság classicus földjén a legbiztosabb jel, mely alatt lelkeket meghódítani, sziveket megnyerni, a valláserkölcsei élet mezőit megszépíteni lehet, hanem a hármasság halom és a négy folyam tövében is, a leghatalmasabb eszköz századok multán is megbizonyítani: „Nem halt meg a leányzó, hanem csak aluszik“; meghaltak, kik a gyermek életére törtek, de él az Ige, az Eszme s a nép tudatában tengeren túl és innen a lengő zászló simbóluma: „Vallásunk a jövő vallása,“

A tökéletesség magasztos célja felé minden egyes részint az együttes munka, részint a közbizalom által elhívott intézők lelkesedése és ügybuzgósága által juthat. A Dávid F. Egyelet élén kezdettől fogva nemcsak munkás, hanem a tudomány szorgalmas emberei állottak szent lelkesedéssel. Ilyeneket van szerencsénk annak élén a jelen alkalommal is tisztelhetni. Azért vesszük bizó lélekkel az intelmet: „Ne félj kicsiny sereg.“

A midőn tehát az udvarhelyköri Dávid F. Egyelet hálásan köszöni az Elnökségnek, hogy a közgyűlést az egyházkörben méltóztatott összehívni, óhajtjuk, hogy összejövetelünk, szellemi vagy lelki érintkezésünk üdvös eredményeket, hasznos alkotásokat teremtsen vallás erkölcsi életünkben s mindannyian jól és itthon találhassák magukat közöttünk. Isten éltesse a Méltóságos Elnök és titkár urakat, s az elnökség m. t. többi tagjait, hogy virágoztathassák Dávid F. Egyeletünket anyaszentegyházunk és hazánk javára időtlen időig. Eljen a Dávid Ferencz Egyelet!

A nemzetközi vallásos congressus.

Kedves Barátom: *A nemzetközi vallásos congressus Amsterdamban* szept. 1—4. napjain tartotta tanácskozásait. Hogy nemzetközi volt, a mellett élő bizonyíték a különböző országok küldötteinek diszes névsora. Hogy vallásos volt, arról tanuszkodnak azok az épületes tanulmányok, a melyeket az egyes szónokok a felolvasó asztalnál bemutatnak. S valóban congressus is volt, mert mindannyian egy rokonérzéstől áthatva jelentünk meg, hogy bizonyosságot tegyünk az igazságról. Nem volt ott különbség faj és felekezet között. Francia és angolszász, német és magyar, dán és hindu, hollandi és japán testvérjobbot nyújtottak egymásnak. Unitárius és mennonita, kálvinista és remons-

trans s más „modern“ és szabad protestans egyházak vezetői, egyetemi tanárok és lelkészek, áldották az isteni Gondviselést, hogy őket ebbe az örvendetes szellemi közösségbe hozta.

A kongressuson mintegy 1000 lélek vett részt. Ezeknek $\frac{1}{4}$ -e külföldi. A kongressus helyi érdekét növelte az a körülmény, hogy a „modern theologusok“ is ezzel kapcsolatban tartották rendes évi értekezletüket, melyen a távoli kerületek is mind képviselve voltak, s az ifjúságnak is alkalma nyílt, hogy a mozgalomhoz csatlakozzék.

Szeptemberr 1-én este 7-kor volt az ünnepélyes istentisztelet az ősi vallon templomban, hol van Loenen Martinet lelkész a hit-remény-szeretet jogait és áldásait fejtegette. A khorus megható egyházi épekekkel növelte a buzgóságot és testvéries rokonérzést. A rendező-bizottság gondoskodott, hogy úgy a beszédet, mint az énekszöveget angol fordításban élvezhessük. Este 9-kor a külföldi képviselőket üdvözölte W. Hugenholtz, helybeli lelkész, a fogadó-bizottság elnöke s a disztermet zsufolásig megtöltő diszes közönség tetszéssel fogadta a rokon-szenves válaszokat, melyekben a különhöző országok küldöttei megköszönték a szíves fogadtatást, valamennyien keresve a kapcsolatot, mely hazájokat a vallásszabadságnak ehhez a klaszikus földjéhez köti.

A kongressust másnap (szept. 2.) d. e. 18 órakor *dr. Oort* leideni egyetemi tanár, magvas beszéddel nyitotta meg az amszterdami „Szabad Egyház“ disztermében. „Istenről elmélkedve“ — ugymond — „nincs miért szentkönyvre vagy kiváló személyekre hivatkoznunk, sőt inkább teljes meggyőződéssel vizsgáljuk szivünket és elménket. Önerönkön megismerve Istent, óhajtuk, hogy embertársaink is érezzék ezt a lelki szabadságot és önálló ítélőképessegét. Ez az igaz vallás! — Azután *Ch. Wendtte*, főtitkár, ki Eerdman, leideni tanárral legtöbbet fáradt az előkészítés nagy munkájában, számolt be a Nemzetközi Tanács ügyeiről a londoni kongressus óta. Örömmel jelezte, hogy az eszme mind nagyobb népszerűségre tesz szert az ó. és újvilágban szétszórtan és elszigetelten élő szabadelvű hívők között. Ennek bizonyossága az is, hogy szabad Hollandia protestans gyülekezeteiben vendégszerető otthonra találtunk. Megható sza-

vakban emlékezett meg a néhai nagy tudós Tiele érdemeiről, mire ünnepélyes csöndben fölállt az egész gyülekezet s így rótta le a kegyelet adóját. — *Carpenter*, oxfordi tanár, a „vallás helyét” történelmi alapon ismertette, egy vonalon az emberi szellem többi termékeivel, a törvénnyel, a művészettel és a költészettel. „A vallásban a társadalmi és erkölcsi elvek felül-emelkedtek a dogmán és czeremonián, és a mult nem szabhatja meg, hogy a jövőben meddig haladhatunk. Csak örvendhetünk, hogy Krisztus mellé méltán sorakoznak minden időkből az emberi szellem kiváló képviselői.” — *Jean Reville*, párisi egyetemi tanár szerint, a természet rendjének modern fogalma a vallásból is kiszorítja a csodálatos és természetfeletti elemet. — *Dr. Eliot*, az Amerikai Unitárius Társulat elnöke, szépen rajzolta a kereszténység jellemvonásait Amerika szabad földjén s kijelentette, hogy republikanus szervezettel leginkább megegyezik az az önkéntes szövetezés, a melynek köszönhetik eredetüket az összes (több mint száz) amerikai egyházak és felekezetek.

Jellemző volt e diszteremben maga az üvegfestészet is, mert a végnélküli czirádák és képzelt alakok helyett az emberi szellem képviselői voltak szépen csoportosítva; Mózes és Krisztus, Pál apostól és Szt-Augustinus, Socrates és Aurelius, Dante és Kempis, Luther és Zwingli, Spinoza és Kant, Lessing és Goethe, Emerson és Carlyle.

Délután is volt több felolvasás angol, német, holland és francia nyelven. *Dr. Cramer* (Amsterdam) hangsúlyozta, hogy a szabadelvű hívőknek is szükségök van valamely egyházi szervezetre *Armstrong* (Liverpool) Istenről, mint „minden lelkek lelkéről” értekezve, a személyes tapasztalatot elébe helyezte a hagyományos felfogásnak. *Hocart* (Brüssel) a belgiumi szabadelvűak küzdelmeit ismertette. *Dr. Bruining* (Amsterdam) a szabadelvű theologia támadó jellegét inkább építésre, mint rombolásra óhajtja irányítani. *Dr. Schieler* (Danzig) a németországi szabadelvűek kinos helyzetét festette az uralkodó egyházzal s magával az állammal szemben, s prófétai szemmel tekintett egy új reformáció elé. *Shinde* (Calcutta) nagy hatást keltett, midőn a Brahmo Samaj-ról példát véve, az igaz meggyőzés hangján hirdette az emberi szellem vallási egységét.

Este az egész társaság a népszínházba ment, hol a „Venczei Kalmár“ mesteri előadásában gyönyörködött.

A második napon *Crooker* (Amerika) az amerikai nevelési elveket ismertetve, lelkesen hirdeti, hogy az élet számára neveljünk, embert neveljünk s adjuk meg mindenkinek az alkalmat arra, hogy magát tökéletesíthesse. *Pfleiderer* (Berlin) azokra a különböző elemekre hivatkozik, a melyek a római és hellen műveltséggel a zsidó és egyiptomi hagyományokkal befolyásolták a Krisztus képét az új-testamentumban. A régi Krisztus-kép mythikus és naiv, a modern Krisztus-kép szerfölött idealizált; a kettő között föl kell fedoznünk valahára a történelmi Krisztust, a ki emberségét soha meg nem tagadva a szellemi isten fiaságot hirdeti. *Wicksteed* (Anglia) párhuzamot von a XII–XIII. század bölcselei, hívő lelkei és a mostani gondolkozó lelkek tapasztalatai között s örvend, hogy korunk minden vallásban méltányolja a maradandó elemet. *Montet* (Genf) elősorolja a judaizmus, iszlamizmus és kereszténység rokon vonásait, s úgy találja, hogy az egy Istenség eszméje alapján ezeknek egyetemes vallási egyesülése kívánatos. *Mead* (Amerika) a világbéke előharcosairól emlékezve, e nemes ügy felkarolásáért Hollandiának nyújtja a pálmát.

Délután az egész társaság külön vonaton Haarlembe rándult, hogy gyönyörködjék az ódon Szt-Bavo székesegyházban adott művészi orgonahangversenyen, melyet közbe-közbe egy igen élvezetes quartett váltott fel. Este a haarlemi népkertben 600 terítékű bankett volt, hol újra felköszöntöttek és nemzeti himnuszokkal üdvözölték a különböző országok képviselőit.

Péntek volt az utolsó nap. Ekkor *Andresen* (Schleswig-Holstein) újabb positiv hittan szükségességét hangoztatta. -- *Schoenholzer* (Zürich) a szabadelvű kereszténység terjedéséről számolt be Svájc német kantonaiban *Bourrier* (Sévres) értekezett a szabad gondolkozás terjedéséről a papság között, hivatkozva saját példájára. *Toyosaki* (Japán) ismerteti a buddhizmus és kereszténység harcát Japánban, s kimondja, hogy ha egy japáni keresztény lesz, csak a szabad irányhoz csatlakozik. *Fózan* (Budapest) tárgyilagos képet igyekezett nyújtani a magyarhoni vallásos mozgalmakról.

Még egy pár kölcsönös köszöntés a testvériség és felebaráti szeretet szent nevében s a mindvégig kitartó népes hallgatóság, melyben a nők is szép számmal voltak képviselve, egy hollandus zsoldárt énekelt egy szívvél-lélekkel s erre dr. Oort elnök a kongresszust berekesztette. S barátok és jóismerősök bucsut mondtak egymásnak két évre, a genfi találkozóig. adja Isten, hogy négy év múlva Budapesten találhassunk.

Délután még egy élvezetes kirándulásban volt részünk Edamba és Volendamba, tipikus hollandi tájképpel és népi-selettel. Gőzhajó vitt haza a Zuides-Seen. Felejthetetlen napok páratlan holland vendégszeretet.

Józan Miklós.

Az udvarhelyköri lelkészi segély-egylet első áldozata.

Ders az 1902-ik évben a kétszeri jégverés miatt nem aratott. A mindennapi kenyér lett elvéve e csapással. S épen erről esett szó, egy H.-Karácsonfalván tartott lelkészköri gyűlésben, hol az igazi collegialitás és humanitás spontan megnyilatkozása egy év múlva is és a mig élek örökké szólásra indítja nyelve-met, hálára kötelezi lelkemet.

Nevezett gyűlésben megalakul az udvarhelyköri lelkészi segély-egylet. Egyik, vonatkozó pontja ez: „Ha valamelyik a körben lakó lelkéstartársunkat szerencsétlen tűz találja, vagy pedig határát a jég úgy elveri, hogy sem szalmás, sem vékás képét nem kap, az esetben mindnyájan tehetségünkhez mérten, gabona segélyben részesítjük. Ha többet ér egyszerre a kár, akkor a segély megosztandó.“

Az első, kit a jég a múlt évben úgy elvert, hogy sem szalmás, sem vékás képét nem kapott, én voltam s így az első segélyezettnek is, kit a hitnek cselédei önkéntes áldozatokkal megkerestek, nekem kellett lenni. Egykor elmuló emlékezetem tábláiról a örök emlékezet márvány lapjára irom át kedves és tisztelt neveiket: Kisgyörgy Sándor vargyasi, Vári Albert kénos-udvarhelyi, Pál Ferenc oklándi, Ajtai János almási, Demeter Dénes h.-karácsonfalvi, Mátyás János muzsnai, Péter Sándor városfalvi, Ürmösi Károly jánosfalvi, Dombi János h.-szentmártoni, Gál József recsenyédi lelkészeknek, barátaimnak, kik jól megérdemelt bérüket nemcsak maguk használták, hanem 1—1 hecto búzával a jótékony-ság adományait és áldásait velem is megosztani kívánták.

Az az édes érzemény, mely ebből és a segély-egylet megalakulásából származhatik, azt hiszem nemcsak enyim, a segélyezetté, hanem a jószívű adakozóké is

Adja Isten, hogy hamar, esztendőről-esztendőre ne legyen folytatása a számsornak, melyet én kezdettem. De ha még is megzendül az Ur szózata s megveszi a földet tűz és köesóvel, hadd csendüljön meg akkor és újra a lelkek szózata: „*Egymásnak terhét hordozzátok és úgy töltsétek be a Krisztus törvényét,*“ Gál 6. 2. vagy a szívek beszéde: „*Erőnk szerint, sőt erőnk felett is jó akarattal adakozzunk*“ 2 Kor. 8: 3. Isten áldja meg adakozó barátaimat a lélek és test kenyerével mind örökké.

Ders, 1803. szept. hó 8.

Sándor Gergely
dersi lelkész.

Teremtsünk perselyalapot a XX. év emlékére.

1904. szept. 2-án a Dávid Ferencz Egylet születésének 20 éve lesz. A XX-ik évet a ma élő és működő egyleti tagok tegyék emlékezetessé. Valósítsuk meg a DFE. első elnökének Dr. Brassainak azt a kívánságát:

1. hogy minden tag gyűjtsön maga mellé még egy tagot. Ezt tegyük meg a XX-ik évben.

2. Valósítsuk meg a DFE. mostani elnökének azt a nemes tervét, hogy teremtsünk egy perselyalapot. Minden meglevő és leendő tag ebben a XX-ik évben ajándékozzon legalább 20 fillért a perselynek s gondoskodják, hogy családjának mindenik tagja után is 20—20 fillér folyjon be.

A XX. év emlékére befolyó adományokat és taggyűjtéseket állandó rovatban minden hónapban fogjuk közölni.

Adományok a perselyalapba.

Első közlemény.

1. Br. P. Horváth Kálmán 50 kor. 2. Ferencz József 2 kor. 3. Ferencz Józsefné 2 kor. 4. Ferencz Zsuzsa 1 kor. 5. dr. Ferencz József 1 kor. 6. dr. Boros György 2 kor. 7. dr. Boros Györgyné 2 kor. 8. Boros Ella, Irén, Rózsika 1 kor. 9. Gálfi Lőrincz 2 kor. 10. Gálfi Lőrinczné 2 kor. 11. Gálfi Jenő és Margit 1 kor. 12. Fangh Erzsébet 1 kor. 13. dr. Gál Kelemen 1 kor. 14. dr. Gál Kelemenné 1 kor. 15. Gál Ernő, Ilonka, Miklós és Gyula 1 kor. 16. Engel Gáborné 2 kor. 17. Engel Ella és Lili 1 kor. 18. Mikó Imre 1 kor. 19. Mikó Imréné 1 kor. 20. Mikó Erzsi, Miklós, Pista 1 kor. 21. Fekete Gábor és neje 4 kor., 22. Fekete Károly és Sándor 2 kor. 23. Zsakó Istvánné 2 kor. 24. Gyöngyössy Béláné 1 kor. 25. Gyöngyössy Béla 1 kor. 26. Gyöngyössy Berta, Ibolyka. Pista 1 kor. 27. Iszlai Márton 1 kor. 28. Pálfi Márton 1 kor. 29. Kovács János 1 kor. 30. Kovács Irén, Margit 1 kor. 31. Orbók Mór 1 kor. 32. Orbók Mórné 1 kor. 33. Orbók Loránt 1 k. 34. Orbók Ilonka 1 kor. 35. Orbók Attila 1 kor. 36. Kőváry László 5 kor. 37. Árkosy Lajos 2 kor. 38. Nyiredy Gézáné 2 kor. 39. Nyiredy Erzsi, Géza, Margit, Ilonka 1 kor. 40. Hadházy Sándor 1 kor. 41. Hadházy Sán-

dorné 1 kor, 42. ifj. Hadházy Sándor 1 kor 43. ifj. Hadházy József 1 kor. 44. Gyulay László 2 kor. 45. özv. Tóthné Gyulay Etelka és leányai Etelka, Ilona, Margit 2 kor. — Az első közlemény összege 114 korona.

A XX. év emlékére ime a központi választmány tagjai megadják a jó példát. Vajha minden tag s hozzá tartozói követnék, hogy mindenik számban hasonló kimutatást adhassunk. Akarjuk és úgy lesz.

Fangh Erzsébet titkár.

Dr. Boros György titkár.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **A főtanácsí bizottság**, melyet a múlt évi kolozsvári fő Tanács a püspök ur indítványára szervezett volt, a zsinatot megelőzőleg, aug. 14—16 napjain tartotta gyűléseit. Jelen voltak: dr. Ferenczi Géza ügyvéd, Guidó Béla, Kelemen Albert, Raffai Domokos esperesek, Lőrinczi István, Végh Mihály lelkészek, Pap Mózes tanár.

Az egyház összes számadásait alapos és részletes vizsgálat alá vették, derekasan áttanulmányozták, tüzetes jelentéseikkel a zsinatot tájékoztatták és egyben a zsinat munkáját megrövidítették. Meleg hála és elismerés illeti e buzgó egyh. tanácsosokat.

— **Két új iskolai gondnokot** választott a vargyasi zsinat. Kolozsvárra a néhai dr. Brassai helyére Gál Jenő kir. táblai tanácselnököt, ki úgyis mint a budapesti egyház megalakításában és a templom építésében kiváló tényező, úgyis mint a kolozsvári kollegium ügyeinek alapos ismerője és nagy tudású férfiú, méltóan fogja betölteni a rászállott nagy örökséget. Így most már négy derék felügyelő gondnoka van a kolozsvári kollegiumnak: dr. Kövály László, Kozma Ferencz, Fekete Gábor, Gál Jenő. A kereszturi gymnasiumhoz új állást jelölt ki a zsinat csak azért hogy Daniel Lajos vargyasi birtokost bevonhassa a gymnasium kötelékébe. Lapunk múlt számában bemutattuk ezt a még ifjú erőben levő nagyszabású férfiut. Az ő megválasztása azt jelenti hogy e székelő gymnasium új korszak küszöbén áll. Az állammal szerződésre akar lépni hogy 6 osztályra kiegészítessék és új épületet akar emelni hogy kolozsvári nagytestvérehez méltó legyen. Pákey Lajos készítette a tervet. Most már három gondnok: Pálffy Dénes, dr. Jankovits Pál, Daniel Lajos gondja hogy az új épület rövid idő alatt készen legyen. Daniel Lajos ak édes atyja mostani főgondnokunk a most már régi épület körül megadta volt a jó példát. Csak előre!

— **Az unitárius egyház gazdasági bizottsága**, mely az újabb szervezést megelőzőleg a Augustiuovits-féle jószág felügyelőség volt és 3 tagból állott, a vargyasi zsinaton 2 új tagot nyert: Ürmössy Jenő báréi birtokos és dr. Nagy Zoltán ügyvéd személyében.

— **Új egyházköri előjárók**. A múlt évben alkotott dunatiszamenti unitárius egyházkör esperesét Józán Miklóst, köri gondnokait dr. Daniel Gábor országházi alelnököt és Kovács József hódmezővásárhelyi birtokost a zsinati Főtanács eskette föl új hivatalukba. Tágas mező van előttük, sokat végezhetnek ha lelkesen kezdik és folytatják munkájukat. Üdvözljük!

— **Papi beköszöntő**. Lapunk zártakor vettük az értesítést, hogy Fekete József a volt iszlói lelkész szept. 20-án köszöntött be Nagysolyosba, hova a főt. püspök ur kinevezte. Nagy közönség fogadta. Kovács Imre kissolymosi lelkész volt a beiktató lelkész. Az ünnepség után közbéd volt Szabó Márton gondnok házában.

— **Csifó Salamon** egyházi és püspöki titkárt a kolozsvári egyház-község, a Mózes András lelkész halálával megüresedett lelkészi állásra

megválasztotta s az E. K. Tanács a papnevelő intézethez lelkészitanárrá kinevezte. Csifó a lelkési állást okt. 4-én elfogja foglalni, tanári működését már megkezdette. Üdvözljük az új munkakörben és kívánunk sikert és kitartást.

— **Végh Mihály** árkosi lelkészt az E. K. Tanács egyh. és püspöki titkárrá megválasztotta. Végh munkás, rokonszenves ember, kinek a központi állásban végzendő működése elébe bizalommal tekintenek az intéző körök. Gratulálunk.

— **Unitárius nyomda.** A főtanácsí bizottság dr. Ferenczi Géza indítványára megvetette alapját egy unitárius nyomdának. A tagok 125 koronát adományoztak és az E. K. Tanács figyelmét erre a nagyjelentésű kérdésre terelték. Az XVI és XVII században, mintegy százévig volt nyomdánk, azután Kmita Andrásné Vilhelm Krisztina költségén szereztek nyomdát 1693 körül, a melyen a Koncez Boldizsár kávéja és a Petichevich Horváth Boldizsár apologiája nyomtatott. A kolozsvári piaci templom el foglалásakor a jó osztrák katonák és a papok ad maioram dei gloriam össze törték, 1848-ban Brassai ígért volt nyomdát de a szabadság harcza miatt nem létesülhetett. A XX-ik század ugyan megilleti!

— **Dr. Bedő Albert** orsz. képviselőt nem volt szerencsénk a zsinaton látni, de azért mégis ott volt azzal a pályadíjjal, melyet pünköshti beszéd írásáért tűzött ki. A díjat a theol. tanárok bírálata alapján Kelemen Árpád kaáli ifjú lelkész Kelemen Albert esperes fia nyerte el. Husvétii beszéddel Ürmösi Kálmán lelkész fia nyert volt. Így hát nem csak az újabb papi generáció tagjait, hanem a papfiukat is illeti az elismerés. A pünköshti pályázat oly jeles dolgozatokkal bővülködött, hogy az írók bátran nyilvános-ságra bocsáthatnák nevüket is, dolgozataikat is. Karácsoni beszédre pályázatot hirdettetett.

— **Benczédi Ferencz** Benczéd községi pénztárnokot király öfelsége a koronás érdemkereszttel tüntette ki 40 évet meghaladó hű és buzgó szolgálataiért. Udvarhelymegye főispánja Hollaky Arthur, alispánja dr. Domokos Andor, főszolgabíró dr. Demeter Lőrincz, Ádám Albert tb. főjegyző és mások vettek részt az ünnepélyben, melynek színhelye Szt. Mihály községe volt. A paplak mellett díszkapunál Pap Pál üdvözölte a megyei előjárókat. Az ünnepély az unitárius templomban tartatott, hol jelen volt a Nyíki vidék székelysége, Pálffy Dénes nagybirtokos, Gálffy főszolgabíró Dr. Jankovich Pál járás orvos, dr. Pálffy Jenő szolgabíró stb. A főispán szép beszédben fejtette ki a kitüntetés jelentőségét. Benczédi meghatottan válaszolt és köszönte meg Gálffy főszolgabíró a főispánnak mondott köszönetet fáradságáért. Deák Miklós lelkész közebéddel tisztelte meg a vendégeket. Mi is üdvözljük Benczédi Ferencz fiát, a D. E. lelkes tagját s örömeiben őszinte szívvel osztozunk.

— **Az unitárius Szószéknek folytatása lesz,** legalább ezt reméljük több bizalmas beszélgetésből, melyet a lelkészek a zsinaton folytattak. Az unitárius és nem unitárius közönség is bizonyynyal szívesen veendi ha az egykor oly szívesen fogadott „Szószék“ megelevenül.

— **Képes levelező-lap a bölöni unitárius templomról.** Dr. Toth György, jelenleg besztercei kir. albiró, a szülő faluja iránti szeretetből gyönyörűen sikerült képes levelező lapokat készítettett a régi várfalaktól körülvevett bölöni templomról és azokat közforgalomba bocsátotta. Czészerű volna, ha Székelykereseturon, Udvarhelyen, Marosvásárhelyen s más központokban e levelező lapok árusítókra találnának, hogy minél szélesebb körben ismerjék meg az unitárius hívek a legjobb eklezsiához méltó és impozáns templomot. A levelező lapokat Rafael Jakab bölöni kereskedőtől lehet megrendelni. (Ára?)

A marosköri Dávid F. flokegylet augusztus 16-án d. u 4 órától kezdve, a nyárad-szent-mártoni templomban fényes ünnepélyt rendezett, hol a flokegylet tagjaival mintegy 5—6 százra menő nyáradmenti unitárius és más vallásu közönség vett részt. Mindenki örömmel hallgatta Tek. Schuler József köri elnök lélekemelő megnyitó beszédét, valamint a következő f lólvadásokat, ének és szavalásokat. Az ünnepélyt a szózat el-éneklése zárta be. Este az ottani unitárius iskola helyiségében a flokegy-let javára kosaras tánczmulatság rendeztetett, amely szintén a legsikerül-tebb mulatságok közé sorolható. Felülfizettek: Tekintetes Schuller József, Álgya János, Filep Gyula, Benedek János, Deák Gergely, Fekete József, Kisgyörgy Károly; Kelemen Árpád, Nagy Vilmos, Forgács Mihály, Demeter Mózes, Szász András 1—1 koronát. Kelemen György 60 fill. és Lázár Fe-rencz 50 fillér. A nemesszívü előfizetők e helyen is fogadják a körhálás közhönetét.

Csikfalva, 1903 augusztus 28-án.

Bartalis József
f. e. pénztárnok.

— **Alsóboldogasszonyfalván** augusztus hó 30-án avatták fel az 1791—1796-ban épült és most csinosan kijavított, bádoggal ujra fedett templomot. Bár az idő nem nagyon kedvezett, sokan eljöttek a szép ünnepélyre a szomszédos falvakból is Imát helybeji lelkész Geréb Sándor, beszédet Geréb Zsigmond fiatfalvi lelkész, felszentelő beszédet és imát Raffaj Domokos esperes tartottak. A templomi ünnepélyt a papi háznál kedélyes ebéd, délután tánczmulatság zárta be. A temlom átalakítása 2477 koronába került, mely összegből 420 K. a hívek adakozásából telt ki. A nők külön gyűjtöttek 39 K. 66 fillért, mely összegből szép szöszék és urasztali terítőket vettek. A gyűjtésben, adakozásban és a vendégek el-látásában Geréb Sándor lelkész és családja, valamint Péter János áll. ta-nító és családja dicséretre és követésre méltó buzgóságot, áldozatkészse-get fejtettek ki.

— **A székelykereszturi unitárius gymnasium** összes növendékei folyó hó 19-én vasárnap, Dr. Szolga Ferencz és Nagy Lajos tanárok ve-zése mellett kirándultak Augusztinovics Pál sirjához Kis-Solymosra, hogy e nagy egyházi férfiú porladozó hamvai mellett szívükben-lelkükben erősödjék az unitárius hit éltető és meggyőző ereje Dr. Szolga Ferencz tanár szép beszéd kíséretében helyezte a sirra az intézet ifjuságának ne-vében egyszerű, de diszes koszorút, melynek minden egyes virágszála a szívünkben élő hála és kegyelet megnyilvánulásának őszinte kifejezője. Az idő által megrongált, s már-már maholnap felerészben a'áduló emlékkő mellett az intézet ifjusága a kis-solymosi lelki hivelkel barátságosan és testvériesen ölekezett, s mindnyájan annak az óhajításuknak adtak kife-jezést, vajha e sarkó a jövő számára minél előbb állandósíttatnék, bizto-síttatnék.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Az egylet pénztárába f. é. június 20-tól szept. 24-ig rendes tagsági díjat fizettek: Kanyaró Pál Boba 903-ra, ifj. Pap Pál K. Demeterfalva 902—903-ra, Dr. Barabás Ábel Temesvár 898-ra, Inczei Péter Bpest 903-ra; Dr. Wetenstein József 900—903-ra, Lakatos Ferencz, Inczei Tamás, dr. Gálffy Endre 903-ra, Báli-t Gábor, Zoltán Béla 902—903-ra Möricz Márton, Rácz Mihályné, Magyar Mihály, Benczédi Gergely 903-ra, Nagy Gyula 902—903-ra, dr. Gál Kelemen, Pálfi Márton, Major Sándor, Ambrus Gergely, Jelen Józsefné, dr. Veress Lajos, Kozma Ferencz, Debreczeni Sándorné, Adamek János, Nick Antalné, Biluska Józsefné, Macskási Lajosné 903-ra, Tóth Istvánné, Magyar Géza 902—903-ra Kolozsvár, Török Lajos Daróc, M

Farkas Sándor Budapest, Útő Dániel, Kálnok, Szuhay János M.-Illye 903-ra, Csegezi Árpád Kolozsvár 900—902-re, Nagy Elemér Pécska, Péter János Mikeszsza 903-ra, Dr. Székely Ferencz Budapest 903—904-re, Péterfi Lajos Páncsova 903-ra

Előfizetői díjat fizettek: Kelemen Miklós M.-Vásárhely, Pálfi Károly Sz.-Udvarhely, Ürmössy Kálmán Körmöczbánya, Gámán Dezső, Buzogány Gyula, Rutkowszky Róbertné 903-ra Kolozsvár; Tornyos Ödön Budapest 1901-re.

A háromszéki f. e. pénztárába fizettek: Simon László S.-Szt.-György 903-ra, József Lajos Kilyén 900—903-ra, Szentpáli Sándor N.-Ajta 901—903-ra, özv. Boncza Györgyné Sepsikőröspatak 900—902-re, Ördög Fereucz Árkos 902—903-ra, özv. Nagy Józsefné 896—902-re, Útő András N.-Ajta 899—902-re, Fejér Domokos Sepsiszentgyörgy 903-ra, Bartalis Jánosné N. Borosnyó 90—904-re, Útő Gábor Kálnok 903-ra, Göncz Mihály Laborfalva 903-ra, Bölöni Vilmos Sepsi-Kőröspatak 902-re, Kiss Sándor Sztkirály 901—903-ra, Faluvégi András Árkos 901—903-ra, Kiss Elemér S.-Szentgyörgy 903-ra. Hosszu Ferencz Kálnok 900—902-re, Marosi Ferencz Sepsiszentgyörgy 903-ra, Lőfi Áron Bölön, Lőfi Ödön Nagyajta 903-ra, Kádár Lajos Laborfalva 900—902-re, Varga András Bitá 901—905-re, dr. Nagy György, Zoltán Albert, Szász Béláné Sepsi-szentgyörgy 903-ra, özv. Göncz Mihályné Árkos 903-ra, Sigmond Ferenczné Kőkös 896—900-ra, id. Barabás Ferencz Árkos 902-re, József Lajosné Kilyén 903-ra.

Az aranyos-tordaköri f.-egylet pénztárába fizetett Albert János Torda 903-ra. Perselygyűjtés 5 kor.

Az abrudbányai f.-e. fizetett 43 tagért.

Kolozsvár, 1903 szept. 24-én.

Gálfi Lőrincz pénztárnok.

A t. egyleti tagok a XX.ik egyleti év folyamán mutassák meg az egylet iránti jó indulatukat azzal is, hogy hozzák rendbe tagdíjaikat.

A perselyalap gyűjtésére fölhívjuk a D. F. E. összes tagjai figyelmét. A központi Választmány példáját kövessük. Ha egy kis tőke összegyűl, nemis remélt módon fogjuk érezni hatását.

Több cikk: A társadalom. Kozma F, Templomszentelések a küllői körben, stb. helyszüke miatt a jövő számban közölnetnek. Szerk.

Szerkesztői izenetek. Tenni kell! A jövő számban adjuk és a tárggyal később is szívesen ioglalkozunk — **Dr. B.-ő. A.** Sort keritünk rá. Köszönjük. Türeelmet kérünk. **V. A.** Az elkésztett cikket alkalmilag adni fogjuk. — **Többeknek.** A nyáron a szerkesztő távolléte miatt a lap szétküldéséni történt némi zavar, miért sz.ves elnézést kérünk. A ki nem kapott lapot értesítsen.

TARTALOM. A Dávid Ferencz Egylet XIX. közgyűlése. — Bárá P. Horváth Kálmán ur elnöki megnyitója. — Az ifju apostol. (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. — A választmány jelentése. — Pénztárnoki jelentés. — Ima. Demeter Dénes. — A Dávid Ferencz Egylet üdvözlése. — A nemzetközi vallásos congressus. Józan Miklós. — Az udvarhelyköri lelkési segély-egylet első áldozata. Sándor Gergely — Teremtsünk persely-alapot a XX. év emlékére. — Egyházi és iskolai mozgalmak. — Egyleti élet és munkásság. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt.

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)

Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz

Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Dávid Ferencz szelleme.

A napok jönnek és mennek. A megkezdett élet mindennap közelebb jut a végéhez. Egy-egy lökés gyorsítja a haladást a lejárati felé, egy-egy akadály hátráltatja, de még ha 80 vagy 90 évre is terjed, a vége halál és enyészet.

A halál gondolata megrendítő, a halál ténye kétségbe ejtő s mégis az elsővel kibékülünk, az utóbbiban megnyugszunk, mert még szivszaggató fájdalmaink között is érezzük, hogy a halál bezár ugyan egy nehéz ajtót, mely az élet a halottól elválasztja, de nem szünteti meg az összeköttetést. Nem álomlátásról, nem képzelődésről, nemis csak a hit munkájáról beszéllek, hanem egy olyan valóságról, a mely önmagát dicsőíti meg közöttünk.

Tudjuk, hogy a mi anyagi vagy testi, egyetlen parányát el nem veszíti a halállal, hanem csak átengedi a nagy egésznek, hogy bonczalja részeire azért, hogy ismét alkothassa össze valamely új egészbe. Azt is látjuk, hogy az az új rendesen jobb és tökéletesebb is, mint volt a régi. Az anyagforgatás előmozdítja az anyag tökéletesedését bizonynyal azért, mivel újabb alakulást, s a tehetségek és erők szerencsésebb elhelyezését teszi lehetővé s a mi mindennek fölött lényeges, a nap hatásának és ujrateremtő munkájának jobban kiteszi.

Ki tudná kétségbe vonni, hogy ugyanez az örökké tartó és tökéletesítő munka nem foly a lelki világban is. A lelki

energiája még látszólag sem szakadhat meg, nemis szakad meg, habár gyakran nem láthatjuk, mivel testi szemmel nézzük

A lélek élete és működése is csak akkor kezd bizonyos lenni előttünk, a mikor erősebb hatása nyilvánul. A mikor új eszközöket használ föl, más erőket indít mozgásba és tevékenységbe. Azok a nyomok, a melyeket a lélek régen a szilárd kövön, most a gyöngye papíron rögzít meg, s élő hangon szólnak a múltból a jelenbe s innen a jövőbe. Még e nyomok és jelek nélkül is van szavuk a régieknek a jeleniekhez. A nemzeti öntudat, a történelmi érzék, a multak iránti kegyelet mind olyan fogalmak, a melyek ellenállhatlan valóság erejével hatnak egyesekre és ezerekre is.

A magyar nemzeti önérzet ébredésével egyidejűleg egy magyar vallás-reformator geniusa is megjelent e bércek között és ébtesztgette a szellemet, a Dávid Ferencz szellemét közöttünk. A szónok ajaka megszólal és az evangélium igéi összevegyülnek a reformátoréval s a közönség álmélkodva lelkesedik az örökkévaló igazságok mellett. A költő tollát megindítja az ihlet és az ifjú ajakán tüzes nyelvek zengik a nagy nevek di-csőségét.

November a reformatorok borongós időszaka. Derítsünk fényt emlékökre s nevökre és szellemökre lépjünk egységbe. Élünk emlékükkel e napokban s éledjünk szellemük hatása alatt, hadd diadalmaskodjunk a köznapiaság fölött.

Dávid Ferencz lelke az élő, a ható, jelenjen meg minden lélekben és biztosítson örök életet, és állandó munkásságot.

Boros György.

A néptársadalom.

— Kozma Ferencz, kir. tanácsos, tanfelügyelő felolvasása a „Dávid Ferencz-egyesület“ vargasi közgyűlésén, 1903. aug. 22. —

Tisztelt közgyűlés! Egyesületünk működési keretének ten-gelyét a vallás-erkölcsi élet ápolása és fejlesztése képezi. E körül kell forognia minden ténykedésünknek s ezzel kell vonatkozás-ban állni minden mozgalmunknak és törekvésünknek. Az egy-ház idevonatkozó intézményeit és bizományosait ezzel nem helyettesíteni és háttérbe szorítani, hanem támogatni és hatá-sukat kiterjedtebbé tenni óhajtjuk. A hivatalos szolgálat és

kötelesség mellé az önkéntes szolgálatot és munkát állítjuk, hogy ezzel ott is megjelenhessünk, a hol a szószék és igehirdetés szerepe megszűnik s azokkal is érintkezhessünk, akik magát az ilyenmü érintkezést ha nem is épen kerülík, de nem keresik; mert a vallás-erkölcsi élet rendesen az ily periferiákon szunyad. Itt az ébresztés feladata áll előttünk, hogy az erkölcsi élet gyenge csiraképessége végkép el ne pusztuljon. Körülötte gyomot irtunk, talajt puhítunk, hogy a nap melege, az éltető harmat nedve a gyökérzethez jusson s abban nedvkeringést fakasszon. Ha ez megindult és az élet jelei mutatkoznak, már ingert érzünk magunkban a további gondoskodásra, hogy a táplálék, az ápolás ne hiányozzék s a kártékony befolyások távol tartatván, munkánknek gyümölcsét is biztosítva lássuk s azt majd élvezhessük is. Minő lelki öröm az, ha működésünk területein évről-évre egy-egy lábnyomot felmutathatunk, hol a néma pusztulás helyét élet és virulás váltja fel! *Ez az alkotás munkája!*

Majd sivárabb, vészesebb területre visznek lépteink, a hol megüledett posványoknak bűzhödt vizét kell lecsapolnunk s az élet fáját ellepő élösdiék kuszó indáit eltávolítanunk, hogy megmentsük egy-egy család törzsét a pusztulástól s visszaadjuk életerejét, hogy önmagának és környezetének javára ismét munkaképes legyen.

Ez a mentés munkája!

Tovább rémes zaj üti meg fülünket. Amint közeledünk, embertömeg vad gomolygása tárul elénk, amint vérengző vadak fékvesztett szilajságával egymás testi életeire törnek, kivetkőzve emberi mivoltukból. . . . A vallásnak, az erkölcsi törvénynek, a felebaráti szeretetnek csillapító szavai itten elvesznek a pusztában. Az elvakult szenvedély csak vérboszút liheg. És mi tétlenül állunk isteni és emberi törvénnyel a kezünkben és szívünkben. Végig kell várnunk a kitört vulkán pusztító munkáját, hogy azután a romok közül a sebesülteket elszállítsuk és ápolásukhoz kezdjük, — s majd a csillapuló szenvedélyek teljes elaltatására és az emberi méltóság érvényre emelésére olyan szereket alkalmazzunk, melyek az állati vadságot társadalmunktól távol tartásák.

Ez az irgalom munkája!

Körutunkban a mezőn, községben, utcán, háznál, léptenyomon munkás néppel találkozunk. A munka imádság! S mi boldogok vagyunk látván, hogy népünk a szorgalom erényét mily példásan gyakorolja. Apraja, nagyja vetélkedik: ki menyit bír? . . . Csak vajha a munka nemtőjéül süket-fajdot választott vón' e nép! mely nem hallja azt az éktelen isten-

káromlást és arczpirító szólamokat, a miket okkal és ok nélkül, fölindulásában, mint jó kedvében olyan vetélkedve gyakorol apraja-nagyja, még a nőket sem véve ki Mily eldurvulása ez a népléleknek! Mily cynicus megvetése a szent dolgoknak, az illemnek, tisztességnek, szeméremnek! Mily nagy mérvű fogyatkozása a legelemibb műveltségnek!

Valjon nem férne-e ránk e téren *az erkölcsnemesítés sürgős munkája?*

Az alkohol vérfertőző, idegromboló s testileg, szellemileg és erkölcsileg degeneráló, anyagilag tönkretévő hatását csak épen futólag érintem, minthogy azzal egyesületünk már érdemileg foglalkozni kezdett. Vajha akcióját egész népünkre kiterjeszthetné s a siker biztosításának eszközeit megtalálná! Könynyű volna akkor a társadalmi erények egész láncolatát csatarendbe állítani s velők a népjólét és nemzeti megújulás boldog korszakát elővarázsolni. Székely népünk hagyományos munkaszeretetéhez életrevalóságához, társul szegődven a mértékletesség, takarékoság, okos számítás és bölcs előrelátás: anyagi javait megtalálná idehaza s hazája szent földéhez, melyet ősei ezer éven át szívós ragaszkodással megtartottak, nem lenne hűtelen — s azt hű remények és cosmopolita ábrándképek fejében nem hagyná idegenekre, nem cserélné fel fejér rabszolgasággal, áruba bocsátva előbb testi, majd szellemi és nemzeti életét idegen, önző érdekeknek. Mert lehet-e jövője, lehet-e nemzeti élete tul a Kárpátokon és tul az Oceánon annak a parányi erőnek, amely itthon nem tud érvényesülni?! Gondol-e valaki idegenben, szeretett népem, azzal, ami neked szivedhez van forrva, ami neked szent és pótolhatatlan: családdal, szülőiddel, gyermekeiddel, emlékeiddel, hagyományaidal, édes anyai nyelveddel, amik nélkül még a föld urai is földönfutók lennének?! te pedig, mihelyt munkaerőd hanyatlik, a megrugdosott állat szomorú sorsára jutsz, mely gazdátlanul az utszéken leheli ki páráját. Aki neked ellenkezőt hirdet és csábító ígéretekkel elmédet szivedet eltántorítja, az tenéked nem barátod és távol áll még a gondolat is tőle, hogy sorsod iránt érdeklődnék, hanem a rabszolgakereskedés módosított formájában emberkereskedést folytat veled, előre ki lévén számítva, hogy darabonként hány koronát fog nyerni rajtatok.

No hát ez a nép, a mi büszkeségünk, amely nevét a magyar nemzet történelmébe oly ragyogó betűkkel irta be, — megáldva honfi-szívvvel, nem közönséges szellemi tehetségekkel és évszázak által kipróbált szívós munkaerővel, a megélhetésre szükséges leleményességgel, — vallási, társadalmi, családi erényekkel, — a muzsák isteni ihletével: ez a nemes faj bőrzei

árucezikké nem deválválódhatnak! azzá süllyedni nem engedhetjük, hacsak isteni és emberi törvényeink s nemzeti érdekeink legjavát ebben bűnösen elhanyagolni nem akarjuk.

Ám ehhez munka kell, a *nemzetvédelem szent munkája*! És pedig gyorsan, amíg még nem késő, mert a veszedelem már kapunk előtt van. Hannibal ad portas!

Mindezen s ezekkel szoros kapcsolatban álló valláserkölcsei, társadalmi és nemzeti feladatokból a D. F. E.-nek is ki kell venni a maga részét, mert igazat kell adnunk m. t. elnökünk br. P. Horváth Kálmán felfogásának, hogy hivatásunkat csupán hitvallási, felekezeti kérdések korlátai közzé szorítani kár volna. Nekünk azon nyílt mezőn kell megjelenünk, a hol nem az exclusivitás, hanem az érdekek közössége uralja a tért, a hol az erők összetételéből alakult lánczolat annak minden szemét egyenlően értékessé, hasznos tényezővé teszi — s a hol egyházunknak is azt az elismerést szerezhethjük meg, hogy hivei a nemzeti közjó szolgálatában munkálkodnak. S ezt a tágabb értelemben vett népnevelés terén bizonynyal el is érhetjük.

* * *

A magyar nemzet társadalmi tevékenysége az utolsó évtizedekben hatalmas lendületet vett s ez még mindig emelkedőben van; de érintetlenül. *a nép társas és társadalmi élete még nagyjában gondozatlan terrenum*, pedig mindannak, amit valláserkölcsei és nemzeti fejlődésünkben elérni, megvalósítani óhajtunk és a mire létérdekeink utalnak, gyökérszállai ottan ágaznak szét s ápolást ottan igényelnek.

A *Kossuth* által legnagyobb magyarnak nevezett gróf *Széchenyi* szervezte a felsőbb osztályok nemzeti társadalmát. Egyéni előnyös helyzetének, lángoló fajszeretetének és páratlan agitatórius munkásságának javarészét erre áldozni érdemesnek tartotta — és a nemzet ez elévülhetlen érdemét, melynek hatását mérlegelni alig vagyunk képesek, hálás elismerésben részesíti. A darabokra tagolt, egymástól elszigetelt szunyynyadozó erők előbb alig észrevehető neszszel ébredezni, majd érintkezni, tömörülni kezdetek s fokozatosan kialakult egy olyan erős nemzeti öntudat és köz-szellem, amely már ma ebben az országban minden téren irányt szab és a művelt népek társaságában nekünk helyet biztosít.

Hátha még a tíz, vagy százezreké nyomában a *milliók társadalmát szervezhetjük* s amannak hátvédül oda állithatjuk, minő hatványozott fokra emeli az majd a nemzeti öntudat és köz-szellem tartalmát!

Am erre egy ember, még ha próféta volna — sem elegendő. Erre sok-sok apró Széchenyi kell, minden községbe legalább egy pár, kik a néptársadalom szervezési munkáját kezükbe vegyék, vagy az ilyen kezdeményezést szívvvel-lélekkel támogassák, hazafias elszántsággal óvakodván a vezetés körüli kanapé-kérdés átkos, romboló szellemétől.

Amint a talaj hol és mire alkalmasabb, a szerint indítandó meg a munka. Időszaki társas összejövetelek, nemesen szórakoztató mulatságok, kirándulások, olvasó-, dalos- és gazdakörök, különféle szövetkezetek, mértékletességi és ifjúsági egyesületek sat. tölthetik ki azt a nagy keretet, a melyben a néptársadalmat szerveznünk kell. Mindezen elemek azonban távolról sem tételeznek fel ugyanannyi egyesületté alakulást, sőt az, mint az idő és az erők szétforgácsolása — óvatosan kerülendő. Egyetlen keretben (amely *népkör* vagy más találóbb elnevezés alatt létesülhet), minden megvalósítható, ha arra a kedélyek és elmék kellően előkészítették s az idő és a körülmények szerencsésen megválasztattak.

A már országosan megindított *ifjúsági egyesületek* e tekintetben is különös figyelmet és támogatást érdemelnek, mert itt az irányító, nevelői hatás még hálás talajra találván, azok legbiztosabb alapját képezendik a jövő néptársadalmának.

Ezen keretekben aztán becsületbírátság (geruzia v. jury) működhetik személyes sérelmek és erkölcsi bajok orvoslására, kitüntető jutalmak, érdemjelek odaítélésére s általában a nemezebb köz-szellem ápolására.

Szóval mind az, amit a D. F. E. kitűzött céljának tekinthetünk és annak körébe vonhatunk: az alkotás, mentés, irgalom, erkölcsnemesítés, nemzetvédelem munkája mind a társadalmi térre utal minket, hol az erők tömörítésével egy szép és dicső feladat vár reánk: közreműködni, talán épen előljárni a *nagy néptársadalom szervezésében*, amely egykor egyházi és nemzeti törökvéseinknek leghatalmasabb tényezőjévé nőheti ki magát — s hazánk nagyságának és boldogságának erős fundamentuma lesz.

Ha talán ez akcióval szemben vonakodók, kételkedők állanának elő, azokat majd nem *Boldogháza* szép eszményképével, hanem kézzel fogható tényekkel fogom meggyőzni.

A Budapesti Dávid Ferencz Egylet.

A Budapesti Dávid Ferencz Egylet őszi megnyitóját október 24-én (szombaton) este 6 órakor tartotta a Koháry-utczai unitárius templomban. Jelen voltak tiszteletbeli elnökeink, a vezetőség és választmány teljes számban, azonkívül nagyszámu

érdeklődő közönség, mely mind inkább kezdi méltányolni egyesületünk önzetlen, buzgó törekvéseit. A budapesti Munkás Dalárda hazafias éneke, Józan esperes imája és *Ney* Dávidnak, a m. kir. operaház tagjának, két szép, szívet-lelket megindító Solo-ja után *Ürmössy* Miklós elnök, harmadik működési évünk kezdetén, üdvözölte az előkelő gyülekezetet, s kijelentette, hogy „programmunkhoz a jövőben is hivek maradunk, ápolni fogjuk a vallásos érzés cultusát, s mint a szellemi szabadság hivei, ennek tiszteletben tartását fogjuk továbbra is hirdetni és gyakorolni.“ Kegyelettel emlékezik meg a reformáció emlékének közeledő ünnepéről, mert „a reformáció tette szabaddá a lelket s adta vissza az emberiségnek a gondolat szabadságát.“ Luther Márton nagy érdemeit kiemeli s ennek kapcsán testvéri örömmel köszönti egyesületünk körében „az ő egyik legkitünőbb harcosát, a protestántizmus egyik leghátrabb zászlóvivőjét, dr. Masznyik Endre, pozsonyi ág. evang. theologia akadémia igazgatót.“

Dr. Masznyikot a gyülekezet lelkes éljenzéssel fogadta. Ő pedig néhány szíves szóban köszönte meg a meleg fogadást. Őt is az a lélek hozta körünkbe, mely hajdan a tanítványokat vezérelte. Az a lélek, mely az igazságot mindennél előbbre becsüli, s mely első sorban nem ünnepeltetni óhajtja magát, hanem Isten országa és annak polgárai javára nemes és hasznos szolgálatot kíván teljesíteni. Ez a lélek utat talál mindazokhoz, a kik a testvériség és emberszeretet evangeliumát hirdetik, s bár különböző módokon, de ugyanazon isteni kegyelemnek részesei, ugyanazon isteni szeretetnek szószólói. Ettől a lélektől áthatva, a Dávid Ferencz Egyesületre Isten áldását kéri.

Dr. Masznyik, „A názárethi beszéd“ czimű felolvasását ezután, mindvégig fokozódó érdeklődés mellett tartotta meg. Eszméltető és építő munkáját, annak az egész gyülekezetre gyakorolt hatását még inkább emelte az előadás közvetlensége és melegsége s az a lelkesedés, a mellyel tárgyát minden oldalról megvilágítani törekedett. Hivatkozott a messiási várakozásokra, a melyeket a lázadó Judás fegyverrel hasztalan iparkodott megvalósítani, mert a tulnyomó erővel szemben Izraelnek le kellett mondania a hajdani dicsőség visszaállításáról. Hivatkozott az írástudók és törvénytárgyarázók törekvéseire, kik a királyi népet aprólékos szertartásokkal, a törvény legkisebb betűjének szigorú betartásával, képmutatással és szörszálhasogató magyarázatokkal óhajtották előkészíteni a messiási korszak diadalmas beköszöntésére. S eközben szépen mutatja be az ősi zsidószombat ünneplése rendjét a zsinagógákban. Ám a legtisztább szándék is elzsibbadt a törvény igájában. S a mikor Jézus

szülötte földén, Názárethben, magára olvassa a profétai jövendölést: „Az Urnak lelke van én rajtam — — — azért küldött engemet, hogy szabadulást hirdessek a foglyoknak s hirdessem az Úr kedves esztendejét . . .” alig van, a ki megbotránkozva ne kérdezné, hogy éppen közülök támadhat-e valami jó . . . Jézus, a külső áldozattételek, világi önző érdekek istápolása helyett visszaállította a *szívet* megillető jogaiba, s ma is szellemi vezére a lélek végtelen birodalmában az általa alapított Isten országa polgárainak.

Buzogány Anna sikerült szavallata következett. Tompának „Jézus és a nép” cz. költeménye gyönyörűen illett a mély tudomány felolvasáshoz. Énekkar és orgonajáték zárta be ez egyik legsikerültebb vallásos estélyünket.

A társas vacsorán, Förster téli kertjében, szellemes pohárköszöntők hangzottak el a protestáns egység és testvériség ápolására. Nagy hatást tett dr. *Boros* György levele, melyben dr. Masznyikot köszöntötte és a pozsonyi evang. theol. ifjuság távirata, mellyel igazgatójukat és a Dávid Ferencz Egyesületet üdvözltek. A táviratot testvéries örömmel viszonzottuk. A levelet pedig ez úton is köszönjük.

Józan Miklós.

Dr. Masznyik Endre pozsonyi ev. theol. igazgató a Dávid F. Egyletben.

Dr. Masznyik Endre a pozsonyi ev. theol. akadémia igazgatója a budapesti Dávid Ferencz Egyletben október 24-én felolvasást tart: „A názáreti beszéd” cz. alatt.

Második eset, hogy az evangélikus testvérek tudós tanárai a Dávid F. Egylet munkamezején működnek. A rendkívül agilis dr. Szilávik Mátyás soproni theol. tanár volt az első Kolozsvárt ezelőtt több évvel. Dr. Masznyik igazgató nagy tudományú férfiú, kit a magyar theologus világ — kár hogy ez nagyon szűk — jól ismer nagyszabású művéről: Pál apostol életéről. Dr. Masznyik igazi modern liberalis ember, aki a theologiában az intézet falai között teljes tanszabadságot, az irodalomban és az egyházi érintkezésben nyitóságot, őszinteséget és liberalizmust követel. Ő ezeket követte is 1888–89-ben, midőn a Prot. Irodalmi Társaság Debreczen miatt, vagyis miattunk, unitáriusok miatt, a debreczeni egy-két vezér indítására a korai bomlás szélére jutott volt. Dr. Masznyik hatalmas védelmet indított meg a liberalismus érdekében, mert „meggyőződése szerint a Prot. Tudományos Társaságban nincsenek sem kálvinisták, sem lutheránusok, csak protestáns tudósok.” A de-

rék protestáns férfi törekvéseit és lelke világát teljesen megvilágítja im e kifakadása a debreczeniek ellen folytatott harc közben: „Istenem! mi csendás dolgokat mivelhetnék mi 3 millió protestáns együtt! S az az átkos visszavonás, azok a papirosra száradt betűk és tételek három felé tépik lényegileg egyazon szent ügyért hevülő sziveinket Testvérek, magyarok, miért nem tudjuk mi megérteni egymást! Hiszen igaz, hogy Kálvin, Socin, Luther, ez három, de egy az Ur, a mi fejünk, vezérünk a Jézus Krisztus!“ Igaza van dr. Masvnyiknak, s büszke lehetne magára, ha az igazság szeretete ilyen hiuságot megtérne, mert lám, a mit ő a mi beteges magyar füleinkbe kürtölt most 15 éve, az már megvalósult a mivelt nagy világban: a nemzetközi vallásos konferenciákon, a hol nemcsak Luther, Kálvin és Socin, hanem Kálvin és Servet, Dávid Ferencz és Maior György utódai is találkoztak

Nálunk a haladás lassubb, de jó hogy haladás van itt is. Legyen bizonyos dr. Masvnyik, hogy sokan intnek helyeslőleg feléje e lépéseért. Legyen üdvözölve!

Templomszentelések a küküllői körben.

Nagy és feledhtetelen ünnepségeknek volt színtere küküllői egyházkörünk két legrégibb egyháza Harangláb és Maros-Szent-Benedek. Szegénységünkben is gazdagok vagyunk, ezt igazolja nevezett két egyházunk, hiszen a romokból nem annyira pénzzel, mint inkább hittel és buzgózággal építette újra templomát mindkettő.

A felavatási ünnepély haranglábban 20-án Szentbenedeken 22-én volt.

Az ünnepélyt nagygyá a Főt. Püspök úr és az őt körülvevő szeretet tette. Érkezése 21-én volt. Dr. Boros György theol. dékán és Hadházi Sándor egyh. tanácsos szintén velük voltak.

Küküllőszögön Iszlai László körü felügyelő-gondnok vezetése alatt 10 tagu küldöttség várta és fogadta. Innen diadalmenet volt 3 napig tartó útja mindenfelé.

Bethlen-Szent-Miklóson nagy közönség és az iskolás gyermekek várták, kik virágcsokrot nyújtottak fel. Dicső-Szent-mártonban az állomásnál a presbyterium nevében Gvidó Béla esperes üdvözölte, Szőkefálnál szintén nagyszámu közönség várta, hogy püspökét megláthassa bár egy pillanatra.

Deésfálnál az állomásnál ifj. D. Pataky László k. f.-ü. gondnok üdvözölte az egyházkör nevében, a községben felállított dískapunál Hadházi József lelkész az egyház nevében.

Este Pataky László vendégszerető házánál volt kedélyes vacsora.

20 án hosszú kocsisorban a megye előkelőségei által kísérve indult Haranglábra, hol a községben felállított diszkapunál Vásárhelyi Balázs körjegyző mondott üdvözlő beszédet a község nevében, a templom előtt pedig Gálfalvi István lelkész az egyház nevében.

Ezek után megnyitotta főpásztorunk a templom ajtóit és kezdetét vette az ünnepély. Imát mondott: Gálfalvi István lelkész, beszédet: dr. Boros György theol. dekán, megáldó és felszentelő beszédet mondott a méltos és főt. püspök úr. Urvacsorát osztott Szabó Albert szókefalvi lelkész.

Templomszentelés után Szatmáry István egyh. gondnok, haranglábi birtokos házához gyűltünk ebédelni. Az ebéden világi részről Br. Kemény Ákos főispán, Csathó Gábor alispán és a megye színejava kevés kivétellel mind ott volt. Számos pohárköszöntő hangzott el a szeretett főpásztorra, főispánra, a szíves házi gazdára és családjára, dr. Boros György dekánra, felügyelő-gondnokokra és tovább a miket külön leírni hosszadalmas volna, végül még egyszer a méltos és főtiszt. Püspök mond köszönetet a házi gazdának Szatmári Istvánnak magyaros vendégszeretetéért, mely után jókedvvel oszlott szét a társaság. A Püspök úr ömél-tősága innen M.-Sárosra ment, id. D. Pataky Lászlóhoz, hogy 21-ét ott töltsé rokonai körében, honnan estére D.-Szt Mártonba Dr. Árkossy Gyula körjegyző urhoz szintén a rokoni kötelék hozta, hol üszteletére szintén fényes vacsora volt.

22-én reggel meglátogatta az azon éjjel tűzvész által szerencsétlenül járt 3 afiát. 8 órakor megindult ismét a hosszú kocsisor Szent Benedekre. Utközben csaknem minden község lakói telekezeti és nemzeti különbség nélkül felöltötte ünnepi ruháját és a község végére gyűlt üdvözölni az unitáriusok ősz püspökét.

Ádámoson Molnár János unitárius lelkész mondott üdvözlő beszédet, kihez pár perczre az egész kísérettel együtt be ment a Püspök úr.

Herepén Bőjthe László a marosujvári járás főszolgabírája fogadta Alsó-Fehérvármegye nevében.

Sülyén minden felekezet papja és a község lakói künn voltak a község végén, hol a reformátusok 84 éves lelkipásztora az öreg Vas Ferencz üdvözölte kedves szavakkal Főpásztorunkat.

A marosszentbenedeki határszélen Zeyk Endre földbirtokos a községben felállított diszkapunál pedig Biró Pál unitárius lelkész mondtak üdvözlő beszédet.

A templomszentelésen imát dr. Boros György dekán, beszédet Nagy Béla h.-szentmiklósi lelkész és felszentelő beszédet a

Főt. Püspök úr mondott. A templom előtt az egyház volt gondnoka mindenkit meglepő ügyes üdvözlő beszédet mondott, megköszönve a Főtiszt. Püspök úr fáradságát.

Ebéd Zeyk Endre földbirtokos urnál volt, melyen szintén számtalan pohárköszöntő hangzott el.

Itt bucsut vettünk Főpásztorunktól és kíséretétől Gvidó Béla az egyházi, id. D. Pataky László a világiak, Biró a szentbenedekiek nevében.

Innen Böjte marosujvári főszolgabíró kíséretében elutazott, hogy Maros-Ujváron keresztül hazamenjen. Mi pedig szeretettel és lelkesedéssel szívönkben, melynek nagyrésztét tőle meritettük. Haza jöttünk, hogy munkáljuk tovább szeretett hazánk és egyházunk előmenetelét.

(ó.)

Levél Fogaraszól.

Kedves Szerkesztő Úr!

Leirhatatlan örömnüpre virradtunk fel okt. 4-én Fogarason amikor régi óhajunk beteljesedett s leányegyházzá alakulhattunk! Igazán a szélrózsa minden irányából hányt ide össze minket a sors. E napon vettek számba minket — az ők nyáját — szeretett esperesünk *Ozsváth Gábor* ürmösi és Gál Miklós datki lelkészek.

Délelőtt 10 órakor az áll. el. iskola egyik termében gyűltünk össze alakuló közgyűlésre, mely helyiséget az iskolai gondnokság úgy ez alkalomra, mint ezutánra is rendelkezésünkre bocsátani volt szives, miért fogadja e helyen is hálás köszönetünket. Esperesünknek megható bevezető és megnyitó szavai után kérdésére örömmel jelentettük ki, hogy igenis hajlandók vagyunk leányegyházzá alakulni, miután felhívására leányegyházunk előjárói a következőkép jelöltettek ki és választattak meg: *presbiterek: Maksai Albert, Gál András, Tódor Péter, Máthé István idős, Cseke János utász, Gergely György és László Gyula.*

A gondnoki tiszttel csekély személyem tüntettetett ki. Egyházi fogyzóvé *Maksai Albert*, egyházfiakká pedig *Tódor Péter* és *Gergely György*. Miután a megválasztott előjárók az esperesnek megtették szent fogadalmaikat s hivatalosan felesküdték, megkezdődött az istentisztelet.

Örömteljesen hangzott fel a hívek ajkain az új gondnok harmonium kísérete mellett „A Sionnak hegyén Úr Isten, Tiéd a dicséret“. Ezután *Gál Miklós* fiatal lelkész emelte imára kezét és rebegte el mindenkit megható imáját az eget Urához, hálát adva eddigi segedelméért s ezutánra is kérve erősítő szent

lelkét. Beszéde bővelkedett a szebbnél-szebb hasonlatokban és példázatokban. Felidézte emlékezetünkben a mi oszthatatlan *egy* istenünket, ismertette unitárius vallásunknak sarkalatos alapelveit és tételeit, de annyira megnyerően és meggyőzően, hogy mindannyian nem győzték elmondani örömeiket amiatt, hogy leányegyházunknak első papjává az isteni gondviselés épen Gál Miklós tisz. urat rendelte, aki olyan megnyerően tud beszélni, szívhöz szólani s az igaz mellett bizonyítani. Mind, akik ott voltak, névleg nem voltak unitáriusok, de a beszéd hatása alatt felbuzdult gyülekezetnek kivétel nélkül minden egyes tagján az ének alatt úgy lerítt arczáról az a szent meggyőződés, hogy „Hiszek és vallok *egy* Istent“ Az ének után szeretett eszperesünk emelkedett szólásra. A tőle már megszokott, keresetlen egyszerűséggel szólott és talált szívünkhöz. Örvendezett velünk ő is, a jövő feletti aggodalmainkat pedig igyekezett eloszlatni, biztatva, hogy aki ezt az örömnepet megérvünk engedte, nem hagy el Ő ezután is, gondja lesz reánk, csak benne bizzunk, tőle kérjünk és reméljünk, mert Ő mondotta, hogy „Ne félj kicsiny sereg, mert tetszett a ti Atyátoknak, hogy adjon nektek országot.“ Buzdított, lelkesített és biztatott, s szava nem hangzott el a pusztában, mert mindannyian magunka szállva, járultunk a szent asztalhoz s részesültünk annak áldásaiban, számszerint 38-an. S eszperesünknek megáldó imája után megilletőve távoztunk el a szent asztaltól s adtunk kifejezést igaz érzelmeinknek bezáró énekünkben „Legyen béke áldott Isten.“ Mindnyájan szent fogadalmat tettünk szeretett lelkészeink felhívására, hogy mi jó unitáriusok kívánunk lenni s azok is fogunk maradni. Az itteni unitáriusoknak mindenike kívánt áldozni egyháza oltárán. Jóleső örömmel látjuk a tagok között ttdő Ozsváth eszperes urat is, aki l.-egyházunknak örökös tagjai sorába lépett. Ezen kívül is megnyilatkozott a jó unitárius áldozatkészség. Ugyanis: Tódor Péter és neje Vas Rebeka egy kis urasztal-terítőt ajándékoztak l.-egyházunknak 2 kor. értékben. László Gyula és neje Torday Vilma pedig minden egyes alkalomra az urvacsorához szükséges kenyeret és bort ajánlottak fel.

Ez örömnepünknek megéréseért nem tudunk elég hálát adni a mi Istenünknek, hogy régi óhajunkat teljesülni engedte. H.-Kőhalom, 1903. okt 18.

László Gyula, áll. tanító.

Irodalom.

Benedek Nándor a kitünő író Benedek Elek szép reményű fia a „Házasság nyomorultjai“ cz. regényére hirdet előfizetést.

A regény ára kötve 2 kor. Fölhívjuk olvasóink figyelmét az ifjú íróra. (Budapest, Váci-körút 42. sz.)

Ugyancsak Benedek Nándor átdolgozta Volney *Romok* cz. híres munkáját. Ára 1 kor. 50 fillér a fennebbi helyre Nemzeti Antiquariumnak küldendő

Halmágyi Lajos honvédfőhadnagy ur a vadászat terén szerzett tapasztalatairól és élményeiről irt szakcikkeit sajtó alá rendezte és előfizetésre hívja föl a közönséget. A kötet ára 2 korona, ami a szerző nevére Budapestre, Üllői-út 107. sz. alá küldendő.

Sándor János kereszturi D. F. E. elnök beszéde: *Az érdek,* lapunk zártakor érkezett.

Teremtsünk perselyalapot a XX. év emlékére.

1904. szept. 2-án a Dávid Ferencz Egylet születésének 20 éve lesz. A XX-ik évet a ma élő és működő egyleti tagok tegyék emlékezetessé. Valósítsuk meg a DFE. első elnökének Dr. Brassainak ezt a kívánságát:

1. minden tag gyűjtsön maga mellé még egy tagot. Ezt tegyük meg a XX ik évben.

2. Valósítsuk meg a DFE mostani elnökének azt a nemes tervét, hogy teremtsünk egy **perselyalapot**. Minden meglevő és leendő tag ebben a XX-ik évben ajándékozzon legalább 20 fillért a perselynek s gondoskodjék, hogy **családjának mindenik tagja** után is 20—20 fillér folyjon be.

A XX. év emlékére befolyó adományokat és taggyűjtéseket állandó rovatban, minden hónapban fogjuk közölni.

Adományok a perselyalapba.

Másodig közlemény.

46. Gábor Dénes Kökös 20 fillér. 47. Székely Ferencz Egeres 2 kor. 20 f. és fiai: 48. Székely Ferencz ifj. Egeres 1 kor. 49. Székely Sándor Egeres 1 kor. 50. Székely Rezső Egeres 1 kor. 51. Ujvári László Budapest 1 kor. 52. Koronka Antalné 6 kor. 53. Kozma Ferencz 2 kor. 53. Fanghné Gyujtó Izabella 1 kor. 54. Dr. Lehmann Róberthné Kolozsvár 2 kor.

A II. közl összege 17 kor. 48 fillér, hozzáadva az előbbihez: 114 koronához = 131 kor. 48 fillér.

Csak kevés helyre, de már kihatott a vidékre is az eszme. Ugy lát-szik helyeslésre talált. Nemis lehet másképpen, mert csak egyesített erővel juthatunk el ahoz a nemes célhoz, hogy segíteni tudjunk azokon a szegény gyermekeken, a kiknek nincsen ruhájuk, könyvük s más segedel-mük. Fogjunk kezét és cselekedjünk jól.

Fangh Erzsébet titkár.

Dr. Boros György titkár.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Az unitárius reformáció emlékét** nov. 15-el kötjük össze. Okt. 31-én részt veszünk a protestánsok ünnepében nov. 15-én ünnepeljük a Dávid Ferencz-féle reformatiót. Most a reactio, mely még mindig érezhető és a szabadelvű gondolkozás, a mely világhódító uton jár, pompás tárgyat szolgáltatnak szónokainknak. Hadd szóljon hát a dal és ének, hadd csengjenek a beszédek Dávid Ferencz emlékének minden unitárius templomban. A ki hatósági parancsot vár, ne mondja, hogy az igének hű szolgája alkalmatlan és alkalmatlan időkben!

— **Végh Mihály** egyházi és püspöki titkár megkezdte működését új minőségében. s az első E. K. T. gyűlésen tett előterjesztéseivel jó hatást gyakorolt a tanácsstagokra. Árkosi egyházától okt. 18-án bucsuzott el s ugyanakkor bemutatta Végh Benjamine papnövendéket, a ki egy évig helyettesíteni fogja.

— **Papi beiktatás**, vagy helyesebben székfoglaló tartatott Kolozsvárt október 4-én. Csifó Salamon lelkész-tanár beköszöntött szép közönség előtt, jó sikerrel, köztetszésre. Ezután közébed volt a kollegium konviktusában. Jó ebéd és sok köszöntő fűszerezte a hangulatot.

— **Első unitárius templom az alföldön.** Dévaványa község unitáriusai a dicsőség, hogy a magyar alföldön, a Tiszamentén, hol a reformatiókor unitárius püspökség alakult volt, ma már alapjából épített unitárius templom volt Nem kérdés, mily nagy, mily ékes az épület. Elég annyi, hogy Dévaványa magyar földmives lakói, ezelőtt két évvel unitáriusok lettek, azonnal iskolát szerveztek, tanítót kértek s ma már kész templomuk van. Ez értelmes és jómódu népet nem téritők, hanem saját józan vallásos meggyőződésük vezette. A melyik egyházhoz tartoztak, nem eligittette ki, taán kívül is állottak az egyházon és közeledtek az anarchicus socialismus karjaiba. Megmentette a monarchicus unitarizmus és nyert a haza, a társadalom. Az unitárius vallás tudni fogja kötelességét, hogy megtartsa és növelje őket mindabban, a miből nyeresége lesz a hazának és a valláserkölcsi életnek.

— **Székegyudvarhely és Brassó.** Az unitáriusoknak két régi óhajok közelg a megvalósuláshoz: Székelyudvarhelynek és Brassónak anyaegyházakká növelése. Udvarhelynek már van tekintélyes pénzalapja és van szép templomterve. Volna derék papja is, aki föltudná virágoztatni. Most már csak az van hátra, hogy megfelelő fizetést tudjanak adni részére Az E. K. T. a zsinati önállósító határozat nyomán a fizetés összegét körvonalazta. Ha a minister megadja a kiegészítést, talán már a jövő évben papi beiktatás lesz Udvarhelyt Ezt követi a templomszentelés. Brassó előtt egy kissé távolabb van a jövő, de nem utolérhetlen. Brassónak 6—800 unitárius, az a nemzeti érdek, a melyet ott a magyar egyházak szolgálnak, nem marad hatás nélkül a magyar hatóságokra. Közös erővel sokat ellehetne érni. A zsinat kimondotta, a közönség tegye önnálló egyházzá Brassót.

— **Az egyházközségek könyvtára** mind ez ideig csak gondolatban van, valóságban nincsen Jól van-e ez így? Mivel lehet igazolni, hogy a két unitárius lap közül egyik sincsen meg teljesen az egyházaknak, holott évi 3 frt (6 kor.) összeggel elérhető volna Nálunk nincsen hivatalos lap, nincs is hivatalos rendelet, a mely kirója az egyházközségekre ezt a terhet, de van tiszta és helyes gondolkozás, a mely megérti, hogy egy unitárius lap ép ugy nem nélkülözhető, mint egy jegyzőkönyv. Csak ebből tanulhatják meg a mindenkori egyházi vezetők, hol és hogy állanak az egyházak és a gondolkozás. A lelkész és gondnok urak ma még pótolhatnák a hiányt a multra nézve, de a jövő évtől kezdve egyetlen egy se legyen a hova nem jár, legalább az egyik lap.

— **Deák Ferencz emlékezete.** Az unitárius főgymnasium igazgatósága októ. 17-én reggel 8 órakor Deák Ferencz születésének (100) századik évfordulója alkalmából szépen sikerült emlékünnepelet rendezett. A tanári kar részéről tartalmas és lelkes beszédet mondott Kovács János tanár, az ifjuság részéről Abrudbányai Ede VIII. g. o. t. Szavalt. Kozma György VII. o. t.

— **Ürmösi József** polgárdi lelkész 20 korona pályadíjat küldött a Theologiai önképzőkör számára Ballagi Mór irodalmi munkásságának ismertetését tűzvéni ki feladatul. A közügyek iránt való hűség korban lélekemelő példa ez arra, miképpen kell szeretni egyházunkat, miképpen kell tevékenységre, önképzésre s az egyház iránt való fáradhatatlan buzgalomra sarkalni az ifjuságot. Az önképzőkör köszönetet mondott az ifjú lelkésznek, ki a múlt év második felében buzgó elnöke volt a körnek. Hisszük, hogy nem lesz eredménytelen, lelkes és szívből jövő adománya.

— **Új tudor.** Sándor Gergely derzsi lelkészt s az udvarhelyi Dávid Ferencz t.-egylet buzgó elnökét nagy öröm érte. Fia a kos, nagy-szebeni kir. törvényszéki joggyakornok a tudori vizsgát a kolozsvári Egyetemen szép sikerrel letette és tudorrá avattatott. Gratulálunk.

— **Házasság.** Pákey Edith, Pákey Lajos főmérnök kedves leánya közelebből lépett házassági frigyre Hegyi Gyula m. kir. áll. iparfelügyelővel Kolozsvárt. Az egyházi áldást Ferencz József püspök ur adta az ifjú párra. — Dr Sárdy Ákos hidalmási szolgabíró Sárdy Lőrincz egyh. tanácsos fia házasságot kötött Bartha Kata kisasszonnyal Kolozson. — Szováton októ. 18-án tartotta esküvőjét Márkos Albert az unitárius főgymn. tanára Deák Ilona kisasszonnyal a szülői háznál, Deák Ferencz körjegyző és birtokos bájos leányával. A násznagyi tisztet Mikó Imre táblabíró és Simák Lajos mérnök teljesítették. A menyegzői szép ünnep a vőlegény és menyasszony rokonai és barátai szép számmal voltak jelen. Az eskető lelkész szerepét Barabás István tordátfalvi lelkész, a vőlegény barátja egykor osztálytársa teljesítette. Áldást kívánunk a szép frigyekre.

— **A nagysolymosi beiktatásról** szóló tudósításban mint beiktató lelkész hibáson szerepelt kissolymosi új lelkészünk, holott ezt a szép tisztet esperesi megbízásból Demeter Lőrincz magyarszákodi derék veteránunk végezte az alkalomhoz méltó lelkes buzgósággal és mindenek tetszésére.

— **Egy szerény unitárius fiatalember,** aki a múlt évben nyert tanítói oklevelet, állást keres. Tanítónak, magánházhhoz nevelőnek, szerény föltételek alatt vállalkozik. Bővebb tájékozással szolgál lapunk szerkesztősége.

— **Egy unitárius leány,** aki már ezelőtt három évvel jelesen végzett a kolozsvári nőképezdeben és gyakorlatot szerzett a tanításban, állandó alkalmazást keres. Kitűnő szolgálatot tud tenni bármely iskolánál.

— **Unitárius női imakönyv.** Szívemet hozzád emelem. Irta Boros György. Csinos vászon kötés 2 kor. 40 fill. Diszes bőrkötés 6 kor. Szép bársony kötés csattal 10 kor. „Az ájtatos könyv keresztyén lélekkel és mély érzéssel irányozza a hívők vallásosságát az égi megnyugvás felé” s kivált a női gyöngédség érzelmi világának fohászához ad ihletett hangot.

Édes otthon. Irta Garnet f. Boros Gy. Ára 1 kor. A házas élet örömeit írja le s arról beszél, hogy milyennek kell lenni a ház tájékának, meg a csendes, boldog házas életnek. Magyar Hírlap. Az érzések egész sora, a gondolatok egész legioja van egy-egy fejezetben kifejezve.

— **Köszönetnyilvánítás.** Sándor Zsigmond és neje Csezár Polixéna egy szép bordó színű selyem szőcszaktakarót ajándékoztak 50 korona ér-

tékben. Isten áldása nyugodjék meg a nemes lelkű adakozók életén. Fogadják az egyházközség nevében szíves köszönetemet

Tordátfalva, 1903. okt. hó.

Barabás István lelk.

— **Halálozás.** Gál Elek ny gálfalvi lelkészünk neje, szentgericzei Jakab Eszter hosszas szenvedés után okt. 24-én elhunyt. Őt gyermek és férje s kiterjedt család gyászolja. Részvétellel vagyunk a család iránt.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Munkára föl! A téli időny beköszöntött. A természet haza bocsátja házaikhoz az embereket. Eddig buzgón dolgoztunk az anyatermészetben, ezután miveljük önmagunkat és embertársainkat. Eddig munkálkodtunk a testet tápláló dolgokkal, ezután sort kerítünk a lelkiekre. A lelkiekben könnyekb. egységet teremteni, mint a testiekben, mert egy lélek elevenít meg mindnyájunkat. A lélek egységének érzete szállja meg a vezetők munkáját, hogy akarják és cselekedjék a jót a hivek épülésére. A téli időny első munkája a Dávid Ferencz nevével és tanítására legyen irányítva. Okuljanak és lelkesüljünk e nagy apostoltól. Azután tanulmányozzuk és tanítsuk vallásunk igazságait. Ismertessük a helyzetet. Ébresszük a hithűség, a szeretet és áldozatkészség munkás szellemét. Munkára föl!

A Dávid Ferencz Egylet vándorkönyvtára újabban kedves és hasznos könyvekkel gyarapodott dr. Boros Györgyné és Csifó Salamonné öngyűjteményeik adományaival. A könyvtárt használt könyvekből akarjuk összeállítani Olvasóink az élvezett, de már félretett könyveiket, lapjaikat ezen az úton újból értékesíthetik. Az adományok a D. F. E. titkárai dr. Boros György és Fangh Erzsébet bármelyikéhez küldhetők Kolozsvárra.

Egy levelezőlapra írja meg nekünk a t. olvasó azon ismerősei nevét és lakhelyét, a kiknek gondolata szerint az Unitárius Közlöny nem jár. Egy egyleti tagot jelentsen be újévig mindenki, a ki ezt a lapot olvassa. Bár csak egyet Nem oly nehéz feladat Ne sajnálja a fáradságot.

A D. F. E. ifjúságköre Pap Domokos felügyelő tanár elnöklelte alatt szép tervet dolgozott ki az egyleti évre. Dávid Ferenczről és koráról irt tanulmányok lesznek a felolvasások. Nov. 15-én ünnepélyt rendeznek Kolozsvárt. Az ifjúsághoz illik, hogy kezébe vegye a lobogót és menjen bátran előre.

Az udvarhelyköri Dávid F. Egylet, mint tudósítónk írja, igen szép programmal tartja őszi közgyűlését nov. 12-én Jánosfalván. Deák Ferenczről, 100 éves születése alkalmából felolvas Győrfi István. Rákóczi, Kossuth, Dávid Ferencz történelmi nagy alakokról emlékezik Péter Sándor. Lesz két női szavazat. László Anna és Ferencz Jolán kisasszonyok által. Ugyanakkor lesz néhai Dárkó Sándor esperes sirkövének leleplezése. Az emlékbeszédet Kisgyörgy Sándor hivatali utódja fogja tartani. Már ez egy ünnepség is remélhetőleg a két Homoród népének színe javát Jánosfalvára fogja gyűjteni, de remélhetőleg a szomszéd körök és esperességek is a Dárkó bácsi sirjánál képviseltetni fogják magukat. Az elnökég e helyen is tisztelettel hív meg mindenkit.

TARTALOM: Dávid Ferencz szelleme. Boros Gy. — A néptársadalom. Kozma F. — A Budapesti Dávid F. Egylet. Józán M. — Dr. Maszayik Endre pozsonyi ev. theol. igazgató a Dávid F. Egyletben. — Templomszentelések a küküllői körben. (b.) — Levél Fogarashól. László Gyula. — Irodalom. — Teremtsünk perselylapot a XX. év emlékére. — Egyházi és iskolai mozgalmak. — Egyleti élet és munkásság.

Nyomatott Gámán J. örök. Kolozsvárt (Kossuth L. utca 10. sz.)

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Az utolsó.

Az „Unitárius Közlöny“-nek utolsó száma kerül olvasóink kezébe ebben a régi, egyszerű, könyv alakban. 17 évig szolgálta így a szent ügyet, melynek apostolává szegődött volt mint a Dávid Ferencz Egylet szószólója. Egy kis könyvtár lett belőle. 17 kötetben 4008 lapon. Száz meg száz kisebb-nagyobb közlemény jutott el benne az olvasó asztalára.

Sokan találtak benne lelkeket megható, szíveket megerősítő gondolatot.

Egy nagy írói gárda állott körülte az első hónaptól kezdve. Mindazok, kiknek az unitárius egyház körében szavok volt: itt is megnyilatkoztak. Az egyházi és világi férfiak s mellettök nőinknek egy derék kis csoportja készséggel hozta ide lelki kincseit.

Az olvasó közönség sem volt háládatlan. Mindig növekedő számmal támogatta az Unitárius Közlönyt.

Az Unitárius Közlöny ma már ismeri az egész Magyarországnak legrejtettebb helyét is. Nincsen kivétel az emberek között, a kit e kis lap ne érdekelt volna. A papok és tanítók sajátjoknak tekintették, a világi férfiak papjai és pásztorai voltak, nőink, fiaink és leányaink úgy megszokták, megszerették, mint a jól terített asztalt.

A jövő évben, melyben a Dávid Ferencz Egylet XX-ik évét betölti, az Unitárius Közlöny kiterjeszkedik. A mostaninál

nagyobb alakja lesz. Beosztása jobb, tartalma áttekinthetőbb s valamivel bővebb is lesz.

Igy hát csak az alak változik meg, a tartalom lesz a régi: híve, ápolója, szószólója minden szépnek és nemesnek. Őre a vallásnak, reformatora az erkölcsnek. Hazafias és vallásos, nyílt szívű és bátor.

A nagyobb asztal mellett többen elférünk. Sorakozzunk az Unitárius Közlöny asztala körül minél többen.

Azt is jelentjük: a fiatal, üde „Nők Világa“ követni fogja hű társát ezután is.

Channing.

Az evangeliumnak legkiválóbb magyarázója, Jézusnak leghivebb tanítványa, az egyszerű bostoni unitárius pap Channing Ellery Vilmos emlékét nagy tisztesség érte. Egyik volt hallgatója Foster János végrendeletileg tekintélyes összeget hagyott, hogy szobrot emeljenek. A márvány szobor készen van s ott áll az Arlington Streeti templom előtti kertben, Bostonban. Két szép beszéd hangzott el az ünnepélyen. Egyiket a Harvard Egyetem rektora Dr. Eliot tartotta. Egy pár tételt jegyezzünk meg belőle, annál is inkább, mivel egészentalálnak arra is, ami itt Magyarországon történt a Channing hatása alatt: „Egyszer a legkitünőbb presbyterianus pap beszédet tartott a Harvard Egyetem kápolnájában és haza menve kérdezte tőlem, hogy tetszett. Nagyon tetszett, mondam. Az egész beszéd Channingtől van. Ez furcsa, mondá a pap, mert én soha sem olvastam Channinget. Ez mutatja, mennyire átjárja a proféta szelleme ötven év alatt az emberek gondolkozását.“

Egyszer egy közebéden panaszoltam, folytatja a rector, hogy mostanában minden beszéd, a mit az egyetemi templomban hallott, ámbár sokféle felekezet papjai szónokolnak ott, nagyon egyforma, mivel mindenik Channinget prédikálja. Ezt az állítást egy jelenlevő pap Brooks Philips azonnal megerősítette: mi mindnyájan Channinget prédikájuk.

A Channing írásainak egyetemes nagy hatásuk volt, mivel sokféle nyelvre levoltak fordítva. Harmincz éve — mondja dr. Eliot — Don Pedro, Brazília királya meglátogatta a Harvard egyetemet. Sok mindent nagy figyelemmel megnézett. Estve felé így szólt: „most már meglátogatom a Channing sirját.“ A császár a sirról egy levelet szakított „Ezt a levelet — mondá — a legjobb Channing példányomba fogom tenni Minden kiadott munkáját olvastam, némelyiket többször is. Ő nagyon nagy ember volt.“ A császár római katolikus volt.

Dávid Ferencz ünnepély Budapesten.

A Budapesti Dávid Ferencz Egylet nov. 14-én ünnepelte a Kohári-utcai unitárius templomban nagy reformátorának *Dávid Ferencznek* emlékezetét.

Kétszeres ünnepnap volt ez a budapesti unitáriusokra nézve, mert az ünnepélyes felolvasás megtar'ására dr. *Boros György* theol. dékán érkezett meg Kolozsvárról.

Az ünnepélyen *Ürmösy Miklós* egyletünk elnöke az ő szokott meglehangu, mindig magas gondolatokat tartalmazó szavaival üdvözölte templomunkban dr. Borost, meghatottan hangoztatta hálánkat jöveteléért. Dr. Boros György ugyanoly melegen és közvetlen egyszerűséggel biztosított bennünket arról, hogy *szíve* hozta hozzánk.

Az ünnepély kimagasló pontja valóban a mély érzelmű felolvasás volt: »a reformátor.« A mít ígért e rövid, lakonikus, de roppant kifejező czim, azt mind meg is kaptuk a rendkívül tartalmas felolvasásban. A nagy tanulmányról tanuskodó, remek hűséggel megrajzolt, változatos, színes korrajzban, melynek irgalmaiba, harczaiba szinte beleéltük magunkat, gyönyörűen magaslott ki a *valódi*, a szó teljes értelmében, igaz »reformátor« fenomenális alakja, szereplése, mesés küzdelme.

Szemeink előtt vonult végig élettörténete, szónoki és vitázó tehetsége, igazságkereső, előretörő hajlama és rendithetlen szilárd akarata, hogy mint Luther méltó tanítványa a megismert igazságot soha *vissza* nem vonta, meg nem tagadta!

Remekül domborodtak ki e felolvasásból az unitárius történelem nevezetesebb momentumai, mint a híres tordai gyűlés stb. Valamint Dávid Ferencznek Meliuszszal való harcza és később az unitárius Blandratával való küzdelme, mikor is bátran kimondta Jézus valóságos ember voltát és *nem imádását*.

Gyönyörűen vonult végig szemeink előtt a reformátorunk életében oly meghatóan nyilvánuló kettős folyamat: szellemének folytonos és *rohamos emelkedése*, igazságról-igazságra való gyors szárnyalása és *testi erejének szintén rohamos tragikus hanyatlása*, enyészet felé törekvése!

Á tudományos tanulmányokon alapuló felolvasást minden ízében költőivé tették Dávid Ferencznek *szívből* fakadó és *szívhez* szóló mondásai, írásai, sóhajai, melyek poetikusan átszövődtek az egész munkán, bizonyítva, hogy a »reformátornak« nemcsak *energiája, bátorsága, merészsége* volt, hanem egyuttal egy *mélységes* lelki világa.

Hallottuk a budapesti kis templomban is a »végszavakat«. Mindnyájunk lelkében visszhangoznak most is:

»Egy Istent tiszteltem, nem hittem hogy három,
S én idvességemet csak ez egytől várom.
Ez egynek szenteltem töredékeny életem,
Megsokasítani a teremtetőt féltem.
Én erős szent hitem tilalmazta, hogy őt
A részre soha nem osztható teremtetőt
Három részre osszam. Rettegtem szívemmel
Összevarni a végest végtelennel.«

A nagy hatást keltő felolvasás után, mint egy kiegészítő *vég-sóhaj* hangzott el *Józan Mikiós* esperes hangulatteljes alkalmi költeménye: *Gondolatok a börtönben*.

A tőle megszokott magas szárnyalással ragadta lelkünket — a *börtönéből szabadulni készülő nagy lélek* fantasztikus útjára, hogy vele érezzünk, vele keseregjünk és végül *sirva* lelkesedjünk:

»Ti győztetek a boszu fegyverével,
Erőtlen aggon erőt vettetek,
Élő halottként eltemettetek.
Dobnátok inkább *izzó máglyatűzbe*
Hogy *Déva — Genf* szent lángban egyesülve
Dicsérje fenn a nagy Alkotót:
Az *eszme* él s örökre élni fog!«

Az estély ünnepélyes hangulatát természetesen még jobban növelte *Józan* esperes mély érzelmű imája, *Szendrőy* operaénekes művészi éneke — kinek mélyen levagyunk kötelezve szíves közreműködéséért — valamint *Friedman* Oszkár, *Halmos* Gusztáv, dr. *Wass* Armin és *Vaskó* Dezső urak gyönyörű vonós-négyese és *Krausz* Gusztáv úr ismert kifogástalan orgonajátéka. Fogadják az egylet mély háláját!

Az ünnepély végeztével, régi szokás szerint a Förster-ven-déglő téli kertjében jött össze a szép számú unitárius közönség, köztük id. Daniel Gábor főrendiházi tag és dr. Bedő Albert orszgy. képviselő, hol kedélyes hangulatban és mindvégig *unitárius* szellemben folytak a kellemes órák. Egyletünk elnöke még talán az ünnepélyes üdvözlétnél is melegebb és magasabban szárnyaló szónoklat mellett üritette poharát a felolvasó theol. dékánra, méltatva annak az unitárizmus érdekében való kiváló érdemeit, a Dávid Ferencz Egyletek ügyében kifejtett tevékenységét, valamint irodalmi működését s a külföldi unitárius mozgalmak és állapotok ismerőjét, dr. Boros György pohárköszöntőjében ecsetelte az együtt működés vallás-erkölcsi nagy jelentőségét, s éltette Ürmössy Miklóst, mint elnököt, az ő magas szellemi tulajdonaival, szónoki képességével és ambiciosus működésével jeles példát mutat.

Szóval szép és lelkes nap volt ez ránk, unitáriusokra nézve, mint mindig, ha Kolozsvár és Budapest találkozik.

Adja az Isten, hogy minél többször így legyen!

Budapest.

P. K. F.

A Dávid Ferencz Egylet köréből.

Az Udvarhelyköri D. F. fiókegyletben nov. 12-én együtt láttuk a két Homoród mellékének színe javát Jánosfalván. Papok és világiak, a köznép és a vezetők, unitáriusok és más felekezetűek egy szívvvel és lélekkel sorakoztak a fennen hordozott lobogó alá. Jánosfalvának különben is szűk temploma alig győzte befogadni a közelből és távolból összesereglett közönséget. Nemcsak a község és a templom külseje mutat ünnepi színt, hanem az ünnepély tartalma is messze kiemelkedik a hétköznapióság köréből. Itt a Sándor Gergely elnök bölcs gondoskodásából úgy a vallás igazságait szomjuhozó lélek, mint a nemzeti ideálokért égő kebel egyaránt megtalálta a maga táplálékát. Az ünnepély színe és tartalma vallásos és nemzeti jellegű volt. De hadd beszéljenek maguk a tények.

A gyülekezet buzgó éneke után Mátyás János muzsnai lelkész mondott vallásos és nemzeti kenettel teljes imát. Kis György helybeli tanító által szervezett és vezetett dalkör harmonikus éneke után Sándor Gergely elnök tartotta meg magasröptű elnöki megnyitóját, melyet a közönség lelkes éljenzéssel fogadott. Györfi István h.-szentmártoni tanító a 100 éves forduló alkalmából: „Emlékezés Deák Ferenczről“ cz. alatt tartott gyönyörű felolvasást. Rövid, tömör vonásokban mutatta be a „haza bölcsét“, jellemét és vallásosságát. A szépen sikerült felolvasás általános köztetszéssel találkozott s a derék tanítónak jegyzőkönyvileg is elismerés mondatott. Péter Sándor f. egyletünknek e kiválóan munkás tagja, Dávid Ferencz, Rákóczi, Székely Mózes és Kossuth Lajos történelmi nagy alakokról tartott igazi élvezettel hallgatott és zajos tetszéssel fogadott felolvasást. Kimutatta, hogy e nagy szellemek mennyi mindenben találkoztak egymással. Mindnyájan a szabadság zászlóját lobogtatták s mindnyájan a világ méltatlan támadását és üldözését magukra vonták. Különösen a bemutatott kuruczdalokkal ért el nagy hatást. Ferenczi Jolán k a M. Farkas Sándor derék költőnknek a székelyekhez írott gyönyörű költeményét szavalt a nagy gyakorlottsággal. Ürmösi Károly és Ajtay János szép dalok művészi előadásával gyönyörködtettek.

Templomból a temetőbe vonult a közönség, a hol körülállotta Darkó Sándor néhai esperes szépen gondozott sirját, mely

fölé életben levő hálás gyermekei csinos sarkövet emeltettek. Ennek a leleplezése alkalmából az egyházköri dalkör éneke után Kisgyörgy Sándor esperes szívből fakadó beszéddel emlékezett meg a szellemes emberről, a hív családapáról és a derék esperesről. A köri dalegylet éneke követte ezt. Legyen áldott az elhunyt emlékezete.

Az iskolaházban jegyzőkönyv olvastatott és hitelesített. A téli program körül hosszabb vita folyt, míg végül annak megállapítása a választmányra bízott. Bejelentetett 4 új tag. Perselypénz gyűlt 10 kor. 12 fill. A Rákóczi-szoborra Péter Sándor gyűjtött 18 koronát.

Pásztor

Abrudbányán ez év nov. 15-én, miként a megelőző években is, a Dávid Ferencz emlékére tartott istentisztelet. Ez évben nemcsak unitáriusok, de más vallásuak is nagy számban vettek részt. Mózes Mihály lelkész a Csel. 20 r. 28—30. v. alapján tartott alkalmi beszédet. A Dávid Ferencz rövid életrajzának ismertetése mellett az unitárius vallás hitelveit ismertette. Rámutatott a lefolyt századok szenvedéseire, az unitarismusnak hatására a jelen korban.

Az istentiszteletet nagyban emelte Székely (Taas) Erzsi két solo éneke, és szintén a Székely Erzsi és Gárt Irén kisasszonyok kettős éneke. Mind a négy ének énekes könyvünkől volt választva. Székely Erzsi hangjának szépsége meglepő volt. Az áhitatos közönség mindkét kisasszonynak szívből gratulált s azzal a reménnyel távozott, hogy még sokszor vehet részt egy mindenben oly szépen összhangzó istentiszteleten.

A kisasszonyoknak e helyen is megköszönjük a szíves közreműködést.

— z —

Az alföldi unitárius templom felavatása.

Magasztos és buzdítóan ható ünnepélynek volt színhelye nov. 8-án Füzesgyarmat. Ujjonnan épített unitár. templomunkat szentelte fel és adta át a közhasználatnak Józán Miklós az egyházkör esperese és Végh Mihály egyh. és püspöki titkár.

Az állomásnál nagyszámu érdeklődő és 40—50 kocsiból álló banderium várta a titkárt. Valóságos diadalmenet volt a nemzeti lobogós kocsik hosszú sorának egyenletes vonnlása. Józán esperes néhány üdvözlő szóval fogadta az érkezőt.

Az ünnepély d. e. 10 órakor vette kezdetét. Profetái ihletéssel nyitá imára ajkait Józán esperes. Vallás- és hazafiságra ébresztő, folytonosan érdeklődést keltő, gyönyörűen színezett

ünnepi beszéde után felhangzottak Gálffy Kálmánnak ez alkalomra irt és zenésített „Hymnus“-ának kellemes akkordjai. Főtiszt. püspök úr nevében Végh titkár meleg és megható szavakban üdvözlé a szépszámu érdeklődő közönséget, s fölolvastva a főt. püspök úr üdvözlő levelét, a főpásztor nevében felszentelte és megáldotta a templomot. Balázs András hódmezővásárhelyi lelkes osztozt 260—80 léleknek urvacsorát

Az ünnepélyt Józan esperes hazafias beszéde és a „Hymnus“ zárta be.

D. u. 2 órakor közebéd volt Kugler János jó magyar vendéglős nagytermében, 150 személy vett részt. E társas ebédén a község előljáróságát Fejér László I. és Beke Albert II. jegyzők képviselték. Világi részről jelen voltak: Borsothi Géza templomunk tervező mérnöke, ki a szép tervet ingyen készítette, Tolcsvai Lajos és Makai Márton jogszigorlók s több mások. Sok pohárköszöntő hangzott el szeretett főpásztorunkra, titkárunkra, esperesünkre, a templom tervező mérnökre, az előljáróság képviselőire, asszonyokra, férfiakra.

Estve táncszvigalom volt. Felülfizettek: Kovács József k. f. ü. gondnok, Károlyi János földb. 20—20 kor., Cs. Hegyesi István, Lázár Imréné 5—5 k., Hati János 10 k., Kecskeméti Mihály, á. Nagy Sándor 4—4 k., Eke András, Bereczki Péter 3—3 k., Beke Albert jegyző, Nagy Sándor, Bökfő János, Oláh József, ifj. Gyámi Gergely, Bálint Lajos, Hegedüs János, Hegedüs Istvánné, Kovács József, Pardi János, M. Nagy Sándorné 2—2 k., a. Nagy Imre, ifj. Gacsári András, Grün Mátyás r. k. tan., Daru István, Nagy János ref. kántor, Sári József, Lázár Dénes dévaványai unitár. tan., Daru Sándor, Zs. Nagy István, Barna Gergely, Gidai Sándor, Patai József, Daru András 1—1 kor., Szécsi Károly 60 fill., Ibrányi János 40 f., ifj. Sári Józsefné, ifj. Bálint Lajosné 20—20 fill. Fogadják a kegyes adakozók e helyen is az egyházközség hálás köszönetét.

Gálffy Kálmán.

Alföldről.

Kedves Szerkesztő Úr!

A *fűzesgyarmati* unitáriusok, Gyámi András gondnok vezetésével, derék munkát végeztek egy rövid év leforgása alatt. Szervezkedtek. Iskolát rendeztek be 40—50 tankötelessel. Istentiszteleteiket nagy buzgósággal látogatják. Szellemi vezérok Gálffy Kálmán, kántortanító. 200 lélekből áll az egész gyülekezet.

Ennek a kis gyülekezetnek nagy örömmünnepe volt nov. 8-án, mikor újonnan épített szép templomukat Józan Miklós,

köri esperes fölszentelte. Az érkező vendégeket az állomásnál zászlós kísérettel fogadták. A kisdud unitárius toronyból is lengett a nemzeti lobogó. A gyülekezet női virágokkal diszitették fel a szószéket, virágokkal szórták be Sionnak útait. Az unitárius testvérek örömeiben a református atyafiak is részt vettek. Füzesgyarmat községét *Fejér* László I. jegyző képviselte.

Az ünnepély a templomban d. e 10 órakor kezdődött. A 300 főnyi közönség a „Te benned biztunk“ zsoltárt énekelte. *Esperes* afia buzgó imát mondott. Beszédét II. Krónika VI. 2.-ra alapította, s fölszentelte az új templomot, mint Isten dicsőségének hajlékát, a tiszta erkölcs örét, és a hazafiság védő bástyáját. Ezután szeretett főpásztorunk képviselője, *Végh* Mihály titkár olvasta fel a főtisztelendő püspök úr üdvözlő levelét, melyet a gyülekezet állva hallgatott végig. Titkár afia lelkes szavakban fűzte hozzá a saját elismerését és buzdítását.

Közben a tanító afia által vezetett énekkar megható egyházi énekeket adott elő. *Balázs* András, hódmezővásárhelyi lelkes, „Példát adtam nektek“ — jeligével tartalmas urvacsorai agendát tartott, mely után mintegy 250-en vettek részt az uri szentvacsorában.

Végezetül *Kovács* József köri felügyelő gondnok, Isten áldását kérte a szép egyetértésben munkálkodó, áldozatkész gyülekezetre. A hála érzelmeivel emlékeztünk meg a tervező mérnökökről, az építőmesterekről és a munkásokról, valamint angol unitárius testvéreinkről, kik 1000 koronát ajándékoztak a hieveknek.

Délután felköszöntőkben gazdag bankett, este pedig ifjúsági bál juttatta kifejezésre a napnak megszentelt örömét.

Krónikás.

Oxfordi levél.

Mt. Szerkesztő úr!

Ha e szűk téren valami keveset nyújthatok hazai hittestvéreinknek és azoknak, kik szerény Közlönyünket olvassák, abból a sok benyomásból, mit ez érdekes földön a távoli hitrokonok között kapok: kevés fáradságom gazdagon meg lesz jutalmazva.

Iskolai évünk ma három hete kezdődött; ekkor történt a az oxfordi unitárius College ünnepélyes megnyitása. Ez alkalomra, a rendes szokást követve, idegyültek az intézetet igazgató Comitée tagjai az évnyitó havi meeting megtartására; közöttük volt a titkár *Dowson* úr, ki meleg érdeklődéssel kérdezősködött a püspök úrról s összes magyar unitárius ismerő-

seiről. Az évnvtó istentiszleten a College tágas és diszes kápolnájában dr. Drummond úr az intézet igazgatója tartotta az ünnepi beszédet. A jószágos arczu galambösz tudós ajkairól oly egyszerűen, oly tisztán, oly szívhez szólóan ömlött a szó, hogy noha keveset értettem belőle, mélyebben meghatott, mint sok beszéd, melyet az utolsó szóig megérték.

Délutánra Drummond ur teára hívta a College egész közönségét. Elmentünk kivétel nélkül; mily szép, mily nemesítő volt ott találnom benne családja meghitt körében, a kit a kápolna szószekén szemlélttem. Még senkit sem láttam eddig, a ki mindig oly egyformán szelid, oly nemesen egyszerű, oly közvetlen tudott lenni. Ott voltunk mind Drummond urnál: igazgatóság, tanárok és tanítványok együtt s mégis elfértünk egy teremben. Az idén gyéren gyültünk a M. College szérűjére, 13-man vagyunk mindössze; de ebben képviselve van a félvilág. Van egy japánunk; egy hindunk. Ő szegény úgy reszket a szokatlan ködös, nedves hidegben, mint a nyárfalevél, de azért az arca mindig mosolygó, mindig derült. Missionáriusnak készül: nagy szüksége lesz a hitre, a belső békére mi arczáról tükrözik. Van egy ámerikai dr.-unk, a ki már nős és pap Boston vidékén; van egy más nős is, a ki még csak rendes studens. Egyikük nyomdász legény volt, a másik kefekötő, a harmadik vasutas és így tovább; kettő kivételével mindenik volt már kenyérkereső valamely más pályán, már érett, kiprobált emberek. Itt ezt fontosnak tartják, s okosan teszik. Van egy kisasszonyunk is. Németországból jött, lovagi család ivadéka; már harmadéves s maholnap kimegy papnak.

A munkát a következő kedden kezdtük meg. Tizenhármunkat hat tanár tanít; ebből öt kizárólag a College tanára s csak hivatásának él. Bár nekünk legalább két tanárunk lenne, a ki egészen tanári hivatásának szentelhetné magát! Egy tanár hetenként csak négy órát tart; marad elég ideje szaktárgya művelésére. A studensek óra száma is kevesebb; nyolcz és tizennyolcz között váltakozik s a tárgyak tetszés szerint választhatók. A szombat, vasárnap s hétfő egészen szabad; marad elég idő a szabad tanulmányra, és itt meg is van az a jó szokás, hogy a studens olvas és gondolkodik. — Egyebekről máskor!

Tisztelő hive és tanítványa
György János

Siremlék Boros Sándornak.

Boros Sándor sirja a kolozsvári temetőben ez ideig jeltelesen áll. A kollégium igazgatósága legutóbb tartott ülésén megemlékezvén azokról az érdemeiről, amelyeket néhai igazgatója 10

éven át mint tanár és később mint igazgató az unitárius nevelés-ügy s az új intézet építése körül szerzett, elhatározta, hogy sírja fölé közadakozás útján emléket állíttat. Tervünk az, hogy a sír-emléket a jövő tavasszal iskolai ünnépély keretében avatjuk fel. A terv kivitelével alulírott bizatott meg. A síremlékre eddig következő adományok folytak be: Benkő Mihály 20 k., dr. Gál Kelemen, Gálfi Lőrincz, Pálfi Márton, Márkos Albert, Hidegh Mihály, Péter Lajos, Major Sándor, Nagy Gyula, Kovács János, Gyulay Árpád, Farkas Vilmos, Mikó Imre 10—10 kor., Vécsei Sámuel 12 kor., Kanyaró Ferencz, László Gyula, dr. Barabás Ábel 5 5 kor., Raffaj Károly 3 k., Iszlai Márton 2 kor., Strachal Ferencz 2 kor., Pap Domokos 4 kor., özv. Fekete Pálné 3 kor., Fekete Pál 2 k., Nagy György 1 k., dr. Veress Lajos 4 kor., összesen 189 kor.

Midőn e szíves adakozóknak ezúton is hálás köszönetemet nyilvánítom, felkérem a néhai tisztelőit, barátait, osztálytársait és volt tanítványait, hogy e célra szánt adományaikat, lehetőleg rövid idő alatt hozzám juttatni szíveskedjenek.

Kolozsvár, 1903. november hó 12-én.

Dr. Gál Kelemen igazgató.

Egy pár szó az őszi urvacsora idejéről.

(Válasz az ellenvéleményekre.)

Midőn e czímen bátor valék felszólalni, mindenek előtt számot vettem magammal és teljes *meggondoltság*, ez eszméhez való meleg ragaszkodás indított annak megtételére.

Nem akartam egy, az ősök által megalkotott vallásos intézménynek felforgatójává avatni fel magamat; nem törekedtem szentségtörő kezekkel szétrombolni az ősök alkotásait: sőt éppen az ősi hitnek új életre keltése, a kegyelet szent oltárának megépítése voltak szándékom irányítói. Biztam abban, hogy lesznek, a kik megértenek és segédkezet nyújtanak; de el voltam készülve arra is, hogy akadnak, a kik álmélkodva kérdezik, hogy »származhatik-e valami jó Názárethből?» s felemelik tiltakozó szavukat egy ősi intézmény megváltoztatása ellen.

A nagy közönség előtt nyilvánosan többen szólalának fel tervem *mellett*, mint *ellene*; s azon gyakorlati elvnel fogva, hogy »*hallgatás beleegyezés*«, koránt sem akarom a többséget javamra írni.

De lássuk, miként hangzanak az ellenkező vélemények?

Az újítás *ötletszerűleg, megfontoltság* nélkül lett indítványozva, melynek esetleges érvényre emelése után eddigi *legnépesebb ünnepünket hideggel és requiemmel* néptelenitenők! . . . Meghagyandó az őszi hálaadó isteni tisztelet Szent Mihály va-

sárnapján, mert akkor már *megitélhető* a még künn levő termés, s ha áttesszik ez ünnepet Dávid Ferencz halála évfordulójára, a *személyi cultust visszüik be egyházunkba*.

Mindezekre Faluvégi Áron úr szives volt nagyon helyes észrevételeit megtenni, melyek eléggé megdöntik az ellenvéleményeket és egyúttal egyik erősség arra, hogy őszi hálaadó isteni tiszteletünk későbbre teendő.

Ugy hiszem, hogy hálaadást nem a jövő, még bizonytalan áldásaiért szokás mondani, hanem a már elvett, avagy a multban élvezett javakért, mert a jövő iránt táplált reményünkben máskor és éppen oly hirtelen csalódhatunk, mint a mult év őszen, a mikor gazdagnak ígérkező törökbuza termésünket éppen a Szent Mihály napján lett nagy dér csaknem teljesen tönkre tette. Ily csalódás a tervezett időben semmi esetre sem érhet S mivel hálaadó ünnepünk urvacsora vétellel van összekötve, s ezt megelőzőleg bűnbánati hetet is szoktunk tartani: mit ér ez akkor, ha éppen a Szent Mihály hetében végzendő őszi vetés és egyéb mezei gazdálkodás miatt csak a pap, énekevezér és harangozó megyen a templomba?! Később a hívek sem lennének elzárva, visszatartva a bűnbánó imádkozástól.

És ha a hálaadás ünnepét a Dávid Ferencz halála évfordulójára tennők, vajjon vádolhatnának-e minket inkább a személyi cultusért, mint akkor, ha meghallják, hogy az ember fiához nem imádkozó unitáriusok minő lelki buzgósággal énekelik a „Dicsérünk Téged Ur Jézus“ és „Békességnek Fejedelme“ kezdetű egyházi énekeket?

Nekünk unitáriusoknak a Dávid Ferencz nevét és emlékét kegyeletben tartani, s azt híveink szívéhez is közelebb férhetőbbé, vonzóbbá tenni szent kötelességünk. S hogy én erre kedvező alkalmul, csak mintegy *ötlegszerűleg* ragadtam volna meg az őszi urvacsora kérdését: e könnyelmű ítélet alól magamat feloldozottnak érzem. De, mert e hálaadó ünnep ideje mások véleménye szerint is megváltoztatható lenne, nem találtam időhatározóul czél- és alkalomszerűbbet, mint a Dávid Ferencz halálának évfordulóját. És ez időhöz való ragaszkodásomat még inkább növelte Kanyaró F. tanár úrnak a K. Magvetőben tett azon föltevése, hogy a Dávid Ferencz halála nov. 7-én történt. Ha ezt további kutatások még bizonyosabbá teszik, akkor nagyon közel jövőünk azokkal az idő meghatározásában, a kik október utolsó vasárnapjára véleményezik áttenni az őszi hálaadó istentiszteletet.

Mindezek után továbbra is fenntartom indítványomat és pedig szószerint úgy, a mint tettem. Mert ha mi a Dávid Fe-

rencz halála évfordulójához még egy nagyobb jelentőségű ünnepet is hozzáfűzünk, ez még növelné híveinknek vallásos érzelmét s alkalmat nyújtana többet gondolkozni hitelveinkről. Mi ez évfordulón mindenkben teljesen befejezett munka után állunk, arról minden kétkedés kizárásával elmélkedhetünk. Az évfordulót megelőző vasárnapot teljesen az Urnak szentelhetjük s csak minden hetedik évben történnék meg, hogy a földi javakért bemutatandó áldozatunk összeesnék nagynevű vallásalapítónk emlékünnepevel, s azt talán a jó Isten is megbocsátaná, ha mi e napon a hálaadás érzelmeivel a kegyelet oltárán is áldoznánk!?

Azt hiszem, hogy ebből megérthetik, a kik nem roszakaratulag ítélnék indítványom felett, hogy én korántsem akartam egy hálaadó ünnepnek értékét, becsét és hitébresztő erejét csökkenteni az által, hogy azt nagynevű vallásalapítónk halála évfordulójával hoztam kapcsolatba. Nem akartam, hogy oly ünnep legyen megállapítva, a melyen *Istennek* és *eubernek* egyszerre kelljen áldoznunk; de mert akkor is megfontoltam, hogy az Isten iránti hála és a mi nagy alkotónk iránti kegyelet ünnepe minden hetedik évben összeesnék: más hangon nem indokolhattam meg javaslatomat, mint a hogy tettem, Az igaz, hogy a *pünköst* ünnepétől távol, és *karácsonyhoz* közelebb esik az urvacsora vétel ez által, de hálaáldozatunkat mégis tisztultabb érzelmekkel adhatjuk meg ez időben, a mikor évi mérlegünket pontos számitással állapíthatjuk meg.

Ha az emberi társadalom a nagynevű ősök iránt siet leróni a kegyelet adóját aképpen, hogy azoknak szobrot állít, nevükre keresztel egyes városrészeket, utcákat: miért ne állítanók fel egyházunkban a kegyelet oltárát mi is vallásalapítónknak, bár amaz egyszerű cselekményben, hogy őszi hálaadó istentiszteletünk a Dávid Ferencz halála évfordulóját megelőző vasárnapra, vagy ha ez éppen vasárnapra esnék: e napra tétessék át! . . .

Alsó-Rákoson.

Ütő Béla, unitárius lelkész.

Irodalom.

Benedek Nándor munkáira múlt számunkban fölhiwtuk olvasóink figyelmét s ugyanott azt irtuk, hogy a Benedek Elek fia. Fölvilágosítottak, hogy nem a székely író fia, hanem a néhai Benedek Aron képezdei tanaré hirdetett előfizetést.

Dr. Barabás József marosvásárhelyi kórházi másodorvos, az orvosi szaktudomány terén szorgalmának kitűnő jelét adja három értekezésével: 1. *Purpura* haemorrhagieaval complicált

pnemonia crouposa, gyógyult esete. 2. A *Scabiol*, egy új antisca-biosum gyógyértékéről. 3. Gyógyult sublimat mérgezés.

Művészeti könyvtár czim alatt képzőművészeti monografiák sorozata fog megindulni képekkel illusztrálva. A Lámpel Róbert budapesti czég ezzel egy parlagon levő hazai terület föl-szántására és bevetésére nyit alkalmat a tudós szakférfiaknak. Korszakok és egyéniségek életét fogja feltárni szeretettel az élet nyelvén megírt élvezetes olvasmányokban. A művészeti ipart multjában és jelenében bemutatja, A hazai viszonyok ismerete alapján halad a közönségnek hasznos olvasmányt az iskolának segédkönyvet ad. Először megjelennek: *Budapest mű-vésze a törökhódoltság előtt*. Diwald Kornéltól, füzve 6 kor., disz-kötésben 8 kcr. Donatello, Éber László, Michel Angelo és Fadrusz János, majd Leonardo da Vinci, Munkácsy, Raffael stb. fognak megjelenni. Minden kötet külön is megrendelhető. Olvasóink figyelmébe melegen ajánljuk e nagyszabásu vállalatot.

A Dávid Ferencz Egylet felolvasásai Kolozsvárt december 2-án kezdődnek. Ugyanakor női kézimunkákra tombola játék lesz a Nők Világa javára. A közreműködők; Raffaj Irma, Boros Ella, Pákey Mártha kisasszonyok. Sándor János joghallgató, Iszlai Géza és a papnövendékek énekkara. Kezdeté 5 órakor. Tombola jegyek válthatók a választmány tagjainál.

„*Székely mesék.*“ Husz eredeti székely mese és ötven gyönyörű kép van a csinos meséskönyvben, melyet postaköltséggel együtt egy koronáért küld: Péterfy Tamás író: Budapest, IX. Köztelek. A „*Székely mesék*“ a mese irodalomban páratlan és igen becses könyv. Több meséje az „*Én Ujságom*“ és más elsőrendű lapokban jelentek meg. Öt előfizető után egy tiszteletpéldányt ad „*A Székely mesék*“ deczember első napjaiban jelenik meg, tehát *karácsoni ajándéknak* a kedves meséskönyv megrendelését igen ajánljuk.

II. *Rákóczi Ferencz* beiktatása az Erdélyi fejedelemségbe Ily czim alatt jelent meg a Marosköri Dávid Ferencz f.-egylet 3-ik sz. kiadványa. A felolvasás szerzője ifj. Biás István. Tanul-mánnyal és tárgyszeretettel irt derék dolgozat. Egy füzet ára 6 fillér.

Teremtsünk perselyalapot a XX. év emlékére.

1904. szept. 2-án a Dávid Ferencz Egylet születésének 20 éve lesz. A XX-ik évet a ma élő és működő egyleti tagok tegyék

emlékezetessé. Valósítsuk meg a DFE. első elnökének Dr. Brassainak ezt a kívánságát:

1. minden tag gyűjtsön maga mellé még egy tagot. Ezt tegyűk meg a XX ik évben.

2. Valósítsuk meg a DFE. mostani elnökének azt a nemes tervét, hogy teremtsünk egy perselyalapot. Minden meglevő és leendő tag ebben a XX-ik évben ajándékozzon legalább 20 fillért a perselynek s gondoskodjék, hogy családjának mindenik tagja után is 20—20 fillér folyjon be.

Adományok a perselyalapba.

Harmadik közlemény.

55. Haller Rezsóné Kolozsvár 4 korona. 56. Gyarmathy Mózes 1 kor. 57. Gyarmathy István 1 kor. 58. Gyarmathy László 1 kor. Máramarossziget. 59. A D. F. E. választmány októberi perselygyűjtése 3 kor. 20 fill. Az előző közlemények összege 131 kor. 48 fillérrel együtt 141 kor. 68 fillér.

A karácsoni és ujévi örvendezés közben gondoljunk a szegényekre és küldjünk a szegények perselyalapjába egy pár fillért.

Fangh Erzsébet titkár.

Dr. Boros György titkár.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Dr. Wlasics Gyula** volt vall. és közokt.-ügyi m. kir. Minister tárczája elhagyása alkalmával meglehangú bucsúiratot intézett Püspökünk ő méltóságához, melyet hasonlóval viszonzott Főt Püspök ur és az E. K. Tanács is. Dr. Wlasics volt minister, liberális gondolkozásával és eljárásaival mondanó emléket állított magának az unitárius egyház kebelében. Dr. Berzeviczy Albert új miniszter, valamint Tallián Béla földmívelésügyi miniszter tárczájuk átvételét tudatva egyházunkkal, Püspökünk, illetve az E. K. Tanács üdvözölte. Vajha az új miniszterek is oly emléket állíthatnának nevüknek egyházunkban miként a távozó!

— **Dr. Daniel Gábort** a képviselőház elnökét király Ő Felsége valóságos belső titkos tanácsosi méltósággal tüntette ki. Fogadja üdvözlötünket és örömrünk kifejezését, melyben egyházának egész egyeteme osztozik.

— **Killyéni Erzs** hosszufalusi polgári iskolai r. tanítónő nov. hó elején Londonba a Channing House Schoolba utazott, hova szerencsésen megérkezett. Elragadtatással ír a Miss Tagart és az intézet tanítói kara szíves előékenységről. Egy pár napig miss Tagart vendége volt, a ki kedvesen feleltette a távollét s az idegen élet nehézségeit. Killyéni kisasszony a jelen tanévet Londonban fogja töltetni tanulmányai gyarapítása érdekében.

— **A papnövendékek érdekében** papjaink között fölbuzdult a nemes áldozatkészség. Ujabban egy ifju lelkész, ki magát egyelőre nem nevezte meg, följajánlott 20 koronát pályadíjul e tételre: „A husvéti ünnep jelentősége a keresztény vallásban az unitáriusok értelme szerint.”

— **Füzesgyarmat.** Az Unitárius Közlöny 11. száma, bizonynyal az előtte kedves és híres déva iránti rokonszenvből Dévaványát nevezte az alföld. első rendes unitárius templom helyének, holott ez a dicsőség Füzesgyarmatot illeti. Füzesgyarmat könnyen megbocsáthat idősebb testvéreinek, mert amugy is a valóságban jóval előbe lépett. Dévaványa kövesse a példát és jövő őszre, a Dávid Ferencz dévai halála szomorú emlékünnepe-re szerezzen örömet magának és az egész egyháznak.

— **A polgárdii unitáriusok gyűjtést indítottak harmoniumra és hangalapra.** Az adományok Ürmösi József lelkész nevére Polgárdiba küldendők. Vajha az ifju lelkész buzgóságát siker koronázza.

— **Protestáns vezérférfiak.** A „Magyar Szó“ a magyarországi protestáns ügyeknek egyedüli bevallott napilapja a reformatio emlékünnepeire november 1-re egy hatalmas melléklettel ajándékozta meg olvasóit. 22 protestáns vevérierfi élet és jellemrajzát mutatja be ugyanannyi protestáns író tollából. Daniel Gábor unitárius főgondról dr. Boros György. Ferencz József unitárius püspökről Kovács János írt.

— **Árkosi egyházközségünk** november hó 15-én a községháza nagy termében az orgona kijavitása alapjára táncmulatsággal egybetöltött Dávid Ferencz estélyt rendezett. Első pontja volt a helybeli vegyeskar által előadott Hymnus. Göncz Mariska k. a. szavalta Nagy Lajosnak „Dávid Ferencz emlékéhez“ című költeményét sikerrel és hatással. Cserei Irén k. a. énekelt népdalokat zenekíséret mellett érzéssel. Végh Benjámín lelkész-helyettes tartott felolvasást „Dávid Ferencz“-ről, ismertetve életét s korszakot alkotó munkásságát, Útő Lajos énekvezér tanító hegedűn előadta Kéler-től a „Puszták fiát“ nagy tetszéssel. Ezután monologot adott elő Útő Lajos énekvezér-tanító. Végül a vegyeskar előadta a Szózatot négy szólamra. Az énekeket Útő Lajos énekvezér-tanította be és vezette. Az estélyen felülfizettek: Végh Istvánné 2 kor., Kárpáti Ignác 1 korona, Biró Mihály 50 fillér, Göncz Mózes (biró) 30 fillér, Kárpáti József 1 kor., ifj. Tegző Sándor 1 kor., Ottova Nándor 1 kor., György József 1 kor., Csi-szér Mihály 20 fillér, Szultán Viktor 1 kor., Grome János 1 kor. A felülfizetés összesen 10 kor. Az estély tiszta jövedelme 61 kor., mely összeg „orgona-alap“ czímen a helybeli takarékpénztárba tétetett. Mindazok, kik filléreiket elhozták a czél megvalósításáért, a szereplők és adakozók fogadják egyházközségem nevében e helyen is szívből jövő köszönetemet.

Árkos, 1903. nov. 20.

Végh Benjamin lelk.-hely.

— **Deák-ünnepély.** Szép emlékünnepelet rendeztek a csókfalviak kezdeményezésére a szentistváni és atosfalvi lakosok a szentistváni ref. templomban okt. hó 18-án. A templomban imát mondott helybeli lelkész Péter Gerő. Alkalmi beszédet csókfalvi unitárius lelkész Kelemen György tartott, ki úgy tüntette fel Deákot, mint egy magyar Márdokeust, „ki nagy volt és kedves mindenkinek előtt s ki az ő minden nemzetségének békességét és megmaradását keresi vala.“ A csókfalvi dalárda énekelt. Azután iskolai ünnepély következett, melyen mindhárom községbeli növendékek énekeltek és igen sikeresen szavaltak többen. Lőrinczi Dénes csókfalvi áll. isk. tanító hatásos beszéddel állította deákot a növendékek elé. Az ünnepélyt Benedek János csókfalvi áll. isk. tanító köszönő szavai zárták be. Figyelemreméltó volt végül egy vegyes énekkar. Részt vettek benne. Kelemen györgyné, Szoboszlai Emma, Jancsó Lajos, Nemes András, Benedek János, Péter Gerő, Willman Albert, Lőrinczi Dénes, Kelemen György. O z s v á t h.

— **Halálozás.** Veress László dr. Veress Vilmos tanár IV. oszt. oszt. fia rövid szenvedés után váratlanul elhunyt nov. 10-én. Erőteljes, kedves és okos fiu volt, kinek mindenki szép jövőt jósolt. Lesújtó volt a halál híre nemcsak a családra, hanem a barátok és ismerősök nagy számára. Vigasztalást kívánunk a szülőknél és testvéreknek.

 Olvasóink sziveskedjenek, ha nélkülözhetik az Unitárius Közlöny 1903. évi 2. és 3-ik számát a szerkesztőségnek beküldeni.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A t. egyleti tagok és előfizetők a multra sziveskedjenek hátralékaikat e hónapban beküldeni s az újévre is befizetni. Minden tag gyűjtsön maga mellé még egy tagot s egy levelező lapon küldje be azon ismerősei nevét, a kiknek az Unitárius Közlöny és a Nők Világa még nem jár.

Az érdek. Ez alatt a rövid czim alatt egy jó órára szóló nagybecsű és hasznos olvasmányt adott ki Sándor János igazgatótól a kereszturkőri Dávid Ferencz f. egylet. Tárgya az önérdék és a közérdek. Sok tapasztalattal, bő tudással és őszinte mély vallásos és hazafias érzéssel van telve ez a dolgozat. Sándor J. elnök gyökeréig ismeri a székelv népet és a modern világot. Ő puritán jellemű ember s szeretné reformálni mind a kettőt. A hova eljut felolvasása, nem fog hatás nélkül maradni. Olvasóinknak igyekezni fogunk egy részletét bemutatni.

Szerkesztői üzenetek. G. Zs. F.-a. A lakásváltozás miatt minden kiadói hivatálnak sok baja van, de mégis könnyű ott, a hol erre a „kis“ munkára rendes embert alkalmazhatnak. Nálunk minden ilyen buzgóságból telik ki. A szerkesztő a czimszalagok rendben tartására egy papnövédekét szokott fölkérni. Az ő feladata a postán visszajött szalagokat kiigazítani, az újakat bejegyezni, de ez a kis munka öt (öt) helyen kell hogy keresztülmenjen és 20–25 correctiot von maga után, tehát majdnem 30-szor kell hogy foglalkozzunk egy helyváltoztatással. Ezt el sem hiszi, a ki nem látja. A mi körülményeink a napilapokénál sokkal nehezebbek, mivel hozzánk a lakásváltozást nagyon kevesen jelentik be. Megesik, hogy egy számból 10–20 s még több példány visszajő ily megjegyzésekkel: „vissza“, „elutazott“, „ismeretlen“, „czim elégtelen“, „meghalt“ stb., stb. Miután az illető semmi értesítést nem küldött, de más uton tudjuk, hogy nem halt meg, el nem távozott, várunk a jövő hóig s ismét elküldjük. Akkor nem jó vissza, de ismét nem tudjuk miért. Ha visszajő, töröljük stb. stb. De még az is, aki postára készíti a lapot, egy hitrokon nő, a sok szalaggal könnyen hibázhat, ámbár rendkívül lelkiismeretes. No meg aztán a postán is eshetik baj. Ha mindezt figyelembe vennék a hívek, nem vesztenék el türelmüket oly hamar. Erre a türelemre apellálunk. — **Katonatiszt olvasónknak** Helyt. A lap terjedése iránti szives érdeklődését köszönjük A D. F. E. jelszava: mindenki szerezzen maga mellé még egy tagot, úgy látszik általános figyelem tárgya olvasóink között. Az eredmény meg van. Az előfizetők és tagdíjak az egylet pénztárába folynak be s nyilvános elszámolás mellett vannak kezelve. A tagok és előfizetők száma most 1700-on felül van, de reméljük a XX-ik évben XX százon vagyis a kétezeren felül fog emelkedni. Ebben szives támogatását kérjük Önnek is. — **V. A.** „Az első kő“ az újévi számban jó. —

A háromszéki D. F. E. az utolsó pillanatban értesít nov. 15-diki sikeres ünnepélyéről Vaska Béla elnökölt, Göncz Mihály lelkész istentiszteletet tartott Bölöni Vilmos lelkész felolvasott: Mi a teendője a D. F. E.-nek a nőkérdés érdekében. Vaska Béla lelkész Berde Mózsza életét ismertette, Sükösd Vilma szavalt. Mind szép sikerrel.

TARTALOM: Az utolsó. — Channing. — Dávid Ferencz ünnepély Budapesten. P. K. F. — A Dávid Ferencz Egylet köréből. Pásztor. — Az alföldi unitárius templom felavatása. Gálffy Kálmán. — Alföldről. Krónikás — Oxfordi levél. György János. — Siremlék Boros Sándornak Dr. Gál Kelemen. — Egy pár szó az őszi urvacsora idejéről. Utó Béla. — Irodalom. — Teremtsünk perselylapot a XX. év emlékére. — Egyházi és iskolai mozgalmak. — Egyleti élet és munkásság.

Nyomatott Gámán J. örök. Kolozsvárt (Kossuth L. utca 10. sz.)

NŐK VILÁGA

AZ UNITÁRIUS KÖZLÖNY MELLÉKLAJA.

—

SZERKESZTI:

DR. BOROS GYÖRGY.

FŐMUNKATÁRSOK: FANGHNÉ GYUJTÓ IZABELLA, PERCZELNÉ,
KOZMA FLÓRA, RAFFAJ IRMA.

— — —

II. évfolyam.

KOLOZSVART.

NYOMATOTT GÁMÁN JÁNOS ÖRÖKÖSÉNEL.

1903.

TARTALOM.

I. Költemények.

	Oldal
A magyar nőkhöz. Rédiger Géza	I
Epigramma. Pap Domokos	30
Nyárfá. Pap Domokos	34

II. Vallás-erkölcsi közlemények.

Boldog újévet! Perczelné Kozma Flóra	2
Az unitárius papné. Dr. Boros György	12
Nagyanya. Sz. E.	12
Beteg gyemekek. Dr. Boros György	23
Egy kis leány emléke	34
Könyöröletes gyermekek társasága. Daviesné Lawrence Ellen	47
Az iskolaév végén. Fanghné Gyujtó Izabella	47
A leányokról. (Csevegés). Anikó néni	65
A ki imádkozni tanított. Székkly Jenő	91
A kincsesláda. Ibolyka	96

III. Életrajzok s rokontárgyak.

Unitárius nők a multban. Dr. Boros György	1	38
Unitárius nők a multban. Vári Albert	61	
Fanghné Gyujtó Izabella (Arczképpel), Joó Borbára	70	
Perczelné Kozma Flóra. (Arczképpel), Józan Miklós	71	
Raffaj Irma. (Arczképpel). Dr. Boros György	73	
Fadrusz János életrajza. F. E. , ...	93	

IV. Vegyes tartalmuak.

A népviselet alkonya. Fanghné Gyujtó Izabella	5, 24
A székelv házi ipar köréből. Raffaj Irma	11
Elismerés a »Nők Világa« szerkesztőinek	14
Könyveinkről. Perczelné Kozma Flóra	17, 40, 55, 75, 85
A magyar zene. Davies I—F. E.	31
A D. F. E. vándorkönyvtára. Szerkesztő	35
Házi ipar. Raffaj Irma	49

	Oldal
A magyarországi és erdélyi unitáriusok, F. E.	63
Egy szó az Erzsébet szobrokról, Perczelné Kozma Flóra	82
Visszaemlékezés a vargyasi zsinatra, Raffaj Irma	94
Őszi gondolatok, Dr. Sz. . . . E.	98

Különfélék. Apróságok: A »Nők Világa« körei, »Nők Világa«	
ügye, »Nők Világa« alapja	15
Létesítsünk kölcsön könyvtárt	15
Járay Adél ajándéka, Karácsonyi és ujévi ajándékok, Szer	
kesztői üzenetek	16
Kovács Irén, Jó unitárius akar lenni, Kegyes adomány . .	36
Köszönet Mit tehetnek a nők?	51
Női missió, Jerusálem leányai ne sirassatok engemet . .	52
A jó kis testvér, Ne félj kicsiny sereg	66
Nyilvános köszönet	67
Nőolvasóinkhoz, Nők Világa jelen száma	84
Egy székelly asszony	100

NŐK VILÁGA.

AZ UNITÁRIUS KÖZLÖNY MELLÉKLAJPA.

FŐMUNKATÁRSÁK: FANGHNÉ GYUJTÓ IZABELLA, PERCZELNÉ
KOZMA FLÓRA, RAFFAJ IRMA.

A magyar nőkhöz.

Ránk nehezült ismét
Az Úr Isten átka:
Nem leli a magyar
Honját a hazába. . . .
Élni alig tudunk,
Szegényedünk, züllünk:
Jobb sorsot keresni,
Éhen el nem veszni,
Idegenbe bujdos
Egy nagy rész közülünk. . . .
Magyar amazonok,
Asszonyok, leányok:
Rátok a *honmentés*
Szent munkái várnak.

Csüggedez a honfi,
Hite összetörve,
Bizalmatlan tekint
A kétes jövőbe.
Lángoló szívetek
Tisztán őrzött *hite*:
Hirdesse, mutassa,
Hogy fenn a magasba,
Ránk tekintve él, a
Magyarok Istene! . . .
Magyar amazonok,
Asszonyok, leányok:
Rátok a *honmentés*
Szent munkái várnak. . . .

Töröknél, tatárnál
Vészesebb az ellen:
Fényüzés — nyomorral
Ránk tört, hogy leverjen. . . .
Veszélybe a haza,
Fegyvert minden kézbe!
Uti czifrát, rongyot,
Nagyzást és hobortot
Üzzetek azonnal
Pokol mélységébe.
Magyar amazonok,
Asszonyok leányok:
Rátok a *honmentés*
Szent munkái várnak.

Mutassatok példát,
Mint Egernél egykor,
Melyről csodadolgot
Regél a letűnt kor.
Ragadjatok fegyvert
Új harczra, csatára:
Kitartó munkával,
Takarékossággal
Derítsetek új fényt
A magyar hazára. . . .
Magyar amazonok,
Asszonyok, leányok:
Rátok a *honmentés*
Szent munkái várnak.

Rédiger Géza.

Boldog Újévet!

Hiába ostorozzák és gunyolják a budapesti cikkiró urak e három szót, hogy ezek már egy »elavult,« »alkalmatlan« és »sok kiadással járó« felesleges kívánságot fejeznek ki, mert bár ez mind igaz, de jól esik azért e régi divatu kívánság mindnyájunk szívének! *Egyszer* egy évben legalább, mintha minden lélekben visszhangra találna a karácsonyi szót: »... és az emberekhez *jóakarát*«; ezen az egy napon, boldog újévet kívánunk még az ellenségünknek is.

Az a sok szegény ember pedig, a kinek az éve úgy sem lesz a miénkhez hasonló »boldog« soha, hadd kívánjon ebben a nagy hidegben legalább ezen az egy napon tiszta szívből boldogságot mindnyájunknak — megér az egy két koronát minekünk. És ha »véletlenségből« a *szomszéd* utcaseprője is bekopogtat ajtónkon, benyújtja szegényes köszöntő kártyáját, tegyünk úgy, mintha ez egyszer nem vennők észre »tévedését,« egy *boldogabb* újévet kívánjunk szegénynek.

De hiszen nem ezt akartam én mondani, csak mint afféle asszony, ismét kerülő utakon jutok tulajdonképeni tárgyamhoz: hogy a mi kis lapunk is *boldog és szerencsés újévet* kíván minden hívének és azt szeretné magával vinni minden ismerős és ismeretlen család számára. Miután azonban ősi szokás, hogy boldog újévet ritkán szokás egészen önzetlenül, minden viszonzástól nélkül kívánni, a mi kis lapunk is kéri a további szeretetet és jóakaró érdeklődést, úgy saját ügye, mint a többi unitárius ügy iránt. Különösen irodalmunkra akarom felhívni ezuttal olvasóink figyelmét.

Az unitárizmusnak olyan irodalma van, a milyennel — nyíltan merem állítani — egy egyház sem dicsekedhetik. Mert azt hiszem, hogy az irodalomban nem a kötetek *száma*, hanem azoknak belső *tartalma* a mérvadó. Pártoljuk hát magyar és külföldi irodalmunka kissé jobban ez új évben, hiszen abból merithetjük a legtöbb *lelkesevést* és *tetterőt* a jövőre. Mert ha mi magunknak és hozzánk tartozóinknak meg is érkezik a boldogabb újév, vajjon tudunk-e neki kellően örülni, tudunk-e zavartalan boldogságot élvezni, ha az az *eszmé*, melynek szolgálatában állunk, az az ügy, melynek előmozdítása szívünkön fekszik, nem lendült a lefolyt év alatt akkorát, mint a hogy azt mi szeretttük volna, és így az új évre nézve sem igen lehet jobb a kilátás.

Szabadjon, csak futólag, néhány kiváló művet elősorolni, melyek tényleg erősíték bennünk a munkakedvet. A szűk tér miatt csak a *jövő számban* ismertetem bővebben.

Hazai műveink közül legelőször emlitem főtisztelendő *Ferencz József* püspök úr egyháztörténelmét: az *Unitárius Kis Tükört* és egyéb *egyházi munkáit*, melyeket igazán minden unitárius asszonynak ismernie kellene, hogy ezek által fokozódjék vallásuk iránti meggyőződésük és érdeklődésük; továbbá nagy haszonnal olvashatjuk *Jakab Elek Dávid Ferencz emléké*t és *Kanyaró Ferencz Unitáriusok Magyarországon* című művét.

Rendkívül érdekesek — bár nőknek kissé nehezebb olvasmány — a mi nagynevű tudósunk néhai *Brassai Sámuel felolvasásai*, melyeket a Dávid Ferencz Egyletben tartott. Továbbá dr. *Boros György felolvasásai* és *egyéb irodalmi működése, fordításai*, melyek között nekünk nőknek különösen kedves »*Az édes Otthon*«, mely poetikus módon magyarázza, hogy mikor és mimódon remélhetjük elérhetni, hogy: »Házunk Istentől léssen és nem kézzel csinált.«

Nem rég jelent meg *Tizenkét cikk az unitarizmusról* kiváló erőktől, dr. *Boros György* szerkesztésével, mely valóságos tájékozással szolgál az unitarizmus megismerésére. Érdekesek a *Dávid Ferencz Egylet kiadványai*, melyekben ismét *Ferencz József*, *Brassai Sámuel*, *Boros György*, dr. *Hegedüs István* stb. neveivel találkozunk. Megjelent nem régen a *kolozsvári unitárius kollégium* irásában és képekben dr. *Boros György* szerkesztésével és tartalmazza az unitarizmus főbb alakjainak életleírását, dióhéjban adja az unitarizmus történetét is.

Melyik unitáriust ne érdekelné azután *Ferencz József* unitárius püspök 40 éves jubileumának emlékkönyve.

A *kolozsvári unitárius kollégium* megnyitó ünnepélyén tartott beszédek.

Az *unitarizmus külföldön*, *Unitárius élet Észak-Amerikában* melyeket dr. *Boros György* irt; czimeikről is láthatni, milyen érdekes témákkal foglalkoznak e művek.

Peilosophiai színvonalon álló magas szárnyalású olvasmányok *Derzsi Károly egyházi munkái*, melyek az Unitárius Kis Könyvtárban jelentek meg. hatalmas erővel vive előre a modern unitarizmus ügyét.

Nagyon szép a *Kovács János* munkái között a nagynevű püspökünk és költőnk *Kriza* emlékére irt *Album*; fordításai közül pedig igen érdekes kis munka az »*Eszmény*« *Hopps P.* után angolból. Gyönyörű vallásos költemények vannak *Tarcsafalvi Alberttől*, *Józan Miklostól*, *Gátfalvi Nagy Lajostól*, *Rédiger Gézátlól*, *Murányi Farkastól* és még számos költőtől.

A legújabb időben fővárosunkban is elhangzott három kiváló — *tisztán az unitarizmus ügyét szolgáló* — szónoklat a Budapesti

Dávid Ferencz Egyletben, melyek ennek Évkönyvében jelentek meg. Az első *Ürmössy Miklós* egyleti elnök székfoglaló beszéde (a vallás ereje), a második dr. *Boros György* theologiai dékán előadása az *unitárizmus missziójáról Magyarországon*, a harmadik *Kozma Gyula* egyleti alelnök emlékbeszéde *Dávid Ferenczről*. Hatalmas volt mind a három.

Magyar lapjaink is, úgy az *Unitárius Közlöny*, mint a *Keresztény Magvető* mindig gondoskodnak arról, hogy kiváló erők munkái által erősödhessünk vallásunkban, csak olvassuk el szorgalmasan azokat.

Külföldi unitárius munkáink közül első sorban kell emlitenem a nagy *Channing* dolgozatait, melyeket kiváló unitárius írők fordítottak. Gyönyörűek *Derzsi Károly* fordításában *Gaskell*, *Herford Brooke*, *Hopps* P. János, *Write*, ifj. *Coquerel* stb. művei, melyek szintén az Unitárius Kis Könyvtárban jelentek meg, melynek most *Józan Miklós* a szerkesztője. Az ő fordításában jelent meg nem régen J. E. Carpenter nyomán: »A halhatatlanság hitelveink között,« szaporitván egygyel becses könyveinket. Továbbá nagyon érdekes munka *Péterfi Dénes* fordításában *Armstrong A. Richard*: »Isten és lélek« című műve.

Esemény számba megy a nem rég megjelent: »*Szabadelvű vallásos gondolkodás a XX. század kezdetén*« című munka az *unitárius lelkészek és tanárok* által fordítva és *Ferencz József* püspök szabadelvű, magas röptű előszavával ellátva. Tartalmazza az unitárius és más *szabadelvű* vallásos gondolkozók és munkálkodók nemzetközi tanácsának mult évi londoni gyűlésén tartott felolvasásokat.

Hadd emlékszem meg legvégül *imakönyveinkről*. Én csak kettőt ismerek: az egyik a *Boros György*é »*Szívemet Hozzád emelem*,« másik *Martineau-Derzsi* »*Imakönyv*«-e. Az — nők számára írva — egészen csupa szív és lélek, a másik telve mélységes gondolatokkal; én igazán egyiket seni tudnám nélkülözni.

Ime csak *nehány* terméke az unitárius irodalomnak. Addig is, míg tér nyílik lapunkban terjedelmesbben ismertetni e műveket, csak annyit szabadjon megjegyeznem, hogy ezen munkák, a *különböző* szerzők, *különböző* egyéniségek, *különböző* vszámok, nemzetiségek és elnevezések daczára, *egyetlen* nagy munkát képeznek. Mert ha az ember az *egyiket* a kezébe veszi, mintha a *többinek* folytatását olvasná. Mintha csakugyan *egyetlen egy* ember írta volna mindnyáját, egyikbe a szívét, a másikba esztét, tudományát, képességét vagy bölcsességét öntve bele, hogy *együttvévő* egy tökéletesen harmonikus *egész*et képezzenek

Ilyennek ismerem én és azért ajánlom mindig az unitárius irodalmat. Valamint ilyennek látom képzeletemben a mi »újév« i

működésünket is. Hogy valamint ha könyveinket elő vesszük, akkor sem azt nézzük, hogy *ki, hol, mily alkalomkor* és vajjon *miért* irta, hanem hogy *igazat* irt-e, *összhangban* van-e a lelkünkkel és az unitarizmusmal, vajjon az *ügynek* kívánt-e vele használni, ugyan-ugy működésünkben is csak arra törekedjünk ez újévben, hogy *egyvetértve, együtt* működve, minden kicsinyességtől eltekintve, mindig csak az *elérendő közös és szent cél* érdeke lebegjen szemünk előtt.

Mert erős hitem és meggyőződése, hogy valamint családi otthonunk körében is csak akkor számíthatunk igazi »boldog újév«-re, ha *együtt működve* törekszünk a szükséges összhangot megteremteni és fenntartani, éppen úgy a mi *közös otthonunk*, az unitarizmus számára is csak ezzel a törekvésünkkel teremthetünk évről-évre boldogabb újévet.

Perczelné Kozma Flóra.

A népviselet alkonya.

A ki érdeklődő szemmél néz körül a nép között, sajnálva tapasztalhatja, hogy hagyományos ősi viselete hovatovább mindinkább megy ki a divatból. A divatból — mondom — mert sajnos, a divat jármába került a nép is és divatos rongyok pótolják — különösen a nőknél — az örök szép, festői ruházatát. A nép leányai, a kik még nem is olyan régen oly féltékenyen őrizték a régi hagyományokat, hogy meg nem tűrték a legcsekélyebb eltérést öltözetükben s nemcsak vidékek, de még faluk szerint is megvolt a ruharészeknek a maguk sajáttsága színben, szabásban, díszítésben, most uraságoktól levetett divat szerint öltözködnek. A helyett, hogy mint azelőtt, otthon fonják, szőjjék, varrják a ruháikat, a mi, ha többbe került is, de százszor tartósabb volt, most kész bluzokat, olcsó kelméket vásárolnak a boltban és a divatosat majmoló, nehéz munkára nem való, izléstelen, olykor nevetséges holmikat készíttetnek belőlük, melyek nemhogy emelnék természetadta tetszetős alakjukat, hanem mondhatni végkép tönkreteszik egész megjelenésüket.

Vegyük legelőbb is városunknak, Kolozsvárnak, a külvárosi népét, a „Hostátiakat“. A férfiak, ezek mint rendesen, itt is conservatívabbak; ezek ma is magyaros kék posztóruhában járnak, cifra szürben, kerek pörgekalapban, míg az asszonyaik jóformán kivetköztek hagyományos viseletükből.

Hallgatóim között vannak még bizonynal, a kik emlékeznek a hostáti nők rendkívül érdekes, sajáttságos viseletére. Az ezer ránczu, élénk virágu szoknya csak úgy hullámozott, ringott

menésközben, melyet még kényesebbé tett a kicsi, magas, hegyessarku csizma. Sajátságos volt a rövid dereku lájbi, mely még hólyagosránczu fodrával sem ért egész a szoknya kötéséig, úgy hogy a hófehér ing mint egy dudor látszott ki a kettő között. Hasonló szabásu volt a felsőruha, a spenczli is, rengeteg bő bugyos ujjával. Ez a két öltözet rész mindig drága, nehéz szövetből készült, gyapju vagy selyembrokátból, selyem, bársony szegélylyel, sok zsinorral, fényes gombokkal. A nyakra tarkavirágú, rojtos kendő járt, a gazdagabbaknál drága selyemből, közbe klárisgyöngy, elől oly sok sorral, hogy szinte derékig ért s a melyben olykor mogyorónál nagyobb szemek pompáztak. Három-négy szélből álló világos batisztkötény s a fejen keményített batisztkendő, melyet úgy megkötni és viselni csak ők tudtak, egészítette ki az öltözetet, a lányoknál szinte sarkig érő hajpántlikával. S bizony volt mit nézni rajta, mikor egy-egy ilyen öltözetű, szép hostáti leány, vagy menyecske nagy peczkesen végig lépdelt az utcán, fejen aranykint csillogó rézabroncsos, lapos cseberben tizenöt, husz magas tejesfazakat hordva, oly könnyűséggel, mint mi holmi tollas, virágos kalapot. Igaz, a magassarku csizma olykor galibát is okozott, kivált télen, síkságban kicsuszott alóluk a fényes patkó és odavágódott leány, asszony, cseber, fazék, s hosszú, szerencsére nem vér-, de tejtolyam jelölte a baleset helyét. No de se baj! valami nagyobb szerencsétlenség nem igen történt, kar- és lábtöréstől megvédte a kompakt öltözet, fazakat olcsón lehetett venni a magyar-utczai fazakasaktól s tejet majd ad mást a Virág, meg a Riska és a Bimbó.

A hostáti asszony nem fonta, szötte, varrta otthon a ruházatját, főfoglalkozása a tejgazdaság, zöldségtermelés lévén, nem ért rá ezzel pepecselni. Azért volt az örménynek a boltja, a melyben kizárólagosan a számukra való portékát árulta, hogy ott vásároljanak. A lájbi, meg spenczli készítése olyan mesterseges volt, hogy asszonyféle nem is nyult hozzá, külön szabók voltak, a kik csak az ő számukra dolgoztak.

Most ennek se hire, se hamva. A meglapult szoknya, állig begombolt testhezálló ujjas szintelen, olcsó kartonból készül, az egész valami középut a népies és polgári viselet kösött, se nem divatos, se nem szép. A mi megmaradt, csak a fejkendő, lányoknál a hajfonatban a hosszú, színes pántlika, na meg a hegyes sarku csizma. De mivel ez az öltözet nem biztosítja a tagok épségét baleseteknél, a fejen hordott fényes abroncsu cseber a hosszú fazakokkal is letűnt s e helyett kézben, nagy bádogkandérokban hordják a tejet.

S mintha a szingazdag, eredeti viselettel a szépség is ki-

veszett volna belőlük. Jóforma, egészséges arczu leányokat, menyecskéket ma is láthatunk, de a régi, finom szépségeket hiába keressük közöttük.

Hasonlóan áll a dolog a Székelyföldön is. Régen egy-egy kaláká alkalmávalgyönyörűség volt elnézni a sok csinos, takaros asszonyt, leányt, a kik ha nem is voltak olyan szépek, mint a régi hostátiak s nem is öltöztek olyan drágán, de élénkszinű, tarka ruháikban, hajlékony alakjukkal, egészségtől kicsattanó, kissé erős de szabályos vonalu arczukkal kedves látványt nyújtottak a szemnek. S minden, a mi rajtuk volt, az ő szorgalmukról, munkásságukról tett tanubizonyyságot. A fehérnemű vásznától a csíkos, tarkaszóttos fersingig, koczkás, csillagos surczig maga fonta, szötte ezt mindenik, maga természetke kenderből, otthon sodrott, festett gyapotból. A téli ruhákat nemcsak a maguk, hanem embereik számára is, házi gyapjuból készítették. A boltos legfőlebb egy kis bársonyt, zsinort, néhány czifra gombot adott hozzá, megvarrása sem került sokba, a lájbin kívül mindenik maga meg is varrta a ruházatját és erre is volt minden faluban egy-két ügyes „tanult” asszony, a ki olcsó pénzért, vagy egy kis konyháravalóért megcsinálta. Igaz, a tarka kendő a nyakra a boltból került és megvolt a színe és mintája nemcsak vidék-, de faluszámra is, úgy hogy egyik a másikét világért meg nem vette volna, no meg a lányok hajába a szalag, a melyről azt mondja a nóta:

Hej két singös, vörös széjjös szép pántlika!

Te vagy az én szüvem legédösebb titka.*

Ihol jön karácsony, fonlak a hajamba,

S a hol járok, kelők, piroslik az utcza.

És milyen szép volt, mikor vasárnap a templom előtt a cziinteremben összegyülekeztek, a lányok hajdanfönt, szép simára fésült hajuk bársonypántlikával lekötve, az asszonyok bodros csipkés fejkötőjükre kötött keszkenővel, valamennyinek a kezében imádságos, vagy zsoltáros könyv, meg a fehér zsebkendőben szorongatott rozmarintból, szegfűből, telyes violából, jószagu muskátéból, barzsalikomból s más illatos virágból kötött bokréta. Olyan friss, olyan tisztaságtól ragyogó volt rajtuk minden, maguk oly takarosak, csinosak, hogy öröm volt végignézni soraikon, a mint szépen, párosával bevoultak a templomba.

Mert hisz a jó holmi nem kopik, a mosásban nem hagyja a színét és így soká újnak marad. Egy-egy értékebb darab, selyemkendő, elölkötő, virágos szalag, posztószoknya anyáról

*) Bizonyosan a titkos kedvesétől kapta a lány.

leányra, unokára maradt, mint az arany fülbevaló és gránát-meg klárisgyöngyből összefűzött tarka nyakdisz is. Ezek mind olyan tárgyak, a mik gyakran szerepeltek a népköltészetben is. Mert ritka nép, melynek ajkán úgy teremjen a vers, mint a székeleynek, bárha eredeti dallamuk kevés és sajátcsinálta szövegükhöz gyakran ismert magyar dalok zenéjét veszik kölcsön.

Emlékszem, régen, boldogult nagynéném udvarába el-eljárt egy szegény bolond ember, a Kótya Pali, a mint nevezték. Jámor bolond volt szegény, senkit se bántott; furulyaszó mellett tánczlelésben járta be a vidéket. Valami szerelmi csalódás érhette völegénykorában, mert ősz fürtökkel is mindig arról beszélt, verselt, mialatt virágot szedtek neki kalapja mellé bokrétának és megtöltötték az általvetőjét elemozsiával, mert hosszabban nem maradt, ment, sietett esküvőre.

Még most is fülembe cseng nótájának eredeti bús dallama, melylyel beköszöntött, és verses mondókája, melyet kevés változtatással mindig elmondott.

Ha azt kérdeztük tőle, miért, hova siet, sértődötten felelte:

Hát nem tudják, milyen sok nagy gondom van? Házasodom, feleségül elveszem Madarasi Juliskát, a gazdag Madarasi Mihály gyönyörűséges virágszálát. Házat építettem, lakjék kő között, föld alatt (cserépfedelű kőházban), mint az apjánál ahajt. El is készítettem magas elsőházzal, hadd férjen el benne puha vetett ágya s a nagy tulipános láda, a mi olyan nehéz, hogy négy erős legény alig bírja, úgy teli van az a sok szép szőteménynyel, tarka vigánóval, patyolatgyöles inggel. Hát a selyemkendők, tarka előkötők, fényes gombu lájbik, bársonyszélű kuktik (ujjas). A hólyagos ránczu csipkefőkötő is, a mit én teszek fel neked, drága kincsem Julis. De ennél mind drágább az én gyöngyvirágom, ékes menyasszonyom, piros rózsaszálom. Szeme pillantása gyémánt ragyogása, teste hajlongása tündér bájolása, ajka mosolygása hajnal hasadása, barna haja éjszakának borulása.

De most veszem észre, hogy novellairói fantáziám kissé tovaragadott felvett tárgyamtól. Hiába, a szeg mindig kiüti magát a zsákból s az ember akarva, nem akarva csak visszavisszatér rendes mesterségéhez. Tehát a népviselet!

Mennyire megváltozott ez ma! Látogatóba voltam nemrégiben egy kedves barátnőmnél. Komlószüret volt, a mire összegyűlt a nagy helység asszonynépének a színe, java. Az a könnyű munka, a komlónak az indákról való leszedése, inkább mulatság, mint dolog, seregestül szoktak jönni rája asszonyok, leányok.

Emlékszem egy régi ilyen komlószüretre. Igazi festői lát-

vány volt, mikor a pázsitos zöld udvaron a garmadába felhalmozott komlófüzerek közt azok a tarkaruhás fehér ingujjas lányok foglalatostkodtak. Vörös pántlikájukat meglibbentette a szellő, hogy odarepült a halványzöld komlóval telt kosarakra, melyeket ruganyos léptekkel siettek elszámolás alá vinni. Közben vig nótázás, nevetgélés, tréceselés folyt és adta a multság színezetét a munkának.

Köztük voltunk egész nap, a háziak s a vendégek. beszélgettünk, tréfáloztunk velök és gyönyörködtünk értelmes feleleteikben, elmés mondásaikban.

Ugy örvendtem, mikor utóbbi ottlétemkor hallottam, hogy ismét komlószüret lesz. Korán reggel siettem ki az udvarra, hogy semmit el ne mulasszak a mulatságból. De nagyot csalódtam várakozásomban. A kaczkias, csinos leány sereg helyett egy „uraságoktól levetett“ rongyokba, vagy legalább ezt utánzó, szintelen, styltelen, czirklis szoknyákba, blúzokba öltözött csapat láttam. A hosszú aljak meztelen lábakat igyekeztek jól rosszul takarni, a sokat mosott karton a mi kis színe volt, azt is elvesztette, az olcsó szövetből való blúz kopott, rossz szabásu s a hajban nem lógott repülő, viritós szalag, felvult az rakva kóczyosan kontyba, koszoruba, sőt még a süttött frou-frou is kísértett némelyiknél.

Felnőtt leány külföldben kevés volt a seregben, annak a zöme nagyobbára olyan tíz-tizennégy éves csitrikból állott, meg vén asszonyokból, a kik bár ócska és viseltes minőségben, de mégis nemzetiesen voltak öltözve.

— Ugyan mondja, Rebi — szóltam egy asszonyhoz, a kit már azelőttől ismertem — hát mind így öltöznek most a székelj leányok?

— Így a mind, instálom — felelte szomoruan az asszony. De még igyebb is. Vasárnap, ha a templomba mennek, kestyüt húznak, czérna kestyüt és parizolt tartanak.

— De hát mi az oka, hogy így elhagyták a szép ősi viseletüket? — kérdeztem tovább.

— Hát úgy van az, instálom — viszonzta Rebi — hogy a lányok nagyobb része elmegy szolgálni városra, a legtöbbje abba az átkozott Oláhországba, a honnan azt hiszik, zsákkal hozzák haza az aranyat, ehelyett a nagy részük ott hagyja még a becsületjét is, és legfeljebb egy néhány módos rongyot hoz magával. Ezt aztán megkívánják tőlük az itthonvalók. Minek fanni, szőni, mikor olyan olcsó a karton, meg a sok ribancz linczerczájg holmi a boltban? Aztán jobb, ha már

kicsi korában ilyenhez szokik, később, ha szolgálni megyen, ugyis csak effélet kell viselni.

— Bizony ez elég szomorú dolog. Pedig tán ha tudnák mennyivel jobban állott nekik a régi viselet — mondtam én — így bizony egy cseppet sem szépek.

— Rusnyák, instálom — felelte Rebi. — Az uri gúnyához úri testtartás jár s a mint a gunyájok alább való, mint a küssasszonyoké, úgy ők se állják ki azokkal a sarat. De mondja nekik ezt valaki, tudom istenem, lenyelvelik. Van a felsővégen egy nagy gazda, annak a két szép leánya nincs kiöltözve, nem hagyja az apjuk; aszondja, az ő leányainak nincs szüksége, hogy Oláhországba menjenek szolgálni és ehejt itthon jó a székelly viselet is. De látná instálom, hogy csúfolja, kaczagja ez a sok hopprongyos fejjérnép, mikor vasárnapi templomozáskor szép viritós ruhájukban végig mennek az utcán. Pedig szép, drága minden rajtuk, a készkenőjük, surczuk csupa nehéz selyem, a pántlikájék a sarkukat veri s a gyöngyük árával tisztára meglehetne venni négy czimeres ökröt. De attól úgy megúnták már a sok csúfolkodást, hogy egyedül ki sem mernek menni a háztól s ha az apjuk ma behúnyná a szemét, fogadom, hogy egy hét múlva ők is kiöltöznének.

— Hát a legények mit szólnak hozzá? — kérdeztem.

— Hát csufolják instálom, nótát faragnak rájuk, tisztelettel legyen mondva, ilyet né, dudolta Rebi:

Bánom hogy megházasodtam
Kisasszonyba megbotlottam,
Nincs több csak két tehenöm
Ennyiből áll mindenöm.
Kell a czifra parizó,
Drága keztyű, viganó,
Strimfli, papucs bujbelé
A menykö üssön belé.

Engedelmet instálók, a nóta mondja, nem én — fejezte be.

(Vége köv.)

Igaz-e, hogy testünk csodálatosan van teremtvé? Annál csodálatosabb az emberi lélek, a szív és az öntudat. Hogy ezeket neveljük, mindenütt keletkeznek otthonok. Ezekben az erő csatlakozik a gyöngeséghez, a tapasztalat a tudatlansághoz, a pártfogás a szükséghez. Ezek olyan életiskolák, a melyekben az erény ereje évről-évre fokozatosan ébresztetik és neveltetik mint a gyermek, rendre áthalad az ifju, a szülő, az öreg életkorán. A gyermeknek másokhoz való viszonyából származik az engedelmisség, a tisztelet, a bízalom. a fölfelé növésnek ezek a gyökérszálai.

(Gannet-Boros Édes otthonból.)

A székely háziipar köréből.

Most, mikor a falusi gazdasszonyoknak következik a szövés ideje, mikor gyakran kellemetlenséget és hátramaradást okoz, ha elszámítva magát, többet vet fel, mint a mennyi a meglevő fonalból futja, alkalmoszerűnek találom közölni azt a vetési módot és számítást, mely szerint saját házunknál indítjuk a szövőt és a melyben nem csalódtunk még soha. Egy alkalommal ugyan már megírtam az „Unitárius Közlöny”-ben, miként számítják a gyapottfonal felvetését, de azért júnak látom ezt is ismételni.

A gyapottfonallal. A hány pászmás a borda, annyi matring fonalat veszünk, olyant, a milyen egy lábban öt van, s arra 18 singet vetünk. Így pl.: ha tizesbe vetünk, 10 matring fonalat veszünk, erre mérünk 18 singet; ha huszanhetesbe, 27 matringot; ha harminczasba, 30 matringot, de mindig csak 18 (tíeennyolcz) singet eresztünk fel és annyiszor 18 singet, a hányszor 10, 27, 30 matring fonalunk van.

A kenderfonallal. Itt megjegyzem, hogy kétféle matolla van használatban tudomásom szerint. Az egyik az ugynevezett *gerbenczés* hosszú, a melynél 100 szálat számitanak egy pászmára. Ez — czélszerűtlen lévén — annyira kiment a használatból, hogy feleslegesnek tartom a vetési számítás ismertetését, de szives tudakozódásra készséggel közlöm. A másik a *villás* vagy *keresztes*, mely rendszeren $2\frac{1}{4}$ sing hosszú s 60 szalat számitanak egy pászmára. Ilyenre matollált fonalból a hányas a borda, annyi pászmát veszünk, arra feleresztünk 8 singet. Pl.: ha hetesbe akarunk vetni, veszünk 7 pászmát, mérünk 8 singet; ha tizenkettősbe, 12 pászmát; ha tizenkilenczesbe, 19 matringot, de mindig csak 8 (nyolcz) singet eresztünk fel és annyiszor 8 singet, a hányszor 7, 12, 19 pászma kender, szosz vagy csöpü fonalunk van, aszerint, milyenből akarunk szöni

A fennebbieken csak a vető értetődik. Öltő fonal hogy mennyi kell, azt is ki lehet ugyan számitani, de annak az ismertetése hosszadalmas lenne s nem is általánosítható, miután köztudomásu dolog, hogy ez mennyire az osztóvátától, a borda gyérségétől, vagy sűrűségétől, a ráütéstől függ. Akármint számitjuk is, annyi öltő megy bele, a mennyit a vető felvesz, ebben nem akadhatunk ugy meg, mint a felvetésnél.

Raffaj Irma.

Az unitárius papné.

Lapunk egyik vezérszellemo, Perczelné önsága, nevezetes nyilatkozatot tett az unitárius papnéról: *Unitárius papné, még pedig falusi papné igazán szeretnék lenni. Mennyi tér nyílik itt a mi áldást kilehelő vallásunknak gyakorlatba vitelére. Mennyire ki lehet e helyzetben az unitarizmusnak kiapadhatlan kincseit aknázni, hogy azok a becsületesen tiszta eszmék, melyeket a férj vásárnaponként kathedrájáról hirdet, a nép életére és gondolkodásmódjára javító és reformáló hatással lehessenek.*

Alig képzelhetem, hogy a felolvasást, melyben ezek a szavak elhangzottak, ne olvasta volna *mindenik papné*. Tegyük föl, hogy ez volt az első tárgy, a mely iránt közöttük egyszerre ébredt föl az érdeklődés. Tegyük föl, hogy mindenik gondolt valamit, s készített még egy kis tervet is.

Nagyon kíváncsi lenne, hogy ezeket a gondolatokat gyűjthetnők össze és közölhetnők valahol nyilvánosan. Sokat érne, ha ily módon meglehetne mérlegelni, mit gondolnak, és mennyit akarnak papnéink hiveik érdekében tenni.

B Gy

A nagyanya.

Karácsony este van. Kegyetlen hideg. Az északi szél kiméltetlenül sodorja le a havat a háztetőkről a csomagokkal megterhelt járókelők fejére, pedig most majd mindenki az utcán van, hogy tehetsége szerint bevásároljon, és kedveseinek meglepetést és örömet szerezzen. De mégsem mindenki.

A külváros egyik régi házának harmadik emeletén egy öreg asszony ül és varr, rongyos ruhát javítgat. A szoba egyszerű, szinte szegényes, de egy szép piano és értékes olajfesmények jobb időkről tanuskodnak.

Az öreg asszony meg-meg áll munkájában, talán elfáradt, vagy gondolkodik, gondolatai igen fájdalmasak lehetnek, mert a könnyek gyakran elborítják szemeit, és ha nem látnók is fekete ruháját, arczvonásai elárulnák a gyászt, mely szívében van. De kopognak az ajtón, az öreg asszony osszerezzen és idegesen nyit ajtót. Csak a levélhordó. »Asszonyom, egy hivatalos levél« mondja

a postás. Az öreg asszony elhalványodik, reszketve veszi át a levelet, de nem meri felbontani, míg nyugodtabb nem lesz.

Mi van benne, talán visszaküldték folyamodványát: Vagy? . . . de már nem is mer reményleni, hisz oly rég várja már. Végre felszakítja a borítékot s egy utalvány hull ölébe egy nagyobb összegről az ő nevére, melyet bármikor felvehet.

Szegény öreg, alig hitt szemeinek, az írást újra és újra elolvasva, végre összekulcsolt kezekkel és mint az olyan emberek szoktak, kik magányosan élnek, hangosan kezdett beszélni.

— Köszönöm édes jó Istenem, hogy nem hagytál el és érdemesnek találtál arra, hogy maghallgasd könyörgésemet.

Végre lecsillapult, az utalványt elzárta a szekrényébe, leült és szemei a varrógépre vetődtek, elmosolygott és felkelt. A gépet a sarokba tolta gyengéden, mint egy jó barátot, kivel sokszor együtt átvirasztott, ha álom nem jött szemeire. Leterítette szépen egy himzett terítővel, hisz ezután nem lesz reá szüksége, vehet magának kész fehérneműt . . . a szoba is oly hideg, már régen ábrándozik egy meidinger kályháról, az még a kis konyhát is melegitené . . . hátha még egy puha, meleg szőnyeget venne lábai alá . . . Elégedett mosolylyal huzta székét a hideg kályha mellé és tervezgetett tovább, hogy miután a konyha is meleg lesz, talán fogadhatna egy kis cselédet is, a ki a durvább dolgokat elvégezné.

A sok tervezgetésbe elálmosodott és lefeküdt, de álma nem volt nyugodt, korán felkelt, elköltötte szerény kis reggelijét. magához vette az utalványt és elindult felvenni a pénzt, és egyuttal megvenni mindazon dolgokat, mikre oly régen vágyott és most úgy örült.

A pénz meg van, szorosan tartotta, nehogy elrepüljön ujjai közül . . . Mély gondolatokba merülve ment az utczákon keresztül, maga sem tudta hogyan ért haza, csak azon vette észre magát, hogy az íróasztala előtt áll, és rejtekfiókjába egy takarékpénztári könyvet tesz, mely unokái részére van kiállítva.

A kályhában pattog a szén, a szoba nem is olyan hideg, az öreg asszony leül a tűz mellé és gondolkodik a jövőről, melyet ő talán meg sem ér. Szép gyermekek vonulnak el lelki szemei előtt, a legidősebb, egy szép szőke leány, hallgatja, a mint apja beszél:

»Kiházasítalak édes leányom tisztességesen. de zongorát nem adhatok, mert többen vagytok. A pamlagról felemelkedik egy még mindig csinos asszony és közbe akar szólni, de ugyanazon perczben fölkiált több kis száj: »Nem is kell édes apám, hagyott nekünk arra valót a szegény nagymama« !

Az öreg asszonynak két nagy könny futott végig redős arcán, de ezeket nem a fájdalom sajtolta ki szemeiből, mert ajka mosolygott, hisz neki már csak könnyei voltak. úgy az öröm, mint a fájdalom kifejezésére, de most egy perczre, megfeledkezett nagy bánatáról, és boldog volt.

A varrógépet kihuzta a sarokból, mely még soha oly vigan nem zakatolt keze alatt, mintha csak azt pergette volna: »Megvagyok veled elégedve.«

Budapest.

Sz. E.

Elismerés

a „Nők Világa“ szerkesztőinek.

Az udvarhelykőri Dávid Ferencz f.-egylet Homorod-Szt. Pálon tartott közgyűlése lelkesítő elismerést nyilvánított a „Nők Világa“ szerkesztőinek, melyet egész terjedelmében közlünk:

26. Ajtay János h.-almási lelkész felesége és több más nőtag kérésére és megbízásából indítványozza, hogy a „Nők Világa“ szerkesztőinek és főmunkatársainak az eddig kifejtett működésért mondjon a gyűlés elismerő köszönetet.

ad. 26. Gyűlés ez indítványt egyhangulag teljes örömmel fogadja s a „Nők Világa“ szerkesztőjének: Dr. Boros György úrnak, valamint a főmunkatársaknak: Fanghné Gyujtó Izabella, Perczelné Kozma Flóra és Raffaj Irma önagyságaiknak úgy az irányért, melyben haladnak, mint az eddig kifejtett eredményes működésért elismerését és meleg üdvözlétét fejezi ki.

K. m. f.

Sándor Gergely s. k.
elnök.

Vári Albert s. k.
jegyző.

A «Nők Világából» mutatványszámot szívesen küldünk. Egy levelező lapon szíveskedjék beküldeni az ajánlott neveket.

KÜLÖNFÉLÉK.

Nők Világa körei. A Perczelné indítványát (N V. 6 sz.) papnéink azonnal életbe léptethetik, ha egyszerűen hozzá fognak. Csináljunk egy kis tervet a helyi viszonyok szerint. Például a . . . i papné tudja, hogy a hivek közül öt leány távol van valahol. Magához kéri a leányok anyjait. Kikérdezi, hol vannak, mivel foglalkoznak, irnak-e levelet, kapnak-e választ. Miután mindennek végére jár és megtudja, hogy egyik vagy másik helyén nincsen unitárius templom, végére jár, hogy van-e a leányokkal valami unitárius könyv (ima-, énekeskönyv, Kis tükör, confirmációi emlék stb.) s ha nincsen, előkészíti a szülőket, hogy egyiket vagy másikat szerezzék meg s küldjék el. Ha ez nem sikerül, intézkedik, hogy a Nők Világát és az Unitárius Közlönyt megkapja.

Ezt az eljárást addig folytatja, a míg a távol levőket biztosítja. Azután fordítja figyelmét az otthon levő leányokra. A tanítónéval és a falu alkalmas asszonyaival értekezik arról, hogyan lehetne a leányokat a szükséges tudnivalókra megtanítani. Varrás, szabás, szövés, főzés, unitárius olvasmányok megismerése és a leányszív vallásos és erkölcsi érzelmeinek ápolása, aránylag kevés fáradsággal sok jó eredményt biztosítanak. Az ily módon végzett munkáról mindenki értesíti személyesen a D. F. E. Választmányát vagy az alelnöknét, ki a Választmánynak tesz jelentést. Próbáljuk meg kedves papnék, szenteljünk erre a szép missióra egy-egy órát.

A „Nők Világa” ügyét kedves olvasóink részesítsék megfelelő támogatásban. Miután ez egészen a mi lapunk, nekünk szolgál, érettünk gondolkozik mi is gondoljunk rá most különösen az új évben. Ez időszerint a Nők Világának és az Unitárius Közlönynek 279 nő olvasója van. Még nagyon sokan kell, hogy csatlakozzanak a lobogó alá, hogy biztos diadalra juttassuk. Bizalommal nézünk kedves társnőink buzgó segítségére elébe. A kik a sorsjátékunkat oly f nyes eredményhez segítették, azok ahhoz hasonlót mindig tudnak tenni.

A „Nők Világa” alapjára szánt munkáját Deák Miklósné szentmihályi lelkészné megváltotta 5 koronával. Fogadja a DFE. választmánya köszönetét.

Létesítsünk kölcsönkönyvtárt! Szegényebb nőink nehezen juthatnak olvasmányhoz. Könyvre nincs pénzük, lapot nem járhatnak. A »Nők Világa« némi hiányt pótolni fog, de nem mindent. Mit tegyünk, hogy a hiányt pótoljuk? Mi fölvetünk egy eszmét kedves olvasótársnőinknek: alakítsunk *kölcsönkönyvtárt* oly módon,

hogy mindenki ajánljon föl egy pár hasznos és jó könyvet saját könyvtárából, azokat küldje be a DFE. egyik titkárának Fangh Erzsébetnek, ki a könyveket összegyűjti s a mikor egy kis láda megtelik, elküldi azon fiók-egylet alelnökéhez vagy titkárához, a ki azért folyamodik. Erről, valamint a vándorló könyvekről értesíteni fogjuk lapunk utján olvasóinkat, a kik a könyvtár őrzőjéhez küldenek a kívánt könyvért, elolvassák és 14 nap múlva visszaküldik. Ha a 15-ik napon a könyv nincsen a könyvtárnoknál, mindenik következő napért 5 fillér használati díjat fizet, a mit a könyvvel együtt beadni köteles. Nőknek alkalmas elbeszélések, regények. költemények. vallásos könyvek, hasznos tudnivalók: p. o. szakácskönyv. kertészkönyv. női lap stb. küldendő be. Ohaj-tandó, hogy a hasznosabb könyvekből 2—4 példány is legyen. Ebben a dologban nincs lehetetlenség. Csak egy kis buzgóság kell hozzá. Fangh Erzsébet 7 könyvet ajánl fel. Kihez küldjük a könyvtárt?

Járay Adel kisasszonytól Gvidó Béláné esperesné utján egy szép terítő érkezett volt és ki is sorsoltatott, de a nyugtázásból kimaradt, mivel a név kezelés közben leszakadt volt róla. Ezuttal mondunk szíves köszönetet a kedves kisasszonynak az adományért és Esperesné önagyságának a szíves közbenjárásért.

Karácsonyi és újévi ajándéknak a Szivemet hozzádemelem (irta Boros György) női imádságos könyvet a politikai és más lapok így ajánlják: Vasárnapi Ujság: Emelkedett tartalmu és szellemű imakönyv. Az ájtatos könyv keresztény lélekkel és mély érzéssel irányozza a hívők vallásosságát az égi megnyugvás felé s kivált a női gyöngédség érzelmi világának fohászához ad ihletett hangot. Ellenzék: Szivem áhitattal telve megtisztul a földi salaktól, emelkedik a mindenek urához, hol kérve, esdekelve, hol meg hálát adva, de mindig igazi bensőséggel. Egy megcsemlenhetetlen kis imakönyv. Székely-Udvarhely: Egyszerű irányához méltóan tűnik fel a könyvből szétáradó melegség. A könyv nők számára van írva, de növendék ifjak sőt férfiak is sok erkölcsi haszonnal olvashatják az áhitat óráiban. Székely Nemzet: Névnapi, karácsonyi, újévi s más alkalmi ajándéknak nagyon czélszerűen felhasználható. Megérti az itteligens, művelt nő, de megérti az egyszerű falusi is. Prot. E. I. Lap: Zamatot, kenetet, szívet melegítő. Csinos alak, szép nyomás. Család és Iskola: E mély vallásos érzéssel irt könyvet bármely felekezeti keresztény nő tanulsággal és lelki élvezettel használhatja. Ára csinos vászonkötésben 2 kor. 40 fill. Szép bőrkötésben 6 kor. Diszes bársonykötés 10 kor.

A szerkesztőség izenete. A Nők Világa jövő számában a Daniel család két jeles nőelődjéről fogunk cikket közölni;

TARTALOM: A magyar nőkhöz. (Költemény.) Rédiger Géza. — Boldog Újévet! Perczelné Kozma Flóra. — A népiselet alkonya. — A székely háziipar köréből. Raffaj Irma. — Az unitárius papné. — A nagyanya. Sz. E. — Elismerés. — Különfélék. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt.

NŐK VILÁGA.

AZ UNITÁRIUS KÖZLÖNY MELLÉKLAPJA.

FŐMUNKATÁRSOK: FANGHNÉ GYUJTÓ IZABELLA, PERCZELNÉ
KOZMA FLÓRA, RAFFAJ IRMA.

Könyveinkről.

Nagy feladatra vállalkoztam multkor, midőn asszony létemre azt ígértem, hogy bővebben ismertetem könyveinket; de azt hiszem, úgy sem vár tőlem tudományos, részletes és alapos szakavatott kritikát senki, mert nem is tehetnek fel rólam annyi szerénytelenséget és elbizakodottságot, hogy oly tekintélyes írók munkái felett, kik az irodalomban az elsők között szerepelnek — én akarjak kritikát gyakorolni!

Én csak nőtársam számára írok, tehát, ha nem is vagyok képes hozzáértően szétbonczolni könyveinket, azt hiszem, nekik is megfelelőbb és kedvesebb, ha csak azokat a *benyomásokat* kívánom röviden és egyszerűen velők közölni, melyeket könyveink olvasása tettek reám laikus nőre.

Talám nem érdektelen előttük — különösen az *anyák* előtt — hogy mi módon jutottam kálvinista születésű létemre az első unitárius munkához. Arra határoztam ugyanis fiatal asszony koromban magamat, hogy *vallásra* és *zenére* magam fogom oktatni gyermekeimet (ez a két fogalom nálam mindig csodálatosan naivul össze volt olvadva egymással és ma sem tudom azokat sehogyszem különválasztani), csakhogy míg a zeneoktatás könnyen ment, mert a *magam* irányát, a *magam* hajlamát követhettem és senki sem kívánhatta tőlem, hogy Chopin, Beethoven vagy Mendelsohn zenéje iránti vonzódásom ellenére *Wagneristákká* képezzem ki leányaimat, addig a vallásoktatással ugyancsak meggyűlt a bajom, mert ijedve tapasztaltam, hogy bármilyen tiszteletreméltó könyv is messziről az a káté, de közelebbről megismerkedve vele, rettenetes valami! *Hát ez volna az én kereszteny hitem*, melyet magam akarok gyermekeim lelkébe csepegtetni?! Csupa szabály, csupa érthetetlen forma, hátborzongató dogma?!

Ilyen töprengések között, lehangolva, jutottam — magam sem tudom hogyan — egy ködös téli estén, abba a szűk kis boltba, hol egyedül voltak akkor kaphatók az unitárius könyvek és szinte lopva és szívdobogások között vittem haza az első két könyvet: *Ferencz József* püspök kátéját és egyháztörténelmét.

Alig vártam, hogy egyedül lehessek velök; szent borzadályal néztem reájuk! Ismerem én már — gondoltam magamban — a hasonló munkákat s bármennyire tiszteljem is az unitárizmust, ezek a könyvek sem különbözhetnek sokban a többiektől. *Egyházi irodalom!* Valóságos *püspök* írta — — — — ne vegye utólagosan sem rossz néven a mi szeretett és nagyrabecsült püspökünk, de rettenetes nagy respectussal voltam munkái iránt! Őszintén megvallva rettegtem attól a gondolattól, hogy azokat a fenségesen magas eszméket, melyeket én csak az akkori budapesti unitárius lelkész: Derzsi Károly szabad szellemben tartott, hatalmas, nagy szabású szónoklataiból ismertem, valami *szűk keretben* nyakatekert formákban — *szárnyát szegve* fogom szokás szerint a szegény tanulók számára fellelni!

Szívdobogással, félénken, szinte vonakodva fogtam az olvasáshoz, hogy minél későbbben érjen a kiábrándulás — de már az első lapok után, mintha egy nehéz kő esett volna le a szívemről: *hiszen ezt azonnal meg lehet érteni* — — — ezt rögtön meg is lehet magyarázni — — — és mindig mohóbban és mohóbban olvastam egyhuzamban, míg végre könnyes szemmel tettem le kezemből a könyvet.

Dehogy kell ezt magyarázni — *megérzi* ezt a kis gyermek is velem együtt rögtön! Nincsenek itt fejtörő rébuszok, véres verejtéket okozó kérdések, — nincsenek itt más parancsolatok, csak a mit a *szív* és az *ész* diktál mindnyájunknak.

Elkezdtem gondolkozni — — — *micsoda egy egyház, micsoda egy püspök* lehet ez, hogy ilyen szellemben jelenhetik meg még a kátéjuk is! Még álmomban is, mintha valami *más csillagzaton* jártam volna.

Másnap elővettem az Unitárius Kis Tükröt és ebből először is arról győződtem meg nagy csodálkozásomra, hogy hiszen az unitárizmus nem is *új* vallás, mint a hogy azt felületesen mondani szokás, hanem a legelső három század méltán unitáriusnak mondható, mert hiszen nem volt eleinte híre sem a szentháromságnak! Gyönyörűen mutat e kis könyv Krisztus Urunk egyszerű egy-Isten-hívésére, hivatkozva e sokat jelentő mondására is: »Miért mondasz engemet jónak! Nincsen senki jó több az egy Istennél.« (Máté 19., 17.)

Érdekesen vonul azután szemeink előtt végig a becsempéztet ferdítések, átalakulások, visszaélések egész sorozata, hogy elérkezve a *tetőpontig* X. Leó pápa uralkodásáig — bemutassa a reformáció főbb momentumait és ismét fokozatosan vezessen benünket vissza Jézus egyszerű vallásához — az unitárizmushoz. Megtanultam e könyvből, hogy mennyit és mennyit kellett ennek az egyháznak szenvedni, küzdeni, míg csak ennyire is zöld ágra ver-

gődött s míg a legkomplikáltabb, érthetlenebb hitcikkeknek és rideg szívtelen szabályoknak óriási hívő pártjok támadt, addig ezekért az egyszerű, *kézzelfoghatóan* természetes eszmékért: a mi egész világos, szeretettel felölelő meleg vallásunkért mátyás-halált és börtönt szenvedtek az emberek.

És nem csak a sötétség emberei által üldöztetett vallásunk, de még a világtörténelemből *szabadgondolkodónak* ismert *Bethlen Gábor* is csaknem oly szomorú emléket hagyott maga után hátra az unitárizmus történetében, mint a katolikus Báthory Kristóf!

Lehetetlen, hogy legyen unitárius nő a világon, ki ha *figyelemmel* olvassa el püspökünk ezen egyháztörténelmét, mélységes szeretetet és ragaszkodást ne érezzen egyháza iránt, mely mindig az igazságot szolgálta és épen ezért ősi szokás szerint folytonos küzdelemnek és szenvedésnek volt kitéve! Meggyőzően hirdeti püspökünk e munkájában, hogy a szeretet gyakorlása maga a keresztény vallás: »Arról ismernek meg az emberek, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek« és a következő őszinte szabadelvű sorokkal fejezi be könyvét: »Lehet — úgy mond — hogy az unitárius vallás hitrendszere is az igazságnak csak gyenge sugara; de az unitárius vallás nem is tulajdonít magának csallhatatlanságot! Mi Pál apostollal tartva így gondolkodunk: »Nem hogy immár a cél elértük volna, avagy hogy tökéletesek volnánk, hanem igyekszünk, hogy *naprólnapra* előbb jussunk a tökéletesedés végtelen pályáján!«

Lehetetlen, hogy ezen az egyszerű, nyugodt modorban és csodálatosan *világos* nyelven irt munkából, mely annyira jellemzi főpásztorunk egyéniségét, minden munkáját, minden szavát — rendíthetetlen bizalmat ne érezzünk az unitárizmus ügye iránt!

Ha pedig még is elcsüggednénk, látva, hogy a többiekhez képest még mindig *kevesen* vagyunk, sőt mint a legutóbbi Közönyből szomorúan értesültünk, hogy többen közülünk *nagyobb táborhoz* csatlakoznak, vegyük elő püspökünknek 1876-ban Budapesten az ágostai hitvallású főgymnasium nagytermében elmondott egyházi beszédét, melynek alapigéje: »*Valahol ketten vagy hároman egybegyűltek az én nevemben, ott vagyok ti közöttetek.*«

Ebben a beszédben találni meg ezeket a nagy jelentőségű szavakat: »Minden nagy és szép eszme, minden üdvös dolog egyelőre csak egy-két ember fejében fogamzik meg, a legszentebb igazságot is eleinte kevesen ismerik meg, még kevesebben fogadják el és követik. Mint a csillagok egymásután tűnedeznek fel az égen, vagy a mint a nap egymásután aranyozza meg a bérctetőket, így az igazság is csak lassanként az idők néha nagyon is hosszú során át nyeri meg a kebleket.

Nem kishitőség-e megrettenni azért, mert nézeteink, elveink és meggyőződésünk keveseknél talál vizshangra? — — — —

A ki csak a nagy tömeg mozgulását kíséri figyelemmel, a ki csak a sokaságot követi lehet igen jó, igen becsületes, sőt derék ember, de éppen avval nem bír, a mivel bírnia kell, hogy valódi ember legyen, nem bírja az önállásnak, az öngondolkodásnak, az öncselekvésnek azt az erejét, melynek *még tévedéseiben is nagyobb becse van*, mint a mások gondolkozásának, véleményének és tetteinek *gépies* utánzása és elsaátítása. Az állat is tudja követni társait; a madársereg egyszerre rebben fel a vadászzajra, a juhok egymásután a vízbe is beleugranak; egyedül az ember alkalmas arra, hogy önmagának kijelölje az útát. — — — —

Ezt az unitárius egyház feje és püspöke mondja!

A mi kis lapunkat már nem csak unitáriusok olvassák, tegye hát bárki szívére kezét és gondolkodjék e felett komolyan: tud-e még egy másik ilyen egyházat felmutatni, tud-e még egy másik püspököt megnevezni, ki a helyett, hogy azt mondaná híveinek: »eljötem, hogy elmondjam, előszabjam nektek, hogy mit hegyjete, mert ha nem is értitek, csak valljátok a mit mondok s akkor üdvözültök,« — Dávid Ferencz utódához méltó prófétai lélekkel és bátorsággal hirdeti, hogy legyünk *emberek, függetlenek és önállóak*, mert így még »*tévedéseinkben*« is nagyobbak leszünk, mint ha csak engedelmes szolgálak vagyunk!

Ismétlem tegye kezét mindenki a szívére és ne csodálkozzék azon, ha *ennek* az egyháznak és *ennek* a püspöknek minden gondolkodó híve örökre hűséget fogad. Mert a mai világban így és csak is így lehet felbonthatatlanul egyházaikhoz kötni a felvilágosodott embereket!

Olvassuk hát mi asszonyok is szorgalmasan Ferencz Józ efnek minden munkáját, mert mindnyáját ez az egyenes őszinteség jellemzi és ha mi, a kik távol lakunk a központtól, nem is lehetünk oly szerencsések, hogy főpásztorunkat sokszor láthassuk és szavai által erősödjünk hitünkben, *munkáiban* valóban őt magát találjuk fel! Mert mikor nekem először volt szerencsém vele találkozhatni, úgy rémlett előttem, mintha nem is egy idegennel, egy ismeretlennel beszélnék, hanem valami nagyon régi jó ismerőssel, kinek ismerem minden gondolatmenetét, következtetését, modorát, de még talán a hangját is — mintha azzal már régen, nagyon régen egyengetné a lelkem egyensúlyát!

Mély benyomást tett reám Kanyaró Ferencz »Unitáriusok Magyarországon« czimű műve, az unitarizmusnak szomorú de szertintem gyönyörű története. — melyet az Unitárius Kis Tükörből már jól ismerünk — nagyobb, részletesebb alakban tárul szemünk elé. Különösen hatalmas drámai erővel van írva a szerencsétlen

Servét Mihály spanyol tudós, a szabad bibliai vizsgálódás, a szabadelvű theologia első alapvetőjének tragikus vége — Calvin me-rev hajthatatlansága — a nyers fából rakott máglya — a »lassu tűz« — Servét rettentő kinlódása és »kereszténynek« diadala! Ré-mes egy olvasmány, különösen nekünk nőknek; de azért el ne mulasszuk az elolvasását és sirjuk csak hűségesen végig, mert ez a könyv igazán unitáriussá tesz bennünket! Ebből azután meg-tanulhatjuk, hogy azért az eszméért, melyért képesek voltak ilyen módon szenvedni egykor az emberek, nekünk is érdemes esetleg egy kis alkalmatlanságot, vagy vesződséget elviselni és néhány apró áldozatot hozni! Érdemes egy kis megszólást vagy kigúnyo-lást eltűrni, mert ezzel nem csak magának az eszmének tartozunk, hanem tartozunk egyuttal a szegény martyrságot szenvedettek em-lékének is! Bármily jelentéktelen kis alakok legyünk is mi nők és bármily nevetségesen csekély kis szolgálatot hozunk is egy-házunkért, tudja az Isten, én nem tudom azt a naiv hitet kiőlni a lelkemből, hogy ezen legcsekélyebb eredménnyel járó buzgó-ságunk is egy paránnyal hozzá járul ahhoz a *nagy elégtételhez*, melyet az idők haladása és megváltozott nézete hozott meg mar-tyirjaink számára!

Nem akarom — és őszintén megvallva nem is tudnám a kellő szakavatottsággal szétbonczolni e kitűnő munkát, de a ki nincs egészen tájékozva a XVI. század viszonyairól, különösen a *genfi reformációról*, az ne sajnálja elolvasni ezen könyvet, mert ez sok érdekes és *meglepő* részletet biztos adattal bizonyít. És ha fel is háborít és elkeserít először, de le is tudja csillapítani érzelmein-ke-t és kibékíti igazságérzetünket. Valamint Kalvinnak még mindig hiányzó genfi szobra helyett rámutat a madridi Szervét-émlékre, ugyanúgy végigmenve az unitarizmus többi bajnokainak többé-ke-vésbbé szomorú történetén, párbuzamot von végül 1777-ben Nagy György kitérése (kit Bécsben a cs. k. udvari kápolnában még a papok és ájtatos főrangúak örömeire *megfűstöltek, megtömjéneztek, beszenteltek*, nagy pápai pompával római katolikusnak *kereszteltek*) és a 110 évvel későbbi idő között, midőn a mi szeretett öreg királyunk »magasztos fenséggel« jön az erdélyi unitárius kollé-giumba, hogy beírja nevét az emlékkönyvbe s »leghívebb s leg-legmagyarabb püspökének« kedélyesen megmutatva az ő nevével azonos aláírását, kimondja azokat a nagy jelentőségű biztató sza-vakat: *»kívánom, hogy haladjanak!«*

Jakab Eleknek »Dávid Ferencz Emléke« egyházunk megalapítójáról és első püspökéről, annak életéről és gyászos végéről szól érdekfeszítően. Még ha nem is érdekelne bennünket oly kö-zelről Dávid Ferencz alakja, de rendkívüli bizarr élettörténete, csodálatos ambíciója *tokrol fokra való emelkedése*, szabadság utáni

törekvése kimondhatatlan vonzóvá teszi előttünk alakját és még az a tény is, mely annyiak szemében még ma is ellenszenvet támaszt iránta: az *egyházról-egyházra* való vándorlása, csak növeli előttünk érdekességét! Milyen nagy ez az állítólag »ingatag«, »határozatlan jellemű« ember. Az ő szüntelenül világosságot kereső vágyával, a XVI. század »szilárd jellemű« csökönyös prófétái között. Luther csakugyan egy úttörő, hatalmas nagy szellem volt, de nem végezte be a megkezdett munkát! Dávid Ferenczről méltán mondhatja Boros György theol. dékán egy cikkében, hogy az ő neve a *befejezett teljes reformatiót* jelenti!

Jakab Elek könyvét olvasva, érdekesen vonul szemeink előtt végig, miként volt Dávid Ferencz egymásután püspöke a Luther Calvin s végül az unitárius egyháznak, de még ott sem állapodott meg, hanem szembe szállva Socinussal és Blandratával a *szó teljes értelmében megalapított aa modern unitárizmust!* Mert ha az ő idejében nem is állhatott még egyházunk a mai magaslaton, de *az a jelszó*, melyet annyi merészséggel, már a *XVI. században kiáltott ki* Dávid Ferencz, megteremtette számunkra a mai unitárizmust! *Ezért* egyetlen és megközelíthetetlen alak Dávid Ferencz az egyház történelemben és *ezért* állhat meg neve úgy a XX. században, mint az idők végezetéig szabadelvű alapjául!

Gyönyörűen vonul előttünk végig gondolatainak folytonos és rohamos emelkedése; alig fogad el egy eszmét, már szeme, szíve egy tökéletesebben csüng; alig hagyja ott plébánosi tisztét és foglalja el a lutránus püspöki széket, már inkább Calvin szellemében prédikál, alig hogy a kálvinisták közül válik ki, mint legelső szónok, már lelke az unitáriusoknál van és ott sem törődve fenyegetéssel, gúnynyal, hanem látnoki szemmel a *jövő igényeit* és követeléseit látva, akadályt nem ismerve, csak az elérendő czélt tartva szem előtt, — tör fokról-fokra előre!

Mintha csak az Isten egy rövid emberéletbe szorítva, rohamos gyorsasággal akarta volna *egy egész világ rendeltetését, századok történetét*, szemeink előtt végig vezetni.

Meghatóan olvassuk azután mint hanyatlik és törik meg végre a sok küzdelemben testi ereje, hogyan homályosodnak el világosságot kereső szemei, hogyan törnek a megtört beteg ember vesztére és hogyan nyilatkozik utolsó óráiban.

»Kétszer tiz évig szolgáltam — úgymond — a hazát s hívségemet sokszor bebizonyítottam. Ha kérdeztél mi a vétkem, miért jöttem hazám előtt gyűlöletbe? Az, hogy egy s nem három Istent tiszteltem. Kegyességem, mely az Istent nem engedte sokszorosítanom, bűnömmé lett. Hogy a részek nélküli egészet szét nem osztottam s a végezt a végtelennel összezavarni nyelvem nem birta; hogy a szülöttet félttem az örökkévalóval fölcserélni, hogy elmé-

met rabbá tenni, a hamisat igazként hinni nem birtam, — — — hogy az igazat kimondtam, a nem igazat tagadtam Ezek az én bűneim, ez az én istentelenségem, ezek az én boldogtalanságomnak okozói. Ezért érdemeltem büntetést, a min a késő kor bámulni fog, melyről hiszem, hogy tisztább hitet fog vallani — — — Mikor szűnik meg az emberi ész a hamisságnak hinni? Mikor hagyja el a babona a földet? Mikor fogja a világ az egy igaz és nem három Istent a maga egyszerűségében tisztelni? — — Adja Isten, hogy térjen vissza ismét az igazságban való régi állhatatosság. a földet igazgassa ősi jog és törvény! Mi most rabbá téve elménk józan sugallatát, tévtanokat tartunk igaz hitnek — — »

»A pápák kardja, a kereszt s a halál képe — semmi nem fogja az igazságot útjában feltartóztatni. — — — Azt irtam, a mit éreztem, s a mit érzék bizó lélekkel igazán hirdettem Meg vagyok győződve, hogy az én vesztém után, a hamis ígéhirdetők tanai össze fognak omlani.«

Ebben az egyben csalódott! Az ő szavai a XVI. században hangzottak el, — de még a XX. században sem sokan értik meg azokat!

Jakab Elek Virgil eme szép mondásával végzi Dávid Ferencz életrajzát: »O, mint a *tenger* köszála, megmozdithatlanul áll. Míg oldalait a körülordító vízhullámok irtóztató robajjal verdesik, ő saját erőssülya által szilárdan tartja fenn magát. A körülötte levő szirtecskék és habtól tajtékzó kiálló helyek reszketnek és az oldalaikhoz verődött hinár visszalökődik

(Folytatása következik.)

Perczelné Kozma Flóra.

Beteg gyermekek

A kinek gyermeke van, sokszor érezi, hogy szíve összeszorul, s majdnem megszűnik a verése. Oly bétségbeejtő a szülőnek, midőn az orvos kijelenti, hogy a gyermekre nagyon kell vigyázni. Enni adni semmit sem szabad s jó lesz fejére hideg borogatást alkalmazni.

Ilyenkor az anyai szív sejti, hogy valami nagy baj közeleg. Talán nem is lesz jobban többé az a kis ártatlan. Az anya csak azért nem kezd sirni, nehogy megijessze a kedves kis beteget, kinek arcza ég, szemei bágyadtak, szomjazik és nyugtalan

Rosz éjszakánk lesz, jaj, csak ne lenne olyan hosszú. Ilyenkor bajos orvosért küldeni! Ilyenkor oly erősen hallszik a kis ártatlan nehéz lélegzése. Még a szívdobogás is hallszana! Csak a lázas gyermek ajakán ki-ki törő jaj zavarja meg a szoba csöndjét.

Milyen más lesz ekkor az anya, mint rendesen szokott lenni. Most nem csak szeret, hanem fél is. Most nem tud senkire és

semmire gondolni, csak a beteg gyermekre. Midőn mélyen elmerül gyötrő gondolataiban, egyszer ijedten rezzen föl, mert azt képzelte, hogy valaki elakarta vinni gyermekét. Görcsösen kebléhez kap, s csak akkor veszi észre, hogy a kis beteg ott fekszik az ágyon.

Hányféle neme van a gyermeki betegségnek! És hányszor tekint be oda, a hol több gyermek van. A szülők azt hiszik, hogy talán többször betegek, hogysen egészségesek a gyermekek.

De hát a kinek van beteg gyermeke, de nincsen tisztességes lakása, nincs semmije a háznál, a mit enni adjon, a mivel ápolja, mert neki csak a hét végén fizetnek munkájáért. S a mikor a szegény özvegy anyának még az is tépni, marczangolni kezdi szívét, hogy most nem kap fizetést, mert a gyermekek mellett kell maradnia. Ez aztán nemcsak gyötrő, hanem kétségbeejtő fájdalom.

A könyörület nemes szelleme segíteni igyekszik, segített már ott, a hol nagy és gyors a haladás. Állít kórházat a gyermekeknek. A féléves kis baba anyja beteg, ő is beteg lett, mert nem kapott jó táplálékot. Ide hozták, s lám mily jóízűen issza az édes tejet a mesterséges táplálékból. Itt a tudomány és a nemes szív kezte fogva munkálja javát, és jobban lesz, mert már sokan gyógyultak meg, a kik most áldják a könyörületet.

De hát a hol nincsen sem kórház, sem orvos, s mégis van betegség, szegénység és közeleg a nyomor. Ott van jó szív. Ott van jó szomszéd. Jó barát, jó rokon és lesz segítség. Lesz e vajjon, kérdezzük a papoktól és a papnéktól. Itt igazán apostoli nagy szerepük van nekik, s mennyi áldás és mekkora boldogság jár az ilyen jótékonyosság nyomaiban. A ki nem próbálta, nem is tudja elképzelni, mily bőven visszafizet a jószívűség és a könyörület minden fáradságot.

Lám mily nagy fokozatai vannak a bajnak, a bánatnak. Hála a gondviselésnek, hogy a segítség érzete nemcsak a szülők szívében, hanem a jó emberekében is áldásosan ébred. Így hovatovább kevesebb lesz a beteg gyermek és több a boldog anya.

B. Gy.

A népviselet alkonya.

A kalotaszegiek még eddig megtartották ősi viseletüket. De nem is csoda, hiszen az oly szép, oly festői, hogy kár lenne rajta változtatni. Hanem újabban már ők is kezdenek figurázni. Nem hajtják fel a szoknyájukat muszulynak és ezzel megrontják gyönyörű viseletüknek egyik legjellemzőbb vonását. Vannak, a kik városra kerülnek s a mint ők mondják „kiöltöznek.” Pedig ha tudnák, hogy ősi ruházatukkal a szépségüket és fajjellegüket

is levetik s hogy a gyöngyös párta mennyivel inkább megkívánja a büszke fejtartást, bátor szembenézést, mint a bóbítás kalap . . .

Nemrégiben az utcánkban szolgált egy kalotaszegi menyecske. Gyönyörűen volt öltözve s én, mikor reggelenkiut a piacra ment, mindig élvezettel néztem szép öltözetét, takaros alakját, tán észrevette és ez hízelt neki, illedelmesen köszönt mindig nekem. Egy reggel ismét az ablaknál álltam, mikor szégyenes, színe' agyott ruhába öltözött, igénytelen, hogy ne mondjam idétlen alak köszöntött. El nem tudtam képzelni, ki az, míg az én cselédem meg nem magyarázta, hogy ez az a bizonyos kalotaszegi menyecske, most már másutt lakik és új asszonya megkívánta, hogy kiöltözzék. Fura egy kívánság. Nekem volt egy Szász-Fenesről való szobalányom, a ki mikor beszegődött; szép gazdag falusi viseletébe volt öltözve, a mely igen jól illett a csinos képü, jól megtermett lánynak. Felajánlotta, hogy ha parancsolom, szívesen kiöltözik, van is neki bluzza, divatos ruhája. „Isten mentse — mondtam — nem akarok a házamnál maszkarát.“

A nyáron hosszasabban időztem az alföldön, ennek egy híres, úgynevezett „parasztvárosában.“ De bárha a lakói nagyobára földmives gazdák, népviseletet nem láttam rajtuk. Az öregebb emberek még magas száru csizmában, zsinóros bekecsben járnak, de az ifjabbja, asszonya már kiöltözött s olyan bőgatyás, pitykés, mándlis, árvalányhajbokrétás nyalka legények, bokorugrós szoknyájú kaczkai lányok, menyecskék ma már alighanem csak a népszínművekben láthatók.

Pedig jártam vasárnaponkint templomban, népkertben, megfigyeltem a vasúti vonatok indulását, érkezését, ellátogattam néhány közeli tanyára, de mindhiába. Egyetlen egyszer láttam a vasúti vonattal megérkező néhány olyan népszínműi férfialakot, valami küldöttségnek a tagjai voltak s valószínűleg csak erre az alkalomra öltöztek fel nemzeti viseletbe.

A népkertben — éppen aratás után volt — lesült arczu lányok sétáltak, ehez éppen nem illő, halvány divatszínü, szövetű és szabásu, csipkével, szalaggal ékes köntösökben. Elbarnult kezeikben napernyőt szorongattak, de ki nem nyitották, minek is? szokva voltak ők már az áldott nap hevéhez. És csak anynyiban különböztek székelgyöldi társnőiktől, hogy — mivel gazdagabbak — a ruházatuk is jobb anyagból készült, de azért cseppet sem állt jobban rajtuk.

A tanyákon a gazdasszonyok empire pongyolát viselnek művesnapon s az egyiknek a kis, növendéklánya matróz kalapo-

san, fényes gombu divatos kabátban indult magyarosan öltözött apjának a fakószekerén, a városba

A legények — pardon! — fiatalemberek pantallóban, sacco-ban járnak, kezükben sétatálcájával és igazán érdekes látni, mikor egy-egy ilyen falu, vagyis város rossza félrevágott, de nem árvalányhajos kalappal a fején, utcáhosszán végigmuzsikáltatja magát, ála Göndör Sándor és borizű hangon danol hozzá. Mert a duhajkodás régi jó szokásához mindenek daczára hivek maradtak.

S míg a magyar nép lassan-lassan elhagyja nemzeti viseletét s ezzel úgyszólván nemzeti sajátságaiból is kivetkezik, addig az országnak idegen elemekből alkotott lakossága hű marad nemzetiségi tradícióihoz, viseletéhez. A horvátok, szerbek, tótok, oláhok czérnaszálnyt sem engednek az új áramlatnak, hanem úgy öltözködnek ma is, bár itt élnek közöttünk, mint a hogy öltözködtek őseik évszázadokkal ezelőtt.

Pár évvel ezelőtt egy fürdőről jövet, míg a vasúti pályaházhoz kocsiztunk, egyszerre csak ünnepiesen öltözött népség sorfala közé jutottunk. Az út két oldalán több százra, tán ezrekre is menő oláhság volt felállítva, egyfelől a nők, másfelől a férfiak, bokrétákkal, zászlókkal a kezükben. Pópáikat várták haza a Balázsfalván tartott papi konferenciáról, kik aztán vagy négyszázan, nemsokára meg is érkeztek s a kiket a nép rengeteg lelkesültséggel fogadott. S bárha reánk magyarokra nézve éppen nem kellemes annak a szemmel való látása, hogy vannak hazánkban nemzetiségek, a melyeket nem tudunk magunkba bekebelezni s a melyek egy külön államot képeznek az államban. S bárha „sze treászke!“ kiáltásuk sértették is magyar fülünket, lehetetlen volt élvezettel végig nem néznünk a végtelen hosszú ember kordonon, a mely tagadhatatlanul szép nép, az ő festői, szingazdag nemzeti viseletében igazán meglepő látványt nyújtott.

A mi magyar népünk, a helyett, hogy igyekezne magába olvasztani az idegenkedő elemeket, tudtán kívül kosmopolitává válik és a külföldet majmolja, nem jó és utánzásra méltó, hanem neveléses példáiban.

Mert ott is sok helyen vége a népviseletnek. Csak pár évvel ezelőtt még neveltük, ha azt hallottuk, hogy Angliában a nők tunikás ruhában — persze viseltesben — tollas, virágos kalapban forgatják a mezőn a szénát, a férfiak meg gérokban, czilinderben kapálnak s most nemsokára mi is odajutunk.

Sweizban is többnyire csak a vendéglői szolgaszemélyzet viseli a nemzeti öltözetet és Olaszországban is jó mélyen le kell menni, hogy az ember egy-egy lapos fejdíszű Santurrával, vagy bársony spenczlis, vecze sapkás Massanielloval találkozzék.

Párisban még lehet látni fapapucsos parasztokat, sajátságos alakú fehér fejkötős pórásokat a vásártereken. S ez a francia nép szívósságáról tanuskodik, a melylyel nyelvéhez, tradícióihoz ragaszkodik, s hű marad nemzeti viseletéhez, melyet pedig szépek éppen nem lehet mondani és tán ebben egyik fő rugója rejlik nemzeti erejének, összetartásának.

Velence polgárnői — mert ott pórás nem — szintén megtartották ősi viseletüket, a fekete ruhát, nagy kendőt s magasra fésült hajukon a csipke mantillát. Ez a feketeség, melynek a komorságát csak néhány korall sor, arany láncz, hosszú függő s a csipke mantillába tűzött, kiálló korall és mozaiktűk enyhítik, csak még érdekesebbé teszi a lagunák városa leányainak klasszikus szépségét, a mely egyik nevezetessége ennek a pusztulásnak indult tündérvárosnak, a mint esténként csapatokban keringenek csevegve, nevetgélve a Márkus-téren, oly vígan, mintha egész nap nem ültek volna fárasztó munka mellett sötét, egészségtelen gyáriműhelyekben és nem fenyegetné végpusztulás szép, de balsejtelmeket ébresztő szülőhelyüket.

S ha már hiba a külföldtől, hogy engedi kivetközni népét: ősi viseletéből, annál nagyobb tőlünk, a kiknek rendkívül szép és érdekes népviseleteink egyik nemzeti sajátosságunkat képezik. Annyi mindent kigondulunk, tervelünk hazánkban az idegenforgalom emelésére s nem vesszük észre, hogy a mi iránt nálunk az angolok és amerikaiak, ezek a „par force“ utazók leginkább érdeklődnek, az éppen a kiveszőfélben levő népviselet.

A külföldön is tudják azt méltányolni, de ha ott tűnőfélben van is, kárpótlást találnak érte a rendkívüli természeti szépségekben s a századokon át felhalmozódott műkincsek, gyűjtemények sokaságában. A mi háboruktól annyit zaklatott szegény hazánk ebben a tekintetben keveset tud felmutatni. Sokat, rendkívül sokat, ha azt vesszük tekintetbe, milyen nagyon rövid idő alatt fejlődött ennyire, mily kevés eszköz állott rendelkezésére, de mégsem eleget, ha a külföld kulturállamaival hasonlítjuk össze.

Természeti csodákban sem versenyezhetünk a felkapott kékutazási helyekkel. Tengerünk alig van, nincsenek sem tűzhányó, sem jéghegyeink, sem nagyszerű zuhatagjaink, a tavunk is kevés, habár szép vidékekben mi sem szűkölködünk.

De a vidékeknek egyik jellemző fő vonása, karakterisztikuma a népviseletben rejlik. Képzeljük el a Hortobágyot csikósok, gulyások nélkül, a magyarországi felvidéket tarka viseletű tótjai nélkül. Vagy ugyan ki menne Torockóra minden szép fekvése mellett, ha nem vonzaná oda az idegent annak a győ-

nyörü népviselete, azok a rókatorkos mentés, fenyőszál növésű férfiak, pártás szép lányok, pompás ruhájú fátylas menyecskék.

Mert ez a parányi nép ott az ő szűk völgykatlanában, a hatalmas székelőkő aljában, a sorsnak, az elemeknek, annyi csapása között, a létezését fenyegető szegénység közepette is teljesen hű maradt régi szokásaihoz, ősi viseletéhez. Ha fiai, leányai a nyomasztó körülmények folytán kénytelenek is idegenbe menni hogy kenyerüket megkeressék, ott is, megmaradnak hagyományos viseletük mellett. S bár az 1887-iki nagy tűzvész sokat elhamvasztott őseiktől öröklött drágaságaikból, maradt még elég, hogy a menyasszonyok bogláros pártában, sok ezüstös, aranyos pántlikával, fodros, boglárcsattos mentében jelenjenek meg vásárra: pontkint a templomban s a ládában is van még szépen kivarrott sipos, fodros ing, araycsipkés kötény, köves nyakláncz, patyolat, kösnyös, islógos ing, gyolcsnak nevezett fátyol, melyet arany tűkkel festői redőzetben tűzzenek az új menyecske fejére. Téltre meg ott a fehér prémes, ezüst csattos zöld posztó mellre való, a tarka virágos, rókatorkos mente, melyet az idősebb asszonyok, férfiak templombamenéskor még hő nyáron sem mellőznek, mint öltözetük egyik fő ékességét.

Azt hiszem, alig van hallgatóim között, a ki ne járt volna Toroczkón, ne látta volna egy egy vásárnapon azt a szép, szingazdag és festői képet, melyet a templomba vonuló népség nyújt a szemnek. Azok a gyönyörű, finom arczu, patyolatbőrű leányok, fenyőszálkarcsu legények, hófehér haju, de erőteljes, büszkén lépkező aggastyánok, arczukon a hajdani szépség nyomait viselő matronák, kiki a maga korának, állásának megfelelő öltözetben. Mert ez is ki van szabva náluk. Más színű kivarrás illeti a növendéklány, más a felnőtteknek, a fiatal, vagy az öreg asszonynak a ruháját, más szabásu, színű mentét visel az ifjú legény, meglelt és öreg férfi.

De minek mindezt részleteznem? hisz előttünk, Erdély lakói előtt ez nagyobbára ismeretes s a ki még nem látta, az igyekezzék jövőben felkeresni azt a szép vidéket, a mely régi tradícióihoz ragaszkodó, különleges népével egy valódi oázis, ebben a mi cosmopolitaságra törekvő korunkban. És ha valakinek külföldi vendége akad, a mi fájdalom! — nálunk még nagy ritkaság — ne mulassza el, hogy annak Toroczkót megmutassa.

Mert a külföld nagyon tud lelkesedni a népsajátságokért, a népviseletekért. Egy angol turista csapat, melynek megmutatták Toroczkót és ottan végignézett egy vásárnap i stentiszteletet, ezáltal egész extasisba jutott s nem győzte magasztalni az ott látottakat. Minden annyira rendkívüli, oly szokatlan volt rájuk nézve, annyi gyönyörűséget okozott nekik.

Persze Toroczkó kissé messze esik, nincs a vasuti vonal mentén és így ritkán jut része az idegen vendégekből. Nincsen is Gyarmathy Zsigánéja, a ki szépségeit magasztalja, iparát pártolja, népét gyámolítsa, mint a sokkal szerencsésebb és szintén igen érdekes Kalotaszegnek, melynek a remek népviselete már annyi idegennek adott élvezetet, annyi művészt lelkesített.

Csak nemrégiben is Walter Crane a nálunk járt híres angol festő, alig tudott eltelni a kalotaszegi népviselet szépségével, a mely reá, mint művészre és angolra kétszeresen hatott.

Hogy az angolok mennyire lelkesednek a népviseletekért, a milleniumi kiállítás alkalmával is lehetett tapasztalni. Igazi elragadtatással kiáltottak fel angol urak, urnők egy puszta iskola növendékeinek láttára, midőn az apró magyarok párosával lépkedve, egyformán öltözve bő fehér alsóban, borjuszájú ingujjban, pitykés mándliban, fejükön árvalányhajás kalappal haladtak el előttük. Mint parolázták velük, simogatták meg a fiuk egészségétől duzzadó barnapiros arcját.

Lelkesedésük olykor tévútra is ragadta őket, mert néhány czifrakozsókos bánáti oláh láttára, elragadtatással nyujtottak nekik kezet s nagyot bámultak, mikor azok kinosan betanult magyar üdvözléseikre „norok bun“-nal feleltek. S még jobban bámultak, mikor megmagyaráztuk nekik, hogy azok honpolgárok ugyan, de nem magyarok, hogyan lehetséges, hogy magyar alattvaló az állam nyelvét ne tudja beszélni. Hjah ezek a mi szomorú viszonyaink, a melyeket más nemzetek nem birnak megérteni.

Egy kedves amerikai házaspárral is ismerkedtem meg azal az alkalommal. Ezek meg a fölött méltatlankodtak nagyon, hogy „Ósbudavárában s a többi étkezőhelyiségekben elzászmás-lis, picandifejkötős lányok szolgálják ki a közönséget, mikor ők úgy szerettek volna magyar népviseleteket látni, a melyekről annyi szépet, dicséretet hallottak. Hogy kissé kárpótoljuk őket, elvezettük a távolos magyar várdába, kalotaszegi bazárba, hogy lássanak magyar viseletet.

Ugyanez a házaspár tőlünk Görögországba utazott, a honnan az asszony levélben fejezte ki lelkesültségét az ottan látott gyönyörű népviseletek fölött, a melyek látásáért nem kellett távoli, rejtett zugokba fáradniok, hanem ott lehetett látni nyíltan utcákon, tereken, mindenfelé.

Mostanában állandó megbeszélések, hirlapi vitatkozások tárgya, hogy miuton, módon lehetne hazánkban az idegenforgalom emelésére hatni.

En azt hiszem, hogy a népviselet fellendülése, nagy tényező lenne erre nézve és sok idegent vonna országunkba. Ha

így haladunk, az alkonyt éjszaka fogja követni s az idegen, ha népviseletet akar látni, elmegy Oroszországba, Skandináviába, Romániába, vagy a Balkán félszigetre és Görögországba, a hol láthat illet eleget, a maga hamisítatlan valóságában.

És már csak ezért is — eltekintve minden ideális szemponttól, a milyen az ősi hagyományokhoz való ragaszkodás, fajszeretet, nemzeti összetartás — már csak praktikus célból is minden téren arra kellene törekednünk, hogy a különböző vidékek népviseletét a hol elhagyták, visszaállítsuk, a hol még hivek hozzá, a népet annak a megtartására buzdítsuk.

Nagyon sokat tehetnének erre nézve a falusi birtokosasszonyok, papnők, tanítónők, a kiknek ezzel igen szép terük nyílna magasabb működésre. Milyen szép lenne, ha buzdítással, példával igyekeznének helységük asszonynépségére hatni. Hallgatóim közt különösen a tanítónők vannak nagyobb számmal, hozzájuk intézem hát szavaimat, vegyék azokat fontolóra és hassanak szóval, tettel a hazafias cél elérésére.

Mi is hibásak vagyunk ebben a részben, mi magyar nők mindnyájan, a kik végkép lemondunk a gyönyörű magyar ruhákról. Hiszen nem mondom, a köznapi viseletre az nem alkalmas. De miért ne tarthatnánk mi is, mint a férfiak egy diszruhát, a melyet ünnepélyes alkalmakra felöltենek? Mások is teszik. Itt közelben, Romániában mindjárt példa reá királyné, a költői lelkű Carmen Silva, a ki német születése daczára minden ünnepélyes alkalomkor, udvara hölgyeivel együtt, nemzeti viseletben jelenik meg s nyári kedvencz üdülőhelyén a gyönyörű Sinaiában legtöbbször az udvarával együtt a szép román népviseletben látható.

Sokat tehetne ebben az irányban az „Emke“, „Eke“, „Emke“ s még sok más kulturális intézményünk.

S ha mindenki egyesült erővel megteszi a mi tőle telik és csak egy szemernyi jó indulattal járul is az eszme megvalósításához, még biztos reményünk lehet arra, hogy „A népviselet alkonyá“-ra még uj hajnal derüje viradhat.

Fanghné Gyujtó Izabella.

Epigramma.

Szivedben a lovag-erényeket
Őrizd meg e rideg világban,
Nő-tisztelet törvény legyen neked
S kedved ne leld a nőkre szórt vádban.

És el ne türd, hogy jó hírük ellen
Ármánykodást a férfi szőjen,
Mit tilt nekünk lovagias jellem:
Becsmérlik ők egymást elég bőven! . . .

Pap Domokos.

A magyar zene.*

Kepler a tizenhatodik században a következőleg nyilatkozik a törökök és magyarok zenéjéről: „Énekük inkább vadállatok orditozásához, mint emberi hangokhoz hasonlít³. Kepler ítélete tulzott és igen szigorú volt, mert hiszen tudjuk, hogy a magyarok már a legrégibb időben fejlett érzelem-világgal bírtak s szabadon, függetlenül éltek hazájok kies bércein vagy a síkokon és ép oly zenekedvelők voltak, mint a walesi vadonok lakói. Liszt azt mondja, hogy a magyarországi cigányok zenéje felette áll az oroszoknak. Igaz ugyan, hogy a cigányzene nem sok értékkel bír, mint zeneművészet, de Schubert és Liszt mégis sokszor felhasználták azt nagy műveikben; hiszen ki tudná feledni utóbbinak híres magyar rhapsodiáit!

A magyar zene több néptörzs zenéjének összeolvadásából keletkezett, melyek között első helyet a magyar foglalt el. E törzsek a mongol fajhoz tartoztak és az Ural hegység vidékéről vándoroltak előbb a Káspi tenger környékére, majd pedig Kiev elfoglalása után a kilencedik században Magyarországon telepedtek le. Az ott lakó szláv, germán, román, zsidó és cigány lakosság között ma is uralkodó elem a magyar, mint a földnek az ura; de a magyar zene kifejlődésére nagy hatással voltak a cigányok, kik nagyrészt született zenészek.

A faj jellege, az idő viszontagságai, az éghajlat szeszélyei, mind hiven visszatükröződnek a nemzeti zenében.

Mi tehát a legjellemzőbb sajátsága a magyar, nemzeti zenének? A rythmus különös volta. Az ütem rythmusának legjellemzőbb sajátsága syncopa, mely abból áll, hogy pld. a $\frac{2}{4}$ -es ütemben a nyomaték, a hangsúly az ütem második felére esik. Még hogyha a dallam nem is bír syncopával, a kíséretben mindig megtaláljuk. Három, öt, hat és hét ütem alkot gyakran egy zenei frazist. Ilyen hét ütemes rythmust találunk igen szépen alkalmazva Schumann „Stücke in Volkston“ című darabjában zongorára és violincellora F. durban. Három és hat ütemes rythmusra legszebb példák vannak Brahms „Magyar

* Ez érdekes cikket Davies J. belfasti unitárius lelkész ur írta 1901. szeptemberében hazánkban tett látogatása alkalmával szerzett gazdag tapasztalatai alapján. A „Christian Freeman“-ban jelent meg. Olvasóink, úgy véljük, szívesen veszik. — F. E.

tánczaiban“. A $\frac{3}{4}$ -es és $\frac{6}{8}$ -os időbeosztás ismeretlen az eredeti magyar zenében, ámbar újabban már kezdik ezeket is használni a magyar zeneszerzők. Brahms magyar népdalokra több változatot, variációt írt, melyeket az előadó még tetszése szerint kiczifrázhat, csak arra kell ügyelnie, hogy az időmértéket hiven megtartsa.

Régi magyar hangszer a tárogató, mely megfelel a mai klárinetnak. Mint a hogyan a welshek és irrek lassanként lemondtak a hárfáról a zongora kedvéért, úgy a magyaroknál is a tárogatót a cimbalom váltotta fel. Liszt a cimbalom használatának kezdetét a tizenötödik századra teszi. A cimbalmozó ép úgy, mint az első hegedűs, tetszése szerint és a pillanat hatása alatt nyújthatja meg az egyes passageokat. Magyar zenekar sohasem teljes cimbalom nélkül, de a hegedű is mindenütt el van terjedve az egész országban. A Magyarországon utazó idegeu lépten-nyomon azt hallja, hogy a cigány muzsikások nem zeneértők, hanem csak hallás után játszanak. De itt az ideje, hogy ez a téves hit eloszoljék. Tordán, e sorok írója, próbára tette e tekintetben a cigányokat. Elénekelte ugyanis az „Öseim hazája“ kezdetű welsh nemzeti himnust egy cigány zenekar kíséréte mellett, melynek tagjai a dalt akkor hallották életükben először. E fölötti csodálkozásában megkérdezte a primást: „Ugy-e bár Önök mindnyájan értenek a zenéhez, hiszen különben hogyan tudtak volna engem kísérni?“ „Oh igen“ — volt a felelet — „mi mindnyájan képzett zenészek vagyunk“.

A magyar zene nagy hatással volt classicus mesterek műveire is. Haydn volt a legelső, ki műveiben magyar motívumokat használt fel, legfeltűnőbb példa erre a „Rondo all' Ongarese“ a No. 1. G-dur trióban. Bethoven ritkán használta, kivéve „István királyban“, hol igazi magyar rythmussal találkozunk. Annál gyakrabban dolgoztak fel magyar motívumokat Schubert és Brahms, Liszt és Joachim. E két utóbbinál ez egészen természetes, mert hiszen Magyarország szülőttei voltak s hazájuk zenéjét lelkesülten szerették. Joachimnak nemesen megírt magyar hegedűhangversenye remek combinatiója a nemzeti sajátságoknak a classicus formával.

A magyar tánczenében első helyen áll a „csárdás“, mely nevét a pusztai csárdától nyerte, mert ott tánczolták legtöbbször. A csárdás két részből áll, a *lassuból* (Andante maestoso) és a *frissből* (Allegro, vivace). E kettő váltakozik a tánczoló kedve szerint a zenészeknek adott jelre. A „körmagyardnak“ legfőbb része a *tohorzó*. A „kanász-táncot“ leginkább a nép kedveli.

Folytatás a mellékleten.

A magyar operák, vagy dalművek között, melyeknek szövege tárgyát a nemzet történetéből veszi és melyeknek zenéjét a magyaros rythmus jellemzi, a legnevezetesebbek Erkel Ferencztől: Hunyadi László, Báthory Mária, Bánk bán, Brankovics, továbbá Doppler „Ilka“ című vig operája. Dalműszerzők még Mccsonyi, Császár, Fáy és Bartha. A magyar népdaloknak sok gyűjteménye forog közkézen; egyike a legszebb népdaloknak a „Repülj fecském“, melyet Reményi halhatatlanított. A Huber Sándor kiadásában megjelent 101 magyar népdal szintén nagyon népszerű és 3 koronáért kapható. A „Rákóczi Induló“ nevű híres nemzeti indulót a Marseillaise mellé sorozhatjuk, lelkesítő hatását illetőleg. Bárhol játszák, óriási hatást kelt; ezt a szívével hallgatja a magyar, szokták ott mondani. Midőn e sorok írója Magyarországon való utazása közben többször elénekelte a Kölcey Hymnuszát, mindig meleg, hálás köszönetet nyert érte, akár angol, akár magyar szöveggel énekelte. Hasonló lelkesedéssel hallgatták mindenütt a Szózatot, melynek első versszakát szintén lefordítottam angolra.

Dr. Boros György Kolozsvárról szíves volt megajándékozni engem a magyar és erdélyi unitáriusok énekes könyvének egy példányával. Ez utóbbiról akarok még pár szót szólni, mert azt hiszem, hogy nemcsak érdekelní fogja olvasóimat, hanem hasznukra is válik. Az énekes könyvet 1896-ban adták ki Budapesten Iszlai Márton szerkesztésében, ki maga is sok dalt szerzett vagy ujitott fel a régiékből. A dallamok nagy része emlékeztet a német choralokra. A harmonia egyszerű, nem olyan magasba szárnyaló, mint a modern angol hymnusoké. 160 ének van a könyvben, de közelebbi megvizsgálás után azt vettem észre, hogy egy néhány közülök ismétlődik. Az angol Wareham dallam háromszor fordul elő (70, 78. és 85 számok). A 45. számú ismétlődik az 51-ben. A 11. és 79. számúak azonosak. A 73, 88. és 105. számúak is azonosak, csak más hangnemben. A 98. számú az egész könyvben a legszebbnek találtam. Nagyon ajánlanám Iszlai Márton urnak, hogy dolgozzon fel többet az amerikai és angol énekeskönyvekből és gazdagítsa ezekkel a gyűjteményt.

Érdemes volna rávenni a magyar unitárius templomok énekeseit, hogy négyszólamu dalokat énekeljenek: soprano, alto, tenor és bass, a helyett, hogy unisono teszik, mint a hogyan mi azt ott hallottuk volt. Továbbá, miért nem énekelnek a nők is a templomban? Az isteni tisztelet sokkal meghatóbb lenne, ha az egész gyülekezet éneke dicsőítené az Urat. Azt is megjegyeztem ottlétem alkalmával, hogy a gyülekezet énekeinek időmértéke, tempója igen lassu. Elénkebb tempóban elő-

adott, több szolamu dalok gyönyörűen hangzanának a magas, boltíves magyar templomokban. Azt vettem észre, hogy magyar hitrokonaim közül sokakat áldott meg a természet erős, hatalmas hanggal. Különösen Toroczkón tapasztaltam ezt egyik magyar lelkészársamnál, kinek remek tenorja bármelyik hangversenyterembe beillt volna

Nem tudom, vajjon a magyarországi és erdélyi unitárius templomokban tartanak-e zenés ünnepélyeket, hol hymnuszokat, chorusokat és nehezebb egyházi zenedarabokat adnak elő? Ha nem tették eddig, nagyon szép lenne, ha ezentúl időnként rendeznének ilyen ünnepélyeket, melyek bámulatos hatással vannak az egyházi zene fejlődésére, mint a hogyan én azt Walesben is tapasztaltam, hol a vallásos élet intensivitása is nagyon sokat nyert ez által. Meg vagyok győződve, hogy ép ilyen jó hatással lenne ez lelkes és zeneszerető magyar barátaim körében is

Adja az Ég, hogy a magyar zene minden faja — úgy az egyházi, mint a világi — virágozzék és hirdesse mindenha e hazaszerető nép vágyait, érzelmeit, minden szépért, jóért való lelkesedését.

Nyárfa.

Nyárfa, nyárfa, szivlevelű nyárfa,
Milyen dalos kedved volt a nyárfa', ~~ha~~
Röpke szellő nótára birt téged,
Jaj, de vigan tölt akkor az élted !

Láttam azt is, hogy hervadó lombod,
Le a földre mily zokogva ontod,
Fütyölő szél törzsed' is megrázta,
S panaszdal volt leveled hullása.

Nézlek most is . . . fordult immár télre,
Hó esett a rózsafalevéltre,
Be elnémult vigtől, bústól ajkad,
Éhes varjú kárrog mostan rajtad . . .

Pap Domokos.

Egy kis leány emléke.

Bakó Etelka, az ujszékelyi állami iskolai tanító és unitárius énekvezér egyetlen gyermeke, kinek fájdalmas haláláról az Unitárius Közlöny 2-ik számában emlékeztünk meg, a Nők Világa sorsjátékára egy értékes, gyönyörű munkát küldött volt be.

A munka urasztalra felső terítőnek kiválóan alkalmasnak mutatkozott. A munka a sorsjátékon a Dávid Ferencz Egylet birtokában maradt. A Választmánynak első gondolata az volt, hogy valamely unitárius templomnak fogja ajándékozni. Ezt a tervet a választmány úgy valósítja meg, hogy a derék, munkás kis leány emléke is legyen megörökítve az újszékelyi unitárius egyháznak ajándékozva. Bakó Etelka itt nőtt fel, itt ismerték, itt pihen, itt fognak legszívesebben emlékezni rá. A választmány a munkát selyemmel béleltette s aranyhimzéssel ráíratta: *Bakó Etelka munkája, a D. F. E. ajándéka az elhunyt emlékére 1903.* Az evangelium szavai szeriut, a mit ez én velem cselekedék, az hirdettetik az ő emlékezetéért Mát. 28. r 13

A Dávid Ferencz Egylet vándor-könyvtára.

Arany János: Toldi. Dr. Nagy Mór: Homer Iliász. Gr. Kún István: Költemények. Abrányiné K. Klementin: Földön és föld alatt. Kovács Dezső: Apró komédiák. Földes Géza: A világ története. Váradi Antal: Iskarióth. Gárdonyi Géza: Az én falum, Egri csillagok. Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője. Benedek Elek: Testamentum és 6 levél. Gr. Tolsztoi Leo: Mi a művész? Külföldi költők: Anthologia. Kozma Andor: A tegnap és a ma. Sienkievicz Henrik: Quo Vadis. Mikszáth Kálmán: Besztercze ostroma. Mocsáry Béláné: India és Ceylon. Mikszáth Kálmán: A szelistyei asszonyok Flammarion: Csillagászati olvasmányok. Mikszáth Kálmán: Kisértet Lublón, A fekete kakas. Jókai Mór: Egy az Isten. Derzsi—Józan: Unitárius kis könyvtár. Budapesti D. F. E.: Értesítő I Marlitt: A pusztai királyleány, Aranyos Erzsike, A gránátköves asszony, A kereskedelmi tanácsos házánál, A bagolyvár, Vén kisasszony titkai, Második feleség.

A Dávid Ferencz Egylet vándorkönyvtára — ime — szépen megindult. Máris sok becses könyv van együtt. Köszönet Perczelné és Fangh Erzsébet önnagyságaiknak. A Nők Világa olvasói ezt a gyűjteményt egyszerre megkértszerezhetik, ha csak *kiolvasott* és félretett könyveikből egyet-kettőt a közös célra följánlanak. A Dávid F. Egylet választmánya az ügyet tárgyalván, arra a gondolatra jött, hogyha annyi könyv összegyűl, akkor a D. F. E. fiókegyletei között megfogja osztani könyvtáraik gyarapítására. Képes folyóiratok, naptárak, az olcsó könyvtár s más olcsó kiadványok füzetek, mind igen kedves fogadásra találnak.

Kovács Irén, lapunk dolgozó társa, ki a londoni Channing leányiskolában 2 évet tanult, a budapesti paedagogiumban az angol nyelvből és irodalomból képesítő vizsgálatot tett szép sikerrel. Fogadja gratulációnkat. Örömmel vesszünk minden hirt, a mely lányaink felsőbb oktatásáról szól. Vajha ne lenne csak egy is a földmivelők közül, a ki a népiskolai összes osztályokat sem végezte. Minél többen haladnak fennebb, annál bizonyosabbá lesz vallásunk diadala.

Jó unitárius akar lenni. Egy unitárius nőt családi körülményei Magyarországra tereltek. Egy erős kath. városban nagyon sokféleképpen volt próbára téve. Mindig dicsőségesen kiállotta. A Nők világának lelkes hive, a D. F. E.-nek buzgó tagja. Hűségét áldozatokban is többször igazolta már. Isten éltesse, hogy még sokáig lehessen jó unitárius.

— **Kegyes adomány.** A hódmezővásárhelyi egyházközségünk egyik néhai buzgó tagja, Hegedüs Zsófia, midőn a nehéz kór fájdalmai már a hallhatatlanság vigaszára irányították lelkét, munkás élete fáradozmainak megtakarított filléreit, 2800 korona pénzét az egyháznak adta át oly szerződéssel, mely szerint haláláig az egyház kötelessége őt ápolgatni s minden szükségéről gondoskodni, halála után pedig díszesen eltemettetni. — Az egyháznak kötelezettségeit Kovács József érdemes gondnokunk a legnagyobb buzgósággal és odaadással teljesítette a beteggel szemben s vigasztalására a lelkész és tanító atyánkfiai is többször megjelentek a beteg ágyánál. — Emberi tudomány, emberi gondoskodás, fájdalom — nem segíthettek a betegen; december 18-án d. u. 2 órakor jobb létre szenderült. — Utolsó pillanatait, midőn a kínzó betegség már arczára nyomta a halál bélyegét, megédesítette az a lelki öröm és megelégedés, melyet szeretett egyháza iránt teljesített szép és nemes tette szerzett lelkének. Arczán szelid mosolylyal s egyháza részvétének fájdalmas sóhajával hunyta le örök álomra szemeit. — Temetése decz 20-án d. e. volt az unitárius hívek általános részvéte mellett. — A szerződés szerint átadott pénzből a kötelezettségek teljesítése, valamint a szóbeli végrendekezéssel az egyházra hagyományozott ingóságok értékesítése után az adomány teszen 2600 koronát, mely összeg „Hegedüs Zsófia alapítványa“ czimen gyümölcsözőleg fog kezeltetni. — Nemes tettének emléke egyháza által örök időkre megőriztetik! Áldás és béke lengjen porai fölött!!

TARTALOM: Könyveinkről. Perczelné Kozma Flóra. — Beteg gyermekek. B. Gy. — A népviselet alkonya. Fanghné Gyujtó Izabella. — Epigramma. — A magyar zene. — A nyárfa. (Költemény.) Pap Domokos. — Egy kis leány emléke. — A Dávid Ferencz Egylet vándorkönyvtára. —

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.

NŐK VILÁGA.

AZ UNITÁRIUS KÖZLÖNY MELLÉKLAPJA.

FŐMUNKATÁRSOK: FANGHNÉ GYUJTÓ IZABELLA, PERCZELNÉ
KOZMA FLÓRA, RAFFAJ IRMA.

Unitárius nők a multban.

Számos élő példa igazolja, hogy az unitáriás nők, bizonyos fanatizmussal, vagyis olyan buzgósággal ragaszkodnak vallásukhoz, a mely a legnagyobb bátorságra és hősies kitartásra készíti őket.

Ha történelmünk adatai oly hiányosak nem volnának, hosszú lapokat, sőt köteteket irhatnánk be az unitárius nőknek a multban tanúsított hősies kitartásáról. Kutatnunk kell a szekrények alján rejtőző adatokat, gyűjtenünk kell össze minden porszemet, a mely nőink jellemére, életére némi fényt derít. Minden ilyen fénysugár csirát fakaszt és élőfát növel az egyház kertjében. Oda, a hol a női szív melegét érezzük, ellenállhatlanul vonzódunk, mert tudjuk, hogy hatása alatt boldogság, hit és önbizalom támad a mi szívünkben is.

Ezuttal elvisszük olvasóinkat messzi vissza a XVII-ik százba.

Erdélyben a protestáns fejedelmek uralkodnak. Bethlen Gábor nagyszabású állampolitikája az államvallás eszméjét érleli meg benne s a kalvini egyháznak, melyet szülői és gyermekkori egyházánál, az unitáriusnál előnyösebbnek talált, nagy alapítványokkal és másnemű segélyekkel mindenben igyekezik kedvezni. Követői nemhogy javították volna az unitáriusok helyzetét, de Rákóczi a szombatosság czíme alatt az unitáriusok egyházát és a híveket nagyon megapasztotta.

Az unitáriusok helyzete nem volt irigylendő. Erejük nem laukad, de belső egységükben meghasonlás jött létre. A szombatosnak nevezett irányzat Pechi Simon vezetése alatt erősödni kezd s kitűnő alkalmat nyújt az ellenfélnek, hogy betörjön a táborba és rongálja okos terv szerint s ha szükség erőszakkal is. Ennek a kornak elfogulatlan ismertetése még mindig csak vágy. Vajha minél előbb valóság lenne, mert a mit az ev. ref. atyafiak részéről kaptunk, nem lehet elfogultság nélküli.* Régi írók és ve-

* Bod Péter írta meg az unitárius egyház történelmét.

zetőik az unitárizmust „undok, rút tévelygésnek“ nézték s mint ilyen ellen küzdöttek. Nem csoda, ha ily hangulatban türelmük hamar kimerült és erősebb eszközökhöz nyultak, még családi békességük kockáztatásával is.

Megható jelenetekről emlékeznek meg kronikásaink és egykoru íróink a XVII-ik és XVIII-ik századból. A XVII-ik százban a Kemény, Thoroczkay, Kornis, Serédi, Apaffi, Horváth, Bethlen, Patzoldai, Daniel előkelő nemesi családok férfi és nőtagjai itt Erdélyben még unitáriusok, s ha a férfiakat az ambíció és a hatalom vágya elis csábította, a nők meglepő szívóssággal ragaszkodnak unitárius hitökhöz, s azért nagy áldozatokat is készséggel hoztak. Egyházközségeink levéltáraiban, urvacsorai s más készleteik felirásaiban bizonynyal sok nemes női szív nyomait lehet föltalálni.

Ha mi ezeken a lapokon emlegetjük a múlt érdemeit, nem a dicsekvés, ha emlegetjük a múlt keserveit, nem a fájdalom, legkevésbé a rossz érzések ébresztgetése célunk, hanem a történelem tanulságainak keresése. Ha a szenvedés iskolájában tanultak őseink kitartást és hitükhöz való legyőzhetlen buzgóságot, mi most, midőn legalább külsőleg békességben vagyunk, tanulhatunk példájukból türelmet és áldozatkészséget.

Bizony, ha azok a nagyszámu névtelen hősnők előnkbe állnának, kedves olvasóink, a kik unitárius Sionunk utait könnyűkkel öntözték, hisszük, némelyek szégyenkezve gondolnók meg, mily ingyen élvezzük mi azt, a nagy szabadságot, a melylyel Isten kiapadhatlan jósága szabadokká tett minket a hit dolgában is. De a sikert bizzuk Istenre

Lássunk munkához.

Első helyen bemutatjuk a most is élő és egyházunknak erős oszlopa gyanánt mellettünk álló *Daniel* család egy pár nőtagját, a régen elmúlt időkből.*

Béldi Judit és Daniel Judit.

Daniel István Udvarhelyszék főkirálybírája, nagytekintélyű úr, viszontagságos életet élt. 1669-ben vette nőül Kemény Zsófiát, a Kemény János testvére Péter és Toroczkai Kata leányát. Anyja, nagyanyja nemcsak tekintélyes család tagjai, de jó unitáriusok is.

A házasságot édes anyja özv. Daniel Ferenczné Béldi Judit intézi. Nagy ünnepélyességgel ment végbe a lakadalom,

* Minden kis adatot, a miből nőink hitbuzgósága és áldozatkészsége látszik, örömezt fogadunk és készséggel fogunk közre adni. Kérjük olvasóinkat támogassanak.

mert a derék anya tudta a módját s nem ismert semmi fárad-
ságot a saját ügyei intézésében.*

E derék nő Béli Judit jellemzésére átvesszük a követ-
kező sorokat:

Kicsiny, neveletlen korában árvául maradván, neveltetett
atyjafiainak keze között. Férjhez menvén, férjével szép békes-
ségben és keresztényi jóságoknak gyakorlásával 20 esztendőket
együtt élt s azután özvegyül maradván, azon szomoru özvegy-
ségben is hasonló keresztényi életének követésében is buzgól-
kodván, scholáknak, Isten tiszteletére szenteltetett dolgoknak,
helyeknek felállításában és épülésében teljes indulattal foglal-
toscodván, tetszett a mindenható Istennek, hogy azon szomoru
özvegységben 20 esztendőt eltöltsön.“

A derék anyának nagy öröme telhetett fia házas életében,
mivel 8 unoka foglalta le gondoskodását. Ezek között van Daniel
Ferencz és Péter az unitárius egyház főgondnokai és Judit,
kinek alább közölt levele, ékesen világítja meg a családi vallá-
sos nevelés szellemét.

Daniel Istvánné Kemény Zsófiáról egy másik alkalom-
mal külön lesz szó.

Daniel Judit szép leány lehetett és jó hírben álló, sok kérő
jelentkezik kezért. Bánffy László, Krasznamegye főispánja
nyerte meg kezét, valószínűleg 1689-ben. A házasságból szüle-
tett egy fiu, Bánffy Ferencz, de ugyilátszik sok lelki fájdalom
és szívbeli aggodás gyötörte a derék nőt unitárius hite miatt.
Edes anyjához irt levele ezt bizonyítja:

Édes asszonyom anyám! Mostani alkalmatossággal nem akarom
elmulasztani, hogy kegyelmedet levelem által meg ne látogassam. Kivá-
nom Istentől, találja kegyelmedet jó egészségben. Én bizony valóban rossz
egészségben vagyok, mind kívül és mind belől, mert én nékem csak úgy
kell élnem mint egy barom, én mióta itt lakom, egy prédicationál többet
nem hallottam unitárius paptól, én megvallom igazán, hogy bizony nagy
lelki kísértetben vagyok, ezután még nagyobbba esem, ha az Isten meg
nem szán. Toldalagi uram is nem lakhatik úgy itthon, mint eddig, mert
minden gyűlésen ott kell lenni. Én bizony soha se tudom hová legyek,
ide nem hívathatok papot, mert azt nem engedi, sem pedig én nem me-
hetek, mert nem bocsát, azt mondja, hogy soha bizony nem bocsát; sem
nem engedi, hogy hívassak papot; hanem csak úgy akar, hogy az új bu-
za kenyeren felvegyem itt az urvacsoráját, mert ha nem cselekszem, soha
bizony vele jól nem lakom. Én nem tudom soha, az én istenem látja, mit
csináljak, mert meg kell bolondulnom, ha az Isten nem szán, valami képpen
gondot nem visel rám. Épen bizony el kell vesznem az én sok gondolkod-
ásimban. Most ő kegyelme a vármegye gyűlésére ment, onnét az urhoz
megyen, én nékem is azt mondá, hogy készüljek, eddig az asszony meg

* A Vargyasi Daniel család eredet, (irta id. V. Daniel Gábor,) erre bő
anyagot szolgáltat.

fog ott betegedni s oda kell mennem Bonczhidára, azonban elé közelget az aratás, haza kell jönnöm akkorra, mikor az úr vacsoráját osszák. Az istenért kérem kegyelmedet édes asszonyom anyám, valamint meg ne írja kegyelmed, hogy én irtam kegyelmednek, mert én rám haragszik még, hanem hogy csak mástól hallotta kegyelmed. Én örömet bemennék kegyelmedhez, de nem bocsát ő kegyelme, azt mondja, hogy ha én Kálvinista nem leszek, soha ő kegyelmével jól nem élek. Engem igazán meg ver az Isten, mert énnékem nem volt egy óráig való lelkem nyugodalma, hogy bizony azt akarnám, ma halhatnék meg; boldog ember az, ki azt elkerülheti. Ha én ezt tudtam volna, bizony örökké inkább úgy ültem volna; hogysen ilyen kárhozatos életet éljek. Kérem az istenért kegyelmedet, ha irni talál, kegyelmed meg ne írja, hogy én irtam meg kegyelmednek, mert annál inkább erőltet aztán: hanem csak egyéb formán ha hivathatna kegyelmed, hogy akkor ne lehetnék itthon. Ezzel ajánlom isten oltalmába kegyelmed édes asszonyomanyámat.

Kegyelmednek engedelmességgel szolgáló leánya

Beresztelken, 1692. die 26. junii.

Daniel Judlt s. k.

Mikép lett később ezen felekezeti egyenetlenség megoldva, arról tudomásunk nincs, de azt megtanulhatjuk, hogy unitárius hitünkhez nőink szívvel, lélekkel ragaszkodtak, azért mindenre készek voltak. Mélyen be volt vésve a szívükbe a vallás szeretete. Így kellene neveljenek minden leányt az anyák.

Bs.

Könyveinkről.

(Folytatás.)

A Dávid Ferencz Egylet legelső elnökének néhai dr *Brassai Sámuel* nagy tudósunknak egyletünkben tartott felolvasásait a Dávid Ferencz Egylet kiadványaiban olvashatjuk: »Nézetek a vallás eszméjéről« czim alatt.

»Ezelőtt 13 évvel — mondja Boros György dr. Brassai Sámuel emlékezetére tartott felolvasásában — midőn a jóra és nemésre törekvők kis serege tömörült és felvette a szabad gondolkozás nagy apostola, *Dávid Ferencz* nevét, a világhírű tudós dr. *Brassai* átadta a magáét, de nemcsak, hanem lelkét is, hogy biztosítsa a nagy apostol nevének a megérdemelt tisztességet . . . « Valóban nem hiszem, hogy vallásos egylet dicsőbben kezdte volna meg pályafutását, mint egyletünk a szabadon gondolkodó nagy tudóssal az élén! Annak is, a ki nincs tájékozva vallásunkról és egyházunkról, elég garantiát nyújthat ez a tény, hogy vallásos egyletünk Brassai elnökletével kezdte meg misszióját, valamint ez bizonyítja leghathatósabban, hogy egyletünk *első percztől* fogva a tudomány és felvilágosodottság jelszavát írta fel zászlajára!

Brassai felolvasásait női olvasóimnak egyenként nem sorolom fel, csak általánosságban emlitem, hogy azok oly rendkívül becsesek és fontosak az unitárius vallásra nézve, hogy nagyon

kár azokkal nőinknek is komolyan nem foglalkozni. A kinek hajlandósága van a mai divatos világban Schoppenhauer vagy Büchner tanai felé pártolni, a ki könnyen eltudja magával hitetni, hogy tulajdonképpen nincs is szükség *Isten, lélek* vagy a *halhatatlanságban* való hitre, mert talán azért is vagyunk unitáriusok, tudományosok és felvilágosodottak, hogy *semmiben* sem higgyünk — az olvassa csak el Brassai felolvasásait és majd megfogja látni, hogy mennyire össze lehet a mi hitünket a tudománnyal egyeztetni, milyen harmóniát lehet a hit és a tudás között létrehozni, ha csak némileg is arra a színvonalra tudjuk gondolatainkat emelni, hogy legalább mi nők is megérthessük, átérezhessük azokat a fejtegetéseket, melyeket a nagy tudós felolvasásai tárnak elénk!

Negyedik felolvasásában (*Melyik az igazi tudomány*) gyönyörűen magyarázza, hogy *mikor* áll szemben a *tudomány* a *tudással*! Szembe állítja Büchner száraz filozófiájával a mi józan, de *magasztos* tanainkat. Midőn citálja Büchner állítását, hogy »az *anyagon kívül* más állomány nincs, ha hát a lélek nem anyag, *nem is állomány*, tehát azon értelemben, a miben a létezését venni szoktuk *nem is létez*«, azt teszi gúnyosan utánna: »annyi, mintha azt mondaná, hogy a várnai, kenyérmezei ütközet, Magyarország kormányzása s más események lefolytak, de azért *Hunyadi János nem létezett*!«

Büchner azt mondja: »nincs rangkülömbőség«; a nemesebb szervek működései — a gondolatok oly viszonyban vannak az agyvelővel, mint pld, a máj az epével. Brassai rögtön azt kérdi: »de hát ha nincs rangkülömbőség *miért* nevezi az agyvelőt »*nemesebb*« szervnek? E felolvasásnak végén áttér azután az Isten-eszmére és igazságosan védi még a *pantheismust* is, melyet szerinte méltatlanul hoztak rossz hirbe, »mert ha az Isten *minden-tudósága, mindenhatósága és mindenütt jelenvalósága* tana nem *pantheismus*, keressenek más szót a kifejezésére! Amaz eszme fejezi ki az Istenség viszonyát is az emberiséghez és azt mondá ki az ember Jézus Krisztus is ezen szavaiban: »Én és az Atya *egyek* vagyunk.«

Nyolczadik felolvasása »*Jézus istensége*«, melyben természetesen az ő *emberségét* hirdeti. Leírja, hogy tudvalevőleg az unitáriusokon kívül egy keresztény felekezet sem meri Jézust embernek tartani, mert ha a protestánsok között az ugynevezett racionalisták az unitáriusokhoz szitnak is, ez azért nem változtat a tényen. Ebben a felolvasásban idézi *Páter Didon* hatkolikus francia papnak kitöréseit, ki történetíró létére is megbotránkozik álláspontunkon és azzal érvel, ha Jézus csak ember volt, mikép szántott oly mély barázdát a földön? Mikép alapított vallást, mely a világon

uralkodik? Erre Brassai azt felelé, hogy csak úgy, mint Budha és Mohamed, mert talán a 400 millió kereszténységgel szemben 600 millió budhista és 200 millió mohamedánus *elég mély barázdákat jelölnek*. Valamint P. Didon azon célzására, hogy olyannak kell a tudományszerű történelemnek lenni, hogy a dogmával ne ellenkezzék, azt jegyzi meg Brassai: »Legelső feltétel az, hogy bölcs, *tisztán látó, részrehajlatlan* kritika világítsa!«

Később nagyon érdekes az a rész, melyben *Rousseaura* hivatkozik. »Én (Rousseau) kereszténynek vallom magamat, üldözöm azt mondják, hogy nem vagyok az. Hogy nem vagyok keresztény azzal bizonyítják, hogy nem akarok semmit tudni a kijelentésről. *Azt meg hogy nem akarok semmit tudni a kijelentésről, azzal bizonyítják, hogy nem hiszem a csodatételeket.* De hogy a következtetés helyes legyen, kettő közül egyik valamelyik kíváncsít meg: vagy az, hogy csupán csak a csodatettek szolgáljanak bizonyítmányul a kijelentésnek, vagy pedig az, hogy én a többieket sem tartom érvényeseknek.«

Az utóbbi állítást, mondja Brassai, méltán tagadja Rousseau, a ki egy előbbi munkájára hivatkozik. Az előbbire pedig azt állítja, hogy a csodatételek nem csak nem egyedül való bizonyítmányai, *hanem általában nem is bizonyítványai a kijelentésnek.* És állítását így támogatja: »Mikép engedhetném meg bizonyítmányul azt, amit Jézus maga sem tartott annak, sőt világosan el is utasított. Valahányszor a zsidók afféle bizonyítványokat sürgettek, mindig megvetéssel utasította el őket és soha sem méltóztatott kielégíteni kívánságukat. *Ha jeleket és csodákat nem láttok, nem hiszitek,* így szóla annak, aki kérte, hogy gyógyítsa meg a fiát. (Ján. ev. 4., 48.) Így beszél-e az, aki csodákat bizonyítványokul akar szolgáltatni?«

»A zsidók égi jelt kértek — folytatja Rousseau — igazuk volt a maguk nézete szerint. Az a jel, a mely nekik a Messiás jövetelét bizonyítsa, nem lehetett eléggé szembetűnő, elég szemmel tanusított; nekik csodatevő Messiás kellett. De Jézus azt mondá: »*Nem úgy jő el az Isten országa, hogy valaki tudhassa.* (Luk. ev. 17. 20.) *Nem verseng, se nem kiált, se nem hallja senki az utcán az ő szavát.* (Máté 12. 19.)«

Végre Brassai ezen szavakkal fejezi be érdekes idézetekkel telt felolvasását: »Mi azt gondoljuk, hogy egy Isten küldötte, egy erkölcsileg tökéletes, Isten országát hirdető és tanítmányáért üldözést, kínzást, halált szenvedett *ember* buzgóbb hálát, mélyebb tiszteletet érdemel, igényel, élvez egész az imádás határáig, mint egy *devalvált* s az egész emberfaj bűneivel terhelt Isten? És ha mi a keresztény vallás szerzőjét az elsőbb, s nem eme második jellemében tiszteljük és tanítmányait híve, követve, vallva, az ő nevé-

vel éppen oly jogosan nevezhetjük magunkat christianusoknak, szabadon magyarosítva keresztényeknek, mint a *kantianerek* nevezik magukat a kritikus philosophuséról. Ha a többi felekezetek nem akarják megengedni, *lelkők rajja* Csak azt jegyzem meg, hogy a római katolikusok, ha teszik, legalább *következtetések*, de az ugynevezett protestansok elvök megtagadása nélkül nem mondhatják fel az atyafiságot az unitáriusoknak!»

Azért választottam éppen e két különböző tartalmu felolvasást ismertetés céljából, hogy megmutathassam, mily *egyenlő* erővel küzdött Brassai philosophiája a két ellenséges iránynyal: a *divatos materializmussal* éppen ugy, mint az *ósdí vakhittel*! És hogy e két felolvasásból idézve bebizonyithassuk, hogy az unitarizmus mily összhangban van a bölcsészeti vallással, Magyarország ősz tudósa pedig mennyire szívvel lélekkel unitárius volt!

A Dávid Ferencz Egylet kiadványaiban jelentek meg továbbá dr. *Boros György* theol. dékán felolvasásai, melyek közül most csak két kiváló érdekeset említek: »*Az unitarizmus külföldön*« és »*Unitárius élet Észak-Amerikában*.«

Az elsőben Williams E. Tivadarnak az 1896-ban tartott budapesti nemzetközi unitárius konferencián mondott eme szavai állnak mottóul: »Jó nekünk itt lennünk testvéri egységben. Jó nekünk észlelnünk, hogy unitárius hitünk sem Bostonban, sem Londonban, sem Budapesten nem helyi érdekű nem vidéki valóság, hanem *általánosan emberi* a mely megtud szállalni a legkülönbözőbb nyelveken és tud alkalmazkodni a különböző országokban az emberi nem legkülönbözőbb viszonyaihoz. Örvendezzünk ebben a testvéries hitrokonságban és midőn visszatérünk, kiki a maga hazájába, *jusson eszünkbe, milyen szép a mi örökségünk*.«

Lelkesítően mondja el dr. Boros a külföldi tapasztalatait »székely testvérei« előtt, egy francia írónak eme kedves és valóban igaz mondására hivatkozva: »Mit ér egy szép vidéknek látása, ha nincs kinek mondhassuk: *mily szép ez a vidék*!«

Érdekesen hangsúlyozza, hogy: »a mai kor szelleme szerint érdekszövetkezetek hálózák be a világot, melyek tiszteletben tartják egymást félelemből, de egy pár jelt látni lehet itt ott, a mely arra mutat, hogy az üzleti, az anyagi, a hatalmi érdeknek fölébe fog emelkedni előbb vagy később, egy magasabb rendű, egy *közérkölc*s és *közvallás*, vagy szebb szóval élve: a jövő vallásának érdeke, a melyben az evangélium szerinti egy pásztort fogja terelgetni az egy nyáját. Lelki örömmel adom tudtokra, hogy ez az *egységesítő szellem* ma a legfőbb, mondhatnám egyedül irányító szelleme az unitarizmusnak.«

»Azok, akik a felekezeti villongás, surlódás, sőt mondhatjuk harc közepette most reményt veszve aggódnak, az egyházak

békéje és a tiszta, a liberalis vallás jövője miatt, azok nézzenek bizalommal arra a kis hajóra, a melyre ez az egyszerű, de sokat jelentő szó van írva: *unitarizmus*.«

Meghatóan mutat e felolvasás arra a tényre, hogy *azért a fenséges eszméért*, melyet a nagy tudós Priestley képviselt Észak-Amerikában, már *háromszáz évet* harczolt egy maroknyi székely nép! »Nem emberi munka, hanem *isteni* volt ez, mert csak így lehet megérteni, hogy abban a korban, melynek szeme a világossághoz nem volt szokva, a melyben egy pár világi hatalmasság előtt porban fetrengtek a milliók, a szabad szellem *gyökeret vert* a szívekben, és az unitarizmus egyszerre hatalmas élőfává vált, melynek ágain az égi madarak ezrei rakták meg fészkeiket.«

Elmondja továbbá, hogy mily rohamos gyorsasággal emelkedett az unitarizmus ügye Angliában, Amerikában éppen úgy, mint Magyarországon Dávid Ferencz idejében, *de hogy mégis nem terjedt el annyira*, mint a hogy az kezdetben látszott, és a mely szomorú tény úgy hiszem minden unitárius érzelmű embert rendkívül bánt, annak magyarázatát Boros tanár ezen megnyugtató szép megoldásban találja: »... az unitarizmus az *egyéni* meggyőződésre, a lelkiismeretre támaszkodik és megvárja, hogy mindenki önmagának szerezze meg ezeket. Az unitarizmus olyan a többi vallásokkal szemben, *mint az alkotmányos független nemzeti állam, a hűbéres állam mellett*. Ebben *egy* parancsol az egésznek és mindenki szolgál annak az egynek; abban *mindenki ura önmagának* és úgy intézi dolgait, a hogy meggyőződése, hi e és reménye szerint a legjobb.«

Ki ne érezné, hogy milyen rendkívül találó hasonlat és jellemzés ez egyházunk, vallásunk igazságos és szabadelvű működésére, mely teljesen *elütő* a többi egyházak többé-kevésbbé zsarnoki hatalmaskodásától! Érdekesen ismerteti azután a nagy *Channing Ellery Vilmos* szabadelvű működését Észak-Amerikában.

»A Channing-féle unitarizmus arra vállalkozott — írja a többek között Boros — hogy az embert *fölemelje* emberi méltósága érzetére; megtanítsa, hogy az embernek, hogy *minden* embernek van lelke, a melylyel nem csak tud gondolkodni, hanem szabad is, *kell* is gondolkodnia, mert a gondolat épen olyan szabad, mint maga a lélek, mely az isteni lélek szikrája, a melynek képére és hasonlatára van teremtvé. Channing megértette, hogy üdvözülni lehet az erényes és kegyes életű embernek ... *Ez* az unitarizmus fordul sarka, *ebből* kell megítélni a modern unitarizmust. Abból a hitelvől, hogy tökéletesedni lehet és a tökéletesség egyensúlyai mind közelebb vezetnek Istenhez.«

Megismerjük továbbá e felolvasásból, hogy a mit most természetesen találunk, azt akkor még az unitáriusok is félre ér-

tették és egy rendkívül érdekes harcz folyt *magában az unitarizmus történetében*, melyben a haladás lobogóját Channingen kívül *Emerson*, a világhírű író és *Parker*, a nagy reformátor legelől hordozták.

»*Miben áll az unitarizmus diadala?*« kérdi a felolvasó »Abban, hogy *legyőzte önmagát, tisztázta helyzetét saját háztartásában*, kiosztotta a szerepet mindenkinek és *egyesült erővel halad előre!*«

»*Abban*, hogy a tudós Priestleytől örökölt tudományos alapon állva, *minden aggodalom nélkül* szembe tud nézni a tudomány vívmányaival; *abban*, hogy Dávid Ferencztől, Socinustól, Miltontól, Locketól, Channingtől, Brassaitól, Siméntől és Martineautól örökölt kritikai vizsgálódás eszközeivel nyugodtan fogadja és folytatja a biblia és más szentiratok *modern* bonczoló és összehasonlító kritikáját!«

Midőn e hatalmas szavakat magam előtt olvasom, úgy érzem, mintha ezeknek kellene e mű ismertetésénél az *utolsónak* lenni, mert ennél *jellemzetesebbet*, ennél *erőteljesebbet* már úgy sem találhatok e kis füzetben! És mégis tovább fordítva, nem tudom megállni, hogy ne folytassam, oly szavakat látva ismét magam előtt, melyek mintha az én lelkemből törtek volna elő — a *más vallásuaknak* felelve: »Azt kérdem azért most, vajjon helyesebb lett volna-e, ha Channing felhasználva az alkalmat, az unitárius felekezetet egyik régi mintára szervezi és a kálvini egyház helyébe lépteti *egy kevéssel több szellemi szabadsaggal*; de ugyanazok között a *felekezeti* korlátok között, a melyek *azok szemében*, a kik *kivül maradtak*, tiltakozást, *azokéban pedig*, a kik *belül voltak*, zárlatot jelentettek. Vagy helyesebb volt így, a hogy maga Dávid Ferencz is tervezte az unitárius egyházat, hogy *alapja legyen a szabad vallásos meggyőződés, a hit isteni ajándéka*, a melyet elfogadjon a kinek tetszik, de rákényszeríteni ne lehessen senkit?!«

»Átlátom, hogy úgy több hódítást vittek volna véghez — folytatja Boros — ma nagyobb volna számuk nemcsak Amerikában, hanem Angliában is, de kétkem, hogy az *egyház körein kívül* akkora tudott volna lenni hatása, oly általános a befolyása az unitárius szellemnek, mint most. Én úgy képzelek egy *Channing, Parker, Emerson, Clarke, Martineau*-féle egyházi szónokot mint egy *nemzeti költőt*, a ki mindig a haza eszményét látja szeme előtt, mindig azt énekli, most a szabadság, majd a szerelem, majd a testvériség jelszava alatt és lángra gyújtja mellette minden olváját. A magyar szabadság hősei: a szónok *Kossuth*, a költő *Petőfi* szavától épen úgy lelkesedik a német, mint a magyar s vajjon nem így van-e apostolunk *Channing* remek beszédeivel mindenki, bármelyik felekezet, bármelyik nemzet kötelékéhez tartozik is?«

»..... az önkény, a papuralom lejárt« mondja máshol Boros

»s a helyett az az *egyetemes közszellem* uralkodik, a mely tiltó szavát megszólaltatja még a minden oroszok czárja ajakán is.« Arra czélozva, hogy a hatalmas czár akadályozta meg, hogy a nagy reformátort, *Tolstoj Leót* a papság gyűlölete ne bántassa.

Most látom, hogy én is úgy jártam, mint az egyszeri orvos. Ii betegeinek mindig azokat az eledeleket ajánlotta, melyeket ő szeretett legjobban, én is nem hogy a *külföldi viszonyokról* szóló dolgokat és tapasztalatokat szedtem volna ki e felolvasásból, hanem mindig csak azokat az *eszméket* idéztem, melyek az én lelkemben viszhangoznak!

Méltóztassék elolvasni könyveinket, füzeteinket, mert én már előre látom, hogy akaratlanul is mindegyiket *ilyenformán* fogom ismertetni!

De hogy jóvá tegyem mulasztásomat, e felolvasásból idézem még, hogy az amerikai *irodalom* az unitarizmussal egykoru. Chan-ning teremtette meg az egyházi beszéd irodalma modern alakját. Emerson a szépirók atyja. A regényírók, kritikusok, theologusok és philosophusok elsői közül *temérdek* az unitárius. A költészet *kettő kivételével* mind csak unitáriusoknak termett babért, Longfellow, Bryant, Lowell, Holmes, Adams Sarah a »*Közelebb hozzád uram*« szerzője (ezen egyházi dallal ajkán lehelte ki lelkét nem rég a tragikus véget ért Mac Kinley) Sears és Emerson mind nyílt unitáriusok voltak, de az angol *Tennyson*t is (kiről budapesti esperesünk nem rég olvasott fel egy szép tanulmányt) ide sorozza vallásos fölfogása.

Nem mulasztathatom el, hogy csak röviden ne emlitem meg e felolvasásból azon örvendetes közléseket. miszerint Hollandiában, Belgiumban, Párisban, Berlinben, Norvégiában, Olaszországban, Sweizban mindenütt van erős nyoma az unitarizmusnak. Oroszországban Tolstoj hivei képviselik az unitarizmust. Japánban 7 benszülött pap van.

Indiában a *Bráhma Somaj* az Istent imádók társasága, *csaknem 70 éve működik abban a szabadelvű irányban*, a mely követőit Keshub Chunder Sent és Protop Chunder Mozoomdart a legbensőbb viszonyba hozta az angol és amerikai unitáriusokkal.

Rendkívül érdekes lévén e pont, szabadjon itt kissé eltérni a rendtől s idézni *Ferencz József* püspökünk bővebb magyarázatát ezen szabadelvű vallásos mozgalomról. »Az újabb időkben« mondja főpásztorunk egyháztörténelmében »Keshub Chunder Sen, benszülött indított nagy mozgalmat az indusok nagy ősi vallása reformálására. A Brahmo Somaj név alatt egy új theista felekezetet alapított. Ezek ugyan *nem keresztelkednek meg s nem is nevezik magokat keresztényeknek*, de vallásukat az *evangélium szelleme* hatja át. Keshub Chunder Angliában is megfordulván, itt különösen az

unitáriusokkal ismerkedett meg s ezeknek templomában prédikált is. Ha a Brahmo Somaj teljesen kifejlík, az alapján nem lehet más, mint unitárius vallás.

Ennek az útját egyengeti az is, hogy papságra készülő ifjaik közül már többeket kiküldöttek Oxfordba, az angol unitáriusok ottani papnevelő-intézetébe. Kétséget nem szenved, hogy a Brahmo Somaj felekezeti ily irányu fejlődésére nagy befolyást gyakorolnak a Britt és külföldi unitárius társulatnak küldöttei, a kiket a társulat évről-évre küld Indiába. Ezek a küldöttek bejárják a Brahmo Somaj felekezeti több helyeit. Mindenütt felolvasásokat tartanak, terjesztve így a ker. vallás szellemét s ezzel az unitarizmust. Hogy mily áldozatkészek e tekintetben is az angol unitáriusok, mutatja az, hogy 1897-ben a társulat ez irányban nagyobb tevékenységet akarván kifejteni, egy felhívást bocsátott ki egy alapgyűjtésére, a mely az Indiába küldendő missionáriusok költségeinek fedezésére szolgáljon s az első adakozó 500 font sterlinggel, tehát 5000 frttal nyitotta meg a gyűjtő-ívet.*

Ime püspökünk eme nyilatkozatából újból láthatjuk, hogy az unitarizmus nem zárkózik el emberek által csinált bástyák közé, *hanem teljesen kiválva* e tekintetben is a többi keresztény felekezetek közül, *mindenütt készséggel felismeri és méltányolja az evangéliumi szellemet.*

Perczelné Kozma Flóra.

(Folytatása következik.)

Könyörületes gyermekek társasága.*

— Irta: Daviesné, Lawrence Ellen. —

Magyar barátaimat érdekelni fogja az az egyesület, melynek mi a „Könyörületes gyermekek társasága“ czimet adtuk. Összeköttetésben áll az „Országos királyi állatvédő egyesülettel“ s az a feladata, hogy a gyermekeket összegyűjtse s megtanítsa őket minden élő lény. de különösen az állatok iránt való szeretetre, irgalmasságra.

Minden gyermek természetes ösztönénél fogva szereti az állatokat s semmi sem érdekli jobban, mint azok a kis történetkék, melyek kedves állataink kitartásáról, csodálatos értelmességéről szólnak. Kegyetlenséget az állatokkal legtöbbször csak meg gondolatlanságból követnek el a gyermekek és mentől jobban megismerik az állatokat, megismerik szokásaikat, érzéseiket, annál gyöngédebbek, jobbak lesznek velük szemben

* Ezt az érdekes közleményt az íróő Fangh Erzsébet ő nga, lapunk belső dolgozó társa utján küldötte Szerk.

A társaság havonként, kéthetenként vagy hetenként gyűl össze. A gyermek, ki először jelenik meg a gyűlésen, a következő felirással ellátott tagsági jegyet kap: „Igérjük, hogy gyöngédek leszünk az állatokhoz, és mindent megteszünk, a mi hatalmunkban áll, hogy megvédjük őket a kegyetlenségtől és humánus bánásmódban részesítjük.” Az „Országos állatvédő egyesület” adja ezeket a tagsági jegyeket, továbbá ellátja a gyermektársaságokat énekeskönyvekkel, hangjegyekkel, érdemjelekkel és egy havi képes folyóirattal.

A társaság estéli összejöveteleinek programja igen változatos, mert hiszen a rendezőknek tág terük nyílik az érdeklődés felkeltésére, melyet elérhetnek a legegyszerűbb elbeszéléssel, ha benne valamely kedvelt háziállat szerepel; de más részről rendelkezésükre áll az egész természetnek titokzatos világa.

Lássuk tehát, hogyan vezetjük gyűléseinket? A gyermekek érdeklődésének ébrentartására legjobb módszer, ha megengedjük nekik, hogy lehetőleg ők is közreműködjenek. Felhívjuk, hogy irjanak ki állatokról szóló történeteket s azokat olvassák fel a gyűlésen; továbbá tanuljanak be költeményeket, kardalokat, énekeket stb. Még a legkisebb gyermeket is felkérjük, hogy vegyen részt a programban. Ily módon a gyermekek megszokják a nagyobb társaság és hallgatóság előtt való ügyes fellépést és hangos előadást is. Az énekeskönyvben kardalok vannak s minthogy nagyon könnyűek, a legkisebb gyermek is örömmel énekl. A tanítók vagy tanítónők továbbá rövid felolvasást tartanak az állatok szokásairól, vagy ismertetik egy bizonyos fajnak sajátságait. Másik-estén egy kis történetet mondanak el az állatvilágból, melyet aztán a következő alkalomra a gyermekek a hallottak nyomán kidolgoznak s leírnak, a legjobb fogalmazó jutalomban részesül. Változatossá tehetjük az összejövetelt, ha bemutatunk a gyermekeknek valamely különösebb állatot s azt megismertetjük, vagy ha vetített képekkel illusztráljuk e tanulságos felolvasást. A rendezők közül egy hölgy előre elkészítette a felolvasások egész sorozatát, megszerezte hozzájuk a vetítendő képeket is, melyeket bármelyik felolvasásra szívesen kölcsön ad a gyűlésekre. Az el-

mult hónapban például egy ilyen előadást tartottunk a hangyákról. Az estélyek élénkségét emeli természetesen a ének és zene is.

Angliában több száz ilyen gyermek-társaság működik és Írországban is sok van. Belfastban a Mountpotinger templomhoz tartozó gyermekek első gyűlése az elmúlt év június havában volt s a három hónapig tartó ciklus alatt kéthetenként gyűltek össze. A résztvevő gyermekek száma 50—60-ra ment, ezekhez csatlakoztak néhányan a felnőttek közül is, hogy lássák, mit tudnak felmutatni a gyermekek.

Gyűléseink második ciklusa a jövő hónapban nyer befejezést. Ez alkalommal a gyermekek egy egyszerű kis szindarabot fognak előadni, melyben állatok is szerepelnek s jó bánásmóddért könyörögnek a kegyetlen és meggondolatlan gyermekeknek.

Igy, ha az ifjúságban már korán fölkeltjük az érdeklődést, remélhetjük, hogy későbbi éveikben sem felejtik el a „Könyörületesekek társaságában“ nyert tanításokat és egy jobb korszak veendi majd kezdetét, midőn ők, mint felnőtt emberek megfogják becsülni és jobb bánásban fogják részesíteni állataikat. Majd rájönnek, hogy nem emberséges dolog a nemes lovakat holtra fárasztani, kegyetlenség a szegény szamarakat addig ütni, míg egészen elbutulnak. Majd rájönnek, mennyire szegyenletes dolog, hogy a szegény szarvasmarhákat a nehéz munkával kifárasztják, s ha mégis valamit hibáznak, úgy eloszorolják. hogy a hátuk földagad utána, s a szarvasmarhát sem fogják a vásárban mint érzéketlen ingóságot ide-oda lökdösni.

Házi ipar.

Sokan, sokszor panaszkodtak már, hogy letűnt a népviselet napja. Legutóbb Fanghné Gyujtó Izabella kedves írónőnk mondta el a „Nők világában“ a maga helyén való és igaz szavait, de csak mi, a kik itt élünk a nép között, tudjuk és látjuk, mily sajnósak ennek a következményei. Hogyan segítsünk ezen? ez a nagy kérdés. Felvilágosítani őket józan beszéddel nem lehet, a „divat“ ellen nem akarnak küzdeni; hiúságokra hatni

is próbáltunk sokan, de eredménytelenül Pedig ha tisztán látó szemük volna, láthatnák, mennyire mások a népviseletben, mint a divatos holmiban, a mely csak nekik divatos, valójában mindig divatját multa. Itt van legközelebb a siménfalvi eset. A szinpadon szép nyikóvidéki székelyviseletben láttuk a játszókat, oly szép alaku kedves arczu leányokat, hogy gyönyörködtünk bennük mindnyájan. Tánczkörben később látok egy sereg világos, szallagos, csipkés, öves kartonbluzos, felcsinált hajú leányt, a kik közül az arcza soknak ismerősnek tetszett. Kik ezek? Hol láttam őket? tanakodtam magamban. De hát hol vannak az ügyes székely leányok, a kik a szinpadon játszottak? Hát ki sül, hogy ők azok a cifra bluzosok, a más ruhát, a szinpadit levetették. Hát így vagyunk már, fájdalom. Pedig ha látnák, tudnák, mily ügyes székely lányok voltak a szinpadon, mennyivel ügyesebbek, mint az estéli s más mindenkori új viseletükben, soha többet idegen rongyot nem vennének magukra. És ez így van mindenhol.

Mivel orvosoljuk e betegséget? Én próbáltam falunkban *példával* elől járni. Pár nyáron át népviseletben jártam, abban mentem a báljukba, a templomba, le nem vettem hétköznapi, vesztetre, mert nem lévén a szellős, bő ujjú inghez szokva, meghültem és nagy betegséget szenvedtem miatta, azért nem ajánlhatom társnőimnek, bármilyen célravezető is másképpen, de kis koruktól nem lévén hozzáedzve, könnyen úgy járhatnának mint én. Pedig gyakorlati haszna volt annyiban, hogy akkor s még jó ideig úgy jártak, mint a „kisasszony“, mert a divatot ő tudja leginkább, azóta is tartanak maguknak különös alkalmakra raktáron, sőt legujabb határozat szerint ez a viselet van falunkban, mint nyári divat kiválasztva. Bár ilyen divat jönne be sok faluba, később hátha állandósítanák.

Egyelőre igyekezzünk legalább arra, hogy a házi ipart kedveltessük meg újra s ezért mi is járjunk lehetőleg házi szöttekben. Higgyék el olyan csinos, legdivatosabb ruhákat is lehet csinálni belőle egy kis leleményességgel. Magam legutóbb, pár héttel ezelőtt, egy intelligens mulatságon abban jelentem meg s mindenki megdicsért, gyönyörködött, sokan kedvet kaptak az utánzásra. Tulajdonkép minden kelme szöve van, tehát *szöttek*, csak az anyag és kivitel különbözik. Háznál is lehet finomabb anyagból izléses színben és mintában kiállítani, mert fejteket kaphatunk nagy választékban, azt tudjuk mindnyájan, kik szövással foglalkozunk.

Gondolkozzunk e dolgokon mindnyájan, a kik népbarátok vagyunk, mert a mily nagy veszély rejlik a férfiak pálinkaivásában, éppen olyan veszélyes a nők czifrázkodó természete

és ősi viseletéből való kivetkezése. Kérjük meg a kedves szerkesztő urat, adjon lapjában helyet eszméink, gondolataink közlésére, hátha válvetve valamire mehetnénk. Tehát a viszontlátásig kedves lapunk hasábjain!*

Raffaj Irma.

Köszönet.**

A Dávid Ferencz Egylet Választmányának

Kolozsvárt.

Fogadja fájó lelkünk hálás köszönetét azon nemes és magasztos cselekedetért, mellyel a mindenki által annyira becsült és szeretett felejtethetetlen drága gyermekünk emléke megörökítésével tanusított. Lelki szemeivel hálásan néz le az angyalok sorából s áldást kér Istentől velünk együtt a Dávid Ferencz Egyletre s annak Választmányára

Vajha minden nemes cselekedet, ilyen nemesen lenne jutalmazva, mennyivel boldogabb s vallásosabb lenne szegény hazánk!

Még egyszer forró köszönetet mondnak,

Ujszékely, 1903. április 8-án.

a mélyen sujtott szülők:

Bakó Lázár és neje Deák Rebeka.

Mit tehetnek a nők?

Ha minden unitárius nő gondoskodik arról, hogy gyermeke szeresse vallását és úgy ragaszkodjék ahhoz, mint életéhez — rajtunk még a pokol kapui sem diadalmaskodhatnak.

Ha minden unitárius nő áldoz bármily csekélységet unitárius célra, akkor egyházaink és iskoláink oly dúsan fognak virágozni, mint a jól gondozott gyümölcsfák termékeny tavaszon.

Ha minden unitárius nő csak jót és szépet mond vallásáról, akkor az unitárius vallás gyorsabban fog terjedni, mint bármelyik más vallás.

* Szívesen fogadunk gyakorlati példákat és tanácsokat. Szerk.

** A Dávid Ferencz Egylet Választmánya — mint ezt lapunk mult számában megírtuk — az ujszékelyi unitárius egyháznak ajándékozta a korán elhunyt Bakó Etelka szép munkáját. A szülők e levélben nyilvánítták köszönetüket.

Szerk.

Ha minden hü unitárius nő fölvilágosítja a hitében ingadozót és megerősíti, nemcsak egyházának szolgál, hanem barátjának is, mert megszerzi neki a lelki nyugalmat, a mi legnagyobb kincs.

Női missió. Bizony sok, nagyon sok föladat vár nőinkre. Ha csak a családi gond, a gyermekek nevelése s a háztartás volna, sem unnák meg magukat, de a mostani társadalmi élet száz meg száz gonddal, munkával terheli. Városon a jótékony nőegyletek, állatvédők, egyházi, iparfejlesztő, irodalmi s hánymás, a mit a szeretet teremtett, mind a nők jó szívére várnak. Csak buzgólkodjanak, Isten megfizet érte. — Most jó részt új dologról teszünk említést. Kovács Sándorné, a kereszturi választmány tagja, ki Zilahról a kereszturi gyűlésekre rendszeren elmegy, közelebről rájött, hogy Zilahon több unitárius gyermek tanul az iskolákban, a kiknek, unitárius vallásu tanító nem létében, nincsen ki tanítsa vallásunkat. Rájött arra is, hogy egyiknek eljött a konfirmálás ideje és idegen felekezet papjához akár járni. A derék, buzgó nő a D. F. E. Választmányától konfirmációi kérés énekeskönyvet stb. kért s most magához járátja a fiut és tanítja. Kovács Sándorné azok közé a Máriák közé tartozik a kik nemcsak leülnek a Jézus lábaihoz és hallgatják tanítását, hanem ők maguk is tanítván, tovább terjesztik az Isten országát. Ezek a jobb részt választják, a mely el nem vételük tőlük. Isten éltesse!

Jerussálem leányai ne sirassatok engemet. Jézusnak ez a nevezetes mondása egy érdekes keleti szokásra czéloz. Ugyanis keleten a halottat, rendszeren, fogadott sirató asszonyok siratták el. Arábiában Syriában s másutt ma is tart ez a szokás, a zsidóknál csak a régi időben gyakorolták.

A siratás úgy történik, hogy a ház előtt összegyűlnek a rokonok és a szomszédok, hogy erős jajgatásban adjanak kifejezést fájdalmuknak. A koporsó körül járnak, karjokat hajlongatják, kezüket csapdossák össze nagy bánatjukban.

Ezt a rít és visszataszító ordítást közönként félbeszakítja az ének, melyet a fogadott sirató asszonyok énekelnek. Az asszonyok az éneket megválogatják s alkalmazzák a halott viszonyaihoz. Sirató asszonyok, kiknek ez volt foglalkozásuk, rendszeren csak városban voltak. Falun az énekesek önként állottak össze, a mikor halott volt.

TARTALOM: Unitárius nők a multban. Bs. — Könyveinkről. Perczelné Kozma Flóra. — Könyörületos gyermekek társasága. — Házi ipar. Raffaj Irma. — Köszönet. — Mit tehetnek a nők?

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.

NŐK VILÁGA.

AZ UNITÁRIUS KÖZLÖNY MELLÉKLAPJA.

FŐMUNKATÁRSOK: FANGHNÉ GYUJTÓ IZABELLA, PERCZELNÉ
KOZMA FLÓRA, RAFFAJ IRMA.

Az iskolaév végén.

Vége az iskolaévnnek, a nevelőintézetek megürültek, kihalt belőlük az élénkség, az élet, magukkal vitték az ország minden tájára a hazaszállott tanuló ifjak, leányok, hogy benépesítsék azokkal az otthont, a szülői, rokoni házat, a mely tíz hónapon keresztül nélkülözte a vidám gyermekarczok látását, az ifjui hangok kellemes csengését, a gyermeki szeretet édességét.

Oh hány apa, anya, vagy ezek helyettese várt szivrepesve erre az időre, hány szerető szülő készülődött hetek óta a megérkezés napjára, különösen az édes anyák, hogy csinosították házukat, sütöttek, főztek, hogy kedvencz ételeikkel, csemegéikkel várhassák haza szeretteiket, a kik — bármilyen jó dolguk volt is a távolban — az anyai szeretetnek, gondoskodásnak mégis csak megérezték olykor a hiányát.

Es most lássuk egy kissé, vajjon mit hoztak magukkal az iskolából hazatért ifjak, leányok, különösen az utóbbiak, a kik sokkal inkább tartoznak a mi hatáskörünkbe? Mit hoztak magukkal, a mivel megköszönjék szüleiknek azt a sok aggodalmat, költséget, gondoskodást, az érettük, utánuk elszállt sok vágyó sohajtást? Hisz nem kívánnak ők sokat, csak egyből, csak egyetlen egy dologból, a melyért sok mindent mást el tudnak nézni, megtudnak bocsátani, és ez: a szeretet, a meleg gyermekszív ragaszkodása, hálája.

Es mit hoztak haza még ezen kívül? Több, kevesebb tudományt, ügyességet, a miket a lefolyt év alatt sikerült elsajátítaniok. Ezenkívül bizonyára egy kis társadalmi jártasságot, biztosabb fellépést, a mire szintén szükség van az életben, egy kis izlést, csinosasságot az öltözködésben, a művészet apróbb ágaiban, zenében, rajzban, műhímzésben s több ilyesmiben.

De nem vitték-e ezt túlságba? nem fejlődött-e ki ennek következtében lelkükben a hiuság? a kicsinylés az otthon szerényebb képe iránt? az elégedetlenség az egyszerűbb környezettel? a vágyakozás olyasmi után, a mi nincs összhangban az otthoni vagyoni viszonyokkal? megvetése a házi foglalatosságoknak, gazdasszonyi teendőknek?

Oh ha így van, az nagyon szomorú jelenség és arra vall, hogy csak féltudást, félműveltséget sikerült elsajátítaniok és ezt a hiányt sietve kell pótolniok.

De hogyan, mi móddal? honnan vegyék hozzá az eszközöket? hisz vannak, a kik többé nem térnek vissza az iskolába s ha mégis, hátha ott ismét csak az előbbi hibába esnek?

Pedig csak gondolkozatok kedves leánykáim, keresgéljétek egy kissé, találni fogtok ilyen eszközöket.

S hogy a kereséssel sok időt ne töltsetek, én mindjárt ajánlok nektek három olyan szert, a mivel könnyű lesz magatokon segíteni.

Az elsőt, a leghathatósabbat fennebb már megneveztem. A szeretet az, a mi legigazabb útmutatónk az élet útvesztőjében, a szeretet azok iránt, a kik hozzátok tartoznak, szeretettel gondolnak, a szeretet az otthon iránt, a mely mindazt magában foglalja, a mi szíveteknek kincs, a szeretet a természet iránt, a melynek teremtményei vagytok, a környezet iránt, a melyből, ha rövid időre ki is szakadtatok, végezetül mégis csak visszakerültök oda.

A második szer: a munkásság.

A munka, legyen az testi, vagy szellemi, durvább, vagy finomabb, egyiránt nemesíti a lelket, ha jó kedvvel, vonakodás nélkül vállalkozunk rá.

Igyekezzenek hát iskolából hazatért leányaink munkával elfoglalni magukat, még pedig nemcsak úgy, hogy holmi csipke-munkával leüljenek a virágos ablak mellé és a mellett üres ábrándképekkel foglalkozva, unatkozzanak. Hanem vegyenek részt a házi teendőkben, segítsenek édes anyjuknak a ház, a gazdasszonyiség körében és ezzel pótolják azt, a mihez az iskolaév folyamán úgy sem juthattak.

És végül még egy szert ajánlok, egy nélkülözhetlent: az igaz vallásosságot. A ki igazán vallásos, a ki átérzi, megérti a Jézus alázatosságát, az nem néz le senkit, semmit kicsinylőleg, az lelkileg felülemelkedik az apró világi hiúságokon, annak a szelleme magasabbra tör, nemesebb vágyakkal van felruházva, minthogy kicsinyes dolgokon akadjon fenn.

A vallásosság az, a mi a kevésbbé tudósnak is megadja azt az igaz tapintatot, a mely az életnek annyi veszedelmén átsegíti, Isten nagyságának az ismerése teszen képessé a saját csekély voltunknak a tudatára.

Igy, ha már hazahoztátok magatokkal az ifjui életet s annak az élénkségével megtöltöttétek az édes otthont, ne feledjétek kedveseitek teljes kielégítésére oda még betelepíteni a szeretetet, munkásságot és igaz vallásosságot.

Ezek társaságában boldogan töltitek el majd a nyári szünidőt, ezektől vezérelve biztosan léphettek ismét az iskola falai közé, vagy ha ezek többé nem kell, hogy magukba fogadjanak, bátran indulhattok el az élet utain.

F. Gy. I.

Könyveinkről.

(Folytatás.)

Visszatérve dr. Boros tanár felolvasásaihoz, kedves és kedélyes képet tár fel előttünk »*Unitárius élet Észak-Amérikában*« című munkájában az ottani viszonyokról. Előszőr is hivatkozik arra a barátságos, kedves vidéki szokásra, hogy *az ablakok függőnyeit nem bocsátják le este*, hadd sugározzék lámpásukból a világosság ki a kertbe, meg az útra. »Kellemes dolog — mondja Boros — ha az ablak alatt, az éj sötétében elveszett rózsabokornak, egy-két nyílását *megvilágítja* és *földéri* a mi lámpásunk és hasznos is, ha az elkésett utas elébe kijutott egy-két sugár, figyelmezteti őt az úton az elemek vagy az emberek rombolására.« Neki úgy tetszik, hogy ez hű jellemzése az ámerikai unitáriusok életének és működésének. Mikor egyházzá alakultak, nem kötötték le szívöket s m szavukat, ismeretlen isteneknek, nem vontak fátyolt szemükre. »Más egyházak alapítói megirták a hitvallást követőiknek ez előtt több száz vagy ezer esztendőkkal, megállították az istentisztelet módját, biztonságba helyezték magukat a változások ellen, de be is zárták ajtóikat az új igazságok előtt. »*Az unitáriusok szívöket és lelköket is nyitva tartják.*«

Rámutat azután e felolvasás az ámerikai unitarizmus *liberális* jótékonyságára, mely szerint *saját egyházának megrövidítésével* mindig általánosságban végzi a jótékonyságot, »Nem azért építik templomaikat, hogy ezek útján új egyháztagokat fogdossanak, ha nem azért, hogy minél több alkalmat nyujtsanak mindenkinek eszméik, életök és *szívök verésének* megismerésére.« Egy unitárius lelkész elbeszélését idézi a felolvasó a következő szavakban: »Van egy szép város ebben az országban, a melyben két fiu született és férfiuvá meg gazdaggá is lett. Az unitárius tenni akart valamit a városáért és alapított egy nagyszerű *nyilvános könyvtárt*. A másik — aki a püspöki anglikán egyház tagja volt — szintén akart tenni valamit a városáért és építtetett egy templomot a *felekezetiének*!«

»Egy másik városban egy unitárius lelkész négymillió koronát gyűjtött csaknem teljesen a saját hiveitől nyilvános iskolákra, holott az ő temploma és egyháza nem valami fényesen állott.«

»Tarry-townban, a Hudson partján, egy felséges szép kertet és kastélyt ajándékozott egy unitárius nő unitárius gymnasiumnak. Az első évre csak egy néhány tanulót vettek föl, *ötöt* vagy *hatot*, s azok közül egy *congregationalista*, egy *episcopelianus*, egy *presbyterianus* és egy *katholikus* volt!»

»Olvastam — folytatja dr. Boros — Whitman Walter unitárius költőről a következő érdekes fölgyezést. New-Yorkban lakott s szeretett mindennap kocsikázni a város legszebb utcáján végig. Egyik télen egyszer álmélkodva látják az úton járók, hogy a költő egyedül van, a kocsis helyén ül és ő maga hajt a leghidegebb téli időben. Később megtudták, hogy az öreg kocsis beteg lett, s hogy ne veszítse el fizetését, a költő nem fogadott helyébe mást, hanem ő maga végezte el teendőit s pontosan kiadta neki fizetését.

Ugyanez az ember megtette még azt is, pedig nem volt orvos, sem pap, hogy el ment a kórházba, leült a beteg ágya mellé, levelet irt helyette; a haldokló mellett letérdelt az ágyhoz, meghallgatta utolsó kívánságát, gondoskodott, hogy az özvegy, vagy árva megkapják az utolsó izenetet és a hátramaradt holmit ...»

»Bizony ez az ember sem volt pogány, hanem keresztény. *Keresztény*, de milyen értelemben?!« mondja a felolvasó

Azért idéztem ezeket a helyeket, hogy ismét rámutathassak arra a befolyásra, melyet a mi áldott vallásunk gyakorol az emberi lélekre!

Elmondja továbbá e kis füzet tartalma, hogy a new-yorki papné külföldön utazó férjét, ha nem is épen a szószéken, de a templomban igen jól tudja helyettesíteni. Az idegent ellátja minden felvilágosítással, a közönséget templom után fogadja, társalog velük a szószékről hallott kérdések vagy ekklesia dolgai felől.

»Az új világban az unitáriusok nagyon is az *élite* közönséghez tartoznak. Náluk meg van testesülve a becsület és a becsülés. Köztük, sem új Angliában, sem a Csendes-tenger mellett, sem Californiában nem lehet föltalálni azt az ismert *amerikai tylust*, a mely az európai élczlapokban figurál. Lehet, hogy ez az unitarizmusnak hátránya is. Talán e miatt nem tud hozzá jutni a tömeghez. Ahhoz a tömeghez, a mely hozzá van szokva a pinczelakások nedves levegőjéhez, gőzéhez és sok más homályos dologhoz, a mi nem szenved a világító nap sugarait. Szabad-e kimondanom e helyen, hogy *ebben a tekintetben az unitarizmus mindeütt megegyezik.*«

Végül még annyit közlök ezen érdekes felolvasásból, hogy *n szellemi mozgalmat* Channing teremtetten meg, mert az 1819-ben Baltimoreban elmondott nagyszabású beszéde *korszakot alkotó*

volt. Parker működéséről és nagyszabású szónoklatairól szintén hallhatunk e műben, jelezve, hogy akkora volt a vonzerő szónoklataiban, hogy „közönséges templomban nem fért el, egy hatalmas sátort kellett építeni számára, hogy bár csak egy kis rész hallhassa a hallani vágyók közül.»

Ismerteti azután a lapjaikat, füzetes vállalataikat, 1865-ben szervezett Nemzeti Conferenciájukat, ezen szavakkal végezve e tanulságos felolvasást: »*Ha a ti szívetek nem volna oly fogékony, ha a ti buzgóságtok lankadni kezdett volna, ime itt van az Óceánon túl élő hitrokonok, édes testvérek példája!*«

Dr. Boros György egyik egyházi beszédéről teszek még röviden említést, melynek címe »*Az unitárius vallás fő elvei*« és szintén külön füzetben jelent meg. Mint címe is mutatja, a mi egy Istenünkről, egyszerű ember Jézusunkról és szentlelkünkről szól, azzal a keresetlen egyszerűséggel, a mely az unitárius íróknak kiváló tulajdonuk. Lapunk szűk tere miatt szabadjon csak a következő jellemzetes sorokat belőle idézni.

»Korunk minden törekvése oda irányul, hogy az ember minél szabadabb, minél önállóbb lény legyen. Soha az ember becse akkora nem volt, mint most, midőn megszűnt a születéssel örökölt elsőégi jog; s mégis éppen most kezd uralkodni az a nézet, hogy az ember csupán a föld szülöttje, ki csak fokozatilag különbözik a többi állatoktól lényegileg csak olyan, mint azok. Honnan származhatik ez az ellenmondás? Egyenesen onnan, hogy az ember mindenben, még a vallásban is, szeret a kor uralkodó eszméinek hódolni már pedig ma a *realismus* és *positivismus* ülnék diadalt Életben úgy, mint foglalkozásban, költészetben úgy, mint bölcséletben a reálist keressük, s az idealizmusnak mintha nem volna honja korunk civilisatiójában.«

»A vallás hirdetője« mondja beszédének végén dr. Boros, »ugy miként hívője jöjjön azzal tisztába, hogy a *szellemi élet folyton halad*, s ezt követeli a testi élettől is s soha sem kell attól félni, ha ez a testi életben *rombolással* van összekötve«

»A mi történik az építészetben, ugyanaz történik az irodalomban is. Homer Iliásában, Dante Divina Comediájában, Shakespeare színműveiben az eszme több hódolót számlál ma, mint mikor irattak, de a nagy költők iránti hódolatunk sem fojthatja vissza azt a megjegyzést, hogy szavaik kezdenek avulni már.

A mi megtörtént a költővel, arra számíthat a proféta, az apostol, a reformátor is. Ezt fényesen bizonyítja az, hogy bibliánk háromszáz éves magyar nyelve helyett a tudomány legjobb erejével ujat s megfelelőt igyekszik teremteni.

»A Krisztus evangéliuma mostani értelmünk szerint az, hogy az ember dicsőítse meg magát az emberek között való jó cselekedetekben...«

Ime az *unitárius* szószerű!!

Egy érdekes kis füzetről teszek még megemlítést, mely tartalmazza Boros Györgynek a *munkás emberekhez* intézett felolvasását: »*munka és munkaszünet új világításban.*«

Legelől jelszónak ezen egyszerű szavak állnak: »*A munka nemesít.*« »A ki egy asztalt, vagy lakatot, testi és lelki erejéből kitelhető tökéletességgig megkészít, az *nemesi levelének* a címét már fölírtá . . .«

»Ki nem ismeri a kőfaragó munkáját? Lám egy hatalmas darab durva nyers kő kerül keze alá. Az a kő, a melyet az út szélén ezer meg ezer ember látott s némelyek boszankodva néztek, mivel utjukba állott! A kőfaragó szerszáma alá veszi és kezdi darabolni le róla a fölösleges részt, addig kerüli, addig dolgozik vele, mig nem egy épületdísz válik belőle és miként amott az iparos palota homlokán megszólal, mint egy-egy *élő* alakja az *ipar, a szorgalom vagy a munka magasztos eszméinek.*«

Világos, könnyen érthető nyelven van azután elmondva, hogy miként az iparos műhelyben a princípális vezetése alatt folyik a munka, ugyanugy a testben is a *lélek* az irányt adó és a legkisebb és legegyszerűbb munka is csak úgy tökéletes, ha az illető munkás *egész lelkével* dolgozik azon és »*hogy az embernek a maga műhelyében rendet kell tartani.*...«

Későbbi helyen érdekes, a mint a felolvasóból kitör az *unitárius ember philosophiája* és lelkesítően biztatja a gyülekezet embereit, kik valószínűleg valláskülönbség nélkül gyülekeztek körébe, hogy »*Isten nem a munkával büntette az embert. Hogy a munka nem csapás, nem átok, nem is büntetés, hanem áldás!*« . . . a legelső magyar ember, a királytól elkezdve, mindenki dolgozik, dolgozni kell, mert ha nem dolgozik, Isten kiűzi őt ebből a gyönyörű szép édenkertből, *a mi áldott Magyarországunkból.* Minket munkásokat, az egyiket kalapácscsal, a másikat tüvel, egyiket karddal, a másikat tollal, *a honvédelem eme legbiztosabb fegyvereivel,* mint lángpallósokkal állított az Édenkert kapujához, hogy abba be ne törhessen az idegen és attól visszaüzessék a henye, a munkátlan, az a ki here módon akar élni a más keze után.«

De van még e kis felolvasásban egy nagyon *tanulságos* hely, mely nemcsak a közönséges munkásoknak. hanem én úgy érzem, mintha kivétel nélkül *mindnyájunknak* szólna, hogy »a magunkét, a kezünk között levőt nem becsüljük kellőképen, megunjuk és kicsinyeljük. Az *iparos, a kereskedő* munkáját csupa időtöltésnek nézi a magáéhoz mérten. A *csizmadia* elvétette pályáját, hogy

nem lett *czipész*, a *czipésznek* ugylátszik a *bankárságra* van valódi tehetsége, a *kádár műasztalos* kellett volna, hogy legyen, a *szobafestő* pedig lehetett volna *arczképfestő*. És így tovább le a néptanítóig, a ki tanárnak tartja magát, a gymn. tanárig, a kinek csak az egyetemi tanárság ér valamit, a képviselőig, a ki *miniszterszékre* tekint irigy szemmel.

Ki ne ismerne e helynél a *való életre*! És szól ez az igazmondás első sorban nekünk asszonyoknak is, kik annyiszor nem tudjuk beletalálni magunkat saját sorsunkba, foglalkozási körünkbe, otthonunkba.

Ebből kifolyólag nem tudom megállni, hogy daczára ujságunk szűk terének, ez alkalommal még egy kedves kis könyvet ne ajánljak nő olvasóinknak: *Az »Édes otthon«-t Gannet C. Vilmos* angol írótól Boros György fordításában.

Ha ugy találták esctleg, hogy az eddig ismertetett munkák komoly tartalmuknál, fontos kérdéseiknél fogva nőknek kevésbbé alkalmasak, ime egy női lélek számára írott könyvecske — egy prózában írt valóságos kis *költemény*!

A czimlapon egy fészket rakó kis fecske. . . . Az első lapon ismét egy ágon ülő éneklő kis madár, míg a második fordításnál a bibliának eme lakonikusan egyszerű szavai tűnnek szemünkbe: *»Házunk Istentől leszen, nem kézzel csinált.«*

7 kis fejezetre oszlik a munka: *»A ház építése«, »Házi butorzat«, »A szépség eszménye«, »Virágok a szobában«, »A könyvek«, »Vendégeink«, »A kedves együttlét«,*

Az egésznek törekvése, hogy megértesse velünk asszonyokkal, hogy ne a nagy áldozatokkal megszerzett pompa, fény, hanem a *békés léleknek összhangja* nyilvánuljon otthonunknak nemcsak belső életében, hanem külső berendezésénél, díszítésénél is, ez tegye *széppé* házunkat.

Grimm Michel Angelojából idézi ezt a gyönyörű gondolatot: *»A szépség eszménye az egyszerűség és nyugalom«.*

Azt hiszem minden unitárius nő velem érzi e mondat szépségét és mélységét.

A virágokról írva, idézi *Jézus* szavait: *»Tekints a liliomokra«* és *Mahomed* mondását: *»Ha valakinek kenyere van mindkét kezében, az egyik darabot ki kellene, hogy cserélje a narcziss virággal, mert a kenyér igaz, hogy táplálja a testet, de a virágok a lelket táplálják«.*

Szükséges-e, hogy még többet, még *szebbet* idézzek e gyönyörű kis műből? Van-e unitárius asszony, ki ne óhajtáná az *imakönyv* mellé helyezni e kis könyvet?!

Az utolsó fejezet: *»A kedves együttlét«,* mely poétikus módon magyarázza, hogy a házi *»légkör«* olyan legyen, *»mint a há-*

zon kívül a harmatos, csöndes mezőkre szétáradó napsugár ,
» . . . mint egy szüntelen énekelt szerelmi dal, melynek nincse-
nek szavai s a mely mindig azt fejezi ki : »milyen boldogság,
hogy mi *együtt* élünk.«

Egy mindent átható *zene*, melyet bár nem hallunk, minden-
nap egy »*jó reggelt*«-tel kezdődik és az álomba szenderülő »*jó*
éjszakát«-tal végződik,

És mégis azt mondja a másik lapon : »jobban szeretni az
eszményt, mint egymást«, mert *Emerson* szavait ismételve hirdeti:
»Egy jobb társadalom megteremtésére csak azok vállalhatnak ve-
zés szerepet, a kik azért gyönyörködnek egymásban, *mivel mind-*
ketten gyönyörködnek az öröktörvényekben . . .«

Hát nem egy valóságos *köttemény* ez az egész ?

A vége szinte *észrevétlenül* gördül rimekbe, mintha *magától*
olvadna össze egyetlen bájos költeménynyé :

»Paradicsomról álmodám,
Hegy, völgy fénylett napsugarán,
Kristálypatak, zöld lombszegély
Kedves, de ezzel föl nem ér
Semmi a csillagok felett :
Hogy együtt voltam ott veled.

Álmomba majd megnyílt az ég --
Az Istenhez közel valék,
Angyalsereg a fénykörön,
Dicszhymusz, áradó öröm,
S mi sem vevé meg lelkemet,
Szebb, hogy együtt voltam veled.

Fölébredék. Édes való
Tündéri álmra mi jó.
Jó otthonunk -- maga az ég -
Előcsarnoknak itt elég.
Dologbíró kezem, kezed,
S imádkozom együtt veled.

— — — — —
Együtt szövünk eszményeket,
Valóhoz való ábrándképeket,
A gond, bánat egyet lever,
Kettőnek osztva -- nem teher.
S ha új hazánkba út vezet,
Mindig megyek együtt veled.«

(Folyt köv.)

Perczelné Kozma Flóra.

Unitárius nők a multban.

Özv. Tóth Ferenczné, szül. Benkő Zsuzsánna.

Szül. 1823. meghalt 1895. aug. 9-én.

Ez a név teljesen ismeretlen a „Nők Világa“ olvasóinak nagy része előtt. De nekünk, a kik életében ismertük a hozzá fűzött személyt, egy magasztos fogalmat fejez ki. Jelenti a női lélek lemondását a világ hiábavalóságairól, önmegtagadását az idő és kor divatos hobortjaival szemben, a takarékoság erényét az élet sokféle kíváncsi közben, a vallásért való rajongást az emberek közönyössége mellett, az áldozatkészséget a kor önző légkörében s az egyház hő szeretetét az idők hideg áramlataiban. És mi ezekben látjuk körvonalozva a nő eszményi képét, igazi hivatását. A mint nincs rútabb egy földhöz ragadt, önző, hitetlen és minden nemesebb ügy iránt érdektelen nőnél: úgy nincs dicsőbb, s az anyalokról alkotott fogalmainkat semmi sem közelíti meg inkább, mint az a nő, ki szívében hordozza az emberiség ügyét, munkálja a vallás és egyház fölvirágzását, lelkének drága kincseit oda áldozza a mások boldogítására.

Valóban ez és ilyen volt Tóth Ferenczné szül. Benkő Zsuzsánna, a ki ott is hitt, a hol mások kétségbe esnek, ott is lelkesült, a hol mások lemondottak és ott is telve volt nemes idealizmussal, a hol más keblet a rideg valóság egészen sivárrá tett. Unitárius mesterné volt Hom.-Szt.-Pálon. Oly időben élt, a mikor az ilyen állás alig biztosította a megélhetés leglényegesebb föltételeit. De az ő szorgalma és takarékosága az egyszerű lakot a boldogság és anyagi jólét templomává változtatta át. A férje állásával járó szűkös jövedelmet az ő ügyessége és találékonysága által a helyi viszonyokhoz mért úton és módokon gyarapította. Megmutatta, hogy a kevés jövedelem mellett is panaszolkodás nélkül, önmegtagadó szorgalommal és takarékosággal miként lehet független anyagi helyzetet teremteni, sőt miként lehet a közügy oltárára is áldozatot hozni.

Tóth Ferencz nyugalomba vonulása után Székelyudvarhelyre költöztek. Gyermeük nem lévén, ketten laktak. Itt a kis család rendezésén kívül igen alkalmas tér nyílt az egyházi élet ápolására. És abban a kis körben, a melyben megfordult, derekasan fel is használta a kedvező alkalmat. Mint egy apostol, buzdított, lelkesített, s az unitarizmus keresetlen igazságait terjesztette. Idős korában lett unitárius, de midőn megismerte szent vallásunkat, annak igazságai teljes mértékben betöltötték szívét, lelkét. Az egyházi élet minden mozzanata érdekelte. Különösen a székelyudvarhelyi egyházközség felvirágzását hordozta szívében. Egyszerű lelke megérezte a veszélyt, mely ennek

elhanyagolásával egész egyházunkat fenyegeti; de látta az áldást is, mely ennek felvirágoztatása nyomában egész egyházunkra száll.

Az egyház iránti lángoló szeretetet nemcsak szóval hirdette, hanem tettel is bebizonyította, tudván, hogy „a hit jó cselekedetek nélkül halott.” Mintegy tizezer koronát érő vagyonának általános örökösevé a székelyudvarhelyi unitárius egyházközséget tette. És ezzel annak alapkövét letette s legelső nagyobb jótevője lett. Az áldozatnak nem mindenütt egyenlő az értéke. Hol nagyobb a szükség, ott becsesebb az áldozat is. Akárhányszor kis áldozat nagy czélokat valósíthat meg. A Tóth Ferenczné hagyományának kiváló nagy erkölcsi értéke van a székelyudvarhelyi egyházközségre nézve, mert általa rugót adott a további haladásra és fejlődésre. 1890-ben meghalt férjét követve 1895. aug. 9-én 72 éves korában, de csak testileg távozott el innen. Szelleme itt van közöttünk. Él, lát, működik s az egyházi élet fejlesztésére lelkesít. Ez a szellem szól ma a mi buzgó unitárius nőinkhez: Tegyétek össze a ti jó lelketek kincseit. Építsetek tovább azt a templomot, melynek alapkövét erőmhöz képest letettem. Közületek sokan még szélesebb körben forognak, tágasabb mezőben működnek. Egy kis önmegtagadás nagy áldást hozhat egyházi életünkre. Az unitárius nők mindig megértették az egyházzal szemben tartozó köteleességeiket. Ha összeteszitek egyenkint kicsiny erőiteket, nagy eredményt értek el. Egyesüljeteek hát a nemes munkában, hogy az egyház, mely életetekben az igazság, tisztaság, egyszerűség és világosság igéivel táplálja lelketeket, halálotok után is megemlegesse neveteket. Építsetek egy értelemmel, egy akarattal s közös lelkesedéssel Székelyudvarhelyen templomot!!

Vári Albert.

Az ember azáltal lesz nagygyá, ha szeretettel követ magasabb eszményeket. Ezeknek az elérhetetlenségében rejlik legfőbb erényük. Ott élnek előttünk örökké mint eszményképe annak, a mivé lenni szeretnénk.

Annyi minden van az életben, a min javítani kellene, annyian vannak, a kiknek vezetésre, segítségre van szükségük, hogy életünk folyamán folyton ilyenekkel jövünk érintkezésbe. Vigyázzunk hát, nehogy elmulasszuk, mikor ránk kerül a szolgálat sora s nehogy gondtalanul haladjunk el azok mellett, a kiknek a felsegítésére rendelteténk Istentől.

„A magyarországi és erdélyi unitáriusok.“

(„The Hungarian and Transylvanian Unitarians.“)

Ezen czimmel jelent meg az elmúlt hónapban Londonban egy minket közélről érdeklő kedves kis kötet a Tagart Lucia kisasszony szerkesztésében, A könyv Ferencz József püspöknek van ajánlva, mint a szerző tisztelt és nagyrabecsült barátjának, a czimképen pedig kolozsvári díszes új gimnáziumunkat s mellette templomunkat látjuk viszont. Mindezek már az első pillanatban oly kellemesen lepnek meg, hogy örömmel s a legnagyobb érdeklődéssel kezdünk a füzet áttekintéséhez. A bevezetésben Tagart kisasszony elmondja, hogy a következőkben összegyűjtötte egy részét azoknak a visszaemlékezéseknek, leveleknek, hírlapi cikkeknek, melyek 1901 szeptember havában megörökítették angol unitárius barátaink magyarországi útját; köszönetet mond egyúttal Sharpe Emilia kisasszonynak, a Channing House iskola egyik kedves igazgatónőjének is, ki nagy segítségére volt egyes részek összeállításában.

A könyvnek minden fejezete nagyon érdekes, ismerős nevekkkel, kedves jó barátokkal találkozunk lépten-nyomon s minden lapon ismételten; igazán büszkén és boldogan olvassuk angol hitrokonainknak irántunk érzett szeretetét, ragaszkodását. Tagart kisasszony mindjárt az elején elmondja édes atyja magyarországi útját, mely fájdalom, végzetes kimenetelű volt. Eljött hozzánk, hogy vigaszt hozzon nekünk az 50-es évek elnyomott szenvedései között, de hazájába nem térhetett vissza soha többé.

Ő volt az első úttörő, ki felkereste hitrokonait a távol kelet bércei között, utána mind többen és gyakrabban jönnek hozzánk angol és amerikai barátaink, míg végre 1901-ben 30 tagból álló társaság látogat meg s lelkesedéssel, elragadtatással, a legnagyobb elismeréssel adózik a nálunk nyert vendégszeretetért. Utazásuknak minden nevezetesebb eseménye meg van örökítve e könyvecskeben s külön fejezetekben írja le a budapesti fogadtatást, az aradi utat, a dévai várat, a vajdahunyadi és gyalári kirándulást, Tordát, Toroczkót és végre Kolozsvárra érkezik. Az itt töltött napokat majdnem óráról-órára a legnagyobb részletességgel tárgyalja. E kedves visszaemlékezéseket olvasva, újra átéljük képzeletünkben azokat a szép szeptemberi napokat, melyeknek emléke kitörülhetetlenül bevésődött a mi lelkünkbe is és hálával eltelve olvassuk a következő lapon a Tagart kisasszony beszámolóját, melyet az utazás után otthon, Londonban mondott el a Central Postal Mission egyik gyűlésén. Jól esik az a tudat, hogy igyekezetünk mindenütt a legnagyobb

elismerésre talált, e látogatás még szorosabbra fűzte az angol és magyar hitrokonok közötti erős baráti, testvéri kötelékeket.

Az úti leírások befejezése után Dunkerley T. lelkész úr elősorolja s röviden ismerteti azokat a magyar unitárius theologusokat, kik Londonban és Oxfordban tanultak 1860-tól 1901 ig, továbbá azokat a hölgyeket, kik a Channing House iskolában élvezték a kedves Sharpe kisasszonyok vendégszeretét 1892-től napjainkig, mert az utolsó növendék, Boér Lenke kisasszony Tövisről, csak pár hete tért vissza másfélévig tartó angolországi tanulmányútjáról.

Nem részletezhetem tovább az előttem fekvő kis munkát, melynek pedig minden fejezete nekük kétszeresen értékes nemcsak azért, mert jó barátok írják forrón szeretett hazánkról, iskolánkról s annak vezetőiről, de azért is, mert e könyvecske nagy szolgálatot tesz nekünk külföldön, hol még oly keveset tudnak rólunk s fájdalom, nagyon sokszor téves az a kevés is, a mit tudni vélnek.

Bár lenne e könyvnek mentől több olvasója angol és magyar hitrokonaink között egyaránt!

F. E.

Mindaz, a mi nagy, a hi hasznos, a magunk megtagadásából ered, sőt annak a hatása alatt keletkezett az is mind, a mi szépet a művészet teremt.

A helyett, hogy azt mondjuk, hogy az ember a körülmények alkotása, jobb lenne azt mondanunk, hogy az ember a körülmények alkotója. A jellem az, a mely a körülményeken kívül építi fel az életet. Ugyanoly anyagból épít egyik palotát, a másik kunyhót, áruházat az egyik, mulatót a másik. A téglá és mész mindaddig csak mész és téglá, mignem az építész keze mást nem alkot belőle.

Hiába keresünk termékenyebb talajt, a hol könnyebb a megélhetés, szerencsésebbek a körülmények, szabadabb a mozgás, jobbak az emberek, nem ebben rejlik a boldogság. Hanem lelkünk magasabb röptében, nemesebb elveinkben, melyekből kifolyólag önmegadással türjük meg azt, a mi reánk van mérve. Ezek világítsák meg belső világunkat, vezessenek az igaz útra és nyissák meg előttünk a mennyei országot még földi életünkben is. Ha nem tudjuk méltóan betölteni azt a helyet, a melyre Isten helyezett, ugyan miért helyezett volna oda?

A leányokról.

— Csevegés. —

A kedves szerkesztőség szíves biztatására, elcsevegek egyetmást leányainknak.

Ismerem azt a jó szokásukat, hogy szeretnek hallani és tudni mindent másokról. Majd hogy ki nem furja oldalukat a kíváncsiság, hogy vajjon ki szekere állott meg a Liláék kapuja előtt. Egy csinos férfi s egy fiatal ember szállott ki belőle. Bizonyos, hogy városi urak A kocsirol meglehetett ismerni. Bárha nem is egészen bizonyos előttük, de hiszik, hogy az idősebb ur a nagybácsi, valami magasrangu hivatalnok, a fiatal egy nagyreményü gavallér. Fogadni lehetne rá, hogy kérőbe mentek. Ez a téli bálozás eredménye. Tudtam én s mondtam is apámnak, hogy már itt van az ideje, hiszen elmúltam 17 éves, báloztasson. De hallani sem akart róla.

Annyira sértette az ambitiómat, midőn röviden csak annyit mondott: hol jár az eszed, hisz' te még csak gyermek vagy. Pedig nem is úgy van, mert lám, már egy fél éve járok hosszú ruhában, s egy egész éve, hogy a „felsőbb“ (értsd m. kir állami felsőbb leányiskola bennlakással, angol és francia társalgási nyelvvel, naponta 2 egész óra sétával, önképzőkori színelőadásokkal stb. stb.) kijöttem és itthon vagyok, nagyleányoskodom, olvasom a napi lapokat, járatok női divatlapot és nem tanulok. Fúj, br, milyen unalmas az a leczykemagolás. Inkább szemelnék borsót, paszulyt, meg lencsét egész délelőtt, mintsem törjem fejemet azon a mihaszna alkotmánytanon, meg algebrán. No a chemia még nem volt oly nagyon unalmas, mert azt egy kedves tanár tanította. Szerintem az volna helyes, hogy a leányokat csak tanárok tanítsák. Minek kell oda arra az egyetlen székre is leány, mikor a padokban mind csak lányok ülnek. S aztán nincs is olyan tekintélye a leánytanárnak. Furcsa, mit is kell leánynak diploma!

No már én nem helyeslem. — — — — —

Elég lesz már kedves kisasszony. — mondá a nagybácsi — hadd szóljak én is egy-két szót. Először tetszett alaposan tévedni, mert az a férfi ur a tagosító mérnök, az a fiatal ur a segédje. Azoknak ám nem leány, hanem föld kell.

De, ha meg nem sérteném egy kérdéssel, mi köze van magácskának a szomszédok dolgához, s még inkább a házassághoz. Talán bizony fél már a vénleányságtól.

No nem is csodálom, mert magok azt hiszik, hogy csak a fiuknak és a szegény leányoknak kell olyan hosszasan tanulni. A fiuk nehéz fejüek is, meg aztán belőlük kell hogy legyen

hivatalnok, tanár, vagy mérnök, tehát nekik tanulni kell. A szegény leány életmódról gondoskodik s azért tanul. De már akinek az apja nagyhivatalnok, birtokos, egyetemi s főreáliskolai tanár, az csak nem tanulhat vénségéig. Ugyis mi hasznát venné! Az ilyenek lesznek nagy leányok, az ilyeneknek vannak gavallérjaik, akik mulattatják őket, az ilyenek báloznak, tenniseznek, jourokra járnak, vendégeket fogadnak s egy keveset zongoráznak.

Mindez nagyon szép — szól a nagybácsi — s mégis nem okos, nem helyes dolog. Ha tudnám, hogy nem bántom meg, azt mondanám: helytelen volt a kezdete, még helytelenebb a folytatása és rossz lesz a vége. Ugyan-ugyan gondolják meg, elég-e az a tudomány egy életre, a melyet magok az iskolában felszedtek? Jusson csak eszökbe, hány órát elsvindléroztak. Ne feledjék el, hogy hajdan magocskák is voltak éretlen kis fruskák, a kik bizony felit se értették meg annak, a mit tanultak s a másik fele szép lassan elpárolgott.

Ha ezt bár félig beismerik, nem az következnék-e, hogy mielőtt a messzi jövőbe gondolnak, hoznák rendbe egy kissé a szénájokat. Először is, másodszor is és harmadszor is, tanuljanak még egy keveset. Ha meg nem sérteném, azt ajánlanám: vegyék elé a magyar történelmet, de most már ne a tankönyvet, a melyet külömben is beadtak az antiquariushoz, hanem egy nagyobbacsát. De ne is egyenesen az egész nagy Szilágyit*, hanem egy jóval kisebbet, s még inkább csak egy monographiát. Lapozgassák, fontolgassák. Keressék benne a magyar jellemet, a magyar vitézséget s a hazaszeretetet, no meg aztán az eseményeket is. Ezuttal csak ennyit ajánl jóbarátjok

Anikó néni.

Ne képzeld, hogy más, hogy több lehetnél, ha külömb sorsod, külömb helyzeted lenne. Épen, az, a mit leginkább kárhoztatsz, a küzdelmek s a csapások, vannak olykor leginkább a javadra. A mit te akadálynak, lehangolónak hiszel, valószínű, hogy csak Istentől nyújtott alkalom.

A jó kis testvér.

Irma tizennégy éves nogyocska leány volt, de biz' őt a kíváncsiság sok bajba sodorta.

Egyszer a nyaláncodás miatt elküldötték az asztaltól s a tállalás alatt nem volt szabad visszajönni. Nagyon fájt neki,

* Magyarország Történelme.

mert így nem mondhatta meg mamájának, melyik darab sültet szeretné kapni.

Fájó szívvel és nehezen tudott engedni a szülői parancsnak, de a végén mégis csak az lett, hogy be kellett menni a szomszéd szobába.

Nagyon meglepte a szülőket, a midőn egyszer látják, hogy a 7 éves kis Rézi fölkel a székéről és bemegy Irma után.

Rézi mindaddig ott maradt, Irmával, a míg szülői megadták az engedélyt a kijövése, s az alatt czirogatta, csókolgatta testvérét, hogy könnyebben viselje büntetését.

Rézit szülői csókkal halmozták el nemes jószívűségéért.

Ne félj kicsiny sereg. Ugy szét van szórva a maréknyi unitáriusság nagy Magyarország térein és rónáin, hogy némelyik esztendő alatt sem találkozik hittestvérével. Isten csodája, hogy el nem nyeli ezeket az árvákat a szahara sivatagja vagy, hogy el nem söpri a Sirocco! Ugy van, Isten csodás védelme, az egyszerű unitárius valláshoz való gyermeki ragaszkodás és számos emberünknek apostoli buzgósága megőrzi őket. Egy erdélyi kis községben „kiprédikálta“ a papja egyik szegény leányt. A pap nem tudott róla semmit, nem is tett olyasmit, de azt nem tette meg, hogy érdeklődjék az egyszerű leány iránt, pedig látta, hogy hónapok óta nem ül a helyén a templomban. Mások, a kik jóval éberebbek, fölfedezték a tévelygő báránycsordát, adtak ueki képet, olvasógyöngyöt s más apróságot. Ő nem tudta fölfogni, hogy az egész marék holmi nem ért 20 fillért, csak azt látta, hogy az a buzgó öreg asszony, meg mások is járnak utána. Épen a mikor már annyira ment ingadozása, hogy majdnem elesett, egy világi éppostol fölismerte, lelket lehelt belé; a leány magához tért s ma már buzgó olvasója lapunknak.

Nyilvános köszönet. Kaáli egyházközségünkben az áldozatkész buzgóság megnyilatkozott. Ez évben a helybeli unitárius nők kegyes adományaiból egy bordo-plüs szószéktakaró készíttetett 34 kor. 82 fill. értékben. E nemes czélra adakoztak: Szakács Ferenczné 3 kor., Szöcs Györgyné 2 k., Nagy Imréné 1 k., Boér Ferenczné 1 k., Szakács Mártonné 1 k., Marosi Mária és Juliánna 1 k., Nagy K. Dénesné 1 k., Boér Józsefné 1 k., Bálint Lajosné 1 k., Lukács Jánosné 1 k., Tökés Mózesné 1 k., Marosi Zsigmondné 1 k., Szász Jánosné 1 k., Ifj. Mátyus Ferenczné 50 fill., Szöcs Ferenczné 40 f., Özv. Mátyás Gergelyné 50 f., Farkas Józsefné 30 f., Ifj. Dániel Istvánné 60 f., Tökés Gergelyné 20 f., Kosztin Pétorné 10 f., Özv. Varga Sándorné

10 f., Ifj. Varga Sándorné 20 f., Kutasi Györgyné 36 f., Id. Kutasi Jánosné 20 f., Szakács Zsigmondné 40 f., Molnár Pálné 20 f., Szász Péterné 40 f., Májai Józsefné 20 f., Mihály Andrásné 20 f., Fábíán Agnes 20 f., Nagy Ágnes 60 f., Szász Juliánna 20 f., Molnár Ferenczné 20 f., Dobos Mártonné 20 f., László Miklósné 10 f., Ifj. Lukács Mihályné 20 f., Özv. Szakács Józsefné 40 f., Fábíán Viktorné 40 f., Szakács Zsuzsánna 20 f., Fábíán Jánosné 20 f., Adorján Sándorné 20 f., Kovács Sándorné 40 f., Szöcs J. Józsefné 10 f., Hajdu Imréné 40 f., Fábíán Józsefne 40 f., Id. Mátyus Ferenczné 20 f., Vitális Ferenczné 40 f., Kutasi Zsuzsa 60 f., Vas Jánosné 40 f., Fábíán Katalin 40 f., Nagy Rozália 40 f., Kosztin Miklósné 20 f., Györfi Györgyné 40 f., Nagy Vilma 20 f., Hegedüs Györgyné 20 f., Szakács Sándorné 40 f., Csók Lajosné 10 f., Atyim Lászlóné 40 f., Kutasi Istvánné 40 f., Özv. Kutasi Józsefné 40 f., Kilyén Miklósné 20 f., Atyim Györgyné 40 f., Dániel Ferenczné 50 f., Dániel Gáborné 60 f., Kilyén Károlyné 40 f., Mátyus Józsefné 40 f., Orbán Lászlóné 20 f., Györfi Zsigmondné 40 f., Dobos Ferenczné 40 f., Dobos Sándorné 80 f., Csorba Istvánné 30 f., Lukács Mihályné 10 f., Tökés Ágnes 20 f., Csók Anna 10 f., Kis Miklósné 20 f., Hegedüs Károlyné 40 f., Orbán Sándorné 40 f., Tóth Jánosné 20 f., Májai Zsuzsa 20 f., Özv. Dániel Istvánné 40 f., Györfi Mihályné 30 f., Veres Juliánna 40 f., Majláth Ferenczné 40 f., Kis Mihályné 20 f., Kis Dánielné 40 f., Blága Istvánné 40 f., Zecses Ferenczné 20 f. Összesen 39 kor. 26 fill. E helyen nem mulaszthatom el hálás köszönetet mondani egyházközségem nevében Veress Ilonka kisasszonynak, ki e szószéktakaró elkészítését buzgóságból volt szíves magára vállalni. Valamint nem hagyhatom említés nélkül, hogy Szakács Ferenc és neje Gál Ágnes, Ferencz fiok konfirmálása emlékére egy díszes urvacsorai tányért ajándékoztak 11 kor. értékben. Dobos Lászlóné 4 kor. értékben egy urasztali abroszt, if. Mátyus Ferenczné 1 kor. értékben egy urasztali kendőt adományozott. Midőn e jókedvű adakozóknak nyilvánosan is köszönetet mondok, egyszersmind amaz óhajtásomnak adok kifejezést, vajha e nemes buzgóság többször is megnyilatkoznék egyházközségünk életében.

Kaálban, 1903 április 18-án.

Kelemen Árpád, lelkész.

TARTALOM: Az iskolaév végén. F. Gy. I. — Könyveinkről. Perczelné Kozma Flóra. — Unitár us nők a multban Vári Albert. — A magyarországi és erdélyi unitáriusok. F. E. — A leányokról. Anikó néni. — A jó kis testvér. — Ne félj kicsiny sereg. — Nyugtázás, —

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.

NŐK VILÁGA.

AZ UNITÁRIUS KÖZLÖNY MELLÉKLAPJA.

FŐMUNKATÁRSOK: FANGHNÉ GYUJTÓ IZABELLA, PERCZELNÉ
KOZMA FLÓRA, RAFFAJ IRMA.

A Nők Világa főmunkatársai.

Fanghné Gyujtó Izabella.

Perczel Ferenczné Kozma Flóra.

Raffaj Irma.

Fanghné Gyujtó Izabella.

(Arezképpel.)

Kedves kis lapunk olvasói bizonyynyal szívesen veszik, ha közelebből is megismerhetik azokat a buzgó nőket, kiknek nevével lapunk hasábjain gyakran találkoznak s kik a szerkesztésben is fáradhatatlan munkásságot fejtenek ki.

Az első hely *Fanghné Gyujtó Izabellát* illeti, nemcsak, mint egyházunk egyik régi, lelkes tagját, hanem, mint hazánk általános ismert és széles körben kedvelt írónőjét.

Fanghné Gyujtó Izabella 1840-ben született a Székelyföld kies bércei között. Nyolcz éves volt már tehát, midőn a szabadságharcz nagy eseményei, honvédeink fényes diadalai s Kossuth lelkesítő beszédei visszhangzottak széles e hazában. Édes atyja, Gyujtó Lajos, szintén részt vett a szabadságért folytatott dicső küzdelemben s 1849-ben híres proklamációjával vonta magára a hazafiak figyelmét. Nem csoda tehát, ha a korán érett, okos kis leány szívébe örökre bevésődtek az akkor hallott szent ígék és fogékony lelkében kitörülhetetlen nyomot hagytak a kor emlékei. Ott volt Nagyszebenben, látta a magyarok bevonását, a porlepet, fáradt honvédeket Bemmel élükön, s szorgalmas kis kezei számos nemzetiszinű kokárdát készítettek abban a reményben, hogy »a magyarok győznek.« De fájdalom, e reményt csakhamar szomorú csalódás váltotta fel s a világsi napok után az elnyomatás keserű éveit nagyon megérezte a Gyujtó család is. Az édes atya fogságba jutott s otthon hagyott szerettei nagy anyagi veszteségeket szenvedve, szerényen, a hazát ért nagy bánat terhe alatt folytatták életüket. Ez évek voltak Gyujtó Izabellára nézve a fejlődés, a szorgalmas tanulás évei, mert szülői bár sok áldozattal, de nagy gonddal nevelték gyermeküket. Abban az időben nyilvános iskolák, leányiskolák legalább is, alig voltak, magán úton kellett tehát a szükséges ismereteket megszerezni. Kitűnő tanárok vezetése alatt, szüleitől örökölt tehetségei és önszorgalma segítségével a kis leányból nemsokára művelt nő lett, ki folyékonyan beszélt a német és francia nyelveket, kitűnően zongorázott, fel-tűnő szépen énekelt s az összes tudományokban, de különösen az irodalom terén teljesen otthonos volt. Nagyon sokat olvasott, néha fordított is idegen nyelvekből, de az irodalommal komolyan

foglalkozni csak asszony korában kezdett. Míg gyermekei az iskolában, férje hivatalban volt, az alatt azt a pár szabad órát, melyet a háztartás gondjai nem foglaltak le, arra fordította, hogy írásban örökítse meg mindazt a sok szépet és jót, mely lelkét betöltötte, szívét lelkesítette. Eleinte csak titokban, magának irogatott, majd álnév alatt (Nulla, Lépešsy Gáspár) küldte ba dolgozatait főleg a Vadnay Károly szerkesztette »Fővárosi Lapok«-nak. Vadnay biztatására lépett aztán csakhamar a nyilvánosság elé s adta ki a Múltak Árnjai című két kötetes regényét. Ezt követték az »Életről és Őszi hangulatok című novella gyűjteményei és a »Legjobb otthon« bájos kis regény, mely Toroczkó kies vidékére vezeti az olvasót s megismerteti vele az unitáriusok e gyönyörű kis paradicsomát, annak hazafias, derék, munkás népével együtt.

Fanghné ugyanis nemcsak magyar, de speciálisan unitárius író is, ki attól a perctől fogva, midőn Kriza János a confirmatio tényével bevezette őt az unitárius egyház tagjai közé s még szorosabba fűzte azokat, melyek már születésénél fogva is hozzánk csatolták, attól a perctől maig egyik legbuzgóbb tagja egyházunknak. A Dávid Ferencz Egylet megalakultával szorgalmas munkatársa lett az Unitárius Közlönynek, majd megjelent gyönyörű visszaemlékezése a Kriza-alumban, közreműködött a Confirmatioi emlékkönyv megszerkesztésében, legújabbán pedig a Nők Világa vezetését fogadta el.

Életrajzi adataimat azzal végzem, a mivel a bevezetésben kezdtem volt, az alfa és az omega találkoznak a Nők Világában, a mi szeretett folyóiratunkban, mely arra van hivatva, hogy erőt nyújtva a csüggedőnek, vigaszt a bánatosnak, összekötő láncszemet képezzen hazánkban elszórtan élő hitrokonaink között.

Tudjuk és hisszük, hogy ha olyan nők állanak a szerkesztés élén, mint Fanghné Gyujtó Izabella, akkor lapunk sorsa biztosítva van, s csak arra kérjük a Mindenhatót, tartsa meg őt nekünk még számtalan éven át és áldja meg jóságos munkásságát.

Joó Borbára.

Perczel Ferenczné, Kozma Flóra.

(Arczképpel.)

Kedves kötelességet teljesítünk, midőn lapunk egyik szerkesztőjét olvasóinknak bemutatjuk. Iratai és értekezései révén már

sokan ismerik s szép nevét szeretettel emlegetik. A ki lelkének magasröptű megnyilatkozásai alapján egy újkori Amazont sejt benne, az csalódik; mert imé, ezek a komoly nemes vonások egy gondos családanyára, egy gyöngéden szerető nőre mutatnak. A ki tudja, hogy mintaszerű házaséletét az Ég négy leánygyermekkel áldotta meg, jobbról-balról illeszeze őket melléje képzeletében, mint a mező liliomait.

A mily hű és odaadó kedves Övéihez, ép oly buzgó és áldozatkész egyházunk iránt, melynek egyszerű tanai még zsenge éveiben lelkesedéssel töltötték be minden szépért, jóért lángoló kebelét. Igaz meggyőződését követte, midőn később egész családjával a szerény unitárius egyházhoz csatlakozott

Kiterjedt és előkelő rokonsága körében nagy missiót teljesít, kivált, mióta egyleti mozgalmunk élére állva, magvas gondolatokban, vonzó iránylyal mutatja ki a mi igazunkat s kész annak védelmére a nagy nyilvánosság előtt is síkra szállani.

Jóságos szemeinek sugarában fenkölt lélekre ismerünk, melyben a nyugati miveltség fénye és Kelet evangéliumának szelid világa egyesülnek. Kedélyes társalgásában melegség és közetlenség nyilatkozik. Szereti a szabad természetet s a fővárosi »édes otthont« szívesen cseréli fel a baracskai ősi udvarházzal, hol egy terebély fa jelzi az évet, melyben született. Itt él most is Övéinek. Innen látogat ki a temetőbe, édes apja, országos hírű Kozma Ferencz sírjához, mint hálás gyermek s lelkes honleány. J. M.

Raffaj Irma.

— Arczképpel. —

Egyszer egy kereszturnvidéki barátommal beszélgettem egy s más egyházi és egyleti dolgokról. Szóba jött minden hol megnyugvásra, hol a bánat fokozására. Akkor is, mint legtöbb esetben, az volt a végeredmény: sok, nagyon sok a föladat, de kevés rá az ember, mert a kinek volna is hajlama és tehetsége, félrevonul és nem dolgozik. Hanem nekünk van egy nagy szerencsénk — mondá megnyugtatóan — ez a Raffaj Irma, olyan mint az eleven szén. Nem hagy nyugtot senkinek, ő maga pedig tervez, indítványoz, felolvas, vitatkozik, s a választmányi gyűléseken, meg a bizottságokban, mindig jelen van.

Egy alkalommal püspöki látogatás volt az ujszékelyi esperesi háznál. Én is ott voltam s két napig élveztük a szíves vendéglátást. Ha éjjel körül figyeltünk, ha hajnalhasadáskor fölébredtünk, mindig arra jöttünk rá, hogy a házileány fönns van s rendez, gazdaskodik, intéz, dolgozik.

Munkásságra, gondolkozásra, jöttevésre, egy papi ház betöltésére, egy templom fölvirágzására, ennél is többre, a belső emberi családok barátságos életének ápolására, a székelly leányok vezetésére van teremtve.

Ha panaszt hallunk ajakáról, leginkább az a magyarázata, hogy miért nem tehet többet. Ha mások panasznak, ő azért sohajt, miért nincs nagy módja, hogy segíthetne.

Mindenre kiterjed figyelme, a mi unitárius érdek. Az esperesi háznál kicsinyben látja az egész egyházi élet érverését. Ha a szükség úgy kívánja, jobb keze, mindene az esperesnek. Midőn édes atyja betegeskedett, sokan észrevették, hogy az esperesi iratok szövege leánykézből került ki, de a tartalomban nem volt hiba. Raffaj Irma a szó teljes értelmében valódi, derék papleány.

A tágasabb világban inkább csak az Unitárius Közlöny és a Nők Világa útján szokott megjelenni. Az U. K.-nek már régóta szorgalmas és hű dolgozótársa. Dolgozatait ritkán jelzi nevével, nehogy kitegye magát megszólásnak, a mi nálunk, fájdalom, mindennapi dolog, mert mi nehezen tudunk felül emelkedni a személyeskedésen. Mi nem azt nézzük, mi a szándék és mi a munka értéke, hanem gúnyos mosolylyal igyekszünk rontani a jó szándékot és kicsinyléssel a munkát.

A házi iparnak nemcsak hirdetője, hanem régi idő óta mintaszerű művelője Raffaj Domokosné és mellette leánya. Ő nemcsak abban leli büszkeségét, hogy ruháit maga készíti, hanem abban is, hogy a szövettet is házilag állítja elé, mert megakarja mutatni, hogy a székelly szövőipar termékei bátran bemehetnek az elsőrendű uri házakhoz is.

Az Unitárius Közlönyben sokszor és hatással szólalt föl mindig tartalmas cikkeiben. Hogy nőinknek az irodalmi munkásságra is önálló terük és alkalmuk legyen, ezelőtt két évvel lelkes indítványt nyújtott be a Nők Világának külön lap gyanánt kiadása érdekében. Ezzel nem elégedett meg. Tovább buzdított, tett és

áldozott. Két szép kézímunkájával kezdeményezője lett a mult évi nagyszerű női munka sorsjátéknak.

Kicsiny kezdetnek ritkán volt ily fényes sikere a mi körünkben. Az unitárius nők és barátaik országszerte megindultak, munkához fogtak s egy nagyon értékes nőimunka-kiállítás lett belőle. Olyan, a melyet Kolozsvárt, a mult közgyűlésen sok százan bámulva szemléltek. A Nők Világának állandó alapul a pénz eredmény 1400 koronát biztosított.

És a Nők Világa most már második éve önálló apostola a női sziv vallásos érzelmeinek. Az unitárius nők észrevették, hogy szép munkatér van előttük. Látják, hogy ők nemcsak tényezők az egyházban, hanem irányítók az irodalomban is.

A XX-ik száznak ezt a jelenetét az unitárius historia írója messzi távolból is meg fogja látni és a vezető három nő Fanghné Gyujtó Izabella Perczelné Kozma Flóra és Raffaj Irma s a többi derék nő nevét hálásan fogja emlegetni.

Raffaj Irma a tanítói pályára szánta volt magát. A kolozsvári képezdének rendes növendéke lett, de a második év elején óriási hűlést kapott, beteg lett, kimerült s erős akaratát megtörte az orvosi tanács és a szülői féltő szeretet, de ő nem csüggedett el, hanem lett házi leány, azután tanult, dolgozott, gondolkozott és teremtett magának egy szép munkakört, melyben örömmel üdvözlí nemcsak az unitárius nők világa, hanem az egyháznak minden jóakarója.

Im, a Nők Világa három látható növezérét bemutattuk. Kolozsvár, Budapest és Ujszékely, de mondjuk, a Székelyföld fogott kezét. Fanghné van fölkérve, hogy régi kipróbált írói tapasztalatával vezető legyen. A szerkesztő mély hálával nyilvánítja, hogy mindig kész szivre és lankadatlan munkakedvre talál majális-utczaí édes otthonában, a hol a Nők Világának F. E. jegyü okos és híü belső dolgozótársa is lakik. Perczelné, a budapesi unitárius élet lelke, a szerkesztőségben nagy kör nevében beszél, Raffaj Irma a székely unitáriusság érdekéért él-hal s azt óhajtja, a mit a Nők Világa, hogy minden unitárius nő testvéri jobbot nyujtson egymásnak s öleljék szivökre azt a kis lapot, mely édes mindnyájunké.

Boros György.

Könyveinkről.

(Folytatás)

Kitünő szolgálatot tesz az unitárizmus ügyének. »Tizenkét cikk az unitarizmusról«, mely Boros György szerkesztésében jelent meg és tartalmazza Ferencz József Boros György, Csegezi László, Kelemen Albert, Kanyaró Ferencz, dr. Bedő Albert, Köváry László, Urmösi Kálmán, Gálfi Lőrincz és Simó János érdekes cikkeit, melyek együttevve egy egész képet nyújtanak a mi szabadelvű egyházunkról.

Ferencz József püspök cikke az *unitárius vallás törvényesítéséről* szól.

»A hit Istennek ajándéka. Ezzel az apostoli kijelentéssel — írja püspökünk — lépett fel a mi Dávid Ferenczünk, mint a hit-szabadság szószólója.« Rámutat továbbá az 1568-ban Tordán tartott országgyűlésre, mely alkalomkor az a nevezetes vallásügyi törvény hozatott, hogy — a többek között — »Ne szidalmaztassék senki az reliigióért senkitől az előbbi constitutiók szerint és nem engedtetik az senkinek, hogy senkit fogsággal avagy helyéből való priválással fenyegetsen az tanításért, *mert a hit Istennek ajándéka az hallásból leszen, mely hallás Istennek ígéje által vagyon.*«

»E törvény csak folyamánya volt — mondja püspökünk — a Tordán 1568-ban hozott ama törvénynek, *melyhez hasonlót egész Európa nem tud felmutatni a 16-ik századból és a mely örök dicsősége fog maradni a mi kis Erdélyünknek: »mindenki azt a vallást kövesse, a melyet akar.*«

Ekkor a szentháromság tanával szemben az Isten személyi egységének hitelméje és megkezdette hódítását a lelkeken s Kolozsvár városának lakói egy pár évvel megelőzőleg e hit vallói voltak 1566-ban, a mikor Dávid Ferencz e kérdés felett folyt hitvitáról Gyulafehérvárról hazaérkezett a szájhagyomány szerint a Torda-utca szegletén egy nagy kerek kövön tartott beszédével annyira elragadta hallgatóit, hogy azok vállaikon vitték be a piaczi templomba. Az 1568-ban Tordán hozott s fennebb szósz szerint közölt törvényt úgy lehet tekinteni, mint a mi egyenesen az unitárius vallás érdekében hozatott s tényleg ez időtől is szoktuk számítani annak törvényesítését és ezzel az unitárius egyház megalapítását.«

Más helyen olvashatjuk aztán, hogy vallásunk 1848-ban Erdélynek Magyarországgal egyesítésekor a Pozsonyban tartott országgyűlés XV-ik törvénycikkben egész Magyarországon törvényesen bevett vallásnak nyilvánított. »E törvénycikk által lett tehát egyházunk teljesen egyenjogu testvére hazánk minden más

egyházának. Ez is egyik vívmánya e dicső korszaknak kézzel fogható bizonyosságául annak, hogy a *vallási szabadság a polgári szabadsággal karöltve jár*. Egyik a másik nélkül nem létezhetik.

Végül elősorolva azon előnyöket, melyeket egyházunk is élvez ma már a többiekkel együtt, e szavakkal végződik ezen érdekes cikk: »— — — elmondhatjuk, hogy Dávid Ferenczünk nem hiába áldozta fel életét szent vallásunk igazságaiért és hit-elődeink nem hiába harczolták meg a nemes harczot egyházunk fenntartásáért. Csak bátran hát előre. Vessük mindnyájan a munkára kezünket, mert a céltól még messze vagyunk. Egyházunk őrei! vigyázatok! Az egyszemélyű Istennek imádói imádkozatok.«

Boros György cikkei az *unitárius isten-eszméről, a mi Jézusunkról* és az *unitárius theologia irányzatáról* szólnak. Az isten eszmét fejtegetve, megjegyzi, hogy a természetben a dualizmust megtaláljuk a jó és rossz, a sötétség és a világosság, az anyag és szellem alakjaiban, de a *háromság tannak sem fogalma, sem alakja nincsen meg*, sem itt, sem ott. A biblia különböző helyeitől össze lehet ugyan állítani a háromság tantételét, de sem Jézus, sem az apostolok nem használják sem a »háromság« szót, sem a háromság »tantételét«. A bibliai zsidó vallás egy állandó harcz az isten-egység fogalmának tisztázása érdekében. A Jézus evangéliumának az istenegység az alapeszméje.

Fejtegetései között ezeket mondja Boros: »Ha már nem ismerhetjük a világegyetemet úgy, hogy azt könnyen át tudjuk tekinteni, igyekezzünk megismerni önmagunkat, mert az ember egy kis világ, melyben a lélek épen oly viszonyban áll a testtel, mint az universumban az isteni az anyagi világgal. *A lélek egy, Isten is egy*«. Végül szépen fejtegeti, hogy bár az unitárius felfogást »racionálisnak, ridegnek, száraznak« szokták nevezni, mégis mennyire a *szeretet istene* a mi egy Istenünk.

Jézusról szóló cikkében a következőket mondja: »Ha Jézust jól megértjük azt látjuk, hogy ő az *életnek*, a mindenkori életnek volt mestere. *Sem a világ megvetése, sem annak tulságos szeretete, sem a testnek áldozás, sem annak üldözése és kínzása* nem jézus-szerinti munka.

Mindazok a külső formák és ferdeségek, a melyeket a kereszténység az idő rendjén magára öltött, lehullhatnak, le is hullottak a nélkül, hogy a Jézus evangéliumának lényege egy hajszálnyit is veszített volna értékéből. »Ha ég és föld elmúlnak is, az én evangéliumom megmarad mindörökké.« És mi épen ebben találjuk Jézus rendkívüli nagyszerűségét. Ebben, hogy ő benne a halászok is, úgy mint Péter, Jakab is úgy mint Pál, az antiochia-beliek úgy, mint az alexandriai iskola hívei, bármely nemzet és

bármely fölfogás, megtalálta a maga *eszményképét*. Rafaeltől Munkácsiig, minden művész a Jézust festette a vászonra, de mindegyik a magáét épen úgy, mint Strauss, Renan, Freeman J. Clarke vagy Didot. Mindenkinek voltak bámulói és követői épen úgy, mint a Máté evangéliuma messiásának, vagy a 4-ik evangélium logosának, de sem egyik, sem a másik nem lett soha és nem is lesz egyetemes. *Egyetemes a lélek*. A Jézus lelke közös mindenkivel, a ki azzal érintkezésbe jött. Ez az a mustármag, a melyből a kereszténység nagy előfaja lett. Ez az az örökség, a melyhez egyenlő joga van mindenkinek a keresztény testvériség örök törvényeinél fogva.

A Jézus örökéből, az ő szellemi kincseiből *senkit kizárni nem lehetett és nem fog lehetni soha*, s épen azért az unitáriusok még akkor is, mikor Krisztus tagadóknak nevezték őket, olyan közel érezték magukat Jézushoz, mint a testvér testvéréhez, a barát barátjához, a tanítvány tanítójához.

Az unitárius írók ismert logikájával magyarázza azután Boros hogy Jézus lehet Messiás lehet mindaz, a mit a gondolkozó ész belőle formálni szükségesnek lát, *de az Isten helyét el nem foglaltja soha*.

»Minél közelebb megyünk a názáreti prófétához, annál közelebb leszünk Jézushoz.«

Az unitárius theologia irányzatáról szólva, ismerteti, hogy az unitarizmus mint a protestantizmus utolsó hajtása, mennyivel tisztultabb és magasabb eszmekörben mozog mert »reformot teremtett a reformban.«

»Luthernek a jó izlése és erkölcsi érzéke parancsolta a reformot. Servétnek és Dávidnak a józan ész.« »*Legkevesebb joggal az szólhat az unitarizmus ellen, a ki Luther nyomában jár!*«

Megismerjük röviden e cikkből az unitárius theologia egész történetét és végtelen igazságos és mindenki iránt méltányos voltát.

»Mi azt valljuk — mondja dr. Boros — hogy Isten nem csak egy népnek jelentette ki magát, *hanem mindeniknek*, s ebből vonjuk le azt a következtetést, hogy nem csak ennek vannak szent iratai, hanem többeknek, *a melyekből mind ugyanazon egy Isten szelleme árad szét*. A napnak nem csak egy sugara melegít, hanem mindenik. A földnek nem csak egy forrása éltet, hanem sok.«

Végül ezzel a jellemzően liberális mondattal végződik e cikk: »Az unitárius theologia nem befejezett, nem megállapított hitrendszer, hanem szünetlenül fejlődő, tisztuló és tökéletesedő, a mely halad az emberrel és a tudománnyal, az Isten dicsőségére és az ember boldogítására.

Csegezi László cikkében *Jézus evangéliumát* emeli ki unitárius felfogás szerint, bár ugyanazzal az igazságérzettől ösztönözve, mely minden unitárius íróét jellemez, ő is így nyilatkozik: »Az Isten már sokszor, sokhelyt és sokaknak tett kijelentést: Mózes, Confucse, Zoroaster, Buddha Mohamed, Jézus által, a Sinai hegyen, Himalaján, Arábia pusztáin és tesz folyton kijelentéseket a természeti erők titkai és törvényeiről. E kijelentések főbb vonásokban annyira megegyeznek, hogy méltán hihetjük, hogy mindenik ugyanazon Istentől származott.«

Kiemeli, hogy Jézus evangéliumában a vagyon, gazdagság, hatalom birtoklása legkevésbé sincs méltányolva. »Keressétek először — ugymond Jézus — az Isten országát s annak igazságát, annakutánna mindenek megadatnak nektek — *Az én országom nem e világból való*

»A hol van a ti kincsetek, ott van a ti szívetek is!«

Kelemen Albert büszkén mutat *egyházunk mozgató erőire*. »Egyházunk szervezete sokkal inkább hasonlít egy oly közművelődési társulat szervezetéhez, melynek érdekében áll, hogy minél több buzgó tagot nyerjen meg, mint egy erejét *tisztán képviselési vagy papuralmi intézményben kereső és találó egyházéhoz*. Erőnk sokkal inkább az evangéliumi hit és szeretet erkölcsi erejében, mintsem egyházunk következetes szervezetének és gazdagságának hatalmában áll. A mit nem érhetünk el intézménnyel és pénzzel, *elérjük a lelki élet erejével és hitbuzgósággal*.«

Egyházunk szervezetéről írva, később érdekesen rámutat a Dávid Ferencz Egylet üdvös működésére, a Keresztény Magvető és Unitárius Közlöny munkázására, a következő meggyőző kijelentéssel végezi cikkét. »csak az evangéliumi hitben szilárd lelkű s *erkölcsben tiszta* szívű egyháztagok alkothatnak intézményekben is erős egyházat.«

Kanyaró Ferencz a tőle megszokott erélyes és nyílt modorban ismerteti az *unitárius vallás és egyház viszonyát a többi protestáns felekezetekhez*, az unitáriusokat a *protestánsok protestánsainak* nevezve. Dicsőíti Zwinglit, ki beviszi a racionalizmust, a józanul okoskodó észt a vallási kérdések vizsgálatába és beveszi Sokratest és Aristidest is a »minden szentek gyülekezetébe,« szerinte minden becsületes ember, a ki csak valaha élt, confessio-különbség nélkül együtt lesz az Istennél.

Ismerteti azután Servét működését, ki a korán elhunyt Zwingli fenséges szellemi örökébe lépett, megemlékezik a korszakot alkotó »Restitutiójáról,« melyet a Kalvin Institutiójára írt. Merészen rámutat Luther és Kálvin reformatiójának hibáira, kik ifjabb korukban maguk is szabad eszméket hirdettek ugyan, ké-

sőbb azonban, mintha meredeknek találták volna azt az ösvényt, melyre léptek, lassanként letértek arról s öreg korukban *saját egyéni* meggyőződésüket tekintették az evangéliumi igazság mértékeül. (Ez jellemzi szerintem követőiket is.) A katholicismus biztosnak hitt közelében szerették volna a protestáns egyház sátorát felütni. A nyomukban indult szabad gondolkozóknak *megálljt* parancsoltak. *Szellemök fogyatékos világát* az élesebben látókra is erővel rákötötték s a protestántizmusnak imént szabadon csapongó árját egy hegyi folyó szűk medrébe szorították. Ezért merült ki a protestans tudományosság Calvin és Melanchton kidöltével s hanyatlott el a vallásujítás Luther halála után. *Ezért volt égető szükség az unitárizmus gyors felléptére*, mely a porba ejtett szabad vizsgálódást fölemelve s Luthernél és Kálvinnál dicsőbben alkalmazva, az emberi ész fényénél földerítette az evangelium nem értett, vagy sokszorosan félremagyarázott homályát, a reformatio új korszakát nyitotta meg, melyhez Dudich és Palaeologtól Bras saig, Locke és Newtontól Channingig a nagy és nemes elmék legkiválóbbjai csatlakoztak s az értelmi felvilágosodásért szakadatlanul küzdve, nem fáradt ki és nem lankadott el a legújabb időkig.

dr. Bedő Albert az unitárius vallás hatását a jellemre leginkább Jézus embervoltában találja meg, és meggyőzően hirdeti, hogy »*Jézus Krisztus személyének tiszta, egyszerű alakban való megismertetése* képezi az unitárius vallásnak azt az erejét, melynek eszményi alakját a már gondolkozni kezdő gyermek is könnyen megérti . . . s minden unitárius ifju szívében oly bátor és hős, a szegénység terheit és sanyaruságait másokkal megosztó, a gyengéknek segélyére siető s e mellett az egész emberiség boldogításáért szelidséggel és állhatatosan küzdő, kitartó és igaz munkásságu férfit örökit meg, *kinek élete és csalekedetei a természetfeletti titokzatosság által nem kisebbítve*, a szépre és jóra hajló ifjai szívet fogékonyságának már legelső idejében magukkal ragadják stb.«

»*Az unitárius vallásnak Krisztus személyére vonatkozó és más vallásokétól lenyegesen eltérő tanítása az a geniuszunk*, mely eddig is fenntartott s mely ifjuságunkat általában az erkölcsi nemesség és tisztaság törvényeit követő tanításaival az *egyéni jellem* megalkulására vezeti és segíti.«

Azzal a kérdéssel végzi cikkét budapesti gondnokunk, hogy vajjon jogosult-e hát rólunk unitáriusokról azt állítani, hogy mi *Krisztustagadók* vagyunk, mikor épen Krisztusnak fenséges *ember* alakja emeli ki vallásunkat a többiek közül.

Érdekesen ismerteti *Kőváry László* ősz tudósunk az unitarizmust a nevelés és közoktatás szolgálatában

Büszkén mondja el a többek között, hogy a nemzeti irodalomnak is mennyi munkást szolgáltatott egyházunk. »Az első magyar szinigazgatót Felvinczi Györgyöt, az első eposírót Székely Sándort mi adtuk a nemzetnek. Farkas Sándor, ki észak-amerikai utazásával a nemzetre oly mély hatást gyakorolt, a mi szellemünk tolmácsolója. Kriza az elsők közé tartozott, kik Petőfi, Arany pályáját egyengették. S tanításukra vall az a történeti érzék ápolása, — mondja ősz történetészünk — mely nagyajtai Kovács Istvánt, Jakab Eleket s csekélységemet is a történetirodalom művelésére buzdított. Egy nevelési és tanítási rendszer, mely innen a távolból a magyar tudományos akadémiának eddig tíz tagot adott.«

Megemlíti azután „szellemünk örök képviselőjét »Vallásunk, rendszerünk büszkeségét,« Brassait, ki a »szív nemességének, a tudás határa végtelenségének és az elérhető emberi élet határának csodás képviselője volt.«

Ürmösi Kálmán az unitarizmusnak Magyarországon való hatásáról ír nagyon érdekesen. Különösen érdekelt engemet az a leírt tény, hogy a felvilágosult protestánsok is mint Ballagi, Farkas József, Kovács Albert, Kovács Ödön, Bartók György, menyynyire versenyeztek a szabadelvűségben az unitárius Ferencz József, Simén Domokos, Jakab Elek és Brassaival. »A csodák nem hirdettetnek, Jézus istenségét és a szentháromságot *önmaguk* támadják, a kik eddig hirdették s tudományos fegyverzetök teljes erejével ostromolják. (L. Prot. tud. Szemle 1870 év 8. s köv. lapjait.) A református egyház akkori vezető férfiai, élükön a nemes gondolkozású Török Pál püspökkel, valódi testvéri viszonyt folytattak az unitáriusokkal. A Prot. egyh. és isk. lap 1871. évi folyama 7-ik számában Kovács Albert vezércikkben méltatja a K. Magvetőt, melyből és későbbi *ellentétek szembetűnése*ért kénytelen vagyok néhány idézetet átvenni.«

Idézi Ürmösi azokat a dicséreteket, melyeket a Ker. Magvetőre, mint az időszerinti legjobb folyóíratra, Simén Domokos bölcsmeretű és alapos bibliai tanulmányaira, Ferencz József püspökünknek kiváló irodalmi munkásságára, valamint Brassai tudományos munkáira mond. Ez azonban Ürmösi szerint féltékenységet idézhetett elő az orthodoxabb reformátusoknál, ki is mondták nyíltan, hogy a Protestans Egylet liberalizmusa *tulságosan* kedvez az unitarizmusnak és ugyanaz, ki 1871-ben még dicsérőleg nyilatkozott az unitárius vallás felől, 1878-ban már »a természetes fejlődési folyamatból kikölkent képződmény«-nek nevezi azt!

»Nem ecseteljük — folytatja Ürmösi — a bekövetkezett rectiót. A Protestans Egylet megszűnt. 1887-ben az Irod. Társaság megalakul és az unitáriusokat kiakarják zárni, nehogy az unitarizmus kovásza bejusson körébe. *De mégis mozog a föld!*«

Érdekes még a mint citálja ismét a Prot. Egyház és Iskolai lap 1871. év. 7. sz. 195. lapján a következő nyilatkozatot Channingről: »hibáznak unitárius hitrokonaink, ha őt kizárólag magukénak neveznék, mert ő valódi keresztény volt, minden dogmatika formula nélkül; mindnyájunknak, az egész keresztény emberiségnek sajátja.«

Végül méltatja Ürmösi a Dávid Ferencz Egylet működését és annak hivatalos lapját az Unitárius Közlönyt.

Gálfi Lőrincz a hazai és a külföldi unitárizmust ismerteti

Vallásunkat ismertetve szépen fejtegeti, hogy az unitárizmus *törvényen*, az orthodoxia *csudákon* alapszik; az unitárizmus a *szabályszerűségben*, az orthodoxia a *kivételekben* hisz. »Az unitárizmus látja és csodálja mindannak az erejét és szépségét, mit az orthodoxia kivételeknek nevez. de azokat mégis törvény alatt állóknak a világ természeti és isteni rendjének részeül és az igaznak bizonyítékául tekinti. Ez irányzatból következik az unitárizmusnak legfontosabb és legjellemzőbb hittani elve t. i. *bizalom az emberi természet méltóságában*. Biznak az emberi tehersekben, hogy azok fölfedezik az igazat: ez a józan ész a *vallásban*; és becsülik az emberi élet közönséges erőnyeit és kedvességeit: ez a *jellem a hit fölött!*«

Gyönyörűen fejtegeti azután egyenként a fentebbi gondolatokat.

Végül megemlíti, hogy az angol és amerikai unitárizmus mennyivel erősebb, mint a miénk. Irodalmuk milyen hatalmas. Egyházaik nagy neveket tudnak felmutatni, mint pl. Priestley József dr. az oxigén feltalálója, Newton, Milton, Emerson, Channing, Martineau stb.

A tizenkettedik czik *Simó Jánosnak* »Eszményünk« című befejező közleménye.

Eszményünk a tökéletes ember a jó keresztény család, az igazságos társadalom, egy szabadelvű egyház, a független, boldog haza s végül legfőbb eszményünk a Jézus Krisztus.

Vallásunkról szólva a következő szabadelvű nyilatkozatot teszi: »Soha sem ringattuk magunkat, abban a kétes értékű gondolatban, hogy az emberiséget kizárólag csak a mi eszközeinkkel lehet elvezetni az idvességre, de arról teljesen megvagyunk győződve, hogy a lehető tökéletességre csakis a szív és az ész összehatásának harmonikus kifejtésével és működtetésével lehet elvezetni.«

A szabadelvű *eszményi* egyházzal beszélve mondja: »— — nem az a célja, hogy a hitet a *dogmák nyügébe verje*, hanem, hogy ápolja az *egyéni* hitet s azt helyesen irányítsa. Mi azt akar-

juk, hogy az egyén szabad akarata a hit mezőin is érvényesüljön. Oly egyházat akarunk, mely az embert a boldogság és üdvkérés után előre segíti s szárnyakat ad a nemesebb vágyakkal telt léleknek. Mi azt akarjuk, hogy vallási társulatunk oly erkölcsi intézmény, oly közművelődési tényező legyen, mely Isten akaratának megfelelően, nem *kicsinyes és kizárólagos felekezeti* célokra fordítja eszközeit, hanem az *egyetemesért* s főleg az *emberért* vivja az ő harczeit.

Tovább így folytatja: »Az egyház nem megcsontosodott dogmák raktára — bocsánat a szóért — *hanem moralis elveknek* és életnek forrása kell hogy legyen. Az egyház az *emberért* van!» stb.

Ezeket a volt tordai unitárius lelkész mondja, bizonyoságot szolgáltatva szintén arról, hogy nemcsak a központ, hanem a vidék papsága is mennyire liberális és magas színvonalon áll gondolat dolgában Bizony nem minden egyház hirdeti, hogy az *»egyház van az emberért«*, hanem inkább azon törekszik, hogy minél inkább tehetetlen *rabjává* tegye az *embert* saját céljaira.

Ime 12 cikk, melyeket ha figyelmesen elolvassunk, az egész unitarizmus előttünk áll az ő fenséges egyszerűségében és hamisítatlan természetességében! Kíváncsot volna, hogy e munka minél szélesebb körben forogna!

Perczelné Kozma Flóra.

(Folyt köv.)

Isten úgy rendelte, hogy a boldogság, mint minden jó dolog, kerüljön nekünk valamibe. Mert ő azt akarta, hogy a boldogság nem véletlen műve, hanem magasabb tökéletesség következtése legyen.

Angolból F. Gy

Egy szó az Erzsébet-szobrokról.

Talán nem egészen érdektelen a vidéki nő-olvasóink előtt, ha csak néhány szóval is megemlékezem az Erzsébet-szobor pályázatról

A részleteket és a hivatalos kritikát bizonyára olvasták mindnyájan, melyik magyar asszonyt ne érdekelné a legmagyarabb királyné szobra! Én tehát csak *négy Erzsébet alakról* kívánok említést tenni, melyek az én laikus asszony-szemeimnek legjobban tetszettek, mellőzve a körülöttük emelkedő óriási méretű építkezéseket és temérdek, szerintem felesleges, lépcsőzeteket.

A legelső az én szemeimben *Mátray* poetikus Erzsébetje. Beismerem, hogy ha egy apróra kritizálni szerető prózaibb ember, vagy esetleg egy bonczoláshoz szokott orvos meglátja, bizonyára elneveti magát és azt kérdi, hogy hol itt hát a látható ember? Hol lehetnek itt a szervek? Hol vannak az idomok és a testrészek? Hiszen itt nincsenek különváló karok, nincs határozott derék vagy csipő forma, nincsen semmiféle nemzetű vagy divatu öltözet, itt összeolvad minden egy szinte „vele született“ köntössel — ez csak egy *gondolat*, egy sejtetem, vagy egy illúzió, *mintha* karosszékekben ülne egy női körvonaltól határolt, ködszerű fátyolba burkolt alak. . . a megtestesült költészet, vagy ha úgy tetszik, egy leheletszerűen eszményesített nő — valósággal a mi Erzsébetünk, a magyarok költői lelkületű királynéja.

A milyen távol állt ő a chablonszerű királyné alakoktól, úgy kiválik e mű is a többi chablonos királyné-szobrok közül.

Ha mi asszonyok állítanánk neki szobrot, bizonyára mind ennél állapotodnánk meg.

Másodszorban tetszett *Maróthy* Erzsébetje, egy hátratámaszkodó festői szép idealizált alak, háta mögött a halál angyalával, azután következik az én szemeim előtt *Zala György* lépcsőről lejövő, magyar diszruhában levő rendkívül kellemes benyomást keltő valóságos királynéja.

Rám azután még mély benyomást gyakorolt *Popper-Margó* már kiszenvedett éltesebb királynéja, a mint a szoborszerű mű legtetején egy karosszékekben lehanyatlott fejjel ül, balkezével szinte ösztönszerűen kapva szívéhez, hol már az utolsó halálos sebet is megkapta! Mint szobor nem mondható valami szépnek, de a benne rejlő gondolat mély hatást gyakorol az emberre.

A többi Erzsébet alak, a nehéz diszöltözet, korona, palást miatt mind egybeolvad az én szemeim előtt, nem tudom őket megkülönböztetni. Egyáltalában előttem azok a szerencsésebb alkotások, melyek nem nemzeti öltözetben, elfűzött derékkal, koronával a fején ábrázolják királynénkat, akaratlanul is profanizálva az ő phantóme-szerű alakját. Ő első sorban nem *királyné*, hanem mindenekfelett egy melegen érző szívvel, költői gondolatokkal megáldott tüneményeszerű asszony volt, szinte kegyetlenség még most is fejére nyomni a nehéz koronát és amugy is nagy terhet viselő gyenge vállaira ráerőszakolni a palástot.

De ez csak az én és valószínűleg olvasó társnőim véleménye, mert hát nekünk asszonyoknak rendesen *ellenkező* véleményünk szokott lenni.

Valamint fáj a nehéz diszruhában látni királynénk eszményi alakját, ugyanoly rossz hatást keltettek azok a rettenetes cifra, komplikált tervezetű építkezések, melyek mindenütt körülveszik az ő légies természetét. Egyedül dr. Högyes teszi királynéját *szabad* helyre: egy sziklacsoportozatra, körülvéve a rajongó magyar néptől.

Ha számba akarjuk venni királynénk egyéniségét, nem is falazhatjuk őt körül királyi építkezésekkel, mikor mindig a keresetlen egyszerűséget, a természetet és a *szabadságot* kereste.

Ha tehát e pályázatnál is a miénk lehetne az *utolsó szó*, vagy mi magunk emelnénk szobrot királynénknek, bizonyára *Mátray* költői Erzsébetjét helyeznők egy erdő közepébe és a hódoló magyar nép helyett mi magyar asszonyok vennők őt körül, mint örök ideálunkat!

Perczelné Kozma Flóra.

Társadalmunkban állandó ellentét van azok között, akik már megalapították szerencséjüket és a fiatalok és szegények között, a kik még megakarják azt alapítani. Emerson

Kedves nőolvasóinkat, most az egyleti év kezdetével melegen kérjük legyenek figyelemmel a *Nők Világa* iránt. A Nők Világa alapját igyekezzenek növelni valami csekély összeggel, s az egyleti tagokat szaporítsák, mert csak így remélhetik, hogy az Unitárius Közlöny mellett *ingyen* kapják, s hogy egyáltalában továbbra is kiadhassa a D. F. E. A szerkesztőség szívesen fogad irodalmi kisebb-nagyobb közleményeket is Érdeklődjünk saját ügyünk iránt!

A *Nők Világa jelen számából* a szerkesztő gondoskodott egy néhány példányról azok számára, akiknek a lap nem jár, de akik talán óhajtanák megismerni a Nők Világa főmunkatársait. E szám ára 20 fillér. Jól teszik az érdeklődők, ha ezt a csekély összeget több barátnőjüktől összeszedik és beküldik a D. F. E. pénztárába Kolozsvárra.

TARTALOM: Fanghné Gyűjtő Izabella. (Arczképpel) Joó Borbára — Perczelné Kozma Flóra. (Arczképpel) J. M. — Raffaj Irma. (Arczképpel.) Boros György. — Könyveinkről. Perczelné Kozma Flóra. — Egy szó az Erzsébet-szobrokról. Perczelné Kozma Flóra.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.

NŐK VILÁGA.

AZ UNITÁRIUS KÖZLÖNY MELLÉKLAPJA.

FŐMUNKATÁRSÁK: FANGHNÉ GYUJTÓ IZABELLA, PERCZELNÉ
KOZMA FLÓRA, RAFFAJ IRMA.

Könyveinkről.

(Folytatás.)

Meghatva veszem kezembe a tollat, midőn azon egyházi munkákról akarok említést tenni, melyeknek egy részére még szinte *hallásból* emlékezem — *Derzsi Károlynak*, a mi volt budapesti lelkészünknek az *Unitárius Kis Könyvtárban* megjelent *egyházi beszédeiről*.

Nem is tudom, melyikeket említsem a sok közül. Azokat-e, melyeknek egyes mondásai még szinte fülemben csengenek, vagy azokat a vidéken elmondott alkalmi beszédeket, melyeket olvasva örökre bevésődnek lelkünkbe.

Szabadjon nekem sorrendet, évszámot nem nézve, csak a szívem sugallatát követve, először is a *Dicső-Szent-Mártonban* elmondott *zsinati* egyházi beszédre hívni fel minden szépért lelkesülő nő-olvasóim figyelmét. Én nem hiszem, hogy legyen olyan hitetlen, elfásult, vagy elcsüggedt ember a világon, ki ezt végig olvasva, *könnyebben* ne lélegzeljen.

Alapige: *Ezsaiás* II. 23. » *jertek, menjünk fel az Urnak hegyére . . . stb.*« és *Longfellow* unitárius költőnek gyönyörű költeménye:

»Egy ifju ment jég és hó között,
E jelszó zászlója fölött:
»Főlebb, főlebb!« stb.

Hogy mit tudott e kettős jeligéből teremteni Derzsi — annak ecsetelésére az én tollam nagyon gyenge.

Mesteri színezéssel jellemzi, amint az alpesi ifju » . . . megy »főlebb főlebb.« Az a jelszó a lobogón ellenállhatatlanul vonzza. Egy szent sugallat, az örök törvény, melyet Isten keza irt fel ott benn a szív táblájára. És legyen bár a földi vég: egy borzasztó semmisítő lezuhanás; és legyen bár a szemfedő: irtoztató hógörgeteg; vagy legyen bár a fagyos sír: észrevétlenül lappangó mérhetlen jégtölcsér . . . de ő tudja, érzi, hogy a jelszó ekkor is győz, a nagy törvény így is érvényesül; a sugallat mint mennyei szózat ekkor is él és integet: „főlebb, főlebb!«

Ez a jelszó mindnyájunké, mondja az író, és e jelszavat állítja fel az unitarizmus számára is. Elmondja, hogy bár az unitarizmus ellenségei vallásunkat »a természetes fejlődési folyamatból kikökönt képződménynek« nevezik, mégis mennyire természetes, még pedig egy magasabb fejlemény az, »melynek gyökérszálai a legmélyebb mélyből, az emberi természet legfőbb elemei — az ész és szív — mélységéből indulnak ki.«

»A szabad kutatás és vizsgálódás szelleme hozta létre a mint tudjuk, az unitarizmust«, folytatja tovább Derzsi. »A tudás és ész hatalma adott első sorban erőt, támaszt fennmaradásának. Ezt a támaszunkat, mint jelenünk s jövőnk legnagyobb biztosítékát erősíteni tartozunk. Más egyházak külső istenített tekintélyvel s hatalommal, óriási gazdagsággal mesterséges úton-módon s nagy apparatussal, megalkotott szervezettel, az érzékeket kábító, az ésszt eltompító, az egyéni akaratot és személyes szabadságot lelánczoló kultusszal s szertartásokkal, az érzést és gondolkodást elrettentő, az emberi természetet a szolgaságba sülyesztő, olykor a tiszta erkölcsnek ellenmondó s néha még az Isten eszméjét is — bár öntudatlanul — lealázó theologiai tantételekkel és dogmákkal hirnak, s így fölfegyverkezve még sokáig tűrhetik és hordozhatják a haladó tudomány ostromát, még sokáig fedezhetik önmagukat az igazság és a világosság folyton jövő nyilaival szemben. De jaj nekünk, kik ily fegyverekkel -- szerencsére nem rendelkezhetünk, jaj nekünk, kik az igazság és világosság, a szabadság és haladás jeliségét hordozzuk zászlónkou; jaj nekünk, ha a többieket követni akarva, ép az igazságok előtt mi is védekezni kezdünk; jaj nekünk, ha a tudományt mi is ellenségünknek tekintjük; jaj nekünk, ha önként kínálkozó támogatását el nem fogadjuk s be nem bizonyítjuk, hogy e támogatás mellett, vagyis a tudomány világosságától áthatva a vallás még szebb és dicsőbb, fényesebb és boldogítóbb, igazabb és szentebb.«

»A kérdés az«, folytatja másutt, »földhöz ragadottan maradunk-e mindig, egykedvűen szemlélve kicsiny parányait, vagy fölfelé emelkedünk olykor, mint égbe szálló gondolat, kibontva lelkünk szárnyait«. ? A kérdés az, a pusztaságszokás, napról-napra tengés unalmas utain vándorlunk-e folyton, avagy felbuzdulunk s életjelt ad a tűz, mit az ihletés perczein, a gondolat villáminál, Isten ajkukra tűz !? A kérdés az, ott csüngünk mindig tétlen, megnyugodva a századok betűjén, mely megöl, vagy figyelünk s főlebb főlebb megyünk nagy létráján a szellemnek, mely újabb meg újabb szavakat hirdet s szentebb és magasabb kijelentéseket tesz az Isten felől !?«

Gyönyörűen fejtegeti az író azután, hogy mit veszünk, ha a régi dogmatikns felfogással szakítunk, és mit nyerünk az újabb

felfedezések befogadása által, és minden tétel után lelkesülten kérdi: »Vajjon nem emelkedik-e ezáltal gondolkozásunk, vajjon nem vagyunk-e nagyobbak mi is s nem nagyobb-e ezáltal a mi Istenünk?»

De nem elégszik meg a »főlebb« jelszóval, hanem meggyőzően hirdeti, hogy — magasság és mélység viszonyosak lévén egymással — »főlebb« az értelmiekben, de mélyebbre az érzelmekben, »főlebb« a tudományban, de mélyebbre az erkölcsben és vallásban, végül még hozzáteszi, hogy »szélesebben a munkában és tevékeységben.«

Még egy utolsót idézek e gyönyörű műből: midőn Isten létezéséről és szeretetéről akar Derzsi bennünket meggyőzni, azt kérdi tőlünk, »ki ne hallotta volna valaha a saját lelkében Isten nagy szívének dobbanását visszhangzani!?»

Én meg azt kérdem, vajjon van-e a világon olyan szentkönyv által megpecsételt dogma, mely egy ilyen mondással felérne?

A budapesti unitár. templom felszentelésekor meggyőzően fejtegeti, hogy mely esetben mondhatjuk el valóban, hogy templomunk az Isten tiszteletére és az ember szolgálatára épült.

Először is az Isten fogalmat magyarázza Derzsi e beszédben, jelezve, hogy az mindig a miveltségi állapottal és fejlettséggel együtt alakul: »Egyik csupán az értelmi alapra áll és lesz Istene: egy elvont gondolat; másik a mystikus lelkére helyezi a fősulyt — s lesz vallása: végtelenül finomított spiritualizmus fenn, s ellenhatásképen vastag bálványozás a tudatlan népben, a harmadik csupán az erkölcsöt választja, az értelmi segélyével, de a lelki nélkül — s lesz vallása pusztán rideg erkölcs, melynek nincs virága, nincs reménye, nincs lelkesültsége, s így nincs haladása, nincs fejlődése, nincs jövője s halhatatlansága. Egyik inkább a kültermészetre tekint — s lesz vallása: panteizmus fenn, fetisizmus a miveletlen tömegben. Másik az emberre fordítja a főfigyelmet, de a nélkül, hogy az emberi természet lényege ugyanazonosságát s méltóságát elismerné — s lesz vallása: zsarnok királyuralom fenn, polytheizmus a felsőknél, rabszolgaság és lelki sötétség a népnél stb.«

Ez után egy gyönyörű részlet következik, melyben felteszi a kérdést, hogy kinek szenteljük mi a templomunkat, ki hát a mi Istenünk Az-e, a kit a primitív népek a külső tárgyakban, az égi testekben, a természet tüneményeiben képzeltek s imádtak?»

»Az e, a ki egykor — a keleti író szerint — a lajtorja felső végére könyökölt és szólott Jákóbbhoz? Az-e, a kit a többi ker. egyházak háromszemélyűnek képzelnek s hirdetnek?»

S mindegyik felvetett kép után megkapjuk a feleletet, hogy »Nem s lényegileg mégis az. Poetikus módon magyarázza,

hogy a mi Istenünk is mint élő és okozó hatalom jelen van, él és működik minden tárgy és tünemény mögött, alatt és fölött és nemcsak az egeknek egy pontján, hanem a világ minden pontján — emberileg szólva — kikönyököl és ránk tekint » . . . beszél hozzánk az egek boltozatából, a ragyogó csillagokból, a hold mosolyából, a hajnal és alkony biborából, a napnak fényéből, a madarak dalaiból, a patak mormolásából, a virágok szépségéből . . . « a ki »nemcsak egyszer s nem csak a Fiuban testesült meg, hanem megtestesül folyton minden gyermekében.«

» . . . a mi Istenünk erkölcsi lény,« mondja máshelyütt, »az nem a százados elavult és megkövesült dogmáknak, hanem az élő és haladó gondolatoknak, az élő és nemesbülő erkölcsi érzetnek, a fejlődő humanitásnak Istene. Az az Isten, ki megbánta, hogy embert teremtett ; ki haragszik és boszut áll ; ki az ősök vétkeiért büntet ; ki egy ártatlannak vérével mossa el bűnomet s csak e vérrel lesz kiengesztelve ; ki a más érdemét nekem számítja be ; a ki engem — bármiként éltem is — majdan mennyországba fogad s képzelem, hogy boldog vagyok, tudva, hogy embertársaim — bár miként éltek is — az örök kárhozat kinjai között szenvednek, szóval, a ki megfoszt szabadságomtól, felelősségemtől s emberi méltóságomtól : az nem az én Istenem, az nem az erkölcsiség, az igazság és szeretet Istene. A mi Istenünk a Jézus és az emberiség Istene, a kihez így imádkozunk : Mi Atyánk . . . stb.«

Hirdeti, hogy az igaz vallás a jézusi élet »Élet, mely tiszteli, becsüli, szolgálja s szereti az embert és az emberben az emberen át — az Istent.«

Hogy hogyan szolgálja egy templom az embert? » csak úgy, ha tanít, fejleszt, nevel. Eszközli úgy, ha igazságot hirdet ; nem betűt, hanem szellemet, nem alakot, hanem lelket ; nem külszint, hanem lényezet ; nem az ősöknek bebalzsamozott igazságát, hanem az élő utódok élő igazságát. . . . Igazságot, melyet bizonyít a tudomány ma, elfogad a józan ész ma s »helybehagy a lelkiismeret ma «

»Eszközli úgy, ha világosságot terjeszt. Nem templom az, nem Isten háza az, a mely véka alá rejtja a világosságot A hit czége alatt, az Isten nevében az egyházak által az ember ellen elkövetett testi gyilkolások már megszűntek, ideje, hogy az értelmi gyilkolások is megszűnjenek. Több világosságot ! Elvész a nép, mely tudomány nélkül való.«

Végül hirdeti, hogy akkor eszközöl a templom még ember-szolgálatot, ha a szabadságot, a személyes felelősséget, az emberi természet lényegi azonosságát hirdeti, s ha a faji, nemi, nemzeti, társadalmi és egyházi válaszfalakat lerontva, helyökbbe a szeretet és testvériség kötelékeit vonja fel stb «

Nem hiszem, hogy legyen fővárosunkban még egy keresztény templom, mely hasonló eszmék kíséretében lett volna felavatva!

Ezek után nekem a legkedvesebb olvasmányom a XXXIX. füzetben megjelent husvéti beszéd, melynek alapigéje Máté 28. 1 6l Mária Magdaléna és Mária mennek megnézni Jézus sirját, de az Ur angyala fogadja s felvilágosítja őket, hogy: »Nincsen itt, mert feltámadott!«

Kinek nem volt már kedves halottja? Ki ne érezte volna, hogy micsoda örült fájdalokat kell leküzdeni ilyenkor?

Megrázó realizmussal festi le a kétségbeesett »szombat«-ot, mikor »mozgunk talán . . . de csak önkéntelen. Beszélünk is . . . de csak öntudatlanul. Imádkozunk . . . olykor azt sem tudunk. Magunkba zárkozunk. Megtompolunk. Elnémulunk s e némaságot csak az utolsó jelenet, csak a sirbolt ajtajának zárulása, vagy a hulló göröngy zaja szakítja meg, melyből magdermed a lélek, megfagy a gondolat s kővé válik a szív.«

»De jön az éj megnyugtató, enyhet adó balzsamával; a természet törvényei elvégzik működésüket; a tulfeszített idegek megpihennek; az elzsibbadt, kimerült érzékek nagyrészt visszanyerik erejüket; a kábultság némileg tisztulni s eszméletünk lassanként visszatérni kezd. És mi a szombatnak végén »a hét első napjának virradójára« — mert új hét kezdődik ilyenkor mindenki számára — felkelünk és megyünk, mint Mária Magdaléna s a másik Mária, azaz mint elhagyott rokonszivek, lelkek, megyünk »egnézni a sirt.«

»Kí ne maradna adós egy s más tekintetben elhunyt szeretteinek?« kérdi az író, s igaz vonásokkal festi, hogy miképen viszünk mi is »balzsamot« szeretteinknek, érezve, hogy még nem fizettük le tartozásunkat egészen.

Poetikus módon mondja el azután, hogy a kelő nap mint szórja ránk sugarait, a zöldülő lombok, fű, fa, s ellő mit beszélnek hozzánk, mert »a természet nagy mezején ezer alakban jelentkezik s szól hozzánk a föltámadás« . . . hogy hogyan küzd bennünk az észbontó fájdalom a fel fel csillámló reménnyel, a megsemmisülés gondolata, egy jobb jövőnek titkos sejtelmével; az anyag a bennünk rejlő isteni szikrával; a halál a halhatatlanság eszméjével mig végül az utóbbiak győznek Az Urnak angyala alá szál a mennyből és elhengeríti a követ és mi halljuk a szót: »Nincsen itt, mert feltámadott.«

Ó mennyire átéltük mi asszonyok már ezen érzelmeket és mennyire csüngünk mi magunk is, a következő gondolon, reményen, hogy » . . . az egyén, a lélek az ő isteni tulajdonaival, minők az öntudat, a gondolat, a hit, remény és szeretet, a szén-

tebb óhajok, törekvések, vágyak, eszmék s igazságok — a lélek, mely az élőnek lényegét alkotta s melyen csüngtünk, melyet szerettünk, melyhez olyannyira ragaszkodtunk . . . a lélek nincsen ott, fölebbre szállt, magasabbra kelt, föltámadott!»

Ilyen biblia magyarázatokat hallgatni fölemelő és vigasztaló, valamint valljuk meg, hogy rendkívül nagy szolgálatot tesznek magának a bibliának is, bemutatva annak soha el nem avuló igazságait és poetikus szépségeit, hanem azután szószerint magyarázni a hasonló részeket, mint a hogy azt még ma is sok helyen teszik, az már a XX. században igazán merész dolog, és én mindig attól tartok, hogy ily módon előbb-utóbb maguk a keresztények ássák alá teljesen bibliánk tekintélyét.

Erre vonatkozólag ép e husvéti beszéd elején mondja Derzsi »Miként lenne lehetséges egy látható és kézzel fogható phisikai föltámadás? Avagy isteni bölcsesség lenne-e az, mely több ezer évek folyamán csak egyetlen egy eseményt, csupán egyet mutatna fel, tanítására és nevelésére az emberiségnek, annak az emberiségnek, melyet ő maga a végtelen bölcsesség úgy alkotott, hogy az csak a tünetényeknek és jelenségeknek folytonos ismétlődése mellett, csak ezredek folytán és a tudás fáklyájának kézből-kézbe adása következtében ismeri meg rendről-rendre a külső világot, annak az emberiségnek, a melynek tagjai csak a számtalanszor ismétlődő benyomások és tapasztalatok folytán ismerik meg önmagukat, tehetségüket, céljukat és rendeltetésüket? Micsoda isteni bölcsesség, szeretet és jóság lenne az, a mely a millió meg millió halálesetekből és ezeknek ellenére az időnek valamely egy pontján felmutatna egyetlen egy phisikai feltámadást, tenne egy oly ugynevezett csodát, mely alapja lehet ezer meg ezer balhiedelemnek és babonának, forrása lehet a tévelygő hiszékenységeknek — de a mely meg nem nyugtatna soha egyetlenegy szívet s nem elégítne ki valójában soha egyetlenegy gondolkozó lelket?»

Gyönyörűen magyarázza azután beszédje végén — Krisztus koporsójáról szólva — hogy épen a koporsónál hengerite te el az Úr anygala a tudatlanság, önzés és roszakarat köveit és az »eltemetettek föltámadtak.« Föltámadott a szabadság, a humanitás, az igaz vallás, a tudomány, az öröklét és halhatatlanság eszméje és a továbbfejlődés, a végtelen haladás és tökélesedés örök nagy törvénye, a mely törvény szerint a halál nem egyéb, mint újabb élet alapja, kezdete, kiindulási forrása.« Valamint a valódi élet sem egyéb, mondja az író, mint egy folytonos föltámadás, fölebb emelkedés, tökéletesedés.

Még csak annyit jegyezek meg e gyönyörű husvéti beszéd után, hogy ha ehhez hasonló bibliamagyarázatot hall egy rideg lelkű, csupán száraz tudományokkal foglalkozó hitetlen egyén,

legyen bármily érzéketlen a magasabb eszmék és költői gondolatok iránt, legalább elgondolkodhatik e fejtegetések felett, ha akar, hogy igazak lehetnek-e ezek vagy sem; de ha a szokásos primitív bibliamagyarázatokat hallja, nem hogy esze ágába sem juthat felletők gondolkodni, hanem szinte örök időkre megpecsételve érzi az ő hitetlenségét.

Perczelné Kozma Flóra.

(Folyt. köv.)

A ki imádkozni tanított.

Három éves kis fiu voltam. Szerettem a játékot. Örömmel ültem órahosszat az almafá alatt s vígan játszadoztam a puha agyaggal. Rövid idő alatt egész sereg állatunk volt készen a lapos kövekre kiállítva.

Milyen boldogok voltunk, ha egy-egy érett vajás alma lehullott a fáról. Az édes füzalmát sokszor megráztuk. Ezt szerettük legjobban, mert vékony ágai még a mi gyenge kezünknek is engedtek.

Csak később, nagyon későn tudtam meg, miért hallottam olyan sokszor a nevünket. A jó édes anyánk sokféle szorgos dolga közben egy perczig is el nem vette rólunk figyelmét. Mihelyt nem hallotta az agyagpuska csattogását, azonnal kifutott, hadd lássa, nem történt-e valami bajunk.

„Nehogy kimenjetelek a kapun gyermekek. Vigyázzatok, mert ilyenkor sátoros cigányok járnak s ha kimentek, elvisz valamelyik.”

Szót fogadtunk, de nem mindig, mert a szomszéd nagyocskafia, a ki már jól tudott kuszni a fákon, sokszor elcsábított madárfiókákat keresni.

Egyszer a kis veresbegy egy odvas szilvafába a mi kertünkben költött. Akkor vettem észre, a mikor már messze hallszott a kicsikék csipergése. Égetett a kíváncsiság, hogy milyenek lehetnek a fiókái annak a szép kis madárkának. Soha sem láthattam meg őket, mert a mikor a fához közeledtem, oly keservesen sirtak, rimáncodtak a madárszülők, hogy nem vitt rá a lélek, hogy közelebb menjek. Félttem, hogy ijedtökben megreped a szivök.

Egy délután meglátogattam a kertünk vendégeit. Azaz

csak megakartam, mert a két szülő már akkor a szomszéd kert fáján repkedtek s csak néha jöttek át a miénkbe. De milyen kegyetlenül panaszkodtak, sírtak s talán szitkozódtak is.

Nem tudtam elviselni ezt a jajveszékelést, mert eszembe jutott, hogy az én anyám is így szokott utánam futni, mikor nem tudta, hova lettem. A bánatos veresbegy sokáig sirt még az ágak között gyermekei után. Az a szegény kis állat egészen a szívemhez forrott akkor, mert most is úgy nézem, mintha nem is madár, hanem testvérem volna.

A mikor a kis madarat látom, mindig az én áldott jó anyám is eszembe jut. De nemcsak aggódó bánatával, hanem reggeli, estvéli édes, szives, nagy gondjával.

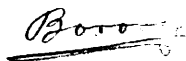
Oly nagyon kicsiny lehettem, talán mint az a kis madár, a mikor megtanított a legszebb dologra, mit valaki taníthat. Megtanított imádkozni.

Két kezemet összefogta, a szókat előre mondta. Én is mondtam, vagy zokogtam, mert néha az is megesett. Mikor erre került a sor: „Adjon Isten jó éjszakát“, már lecsukódva volt a szemem s már csak azt éreztem, mily jóízűen, milyen édes melegen takargat be mind a két kezével.

Ez a búcsu olyan nagyon szívemhez forrott, hogy sok esztendő múlva is csak akkor tudtam elaludni, a mikor az édes anyai kéz betakargatott. Reggel a fölkelés egy másik kis imával történt. Az én jó édes anyám nem szerette, ha reggel későre keltem föl, de azért nem volt szabad elmulasztani a reggeli imádságot

Ugy kell lenni, hogy ez imádság szavai a gyermekszív közepében teremnek s ott vernek gyökeret, ott mindig megtaláljuk, még akkor is, mikor a gyermekkor emlékei, ábrándjai mind eltűnnek. A gyermekima egyszerű szavai közé beszövdnek az édes anyai kéz nyomai, az ő arca vonásai s talán még szíve sohajai is, azért nem lehet az anyát soha elfeledni, azért nem lehet az anyát nem szeretni. Ő, a ki minket imádkozni tanított, nyugodtan pihenhet még a sirban is, mert szíve nincs meghalva, az ott maradt a gyermeki szívből, abban, a melyet imádkozni megtanított.

Székely Jenő.

Fadrusz János életrajza:

Közlő: F. E.

Még alig hallgattak el a harangok, az utolsó göröngyök még alig hullottak a koporsóra . . . A szívekben még ott sajog az alig pár hete ütött seb s sok időre lesz szükség, míg csak némileg is behegged az, olyan mély, olyan nagy volt a csapás, melyet a Mindenható akkor mért reánk, midőn elszólította tőlünk legnagyobb szobrásunkat, legkiválóbb művészünket, Fadrusz Jánost.

Olvassuk el életrajzát az elhunytat megillető kegyelettel s tanuljuk meg belőle tisztelni a létért való nemes küzdelmet, a művészet iránti lelkesedést, a kitartó munkaszeretetet. E tulajdonok tették nagygyá, közkedvelté, halhatatlanná a korán elköltözött művészt.

Fadrusz János 1858-ban született Pozsonyban. Egyszerű, szegény szülők gyermeke volt, ki elemi iskoláit elvégezve, beállott lakatosiasnak. Négy évig dolgozott mesterénél igazi passióval, nagy szorgalommal s fel is tűnt első díjmunkájával. Ekkor már sokat rajzolt és faragott, különösen Doré bibliáját másolta nagy ügyességgel, mert üres óráiban rajzolni is tanult. Lelkében felébredtek a művészi pálya ábrándképei s nagyon boldog volt, midőn odahagyhatta a lakatosműhelyt s Zay-Ugróczon a faragó iskolában folytathatta tanulmányait. Itt is négy évig dolgozott, mikor aztán besorozták katonának. Milyen hosszú lehetett az a három esztendő, melyet a lánglelkű ifjunak a katonaságnál kellett eltöltenie! Nem művelhette az alatt tehetségeit, nem tanulhatott, nem dolgozhatott. De végre ujra Pozsonyban volt, hol fafaragványaiból tartotta fenn magát. Bizony nehéz idők voltak ezek, csak kevesen méltányolták művészi kivitelű munkáit s még azok is keveset fizettek érettük. Majd a porcellánfestéssel próbált szerencsét s egy gyár számára dolgozott. Pozsonyban ismeretesekké váltak munkái, rajzai, de nagyobb pártfogásra nem tudott szert tenni még sokáig. Az 1886. év forduló pontot képez életében. Ekkor kezdődik tulajdonképeni művészpályája, ekkor kezdenek megvalósulni művészálmai. Bécsbe ment Tilgner Victor szobrászhoz tanulni. A pozsonyi Takarékpénztártól 100 forint évi ösztöndíjat kapott, így legalább mindennapi kenyere biztosítva volt.

Első mesterénél két évig tanult, azután beiratkozott a bécsi akademiára, Helmerhez, kinek Fadrusz volt a legkedvesebb tanítványa s később meleg és őszinte barátság fejlődött ki a két kiváló szobrász között. Mint akadémiai növendék több kisebb szoborművet alkotott, melyekkel díjat és aranyérmet is nyert.

Legszebb munkája ez időből Krisztus a keresztfán, mely nevét egyszerre ismertté és ünnepelté tette s ez volt első munkája, mely hazánkban a budapesti Műcsarnok kiállításán óriási feltűnést keltett. A pályabíróság neki ítélte oda az 1000 forintos nagy kiállítási díjat.

A fiatal művész 1893. tavaszán Budapestre költözött és teljesen a szobrászatnak szentelte életét. Első nagy munkáját szülővárosának készítette, háláját akarta ez által is kifejezni Pozsony városának, mely lehetővé tette, hogy tanuljon s művészi hajlamait kövesse. Mária Terézia fehér márványszobra valóban páratlanul áll nemcsak Magyarországon, de talán egész Európában is. A női báj és a királyi fenség szebb, tökéletesebb kifejezést még soha sem nyert, mint Fadrusz mévészi vésője alatt.

Ekkor már Budán lakott saját naphegyi villájában, nejével Deréky Annával, ki szintén tehetséges művészlélekkel van megáldva.

Három évi rövid időköz alatt három nagyszabású művet alkotott most már: a már említett pozsonyi Mária Terézia szobrot, a kolozsvári Mátyás szobrot és a zilahi Wesselényi szobrot.

Három gyönyörű, örökkétartó emléket adott hazájának s aztán egy szép, verőfényes őszi napon elbucsuzott övéitől s elment oda, honnan nincs többé visszatérés . . .

Munkáit ismertetni itt e pár sorban lehetetlen, nagyon kevés is az, mit mi mondhatnánk, beszélnek azonban a szobrok maguk. A hideg kő és a kemény érc életet nyertek a művész ihletése folytán s regélnek nekünk fenséges, nagy korszakokról, dicső királyokról, szabadságszerető nagy emberekről.

Mi pedig küldjünk egy sohajt az elköltözött után. A részvét könnye fakasszon virágokat sirhalmára s a kegyelet szelid angyala örökdjék utolsó álma fölött.

Visszaemlékezés a vargyasi zsinatra.

A mi vidékünkön s azt hiszem, az ország minden részében, a hol unitáriusok laknak, augusztus hónap első felében az volt a kérdés: mikor lesz a zsinat? Hol lesz a zsinat? Megye-e a zsinatra?

Azóta mostanig aztán ilyen kérdésekkel ostromoltuk egymást: Voltál a zsinaton? Hogy volt? Mint volt?

Miután idáig lapjaink nem adtak részletes tudósítást, azt hiszem, olvasóink nem veszik rossz néven, ha én, mint jelenvolt — bár kissé megkésve — leirom, hogy volt, mint volt a vargyasi zsinaton.

A Közlönyből megismertük a községet és lakóit, a rendező bizottság által kiadott terjedelmes programmból az ünnepek sorrendjét, én tehát a történekekről számolok be

A püspök s vele sokan Kolozsvárról és abból az irányból aug. 31-én, szombaton, délben érkeztek Ágostonfalvára, mely Vargyastól 1½ órányira az utolsó állomás. Itt Daniel Lajos egyházköri gondnok fogadta a főpásztort, ki feleletében gyönyörűen fejtegette, hogy mi első sorban hazafiak vagyunk.

Délután volt a D. F. Egylet ismert nagygyűlése, este pedig ismerkedési estély az étkező helyiségben.

Másnap, vasárnap, már hajnalban özönlött a vidék népe különböző alkalmatosságokon a községbe, s mire szállásunkról kimentünk, tele volt a templomkörüli tér ünnepelőbe öltözött és ünnepi hangulatu emberekkel. A kik gyönyörködve nézték a ritka látványt, mint vonulnak fel a zsinati Főtanács tagjai, élükön a palástos papsággal, a papi házhoz — a hol a püspök szállva volt — tisztelni a főpásztornál és az egyházi főgondnoknál.

11 órakor kezdődött az istentisztelet. A templomba csak az intelligencia fért be, a nép számára az iskolaházban külön istentiszteletet tartottak. Meghatóan felemelőbbet képzelni sem lehet, mint mikor a templomi szószéken a szónok beszél, az iskolában pedig néhány száz áhitatos hang éneklí a zsoltárokat. Egy keresetlenül fenséges melodráma. Hogy urvacsorát hányan vettek, megszámlálni nem lehetett, de csaknem egy óra hosszat jött-ment a nép az urasztalához, a hol 5—6 pap szolgáltatta az emlékeztető jelvényeket, a kenyeret és a bort.

D. u. 2 órakor volt a bankett, melyen 460-an vettek részt. Ezt az első napi ebédet a zsinattartó egyházkör adja, tehát ingyenes, névre szóló jegyet kap rá, a ki illetékes. Természetes, hogy egy ilyen nagy tömeget egy félreás községben nem lehet minden igényt kielégítőleg kiszolgálni, a fő, hogy jóllakhassék az éhes gyomor. Alkalmas helyiség hiányában rendesen óriás sátort csinálnak hosszú asztalokkal és padokkal, így volt ez alkalommal is. Az ebéd a sok pohárköszöntő és lassu felszolgálás miatt, estefelé ért véget. A cigány zene természetes kiegészítő része minden ilyen közebédnek.

Este volt a híres zsinati bál, melyre nemcsak hét vármegyéből, de az ország minden szögletéből érkeztek a szebbnél-szebb leányok. Ha bár két nagy iskolatermet összeváltak táncz helyiségnek, a közönség befogadására kicsinek bizonyult. Csak leányokkal úgy tele volt a bálterem, mint kellett volna az egész közönséggel. Élvezetes tánczról csak éjjel után lehetett szó, mikor a közönség idősebbik fele félig megfőve és fulva a

hőségtől és portól, eltávozott. Hanem aztán nem bánta meg, a ki ottmaradt világos virradtig

A D. F. Egylet nagygyűlésén, a vasárnapi és hétfői istentiszteleten egy erre a célra alakult dalkar énekelt nagy gyönyörűségére a közönségnek. Tagjai fiatal papok, papnék, tanítók, pap és tanító lányok, fiuk stb. mintegy 15-ön nagy távolságból jöttek össze s fáradságot nem ismerő buzgósággal gyakoroltak Ajtai János lelkes vezetése alatt, hogy végre oly szép eredményt mutassanak. A homoródvidéki belsőemherék s általában intelligens társadalmi élete mindenha példaszerű volt, az teszi lehetővé sok ehhez hasonló sikerüket. Áldozatukat csak az tudja méltányolni, a ki a vidékkel ismerős lévén, tudja, mit tesz a Rikán innen és Rikán túl lakóknak a társadalmi érintkezést fenntartani és még énekpróbákra is összejárni,

Ezen a napon is volt bankett, de ez már új rendszer szerint, nem a kör költségére, hanem kinek-kinek saját zsebére. E napon különben a legtöbben elutaztak.

A tanácskozás a szabad órákban reggel 8-tól esti 8 óráig folyt. E szorgalom eredménye az lett, hogy a terjedelmes tárgysorozatot letárgyalták s a gyűlést már hétfőn este bezárták.

Kedden tehát az utolsó vendégek is bucsut vehettek a vendégszerető községtől.

Hadd adózzunk hálás köszönetünk mellett legalább néhány elismerő szóval a zsinattartó Vargyas község lakóinak s különösen azoknak, a kiknek szíves vendégszeretetét élveztük. Mással, egyébbel úgy sem fizethetjük vissza azt a páratlan áldozatkészséget, fáradságot, azt a sok költséget, a mit nekik okoztunk. Voltam egyik vendéglátó család éléskamrájában az első napon. Annyi kalács, tészták, kenyér, sonka, hidegsült stb. stb. volt felhalmozva, akkora lábasokban tej, üvegekben kávé, hogy azt hittem, soha el nem fogy. A harmadik nap végén bizony alig akadt, a mit egy elutazónak felpakoljanak. Ennél a családnál naponként 12—15 liter tej fogyott el csak kávénak. Mennyit éjszakázhattak, mennyit sütöttek, főztek, fáradtak!

Es mindezt tették és adták önként, ingyen, istenfizesséért, most ők, négy év múlva adni fogják más egyházkör és más egyházközség tagjai, mint adták a multban századok óta. A mig egyházunkban a vidéki zsinatok fennállanak s ily jól sikerülnek, addig nem féltjük egyházunkat.

Raffaj Irma

A kincsesláda.

Folyt a mezőn a törökbuza szedés. A falu apraja, nagya künn volt a mezőn, dalolt, tréfált, mesélt,

A pap tagján egész tábor igyekezett minél gyorsabban végezni. Köztük volt a falu Finom Rózsija, ki dallal, mesével és okos szókimondással mulattatta és korholta a szedőket

Mert tudni kell, hogy az Amerikába vándorlás ragálya elérte már kis falunkat is. A mint hirlik, többen készülnek s azzal ámitgatják egymást, hogy nem kell pénz, csak S.....on egy bizonyos czégnél jelentkezni kell, az ad mindent, csak menjenek. És sajátságos, hogy nem fog ezeken a készülődő makacs embereken semmi felvilágosító szó, azt gondolják, hogy ott kolbászból van fonva még a kert is.

— Ezeknek mind elment az eszek tisztelendő úr — nyelveskedik az ügyes Rózsi. Elődeik megtudtak élni ezen az áldott földön ezer esztendőn keresztül, nekünk is megterem a mindennapink most is, csak dolgozzunk szorgalmasan. De ez most nem elég a mai ivó és cifrálkodó népnek. Minél nagyobb az istenáldás, annál többet kíván, de úgy, hogy ő ne nagyon törje érte magát. Pedig az életet nem adják ingyen sem Magyarországon, sem Ámerikában, sem a nagy világon, meg kell azért dolgozni istenesen.

— Meg bizony — szól bele az okos harangozó — de már olyan az ember természete, hogy szereti a könnyen szerzett s ingyen vagyont. Pedig sokszor mogjárja vele. Erre nézve hallottam egy igazi szép történetet. Elmondanám, ha meg nem sérténém a tisztelendő urat.

Élt egy faluban egy tehetős gazdaember — kezdette meséjét a biztató válaszra — a ki öregségére kiosztotta vagyonát gyermekei között azzal a kikötéssel, hogy haláláig eltartsák őt. Kaptak rajta a gyermekei, ígérték, hogy így-ugy mennyire megbecsülik, gondját viselik. Egy darabig nem is volt panasza az öreg embernek, de hogy mind csak nem akart meghalni, megunták t rtani s egyszer csak azon vette észre magát, hogy egyiknél sem kell. Megbusulta magát szegény és elment egy jó barátjához, a ki asztalos volt s elpanaszolta nagy búját-bánatját — Ne busulj semmit — vigasztalta az asztalos — segíték én a bajodon.

Kapta magát s csinált egy igazi cifra ládikát, azt megtöltötte valamivel, a mitől az erősen nehéz lett, bezárta, a kulcsával együtt oda adta, s azt mondta neki: Ezt a ládát vedd a hónyad alá, a kulcsát tedd a zsebedbe, soha ki ne vedd onnan, ki ne nyisd vele a ládát. Ha kérdik gyermekeid: mi van benne, mond azt, hogy összegyűjtött kevés holmid, pénzed, a mit csak most kaphattál kezedhez. Ne félj semmit, minden jól lesz ezután

Hát úgy is lett. Mikor a gyermekei meglátták a ládát, kérdezték, mi van benne, az öreg elmondotta, amire az asztalos tanította. Lett erre jó dolga! Még veszekedtek, kinél lakjék, azt sem tudták, mivel járjanak kedvébe.

De egyszer csak meghalt.

A biz ezt az a gyermeke, akinél legutoljára volt, eldugta a kincses ládát, nehogy a többiek is kapjanak belőle. De azoknak is volt eszök. Tudták, hogy a láda ott van s követelék, hogy ossza meg velük a sok pénzt, drágaságot. Hogy mind csak nem adta elé, hát törvényre mentek. Addig pereltek, míg egyiknek sem maradt semmije s akkor a törvényen felbontották a ládát.

Hát uramfia! telönös tele volt tiszta fekete földdel!

Ebből is megtanulhatjuk, hogy az ingyenvagyonra való vágyakozás sokszor elviszi a meglevőt is. Úgy-e tisztelendő úr?

— Úgy van — hagyta helybe a pap — de ebből a ténnetből még egyéb tanulságot is lehet levonni. Azt a tanulságot, hogy a szülői önfeláldozó és áldozatkész szeretetet nagyon ritkán hálálják meg a gyermekek s az öregek iránt nem viseltetnek kellő tisztelettel és becsüléssel. Látjátok, a jó öreg hagyatéka többet ér minden pénznél, minden kincsnél. A kincset a lopók ellopják, a pénz elfogy, de az áldott jó föld mindig megmarad s ha ilyen apró porrá szárítjátok s azután megkapáljátok, bőven fizet nektek kenyeret is, pénzt is. Ezt az áldott anyaföldet becsüljétek, arra int az apa hagyatéka. Házatokat az anyaföldre építsétek arra int a kis láda, melyet oly híven őriztetek házatokban.

Ibolyka.

Őszi gondolatok.

Elválás.

Ha végig nézünk életünkön, arra a meggyőződésre jövünk, hogy a legtöbb fájdalmat és kétségbeesést ez a két szó »*Elválás*« és »*Késő*.« fejezik ki.

Ki ne ismerné az elválás fájdalmát? hisz már a bölcsőben éreztük azt, mikor az anyatejtől elválasztottak bennünket. Mily panaszosan sir szegény gyermek, alig lehet megkérlelni és hetek kellenek, míg elfeledik és megnyugszik.

Később jön a második megválás, mikor a gyermek kinő az anya öléből, és idegenbe viszik tanulni. Oh mily végtelen fájdalom az elválás az édes anyától, ki mindig szeretettel és elnézéssel viseltetett iránta. Nem látni öt hónapokig, esztendőig, azt hiszi a gyermek, hogy ennél nagyobb szomorúság

nincs, pedig az még nagyobb, mikor a leány elhagyja az anyját, hogy férjét kövesse. Csak akkor érzi igazán, hogy mi volt neki édes anyja. Vajjon ki fogja őt úgy megérteni, szeretni és ki fog neki annyiszor megbocsátani. Ennél is szomorubb az az elválás, a mely után nincs találkozás. Az ily elválásról nem akarok beszélni, mert félek még gondolni is reá.

Pedig nem ez a legiszonyubb az életben, mert ha a bajnak nem vagyunk az okai, hanem Istentől jön, arra van vigasztalás a vallásban, és a legnagyobb fájdalomunkban sem esünk kétségbe, mert Isten mérte ránk, és adott is hozzá erőt azt elviselni.

A legnagyobb fájdalom az, ha szemrehányást teszünk magunknak olyan dolog elkövetéseért, melyet nem vagyunk képesek már jóvá tenni, mert már *késő*.

Késő.

A legtöbb anya abba a hibába esik, hogy tulságos szeretetből annyira elkényezteteti gyermekét, hogy annak is, magának is tönkre teszi életét.

Elkezdem a bölcsönél. A gyermek sir, az anya felveszi, hordozza, zörög és játszik vele, s egész nap azt keresi, ami a kicsit mulattatja, a gyermek ezt úgy megszokja, hogy egész zsarnoka lesz anyjának, kit a fáradság és álmatlanság beteggé tesz, de már nem változtathat a dolgon, mert már *késő*, a gyermek megszokta. No majd elhagyja, ha nagyobb lesz, vigasztalja magát az anya.

Később a gyermek tanul, de az anya gyenge arra, hogy korán felkeltse, hisz oly jól alszik, és arra a kis költeményre gondol: „A gyermeknek álm kell, *Úgyis korán* ébred fel!” — és hagyja aludni, ez által elveszti a reggeli levegő élvezését, nem tanulhatja meg feladatát, mert már *késő*. Az iskolában büntetést kap, melyért a gyermek *neki* tesz szemrehányást, ő pedig kárhoztatja a tanítót, hogy miért olyan kiméretlen.

Végre megnő a kis leány. Menyasszony lesz, de öröme nem zavartalan, mert arra gondol, hogy nem fogja betölteni hivatását, mivel nem tud semmit, sem a háztartásból, sem más női munkából, melyre minden asszonynak szüksége van. Most szeretné megtanulni, de már nincs annyi ideje, már *késő*. Kárhoztatja az anyját, szeretet és hála helyett szemrehányást tesz neki. Szegény anya, belátja, hogy mire vitte a nagy szeretet és gyengeség, szeretné jóvá tenni hibáját, de már *késő*, és ő lesz legjobban megbüntetve gyengeségeért, mert sem szeretetben, sem becsülésben nem részesül, és fájdalomtól megtörve, szomoruan éli le életét. Végre fáradtan hajtja fejét az örök álomra, de a hálátlan gyermekben feltámad a lelkiismeret, kétségbeesve

borul a haldoklóra. „Anyám ne hagyj el, bocsáss meg nekem, jóvá teszem, amit ellened vétettem, csak adj rá időt, ne halj meg édes jó anyám!” De már nincs idő jóvá tenni semmit, már késő. Az anya lehunyja szemeit, miután megbocsátott, — talán megbocsát az Isten is, mert megbánta szívtelen magaviseletét, de ő sohasem fogja magának megbocsátani, és egész élete meg van mérgezve, mert a lelkiismeretet elaltatni nem lehet.

Boldog az az ember, kinek minél kevesebbet fordul elő életében ez a két szó: *Elválás* és *Késő*.

Dr. Sz . . . E.

Egy székelly asszony. 25—26 éves lehet. Arcza fehér, mint a lilium s piros mint a rózsza. Olyan ép, mint a makk, lelke olyan tiszta mint a hegyi forrás vize.

Nézzétek meg ezt az asszonyt, azzal a tisztelettel, a mi az ő székellyfaj anyját illeti. Hallgassátok meg beszédét őszinteséggel, és észrefogjátok venni, hogy mégis csak nem veszünk el egyhamar, mert ez az asszony székelly még öltözetében, szívében és hitében.

A székelly asszony hite, láttuk ennél is, a többenél is, olyan erős, mint a szikla, s olyan szelid mint a galamb.

Imádkozni szeretne, a mikor munkája nem engedi templomba. Imádkozni, a mikor beteg ágya mellett virraszt. Ajánlottak neki sok szép könyvet. Olcsó is volt közöttük. Ez sem kellett, azt sem szereti. Neki csak az kell, a melyik ezt mondja; szívemet hozzád emelem.

A mikor megkapta, hálát mondott Istennek, mert ő immár olyan régóta jár érte.

Karácsonyi és ujévi ajándékok:

— Unitárius női imakönyv. Szívemet hozzád emelem. Irta Boros György. Csinos vászon kötés 2 kor. 40 fill. Diszes bőrkötés 6 kor. Szép bársony kötés csattal 10 kor. „Az ájtatos könyv keresztény lélekkel és mély érzéssel irányozza a hívők vallásosságát az égi megnyugvás felé, s kivált a női gyöngédség érzelmi világának fohászához ad ihletett hangot.”

Édes otthon. Irta Garnet f. Boros Gy. Ára 1 kor. A házas élet örömeit írja le s arról beszél, hogy milyennek kell lenni a ház tájkának, meg a csendes, boldog házas életnek. Magyar Hírlap. Az érzések egész sora, a gondolatok egész legioja van egy-egy fejezetben kifejezve.

TARTALOM: Könyveinkről Perczelné Kozma Flóra — A ki imádkozni tanított. Székelly Jenő. — Fadrusz János életrajza. F. E. — Visszaemlékezés a vargyasi zsinatra Raffaj Irma. — A kincsesláda. Ibolyka. — Ujszi gondolatok. Dr. Sz. E.

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt.

